ที่ระลึก

วิวัฒน์ไชยานุสรณ์

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961129838

วันที่ 13 ก.ย. 34
เลขทะเบียน 0791
เลขหมู่ ๘ว
๒๗๔๐
2504

ตำหนิ

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

พลอากาศเอก หะริน หงสกุล
มอบให้ห้องสมุดรัฐสภา

วิวัฒนัยยานุสรณ์

ธนาคารแห่งประเทศไทย
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนัยย
ณ เมรุ วัดเทพศิรินทราวาส

วันเสาร์ที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๔

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย คณะกรรมการของธนาคารแห่งประเทศไทย ได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า โดยที่พระองค์ท่านทรงมีส่วนสำคัญยิ่งในการจัดตั้งและวางรูปงานของธนาคาร จึงเห็นสมควรให้จัดพิมพ์หนังสือขึ้นสักเล่มหนึ่งในนามของธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณตามพระประวัติของพระองค์ท่านให้เป็นหลักฐานปรากฏอยู่สืบไป

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ทรงเป็นผู้ประทานกำเนิดแก่ธนาคารแห่งประเทศไทยผู้หนึ่ง เมื่อ ๑๔ ปีมาแล้ว และได้ทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าการเป็นคนแรก คือตั้งแต่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๔๙๕ ถึง ๑๗ ตุลาคม ๒๔๙๘ และต่อมาพระองค์ได้ทรงรับตำแหน่งนี้อีกวาระหนึ่ง คือตั้งแต่ ๓ กันยายน ถึง ๒ ธันวาคม ๒๔๙๑ พระองค์ได้

ทรงวางรากฐานไว้อย่างมั่นคง ในอันที่จะให้ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ปฏิบัติหน้าที่ธนาคารกลางอย่างครบถ้วนได้

การจัดตั้งธนาคารกลางขึ้นในระหว่างที่บ้านเมืองกำลังตกอยู่ในภาวะสงคราม ย่อมมีอุปสรรคนานัปการ แต่พระองค์ก็ได้ทรงฟันฝ่าอุปสรรคทั้งปวงเหล่านั้นจนลุล่วงไปได้ ทั้งนี้ด้วยพระปรีชาสามารถและพระวิริยะอุตสาหะของพระองค์ท่าน ฉะนั้น ระยะเวลาประมาณระหว่างปี ๒๔๘๔ ถึง ๒๔๙๕ จึงนับได้ว่าเป็นสมัยที่พระองค์ท่านได้แสดงพระปรีชาสามารถให้ปรากฏเห็นเด่นชัดเป็นพิเศษ ทั้งในด้านการคลัง การธนาคาร และในด้านการเมืองระหว่างประเทศ

ในหนังสือเล่มนี้ ธนาคารได้เลือกพิมพ์บันทึกต่าง ๆ ที่พระองค์ท่านได้ทรงไว้ในระหว่างระยะเวลาดังกล่าว ทั้งขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลัง ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และผู้ว่าการแทนประเทศไทยในสภาผู้ว่าการกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และได้คัดเลือกเอาแต่เรื่องที่เกี่ยวกับงานของธนาคารกลางที่เห็นว่ามีคุณค่าในแง่วิชาการและประวัติศาสตร์การเงินของประเทศ เพื่อเป็นทางเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้มุ่งหาวิชาในด้านนี้ โดยที่บันทึกเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเอกสารทางราชการ ธนาคารจึงขอถือโอกาสขอบพระคุณรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังที่ได้อนุญาตให้ตีพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นการสดุดีพระเกียรติ ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เป็นที่ทราบกันดีว่า พระองค์ทรงชำนาญภาษาอังกฤษเป็นอย่างยิ่ง บันทึกราชการที่มีความยาวและความสำคัญเป็นพิเศษนั้น มักจะทรงยกร่างขึ้นเป็นภาษาอังกฤษก่อน แล้วจึงทรงแปลเป็นภาษาไทยภายหลัง ฉะนั้นหนังสือเล่มนี้จึงมีภาษาอังกฤษรวมอยู่ด้วย เพื่อให้

บรรดาชาวต่างประเทศจำนวนมากซึ่งนิยมนับถือพระองค์ท่านอยู่แล้วได้มีโอกาสซาบซึ้งในพระปรีชาสามารถยิ่งขึ้นในกาลอวสานแห่งพระชนม์ชีพนี้ นับเป็นการเผยแพร่พระเกียรติคุณให้ไพศาลอีกโสดหนึ่ง

อนึ่ง เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบบทบาทของพระองค์ท่านในประวัติศาสตร์การเงินและการคลังของประเทศไทยในระยะที่กล่าวนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงได้ขยายความบางตอนในพระประวัติการรับราชการ ดังผู้อ่านจะได้พบในบท "สดุดีพระเกียรติ"

ธนาคารขอน้อมอุทิศผลแห่งวิทยาทานอันเนื่องมาจากการพิมพ์หนังสือ "*วิวัฒนไชยานุสรณ์*" นี้ ถวายแด่พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ผู้เป็นเสมือนหนึ่งองค์บุพการีของธนาคารแห่งประเทศไทย และเป็นเอตทัคคะในทางการคลังและการเงินของประเทศไทย.

ธนาคารแห่งประเทศไทย

๑ เมษายน ๒๕๐๔

หน้าว่าง

ธนาคารแห่งประเทศไทย

๒๘ กันยายน ๒๕๐๓

เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

กระทรวงการคลัง

ที่ น.๔๔/๒๕๐๓ เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์เอกสารราชการกระทรวงการคลังในหนังสือแจกงานพระศพ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย

ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ผู้ทรงมีส่วนสำคัญยิ่งในการจัดตั้งและวางรูปงานของธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารดำริจะพิมพ์หนังสือขึ้นเล่มหนึ่ง เพื่อเป็นคุณานุสสรณ์แด่พระองค์ท่าน

หนังสือที่จะจัดพิมพ์ขึ้นนี้ จะมีความเกี่ยวกับการวิวัฒนาการของธนาคารแห่งประเทศไทยโดยเฉพาะ นับตั้งแต่การตั้งขึ้นตลอดจนบรรดาแขนงงานอันเป็นหน้าที่ของธนาคารกลางพึงปฏิบัติ เช่น การควบคุมเครดิต การควบคุมปริวรรต การควบคุมธนาคารพาณิชย์ และการรักษาเสถียรภาพแห่งเงินตรา เป็นต้น

โดยที่การจัดตั้งและการวางรูปงานดังกล่าว พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ทรงเป็นผู้ริเริ่มมาแต่สมัยเมื่อยังทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลัง ธนาคารจึงใคร่ขอประทานอนุญาตนำบันทึกต่าง ๆ ของพระองค์ท่านเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ลงพิมพ์เพื่อให้หนังสือนี้เป็นอนุสสรณ์และเชิดชูพระเกียรติคุณของพระองค์ท่านสืบไป.

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(นายปวย อึงภากรณ์)
ผู้ว่าการ

หน้าว่าง

ที่ ๔๗๕๖๗ /๒๕๐๓ กระทรวงการคลัง

๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๓

เรื่อง อนุญาตให้พิมพ์เอกสารราชการกระทรวงการคลังในหนังสือแจกงานพระศพ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย

เรียน ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

อ้างถึง หนังสือที่ ผ. ๔๔/๒๕๐๓ ลงวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๐๓

ตามที่แจ้งว่า ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ธนาคารดำริจะพิมพ์หนังสือขึ้นเล่มหนึ่งเพื่อเป็นคุณานุสสรณ์แด่พระองค์ท่าน หนังสือที่จะจัดพิมพ์ขึ้นนี้ จะมีความเกี่ยวกับการวิวัฒนาการของธนาคารแห่งประเทศไทยโดยเฉพาะ นับตั้งแต่การตั้งขึ้นตลอดจนบรรดาแขนงงานอันเป็นหน้าที่ของธนาคารกลางพึงปฏิบัติ เช่น การควบคุมเครดิต การควบคุมปริวรรต การควบคุมธนาคารพาณิชย์ และการรักษาเสถียรภาพแห่งเงินตราเป็นต้น โดยที่การจัดตั้งและวางรูปงานดังกล่าว พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ทรงเป็นผู้ริเริ่มมาแต่สมัยเมื่อยังทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลัง ธนาคารจึงใคร่ขออนุญาตนำบันทึกต่าง ๆ ของพระองค์ท่านเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวลงตีพิมพ์เพื่อให้หนังสือนี้เป็นอนุสสรณ์และเชิดชูพระเกียรติคุณของพระองค์ท่านสืบไป นั้น

กระทรวงการคลังได้รับทราบแล้ว มีความยินดีอนุญาตให้ธนาคารนำบันทึกต่าง ๆ ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ลงตีพิมพ์ในหนังสือที่ธนาคารจะจัดทำขึ้นได้ตามความประสงค์ของธนาคาร และหวังว่าหนังสือนี้จะเป็นคุณประโยชน์แก่ผู้ได้รับ ซึ่งจะเป็นการเทิดทูนพระเกียรติคุณของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย สืบไปชั่วกาลนาน.

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายสุนทร หงส์ลดารมภ์)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

หน้าว่าง

สารบาญ

ลายพระหัตถ์ หม่อมเจ้าหญิง พัฒน์คณนา ไชยันต์ ... หน้า ๑๓
พระประวัติ ฯ ... ... หน้า ๑๕
สดุดีพระเกียรติ ... ... หน้า ๔๘

การตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย ... ... หน้า 1
การควบคุมการปริวรรตเงิน ... ... หน้า 73
การควบคุมเครดิต ... ... หน้า 95
การควบคุมธนาคารพาณิชย์ ... ... หน้า 133
เสถียรภาพแห่งค่าของเงินบาท ... ... หน้า 175
ระบบเงินตรา ... ... หน้า 277

หน้าว่าง

๓๖ ซอยอารี ถนนสุขุมวิทย์

๓๐ มีนาคม ๒๕๐๔

นับตั้งแต่เมื่อพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย สิ้นพระชนม์ลงนี้ ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณตลอดมา โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำสรงพระศพ และทรงบำเพ็ญพระราชกุศล พระราชทานในงาน ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน อีกทั้งยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงพระศพ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาสอีกด้วย นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม หาที่สุดมิได้

อนึ่ง ได้มีญาติและมิตรสหาย ทั้งที่เป็นไทยและต่างประเทศจำนวนมากมาย มาแสดงความอาลัยและเสียใจในการสิ้นพระชนม์ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ต่อข้าพเจ้ายิ่งกว่านั้น หลายท่านยังได้รับเป็นธุระช่วยเหลือในงานพระศพอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอถือโอกาสขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สำหรับพระประวัติของ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ดั่งที่ได้ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้ขอความช่วยเหลือจากบรรดาท่านที่เป็นญาติมิตรผู้ใกล้ชิดสนิทสนมกับพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ช่วยเรียบเรียงให้ เช่นพระประวัติตอนทรงพระเยาว์ ข้าพเจ้าก็ขอประทานพระกรุณาของท่านอาจ์จง (*ม.จ. จงจิตรถนอม ดิศกุล*) ซึ่งท่านเป็นผู้ทรงทราบมาเป็นอย่างดี ถึงกับในบางครั้งท่านเคยทรงจูง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย เมื่อยังทรงพระเยาว์ขึ้นเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านอาจ์จงก็ได้ทรงพระกรุณาเล่าประทานอย่างแจ่มแจ้ง ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณท่านอย่างมากไว้ด้วย สำหรับพระประวัติตอนต่อจากทรงพระเยาว์ คือตอนที่ได้รับการศึกษาทั้งในและนอกประเทศและรับราชการตลอดมาทุก ๆ แห่ง มิตรสหายที่รู้เห็นเหตุการณ์ต่างก็ช่วยกันเรียบเรียงให้ และข้าพเจ้าได้ขอความกรุณา ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้รวบรวมและตกแต่งให้เหมาะสม ซึ่งเธอก็กรุณาจัดทำให้อย่างเต็มอกเต็มใจ ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอบพระคุณท่านผู้เรียบเรียงและรวบรวมพระประวัติอย่างมากที่สุด ไว้ในโอกาสนี้.

หม่อมเจ้าหญิงพัฒน์คณนา ไชยันต์

(หม่อมเจ้าหญิงพัฒน์คณนา ไชยันต์)

หน้าว่าง

พระประวัติ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ประสูติ ณ ปีกุน วันเสาร์ที่ ๒๔ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๔๒ เป็นพระโอรสองค์ที่ ๔ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยันต์มงคล กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย *(รัชกาลที่ ๔)* และหม่อมส้วน ไชยันต์ มีเจ้าพี่เจ้าน้องร่วมพระบิดา ๑๒ องค์ คือ

หม่อมเจ้าหญิง	*สุภาภรณ์ ไชยันต์*	*(สิ้นชีพิตักษัย)*
หม่อมเจ้าชาย	*ถาวรมงคลวงษ์ ไชยันต์*	*(สิ้นชีพิตักษัย)*
หม่อมเจ้าหญิง	*ประสงค์สม บริพัตร*	*(สิ้นชีพิตักษัย)*
หม่อมเจ้าหญิง	*ภิรมย์สงวน ไชยันต์*	
หม่อมเจ้าหญิง	*ประมวญทรัพย์ ไชยันต์*	*(สิ้นชีพิตักษัย)*
หม่อมเจ้าหญิง	*ประดับศักดิ์ ไชยันต์*	
หม่อมเจ้าชาย	*ตระนักนิติผล ไชยันต์*	*(สิ้นชีพิตักษัย)*
หม่อมเจ้าหญิง	*วิมลอรรถ ไชยันต์*	
หม่อมเจ้าหญิง	*อำไพสุพรรณ ไชยันต์*	*(สิ้นชีพิตักษัย)*

หม่อมเจ้าชาย จันทรจุฑา ไชยันต์ (สิ้นชีพิตักษัย)
หม่อมเจ้าชาย มหาฤกษ์ ไชยันต์ (สิ้นชีพิตักษัย)
หม่อมเจ้าหญิง สุขาวดี ไชยันต์ (สิ้นชีพิตักษัย)

พระประวัติของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยในวัยเยาว์นั้น หม่อมเจ้าหญิงจงจิตรถนอม ดิศกุล ได้ทรงจดประทานมาเพื่อรวบรวมไว้ในพระประวัติ มีเนื้อความดังต่อไปนี้

"เมื่อพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ชันษาได้ ๒ ขวบ หม่อมมารดาได้พาเข้าไปอยู่ในพระบรมมหาราชวังที่ตำหนักพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน ซึ่งเป็นเสด็จย่า และมีเจ้านายอีก ๓ องค์ คือ หม่อมเจ้าหญิงสุภาภรณ์ หม่อมเจ้าหญิงประสงค์สม หม่อมเจ้าหญิงภิรมย์สงวนอยู่ร่วมกันด้วย พระองค์วิวัฒน ฯ มีพระนิสัยชอบหนังสือและมีความจำดีมาแต่เยาว์ ตั้งแต่ชันษาราว ๓ ขวบ หม่อมเจ้าหญิงประสงค์สมได้สอนให้รู้จักตัวอักษรไทยจากหนังสือพิมพ์ โดยมิได้ตั้งใจจะสอนอย่างจริงจังเพราะยังเล็กนัก แต่พระองค์วิวัฒน ฯ ก็จำได้แม่นยำ หม่อมมารดาจึงได้ไปซื้อหนังสือแยยเรียนเร็วมาให้อ่าน ก็ยิ่งชอบอ่านจนในไม่ช้าก็อ่านหนังสือได้แตกฉาน นอกจากนี้ยังสามารถท่องพระปรมาภิธัย พระยาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตลอด ในขณะนั้นพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ที่พระที่นั่งวิมานเมฆ พระราชวังดุสิต วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันพระราชทานน้ำพระมหาสังข์พระบรมวงศานุวงศ์ ในปีนี้พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในพร้อมกันไปคอยเฝ้า ณ ที่ประทับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนารถ บนพระที่นั่งวิมานเมฆ พระองค์วิวัฒน ฯ ได้ตามเสด็จเสด็จย่าขึ้นเฝ้า และได้

รับพระราชทานน้ำพระมหาสังข์ในวันนี้ ได้ท่องพระปรมาภิธัยถวายเป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก มีพระราชดำรัสขอพระองค์วิวัฒน ฯ จากเสด็จข้าและโปรดให้ขึ้นเฝ้าเวลาเสวยกลางวันที่ห้องเสวยแปดเหลี่ยมพระที่นั่งวิมานเมฆ ขณะประทับเสวย โปรดให้พระองค์วิวัฒน ฯ นั่งบนพระเพลา และยางทีก็ทรงป้อนของเสวยพระราชทานด้วย

วันหนึ่งมีพระราชดำรัสถามว่า เรียกพระองค์ท่านว่าอย่างไร พระองค์วิวัฒน ฯ กราบทูลว่า เรียกว่า "พระเจ้าอยู่หัว" รับสั่งว่า "ข้าเป็นลุงจะเรียกว่ากระไร" พระองค์วิวัฒน ฯ กราบทูลว่า จะเรียกว่า "พระเจ้าลุง" ก็เป็นที่สบพระราชหฤทัย พระองค์วิวัฒนจึงได้เรียกพระองค์เช่นนั้นเสมอ

ตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้ทำเสมาพระปรมาภิธัยย่อ จ.ป.ร. ประดับเพชรขึ้น เพื่อพระราชทานพระราชนัดดา ก็ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานพระองค์วิวัฒน ฯ เป็นพิเศษ แม้พระราชนัดดาก็มิได้รับพระราชทานทั่วทุกพระองค์

เมื่อพระองค์วิวัฒน ฯ ชันษาสมควรจะเข้าโรงเรียน จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เข้าโรงเรียนมหาดเล็กหลวง และโปรดให้ตามเสด็จออกข้างหน้าพร้อมด้วยพระเจ้าลูกเธอ"

พระบิดาและหม่อมมารดาของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ได้สิ้นพระชนม์ และถึงอนิจกรรมเสียแต่เมื่อยังทรง

พระเยาว์ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้เข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ตั้งแต่พระชนม์ได้ ๖ ปี และได้ทรงเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนราชวิทยาลัย สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๖ เมื่อพระชนม์เพียง ๑๒ ปีใน พ.ศ. ๒๔๕๔ ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคตแล้ว สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนารถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นนักเรียนส่วนพระองค์ออกไปศึกษาวิทยาการ ณ ประเทศอังกฤษ ได้ทรงเริ่มการศึกษาชั้นประถม ณ โรงเรียน **Torquay Preparatory School** เป็นเวลาสองปี ใน พ.ศ. ๒๔๕๖ จึงได้เลื่อนไปทรงศึกษาขั้นมัธยม ณ วิทยาลัย **Cheltenham College** อีก ๓ ปี ได้ทรงรับประกาศนียบัตรขั้นมัธยมศึกษาชั้นสูงของมหาวิทยาลัยออกสฟอร์ดและเคมบริดจ์ (**Oxford and Cambridge Higher Certificate**) แล้วจึงเสด็จไปยังมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ใน พ.ศ. ๒๔๕๙ เพื่อทรงศึกษา ณ วิทยาลัยมอดดะเลน (**Magdalene College**) เมื่อได้ทรงสอบไล่ได้รับปริญญาเกียรตินิยมชั้นสองในวิชาประวัติศาสตร์ (**B.A.**) ต่อจากนั้นได้เสด็จไปทรงศึกษาต่อ ณ กรุงปารีส ใน พ.ศ. ๒๔๖๒ ได้เข้าศึกษา ณ วิทยาลัย **Ecole des Sciences Politiques** แห่งกรุงปารีสอีก ๑ ปี จึงได้เสด็จกลับประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๔๖๓

เมื่อพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้เสด็จกลับมาถึงประเทศไทยนั้นเป็นรัชสมัยแห่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ในตำแหน่งเลขานุการกระทรวงเป็นตำแหน่งแรก และนับตั้งแต่วาระนั้นเป็นต้นมา พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงปฏิบัติหน้าที่ราชการในกระทรวงนั้นหรือทรงปฏิบัติภาระกิจต่าง ๆ ของทางราช

การอันเกี่ยวข้องกับกระทรวงนั้นโดยตรงมาจนถึงเวลาที่สิ้นพระชนม์ชีพ ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นเวลา ๔๐ ปีบริบูรณ์โดยมิได้ขาดตอนเลย ประโยชน์นานาประการที่ได้ทรงกระทำไว้ให้แก่ราชการคลังและการเงินการภาษีอากรของประเทศนั้นมีอยู่มากมาย ยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้

ในขณะที่พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงเข้ารับราชการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัตินั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดี หม่อมเจ้าเฉลิม เกษมศรี ผู้ซึ่งภายหลังได้ดำรงพระยศเป็นพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าศุภโยคเกษม เป็นรองเสนาบดี ส่วนตำแหน่งปลัดทูลฉลองนั้นยังว่างอยู่ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงปฏิบัติหน้าที่ราชการในตำแหน่งเลขานุการกระทรวง และได้ทรงศึกษาราชการต่าง ๆ แห่งกระทรวงนั้นด้วยพระอุตสาหะวิริยะ และด้วยพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยม เป็นที่พอพระทัยและไว้วางพระทัยแก่เสนาบดีและรองเสนาบดีทั้งสองพระองค์ ชรอยท่านผู้บังคับบัญชากระทรวงพระคลังมหาสมบัติในสมัยนั้นจะได้ทรงเห็นพ้องต้องกันว่า พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงอุดมไปด้วยพระปรีชาสามารถ ควรแก่ตำแหน่งสูงอันมีความรับผิดชอบมาก จึงได้ให้ระงับการแต่งตั้งปลัดทูลฉลองกระทรวงพระคลังมหาสมบัติไว้เป็นเวลาหลายปี

ใน พ.ศ. ๒๔๖๕ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงดำรงตำแหน่งผู้ช่วยปลัดทูลฉลอง ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้ทรงดำรงตำแหน่งผู้รั้งปลัดทูลฉลอง จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๐ อันเป็นรัชสมัยพระบาทสมเด็จ ฯ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งให้พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงพระคลังมหา

สมบัติ ขณะนั้นพระชนมายุได้ ๒๘ ปี นับว่าทรงเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ชั้นปลัดทูลฉลองที่มีอายุน้อยที่สุดในสมัยนั้น และแม้ในสมัยปัจจุบันก็ยังจะหาเทียบได้ยาก

ในสมัยนั้นทางราชการเห็นสมควรบำรุงชายฝั่งทะเลทางทิศตะวันตกของประเทศไทย จึงได้จัดตั้งสภาขึ้นสภาหนึ่งเพื่อดำเนินการนี้ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยก็ได้ทรงรับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสภาจัดบำรุงชายทะเลทิศตะวันตกเป็นหน้าที่พิเศษอีกตำแหน่งหนึ่ง นอกจากนั้นในสมัยเดียวกันได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ปรับปรุงราชการเกี่ยวกับองคมนตรีขึ้น โดยให้มีกรรมการของสภาองคมนตรี มีหน้าที่ประชุมปรึกษาราชการในข้อที่จะได้ทรงมอบหมายให้พิจารณาเพื่อทูลเกล้า ฯ ถวายความเห็นในข้อราชการนั้น ๆ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งให้พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงดำรงตำแหน่งกรรมการองคมนตรีอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ ตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรว่างลง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยจากตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ไปทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากร ตั้งแต่วันที่ ๑๕ เมษายน ศกนั้น รายละเอียดเกี่ยวกับการที่ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่ราชการนั้นด้วยพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยมคงจะได้ปรากฏอยู่ในข้อความและเอกสารซึ่งกรมสรรพากรคงจะได้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นอนุสรณ์แก่พระองค์ท่านในครั้งนี้แล้ว ในที่นี้พึงกล่าวแต่เพียงว่าในยุคที่พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเสด็จไปเป็นอธิบดีกรมสรรพากรนั้นเป็นยุคแห่งการจัดระบบภาษีขึ้นใหม่เพื่อให้เป็นธรรมแก่สังคมยิ่งขึ้น ในขณะที่ทรงรับตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรนั้นทางราชการของกรมนั้นยัง

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

เก็บภาษีอากรแบบเก่า ๆ อยู่ เช่นอากรค่านา อากรสวนใหญ่ อากรสวนจาก อากรสมพัตสร อากรนาเกลือ ภาษีค่าที่ไร่ยาสูบ ภาษีค่าที่ไร่อ้อย เงินรัชชูปการ ภาษีเรือโรงร้านตึกแพ เป็นต้น ซึ่งภาระแห่งภาษีอากรนั้นตกอยู่กับกสิกรเป็นส่วนใหญ่ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงยกเลิกภาษีอากรเก่า ๆ เสีย และได้ทรงแก้ไขโดยค่อยทำค่อยไปให้มีการจัดเก็บภาษีขึ้นใหม่ให้เหมาะสมแก่ความเจริญของบ้านเมือง และเฉลี่ยภาระแห่งภาษีนั้นออกไปในลักษณะที่เป็นธรรม มิให้ตกอยู่แก่คนกลุ่มเดียวเป็นส่วนใหญ่ดังแต่ก่อน ภาษีที่เก็บใหม่ในระหว่างที่พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรนั้นอยู่ในลำดับดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๗๕ ประกาศใช้พระราชบัญญัติภาษีเงินเดือน
ประกาศใช้พระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน
ประกาศใช้พระราชบัญญัติภาษีการธนาคารและประกันภัย
ประกาศใช้พระราชบัญญัติอากรแสตมป์

พ.ศ. ๒๔๗๖ ประกาศใช้พระราชบัญญัติภาษีเงินได้ โดยยกเลิกภาษีเงินเดือนเสีย
ประกาศใช้พระราชบัญญัติภาษีการค้า

พ.ศ. ๒๔๗๗ ประกาศใช้พระราชบัญญัติอากรมรดกและการรับมรดก

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961129838

การแก้ไขปรับปรุงเหล่านี้ได้มีประโยชน์แก่ทางราชการและแก่ประชาชนผู้เสียภาษีเป็นอย่างยิ่ง เพราะการเก็บภาษีจากผู้ที่สามารถเสียภาษีได้นั้นย่อมไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน เงินภาษีเก็บได้มากขึ้น และรายจ่ายในการเก็บภาษีลดน้อยลง สถิติรายได้และรายจ่ายของกรมสรรพากรในระยะนั้นได้แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยในกรณีที่กล่าวมานี้

ในระหว่างที่ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรอยู่นั้น พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงวางรากฐานงานสรรพากรและระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ของกรมนั้น ซึ่งได้ใช้เป็นหลักปฏิบัติราชการสืบมาจนบัดนี้ ในทางด้านการปกครองก็ได้ทรงบังคับบัญชาข้าราชการในกรมนั้นด้วยความสุจริตเที่ยงธรรม ทรงบริบูรณ์ด้วยพรหมวิหารธรรมทั้งปวง และได้ทรงเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อบรมให้วิชาความรู้ตลอดจนจริยะอันดีให้แก่ข้าราชการในกรมนั้น โดยมีพระประสงค์ที่จะฝึกคนให้เป็นข้าราชการที่มีความสามารถรอบรู้และสุจริตรับผิดชอบ ซึ่งการก็เป็นไปสมพระประสงค์ ดังจะเห็นได้จากความเชื่อถือของประชาชนที่มีต่อกรมสรรพากรและกิจการทั้งหลายของกรมสรรพากรอันได้เจริญก้าวหน้ามาถึงทุกวันนี้

อนึ่ง ในระหว่างที่ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรอยู่นั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงในระเบียบการบริหารของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติบางประการ ได้แก่การสมทบกรมสุราเข้าไว้กับกรมสรรพากร ตามประกาศพระบรมราชโองการ ลงวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้มีประกาศพระบรมราชโองการแยกกรมสุราไปจากกรมสรรพากรไปตั้งเป็นอีกกรม

หนึ่งต่างหาก และเปลี่ยนนามกรมเป็นกรมสรรพสามิต ครั้นถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงได้มีประกาศพระบรมราชโองการอีกฉบับหนึ่งให้สมทบกรมฝิ่นและกรมสรรพสามิตเข้าในกรมสรรพากรอีกครั้งหนึ่ง และคงอยู่ใต้บังคับบัญชาของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยมาจนถึงเดือนพฤษภาคม ๒๔๗๖ จึงได้แยกออกมาเป็นกรมขึ้นต่อกระทรวงการคลัง และมาเปลี่ยนเรียกเป็นกรมสรรพสามิตตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พุทธศักราช ๒๔๗๖ ซึ่งประกาศออกใช้เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

ในสมัยที่พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงควบคุมงานกรมสรรพสามิตอยู่นั้น ได้ทรงปรับปรุงแก้ไขกิจการต่าง ๆ ของกรมนั้นให้ดีขึ้น และได้ทรงจัดเก็บภาษีขึ้นใหม่ คือภาษีไม้ขีดไฟ ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ และภาษีเครื่องขีดไฟ ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ นอกจากนั้นยังได้ทรงปรับปรุงแก้ไขกฎหมายอันเกี่ยวกับสุราขึ้นใหม่ให้รัดกุมยิ่งขึ้น

ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ "*คณะกรรมการแห่งสันนิบาตชาติเพื่อสอบสวนศึกษาเรื่องการกำกับควบคุมการเสพฝิ่นในบูรพาทิศ*" *(League of Nations Commission of Enquiry into the Control of Opium Smoking in the Far East)* ได้เดินทางเข้ามาถึงประเทศไทย และได้มีการประชุมพิจารณาสถานการณ์การเสพฝิ่นขึ้น พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยก็ได้ทรงเข้าประชุมกับกรรมการนี้ในฐานะทรงเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยผู้หนึ่ง และอาศัยพระปรีชาสามารถและพระปฏิภาณในการชี้แจงแถลงข้อเท็จจริงด้วยความรอบรู้ในกิจการฝิ่น กรรมการสันนิบาตชาติได้พอใจในกิจการฝิ่นของประเทศไทยว่าเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และได้ทำรายงานเสนอสันนิบาตชาติชมเชยประเทศไทยไว้เป็นเกียรติประวัติในครั้งนั้น

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ สันนิบาตชาติได้ตกลงให้มีการประชุมผู้แทนนานาชาติเกี่ยวกับเรื่องฝิ่นขึ้นที่กรุงเทพ ฯ อีกครั้งหนึ่ง พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยก็ได้ทรงเข้าร่วมประชุมในฐานะที่ทรงอยู่ในคณะผู้แทนรัฐบาลไทย ผลของการประชุมนั้นได้ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีในระหว่างประเทศต่าง ๆ ซึ่งเป็นภาคีแห่งสัญญาฝิ่นระหว่างประเทศ และได้ตกลงทำสัญญาขึ้นอีกฉบับหนึ่ง เพิ่มเติมจากสัญญาฝิ่นซึ่งทำไว้ ณ กรุงเยเนวาแต่เดิม เพื่อควบคุมการสูบฝิ่นในประเทศที่เป็นภาคีให้เข้มงวดยิ่งขึ้น

พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงปกครองกรมสรรพสามิตจนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ กรมสรรพสามิตจึงได้แยกไปจากกรมสรรพากร และได้ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรแต่ตำแหน่งเดียวไปจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๘ จึงได้ทรงย้ายไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศุลกากรในวันที่ ๑ ตุลาคม ศกนั้น

เมื่อพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเสด็จไปทรงรับตำแหน่งอธิบดีกรมศุลกากรนั้น กิจการของกรมศุลกากรส่วนใหญ่ยังดำเนินไปตามแบบเก่าทั้งในด้านระเบียบพิธีการและตำแหน่งราชการต่าง ๆ ในกรมนั้น ที่สำคัญนั้นก็คือการเก็บภาษีศุลกากรยังคงเก็บอยู่ตามแบบเดิมเป็นส่วนมาก กล่าวคือ เก็บตามราคา มิได้เก็บตามสภาพ และเป็นการเก็บภาษีเพื่อรายได้แผ่นดินแต่อย่างเดียว มิได้คำนึงถึงผลในการเศรษฐกิจแต่อย่างใด วิญญาณแห่งการปรับปรุงแก้ไขให้ราชการดีขึ้น ถูกหลักวิชาขึ้น และเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมยิ่งขึ้น นั้น ได้บังเกิดมีขึ้นในกรมศุลกากร เมื่อพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเสด็จไปทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมนั้น

หลังจากได้ทรงศึกษางานกรมศุลกากรอยู่เพียงสองเดือน พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยก็ได้ทรงปรับปรุงงานด้านศุลกากรเป็นการใหญ่ เพื่อให้กรมนั้นเป็นกรมที่มีประสิทธิภาพและทันสมัย ได้ทรงปรับปรุงส่วนราชการต่าง ๆ โดยแบ่งกองและแผนกต่าง ๆ เสียใหม่เพื่อให้ตรงต่อลักษณะงาน ได้ทรงตั้งกองแบบพิธีศุลกากรขึ้นเพื่อให้บังเกิดความสะดวกรวดเร็ว และได้ทรงตั้งกองใหม่ขึ้นอีกกองหนึ่งคือกองศุลกาธิการมีหน้าที่ตรวจสอบการเงิน การเก็บอากร และพิธีการศุลกากรต่าง ๆ เป็นการควบคุมภายใน นอกจากนั้นยังได้ทรงปรับปรุงการแบ่งเขตศุลกากร และได้ทรงตั้งด่านศุลกากรขึ้นใหม่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้เหมาะสมกับความจำเป็น

เพื่อเปลี่ยนการเก็บภาษีศุลกากรจากหลักการเก็บตามราคามาเป็นตามสภาพ ได้ทรงร่างกฎหมายตั้งพิกัดอัตราศุลกากรขึ้นใหม่ เป็นกฎหมายสำคัญที่แก้ไขหลักการในการเก็บภาษีศุลกากรของประเทศไทย ได้ทรงขยายประเภทสินค้าที่ต้องเสียภาษีจาก ๓๐–๔๐ ประเภทไปเป็นถึง ๑๔๘ ประเภท ในการนี้ได้มีพระวิริยะอุตสาหะทรงทำงานทั้งกลางวันกลางคืนด้วยพระองค์เองเป็นส่วนมาก มีผู้ช่วยไม่เกิน ๓ นาย เพราะการร่างกฎหมายนี้ต้องรักษาเป็นความลับอย่างยิ่งยวด มิให้เกิดผลเสียหายแก่แผ่นดิน เมื่อกฎหมายนี้ได้ประกาศออกใช้แล้ว ปรากฏว่ารายได้ทางด้านศุลกากรของประเทศเพิ่มขึ้นอีกถึงร้อยละ ๕๐ และค่าใช้จ่ายในการเก็บภาษีนั้นก็ต่ำมาก ไม่ถึงร้อยละ ๒ ของเงินภาษีที่เก็บได้ นับว่าได้ทรงใช้พระปรีชาสามารถให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างมากมาย

ในการบริหารราชการในกรมศุลกากร ได้ทรงปรับปรุงระเบียบบริหารต่าง ๆ และได้ทรงตั้งระเบียบขึ้นใหม่อีกมาก เพื่อเพิ่มสมรรถภาพแก่ข้าราชการและเพื่อความสะดวกของพ่อค้าประชาชน และได้ทรงประมวลระเบียบข้อบังคับเหล่านี้เข้าไว้ด้วยกันเป็นเล่มเดียวใช้เป็นคู่มือของข้าราชการกรมศุลกากร ระเบียบทั้งหลายทั้งปวงที่ได้ทรงวางไว้นั้นยังใช้ได้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ข้าราชการกรมศุลกากรจนบัดนี้

ได้ทรงปกครองข้าราชการในกรมศุลกากรด้วยพรหมวิหารธรรม และทรงถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ข้าราชการเพื่อฝึกให้เป็นผู้ที่มีความสามารถต่อไป เช่นเดียวกับที่ได้ทรงปฏิบัติมาแล้วในกรมสรรพากร พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศุลกากรจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๑ จึงได้ทรงย้ายไปเป็นที่ปรึกษากระทรวงการคลัง และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้ทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าการคนแรกแห่งประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๔๘๕

อันตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลังนั้นเป็นตำแหน่งที่ได้มีมาแล้ว ๖๐ กว่าปี เริ่มตั้งแต่สมัยกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัยทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ แต่เป็นตำแหน่งสำหรับชาวต่างประเทศตลอดมา การที่กระทรวงการคลังได้ตั้งตำแหน่งที่ปรึกษาฝ่ายไทยขึ้น และได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเข้ารับตำแหน่งนั้น ก็เพราะทางราชการตระหนักในพระปรีชาสามารถของพระองค์และการแต่งตั้งนั้นก็เหมาะสมแก่กาลเวลาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อทรงเข้าดำรงตำแหน่งนั้นได้เพียงไม่กี่เดือนสงครามโลกครั้งที่สองก็เกิดขึ้น เป็นเหตุให้การคลังและการเงินของประเทศไทยเข้าสู่ภาวะคับ

ขันอย่างยิ่งยวด ทางราชการก็ได้อาศัยพระปรีชาสามารถและพระวิริยะอุตสาหะของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นกำลังสำคัญอันหนึ่งในการเผชิญต่อภาวะคับขันนั้น

งานใหญ่ในระยะแรกที่เสด็จมาทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาฝ่ายไทยของกระทรวงการคลังก็คือ การจัดระเบียบเงินตราและเครดิตของประเทศ หน้าที่อันนี้ในนานาประเทศถือกันว่าเป็นหน้าที่ของธนาคารกลาง แต่ขณะนั้นธนาคารกลางยังไม่มีในเมืองไทย ทั้งที่ได้มีการดำริและการริเริ่มเป็นบางประการมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ การที่จะตั้งธนาคารกลางขึ้นทันทีทันใดนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะงานธนาคารกลางเป็นงานใหญ่ ต้องใช้เวลาศึกษาหาลู่ทาง ฝึกฝนพนักงาน และทำให้ระบบธนาคารกลางนั้นเป็นที่รู้จักและเชื่อถือแก่ประชาชน ในการนี้ได้ทรงร่วมมือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยขึ้นโดยให้อยู่ในความควบคุมของกระทรวงการคลังไปก่อน และให้มีหน้าที่กระทำธุรกิจของธนาคารกลางเฉพาะแต่เพียงบางประเภท เมื่อถึงเวลาก็จะได้เปลี่ยนสำนักงานนี้ให้เป็นธนาคารกลางต่อไป สำนักงานธนาคารชาติไทยจึงเป็นรากฐานของธนาคารแห่งประเทศไทยในปัจจุบัน

เงินตราของไทยนั้นได้ผูกโยงอยู่กับเงินปอนด์สเตอร์ลิงก์ของอังกฤษมาเป็นเวลาช้านาน เมื่อเกิดสงครามในยุโรปขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ นั้นยังไม่มีเหตุอันใดที่จะต้องตัดเงินบาทขาดจากปอนด์สเตอร์ลิงก์ โดยเฉพาะในระยะนั้น ไทยยังมิได้เกี่ยวข้องในการสงคราม และได้รับประโยชน์เป็นอันมากจากการค้าข้าวให้แก่จักรภพอังกฤษ แต่ถึงอย่างนั้นพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยในฐานะทรงเป็นที่ปรึกษา

กระทรวงการคลังก็มิได้ทรงตั้งอยู่ในความประมาท ทรงเห็นว่าการเก็บทุนสำรองเงินตราไว้ในอังกฤษทั้งหมดในรูปปอนด์สเตอร์ลิงก์เป็นการเสี่ยงภัยในยามที่โลกอยู่ในสถานะสงคราม จึงได้ทรงเสนอแนะนำให้กระทรวงการคลังกระจายทุนสำรองเงินตราไปเก็บไว้ในที่ต่าง ๆ ปรากฏตามตัวเลขเมื่อสิ้นเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ว่า มีทุนสำรองเงินตราคงเก็บไว้ในประเทศอังกฤษร้อยละ ๕๐ ในประเทศไทยร้อยละ ๓๘ และในสหรัฐอเมริการ้อยละ ๑๒

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนรัฐบาลไทยไปเจรจากับอินโดจีนฝรั่งเศส ณ เมืองไซ่ง่อน เกี่ยวกับการคลัง การเงิน และการโอนมูลค่าระหว่างอินโดจีนกับอาณาเขตที่โอนให้แก่ประเทศไทย อันสืบมาจากอนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศทั้งสองลงวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ในการประชุมนี้ได้อาศัยร่างของฝ่ายไทยเป็นหลักในการเจรจา และได้ลงนามกันเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

เมื่อเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาขึ้นเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ประเทศไทยจำต้องยอมทำสัญญาร่วมรุกร่วมรับเป็นพันธมิตรกับประเทศญี่ปุ่น ซึ่งหมายความว่าประเทศไทยต้องให้ความช่วยเหลือทุกทางแก่ประเทศญี่ปุ่นในการทำสงคราม ทางด้านการเงินนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นได้เสนอให้รัฐบาลไทยรับหลักการในเรื่องเงินตราสามประการ คือ (ก) ให้กำหนดค่าของเงินบาทเท่ากับเงินเยน คือในอัตราแลกเปลี่ยน ๑ บาทต่อ ๑ เยน (ข) การชำระเงินระหว่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยให้ชำระด้วยเงินเยน และ (ค) ให้ตั้งธนาคารกลางขึ้นเป็นเจ้าหน้าที่เงิน

ตรา โดยให้มีที่ปรึกษาและหัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ เป็นชนชาติญี่ปุ่น สำหรับข้อเสนอข้อแรกนั้นพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยในฐานะที่ปรึกษาการคลังทรงเห็นว่าเป็นการกำหนดค่าของบาทให้ต่ำกว่าความเป็นจริง เพราะในขณะนั้นเงินบาทมีค่าสูงกว่าเงินเยน แต่เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นยืนยันเป็นเด็ดขาดในข้อเสนอข้อนี้ทางรัฐบาลไทยก็จำต้องยอมรับ สำหรับข้อเสนอข้อสองนั้นรัฐบาลต้องยอมรับโดยปริยาย เพราะการสงครามในขณะนั้นบังคับมิให้มีการค้าขายติดต่อกับประเทศใดอีกได้นอกจากประเทศญี่ปุ่น แต่ข้อเสนอข้อสามนั้นรัฐบาลไทยมิได้ยอมรับในทันที เพราะจะเท่ากับว่ายอมให้ญี่ปุ่นเข้ามาควบคุมการเงินตราและเครดิตของไทยโดยตรง อันเป็นความประสงค์ของญี่ปุ่นในขณะนั้น เพื่อป้องกันมิให้ความประสงค์ของญี่ปุ่นเป็นผลสำเร็จ อันจักทำให้นโยบายการเงินของประเทศสูญอิสรภาพ รัฐบาลไทยจึงต้องจัดตั้งธนาคารกลางขึ้นโดยรีบด่วน พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงร่างพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ ขึ้นด้วยพระองค์เองโดยตลอดด้วยความเร่งรีบเพื่อให้ทันการ ขณะเดียวกันก็ต้องทรงวางระเบียบการดำเนินงานตามกฎหมายนี้ไว้โดยรีบเร่ง และหาพนักงานที่เป็นคนไทยเข้าบรรจุให้ครบตำแหน่ง เพื่อแสดงให้เห็นว่าคนไทยสามารถดำเนินงานธนาคารกลางได้ด้วยตนเอง ด้วยพระปรีชาสามารถและพระวิริยะอุตสาหะอันเพียบพร้อมอยู่ในพระองค์ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้เปิดดำเนินงานเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๕ โดยมีพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นผู้ว่าการคนแรก และมีหัวหน้าหน่วยงานและพนักงานเป็นคนไทยทุกคน มิได้มีคนต่างชาติเข้ามาคุมงานในด้านใดเลย หากพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยมิได้ทรงรีบเร่งดำเนินการจัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทยให้สำเร็จทันการ นโยบายการเงินและการเครดิตของไทยก็อาจต้องเป็นไปตามนโยบายของชนต่างชาติ ซึ่งย่อมจะต้องมีผลร้ายแรงโดยไม่มีปัญหา

พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้เสด็จไปกรุงโตเกียว เมื่อต้นเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๕ เพื่อเจรจาเรื่องการเงินและการค้ากับรัฐบาลญี่ปุ่น ผลแห่งการเจรจานั้นทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาอิสรภาพทางการเงินไว้ได้ โดยที่ญี่ปุ่นไม่เข้ามาตั้งระบบเงินตราขึ้นใหม่เช่นเดียวกับที่ทำในทุกประเทศที่ญี่ปุ่นเข้ายึดครองในอาเซีย

การบริหารงานธนาคารแห่งประเทศไทยของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยได้เรียบเรียงไว้และจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระองค์ในอีกที่หนึ่งแล้ว ในที่นี้จึงจะขอกล่าวไว้แต่พอสังเขป ในการบริหารงานแห่งธนาคารแห่งประเทศไทยในระยะเริ่มแรกนั้น พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยต้องทรงประสบปัญหาใหญ่ ๆ หลายประการ การตั้งธนาคารแห่งประเทศไทยนั้นเป็นการทำงานแข่งกับเวลาเพื่อให้ทันท่วงทีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ยิ่งกว่านั้น ระยะเวลานั้นเป็นเวลาสงคราม การเงินและการเครดิตย่อมผันผวนไปอย่างรวดเร็ว แม้ธนาคารกลางซึ่งได้ตั้งมาแล้วนานและมีความชำนาญในกิจการ หากต้องประสบปัญหาต่าง ๆ ในยามสงครามก็ยังจะต้องหวั่นไหวกระทบกระเทือนด้วยปัญหานั้น ๆ แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยเพิ่งเริ่มตั้งขึ้นใหม่ ยังขาดความชำนาญอยู่มาก ได้อาศัยพระปรีชาสามารถของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยในฐานะทรงเป็นผู้ว่าการ สามารถฝ่ามรสุมมาได้จนกระทั่งเติบโตมีความสำคัญได้รับความเชื่อถือทั้งในและนอกประเทศดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

ปัญหาแรกซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ก็คือความใหม่ของธนาคารนั้นเอง ทั้งที่ธนาคารต้องมีหน้าที่และภาระอันสำคัญยิ่ง แต่ธนาคารก็ยังขาดคนรู้จักแพร่หลาย อันเป็นเหตุซึ่งจะก่อให้เกิดอิทธิพลใน

ทางการเงินและเครดิตซึ่งธนาคารกลางจำต้องมี และเมื่อจำต้องตั้งธนาคารขึ้นโดยรีบเร่งให้มีคนไทยเป็นหัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยจึงจำต้องทรงบรรจุคนในตำแหน่งต่าง ๆ โดยอาศัยความรู้ความสามารถในด้านอื่นและความซื่อสัตย์สุจริตเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าพนักงานผู้ใหญ่ส่วนมากในธนาคารแห่งประเทศไทยในระยะแรกเริ่มนั้นหากจะมีความรู้ก็ยังขาดความชำนาญในกิจการธนาคาร พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงเผชิญต่อปัญหาบุคคลนี้ด้วยพระอุตสาหะและพระขันติธรรม ทั้งที่ต้องทรงปฏิบัติหน้าที่ที่ปรึกษาการคลังในเวลาราชการ แต่ก็ต้องเสด็จยังธนาคารทุกวันในตอนบ่ายหลังเวลาราชการ และทรงสั่งงานและตรวจผลงานของทุกฝ่ายทุกส่วนในธนาคารด้วยพระองค์เองอย่างละเอียด หากมีความผิดพลาดเกิดขึ้นบ้างก็ใช้พระขันติธรรมทรงอดทนต่อความผิดพลาดนั้น ๆ ทรงแก้ไขความผิดพลาดนั้นให้กลับคืนดีด้วยพระองค์เอง และทรงถือเอาความผิดพลาดนั้น ๆ เป็นบทเรียนสอนให้พนักงานเกิดความรู้ความชำนาญในกิจการต่อไป ถึงแม้ว่าในขณะนั้นพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงมีพระกิตติคุณแพร่หลาย เป็นที่ยอมรับนับถือทั้งในและนอกประเทศ ว่าทรงเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการคลังและการเงิน แต่ก็ทรงยอมรับด้วยพระโสรัจจะคุณอย่างเปิดเผยว่ายังไม่ทรงชำนาญในการธนาคาร ได้ทรงหาความรู้ใส่พระองค์ในเรื่องนี้อยู่เป็นนิจ และทรงรับความเห็นหรือคำแนะนำในเรื่องการธนาคารจากผู้อื่นที่เสนอไปโดยชอบด้วยน้ำพระทัยอันกว้างขวางปราศจากทิฏฐิมานะ

นอกจากปัญหาเรื่องบุคคลและความไม่ชำนาญงานดังที่กล่าวมาแล้ว พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยยังต้องเผชิญกับปัญหาใหญ่ที่ยิ่งยวดเกี่ยวกับการคลังและเงินตราในระหว่างสงครามอีกมากมายหลาย

ประการ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า ทำอย่างไรจึงจะมีเงินมาให้รัฐบาลใช้จ่ายในเมืองบประมาณแผ่นดินขาดดุลย์และราคาสินค้ากำลังสูงขึ้นเรื่อย ๆ เป็นประการแรก ทำอย่างไรจึงจะมีเงินบาทจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นและการค้าญี่ปุ่น ซึ่งจำเป็นต้องจ่ายตามสัญญาและตามนโยบายทางการเมืองในขณะนั้นเป็นประการที่สอง และในประการสุดท้าย ทำอย่างไรจึงจะป้องกันภาวะเงินเฟ้อในประเทศไทย หรืออย่างน้อยก็จำกัดภาวะนั้นซึ่งเป็นผลธรรมดาของการสงคราม ให้อยู่ในขอบเขต

วิธีแก้ปัญหาประการแรก พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงเสนอให้รัฐบาลออกพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พุทธศักราช ๒๔๘๔ ซึ่งให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยจำหน่ายธนบัตรออกใช้แลกเปลี่ยนกับพันธบัตรคลัง พันธบัตรเงินกู้ของรัฐบาล และเงินเยนญี่ปุ่น ปรากฏว่าวิธีการของพระองค์ทำให้รัฐบาลมีเงินใช้จ่ายมาได้ตลอดโดยไม่ติดขัด ในการเงินที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นทั้งทางด้านการค้าและการทหารนั้น พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยก็ได้ทรงหาทางปฏิบัติให้เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งสัญญาที่รัฐบาลไทยได้ทำไว้แก่ญี่ปุ่น เช่นตั้งแหล่งกลางปริวรรตเงิน และทำข้อตกลงในการที่ญี่ปุ่นจะต้องใช้หนี้ทดแทนเงินบาทที่เบิกจ่ายในประเทศไทยด้วยวิธีเครดิตบัญชีเงินฝากของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ธนาคารแห่งประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเรียกว่าบัญชีเงินเยนพิเศษ ทั้งนี้เพื่อทำให้หนี้สินของประเทศญี่ปุ่นที่มีอยู่ต่อประเทศไทยนั้นมีหลักฐานแน่ชัดสะดวกแก่การเรียกร้องคืนในภายหลัง นอกจากนั้นยังได้ทรงทำการตกลงหรือต่อรองกับทางฝ่ายญี่ปุ่นอีกหลายครั้งหลายคราว เพื่อควบคุมการใช้จ่ายของญี่ปุ่นมิให้เหลือเฟือ อันจักเป็นผลเสียหายแก่การเงินของไทย และยังทรงได้เล็งเห็นการณ์ไกล ทรงพยายามเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นจนยอมตกลง

ให้ฝ่ายไทยใช้เงินเยนซึ่งญี่ปุ่นเครดิตบัญชีธนาคารแห่งประเทศไทยไว้นั้น ซื้อทองคำเก็บไว้ได้เป็นครั้งคราว ทำให้ทุนสำรองเงินตราของไทยมีค่าสูงขึ้นยิ่งกว่าที่จะเก็บไว้เป็นเงินเยน ทองคำที่ซื้อได้นี้ได้ทรงพยายามอย่างยิ่งที่จะขนมาเก็บไว้ในประเทศไทย และก็ได้มาเป็นบางส่วนเท่าที่การขนส่งในระหว่างสงครามจะอำนวยให้ ส่วนที่เหลือตกค้างอยู่ในประเทศญี่ปุ่นนั้นเมื่อเสร็จสงครามแล้วทางฝ่ายไทยก็ได้รับคืนมาในที่สุด

โดยเหตุที่ทรงตระหนักในภัยอันตรายต่าง ๆ อันจักเกิดขึ้นจากภาวะเงินเฟ้อ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยจึงได้ทรงค้นคิดหาทางที่จะควบคุมภาวะนั้นมิให้ลุกลามเป็นอันตรายร้ายแรง และได้เสนอวิธีการต่าง ๆ ต่อรัฐบาลไทยหลายวิธี อาทิเช่น การเพิ่มภาษีอากรทั้งทางตรงและทางอ้อม เพิ่มรายได้เข้าคลังจากองค์การรัฐพาณิชย์และกึ่งรัฐพาณิชย์ ประหยัดรายจ่ายแผ่นดิน และออกพันธบัตรเงินกู้ ทั้งหมดนี้เพื่อลดปริมาณของเงิน นอกจากนั้นก็ยังมีการถอนและกีดกันการใช้เงินของประชาชน และการควบคุมเครดิตเป็นต้น การรักษาระดับค่าของเงินตราไว้ให้สูงคงที่ในยามสงครามนั้นไม่เคยปรากฏว่ามีประเทศใดทำได้แต่ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ได้ว่ามาแล้ว ก็พอจะกล่าวในที่นี้ได้ว่า พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงใช้พระปรีชาสามารถระงับภาวะเงินเฟ้อในประเทศไทยไว้มิให้ลุกลามใหญ่โตไปดังที่เคยปรากฏมาแล้วในประเทศอื่น ๆ

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัญหาการเงินสำคัญที่เกิดขึ้นในระหว่างสงครามอีกปัญหาหนึ่งก็คือปัญหาเรื่องธนบัตรไม่พอใช้ ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ไม่มีทางที่จะพิมพ์ธนบัตรในต่างประเทศได้ และทางฝ่ายญี่ปุ่นซึ่งเข้ามารับพิมพ์ธนบัตรให้รัฐบาลไทยก็ไม่สามารถส่งธนบัตร

ให้ได้ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงแก้ปัญหานี้ด้วยวิธีจัดให้พิมพ์ธนบัตรขึ้นในประเทศไทยตามโรงพิมพ์ต่าง ๆ ที่สามารถพิมพ์ได้ อาศัยที่ได้ทรงวางระเบียบควบคุมการพิมพ์ธนบัตรนี้ไว้โดยรัดกุม จึงไม่ปรากฏว่าได้มีผลเสียหายอย่างใดเกิดขึ้นเลยตลอดระยะเวลานั้น

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองได้เสร็จสิ้นลง รัฐบาลไทยได้แต่งตั้งให้พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ในขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลัง ที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นหัวหน้าคณะทูตไปเจรจาทำสัญญาเลิกสถานะสงครามกับประเทศอังกฤษ อินเดีย และออสเตรเลีย ณ เมืองแคนดี ประเทศสิงหล เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ การเจรจาครั้งนั้นได้ระงับไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง ต้องเสด็จไปเจรจาต่อไป ณ เมืองสิงคโปร์ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ และกระทำความตกลงสมบูรณ์แบบได้เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙

มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งในระหว่างการเจรจานี้ ซึ่งควรจะจารึกไว้ให้ปรากฏ ว่า พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงมีขัตติยะมานะกล้าหาญสมกับที่ได้ทรงถือกำเนิดมาในราชสกุล และทรงแสดงขัตติยะมานะนั้นในคราวที่คับขันอย่างยิ่งยวด ทรงสามารถเอาชนะผู้อื่นได้ด้วยขัตติยะมานะอันประกอบด้วยธรรมนั้น ในระหว่างการเจรจานั้นผู้แทนประเทศมหาอำนาจที่ชนะสงครามประเทศหนึ่งได้เรียกร้องให้ประเทศไทยส่งพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกตคืนไปยังเมืองเวียงจันทน์ เมื่อพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงทราบข้อเรียกร้องนั้นในที่ประชุม ได้รับสั่งต่อที่ประชุมว่า ในฐานะที่พระองค์เป็นขัตติยะในราชสกุล และในฐานะที่

พระองค์เป็นคนไทยไม่ทรงสามารถรับฟังข้อเรียกร้องนั้นได้เลย และจะไม่ทรงเจรจาด้วยอีกจนกว่าจะได้มีการถอนข้อเรียกร้องนั้นไปแล้ว ครั้นแล้วจึงเสด็จออกจากการประชุมนั้นโดยทันที ไม่เสด็จเข้าร่วมประชุมอีกจนฝ่ายที่ได้ตั้งข้อเรียกร้องนั้นถอนข้อเรียกร้องไปเองในที่สุด

ความกล้าหาญของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย เป็นความกล้าหาญทางด้านจาคะธรรมอันควรแก่การสรรเสริญ กล่าวคือทรงกล้าหาญที่จะยึดถือหลักธรรมและหลักการอันสุจริตและถูกต้อง ทรงกล้าหาญที่จะเสียสละตำแหน่งอันสูงได้เสมอเพื่อหลักการนั้น และเมื่อทรงสละได้แล้วก็มิได้ทรงโทมนัสในการสละนั้น หรือมีพระทัยอาฆาตในผู้ที่เป็นต้นเหตุแห่งการสละ แต่กลับทรงหาทางช่วยเหลือทั้งบุคคลและกิจการนั้น ๆ ด้วยวิถีทางอื่น ๆ ต่อไป

ใน พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้ทรงพยายามที่จะลดปริมาณของเงินออกใช้หมุนเวียนในประเทศเพื่อควบคุมภาวะเงินเฟ้อ โดยวิธีแบ่งขายทุนสำรองเงินตราอันเป็นทองคำให้แก่ประชาชน เพื่อไถ่ถอนธนบัตรจากการหมุนเวียนเสียเป็นบางส่วน ได้ทรงเสนอต่อรัฐบาลให้ขายทองคำด้วยวิธีการประมูลราคา แต่รัฐบาลในสมัยนั้นมีนโยบายที่จะแบ่งขายให้แก่ประชาชนทั่วไปโดยไม่มีการประมูล เมื่อมีความเห็นขัดกันเช่นนี้จึงได้ทรงลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๔๘๙

หลังจากได้มีการรัฐประหารเกิดขึ้นในประเทศไทยในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นครั้งแรกในรัฐบาลชุดนาย

ควง อภัยวงศ์ เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ และทรงดำรงตำแหน่งนั้นมาจนถึงวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๑ จึงได้ทรงออกจากตำแหน่งเพราะรัฐบาลได้กราบถวายบังคมลาออกทั้งคณะ ต่อมาได้ทรงกลับเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอีกครั้งหนึ่งในรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ และได้ทรงลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ เพราะเหตุที่ทรงมีความเห็นไม่ตรงกับรัฐบาลในการเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาท แต่เมื่อได้ทรงลาออกแล้วก็ได้ทรงช่วยเหลือราชการของกระทรวงการคลังตลอดมา และยังทรงดำรงตำแหน่งสำคัญอื่น ๆ อันเกี่ยวกับการเงินของชาติ

หลังจากเสร็จสงครามโลกครั้งที่ ๒ หรือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นต้นมา พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงใช้พระอุตสาหะเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีแห่งสัญญาสองฉบับที่ทำขึ้นระหว่างชาติที่เมืองเบรตตันวู้ดส์ (**Bretton Woods**) ในสหรัฐ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกแห่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (**International Monetary Fund**) และแห่งธนาคารโลก (**International Bank for Reconstruction and Development**) อันจักทำให้ประเทศไทยมีเสถียรภาพในทางเงินตรา ด้วยพระอุตสาหะและด้วยพระปรีชาสามารถและพระอัธยาศัยอันชวนให้เกิดความเชื่อถือเลื่อมใสในพระองค์ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงติดต่อกับบรรดาประเทศสมาชิกจนประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกแห่งสององค์การนี้ในวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ และเมื่อประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกแล้วรัฐบาลไทยก็ได้แต่งตั้งให้พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นผู้ว่าการแทนประเทศไทยในสภา

ผู้ว่าการขององค์การทั้งสอง ได้เสด็จไปประชุมสภาผู้ว่าการนั้น ๆ ทุกปีตลอดมา และได้ดำรงตำแหน่งนั้นอยู่จนสิ้นพระชนม์ชีพ ได้ทรงใช้วิชาความรู้และความชำนาญให้เป็นประโยชน์แก่องค์การและแก่ประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากการที่ธนาคารโลกได้ให้ประเทศไทยกู้เงินใน พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นจำนวน ๒๕.๔ ล้านดอลลาร์ เพื่อบูรณะการรถไฟ การชลประทาน และการท่าเรือ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ได้ทรงช่วยเหลือในกิจการเงินของแผ่นดินตลอดมา ถึงแม้ว่าจะอยู่นอกราชการแล้ว แต่ใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ก็ได้ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการร่วมมือการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการกับสหรัฐ (*ก.ศ.ว.*) และเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้ทรงช่วยเหลือกระทรวงการคลัง โดยทรงยกร่างพระราชบัญญัติเงินตราขึ้นใหม่ ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้ประกาศใช้เป็นกฎหมาย คือพระราชบัญญัติเงินตราพุทธศักราช ๒๕๐๑ ใช้แทนพระราชบัญญัติเงินตราพุทธศักราช ๒๔๗๑ ซึ่งล้าสมัย ใน พ.ศ. ๒๔๙๙ กระทรวงการคลังได้มอบหมายให้พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเข้าดำเนินการธนาคารอุตสาหกรรมเพื่อเลิกกิจการและตั้งสถาบันขึ้นใหม่ ได้ทรงดำเนินการจนสำเร็จเรียบร้อย และได้ทรงตั้งบรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้ทรงเป็นประธานกรรมการอยู่จนสิ้นพระชนม์ ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ทรงเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการปรับปรุงและสังคายนาประมวลรัษฎากร และได้ทรงเป็นกรรมการและเหรัญญิกของสภากาชาดไทยติดต่อกันมาเป็นเวลานานหลายปี

ใน พ.ศ. ๒๔๙๔ สำนักงานบูรณะประเทศเกาหลีของสหประชาชาติ (**United Nations Korean Reconstruction**

Agency - UNKRA) ได้แต่งตั้งให้พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นที่ปรึกษาทางการคลังและเศรษฐกิจของรัฐบาลเกาหลีใต้ ได้เสด็จไปประทับในประเทศเกาหลีในปีนั้นเป็นเวลา ๓ เดือนเพื่อสำรวจภาวะเศรษฐกิจและการคลังแห่งประเทศนั้น นอกจากนั้นใน พ.ศ. ๒๔๙๘ ทรงได้รับคำเชิญจากเลขาธิการสหประชาชาติให้ทรงเป็นกรรมการร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิอื่นอีกสองท่านสำหรับให้คำปรึกษาแก่เลขาธิการ ฯ ว่าด้วยเรื่องรายงานเศรษฐกิจของโลกอันเป็นเอกสารสำคัญอันหนึ่งของสหประชาชาติ ได้เสด็จไปประชุมกรรมการนั้น ณ กรุงนิวยอร์คในปลายเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นอันว่าโลกได้ยอมรับในพระปรีชาสามารถและวิทยาการของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทางด้านการเศรษฐกิจและการคลัง ทรงเป็นคนไทยคนแรกที่ได้นำเกียรติอันสูงนี้มาสู่ประเทศไทย

ในราชการส่วนพระบาทสมเด็จ ฯ พระเจ้าอยู่หัว พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงสนองพระเดชพระคุณด้วยความซื่อสัตย์และจงรักภักดีเป็นล้นพ้นตลอดมา กิจการที่จะพึงกระทำต่อเบื้องพระยุคลบาทนั้น ทรงกระทำด้วยความปีติโสมนัสและทรงกระทำได้ในทุกโอกาสแม้แต่ในเวลาที่ประชวรอยู่ ไม่เคยทรงเห็นว่ากิจการใดหนักไปหรือเหลือวิสัย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นองคมนตรีใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้ทรงไว้วางพระราชหฤทัยในพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยและพระราชทานพระมหากรุณาต่อพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยอีกนานาประการ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จ ฯ พระบรมราชินีนารถ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมสหภาพพะม่าเป็นทางราชการใน พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยโดยเสด็จ ฯ ในฐานะองคมนตรี

พระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้เคยประชวรด้วยโรคพระหทัยมาก่อน แต่ได้ทรงรับการรักษาจากแพทย์จนหายเป็นปกติ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้กลับประชวรอีกด้วยพระโรคเดียวกัน นายแพทย์ได้ถวายการรักษาจนทรงพระสำราญแล้ว จึงได้เสด็จไปทรงพักผ่อนที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ประมาณสิบกว่าวันแล้วเสด็จกลับวัง ในวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ มีพระอาการเป็นปกติ ในวันที่ ๒๒ สิงหาคม ตอนเช้าได้เสด็จไปเยี่ยมหม่อมเจ้าหญิงประดับศักดิ์ ไชยันต์ พระเชษฐภคินี ณ วังถนนสีลม แล้วเสด็จกลับวังประมาณ ๑๑ นาฬิกาเศษ ขณะที่ทรงพระอักษรอยู่นั้น พระหทัยหยุดลงโดยฉับพลัน และสิ้นพระชนม์โดยสงบเมื่อเวลา ๑๒.๑๕ นาฬิกา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ว่าพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยสิ้นพระชนม์ในคืนวันเดียวกัน ขณะประทับอยู่ ณ พระราชวังเคอลูซ (**Queluz Palace**) กรุงลิสบอน ประเทศโปรตุเกส ด้วยความเศร้าสลดพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง หลังจากที่ได้มีพระราชดำรัสสรรเสริญคุณความดีของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นเอนกประการแล้ว ได้มีพระราชดำรัสว่า

> *"ท่าน (พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย) ได้ช่วยเหลือฉันมากในการที่มาเยี่ยมต่างประเทศคราวนี้ ท่านก็ได้ทรงทราบแล้วว่าการมาเยี่ยมต่างประเทศคราวนี้เป็นผลสำเร็จและมีผลดีเพียงไร และคงพอพระทัย ฉันคิดว่าขณะสิ้นพระชนม์ท่านคงมีความสุข"*

ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการพระศพพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นงานหลวงเป็นพิเศษ และได้พระราชทาน

พระโกศมณฑป เทียบเท่าชั้นเจ้าต่างกรมทรงพระศพเป็นเกียรติยศ เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ สมเด็จพระราชชนนี ฯ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้เสด็จไปพระราชทานน้ำสรงพระศพและบำเพ็ญพระราชกุศลในงานพระศพ

พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ได้ทรงเศกสมรสกับหม่อมราชวงศ์หญิง ชวลิต สนิทวงศ์ บุตรี พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพร้อมพงศ์อธิราช ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ มีบุตร คือ

๑. *ม.ร.ว. ไชยวัฒน์ ไชยันต์*

๒. *ม.ร.ว. พัฒนไชย ไชยันต์*

ม.ร.ว. ชวลิต ไชยันต์ ได้ถึงแก่กรรมใน พ.ศ. ๒๔๗๒ ต่อมาพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้ทรงเศกสมรสกับหม่อมเจ้าหญิง พัฒน์คณนา กิติยากร พระธิดาของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ ฯ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ มีธิดา คือ

ม.ร.ว. กิติวัฒนา ไชยันต์

พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ทรงได้รับยศดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็น อำมาตย์ตรี
พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็น อำมาตย์โท
พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็น มหาอำมาตย์ตรี

ใน พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สถาปนาขึ้นเป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน มีดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้รับพระราชทาน เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๔ รัชกาลที่ ๕
พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทาน จตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้รับพระราชทาน เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๔ รัชกาลที่ ๗
พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้รับพระราชทาน ตริตาภรณ์ช้างเผือก
พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้รับพระราชทาน ทุติยจุลจอมเกล้า
พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับพระราชทาน ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับพระราชทาน เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๓ รัชกาลที่ ๗
พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้รับพระราชทาน ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้รับพระราชทาน ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้รับพระราชทาน ประถมาภรณ์ช้างเผือก
พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้รับพระราชทาน ประถมจุลจอมเกล้า
พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้รับพระราชทาน เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๑ รัชกาลที่ ๘
พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้รับพระราชทาน มหาวชิรมงกุฎ
พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทาน มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก

สำหรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ของต่างประเทศ ได้ทรงรับตราเซนต์มอริส และ เซนต์ลาซาร์ ของอิตาลี

ประกาศสถาปนาพระราชวงศ์

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชอนุสรคำนึงถึงพระราชจริยานุวัตร ที่ได้ทรงประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นสวัสดิมงคลแก่พระบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมนเทียรครั้งนี้ เป็นต้นว่าการบูชาพระศรีรัตนตรัย และเทพยพลี ทักษิณานุประทานอุทิศสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบูรพการี และพระราชกรณียกิจทั้งปวงก็ได้ทรงบำเพ็ญแล้ว บัดนี้ทรงพระราชปรารภถึงพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งทรงพระคุณเป็นที่เชิดชูพระเกียรติยศของพระราชวงศ์ และที่ได้มีพระคุณูปการมาแก่พระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมควรจะเฉลิมพระเกียรติยศสนองพระคุณเนื่องในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามราชประเพณีซึ่งเคยมีมาแต่ก่อน

..... ฯลฯ .....

..... ฯลฯ .....

..... ฯลฯ .....

อนึ่ง โดยที่ทรงพระราชดำริว่า หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ โอรสพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เดิมได้ศึกษาอักขรสมัยในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง และโรงเรียนราชวิทยาลัย ครั้นสำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๖ แล้ว ในปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นนักเรียนส่วนพระองค์ออกไปศึกษาวิทยาการ ณ ประเทศอังกฤษ ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนชั้นต้นจนถึงมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ สำเร็จได้รับเกียรติปริญญาของมหาวิทยาลัยนั้น แล้วกลับเข้ามายังกรุงเทพ ฯ ในปีพุทธศักราช ๒๔๖๓

ครั้นแล้วได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ดำเนินตามรอยพระบิดาซึ่งได้ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงนี้มาแต่ก่อน เริ่มเข้ารับตำแหน่งเลขานุการกระทรวง แล้วเลื่อนขึ้นเป็นผู้ช่วยปลัดทูลฉลอง และทำการแทนปลัดทูลฉลอง แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๙ หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ก็ได้ตั้งใจรับราชการสนองพระเดชพระคุณโดยเต็มสติปัญญาสามารถประกอบด้วยความอุตสาหะวิริยภาพอย่างแรงกล้า มิได้ย่อท้อ เป็นเหตุให้กิจการในหน้าที่เจริญก้าวหน้าเป็นลำดับไป จึงในปีพุทธศักราช ๒๔๗๑ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นกรรมการองคมนตรีเป็นเกียรติยศพิเศษอีกโสดหนึ่งด้วย

ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ ตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรและกรมสุราว่างลง ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ มีปรีชาสามารถได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณมาด้วยดีเป็นที่ไว้

วางพระราชหฤทัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งไปเป็นอธิบดีกรมสรรพากรและกรมสุรา ต่อมาเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ ได้รวมกรมฝิ่นและกรมสุราเข้าเป็นกรมเดียวกันเรียกว่ากรมสรรพสามิต ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ เป็นอธิบดีกรมสรรพสามิตอีกตำแหน่งหนึ่ง เป็นการชั่วคราว ซึ่งต่อมาเมื่อมีตัวอธิบดีกรมสรรพสามิตแล้ว ก็ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรแต่ตำแหน่งเดียว ซึ่งในขณะนี้จะต้องปรับปรุงการภาษีอากร ซึ่งเป็นหน้าที่ของกรมนี้อย่างกว้างขวาง เพื่อให้รัดกุมทันสมัยเปลี่ยนจากระบบเก่ามาเป็นระบบใหม่ หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ได้อุตส่าห์พยายามจัดการวางระเบียบแบบแผนวิธีปฏิบัติราชการไว้มากมายซึ่งเป็นหลักปฏิบัติการเก็บภาษีอากรตลอดมาจนบัดนี้ เมื่อได้จัดระบบการเก็บภาษีอากรในกรมสรรพากรเป็นที่เรียบร้อยดีแล้ว ครั้นถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๘ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ไปเป็นอธิบดีกรมศุลกากร ก็ได้ปรับปรุงวิธีเก็บอากรศุลกากร และได้วางระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับพิธีการศุลกากรไว้หลายอย่าง ซึ่งยังคงใช้เป็นระเบียบปฏิบัติราชการของกรมศุลกากรตลอดมาจนบัดนี้ ราชการในกรมศุลกากรดำเนินก้าวหน้าด้วยดีตลอดมา และโดยที่หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ เป็นผู้ประกอบด้วยคุณวุฒิปรีชาสามารถรอบรู้กิจการต่าง ๆ ในกระทรวงการคลังเป็นอย่างดีเยี่ยมผู้หนึ่ง จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ย้ายไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลัง ก็ได้ปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณในหน้าที่ด้วยปรีชาสามารถเป็นผลดีแก่ราชการ และเป็นที่ยกย่องนับถือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังทุกคนตลอดมา

ในส่วนราชการพิเศษ หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ได้รับปฏิบัติหน้าที่กิจการอันสำคัญซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็น

อเนกประการ กล่าวคือ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๘๒ ได้ร่วมมือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เริ่มจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติขึ้น อันเป็นแนวทางให้ได้ตราพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทยขึ้นใช้เมื่อปี พุทธศักราช ๒๔๘๕ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นคนแรก ได้วางระเบียบแบบแผนและดำเนินการธนาคารแห่งประเทศไทยได้ดำรงอยู่เป็นปึกแผ่นมั่นคงตลอดมาจนในปัจจุบันนี้ อนึ่ง เมื่อคราวสงครามมหาเอเชียบูรพาได้อุบัติขึ้นเมื่อปลายปีพุทธศักราช ๒๔๘๔ การคลังของประเทศย่อมตกอยู่ในภาวะขัดข้องยุ่งยากเป็นอย่างที่สุด ดังเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้ว หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ เป็นผู้หนึ่งซึ่งได้ดำเนินการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จนผลที่สุดปรากฏว่าแม้ประเทศไทยจะต้องจ่ายเงินไปมากมาย ก็ยังได้รับทองคำตอบแทนคืนมาเป็นจำนวนไม่น้อย เป็นการบรรเทาความเสียหายลงไปได้เป็นอันมาก ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๘ สงครามมหาเอเชียบูรพาได้สงบลง และมีการเชิดการเจรจาเลิกสถานะสงครามในระหว่างประเทศคู่สงคราม ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ เป็นหัวหน้าคณะทูตไปเจรจาทำสัญญาเลิกสถานะสงครามกับประเทศอังกฤษ อินเดีย และออสเตรเลีย ณ เมืองแกนดี และสิงคโปร์ ในการนี้หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ได้ยกขั้นฟันฝ่าอุปสรรคใหญ่หลวง ดำเนินการเป็นผลดีแก่ประเทศชาติเป็นอันมาก ดังปรากฏอยู่แล้ว นอกจากนี้ เมื่อปี พุทธศักราช ๒๔๘๙ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ เดินทางไปประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เพื่อฟื้นความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่การคลังและการธนาคารในสองประเทศนั้นขึ้นใหม่ ก็ได้ปฏิบัติการอันนี้สำเร็จเป็นผลดี ต่อมาเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แล้ว ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เข้าดำรง

ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๐ ครั้งหนึ่ง และเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๑ อีกครั้งหนึ่ง ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๒ หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ได้เสด็จไปประชุมกับผู้แทนนานาประเทศ ในฐานะผู้ว่าการในองค์การทุนระหว่างประเทศและธนาคารระหว่างประเทศ ได้เจรจาในเรื่องการเงินบางเรื่องให้เป็นผลดีแก่ราชการ ในปัจจุบันได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา และกรรมการในสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ กับทั้งยังดำรงตำแหน่งผู้ว่าการองค์การทุนระหว่างประเทศ และผู้ว่าการธนาคารระหว่างประเทศอยู่ด้วย

เมื่อพิจารณาถึงการที่หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ได้รับราชการมาในกระทรวงการคลังในตำแหน่งสำคัญ ๆ ได้ผลดีแก่ราชการโดยลำดับ ทั้งได้ปฏิบัติราชการเกี่ยวกับการเศรษฐกิจแห่งชาติ มีความสามารถที่จะวางพระองค์ให้เป็นที่ยำเกรงนับถือในนานาสันนิบาตระหว่างประเทศชาติ ด้วยอาศัยสติปัญญาสุขุมรอบคอบและอัธยาศัยสุภาพอย่างยิ่ง สมที่เป็นกุลทายาทของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย พระยิดา ผู้ซึ่งได้เคยดำรงตำแหน่งเสนาบดี เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยมาแล้วแต่กาลก่อนนั้น และยิ่งนี้ก็เป็นที่ประจักษ์ว่า หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ทรงเจริญด้วยวัสสายุกาลดำรงมั่นอยู่ในสุจริตสัมมาจารี มีความจงรักภักดีในใต้ฝ่าละอองธุลีพระยาทอยู่โดยปรากฏ สมควรที่จะได้รับอิสริยยศฐานันดรศักดิ์เป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ให้เป็นที่เชิดชูพระเกียรติยศแด่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย พระองค์หนึ่งได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนาหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ขึ้นเป็นพระองค์เจ้า มีคำนำ

พระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย คชนาม ทรงศักดินา ๓,๐๐๐ ตามอย่างธรรมเนียมพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ทั้งปวง ขงทรงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลทุกประการ

..... ไลา .....

..... ไลา .....

ประกาศ ณ วันที่ ๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลปัจจุบัน.

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

สดุดีพระเกียรติ

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ประสูติเมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงเป็นโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย พระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าไชยันตมงคล พระโอรสองค์ที่ ๗๖ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบิดาและหม่อมส้วนมารดาได้สิ้นพระชนม์และถึงอนิจกรรมเสียแต่เมื่อพระองค์ท่านยังทรงพระเยาว์อยู่

พระองค์ได้ทรงเข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนราชวิทยาลัย และสำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๖ เมื่อมีพระชันษาเพียง ๑๒ ขวบในปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ และในปีนั้นเองสมเด็จพระศรีพัชรินทรา พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระอุปถัมภ์ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นนักเรียนส่วนพระองค์ออกไปศึกษาต่อ

ณ ประเทศอังกฤษ ได้เสด็จเข้าศึกษาที่โรงเรียน **Preparatory School** ณ เมือง **Torquay** เป็นเวลา ๒ ปี และต่อจากนั้นที่ปับลิคสกูล ชื่อ **Cheltenham College** อีก ๓ ปี และที่ **Magdalene College** แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ๓ ปี จนสำเร็จ ทรงรับปริญญาเกียรตินิยม (*ชั้นสอง*) ทางวิชาประวัติศาสตร์

เมื่อเสด็จกลับกรุงเทพ ฯ ในปีพุทธศักราช ๒๔๖๓ แล้ว พระองค์ได้ทรงเข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เป็นการดำเนินตามรอยพระบิดาซึ่งได้เคยทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงนี้มาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ พระองค์ได้ทรงรับตำแหน่งเลขานุการกระทรวงเป็นตำแหน่งแรกเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๔๖๓ ต่อจากนั้นก็ได้เลื่อนขึ้นเป็นลำดับ คือเป็นผู้ช่วยปลัดทูลฉลองเมื่อเดือนกันยายน ๒๔๖๕ รั้งตำแหน่งปลัดทูลฉลองในเดือนเมษายน ๒๔๖๙ และได้ทรงเป็นปลัดทูลฉลองในเดือนเมษายน ๒๔๗๐ ในระหว่างที่ทรงดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลอง ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้เป็นกรรมการองคมนตรี เมื่อปี ๒๔๗๒ อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

ในเดือนเมษายน ๒๔๗๓ ได้ทรงรับแต่งตั้งเป็นอธิบดีกรมสรรพากรและกรมสุรา ครั้นเมื่อได้รวมกรมฝิ่นและกรมสุราเข้าเป็นกรมเดียวกัน เรียกว่ากรมสรรพสามิต ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้วก็ได้ทรงเป็นอธิบดีกรมสรรพสามิตอีกตำแหน่งหนึ่งเป็นการชั่วคราว ในเดือนพฤศจิกายน ๒๔๗๘ ได้ทรงรับแต่งตั้งเป็นอธิบดีกรมศุลกากร และในเดือนมีนาคม ๒๔๘๑ ได้ทรงรับแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาฝ่ายไทย กระ

ทรวงการคลัง ระหว่างที่ทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาฝ่ายไทยกระทรวงการคลังอยู่นั้นได้ทรงเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไปเจรจากับอินโดจีนฝรั่งเศสที่ไซ่ง่อน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ เรื่องเกี่ยวกับการคลัง การเงิน และการโอนมูลค่าระหว่างอินโดจีนกับอาณาเขตที่โอนให้ประเทศไทย อันสืบเนื่องมาจากอนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศทั้งสอง และในเดือนเมษายน ๒๔๘๕ ได้เสด็จไปกรุงโตเกียว ในฐานะทรงเป็นทูตเศรษฐกิจเพื่อปรึกษาเรื่องการเงินและการค้าระหว่างสงครามกับประเทศญี่ปุ่น ในปีเดียวกันนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นคนแรกอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย และได้ทรงเป็นที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนกันยายน ๒๔๘๘

เมื่อสงครามมหาอาเซียบูรพาสงบลงใน พ.ศ. ๒๔๘๘ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าคณะทูตไปเจรจาทำสัญญาเลิกสถานะสงครามกับประเทศอังกฤษ อินเดีย และออสเตรเลีย ณ เมืองแคนดี และเมืองสิงคโปร์ และหลังจากนี้เล็กน้อยได้เสด็จไปประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่การคลังและการธนาคารในสองประเทศนั้นขึ้นใหม่ ได้ทรงลาออกจากราชการในเดือนตุลาคม ๒๔๘๙ และเมื่อได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๙ แล้ว ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในเดือนพฤศจิกายน ๒๔๙๐ ครั้งหนึ่ง และในเดือนธันวาคม ๒๔๙๑ อีกครั้งหนึ่ง ทรงพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีในเดือนตุลาคม ๒๔๙๒ และเมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๔๙๓ ทรงรับพระราชทานสถาปนาพระยศขึ้นเป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า

วิวัฒนไชย ในปี ๒๔๕๔ ได้เสด็จไปประจำ ณ ประเทศเกาหลี ๓ เดือน โดยสำนักงานบูรณะประเทศเกาหลีของสหประชาชาติได้แต่งตั้งให้ทรงเป็นที่ปรึกษาทางการคลังและเศรษฐกิจของรัฐบาลเกาหลีใต้ และในปี ๒๔๕๘ ทรงได้รับคำเชิญจากเลขาธิการสหประชาชาติให้ทรงเป็นกรรมการผู้หนึ่งสำหรับให้คำปรึกษาแก่เลขาธิการ ฯ ว่าด้วยเรื่องรายงานเศรษฐกิจของโลก และในการนี้ได้เสด็จไปประชุม ณ นครนิวยอร์ค เมื่อปลายเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๕๘

ในฐานะที่ทรงเป็นผู้ว่าการแทนประเทศไทยในสภาผู้ว่าการกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก ได้เสด็จไปประชุมประจำปีขององค์การดังกล่าวทุกปี นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นต้นมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๒ งานชิ้นสุดท้ายที่ได้ทรงกระทำไว้ก็คือการตั้งบรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งพระองค์เองทรงเป็นประธานกรรมการ เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๕๕ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นองคมนตรี ซึ่งเป็นตำแหน่งราชการสุดท้ายและใกล้ชิดพระยุคลบาท พระองค์ได้สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๐๓ สิริรวมพระชนมายุได้ ๖๑ พรรษา ๓ เดือน กับ ๒๔ วัน

000

พระประวัติการรับราชการเท่าที่กล่าวมาแต่โดยสังเขปนี้ แสดงให้เห็นว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ทรงเป็น *"ลูกคลัง"* ตลอดพระชนม์ชีพ ตั้งแต่ได้ทรงเริ่มเข้ารับราชการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเมื่อพระชนมายุได้ ๒๑ พรรษาแล้ว ก็ทรง

เกี่ยวข้องอยู่กับเรื่องการเงินของแผ่นดินมาตลอดระยะเวลา ๔๐ ปีจวบจนสิ้นพระชนมายุ แม้ว่าพระองค์จะมิได้ทรงศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์การคลัง หรือการธนาคาร สมัยเมื่อทรงเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยก็ตาม ความวิริยะอุตสาหะ พระปรีชาสามารถ ความสนพระทัยในสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป และการที่ทรงโปรดการอ่านหนังสือตำรับตำราต่าง ๆ อย่างกว้างขวางมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ประกอบกับการที่ทรงมีโอกาสได้ทำงานใกล้ชิดกับเสนาบดีและที่ปรึกษาชาวต่างประเทศของกระทรวงการคลังในสมัยแรก ๆ ได้เป็นปัจจัยส่งเสริมให้พระองค์ได้ทรงเป็นเอตทัคคะในด้านนี้ จนเป็นที่ยกย่องนับถือกันโดยทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สิบปีแรกแห่งอายุราชการของพระองค์ท่านคือในระหว่างที่ทรงดำรงตำแหน่งเลขานุการกระทรวงและปลัดทูลฉลอง อาจกล่าวได้ว่าเป็นระยะที่ทรงศึกษาหาความรู้ให้แก่พระองค์เองในด้านการเงินของประเทศไทย และทรงหาความชำชองในระเบียบปฏิบัติราชการ เพราะจะเรียนงานคลังให้รู้หัวใจของงานได้รวดเร็วและถ่องแท้ย่อมไม่มีวิธีใดดีกว่าเห็นงานที่โต๊ะของเสนาบดีและโต๊ะปลัดทูลฉลอง ความเป็นอัจฉริยะในการสร้างสรรค์ของพระองค์ท่านได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดเป็นครั้งแรกเมื่อคราวทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากร โดยได้ทรงเปลี่ยนแปลงระบบภาษีอากร เพื่อให้การค้าและการประกอบธุรกิจต่าง ๆ ต้องเสียภาษีทางตรง ได้เคยรับสั่งไว้ว่า *"การเปลี่ยนจากระบบเก่ามาเป็นระบบใหม่นั้นเป็นเรื่องใหญ่และใช้เวลานาน ต้องค่อยก่อสร้างงานและฝึกหัดคนขึ้นเป็นลำดับ เพราะการเก็บภาษีอากรนั้น เมื่อก้าวหน้าไปได้บ้างแล้วก็ต้องตั้งตัวให้ติดก่อนที่จะก้าวต่อไปอีก เพื่อไม่ให้ต้องถอยหลังหรือล้มลุกคลุกคลาน"* พระ

องค์ได้ทรงวางระเบียบแบบแผนวิธีปฏิบัติราชการไว้อย่างมากมาย ซึ่งถือเป็นหลักปฏิบัติการเก็บภาษีอากรมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ มีบันทึกตอนหนึ่งของพระองค์ท่านเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๔๔ เกี่ยวกับเรื่องภาษีเงินได้ ไว้ดังต่อไปนี้

"The income tax, reputed to be the most equitable tax, is also the most difficult tax to collect equitably. When first imposed in India, the tax had to be withdrawn after a short period. Not long before the second World War, the British Government introduced it into Malaya and was soon defeated by the Chinese business men who found it easy to evade. The tax had also to be withdrawn for a time. Thailand, profiting from her nieghbour's experience, kept the exemption limit high and the rate of tax low. But forced to increase the rate during the last World War, she is now having a very difficult time with it. Judging from the experience of the countries mentioned, I have no doubt that, without a really capable and experienced staff, the income tax cannot be collected equitably, cheaply or anything like efficiently. Further, the low level of exemption necessarily involves the assessment and collection of a small amount of tax from a large number of persons and means undue expense."

000

เมื่อได้ทรงจัดระบบการเก็บภาษีอากรในกรมสรรพากรจนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้ทรงเป็นอธิบดีกรมศุลกากรใน พ.ศ. ๒๔๗๘ นอกจากจะทรงปรับปรุง

ส่วนงานของกรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และตั้งด่านศุลกากรเพิ่มขึ้นทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว งานชิ้นสำคัญก็คือ ได้ทรงเปลี่ยนหลักการในการเก็บภาษีอากรจากการเก็บตามราคามาเป็นการเก็บตามสภาพ เป็นผลให้กรมศุลกากรมีรายได้เพิ่มขึ้นถึงประมาณร้อยละ ๕๐ ในระยะเพียงหนึ่งปี การแก้ไขหลักการนี้เป็นการปรับปรุงใหญ่ ต้องอาศัยการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยว นอกจากนี้ยังได้ทรงแก้ไขพิกัดอัตราศุลกากรอันเป็นหัวใจของงานศุลกากร โดยอาศัย **Customs Nomenclature** เป็นหลัก ขยายประเภทสินค้าจาก ๓๐-๔๐ ประเภท เป็น ๑๙๘ ประเภท นับว่าเป็นการเปลี่ยนระบบศุลกากรครั้งใหญ่ครั้งแรกของประเทศไทย อันควรจารึกไว้ในประวัติศาสตร์การคลังของประเทศไทยเรื่องหนึ่ง อนึ่ง ได้ทรงร่างกฎหมายเกี่ยวกับศุลกากรทางบกและศุลกากรทางอากาศขึ้น เพราะกฎหมายศุลกากรฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๙ เดิมนั้นมีบทบัญญัติเฉพาะศุลกากรทางทะเลเท่านั้น นับว่าเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีกฎหมายศุลกากรอย่างครบถ้วนในสมัยพระองค์ท่าน ส่วนระเบียบภายในสำหรับเจ้าหน้าที่ถือปฏิบัติก็ได้ทรงวางรูปเป็นคำสั่งทั่วไป คำวินิจฉัยพิธีการศุลกากร คำวินิจฉัยพิกัดอัตราศุลกากร ฯ ล ฯ และภายหลังได้ทรงทำประมวลข้อบังคับขึ้น เพื่อใช้เป็นคู่มือของพนักงานศุลกากรด้วย

000

การที่ต้องทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมต่าง ๆ ถึงสามกรม คือ กรมสรรพากร กรมสรรพสามิต และกรมศุลกากร

ภายในระยะเวลาติดต่อกันเพียง ๕ ปีนี้ ย่อมแสดงให้เห็นประจักษ์ชัดว่า ในระยะใดที่มีราชการสำคัญที่จะต้องปรับปรุงราชการในกรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นกรมจัดหารายได้ให้แก่ประเทศ ทางราชการก็ได้อาศัยพระสติปัญญาของพระองค์ท่านเป็นกำลังเสมอ ฉะนั้นการย้ายตำแหน่งบ่อย ๆ ในระยะนั้น ย่อมเป็นพยานแห่งพระปรีชาสามารถเป็นอย่างดี นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ เหล่านี้ในเมื่อมีพระชนมายุได้เพียงสามสิบเศษ ๆ เท่านั้น การที่ทรงสามารถปฏิบัติพระองค์ให้เป็นที่รักและเคารพนับถือแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งสูงอายุกว่า และรับราชการมานานกว่าพระองค์เป็นอันมากนั้น ย่อมเป็นประจักษ์พยานอันดีอีกอย่างหนึ่งซึ่งบ่งให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระองค์ในด้านการปกครองและบังคับบัญชาคน

โดยที่พระองค์ทรงเป็นบุคคลผู้ประกอบด้วยคุณวุฒิและทรงรอบรู้กิจการต่าง ๆ ในกระทรวงการคลังเป็นอย่างดี จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาฝ่ายไทยในกระทรวงการคลังเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ ตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลังนี้ได้มีมา ๖๐ กว่าปีแล้ว เริ่มตั้งแต่สมัยกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัยทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลัง แต่เป็นตำแหน่งสำหรับชาวต่างประเทศตลอดมา โดยมี **Mr. Mitchel Innes** ชาวอังกฤษเป็นที่ปรึกษาคนแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ โดยเฉพาะการที่กระทรวงการคลังได้ตั้งตำแหน่งที่ปรึกษาฝ่ายไทยขึ้นในครั้งนั้นก็เพราะตระหนักในพระปรีชาสามารถของพระองค์ดีว่าเหมาะสมกับตำแหน่งยิ่งกว่าผู้อื่นใด และพระองค์ก็ได้ทรงแสดงให้เป็นที่ปรากฏในกาลต่อมาว่าข้อนี้เป็นความจริงเพียงไร จนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในสมัยนั้นยกย่องพระองค์ท่านว่าเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต

อันคุณค่าความสามารถของคนเรานั้นจะวัดได้ว่าดีเด่นกว่าผู้อื่นหรือไม่ก็ด้วยการปฏิบัติของผู้นั้นในยามวิกฤติ เช่นเมื่อภัยมาถึงตัวหรือถึงบ้านเมือง เมื่อประเทศไทยต้องตกอยู่ในภาวะสงคราม พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ก็ได้ทรงฟันฝ่าอุปสรรคในด้านการเงินนานาประการ อันเนื่องมาจากภาวะวิกฤติของบ้านเมืองขณะนั้น จนเป็นที่ประจักษ์แก่ชนทั่วไปในความสามารถของพระองค์ท่าน แทบจะกล่าวได้ว่า ภาระส่วนใหญ่ในขณะนั้นตกหนักอยู่ที่พระองค์ท่านแต่ผู้เดียว ดังข้อความที่ได้ทรงบันทึกไว้ในเรื่อง **The Currency in War Time** เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๗ มีความตอนหนึ่งว่า

> "The following pages constitute an attempt to relate the story of the Baht from 2481 (1938) to the end of 2486 (1943). During this brief period Finance Ministers have come and gone; the British Adviser to the Treasury happened to be absent on leave during the critical months immediately before and after the outbreak of war in Europe and naturally left the service when war came to Thailand in 2484 (1941). It fell to the author, in an advisory and subordinate capacity, to witness all the events and to deal with all the transactions related in these pages."

000

เมื่อพระองค์เสด็จมาดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาฝ่ายไทยในกระทรวงการคลัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ งานชิ้นใหญ่ในระยะ

แรก เฉพาะที่เกี่ยวกับธนาคารแห่งประเทศไทยก็คือได้ทรงร่วมมือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดระเบียบการเงินตราและเครดิตของประเทศ ความจริงหน้าที่อันนี้เป็นหน้าที่ของธนาคารกลาง แต่การตั้งธนาคารกลางนั้นจะตั้งให้สำเร็จรูปโดยทันทีหาได้ไม่ หากจะต้องคัดเลือกหาพนักงานที่เหมาะสมแล้วฝึกฝนขึ้น และให้แสวงหาความรู้ความชำนาญต่อไป ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้จัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยขึ้น โดยให้อยู่ในความควบคุมของกระทรวงการคลังไปพลางก่อน มีหน้าที่กระทำธุรกิจของธนาคารกลางแต่เฉพาะบางประเภทเท่านั้น เช่นการรับฝากเงิน และการจัดการเงินกู้ของรัฐและองค์การสาธารณะเป็นต้น และขณะเดียวกันก็เตรียมการที่จะเปลี่ยนองค์การนี้ให้เป็นธนาคารกลางโดยสมบูรณ์ต่อไป สำนักงานนี้จึงเป็นรากฐานของธนาคารแห่งประเทศไทยปัจจุบัน

ความปรารถนาในอันที่จะจัดตั้งธนาคารกลางขึ้นในประเทศไทยนั้นได้มีมาเป็นเวลาช้านานแล้ว คือตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ในสมัยนั้นกระทรวงพระคลังได้จ้างนักการธนาคารชาวอังกฤษผู้หนึ่งชื่อ **Sir Bernard Hunter** ให้มาศึกษาดูว่าจะมีทางใดหรือไม่ที่จะแปลงแบงก์สยามกัมมาจล จำกัด *(คือธนาคารไทยพาณิชย์ปัจจุบันนี้)* ให้เป็นธนาคารกลางของประเทศได้ หรือมิฉะนั้นก็ให้จัดตั้งธนาคารกลางขึ้นใหม่เลย อนึ่ง ธนาคารไทยพาณิชย์นี้เป็นธนาคารไทยธนาคารแรกซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ทรงเป็นผู้ริเริ่มตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๔๔๗ *(ร.ศ. ๑๒๓)* มีสำนักงานตั้งอยู่ที่บ้านหม้อ ชื่อเดิมว่า "บุคคลภัย์ บ.ช.ง." **(Book Club Association)** ที่ประทานชื่อเช่นนี้ก็

เพราะทรงเกรงว่า ถ้าเรียก "*แบงก์*" เสียแต่ต้น แล้วแบงก์นั้นมีอันจะเป็นไปก็จะเสียชื่อคนไทยเปล่า ๆ และ "*บุคคลภัย*" นั้น ทรงตั้งพระทัยไว้ว่าถ้าเจริญดีก็จะตั้งเป็นแบงก์ของชาติต่อไป อย่างไรก็ดี **Sir Bernard Hunter** ได้ถวายรายงานต่อกรมพระจันทบุรีนฤนาถ เสนาบดี ว่าควรตั้งธนาคารกลางขึ้น โดยการซื้อกิจการของแบงก์สยามกัมมาจล ธนาคารกลางนี้ควรให้มีทุน ๖,๕๐๐,๐๐๐ บาท โดยเป็นทุนชำระแล้วไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง รัฐบาลยังคงเป็นผู้ออกธนบัตรอยู่ต่อไป แต่มอบให้ธนาคารเป็นเป็นผู้ดำเนินการ และห้ามมิให้ธนาคารนี้ประกอบธุรกิจกับประชาชนโดยตรง ข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญคนนี้ ตลอดจนร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการจัดตั้งธนาคารกลางในครั้งนั้น ไม่ปรากฏว่าเหตุใดจึงมิได้รับการพิจารณาต่อไป ความดำริที่จะตั้งธนาคารกลางขึ้นในสมัยนั้นจึงคงถูกทอดทิ้งอยู่ในแฟ้มของกระทรวงการคลังตลอดมา

หลังจากได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว ก็ได้มีการรื้อฟื้นเรื่องตั้งธนาคารกลางกันขึ้นอีก โดยมีผู้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ต่าง ๆ นานา ทั้งในวงการรัฐบาลและวงวิชาการ ซึ่งพอสรุปได้ว่าการตั้งธนาคารกลางจะเป็นยาขนานเดียวที่สามารถแก้สรรพโรคที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในครั้งนั้น (*พ.ศ. ๒๔๗๖*) ได้อย่างสัมฤทธิผล

ต่อไปนี้เป็นบันทึกของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ลงวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากร ซึ่งแสดงให้เห็นตัวอย่างความคิดเห็นของนักนิยมธนาคารกลางในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

"ขอประทานเสนอรัฐมนตรี"

(๑) ตามที่ได้โปรดส่ง "บันทึกนโยบายเศรษฐการ" ให้ข้าพเจ้าดูนั้น ได้อ่านตลอดแล้ว และเห็นว่ามีข้อที่ควรสังเกตดังจะกล่าวย่อ ๆ ต่อไปนี้

(๒) ข้อความในบันทึกฉบับนี้มีหลายประการซึ่งเป็นเพียง Platitudes เช่นว่ากระทรวงเศรษฐการโตมากไปควรแบ่งออกเป็นทะบวงหรือกระทรวงอื่นอีก ประเทศสยามเป็นประเทศกสิกร จะเปลี่ยนเป็นประเทศอุตสาหกรรมไม่ได้ การจ่ายเงินแผ่นดินต้องวางนโยบายว่าจะจ่ายทางใดก่อน ไม่ควรตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ ฯลฯ เป็นต้น ข้อความเหล่านี้เป็นกำปั้นทุบดิน ไม่มีใครเถียง

(๓) นอกจากที่กล่าวนี้ ยังมีข้อความที่เกี่ยวด้วยกระทรวงการคลังอยู่ ๒ ประการ คือ *(ก)* คำแนะนำให้ตั้ง Central Bank เรียกว่าธนาคารชาติ และ *(ข)* คำตำหนิกระทรวงการคลังว่าไม่ควรเก็บทุนสำรองเงินตราไว้เป็นปอนด์สเตอร์ลิงก์

(๔) เรื่อง Central Bank นั้น มีคำแนะนำว่า *(ก)* รัฐบาลจำเป็นต้องริบตั้ง Central Bank *(ข)* แบงก์นี้ต้องมีทุนสำรองเป็นทองคำ *(ค)* เพื่อที่จะให้ได้ทองคำมาเป็นทุนสำรองนั้น รัฐบาลต้องทำป่าไม้ โรงเลื่อย เหมืองแร่ และขายไม้และแร่ไปต่างประเทศแลกเอาทองเข้ามา *(ง)* รัฐบาลจะสามารถทำกิจการเหล่านี้ได้โดยกู้ยืมเงินจาก Central Bank นั้นมาทำ

ข้อแรกที่พึงสังเกตก็คือ คำแนะนำอันนี้เป็น vicious circle อย่างบริบูรณ์

ข้อที่พึงสังเกตต่อไปก็คือ ไม่มีคำแนะนำโดยตลอดว่าแบงก์นี้มีหน้าที่ในกิจธุระประการใดบ้าง คงกล่าวไว้แต่ว่าจะให้รัฐบาลและเทศบาลกู้ยืมเงินไปทำเหมืองแร่ ปลูกห้องแถว ทำไฟฟ้า ฯ ล ฯ ก็ถ้าจะขนานแบงก์นี้เป็น Central Bank อย่างที่เข้าใจกันแล้ว แบงก์ย่อมจะมีหน้าที่ในการออกจำหน่ายเงินตราและการรับรักษาเงินแผ่นดินด้วย ถ้าจะให้แบงก์มีหน้าที่เช่นนี้ แบงก์ก็จะเอาเงินทุนสำรองเงินตราหรือเงินรัฐบาลไปให้รัฐบาลหรือเทศบาลกู้ยืม เพื่อทำกิจการที่กล่าวข้างต้นมิได้ เพราะการออกจำหน่ายเงินตราต้องถือศีลว่าเงินทุนสำรองต้องมี liquidity ส่วนเงินของรัฐบาลนั้นรัฐบาลก็ต้องใช้จ่ายอยู่เสมอ

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อไม่ปรากฏว่าแบงก์นี้จะตั้งขึ้นได้ด้วยอุบายอย่างใด และจะทำหน้าที่อย่างไรบ้าง ก็ยังพิจารณามิได้

(๕) เรื่องรักษาเงินทุนสำรองเงินตรา ในเวลานี้เป็นปอนด์สเตอร์ลิงก์ ไม่รักษาไว้เป็นทองคำ นั้น เป็นเรื่องที่รัฐบาลวินิจฉัยไว้แล้วเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้นเอง

ข้อที่ว่าจะเอาเงินทุนสำรองนี้กลับเมืองไทยมิได้ เว้นไว้แต่จะจ่ายซื้อสินค้าเพื่อนำเข้ามาขายเอาเงินบาทนั้น แท้จริงจะเอาทุนสำรองนั้นกลับเข้ามาเป็นทองคำก็คงไม่มีข้อติดขัด แต่ปัญหา

ข้อแรกก็มีว่าจะเอาทุนสำรองนี้กลับคืนมาเพื่อประโยชน์อย่างไร และถ้าเอาทุนสำรองจ่ายซื้อสินค้าเสียแล้ว เงินบาทของเราก็จะเป็นเศษกระดาษ รัฐบาลจะเอาสินค้าเข้ามาแลกกับเศษกระดาษเหล่านี้เพื่อประโยชน์อย่างไร ”

000

ธนาคารแห่งประเทศไทยได้เริ่มดำเนินงานเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๕ โดยมีพระราชโองการโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระยศหม่อมเจ้า และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานธนาคารชาติไทยอยู่เป็นผู้ว่าการคนแรกของธนาคาร เหตุผลในการตั้งธนาคารแห่งประเทศไทยขึ้นในขณะนั้น และความยากลำบากที่ต้องประสพในการจัดตั้งเพราะคนไทยขาดความรู้ความชำนาญในด้านนี้ มีปรากฏอยู่ในบันทึกฉบับภาษาอังกฤษของพระองค์ท่านในหนังสือเล่มนี้แล้ว

ณ ที่นี้ใคร่จะย้ำแต่เพียงว่า หากพระองค์ท่านมิได้ทรงขวนขวายหาความรู้ใส่พระองค์เองในเรื่องธนาคารกลาง คือทรงกลับเป็นนักเรียนใหม่อีกในเมื่อมีพระชนมายุถึง ๔๓ พรรษา หรือหากทรงเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นไม่เป็นผลแล้ว ธนาคารแห่งประเทศไทยนี้ก็จะเริ่มประวัติขึ้นด้วยการมีที่ปรึกษาและหัวหน้างานต่าง ๆ เป็นชนชาวญี่ปุ่นอย่าง

มิพึงต้องสงสัย ส่วนการเงินของประเทศในระหว่างสงครามและผลแห่งการดำเนินนโยบายอันไม่เป็นไทแก่ตนเองจะเป็นประการใดนั้นย่อมสุดที่จะเดาได้

000

หลังจากได้ทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลังในปี ๒๔๘๑ ไม่กี่เดือน ก็เกิดสงครามขึ้นในยุโรปเมื่อเดือนกันยายน ๒๔๘๒ ในระยะแรก ๆ แห่งสงครามนั้นประเทศไทยได้รับประโยชน์เป็นอันมากจากนโยบายเป็นกลางในฐานะที่เป็นผู้ค้าวัตถุดิบ เพราะขายสินค้าได้ราคาดีขึ้นทั้งปริมาณที่ส่งออกก็สูง โดยเฉพาะจักรภพอังกฤษยังคงเป็นลูกค้าที่ดีที่สุดของไทยตามเดิม และได้ซื้อข้าวเพิ่มขึ้น สรุปแล้วนับว่าปี ๒๔๘๓ เป็นปีที่ประชาชนคนไทยมั่งคั่งสมบูรณ์เนื่องจากสงครามในยุโรปขณะนั้น

เรื่องที่มีผู้สนใจกันมากในระยะนั้นคือ ประเทศไทยยังจะควรโยงเงินบาทเข้าไว้กับปอนด์สเตอร์ลิงก์ต่อไปหรือไม่ เพราะปอนด์มีราคาตกต่ำไปมาก อันเป็นเรื่องที่พระองค์ท่านทรงถูกถามอยู่เนือง ๆ

ระบบเงินตราของไทยได้โยงอยู่กับสเตอร์ลิงก์มาช้านานแล้วและตลอดเวลามหาสงครามโลกครั้งแรก มีเวลาที่ไม่ได้

โยงอยู่ด้วยกันก็เฉพาะชั่วระยะเวลา ๙ เดือน คือระหว่าง ๒๑ กันยายน ๒๔๗๔ ถึง ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๗๕ เท่านั้น การที่ต้องโยงกับสเตอร์ลิงก์ก็เพราะเหตุการณ์บังคับ หาใช่เพราะความสมัครใจเลือกเอาสเตอร์ลิงก์ไม่

เหตุการณ์ที่บังคับให้ต้องเป็นเช่นนี้แต่เดิมมาก็เพราะการค้าขายของประเทศไทยส่วนมากมีอยู่กับจักรภพอังกฤษและประเทศอื่น ๆ ที่อาศัยปอนด์สเตอร์ลิงก์เป็นมาตรฐานแห่งการเงินประการหนึ่ง และเพราะกรุงลอนดอนเป็นแหล่งกลางสำหรับการชำระหนี้การค้าขายระหว่างประเทศอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ การค้าขายของไทยเรากับต่างประเทศนั้น จะเป็นการค้าขายกับเมืองใดก็ตาม โดยมากก็ชำระหนี้สินกันที่ลอนดอน ตัวอย่างเช่นพ่อค้าข้าวในกรุงเทพ ฯ ส่งข้าวไปขายที่เมืองฮัมเบอร์ก ก็ทำตั๋วเงินเป็นปอนด์ หาได้ทำเป็นมาร์คไม่ และตั๋วนั้นก็ชำระเงินที่ลอนดอน มิใช่ที่เบอร์ลิน ดังนี้เป็นต้น ฉะนั้น การโยงบาทไว้กับปอนด์สเตอร์ลิงก์โดยกำหนดราคาแลกเปลี่ยนบาทกับปอนด์ไว้เป็นอัตราแน่นอนตายตัว จึงได้เป็นผลให้การค้าขายของไทยไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๘ ของราคาสินค้าเข้าออกทั้งสิ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้อาศัยเงินตราที่มีค่าขึ้นที่มั่นคงเป็นหลัก

เหตุการณ์ที่ประเทศไทยได้ตัดขาดจากสเตอร์ลิงก์ในระหว่างกันยายน ๒๔๗๔ ถึง พฤษภาคม ๒๔๗๕ เป็นระยะเวลา ๙ เดือนนั้น ก็เพราะรัฐบาลอังกฤษได้ออกจากมาตราทองคำเมื่อ ๒๑ กันยายน ๒๔๗๔ แต่รัฐบาลไทยในขณะนั้นได้ตกลงใจว่าจะคงใช้มาตราปริวรรตทองคำไปตามเดิม จึงได้ตัดขาดจากสเตอร์ลิงก์ แล้วเอาเงินบาท

ไปโยงกับดอลลาร์อเมริกันซึ่งขณะนั้นยังอยู่ในมาตราทองคำ การปฏิบัติเช่นนี้ได้เป็นผลเสียหายแก่สินค้าขาออกของไทยไม่น้อย กล่าวคือข้าวไทยนำไปขายในตลาดที่ใช้สเตอร์ลิงก์เป็นมาตรฐานแห่งการเงิน ราคาที่ซื้อขายก็อยู่นอกอำนาจที่ไทยจะควบคุมได้ ผลที่ได้รับจากการขายข้าวจึงลดน้อยไป ในขณะนั้นปอนด์มีราคาตกต่ำไปมาก คืออัตราแลกเปลี่ยนลอนดอน-นิวยอร์ค (Cross Rate) ได้ตกจากปอนด์ละ $ ๔.๘๕$\frac{15}{16}$ เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๔๗๔ เป็น $ ๓.๖๕$\frac{3}{4}$ เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๔๗๕ เมื่อปอนด์เทียบกับดอลลาร์ทองคำมีราคาตกต่ำไปมากเช่นนี้ แต่ข้าวไทยได้ขายในตลาดที่ใช้สเตอร์ลิงก์ และราคาข้าวในตลาดนั้นมิได้เพิ่มสูงขึ้นตามส่วนที่ราคาสเตอร์ลิงก์ตกต่ำไป เพราะฉะนั้นราคาข้าวในกรุงเทพฯ ที่ใช้บาททองคำจึงได้ตกต่ำไปมาก คือราคาข้าวที่ส่งออกคิดเฉลี่ยรายเดือนได้ตกจากหาบละ ๓.๖๙ บาทในเดือนสิงหาคม ๒๔๗๔ ลงเหลือหาบละ ๓.๐๕ บาทในเดือนเมษายน ๒๔๗๕

เมื่อราคาข้าวในกรุงเทพฯ ที่ใช้บาททองคำตกต่ำไปมากเช่นนี้ ชาวนาก็คือผู้ที่ได้รับความเสียหายมากกว่าบุคคลอื่น ๆ เพราะรายจ่ายต่าง ๆ ในการส่งข้าวออกไปขายนั้นมีลักษณะเป็นรายจ่ายตายตัว ลดลงมิได้ รายได้ของชาวนาจึงต้องลดไป และนอกจากนี้ลูกหนี้ยังต้องเสียเปรียบเจ้าหนี้เป็นอันมาก ตัวอย่างเช่นในขณะที่ข้าวเปลือกมีราคา ๑๕ เกวียนต่อ ๑,๐๐๐ บาท ชาวนากู้เงินไป ๑,๐๐๐ บาทก็อาจใช้หนี้ได้ด้วยการขายข้าว ๑๕ เกวียน แต่ครั้นเมื่อข้าวเปลือกลดราคาลงเหลือ ๔๐ เกวียนต่อ ๑,๐๐๐ บาท ลูกหนี้ที่เป็นหนี้อยู่แล้ว ๑,๐๐๐ บาทจะใช้หนี้ได้ก็ต่อเมื่อขายข้าวถึง ๔๐ เกวียน เป็นต้น

เมื่อการตัดเงินบาทขาดจากสเตอร์ลิงก์ได้เกิดผลเสียหายขึ้นเช่นนี้ รัฐบาลจึงต้องกลับเอาเงินบาทเข้าไปโยงกับสเตอร์ลิงก์เช่นเดิมอีกเมื่อเดือน พฤษภาคม ๒๔๗๕ ดังคำแถลงการณ์ต่อไปนี้

> "รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ตกลงออกจากมาตราทองคำ และกำหนดค่าเงินตราตามปอนด์สเตอร์ลิงก์ ในอัตราเมื่อเงินทั้งสองอยู่ในมาตราทองคำ คือ ๑๑ บาท ต่อปอนด์
>
> เหตุที่ยังคับให้วินิจฉัยเช่นนี้ คือโภคกิจของประเทศ รายได้ของประเทศสยามเกิดจากกสิกรรมแทบทั้งสิ้น ราคาสินค้าได้ตกต่ำอย่างมากมาย และราคาข้าวโดยเฉพาะตกต่ำมาก แต่ค่าใช้จ่ายในการทำให้ยังเกิดผลและการส่งจำหน่ายมิได้ลดลงตามส่วน จึงกระทำให้เกิดภาระแก่ชาวนาและลูกหนี้ซึ่งเกินกว่าจะทนได้"

เมื่อได้เอาเงินบาทกลับไปโยงกับสเตอร์ลิงก์แล้ว ราคาข้าวก็ได้กลับฟื้นตัวขึ้นเป็นลำดับ

ฉะนั้นเมื่อเกิดสงครามในยุโรปขึ้นในเดือนกันยายน ๒๔๘๒ จึงยังไม่มีเหตุอันใดที่จะตัดเงินบาทขาดจากสเตอร์ลิงก์แล้วนำไปโยงกับเงินตราอื่นเช่นดอลลาร์อเมริกันเป็นต้น แม้ประเทศญี่ปุ่นที่มีการค้าขายกับอเมริกาอยู่มาก ก็ยังคงอาศัยปอนด์สเตอร์ลิงก์เป็นมาตรฐานอยู่ แต่อย่างไรก็ดี การอาศัยสเตอร์ลิงก์เป็นมาตราฐานแห่งเงินตราไทยนั้น มิได้หมายความว่าจะต้องเก็บรักษาทุนสำรองเงินตราไว้ในประเทศอังกฤษทั้งหมด เพื่อความไม่ประมาท กระทรวงการคลังจึงได้

กระจายสินทรัพย์ของทุนสำรอง ฯ ไปเก็บสามประเทศ ปรากฏตัวตามเลข เมื่อสิ้นเดือนพฤศจิกายน ๒๔๘๒ ดังนี้ ประเทศไทย ๓๘ % ประเทศอังกฤษ ๕๐% สหรัฐอเมริกา ๑๒ %

000

ครั้นเมื่อเกิดสงครามมหาอาเซียบูรพาขึ้นเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ประเทศไทยกระทำการค้าหรือธุรกิจติดต่อกับดินแดนใด ๆ ไม่ได้ เว้นไว้แต่ประเทศญี่ปุ่นและดินแดนที่ประเทศญี่ปุ่นเข้ายึดครอง ระบบเงินตราไทยที่โยงบาทกับสเตอร์ลิงก์อันมีหลักว่าต้องซื้อหรือขายสเตอร์ลิงก์ทันทีที่มีผู้เสนอขายหรือซื้อนั้น ก็เป็นอันใช้ต่อไปไม่ได้อยู่เอง หรืออีกนัยหนึ่งพฤติการณ์ในขณะนั้นได้บังคับให้ต้องตัดเงินบาทขาดจากสเตอร์ลิงก์

โดยที่การค้าและธุรกิจกระทำได้แต่กับประเทศญี่ปุ่นและดินแดนที่ญี่ปุ่นยึดครองอยู่ จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงระบบเงินตราเข้าหาพฤติการณ์เพื่อให้การค้าดำเนินไปได้บ้าง ในขณะนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นได้เสนอให้รัฐบาลไทยรับหลักการในเรื่องเงินตรา ๓ ประการ คือ (ก) ให้กำหนดค่าของบาทเท่ากับเยน (ข) การชำระเงินระหว่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยให้ชำระด้วยเยน (ค) ให้ตั้งธนาคารกลางขึ้นเป็นเจ้าหน้าที่เงินตรา โดยให้มีที่ปรึกษาและหัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ

เป็นชนชาวญี่ปุ่น คำเสนอสองข้อแรกก็เท่ากับเป็นการเสนอให้โยงบาทกับเยนในอัตรา ๑ บาทต่อ ๑ เยน หรือลดค่าของบาทลงประมาณ ๓๖ %

การกำหนดค่าของบาทให้เท่ากับเยนนั้น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ซึ่งขณะนั้นทรงเป็นที่ปรึกษากระทรวงการคลังอยู่ ทรงเห็นว่าเป็นการกำหนดค่าของบาทต่ำกว่าค่าแท้จริง แต่เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นยืนยันให้รับข้อเสนอข้อนี้ รัฐบาลก็จำต้องยอมรับ ส่วนข้อเสนอที่ว่าการชำระเงินระหว่างประเทศให้ชำระด้วยเยนนั้น รัฐบาลไทยต้องยอมรับเพราะไม่มีทางอื่น ทั้งนี้ก็เพราะพฤติการณ์บังคับมิให้ทำการค้ากับประเทศใดได้ เว้นไว้แต่ประเทศญี่ปุ่น

การลดค่าบาทลงเมื่อ ๒๒ เมษายน ๒๔๘๕ อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างบาทกับเยนซึ่งเคยอยู่ในระดับ ๑๐๐ บาทต่อ ๑๕๕.๗๐ เยนต้องลดลงคงเหลือ ๑๐๐ บาทต่อ ๑๐๐ เยน เมื่อพิจารณาจากแง่การเงิน การลดค่าของบาทในครั้งนั้นย่อมไม่มีเหตุผลสมควรเลย ประเทศไทยเป็นประเทศเจ้าหนี้ การดำรงอัตราแลกเปลี่ยนเงินไว้ในระดับเดิมจึงกระทำได้ไม่ยาก เมื่อต้องลดค่าของบาทลงแล้ว สินค้าไทยที่ฝ่ายญี่ปุ่นซื้อเอานั้นเมื่อคิดราคาเป็นเงินเยนก็ถูกลงทันที ฝ่ายคนไทยที่ต้องจ่ายเงินบาทซื้อสินค้าญี่ปุ่นก็ต้องจ่ายเงินเพิ่มมากขึ้นทันทีเหมือนกัน ต่อมาราคาสินค้าในประเทศไทยได้เขยิบขึ้นสู่ระดับใหม่ ประโยชน์ที่ญี่ปุ่นได้รับในตอนต้นได้ค่อยลดน้อยถอยลงเป็นลำดับ แต่ถึงกระนั้นประเทศไทยก็ได้เสียประโยชน์ไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่การจะเป็นเพียงเท่านั้นก็หาไม่ ประเทศไทยเป็นประเทศเจ้าหนี้ดังกล่าวแล้ว เงินที่ประเทศญี่ปุ่นต้องชำระให้แก่ประเทศไทยสูงกว่าเงินที่ประเทศไทยต้องชำระให้แก่ประเทศญี่ปุ่น

ฉะนั้นเงินบาทที่มีผู้ขอรับเอาจากธนาคารโดยนำเยนมาเสนอขายจึงมีจำนวนสูงกว่าที่ธนาคารได้รับจากผู้ซื้อเงินเยน เมื่อการชำระเงินระหว่างประเทศเป็นอยู่เช่นนี้ ธนาคารก็ต้องจำหน่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับเยนอยู่ร่ำไป การลดค่าของบาทเมื่อตอนต้นแห่งสงครามจึงเป็นเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ช่วยกระทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ

สรุปได้ว่า ที่ประเทศไทยต้องโยงบาทไว้กับสเตอร์ลิงก์มาเป็นเวลาช้านานก็เพราะเหตุการณ์บังคับ และที่ต้องตัดบาทขาดจากสเตอร์ลิงก์ก็เพราะพฤติการณ์บังคับ และการโยงบาทกับเยนในอัตรา ๑ บาทต่อ ๑ เยนก็เพราะพฤติการณ์และรัฐบาลญี่ปุ่นบังคับ อันเป็นเรื่องธรรมดาของสงคราม

การโยงบาทกับเยนดังกล่าวแล้วนั้น ได้มีความตกลงในหลักการระหว่างกระทรวงการคลังไทยและญี่ปุ่นรวมเป็นหลายฉบับ และมีความตกลงในวิธีปฏิบัติการระหว่างธนาคารแห่งประเทศไทยกับธนาคารแห่งประเทศญี่ปุ่นด้วย ความตกลงเหล่านี้ทั้งหมดอาศัยความตกลงฉบับหนึ่งเป็นหลักเรียกว่า **Memorandum of Agreement** ระหว่างกระทรวงการคลังไทยและญี่ปุ่น ลงวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๔๘๕ ซึ่งพระองค์ท่านทรงเป็นผู้เจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นโดยตลอด ทั้งที่กรุงเทพ ฯ และกรุงโตเกียว

ในเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๔ พระองค์ท่านได้ทรงเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไปเจรจากับอินโดจีนฝรั่งเศสที่ไซ่ง่อน เรื่องเกี่ยวกับการคลัง การเงิน และการโอนมูลค่าระหว่างอินโดจีนกับอาณาเขตที่โอนให้ประเทศไทย อันสืบเนื่องมาจากอนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศทั้งสองลงวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๔ ในการประชุมนี้ได้อาศัยร่างของฝ่ายไทยเป็นหลักในการปรึกษา และได้ลงนามกันเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๔๘๔

ตามความตกลงนี้ ประเทศไทยต้องชำระเงินเป็นรายปี ปีละ ๑ ล้านเปียสตร์อินโดจีน มีกำหนด ๖ ปี โดยแบ่งชำระปีละ ๒ งวด งวดแรกชำระในวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๘๕ และงวดสุดท้ายชำระในวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๔๙๐ โดยให้ถืออัตราแลกเปลี่ยนเงิน ๑๐.๘๐ บาท เท่ากับ ๑๗๖.๕๐ แฟรงค์ฝรั่งเศส เท่ากับ ๑๗.๖๕ เปียสตร์ เท่ากับ ๑๗.๒๐ เยน เท่ากับ ๔.๓๐ ดอลลาร์อเมริกัน เท่ากับ ๑ ปอนด์สเตอร์ลิงก์

000

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ได้เสด็จไปกรุงโตเกียวเมื่อต้นเดือนเมษายน ๒๔๘๕ เพื่อเจรจาเรื่องการเงินและการค้ากับรัฐบาลญี่ปุ่น ในระหว่างที่ประทับอยู่ ณ กรุงโตเกียวนั้นได้ทรงบันทึกเรื่องราวที่ได้ทรงพบเห็นไว้เป็นจดหมายเหตุ ข้อความที่คัดมา

ต่อไปนี้แสดงให้เห็นว่าพระองค์ท่านทรงเป็นผู้ช่างสังเกตเหตุการณ์และรายละเอียดต่าง ๆ สามารถนำมาเล่าให้ผู้อื่นฟังได้อย่างถี่ถ้วน ในขณะเดียวกันก็สอดความคิดเห็นอันแยบคายของพระองค์ลงไปด้วย ทำให้เรื่องมีรสชาติน่าอ่านน่าฟังยิ่งขึ้น ฉะนั้นสุนทรพจน์ของพระองค์ท่านในงานและโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปาฐกถาหรือเพียงคำปราศรัยหลังงานเลี้ยง จึงเป็นที่นิยมชมชอบกันยิ่งนัก

"วันเสาร์ ๒๕ เมษายน ๒๔๘๕ วันนี้เป็นวันที่เขากำหนดให้คณะทูตพิเศษฉลองกติกาพันธไมตรีกับญี่ปุ่น ให้มาถึงโตเกียวเวลาย่าย ๓ โมง ๒๕ นาที คณะทูตพิเศษนี้รัฐบาลญี่ปุ่นรับรองเป็นแขกเมืองรวมเวลา ๗ วัน หมายความว่า ในระหว่าง ๗ วันนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นผู้รับรองเลี้ยงดูเสร็จ รัฐบาลไทยเราไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างไรเลย และรัฐบาลญี่ปุ่นรับรองอย่างให้เกียรติยศสูงสุด คณะทูตพิเศษมีรายนามคือ (๑) พระยาพหล (๒) หลวงธำรง (๓) นายวนิช (๔) ม.จ. วิวัฒน์ (๕) หลวงประกิต (๖) ไชย ประทีปเสน.....วนิช ข้าพเจ้า และไชย เป็นทูตเศรษฐกิจอยู่โตเกียวมาตั้งแต่วันที่ ๗ เมื่อต้องเป็นทูตพิเศษด้วย ก็ต้องทำพิธีมาถึงโตเกียวใหม่ในวันนี้ เพราะฉะนั้นเมื่อถึงเวลาย่ายโมง จึงแต่งตัวกันอย่างเต็มที่ คือใส่มอร์นิงโค้ต หมวกทอปแฮต ถือถุงมือขาว ขึ้นรถยนต์จากโตเกียวไปโยโกฮามาเพื่อสมทบกับทูตอีก ๓ คน ซึ่งมาทางรถไฟ เป็นที่ว่าทูตทั้ง ๖ คนเพิ่งจะมาถึงโตเกียว เป็นการเล่นลครแท้ ๆ แต่เมื่อญี่ปุ่นเขาต้องการให้เล่นลคร เราก็ต้องเล่น..... รถไฟถึงสถานี แลเห็นเยเนราลโตโจ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นแต่งยูนิฟอร์มติดตรา

ยืนคอยอยู่แล้ว และมีรัฐมนตรีต่าง ๆ กับนายพลยกเรื่ออีกเยอะแยะยืนเรียงแถวคอยรับ ดิเรกลงไปก่อนและแนะนำเจ้าคุณพหลต่อรัฐมนตรีต่างประเทศซึ่งมีชื่อว่าโตโก (*ตาโตโกนี่หน้าตาเหมือนเจ้าพระยาสุรศักดิ์*) แล้วตาโตโกแนะนำเจ้าคุณพหลต่อโตโจ นายกรัฐมนตรี ส่วนทูตพิเศษอื่น ๆ ไม่ต้องแนะนำเพราะจะเสียเวลาช้านัก เราทูตพิเศษอีก ๕ คนจึงเดินแถวเรียงหนึ่งผ่านหน้าแถวฝ่ายเขา ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต่าง ๆ เรียงอยู่ เมื่อผ่านใครเราก็คำนับ เขาก็คำนับทำท่าคล้าย ๆ กับคณะผู้สำเร็จของเราเดินผ่านแถวข้าราชการเวลางานเลี้ยงน้ำชาที่สวนศิวาลัย แล้วเดินตามพรมทางสีแดงมาขึ้นรถยนต์เย็นกระบวนแห่มาโฮเต็ล ในขณะที่เดินตามพรมทางสีแดงนั้น ทำให้นึกถึงหนังชาลีแชปปลินเรื่องดิกเตเตอร์ ตอนที่มุสโสลินีเอะอะไม่รู้ว่าจะลงจากรถไฟทางประตูไหนถึงจะเหมาะกับพรมทาง ก็คล้าย ๆ กันกับที่เราวุ่นวายเรื่องพิธีลงรถไฟนั่นเอง แสดงให้เห็นว่าชาลีแชปปลินเก่งขึ้นอีกมาก คือการที่ล้อนั้นล้อโดยมีมูลจริง ๆ ไม่ใช่คิดขึ้นเองเฉย ๆ..... เซ็นชื่อเสร็จแล้วกลับมากินกลางวันที่โฮเต็ล แล้วก็ต้องออกไปไหว้ศาลเจ้าสองแห่ง แห่งแรกเรียกว่าศาลเจ้าเมจิ อยู่ห่างจากโฮเต็ลไม่น้อย เราขึ้นรถกันเป็นกระบวนไปอย่างเมื่อเช้านี้ เมจินี้ได้ความว่าเป็นเอมเปอเรอพระองค์แรกที่ได้จัดการเปลี่ยนแปลงเมืองญี่ปุ่นให้เป็นสมัยใหม่ คือเป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงของเรานั่นเอง ศาลเจ้านี้ตั้งอยู่ในปาร์คใหญ่โตงดงามดีมาก ปาร์คนั้นหน้าตาคล้าย ๆ ยัวส์เดอบูลอยน์ในกรุงปารีส..... เมื่อกำลังเดินผ่านประตูใหญ่เข้าไป นึกในใจว่าเราบนเจ้าพ่อองค์นี้สักทีคงจะดี ขอให้ได้ทำอุระที่ต้องทำนั้นให้สำเร็จผลดีโดยเร็ว แล้วกลับกรุงเทพ ฯ โดยสวัสดิภาพ ครอบครัวที่

บ้านขอให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน ส่วนสิ่งของที่จะยกนั้น เห็นจะต้องเป็นปลาแป๊ะซะ เพราะญี่ปุ่นเขาชอบปลา เจ้าพ่อญี่ปุ่นคงโปรดปลาเหมือนกัน พอเดินกลับออกมาถึงระเบียงชั้นนอก เห็นเขาตั้งโต๊ะไว้คอยที่ระเบียง บนโต๊ะมีจานเหมือนจานรองถ้วยน้ำชาซ้อนกันอยู่หลายใบ มีเหยือกน้ำอยู่สองเหยือก มีพระอีกสององค์ยืนอยู่ที่โต๊ะ พอเราเดินมาถึงที่นั่น พระองค์หนึ่งก็ส่งจานให้เรา ๑ ใบ อีกองค์หนึ่งถือเหยือกคอยจะรินให้ เราก็นึกว่า อ้อ ! เห็นจะเป็นน้ำมนต์ ก็คิดเหมือนกันจะได้เชิงดีบ้าง กินและรดน้ำมนต์เจ้าพ่อญี่ปุ่นเสียที่คงจะดีกระมัง แต่พอซดอีกเข้าไปแล้ว มันหาใช่น้ำไม่ กลับเป็นเหล้าสาเกนี่เอง จะเป็นสุราหรือไม่ก็ไม่ทราบ จะเอาสาเกรดหัวก็ดูจะไม่ได้เรื่อง เลยกินเสียหมดจานเพราะมันหวานดี กินแล้วก็เดินตามกันกลับออกมา พิธีไหว้เจ้าพ่อเมจิมีเท่านี้เอง..... เมื่อพวกเราไปถึงพระที่นั่งเพื่อเข้าเฝ้าเอมเปอเรอแล้ว เขาก็พาเราไปในห้องสำหรับแขกพักผ่อน ในห้องนั้นมีนายโตโก (*รัฐมนตรีต่างประเทศ*) และนายมัตซูไดรา (*รัฐมนตรีกระทรวงวัง*) คอยต้อนรับอยู่ การเดินเข้าไปที่ห้องพักนั้นต้องเดินเรียงตามลำดับ เจ้าคุณพหล ฯ ออกหน้า นึกถึงโกษาปานไปเฝ้าพระเจ้าหลุยซ์ที่ ๑๔ แกคงได้ทำรุ่มร่ามอะไรแยะ เราเป็นทูตพิเศษมาคราวนี้ก็เท่ากับโกษาปานนั่นเอง จะได้ทำอะไรผิดขนบธรรมเนียมญี่ปุ่นบ้างเราก็ไม่รู้ พระราชวงศ์จักรีสืบเนื่องมาจากโกษาปาน เมื่อเราได้เป็นโกษาปานบ้างก็ชอบกลดี.”

เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๔ คือก่อนกองทัพญี่ปุ่นเข้าประเทศไทยเพียงแปดวัน จำนวนธนบัตรออกใช้มี ๒๗๕,๓๓๑,๖๘๘ บาท และมีทุนสำรองเงินตราอยู่เป็นจำนวนทั้งสิ้น ๒๗๑,๗๖๗,๗๗๓ บาท ประกอบด้วยทองคำ ๑๒๓,๑๑๐,๔๘๕ บาท ปอนด์สเตอร์ลิงก์และหลักทรัพย์สเตอร์ลิงก์ ๑๔๗,๔๘๗,๔๖๓ บาท และเหรียญบาท ๑,๑๖๙,๘๒๕ บาท ตัวเลขข้างบนนี้แสดงให้เห็นว่าเงินตราตั้งอยู่ในฐานะมั่นคงดี เพราะมี **liquid assets** เป็นทองคำและปอนด์ประมาณร้อยละ ๘๔ ของธนบัตรออกใช้ ครั้นเมื่อเกิดสงครามมหาอาเซียบูรพา เงินปอนด์ในอังกฤษและทองคำในอเมริกาถูกกัก ทุนสำรองเงินตราเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๔๘๕ จึงเหลือเพียงร้อยละ ๓๗.๖ ของธนบัตรออกใช้ คือ ๒๕๖,๑๗๔,๒๕๔ บาท

เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘ คือในเดือนที่สงครามมหาอาเซียบูรพาเสร็จสิ้นลง สถานการณ์ธนบัตรปรากฏว่ามีธนบัตรออกใช้อยู่ ๑,๕๕๒,๖๕๐,๓๔๘ บาท และมีทุนสำรองเงินตราที่ไม่ถูกกักกัน คือ ทองคำ ๓๓๘,๕๕๕,๐๕๓ บาท พันธบัตรคลัง ๒๕๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท และเงินเยน ๑,๒๘๔,๔๒๕,๕๘๘ บาท แต่ **liquid assets** อันได้แก่ทองคำในประเทศไทยและญี่ปุ่นนั้นมีเพียงประมาณร้อยละ ๑๗ ของธนบัตรที่ออกใช้เท่านั้น

จะเห็นได้ว่า ระหว่างระยะเวลาสงครามนี้ธนบัตรออกใช้ได้เพิ่มขึ้นกว่า ๑,๗๑๗ ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ ๖๒๔ และถึงหากว่าสหรัฐอเมริกาและอังกฤษจะปล่อยสินทรัพย์ที่ยึดไว้ **liquid assets** คือทองคำและปอนด์สเตอร์ลิงก์ ก็จะมีเพียงประมาณร้อยละ ๒๘ ของธนบัตรที่ออกใช้เท่านั้น

ชั่วระยะเวลา ๔ ปี นับตั้งแต่วันที่กองทัพญี่ปุ่นเข้าประเทศไทยเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ เป็นต้นมาพระองค์ท่านทรงมีปัญหาใหญ่ที่ต้องเผชิญอยู่สามประการ คือ ประการที่หนึ่ง ได้แก่ปัญหาว่าทำอย่างไรจึงจะมีเงินมาให้รัฐบาลจ่าย ในเมื่องบประมาณแผ่นดินอยู่ในฐานะขาดดุลย์ คือเงินรายได้ธรรมดาไม่พอกับรายจ่าย ประการที่สอง ได้แก่ปัญหาว่าทำอย่างไรจึงจะมีเงินบาทจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นและการค้าของญี่ปุ่นในประเทศไทย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จำต้องจัดการอย่างไรมิให้เงินบาทขาดมือลงได้ไม่ว่าในขณะใด อันเป็นปัญหาเฉพาะหน้าประการสุดท้าย ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามหาทางป้องกันความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นถ้าประเทศไทยตกอยู่ในภาวะเงินเฟ้อ อันเป็นนโยบายระยะยาว

000

อันการคลังนั้นย่อมเป็นนโยบายของรัฐ ไม่เคยปรากฏว่ามีประเทศใดยับยั้งไม่ทำสงครามเพราะมีรายได้ไม่พอจ่าย ฉะนั้น การที่จะมิให้เงินขาดมือลงได้ไม่ว่าในขณะใด จึงทำได้โดยวิธีจำหน่ายพันธบัตรออกใช้แลกเปลี่ยนกับพันธบัตรคลัง พันธบัตรเงินกู้ของรัฐบาล และเงินเยนญี่ปุ่น ตามอำนาจในพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉินซึ่งได้ออกเมื่อปลายปี ๒๔๘๔ อันเป็นวิธีเดียวที่จะพยุงฐานะการเงินของประเทศไว้ให้ได้ในระหว่างสงคราม พันธบัตรคลังนี้กระทรวงการ

คลังออกให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยในเมื่อเงินฝากของรัฐบาลมีไม่พอแก่การใช้จ่าย เมื่อธนาคารได้รับพันธบัตรคลังแล้วก็เครดิตบัญชีกระทรวงการคลังเป็นจำนวนเงินเท่ากับค่าของพันธบัตรเหล่านั้น การหาเงินที่ขาดอยู่โดยวิธีนี้ ถ้าใช้ถ้อยคำธรรมดาไม่มีศัพท์เทคนิค ก็ต้องว่ารัฐบาลอาศัยโรงพิมพ์ให้พิมพ์เงินกระดาษออกมาจนพอใช้เท่านั้น อันเป็นเหตุอีกประการหนึ่งที่ช่วยกระทำให้เงินเฟ้อ วิธีนี้ได้พยายามกระทำน้อยที่สุด จึงมิได้นำมาใช้จนวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖

000

นอกจากจะต้องหาเงินเป็นค่าใช้จ่ายของรัฐบาลไทยแล้ว กระทรวงการคลังยังมีภาระที่จะต้องหาเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นและการค้าของญี่ปุ่นในประเทศไทยอีกด้วย ภาระเกี่ยวกับการค้านั้นได้เริ่มมีขึ้นตั้งแต่ก่อนสงครามมหาอาเซียบูรพาแล้วเนื่องจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกาได้กักสินทรัพย์ญี่ปุ่นไว้หมดเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๔ เมื่อเป็นเช่นนี้ธนาคารโยโกฮามาสเปชี่ในกรุงเทพฯ เมื่อต้องการบาทก็ไม่มีปอนด์จะเอามาแลกเปลี่ยนได้ ญี่ปุ่นจึงไม่สามารถจะซื้อสินค้าไทยได้ ถ้าการค้าต้องติดขัดเช่นนี้ก็ย่อมจะเสียหายด้วยกันทั้งฝ่ายไทยและญี่ปุ่น ในระยะนั้นกระทรวงการคลังจึงได้จัดให้ธนาคารญี่ปุ่นได้กู้เงินจากธนาคารไทย ๓ ธนาคาร ที่เรียกว่าสหธนาคาร เป็นจำนวน ๑๐ ล้านบาท ญี่ปุ่นก็เป็นอันซื้อสินค้าไทยต่อไปได้ภายในจำนวนเงินที่กู้นั้น

การชำระหนี้เงินกู้รายนี้ ฝ่ายญี่ปุ่นต้องการชำระเป็นเงินญี่ปุ่น แต่พระองค์ท่านทรงเห็นว่าทองคำเป็นวัตถุที่มีค่ามั่นคงดีกว่าเงินเยน ทั้งจะแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราต่างประเทศอื่นก็ได้ ส่วนเงินเยนจะแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราบางประเทศมิได้ จึงได้ทรงเกี่ยงให้ญี่ปุ่นชำระหนี้รายนี้เป็นทองคำ ฝ่ายญี่ปุ่นมีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะซื้อสินค้าไทย ก็ต้องยอมชำระหนี้ให้เป็นทองคำ

แต่การกู้เงินจากสหธนาคารไทย ๑๐ ล้านบาทย่อมไม่พอแก่ความต้องการของญี่ปุ่น และถ้าจะกู้มากกว่านั้นก็จะเกินกำลังของสหธนาคารไทย ๓ ธนาคารที่จะให้กู้ได้ ญี่ปุ่นจึงได้ขอกู้เงินจากกระทรวงการคลัง และเมื่อพระองค์ท่านได้ทรงเกี่ยงให้ชำระหนี้เป็นทองคำ ญี่ปุ่นก็จำต้องยินยอมอีก เพราะจำเป็นจะต้องได้เงินบาทเพื่อซื้อสินค้าไทย

แต่ครั้นเมื่อเกิดสงครามในอาเซียแล้ว ไทยขายสินค้าให้ประเทศอื่นใดไม่ได้นอกจากญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึงกลายเป็นฝ่ายได้เปรียบ และเงินกู้จากกระทรวงการคลังต่อจากนั้นมาญี่ปุ่นก็ไม่ยอมชำระคืนเป็นทองคำอีก หากจะชำระคืนเป็นเยนญี่ปุ่น เมื่อพระองค์ท่านได้เสด็จไปกรุงโตเกียวในเดือนเมษายน ๒๔๘๕ ก็ได้ทรงเจรจาต่อรองกันมากมาย เป็นผลให้ฝ่ายญี่ปุ่นยินยอมสัญญาว่าเงินเยนที่ไทยจะได้รับจากญี่ปุ่นนั้นไทยจะใช้ซื้อทองคำจากญี่ปุ่นได้เมื่อไทยต้องการทองคำ *"โดยมีเหตุผลสมควร"*

การหาเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นและเพื่อการค้าของประเทศญี่ปุ่นกับประเทศไทยได้ทำโดยวิธีหาเงินบาทมาจ่ายเพื่อรับแลกเปลี่ยนกับเงินเยน การจ่ายเงินบาทและรับเงินเยนเป็น

การแลกเปลี่ยนกันนี้ได้ปฏิบัติอยู่สามทาง คือ ทางแรกจ่ายบาทและรับเยน *(หรือจ่ายเยนและรับบาท)* เนื่องในการรวมแหล่งกลางเงินปริวรรตซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๔๘๕ การรวมแหล่งกลางเงินปริวรรตนั้นหมายความว่าเยนที่ได้มาจากการส่งสินค้าออกต้องนำมาขายให้เจ้าพนักงานควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน คือธนาคารแห่งประเทศไทย และเยนที่ต้องจ่ายเพื่อประโยชน์ในการนำสินค้าเข้าก็จะต้องซื้อจากเจ้าพนักงานที่กล่าวนั้น

การจ่ายเงินบาทรับแลกกับเงินเยนทางที่สอง ได้แก่การปฏิบัติตามความตกลงระหว่างกระทรวงการคลังกับธนาคารแห่งประเทศญี่ปุ่น ทำที่กรุงโตเกียวเมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๘๕ ความตกลงฉบับนี้ใช้เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๔๘๕ มีความว่า กระทรวงการคลังจะอำนวยความสะดวกแก่การประกอบธุรกิจโดยสุจริตของธนาคารญี่ปุ่นในประเทศไทย *(คือธนาคารโยโกฮามาสเปชี)* และจะจ่ายบาทหรือรับบาทจากธนาคารนั้นแลกเปลี่ยนกับเยน

ทางที่สามที่ต้องจ่ายบาทแลกเปลี่ยนกับเยน ได้แก่การปฏิบัติตามข้อตกลงว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการทหารญี่ปุ่นระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกับเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๔๘๕ ตามข้อตกลงนี้ ฝ่ายไทยต้องจ่ายบาทให้ทหารญี่ปุ่นแลกเปลี่ยนกับเยนตามจำนวนที่จะได้ตกลงกันเป็นครั้งเป็นคราวไป

000

การช่วยเหลือทางการทหารญี่ปุ่นในเรื่องเงินอันได้แก่การจัดให้ฝ่ายญี่ปุ่นมีเงินบาทสำหรับใช้จ่ายในประเทศไทยนั้น ใน

ขั้นแรก (*ธันวาคม ๒๔๘๔–มิถุนายน ๒๔๘๕*) ได้ใช้วิธีให้กู้ยืมเงิน คือ ธนาคารโยโกฮามาสเปซีกรุงเทพฯ เบิกเงินเกินบัญชีจากสำนักงานธนาคารชาติไทย เสียดอกเบี้ยร้อยละ ๔ ต่อปี และชำระต้นเงินคืนเป็นทองคำ คิดราคา ๑ กรัมบริสุทธิ์ต่อ ๓.๐๖ บาท

ครั้นต่อมา ระหว่างกรกฎาคม ๒๔๘๕ ถึงธันวาคม ๒๔๘๖ ได้เลิกใช้วิธีให้กู้เงินบาทโดยตรง และใช้วิธีให้เครดิตซึ่งกันและกัน คือธนาคารโยโกฮามาสเปซีกรุงเทพฯ สั่งธนาคารแห่งประเทศญี่ปุ่นให้เครดิตบัญชีธนาคารแห่งประเทศไทยที่ธนาคารแห่งประเทศญี่ปุ่นเป็นเยนพิเศษ แล้วธนาคารแห่งประเทศไทยก็เครดิตบัญชีธนาคารโยโกฮามาสเปซีกรุงเทพฯ ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นบาท เยนพิเศษที่เป็นเครดิตของธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น ในระยะต้น(*กรกฎาคม ๒๔๘๕ – มิถุนายน ๒๔๘๖*) รัฐบาลญี่ปุ่นได้ยอมให้ใช้ซื้อทองคำได้ประมาณร้อยละ ๕๐ แต่ในระยะหลัง (*กรกฎาคม ๒๔๘๖ – ธันวาคม ๒๔๘๖*) ให้ซื้อได้ประมาณร้อยละ ๒๑ ทั้งนี้คิดราคา ๑ กรัมบริสุทธิ์ต่อ ๔.๘๐ บาท เพราะประเทศไทยได้ลดค่าของเงินบาทลงแล้วประมาณร้อยละ ๓๖ โดยผลแห่งการกำหนดค่าเสมอภาคเท่ากับเงินเยน สำหรับระยะเวลา ๖ เดือนต้นของปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ก็ยังคงใช้วิธีให้เครดิตเงินบาทแลกกับเงินเยนอยู่ แต่รัฐบาลญี่ปุ่นยอมให้ซื้อทองคำได้ประมาณเพียงร้อยละ ๑๘ และได้ขึ้นราคาทองคำเป็น ๑ กรัมบริสุทธิ์ต่อ ๕.๗๘ บาท

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นเข้าประเทศไทยในวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ นั้น ไม่มีใครทราบว่าประเทศไทยจะยังคงใช้เงินบาทอยู่ต่อไปอย่างเดียวหรือประการใด ทั้งนี้เพราะปรากฏว่าญี่ปุ่นได้ออกธนบัตรขึ้นใช้เองในประเทศใกล้เคียงที่ญี่ปุ่นเข้าครอบครอง และธนบัตรเหล่านี้ก็เป็นเงินตราที่ถูกต้องตามกฎหมาย และใช้เคียงคู่กันไปกับเงินตราของประเทศนั้น ๆ ความยุ่งยากอันเกิดจากการใช้เงินตราสองสกุลในประเทศเดียวกันมีประการใดบ้างย่อมเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว และเพราะเหตุนี้พระองค์ท่านจึงได้เสนอให้กระทรวงการคลังตกลงหลักการกับฝ่ายญี่ปุ่นว่าจะจัดให้ทางการทหารญี่ปุ่นได้รับเงินที่ต้องใช้จ่ายเพื่อการทหารในประเทศไทยไปจากรัฐบาลไทยโดยตรง ส่วนจำนวนเงินนั้นรัฐบาลทั้งสองจะได้ทำความตกลงกันเป็นคราว ๆ ไป คราวละ ๖ เดือน

ในการเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นแต่ละคราว พระองค์ท่านได้ทรงพยายามเกี่ยงและต่อรองทุกทางที่จะให้ได้เปลี่ยนเยนพิเศษเป็นทองคำให้มากที่สุด คือทรงพยายามนำทองคำเข้าทุนสำรองเงินตราให้มากที่สุด แทนที่จะรับแต่เงินเยนอย่างเดียว ทั้งนี้ก็เพราะทรงเห็นการณ์ไกลว่า เงินเยนจะแลกเปลี่ยนเป็นเงินประเทศอื่น ๆ ไม่ได้สะดวกหรือไม่ได้เลย ถ้าเรามีเยนมากเกินกว่าที่ต้องการจ่ายในญี่ปุ่นก็จะมีเงินเยนเหลืออยู่เปล่า ๆ และเมื่อเลิกสงครามแล้วเยนที่มีอยู่คงจะเป็นเงินที่ไร้ค่า ความพยายามของพระองค์ท่านที่จะเกี่ยงให้ญี่ปุ่นชำระคืนเป็นทองคำนี้ยังผลให้ประเทศไทยได้ซื้อทองคำจากประเทศญี่ปุ่นด้วยเงินเยนหลายคราว เป็นจำนวนน้ำหนักบริสุทธิ์รวมทั้งสิ้น ๒๖,๗๐๓,๔๘๕.๗๐ กรัม เป็นราคา ๑๒๘,๐๐๑,๐๕๕ เยน ทองคำจำนวนนี้กับที่ได้ซื้อไว้ก่อนเกิดสงคราม

และยังคงฝากไว้กับธนาคารแห่งประเทศญี่ปุ่นเป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น ๓๘,๙๕๔,๙๙๙.๓ กรัมบริสุทธิ์ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ออกคำสั่งให้ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของมหาอำนาจสัมพันธมิตรในญี่ปุ่นคืนให้แก่ประเทศไทย เมื่อเดือนกันยายน ๒๔๙๒ จำนวน ๓๘,๒๘๒,๑๓๑ กรัมบริสุทธิ์

000

คงจะมีผู้สงสัยว่า กระทรวงการคลังทำอย่างไรจึงให้ญี่ปุ่นกู้เงินได้ทั้งๆ ที่คลังเองก็ไม่มีเงิน ข้อนี้เป็นเพราะเหตุว่าได้ออกกฎหมายกำหนดให้ทองคำและเยนเป็นทรัพย์สินที่ใช้เป็นทุนสำรองเงินตราได้ ฉะนั้นเมื่อญี่ปุ่นมีทองคำหรือเยนมาส่งคลัง คลังก็ส่งเข้าทุนสำรองเงินตราแล้วก็ออกธนบัตรให้ไป หรือถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง เงินที่ให้ญี่ปุ่นกู้นั้นมิได้จ่ายจากเงินรายได้หรือเงินคงคลัง หากได้ออกธนบัตรแลกกับทองคำหรือเยนจากญี่ปุ่นเท่านั้นเอง

อาจมีผู้สงสัยต่อไปอีกว่า เหตุใดจึงต้องเอาเยนเป็นทุนสำรองเงินตรา เพราะเมื่อต้องการธนบัตรก็ย่อมจะแลกเปลี่ยนกับพันธบัตรคลังได้อยู่แล้ว ส่วนเยนที่จะได้รับมานั้นก็กันไว้ส่วนหนึ่งต่างหาก ข้อนี้อันที่จริงก็ย่อมทำได้ เพราะมีผลไม่ต่างกันเท่าใดนัก กล่าวคือคลังจะต้องจ่ายธนบัตรออกไปและก็จะได้รับเยนเข้ามาอยู่นั่นเอง แต่พระองค์ท่านทรงเห็นว่า *"เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นมีนโยบายจะให้เงินตราของ*

ประเทศทั้งปวงในมหาอาเซียตะวันออกโยงกับเยนอยู่แล้ว การไม่เอาเยนเป็นทุนสำรองเงินตราอาจทำให้ญี่ปุ่นระแวงสงสัยว่าประเทศไทยมีข้อรังเกียจอย่างใดอย่างหนึ่งในเยน อาจมีเรื่องกระเทือนน้ำใจกันโดยเราไม่ได้ประโยชน์อะไร" อนึ่ง ในเชิงทฤษฎี การมีเยนพิเศษไว้ในทุนสำรองเงินตรา ควรถือได้ว่ามี **liquidity** มากกว่าพันธบัตรคลัง เพราะเยนพิเศษอาจมีหวังแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราต่างประเทศหรือเป็นทองคำได้ ส่วนพันธบัตรคลังไม่มีทางจะเปลี่ยนเป็นอื่นได้จนกว่าจะถึงเวลาไถ่ถอน

เงินเยนที่นำเข้าเป็นทุนสำรองเงินตรานั้น ในที่สุดปรากฏว่าญี่ปุ่นตกเป็นลูกหนี้อยู่ ๑,๕๕๖,๖๕๓,๑๔๔ เยน เกี่ยวกับหนี้ที่กล่าวนี้ทางการญี่ปุ่นได้ชดใช้ให้เป็นเงินปอนด์เสตอร์ลิงก์แล้วถึงบัดนี้เป็นจำนวน ๕.๔ ล้านปอนด์ หนี้ส่วนที่เหลือรัฐบาลทั้งสองกำลังเจรจายังไม่เป็นที่ตกลงกัน ดังที่ทราบกันอยู่แล้ว

000

ปัญหาที่พระองค์ท่านทรงวิตกกังวลอยู่ตลอดระยะเวลาสงครามก็คือ จะหาตัวธนบัตรมาจากไหน เพราะเมืองไทยไม่เคยพิมพ์ธนบัตรใช้เลย นับตั้งแต่เริ่มใช้ธนบัตรกันมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๕ (*ร.ศ. ๑๒๑*) ในสมัยเมื่อพระบิดาของพระองค์เอง คือพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ในขณะที่สงครามเกิดเมื่อปลายปี ๒๔๘๔ ธนบัตรที่สั่งจากบริษัทโทมัสเดอลารู ประเทศอังกฤษ มาติดค้างอยู่กลางทางเป็นราคา ๑๖.๒ ล้านบาท ธนบัตรจึงเหลืออยู่เป็นจำนวนน้อยเกือบจะขาดมือ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นต้นมา ในฐานะที่ปรึกษากระทรวงการคลังและผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย พระองค์ท่านได้พยายามสะสมสต๊อคธนบัตรขึ้นเป็นลำดับ โดยวิธีสั่งพิมพ์ในประเทศญี่ปุ่น แม้กระนั้นก็ยังทรงเห็นว่าในยามสงครามไม่ควรวางใจที่เดียวนัก หากญี่ปุ่นไม่สามารถจะขนส่งธนบัตรมาประเทศไทยได้ด้วยเหตุใด ๆ ก็ตาม ก็จะทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในฐานะที่ลำบากเป็นอย่างยิ่ง เพื่อความไม่ประมาทจึงได้ทรงจัดพิมพ์ธนบัตรขึ้นใช้ภายในประเทศเป็นครั้งแรกที่โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก โดยให้พิมพ์ธนบัตรชนิดราคา ๑ บาทขึ้นก่อน ต่อมาจึงให้พิมพ์ราคาสูง ถึงกระนั้นก็ดี แม้ว่าโรงพิมพ์จะทำงานชนิดหามรุ่งหามค่ำคือวันละ ๒๐ ชั่วโมงแล้วก็ตาม จำนวนธนบัตรก็ยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการอยู่นั่นเอง จึงได้จัดพิมพ์ขึ้นที่โรงพิมพ์กรมอุทกศาสตร์ทหารเรือขึ้นอีกแห่งหนึ่ง และในที่สุดก็ต้องใช้โรงพิมพ์ของเอกชนอีก ๓ แห่ง คือ โรงพิมพ์จันกวง โรงพิมพ์กรุงเทพวานิช และโรงพิมพ์กิมไป๊ ธนบัตรที่พิมพ์ขึ้นภายในประเทศนี้มีคุณภาพต่ำมาก จนได้ชื่อว่า "ธนบัตรกงเต๊ก" เพราะใช้เครื่องพิมพ์ธรรมดาพิมพ์ และใช้วัตถุดิบ เช่น กระดาษ, สี, และอุปกรณ์อื่น ๆ ที่จะพึงหาได้ในเมืองไทยในขณะนั้น ทั้งขาดความชำนาญในการพิมพ์อีกด้วย ส่วนทางด้านญี่ปุ่นเมื่อสถานะสงครามรุนแรงขึ้นก็ไม่สามารถจะพิมพ์ธนบัตรส่งมาให้ได้ เรื่องธนบัตรนี้จึงเป็นเรื่องที่น่าวิตกอย่างยิ่งสำหรับกระทรวงการคลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี ๒๔๘๘ ซึ่งในเดือนเมษายนนั้นโรงไฟฟ้าทั้งสองโรงซึ่งอาศัยเป็นกำลังได้ถูกทำลายเสีย

อีก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังสมัยนั้นถึงกับบนบานศาลกล่าวขอให้ธนบัตรที่สั่งพิมพ์จากญี่ปุ่นมาถึงกรุงเทพฯ ให้ทันกำหนดเวลา หาไม่แล้วจะไม่มีธนบัตรพอจ่ายเงินเดือนข้าราชการ

อนึ่ง โดยที่ไทยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึงได้ยกดินแดน ๔ รัฐมาลายาให้ไทยปกครอง เดิมพระองค์ท่านทรงจัดพิมพ์บัตรชนิดราคา ๑ ดอลลาร์มาลายาขึ้นเพื่อนำไปใช้ใน ๔ รัฐมาลายาดังกล่าว แต่ครั้นแล้วบัตรดอลลาร์เหล่านี้ก็มิได้นำออกใช้ ซึ่งกลับเป็นผลดีตอนหลังสงครามเมื่อรัฐบาลไทยต้องคืนดินแดน ๔ รัฐมาลายาให้แก่อังกฤษ เพราะไทยไม่ต้องมีข้อผูกพันในการที่จะต้องไปไถ่ถอนบัตรดอลลาร์กลับคืน ส่วนบัตรดอลลาร์ที่ได้พิมพ์ไว้นั้นแม้ว่าจะไม่ได้นำออกใช้ตามที่ได้กะโครงการไว้ก็ตาม ก็ไม่ได้นำไปทำลายเสียเปล่าประการใด ทรงให้นำมาดัดแปลงเป็นธนบัตรชนิดราคา ๕๐ บาทออกใช้ เป็นการช่วยแก้ความขาดแคลนธนบัตรไปได้อีกอย่างหนึ่ง

เมื่อสงครามโลกได้ยุติลง ได้ทรงดำริที่จะพิมพ์ธนบัตรที่บริษัทเดิมในอังกฤษ คือบริษัทโทมัสเดอลารูเช่นที่เคยปฏิบัติมาก่อนสงคราม แต่ยังกระทำไม่ได้ เนื่องจากบริษัทต้องประสบภัยแห่งสงคราม จึงได้ทรงติดต่อขอให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาพิมพ์ให้ ซึ่งทางสหรัฐก็ได้พิมพ์ และจัดส่งมาให้อย่างรีบด่วนเป็นครั้งแรก เมื่อ ๓ ตุลาคม ๒๔๘๕

อนึ่ง เมื่อได้ทรงทราบว่า รัฐบาลอังกฤษได้เตรียมธนบัตรซึ่งกำหนดให้มีค่าหนึ่งบาทไว้สำหรับนำมาใช้ในการบุกประเทศไทยรวมทั้งสิ้น ๑๐ ล้านฉบับ แต่เมื่อรัฐบาลอังกฤษไม่มีความจำเป็น

จะใช้แล้ว เพราะสงครามเสร็จลงเสียก่อน จึงได้ทรงร้องขอให้ฝ่ายอังกฤษจัดส่งมาให้แทนที่จะทำลายเสีย ซึ่งทางฝ่ายอังกฤษก็ได้ส่งมาให้ ทำให้ได้ธนบัตรที่มีคุณภาพดีมาช่วย "แก้ขัด" ไปได้อีกระยะหนึ่ง

เรื่องที่กลัวว่าจะไม่มีธนบัตรพอใช้นั้น นอกจากจะทรงแก้ปัญหาด้วยวิธีเพิ่มการผลิตดังกล่าวแล้ว ท่านยังได้ทรงค้นคิดวิธีการทุกแง่ทุกมุมอีกด้วย คือหาทางตัดทอนการใช้ธนบัตรอย่างหนึ่ง และดึงธนบัตรเข้ามาจากมือประชาชนอีกอย่างหนึ่ง โดยทรงพยายามที่จะกระทำทั้ง ๓ วิธีพร้อม ๆ กันไปเพื่อให้ได้ผล เช่นในด้านตัดทอนการใช้ธนบัตร ก็ทรงมีโครงการตัดทอนการใช้ธนบัตรของทหารญี่ปุ่นและของรัฐบาลไทยไว้ โดยถ้าถึงคราวแล้วก็จะขอให้จ่ายค่าจ้างแรงงานส่วนหนึ่งเป็นบัตรออมสิน และจ่ายค่าสิ่งของ ค่าจ้างเหมา เป็นบัตรเงินสด นอกจากนี้ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ ได้มีการจ่ายเงินเดือนด้วยเช็คสำหรับข้าราชการในส่วนกลางที่มีเงินเดือนตั้งแต่ ๓๐๐ บาทขึ้นไป เพื่อประหยัดการใช้ธนบัตรทั้ง ๆ ที่จำนวนเงินเดือนที่จะจ่ายด้วยเช็คสำหรับข้าราชการในส่วนกลางขณะนั้นมีจำนวนเพียงสี่แสนกว่าบาท

ในด้านการดึงธนบัตรเข้ามาจากมือประชาชนนั้นเล่า ก็ทรงมีวิธีทั้งการบังคับ การล่อ การขู่ แต่เมื่อทรงเห็นว่ารัฐบาลไม่ควรใช้วิธีใด ๆ ที่เป็นการขู่ จึงเหลืออยู่แต่การบังคับและการล่อ ซึ่งแต่ละวิธีพระองค์มีแผนการไว้โดยพิสดาร รวมตลอดถึงการเปิดโรงบ่อนกาสิโนขึ้นในกรุงเทพฯ และส่วนภูมิภาคเมื่อต้นปี ๒๔๘๘ จริงอยู่ ในแง่ศีลธรรม การส่งเสริมให้ประชาชนเล่นการพะนันไม่เป็นสิ่งที่รัฐบาลพึงกระทำ แต่เมื่อมาคำนึงว่าการที่ธนบัตรขาดแคลนนั้นเป็นปรากฏการณ์

ธรรมดาอย่างหนึ่งในภาวะเงินเฟ้อ ฉะนั้น การแก้ไขปัญหาเรื่องธนบัตรจึงจำต้องหนักไปในทางที่จะช่วยบรรเทาภาวะเงินเฟ้อนั้นด้วย การบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ชนส่วนใหญ่ย่อมอยู่เหนือความหายนะของนักการพะนันอันเป็นแต่ส่วนน้อยของประชาชน นอกจากนั้น ปฏิบัติการครั้งนี้ยังเป็นเพียงการชั่วคราวเท่านั้น ดังบันทึกของพระองค์ท่านลงวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๔๘๘ ดังต่อไปนี้

> "เรื่องการพนันย่อมมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ ว่าจะให้เล่นภายใต้ความควบคุม หรือจะห้ามเล่นโดยเด็ดขาดอย่างใดจะดีกว่ากัน แต่ปัญหาข้อนี้ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยในที่นี้ เพราะการจัดตั้งสถานกาซิโน ซึ่งจะเสนอต่อไป มีวัตถุประสงค์เป็นการชั่วคราว เฉพาะในภาวะคับขัน วัตถุประสงค์นั้นได้แก่การดูดดึงเอาธนบัตรจากมือประชาชนเข้ามาสู่คลัง โดยวิธีที่จะได้ผลรวดเร็วที่สุด"

ผลปรากฏว่า ระหว่างวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ถึง ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๘๘ รวมวันที่เปิดให้เล่น ๘๒ วัน สถานกาซิโนในกรุงเทพฯ ซึ่งเปิดขึ้นที่ราชตฤณมัยสมาคม ตามภัตตาคารและโรงมหรสพต่างๆ และตามสโมสรต่างๆ ได้ทำรายได้ให้แก่รัฐบาลเป็นเงิน ๑๒,๙๔๗,๗๑๔ บาท หรือประมาณ ๒๒.๘% ของงบประมาณรายได้ประจำเดือนในขณะนั้น

ลักษณะอีกอย่างหนึ่งของพระองค์ท่านก็คือ ทรงชอบคิดค้นอะไรแปลก ๆ ใหม่ ๆ เสมอ ตัวอย่างเช่น วิธีประกันภัยจากการโจมตีทางอากาศในระหว่างสงคราม เป็นต้น ระหว่าง ๘ มกราคม ๒๔๘๕ ถึง ๘ มีนาคม ๒๔๘๗ ปรากฏว่าพระนครและธนบุรีได้ถูกเครื่องบินโจมตี ๑๘ ครั้ง หลังจากการถูกโจมตีเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๘๖ แล้ว รับสั่งว่า ทรงสงสารพวกเบี้ยน้อยหอยน้อยที่ต้องสิ้นเนื้อประดาตัว เพราะบ้านช่องถูกระเบิดหรือไฟไหม้หมด พระองค์จึงเสนอให้รัฐบาลบังคับเก็บเบี้ยประกันภัยสงครามจากเจ้าของโรงเรือนเฉพาะในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ ฯ และธนบุรีที่มีชุมนุมชนหนาแน่น เพื่อหาทางช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของบุคคลที่ต้องประสบภัย

โครงการรับประกันภัยก็คือ ทำให้เจ้าของเคหะสถานมีฐานะเป็นทั้งผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยไปด้วยในตัว กล่าวคือ เมื่อใช้ค่าทดแทนแก่เจ้าของเคหะสถานที่ถูกทำลายหรือเสียหาย และหักค่าใช้จ่ายของเจ้าหน้าที่แล้ว จะคืนเบี้ยประกันที่เหลือให้แก่ผู้ชำระเบี้ยประกัน โดยคิดเฉลี่ยตามส่วนซึ่งแต่ละคนได้ชำระไว้ แต่ในกรณีที่เบี้ยประกันไม่พอจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายดังกล่าวแล้ว กระทรวงการคลังจะเป็นผู้จ่ายให้ทั้งสิ้น

หลักการมีอยู่ว่า ให้เอา "*ค่ารายปี*" ของเคหะสถานเป็นเกณฑ์กำหนดเบี้ยประกันค่าทดแทน ถ้าโรงเรือนนั้นวินาศสิ้นจะใช้ค่าทดแทนให้สี่เท่าค่ารายปีของโรงเรือนนั้น แต่ไม่เกิน ๘๐ % แห่งจำนวนวินาศจริง *(หรือไม่เกินหนึ่งแสนบาท)* ส่วนอัตราสูงสุดของเบี้ยประกันนั้นไม่เกิน ๗ $\frac{1}{2}$ % ของค่าทดแทน ซึ่งจะต้องชำระในกรณีที่เคหะสถานวินาศสิ้น

การบังคับให้ประกันภัยสงครามนี้ ว่าที่จริงก็เป็นการชอบธรรมอยู่ เพราะทุกคนอยู่ในภาวะสงคราม เมื่อผู้ใดเคราะห์ร้ายก็ชอบที่จะเฉลี่ยเอาเงินของคนอื่นมาสงเคราะห์กันได้ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเช่นนี้ย่อมเป็นการแสดงสมานฉันท์แห่งชาติพร้อมกันไปด้วย โครงการนี้หาได้แฝงเจตนาที่จะหาเงินเข้าคลังแต่อย่างใดไม่ แต่โดยที่พระองค์ทรงเป็นคนสรรพากรมาก่อน จึงทรงเห็นผลพลอยได้สำหรับกระทรวงการคลังอยู่ด้วยว่าหากทำได้ก็จะเป็นประโยชน์แก่การเก็บภาษีอากรไม่น้อย เพราะเจ้าของโรงเรือนให้เช่าคงจะไม่พยายามปิดบังค่าเช่าเพื่อให้ประเมินค่ารายปีต่ำ ซึ่งย่อมจะทำให้เก็บภาษีโรงเรือนได้ผลดีขึ้นประการหนึ่ง และจะได้มีทางทราบค่ารายปีของโรงเรือนที่มิได้ให้เช่า ซึ่งจะได้ใช้เป็นหลักในการเก็บภาษีโรงเรือนเหล่านี้ หากรัฐบาลดำริจะเก็บต่อไปอีกประการหนึ่ง

ได้มีการถกเถียงกันมากมายระหว่างพิจารณายกร่าง "พระราชกำหนดประกันภัยสงครามทางอากาศ พ.ศ. ๒๔๘๗" และปรากฏว่าคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ประชุมกันมากกว่า ๒๐ ครั้ง แต่ครั้นแล้วเรื่องนี้ก็ต้องตกไปเมื่อเดือนเมษายน ๒๔๘๗ ด้วยเหตุผลทางการเมือง ดังปรากฏในบันทึกของพระองค์ท่านดังต่อไปนี้

"..... เรื่องที่เกี่ยวกับสภาผู้แทนราษฎรนั้น เป็นเรื่องนโยบายทางการเมือง สุดแล้วแต่คณะรัฐมนตรีจะวินิจฉัย ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณามีเพียงว่า จะใช้พระราชกำหนดนี้หรือไม่ พระราชกำหนดนี้มีจุดประสงค์จะทำคุณให้แก่ประชาชน โดยจัดการให้เขาช่วยเหลือกันเองเสียก่อน และถ้ามีภัยมา

รุนแรงมาก ถึงกับจะช่วยเหลือกันเองไม่สำเร็จ รัฐบาลก็จะออกเงินช่วยด้วย รัฐบาลไม่ได้ผลประโยชน์อะไรเลย มีแต่เสมอตัวหรือเสีย แต่ถ้าเห็นว่าพระราชกำหนดนี้จะเป็นโทษมากกว่าเป็นคุณ หรือจะกลายเป็น "ทำคุณบูชาโทษ" ก็ไม่ควรใช้พระราชกำหนดนี้"

000

การจัดให้ทางการทหารญี่ปุ่นมีเงินบาทใช้ และค่าใช้จ่ายของรัฐบาลเอง เป็นผลให้ต้องจำหน่ายธนบัตรเพิ่มมากขึ้นอย่างมากมาย ถ้าเทียบธนบัตรออกใช้เมื่อมกราคม ๒๔๘๕ กับเมื่อพฤษภาคม ๒๔๘๗ ก็จะปรากฏว่าได้เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ ๒๗๓ ที่ได้เพิ่มขึ้นมากมายเช่นนี้ก็เพราะการใช้จ่ายของทหารญี่ปุ่นเป็นเหตุสำคัญ

ในเวลาสงคราม เครื่องอุปโภคบริโภคย่อมมีปริมาณลดน้อยลง แม้สมมติว่าธนบัตรออกใช้จะมิได้เพิ่มขึ้นเลย เครื่องอุปโภคบริโภคก็จะต้องมีราคาสูงขึ้นอยู่แล้วเป็นธรรมดา แต่เมื่อธนบัตรออกใช้กลับเพิ่มขึ้นอีกมากมายเช่นนี้ ก็ย่อมทำให้ราคาของยิ่งแพงขึ้นไปอีก เลขดัชนีที่กระทรวงพาณิชย์ได้ทำไว้ขณะนั้น แสดงว่าค่าใช้จ่ายในการครองชีพในกรุงเทพฯ ได้สูงขึ้นเป็นลำดับดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๘๑	๑๐๐
พ.ศ. ๒๔๘๔	๑๓๒.๕๐

พ.ศ. ๒๔๘๕		๑๗๖.๕๕
พ.ศ. ๒๔๘๖	ธันวาคม	๒๕๑.๕๖
พ.ศ. ๒๔๘๗	มีนาคม	๔๐๕.๐๗
พ.ศ. ๒๔๘๘	สิงหาคม	๑,๐๖๕.๕๕

หรือเงิน ๑ บาทเมื่อสิ้นสงคราม มีค่าเท่ากับ ๕.๓๕ สตางค์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑

ภาวะเงินเฟ้อเกิดขึ้นจากเหตุสามประการ คือ ปริมาณเงิน (*เงินตราและเครดิต*) ได้เพิ่มมากขึ้นด้วยเหตุดังกล่าวแล้ว ปริมาณแห่งสินค้าลดน้อยลงเพราะสถานะสงคราม และความเร็วแห่งความหมุนเวียนของเงินเพิ่มขึ้น คือเมื่อเกิดสงครามขึ้นและสินค้าเข้ามาจากต่างประเทศไม่ได้เหมือนในเวลาปกติก็คาดกันได้ทุกคนว่าสินค้าจะแพงขึ้น ฉะนั้นในชั้นต้นจึงได้มีการกักสินค้าไว้ขายในราคาสูง แล้วต่อมาเมื่อราคาได้ขึ้นไปมากแล้ว ก็เกิดมีคนกลางในการซื้อขายขึ้นเป็นจำนวนมาก แม้สินค้าจะมีปริมาณลดลง การซื้อขายก็มีมากขึ้น เงินจึงหมุนเวียนรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งมีผลเท่ากับการเพิ่มปริมาณแห่งเงินขึ้นอีก

เมื่อภาวะเงินเฟ้อได้เกิดขึ้นเพราะเหตุดังกล่าวแล้ว การที่จะปล่อยปละละเลยไม่จัดการบรรเทาเสียให้ทันการ ย่อมจะทำให้ค่าของเงินตกต่ำลงมากมาย ซึ่งถ้ายับยั้งไว้มิได้ ในที่สุดจะเกิดผลร้ายขึ้นประการใดบ้างก็มีตัวอย่างมาแล้วในบางประเทศ เช่นเยอรมนีเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๒๓ ดังที่พระองค์ท่านได้ทรงบันทึกไว้เมื่อเดือนมีนาคม ๒๔๘๖ ดังต่อไปนี้

"ผลร้ายที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในประเทศเยอรมันนั้นสุดที่จะประมาณได้ จะเหลียวแลไปทางใดก็ประสพแต่ความอดอยากยากจน ทรัพย์สินซึ่งประชาชนได้สะสมไว้แต่ก่อน ถ้าเป็นตัวเงินก็จะหมดค่าลงไปด้วยโดยเร็ว ถ้าเป็นที่ดินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ อาจยังคงมีค่าเหลืออยู่ตราบใดที่เจ้าของยังไม่ขาย แต่ถ้าขายไปเมื่อใด เงินตราที่ได้รับมานั้นก็สูญค่าไปโดยรวดเร็วเช่นเดียวกัน ความยากลำบากนี้มิได้ตกอยู่เฉพาะบุคคลประเภทที่มีรายได้เป็นประจำ แม้แต่พ่อค้าซึ่งขายสินค้าได้ด้วยราคาสูงนั้นเองก็ได้รับความยากลำบากด้วย เพราะทุกครั้งที่พ่อค้าขายสินค้าเก่าออกไป จะได้รับเงินตราตอบแทน ซึ่งเงินตรานั้นได้มีค่าลดน้อยลงไปก่อนที่ตนจะมีเวลาไปหาซื้อสินค้าได้ใหม่ จำนวนเด็กและผู้ใหญ่ที่ถึงแก่ความตายด้วยการขาดอาหารนั้นเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก อาหารต่าง ๆ ถึงแม้ว่าจะมีก็ไม่มีผู้ใดมีเงินพอที่จะซื้อได้ การบริโภคเนื้อสัตว์ที่ดี เช่นโคและสุกรนั้น ลดน้อยลงจนเกือบจะไม่มีเหลือ แต่การบริโภคเนื้อม้าและสุนัขนั้นเพิ่มขึ้น สถิติได้แสดงไว้ว่าจำนวนสุนัขที่ถูกฆ่าเป็นอาหารในปี ๑๙๒๑ นั้นเป็นจำนวน ๑,๐๙๐ ตัว ในปี ๑๙๒๒ เป็นจำนวน ๓,๖๗๘ ตัว และได้เพิ่มขึ้นถึง ๖,๔๓๐ ตัว ใน ค.ศ. ๑๙๒๓ โรคภัยไข้เจ็บนานาชนิดที่ไม่เคยปรากฏในประเทศเยอรมันนี้ก็ได้ปรากฏขึ้นในคราวนี้ ส่วนศีลธรรมของประชาชนได้เสื่อมลงอย่างน่าตกใจ เพราะปรากฏว่าคดีลักทรัพย์และคดีอาญาอื่น ๆ ได้เพิ่มปริมาณขึ้นอย่างที่มิได้เคยพบเห็นมาแต่ก่อน จำนวนผู้อดตายและฆ่าตัวตายเพราะความยากจนอันเกิดด้วยเงินเฟ้อได้เพิ่มขึ้นทุกวันไปตามราคาสินค้า จนในที่สุดถึงแม้จะตายแล้วก็ยังจะหนีความลำบากอันเกิดจากของแพงมิพ้น ดังที่ปรากฏว่าจำนวนศพอนาถานั้นเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก

โดยเหตุที่ญาติของผู้ตายไม่สามารถจ่ายเงินค่าทำศพได้ ทั้ง ๆ ที่กระทรวงมหาดไทยได้ให้อนุญาตเป็นพิเศษให้ประชาชนห่อศพไปฝังในป่าช้าได้โดยไม่ต้องใส่โลง เพราะโลงใส่ศพนั้นมีราคาแพงไป

ทางด้านรัฐบาลนั้นไซร้ ในขั้นแรกก็นับว่าเป็นการง่ายที่จะเผชิญต่อเหตุการณ์เฉพาะหน้า โดยวิธีพิมพ์ธนบัตรออกใช้ทุกคราวที่รัฐบาลจำเป็นต้องใช้เงิน ผลร้ายแห่งวิธีการนี้ในชั้นต้นก็ยังไม่รู้สึก เพราะถ้าจะมองดูภาวะการเงินทั่ว ๆ ไปก็ดูคล้าย ๆ กับว่าดีขึ้น ทางฝ่ายรัฐบาลก็ได้รับความสะดวกใจ ทางฝ่ายการค้าขายก็ดูเหมือนว่าได้ฟื้นฟูเนื่องด้วยราคาของขึ้นสูง แต่มีข้อควรระลึกอยู่ข้อหนึ่งว่า ความสะดวกต่าง ๆ อันพึงจะได้รับโดยปล่อยให้เงินเฟ้อไปตามยถากรรม และความง่ายดายในการหากำไรในทางการค้าเพราะเหตุเดียวกันนั้น ได้มีอยู่ก็เพียงในชั้นแรกแห่งเงินเฟ้อ อุปมาเหมือนหนึ่งนักเลงสุรา เมื่อแรกเสพย์สุราก็ดูจะครึกครื้นรื่นเริงดีอยู่ แต่ในที่สุดก็จะฟุบไปเพราะฤทธิ์สุรานั้นเอง

การปล่อยให้เงินเฟ้อไปตามยถากรรมนั้น เมื่อถึงขั้นสุดท้ายก็ได้ก่อให้เกิดความยุ่งยากภายในประเทศหาน้อยไม่ การหาเลี้ยงชีพได้ฝืดเคืองยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดความอดอยากยากเข็ญไปทุกหนทุกแห่ง ความยากลำยากในทางกายทำให้ประชาชนหมดกำลังยึดเหนี่ยวทางใจ เมื่อของแพงจนซื้อไม่ไหว ก็ลักขโมยเอา ยังเกิดโจรกรรมปล้นสะดมมากขึ้นกว่าแต่ก่อน เป็นการเพิ่มภาระและความหนักใจให้แก่รัฐบาลในทางปกครองเป็นอันมาก

เหตุการณ์ทั้งหมดนี้ได้เกิดขึ้นแล้วครั้งหนึ่ง และพอจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์เช่นเดียวกันนี้จะต้องหาหนทางป้องกันมิให้เกิดขึ้นได้ในประเทศไทย อันภัยต่างๆ ที่ถือกันว่าน่าเกรงกลัวมาแต่ปรัมปรา ได้แก่ โจรภัย อัคคีภัย อุทกภัย และทุพพิกขภัย นั้น จะมีผลร้ายหรือน่าสพึงกลัวเท่าแม้แต่เพียงส่วนน้อยของภัยอันเกิดจากเงินเฟ้อนั้นก็หาไม่ เพราะภัยต่างๆ นี้เกิดขึ้นได้ก็เพียงแต่ในบางส่วนของประเทศ คงมีอีกหลายส่วนที่รอดพ้นไปได้บ้างทุกครั้งไป และภัยแต่ละอย่างนั้นจะทำลายชีวัญ ชีวิต หรือทรัพย์สินก็ได้แต่ทีละอย่าง จะมีที่ทำลายชีวิตและทรัพย์สินพร้อมกันบ้างก็น้อยรายและเป็นครั้งคราว ไม่เหมือนภัยเงินเฟ้อ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีผลอันเป็นวิบัติไปทั่วทั้งประเทศ และกระทบกระเทือนถึงทรัพย์สิน ชีวิต กำลังใจ ตลอดจนศีลธรรมอันดีของประชาชนทุกๆ คนโดยมิเลือกเพศ เลือกวัยหรืออาชีพ หามิใครหลีกเลี่ยงได้ไม่"

000

กระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทยตระหนักดีว่า บรรดาเงินที่รัฐบาลจ่ายนั้นราษฎรต้องเป็นผู้เสีย เมื่อรัฐบาลใช้จ่ายไปเท่าใด ภาระทั้งปวงอันเกิดจากการใช้จ่ายของรัฐบาลนั้นจำต้องตกอยู่แก่ราษฎรอย่างสิ้นเชิงโดยไม่ต้องสงสัย เพราะการจำหน่ายธนบัตรออกไปเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของรัฐบาลย่อมมีผลเท่ากับเก็บภาษีผู้มีธน

บัตรมาใช้จ่ายนั่นเอง ฉะนั้น เมื่อเหตุการณ์ได้เป็นมาดังได้กล่าวแล้วข้างต้น และรัฐบาลก็จำเป็นจะต้องมีรายจ่ายเกินกว่ารายได้ประจำเป็นอันมาก เพื่อเผชิญกับภาวะสงครามไปให้ถึงที่สุด การป้องกันเงินเฟ้อโดยวิธีตัดทอนรายจ่ายแผ่นดินเป็นการใหญ่จึงมิอาจทำได้ ได้แต่ยอมให้เงินเฟ้อ แต่ให้อยู่ภายใต้ความควบคุม การควบคุมเงินเฟ้อตามวิธีที่ใช้กันอยู่ทั่วไปก็ได้แก่การเพิ่มสินค้าให้มีปริมาณมากขึ้น ปรับปรุงรายได้รายจ่ายของแผ่นดิน และตัดทอนและกีดกันการจ่ายเงินของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

การเพิ่มสินค้าให้มีปริมาณมากขึ้นมีอยู่สองวิธี คือ ส่งเสริมการผลิตและส่งเสริมสินค้าขาเข้า วิธีแรกได้แก่การส่งเสริมการผลิตภายในประเทศให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยอุดหนุนอุตสาหกรรมส่วนบุคคลและปรับปรุงอุตสาหกรรมของรัฐ เรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายของรัฐบาลอยู่แล้ว และรัฐบาลก็ได้ลงทุนประกอบการอุตสาหกรรมไปแล้วหลายอย่าง โดยถือว่าสิ่งใดที่จำเป็นแก่การครองชีพและจะผลิตได้โดยเร็ว การผลิตสิ่งนั้นควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนยิ่งกว่าสิ่งอื่น ๆ ส่วนสินค้าขาเข้าไม่ว่าจากประเทศใด ๆ และไม่ว่าสินค้าประเภทใดก็ได้รับการสนับสนุนให้นำเข้าอยู่ระยะหนึ่ง แต่เมื่อสถานะสงครามรุนแรงขึ้น สินค้าทั้งเข้าและออกนับได้ว่าไม่มี เพราะเรือเดินไม่ได้

การปรับปรุงรายได้รายจ่ายแผ่นดินอันเป็นหลักควบคุมเงินเฟ้อประการที่สอง มีวิธีทำได้สามวิธี คือ *(ก)* เพิ่มภาษีอากรทั้งทางตรงและทางอ้อมในทางที่เป็นธรรม *(ข)* เพิ่มรายได้เข้าคลังทาง

อื่นๆ ได้แก่รายได้อันเกิดจากการรัฐพาณิชย์ เช่น รถไฟ ไปรษณีย์ จากองค์การกึ่งรัฐพาณิชย์ เช่น องค์การค้าต่างๆ ที่รัฐบาลตั้งขึ้น และจากทางอื่นๆ เช่น การออกสลากกินแบ่ง การออมสิน และค่าธรรมเนียม (ค) ประหยัดรายจ่ายแผ่นดิน โดยพยายามหาหนทางใช้เงินแต่น้อย กิจการอันใดที่ไม่จำเป็นหรือพอจะรอไปได้ ก็ตัดกิจการนั้นหรือระงับไว้ก่อน ส่วนกิจการอันใดที่จะต้องลงทุนรอนมากในการขยายงานก็ระงับไว้ไม่ดำเนินการต่อไป และห้ามบรรจุข้าราชการใหม่

หลักการที่สามในการควบคุมเงินเฟ้อ คือถอนและกีดกันการจ่ายเงินของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงได้แก่ การปันส่วนและควบคุมสินค้า เฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค เช่นได้มีการปันส่วนและกำหนดราคาไม้ขีดไฟ น้ำตาลทราย และผ้าดิบเป็นต้น ส่วนทางอ้อมนั้น นอกจากการเพิ่มภาษีและค่าธรรมเนียมที่กล่าวแล้ว ก็มีการกู้เงินจากประชาชน แต่การกู้เงินนั้น กู้จากประชาชนโดยตรงไม่ได้ผลเท่าใด นอกจากบังคับกู้ การกู้เงินที่แล้วๆ มาเป็นผลสำเร็จก็เพราะกู้ทางอ้อม กล่าวคือ ได้ใช้วิธีการต่างๆ ต้อนให้เงินเข้าธนาคารพาณิชย์และคลังออมสินเสียก่อน แล้วจึงให้ธนาคารและคลังออมสินซื้อพันธบัตรเงินกู้อีกทีหนึ่ง

ในฐานะที่ทรงเป็นประธานกรรมการของคณะกรรมการพิเศษในกระทรวงการคลังซึ่งตั้งขึ้นในปี ๒๔๘๖ เพื่อค้นคว้าหาวิธีการในอันที่จะป้องกันเงินเฟ้อ ได้ทรงรายงานไว้ดังนี้

"เท่าที่ได้เสนอมาทั้งหมดนี้ กะว่ารัฐบาลจะได้เงินเพิ่มขึ้นรวมทั้งสิ้นประมาณ ๘๔,๒๗๐,๐๐๐ บาท จึงเห็น

ว่าภาระต่าง ๆ อันจะตกอยู่แก่ราษฎร ทั้งนี้นับว่าเป็นภาระที่หนักอยู่มาก ความรู้สึกเดือดร้อนของราษฎรก็คงจะมีเกิดขึ้นบ้างเป็นธรรมดา ฉะนั้น รัฐบาลจึงควรพิจารณาหาหนทางตัดภาระอื่น ๆ ที่ไม่จำเป็นให้พ้นไปเสีย ด้วยความเห็นใจราษฎร เพื่อจะได้บำรุงกำลังใจราษฎรไว้ อนึ่งกิจการตามที่ได้เสนอมานั้น จักต้องกระทำร่วมกันไปและโดยด่วนจึงจะได้ผลแท้จริง ทั้งนี้เพราะกิจการต่าง ๆ ที่ได้เสนอมานี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกัน ผลสำเร็จแห่งกิจการอย่างหนึ่งจะช่วยให้กิจการอย่างอื่น ๆ ได้ผลด้วย ถ้าผลแห่งกิจการอย่างหนึ่งเสียไป ผลแห่งกิจการอื่น ๆ ก็อาจจะพลอยเสียไปด้วย การปฏิบัติการต่าง ๆ นี้ให้พร้อมกันจึงเป็นหนทางดีที่สุดที่จะยังให้บังเกิดผลสมปรารถนา คือการควบคุมเงินเฟ้อ"

วิธีการต่าง ๆ ที่คณะกรรมการพิเศษเสนอในครั้งนั้น รัฐบาลได้ปฏิบัติแต่เพียงบางส่วน ฉะนั้นผลที่ได้รับจึงกระท่อนกระแท่นไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยดังที่คาดไว้ พระองค์ท่านได้ทรงบันทึกไว้เป็นการส่วนพระองค์เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๗ ดังนี้

"It has already been said that this Memorandum is intended to be purely narrative; it deals with the facts as they are and does not delve deep into the whys and wherefors. Nevertheless there is a strong temptation to enquire into the cause which led to the failure, for failure it must be deemed to be, of the anti-inflation proposal, inspite of the fact that an inflationary condition was already visible to the naked eye.

One of the many reasons that contributed to the failure of the anti-inflation proposal cannot but be a testimony to the past record of the Treasury. The Sterling exchange standard had been adopted early in the twentieth century and the

Sterling value of the Baht stabilized for well nigh forty years. Government finance up to recent years had always been sound and never for a moment imperilled the internal stability of the monetary unit. A generation grown up under such conditions would hardly be able to grasp the fact that the Baht could be anything but respectable. Inspite of Treasury opinion, the rise of prices was generally put down solely to the shortage of imports; and the general belief appeared to be that prices would return more or less to the old level after the war. Maintenance of the Yen value of the Baht, at first through exchange control and subsequently by accumulation of Yen probably completed this delusion."

000

ในด้านการควบคุมเครดิตนั้นเล่า ในประเทศต่าง ๆ เช่นประเทศไทยที่การธนาคารพาณิชย์ยังอยู่ในเยาว์วัย และใช้เงินตราเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนมากกว่าใช้เครดิตนั้น การควบคุมเงินตราย่อมเป็นกิจการที่สำคัญกว่าควบคุมเครดิต ในสมัยก่อนเกิดสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๔ กระทรวงการคลังได้รักษาไว้อย่างเข้มแข็งซึ่งมาตราปริวรรต อันเป็นวิธีการที่ทำให้ปริมาณแห่งเงินตรายืดหรือหดตัวได้สะดวก กล่าวคือ ในขณะที่มีสินค้าออกมากกว่าเข้า ทุนสำรองย่อมเพิ่มขึ้นและปริมาณแห่งเงินตราก็ยืดตัวออกไปเอง และในขณะที่มีสินค้าเข้ามากกว่าออก ทุนสำรองย่อมลดลงและปริมาณแห่งเงินตราก็หดตัวเข้ามาเองดุจกัน และโดยที่เงินตราเป็นสื่อสำคัญในการแลกเปลี่ยนวิธีการที่กล่าวแล้ว จึงพอ

เพียงแก่การดำรงไว้ซึ่งระดับราคาสินค้าในเวลาปกติ ส่วนเครดิตนั้นไม่เคยได้มีการควบคุม หากได้ปล่อยไว้สุดแท้แต่ธนาคารพาณิชย์ในกรุงเทพ ฯ

สภาพการเช่นว่านี้ได้เปลี่ยนไปมากเพราะสงคราม การค้ากับต่างประเทศถูกขัดขวางให้ทำได้แต่เฉพาะบางประเทศ ไม่มีสินค้าเข้ามาในประเทศจากเมืองต่าง ๆ หลายเมือง และสินค้าที่เข้ามาจากประเทศญี่ปุ่นได้ลดลงคงเหลือน้อยกว่าปกติมาก แต่ในขณะเดียวกัน ปริมาณแห่งเงินตราได้ยืดตัวออกไปมากแล้วตั้งแต่ก่อนสงคราม เพราะข้าว ดีบุก และยาง ได้มีราคาสูงขึ้นดังกล่าวข้างต้น ฉะนั้น เมื่อสินค้าเข้าจากหลายทางต้องหยุดลงทันที เมื่อธันวาคม ๒๔๘๔ จึงทำให้เงินตราตกอยู่ในภาวะที่เหลือเฟือ และก็ดขวางวิถีทางธรรมดาที่ทำให้ปริมาณแห่งเงินตราหดตัวเข้า นอกจากนี้ ใน พ.ศ. ๒๔๘๖ รัฐบาลมีความจำเป็นยิ่งที่ต้องจ่ายเงิน เมื่อรายรับจากรายได้ธรรมดาและเงินกู้จากประชาชนมีไม่พอจ่าย ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ต้องจำหน่ายธนบัตรเพิ่มโดยวิธีแลกเปลี่ยนกับพันธบัตรคลังตามความในกฎกระทรวงการคลังที่ออกตามพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน ทั้งยังต้องจำหน่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับเงินเยนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของทหารญี่ปุ่นอีกด้วย เป็นเหตุให้ปริมาณแห่งเงินตรายืดตัวออกไปอีกเป็นอันมาก

เมื่อปริมาณแห่งเงินตราได้ยืดตัวออกไปเช่นนี้ เงินฝากธนาคารพาณิชย์ก็ได้เพิ่มมากขึ้นด้วยเป็นธรรมดา ฉะนั้นในเวลาอันจำเป็นที่เครดิตจะต้องหดตัวเข้าเพื่อประโยชน์ทั่วไปนั้น ธนาคารพาณิชย์กลับมีโอกาสที่จะขยายเครดิตได้มากขึ้นไปอีกด้วยการให้กู้ยืมเงิน สถานการณ์เช่นว่านี้พระองค์ท่านได้ทรงคาดล่วงหน้าไว้แล้วเมื่อทรงร่าง

พระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ จึงได้ทรงเขียนบทบัญญัติไว้บทหนึ่งว่า ธนาคารพาณิชย์ทุกธนาคารจะต้องดำรงเงินสำรองไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาเป็นคราว ๆ ไป

แต่โดยที่ใน พ.ศ. ๒๔๘๖ เครดิตได้เริ่มขยายตัวออกไป ฉะนั้น เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๘๖ จึงได้ประกาศใช้พระราชกำหนดควบคุมเครดิต ซึ่งมีบทบังคับอยู่ประการหนึ่งว่า ให้ธนาคารพาณิชย์ทุกธนาคารต้องดำรงไว้ซึ่งเงินสดสำรองเป็นจำนวนตามแต่ธนาคารแห่งประเทศไทยจะกำหนดเป็นคราว ๆ ไป ทั้งนี้ก็เพราะในประเทศที่ตลาดเงินและระบบการธนาคารพาณิชย์ยังเจริญไม่ถึงขีด ธนาคารกลางมักจะไม่มีทางควบคุมเครดิตโดยวิธีอื่น เว้นไว้แต่การกำหนดเงินสดสำรองของธนาคารพาณิชย์ การที่ธนาคารกลางมีอำนาจกำหนดว่าธนาคารพาณิชย์ต้องมีเงินสดสำรองเป็นอัตราส่วนเท่าใดของเงินฝาก และมีอำนาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนนั้นได้ตามควรแก่กาละนั้น ย่อมจะได้ผลดังต่อไปนี้ คือ เมื่อธนาคารพาณิชย์มีเงินสดมาก ธนาคารกลางอาจกีดกันมิให้ปริมาณแห่งเครดิตที่หมุนเวียนเพิ่มมากขึ้นได้ด้วยวิธีการกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ต้องมีเงินสดสำรองในอัตราสูง และเมื่อธนาคารพาณิชย์มีเงินสดน้อย ธนาคารกลางอาจจัดให้ปริมาณแห่งเครดิตมีอยู่คงเดิมด้วยการลดอัตราเงินสดสำรองลงตามควร แต่น่าเสียดายว่าพระราชกำหนดฉบับนี้สภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติ หากแต่ว่ารัฐบาลได้ยืนยันว่าต้องมีการควบคุม จึงได้มีพระราชบัญญัติควบคุมเครดิตในภาวะคับขันออกมาแทน ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๔๘๖ บังคับให้ธนาคารพาณิชย์ต้องปฏิบัติการบางอย่าง รวมตลอดถึงต้องถือพันธบัตรเงินกู้ของรัฐบาลเป็นอัตรา

ส่วนกับยอดเงินฝาก ใน พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้กำหนดว่าต้องถือพันธบัตรไว้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๓๐ ของเงินฝาก อนึ่ง องค์การเครดิตนี้ก็อยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้เหมือนกัน อย่างไรก็ดี บทบังคับแห่งพระราชบัญญัตินี้หย่อนกว่าพระราชกำหนดที่สภาผู้แทน ฯ ไม่อนุมัติ ความรู้สึกของพระองค์ท่านในเรื่องนี้ ปรากฏในบันทึกของพระองค์ท่านเมื่อ ๒๘ สิงหาคม ๒๔๘๖ ดังนี้

> "ขอได้โปรดบันทึกไว้เป็นข้อสังเกตของหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ดังต่อไปนี้ ในร่างพระราชบัญญัติที่รัฐบาลเสนอมานี้ อัตราเงินสดสำรองที่จะต้องมี และพันธบัตรที่จะต้องซื้อ ได้กำหนดไว้ต่ำกว่าในพระราชกำหนดอยู่แล้ว เมื่อยังจะลดลงไปอีก ก็เห็นว่าจะทำให้ภัยแห่งเงินเฟ้อใกล้เข้ามาอีก"

อนึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในสมัยนั้นได้บันทึกในโอกาสเดียวกัน ว่า

> "ทราบ ขอขอบพระทัยที่ได้โต้ไปจนถึงที่สุดนี้ เราได้พยายามทำดีที่สุดแล้วที่จะป้องกันภัยของเงินเฟ้อเมื่อได้เพียงเท่านี้ หากเกิดภัยขึ้นนอกเหนือไปก็ได้ชื่อว่าไม่ใช่ความผิดของเรา เป็นเรื่องของสภา ฯ ที่ไม่ยอมให้เราทำมากกว่านี้"

พระราชบัญญัตินี้ได้ถูกยกเลิกไปเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๙

ในเดือนมิถุนายน ๒๔๘๖ กระทรวงการคลังได้ออกเงินกู้เพื่อชาติ ๓๐ ล้านบาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๓ ต่อปี และมีกำหนดไถ่ถอน ๘ ปี เพื่อชักจูงให้ประชาชนนิยมซื้อจึงได้กำหนดไว้ว่าเมื่อถึงเวลาไถ่ถอนผู้ถือพันธบัตรอาจจะเลือกที่จะขอรับชำระเป็นเงินสดหรือเป็นทองคำเนื้อแปดได้ในราคาบาทละ ๘๖ บาท ได้ทำการไถ่ถอนเงินกู้รายนี้ซึ่งเรียกกันว่า "พันธบัตรทองคำ" เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๙๔ เนื่องด้วยราคาทองคำเมื่อทำการไถ่ถอนสูงกว่าราคาที่กำหนดไว้เมื่อออกถึงประมาณ ๖ เท่า ผู้ถือพันธบัตรจึงเลือกที่จะรับไถ่ถอนเป็นทองคำทั้งสิ้นเช่นเดียวกับสินค้าอื่น ๆ ราคาทองได้สูงขึ้นเรื่อยมาตลอดเวลาที่เงินเพื่อพันธบัตรทองคำนี้ได้เป็นวัตถุแห่งการเก็งกำไร และได้มีการเปลี่ยนมือกันอย่างมากมายก่อนได้รับการไถ่ถอน เมื่อเวลาไถ่ถอนพันธบัตรนี้มีราคากว่า ๕ เท่าของราคาที่ตราไว้ อนึ่งในปีเดียวกันนี้ คือ พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้มีการออกเงินกู้อีก ๒ ราย อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๔ ๑/๒ ต่อปี รวมเป็นเงิน ๓๐ ล้านบาท

ในที่สุดเมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้มีพระราชกำหนดออกมาหนึ่งฉบับ ซึ่งมีผลเท่ากับเป็นการบังคับว่าการชำระหนี้รายใดซึ่งเกินกว่าหนึ่งพันบาทจะต้องชำระเป็นเช็ค พระราชกำหนดฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในเบื้องต้นว่าจะให้ใช้เครดิตธนาคารแทนธนบัตร เพราะขณะนั้นธนบัตรขาดแคลนไม่พอแก่การใช้จ่าย แต่นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือจะดึงเอาเงินจากมือประชาชนมาสู่ธนาคารด้วย และโดยที่พระราชบัญญัติควบคุมเครดิตบังคับให้ธนาคารต้องซื้อพันธบัตร เงินที่ดึงเข้ามาได้นั้นก็จะเข้ามาสู่คลัง แต่พระราชกำหนดฉบับนี้ก็มีอายุ

สั้นอีก จึงไม่สามารถที่จะคำนวณได้ว่ามีผลมากน้อยเพียงไร แต่ถึงกระนั้นก็ยังเห็นได้ถนัด ว่า ความประสงค์ที่จะดึงเอาเงินจากมือประชาชนมาสู่ธนาคารนั้นได้เป็นผลสำเร็จบ้าง เพราะในเดือนแรกที่ใช้พระราชกำหนดนั้นได้มีผู้เปิดบัญชีเงินฝากขึ้นใหม่เป็นจำนวนกว่า ๑,๑๐๐ บัญชี ข้อที่จะกล่าวเป็นแน่นอนนั้นคือ กิจการทั้งปวงบรรดาที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ได้เป็นผลให้ธนาคารพาณิชย์และบุคคลอื่น ๆ ซื้อพันธบัตร *(นอกจากพันธบัตรคลังซึ่งไม่มีดอกเบี้ย)* ไปแทบหมดก่อนสิ้นปี พ.ศ. ๒๔๘๗ อนึ่ง ที่พระองค์ท่านได้ทรงเสนอให้มีการชำระหนี้ด้วยเช็คนี้ มีข้อที่น่าสังเกตด้วยว่าในบางประเทศในยุโรปมีเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเก็บเงินไว้ไม่ฝากธนาคาร เหตุอันนี้คือความประสงค์ที่จะปิดบังการกระทำผิดกฎหมายการค้าในตลาดมืดนั้น ถ้าไม่เป็นการเอาของแลกเปลี่ยนกับของก็เป็นการซื้อขายกันด้วยเงินสด ฉะนั้นความประสงค์ของพระองค์ท่านที่จะปราบการค้าในตลาดมืดจึงเป็นเหตุให้ต้องห้ามการสะสมธนบัตร และบังคับให้ใช้เช็คในการชำระหนี้ที่มิใช่จำนวนเล็กน้อย และถ้าในที่สุดประเทศไทยจะถึงแก่จำต้องใช้วิธีจำกัดการซื้อ และมีการควบคุมราคาเป็นการทั่วไปเช่นในเมืองต่างประเทศ กฎหมายว่าด้วยการใช้เช็คนั้นถ้าหากยังคงใช้อยู่ก็จะเป็นเครื่องมืออันหนึ่งสำหรับป้องกันการค้าที่ผิดกฎหมายได้บ้าง

เมื่อเป็นที่ประจักษ์ว่า อำนาจตามกฎหมายควบคุมเครดิตและตามกฎหมายควบคุมกิจการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๘๐ ไม่เพียงพอที่จะต่อต้านกับภาวะเงินเฟ้อ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ขึ้นใหม่ในเดือนตุลาคม ๒๔๘๘ ตามพระราชบัญญัตินี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยมีอำนาจที่จะกำหนดอัตราเงินสดสำรอง

ต่ำที่สุดธนาคารพาณิชย์จะต้องดำรงระหว่าง ๙ % ถึง ๒๐ % ของยอดเงินฝากทั้งสิ้น ซึ่งตามกฎหมายใหม่นี้ไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่งจะต้องดำรงไว้เป็นเงินสดคงเหลือที่ธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๙ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้กำหนดอัตราดังกล่าวไว้ ๑๐% และไม่ได้เปลี่ยนแปลงจนปัจจุบันนี้

เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘ ได้มีพระราชกำหนดออกมาฉบับหนึ่ง บังคับให้ออมทรัพย์ เรียกว่าพระราชกำหนดออมทรัพย์ในภาวะคับขัน บัญญัติว่าธนบัตรชนิดราคา ๑,๐๐๐ บาทที่ออกใช้อยู่ในขณะนั้นไม่ให้เป็นเงินที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ผู้ใดที่ถือธนบัตรราคานี้อยู่จะต้องนำไปจดทะเบียนที่คลังทุกแห่งทั่วราชอาณาจักรเพื่อขอแปลงเป็น "พันธบัตรออมทรัพย์" พันธบัตรนี้มีดอกเบี้ย ๑ % ต่อปี และจะไถ่ถอนคืนได้ภายใน ๑ ปี การ "แช่เย็น" ธนบัตรใบละพันบาทคราวนั้นมีวัตถุประสงค์หลายประการ ประการหนึ่งก็คือเพื่อให้เป็นอุปสรรคแก่การเก็งกำไรอันเป็นตัวประกอบอันสำคัญของเงินเฟ้อ และเป็นผลให้ถอนธนบัตรกลับคืนมาได้จากการหมุนเวียนเป็นราคา ๓๗๑.๕ ล้านบาท ทำให้ราคาสินค้าบางอย่างที่จำเป็นแก่การครองชีพลดลงหรือหยุดชะงักไม่เพิ่มขึ้นชั่วคราว ผลอันดีนี้คงจะอยู่ไปได้นานพอควรถ้าหากไม่มีธนบัตรต้องออกเพิ่มมาอีกเพราะรายจ่ายของทหารญี่ปุ่น พระราชกำหนดนี้มีผู้คัดเดียนมากในขณะที่ประกาศออกมา แต่การให้เลิกใช้ธนบัตรมิใช่เป็นของใหม่ที่แปลกประหลาดอย่างไร เพราะเคยมีตัวอย่างในเมืองต่างประเทศมาก่อนแล้ว เช่นเมื่อเดือนมีนาคม ๒๔๘๖ ธนบัตรชนิดราคาสูง ๆ ในประเทศเนเธอร์แลนด์ก็ต้องเลิกใช้หมดเช่นเดียวกัน

เท่าที่กล่าวมานี้ เป็นความพยายามของพระองค์ท่านที่จะลดปริมาณธนบัตรที่ออกใช้หมุนเวียนอยู่ ด้วยความประสงค์ที่จะขจัดภาวะเงินเฟ้อให้ได้ผลเต็มที่เท่าที่เหตุการณ์และกฎหมายจะอำนวยให้กระทำได้ในขณะนั้น วิธีการสุดท้ายได้แก่การแบ่งขายทองคำจากทุนสำรองเงินตราภายในประเทศเสียส่วนหนึ่ง มีน้ำหนัก ๒,๘๘๗,๕๖๕.๓๘๓ กรัมบริสุทธิ์ เมื่อเดือนกันยายน ๒๔๘๕ โดยหวังจะได้เงินราว ๕๖ ล้านบาท โดยเร็ว เพื่อไถ่ถอนธนบัตรจากการหมุนเวียนซึ่งขณะนั้นมีอยู่ ๒,๒๕๕ ล้านบาท การขายทองคำครั้งนั้นพระองค์ท่านได้เสนอต่อรัฐบาลให้ขายด้วยวิธีการประมูลราคา แต่รัฐบาลในสมัยนั้นมีนโยบายจะให้ประชาชนซื้อเป็นแท่งเล็ก ๆ ในราคาต่ำกว่าตลาดเล็กน้อย โดยไม่ต้องประมูลราคา เมื่อความเห็นไม่ตรงกันเช่นนี้พระองค์จึงได้ทรงลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารพร้อมด้วยรองผู้ว่าการเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๔๘๕ และได้มีการเปลี่ยนตัวกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย แต่คณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งใหม่ก็ได้เสนอให้ระงับการขายทองคำนี้ภายหลังที่ได้ดำเนินการขายไปได้เพียง ๓๓๕,๔๕๕.๖๒ กรัมบริสุทธิ์ เป็นเงิน ๑๔.๗ ล้านบาทเท่านั้น เพราะเป็นที่ประจักษ์ชัดว่ามิได้รับผลตามความมุ่งหมาย

000

พระองค์ท่านทรงมีหลักประจำพระทัยอยู่อย่างหนึ่ง คือ เมื่อทรงเป็นข้าราชการประจำก็ต้องบำเพ็ญพระองค์เป็นข้าราชการ

ประจำของแผ่นดิน ไม่ใช่ของรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่ง ไม่ทรงเล่นการเมือง ดังจะสังเกตได้จากบรรดาบันทึกของพระองค์ในขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลัง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นบันทึกตัวอย่างของผู้ที่เป็นที่ปรึกษาราชการโดยแท้ เพราะประกอบไปด้วยวิชาการของเรื่องนั้น ๆ ตลอดจนผลได้ผลเสียอันอาจบังเกิดขึ้นหากรัฐมนตรีตัดสินใจไปในทางใดทางหนึ่ง เมื่อทรงถือพระองค์ว่าเป็นข้าราชการของแผ่นดินเช่นนี้แล้ว ความเห็นของพระองค์ท่านจึงมุ่งแต่ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ปราศจากอคติใด ๆ และด้วยเหตุนี้จึงทรงเป็นที่ยกย่องนับถือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังทุกคนทุกยุคทุกสมัยตลอดมา

ในการบริหารราชการแผ่นดิน ไม่ว่าจะเป็นในฐานะตำแหน่งการเมือง ตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารกลาง หรือข้าราชการประจำ พระองค์ท่านได้ทรงยึดเอาหลักการและอุดมคติเป็นใหญ่ หากความเห็นหรือหลักการขัดกันกับรัฐบาลก็ต้องแยกทางกัน เช่นเมื่อครั้งทรงลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเมื่อปี ๒๔๙๘ และทรงลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในปี ๒๔๙๒ นั้น สาเหตุก็ไม่มีอะไร นอกจากว่าความเห็นไม่ตรงกับรัฐบาล ดังจะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งของจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "*สแตนดาร์ด*" ลงวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๔๙๙ โดยผู้ใช้นามว่า **A Foreign Reader** ดังต่อไปนี้

> **"The news that Prince Viwat has resigned his appointment as Governor of the Bank of Siam is bound to arouse considerable interest in banking circles. Prince Viwat has steered the baht through many difficult years, and**

is perhaps the only Siamese banking authority with an international reputation. It is generally believed that the masterly review of Siam's war currency problems included in the last annual report of the Bank of Siam was written by Prince Viwat himself and this fact did much to impress on foreign authorities the view that Siam's currency problems were in safe hands. The news of Prince Viwat's resignation has therefore come as something of a shock.

The immediate cause of Prince Viwat's drastic action is reported to have been a disagreement between the authorities of the Bank of Siam and the present Government as to the best method of effecting the sale of gold recently authorized by Parliament. The Bank of Siam took the view that, since the avowed object of selling the gold was to effect an immediate reduction in the volume of outstanding currency, and thus to encourage a fall in the present exhorbitant cost of living, the gold should be carefully placed on the market at the highest prices it would fetch. We have yet to learn the Government's reason for rejecting this advice, and arguing that the gold should be liquidated at a price below the present market level . . . . "

000

หลังจากได้ทรงเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังครั้งแรกเมื่อ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ และทรงออกจากตำแหน่งนี้เมื่อ ๑๕ เมษายน ๒๔๘๑ เพราะเปลี่ยนรัฐบาลแล้ว ได้

ทรงกลับเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอีกครั้งหนึ่งเมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๔๘๑ และได้ทรงลาออกจากตำแหน่งเมื่อ ๑๘ ตุลาคม ๒๔๘๒ เหตุผลที่ทรงลาออกครั้งนี้ก็เกี่ยวกับเรื่องความเห็นไม่ตรงกันเช่นเดียวกัน ดังปรากฏในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อพระยาปรีดานฤเบศร์ตั้งกระทู้ถามรัฐบาล ดังข้อความต่อไปนี้

ประธาน — *ต่อไปเป็นกระทู้ถามของพระยาปรีดานฤเบศร์ เรื่องการลาออกของหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ เชิญพระยาปรีดา ฯ*

พระยาปรีดา ฯ — *เรื่องหม่อมเจ้าวิวัฒนไชยลาออก ประชาชนยังไม่รู้แน่นอนว่าลาออกเพราะเหตุอะไรแน่ ข้าพเจ้าจึงขอตั้งกระทู้ถามรัฐบาล คือ*

๑. ฯลฯ ฯลฯ

๒. หม่อมเจ้าวิวัฒนไชยได้ลาออกเพราะเรื่องอะไร ?

๓. การลาออกของหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย เพราะการไม่พอพระทัยของหม่อมเจ้าวิวัฒนไชยจะอยู่ในตำแหน่งหน้าที่เอง หรือเพราะรัฐบาลไม่พอใจในหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ?

๔. ฯลฯ ฯลฯ

นายก ฯ ตามที่ท่านได้ตั้งกระทู้ถามว่าการลาออกของหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย เป็นเรื่องที่ประชาชนอยากทราบนั้น ขออธิบายยืดยาวสักหน่อย

๑. ไล ฯ ไล ฯ

๒. ที่ท่านถามว่า ลาออกด้วยเรื่องอะไรนั้น ในเรื่องนี้การตอบก็จะขอย่อหนังสือใบลาออกของท่านมาเรียนให้ท่านสมาชิกทราบ หนังสือกล่าวว่า เมื่อท่านกลับมา ท่านก็ได้มาทบทวนดูเรื่องอัตราแลกเปลี่ยน ท่านบอกว่ามีความเห็นอยู่ตามเดิม คือลดค่าเงินบาทตามปอนด์ ๓๐.๕ % การกำหนดอัตรา ๓๕ บาทต่อปอนด์ และ ๑๒.๕๐ บาทต่อดอลลาร์นั้น ท่านเห็นว่าไม่เหมาะและอาจเสียหายได้ ท่านจึงขอลาออก ทางคณะรัฐมนตรีก็ได้ประชุมวิงวอนขอให้ท่านรับราชการต่อไป แต่ท่านมีพระประสงค์จะลาออก จึงได้กราบบังคมทูลทรงพระกรุณา ฯ ให้ท่านลาออกได้ ดังได้เสนอให้สภานี้ทราบแล้ว

๓. ที่ท่านถามว่า การลาออกเพราะความไม่พอพระทัยที่จะอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ หรือเพราะรัฐบาลไม่พอใจในหม่อมเจ้าวิวัฒนไชยนั้น การที่ท่านลาออกได้ตอบมาในข้อ ๒ แล้ว คือท่านลาออกไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๙

๔. ไ ล ไ ไ ล ไ

พระยาปรีดา ฯ *เมื่อหม่อมเจ้าวิวัฒนไชยเข้ามาแล้ว ก็บอกว่าอัตราแลกเปลี่ยนไม่ควรจะเป็นอย่างนั้น อย่างที่ท่านนายก ฯ ได้บอกแก่สภาเมื่อกี้นี้ ทำไมรัฐบาลจึงไม่เชื่อฟังความเห็นของหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ที่ท่านไปพูดกับอังกฤษและอเมริกามาแล้ว และใช้อัตราแลกเปลี่ยนตามท่าน*

นายก ฯ *เรื่องอัตราแลกเปลี่ยนนี้ ขอเล่าว่า ก่อนที่ท่านจะไป ท่านได้ทำบันทึกเสนอนายกรัฐมนตรีว่า เวลานี้มีท่าทีว่าเงินปอนด์จะลดลงไป ท่านให้เหตุผลไว้ว่าถ้าอังกฤษลดเท่าไร เราก็ควรจะลดตามเปอร์เซ็นต์เท่ากับอังกฤษ เวลานั้นท่านอยู่ในต่างประเทศก็มีการลดกันขึ้น ท่านวิวัฒน์ก็มีความเห็นมาว่า ควรจะเป็นปอนด์ละ ๔๐ บาทตามเดิม คือลดเท่ากับของอังกฤษ ๓๐.๕ % ทางกรุงเทพ ฯ เมื่อพิจารณาดูเหตุการณ์แล้ว ได้ประชุมคณะรัฐมนตรี และผู้มีความรู้ในทางการคลังส่วนมากมีความเห็นว่าควรจะเป็น ๓๕ บาทต่อปอนด์ ซึ่งลดลงประมาณ ๒๑.๖ % ไม่ถึง ๓๐.๕ % อย่างอังกฤษ และได้ประกาศไป กับได้บอกไปให้ธนาคารโลกเขาทราบ เมื่อท่านวิวัฒน์กลับมาจากการประชุมธนาคารโลก ก็ไม่สามารถจะแก้ไขอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะได้ประกาศเป็นกฎหมายไปแล้วว่าจะถืออัตรา ๓๕ บาทต่อปอนด์และ*

Dear Mr .....

I arrived home a few days ago and would like to take this opportunity to thank you (and my colleague) for the kind assistance given me in Washington both by yourself and your staff. It was both useful and pleasant, — a nice combination.

I was surprised to learn on arrival in London from New York of the new rates of exchange for our currency. That the rates were altered without previous consultation with the Fund was in fact due to a misunderstanding here and I am glad to find that the Fund took this view of the matter. As you can readily imagine from our last conversation, I am firmly of the opinion that, as most of Siam's trade is with sterling countries and her competitors are also sterling countries, Siam has no choice other than to keep in line with sterling. As Government has not kept in line, I saw no alternative other than to resign and am now free as the wind which is also pleasant. One of my real regrets is that I shall not be in Paris next September.

With kindest personal regards,

yours sincerely,

Mr. .....

c/o The International Monetary Fund,
1818 H. Street N.W.
Washington, D.C.
U.S.A

หมายเหตุ ร่างลายพระหัตถ์ที่จำลองมานี้ ได้ทรงมีไปถึงเจ้าหน้าที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ กล่าวถึงเรื่องที่ได้ทรงลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เพราะความเห็นไม่ตรงกับรัฐบาลในเรื่องอัตราแลกเปลี่ยน

๑๒.๕๐ บาทต่อดอลลาร์ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่ตรง
กับความคิดของท่าน ท่านจึงได้กราบถวายบังคมลา
ออกไป

000

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย หาได้ทรงเป็นผู้เชี่ยวชาญแต่ในด้านการเงินเท่านั้นไม่ หากยังได้ทรงประกอบภารกิจอันสำคัญยิ่งอย่างอื่นอีกด้วย เมื่อสิ้นสงครามแล้วรัฐบาลได้ตั้งให้พระองค์ท่านซึ่งขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงการคลัง ที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นหัวหน้าคณะทูตไปเจรจาทำสัญญาเลิกสถานะสงครามกับประเทศอังกฤษ อินเดีย และออสเตรเลีย ณ เมืองแคนดี ประเทศซีลอน เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๔๘๘ และพระองค์ท่านได้ไปประทับอยู่ ณ ที่นั้นจนถึงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๔๘๘ การเจรจาในระยะนี้ นับว่าผะอืดผะอมเป็นที่สุด ต้องทรงใช้พระวิริยะอุตสาหะและความอดทนอย่างยิ่งยวด จนถึงกับผู้ที่ตามเสด็จออกปากสรรเสริญว่าพระทัยท่านช่างเย็นแท้ ๆ นอกจากนั้นย่อมเป็นที่ทราบกันดีว่าการกินอยู่และการเดินทางในสมัยเมื่อสงครามเสร็จใหม่ ๆ นั้นเป็นประการใด อย่างไรก็ดี การเจรจาที่เมืองแคนดีนี้หาได้บรรลุผลแต่ประการใดไม่ จึงได้เสด็จกลับกรุงเทพ ฯ แต่ก็ต้องเสด็จไปเจรจาต่อที่เมืองสิงคโปร์เป็นเวลาอีกสามสัปดาห์กว่า คือตั้งแต่วันที่ ๕

ธันวาคม ๒๔๘๘ จนกระทั่งทำความตกลงสมบูรณ์แบบกันได้เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๙ ในระหว่างการเจรจากันครั้งหลังนี้ต้องเสด็จมากรุงเทพฯถึงสองครั้ง เพื่อปรึกษาหารือกับรัฐบาล โดยทางการอังกฤษได้จัดเครื่องบินแบบ **Mosquito** ถวาย ต้องประทับคุดคู้อยู่บนกองร่มชูชีพข้างคนขับ เพราะเป็นเครื่องบินขับไล่จึงไม่มีเก้าอี้สำหรับผู้โดยสาร

หลังจากการเซ็นสัญญาสงบศึกเพียงเล็กน้อย ก็ได้เสด็จไปประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่การคลังและการธนาคารของประเทศทั้งสองขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นผลดีแก่ประเทศในกาลต่อไป

000

สถานการณ์เมื่อเสร็จสงครามใหม่ๆไม่มีอะไรแน่นอน นอกจากประเทศไทยจะต้องรับผิดชอบปฏิบัติกิจการหลายประการแก่พันธมิตรตามความในข้อตกลงสมบูรณ์แบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งข้าว ๑,๒๐๐,๐๐๐ ตัน และการชดใช้หนี้สินและค่าเสียหายอันได้เกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินและสิทธิของชนชาติพันธมิตรที่อยู่ในประเทศไทยเนื่องจากการสงครามนั้นแล้ว ก็ยังจำต้องมีการใช้จ่ายในการเลี้ยงดูและร่วมมือกับทหารสหประชาชาติซึ่งเข้ามาประจำอยู่ในประเทศไทยเพื่อทำการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นอีกด้วย ในขณะเดียวกัน ประเทศไทยก็จำต้องได้มาซึ่งวัตถุที่

ขาดแคลนที่จำเป็นแก่การครองชีพและฟื้นฟูความเสียหายแก่การคมนาคม และการขนส่ง จะต้องปรับปรุงแก้ไขเงินเฟ้อ การคลังสาธารณะและระบบเงินตราให้กลับสู่เสถียรภาพ ทั้งนี้เพื่อจัดให้เศรษฐกิจของชาติกลับเข้าสู่สภาพปกติต่อไป

ความตกลงสมบูรณ์แบบนี้มีผลสถาปนาการค้ากับต่างประเทศ ทำให้การค้าซึ่งระหว่างสงครามทำแต่เฉพาะกับญี่ปุ่นได้ขยายไปถึงประเทศต่าง ๆ ด้วย เพื่อให้การค้ากับต่างประเทศได้ดำเนินไปได้โดยรวดเร็ว กระทรวงการคลังจึงได้ออกแถลงการณ์เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๔๘๙ ตรึงค่าปริวรรตของบาทไว้ให้ยืนที่ โดยเทียบค่าเป็นทองคำอนุโลมตามหลักแห่งหนังสือสัญญาว่าด้วยการเงินที่ลงนาม ณ เบรตตันวู้ดส์ ในอัตราทองคำบริสุทธิ์น้ำหนัก ๐.๐๖๐๑๕ กรัม อัตราแลกเปลี่ยนปานกลางระหว่างบาทกับสเตอร์ลิงก์เท่ากับปอนด์ละ ๖๐ บาท หรือ ๑๐๐ บาทต่อ ๖.๗๒ เหรียญอเมริกัน ครั้นต่อมาเมื่อ ๑ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ได้เปลี่ยนค่าของบาทเป็น ๐.๐๔๐๒๕ กรัมบริสุทธิ์ อัตราแลกเปลี่ยนเป็นปอนด์ละ ๔๐ บาท หรือ ๑๐๐ บาทต่อ ๑๐.๐๗$\frac{๑}{๒}$ เหรียญอเมริกัน ตามกฎกระทรวงการคลังออกตามความใน พ.ร.บ. ระบบเงินตราชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๘๙

000

ขณะที่สงครามสิ้นสุดลงนั้น กล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีเงินตราต่างประเทศสำหรับซื้อเครื่องอุปโภคที่จำเป็นสำหรับนำมา

ใช้ในการบูรณะประเทศเลย รัฐบาลจึงได้กู้เงินจากสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวน ๑๐ ล้านดอลลาร์ เพื่อใช้ซื้อของเหลือสงครามเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๔๘๘ อย่างไรก็ดี ในเดือนมิถุนายน ๒๔๘๘ สหราชอาณาจักรได้ปลดปล่อยเงินปอนด์ที่ถูกกักกันอยู่เป็นจำนวนหนึ่งล้านปอนด์ แต่เงินจำนวนนี้และอีก ๘,๙๗๗,๔๘๕ ดอลลาร์ซึ่งได้รับจากการขายทองคำส่วนหนึ่งของทุนสำรองเงินตราจำนวน ๗,๙๙๘,๐๓๐ กรัมบริสุทธิ์ที่มีอยู่ในสหรัฐ ฯ ตามพระราชบัญญัติจัดสรรทุนสำรองเงินตราเพื่อบูรณะประเทศ พ.ศ. ๒๔๘๘ รวมกับเงินที่มีอยู่แล้วก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของประเทศ ฉะนั้นเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๔๘๘ จึงได้กู้เงินจากรัฐบาลอินเดียเป็นจำนวน ๕๐ ล้านรูปี เพื่อใช้ซื้อของจากประเทศนั้น

เพื่อให้การเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่จะต้องได้มาซึ่งสิ่งของต่าง ๆ จากต่างประเทศเพื่อบำบัดความขาดแคลน จึงจำเป็นต้องควบคุมเงินปริวรรตต่างประเทศ คือจัดให้นำเข้าและจ่ายออกจากแหล่งกลาง ทั้งนี้ก็เพื่อประหยัดการใช้เงินตราต่างประเทศเท่าที่มีอยู่และที่จะได้มา สำหรับใช้จ่ายเฉพาะในสิ่งที่จำเป็นจริง ๆ โดยจำกัดให้นำสินค้าเข้าเฉพาะวัตถุที่ขาดแคลนและจำเป็น แต่การควบคุมการปริวรรตนี้ไม่ได้รับผลสำเร็จตามที่คาดไว้ โดยเฉพาะเพราะข้าวในตลาดต่างประเทศที่ใกล้เคียงมีราคาสูงกว่าราคาส่งออกที่รัฐบาลตกลงไว้ตามสัญญาไตรภาคีกับสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกาหลายเท่า ทำให้มีการลักลอบส่งข้าวออกเป็นปริมาณมาก นอกจากนี้ผู้ส่งสินค้าออกต้องส่งมอบเงินตราต่างประเทศที่ได้รับเป็นค่าสินค้านั้นตามอัตราทางการ ฉะนั้นรายได้เป็นจำนวนเงินบาทที่ได้รับจริงจากการส่งสินค้าออกจึงอยู่ในระดับต่ำเมื่อ

เทียบกับระดับราคาทั่วไปภายใน ไม่เป็นการจูงใจให้พ่อค้าส่งสินค้าออก ฉะนั้น ในปี ๒๔๘๐ จึงได้เปลี่ยนแปลงนโยบายมุ่งหมายไปในทางที่จะให้การค้าต่างประเทศดำเนินไปโดยเสรีเร็วที่สุด โดยได้วางระเบียบปฏิบัติใหม่หลายประการเพื่อผ่อนคลายการควบคุมการค้าและการแลกเปลี่ยนเงิน เป็นผลให้ปริมาณสินค้าส่งออกทั่วไปเพิ่มมากขึ้น และสินค้าขาเข้าก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว นับได้ว่าตั้งแต่ปี ๒๔๘๑ สถานะการเศรษฐกิจได้เริ่มดีขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้ ประจวบกับเป็นระยะที่ตลาดโลกในขณะนั้นต้องการสินค้าซึ่งประเทศไทยสามารถผลิตได้เป็นจำนวนมาก คือ ข้าว ยาง ดีบุก และไม้สัก

000

ปัญหาสำคัญหลังสงครามที่พระองค์ท่านทรงย้ำอยู่เสมอก็คือ การเตรียมทางที่จะนำมาซึ่งเสถียรภาพแห่งค่าของเงินตรา โดยจัดให้งบประมาณแผ่นดินเข้าสู่ดุลยภาพอย่างแท้จริงเป็น เบื้องแรก หลังจากได้เสด็จมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในเดือนพฤศจิกายน ๒๔๘๐ ปรากฏว่าตลอดระยะเวลา ๑๒ ปีที่ล่วงมา พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นปีแรกที่รายได้ของรัฐบาลเกินรายจ่าย สมดังที่ได้เคยตั้งเจตจำนงไว้

000

เมื่อพระองค์ท่านเสด็จไปวอชิงตันในปี ๒๔๘๘ หลังจากสงครามเลิกใหม่ ๆ กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาได้แนะนำว่า ประเทศไทยควรริบยื่นคำขอเข้าเป็นภาคีแห่งสัญญาสองฉบับที่ทำขึ้นที่เมือง **Bretton Woods** ในสหรัฐ ฯ เมื่อปี ๒๔๘๗ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นสมาชิกแห่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (**International Monetary Fund**) และธนาคารโลก (**International Bank for Reconstruction and Development**) กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริการับรองว่าถ้าประเทศไทยยื่นคำขอเข้าเป็นสมาชิกเมื่อใด รัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็จะสนับสนุนคำขอนั้น ส่วนประเทศอังกฤษก็พร้อมที่จะสนับสนุนเช่นเดียวกัน นับว่าพระนามของพระองค์ท่านเริ่มเป็นที่รู้จักในวงการเงินของโลกตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การเข้าเป็นสมาชิกแห่งองค์การทั้งสองนี้จะเป็นได้ก็ต่อเมื่อประเทศนั้นได้รับคะแนนเสียงข้างมากจากประเทศที่เป็นสมาชิกอยู่แล้ว และไม่มีประเทศใดใช้สิทธิยับยั้ง โดยที่ขณะนั้นสหรัฐ ฯ และอังกฤษมีคะแนนเสียงอยู่ร้อยละ ๓๐ และ ๑๕ ตามลำดับ ฉะนั้นเพียงแต่สองประเทศนี้รับรองให้เข้าได้ก็เกือบเป็นการเพียงพอแล้ว ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การทั้งสองนี้เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๔๙๒

กล่าวโดยสรุป วัตถุประสงค์ขององค์การทั้งสองก็ได้แก่การร่วมมือกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ในด้านการเงินและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ไม่ใช่ต่างฝ่ายต่างทำอะไรตามใจตน วัตถุประสงค์ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศก็คือ การส่งเสริมให้สมาชิกใช้ระบบการแลกเปลี่ยนเงินอย่างเสรีและเป็นระเบียบ ประเทศที่เป็น

สมาชิกผูกพันจะต้องปฏิบัติตามระเบียบในเรื่องการกำหนดและเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนเงิน และจะต้องลดหรือเลิกการกำกัดการแลกเปลี่ยนเงินในเมื่อสามารถจะปฏิบัติได้ สมาชิกที่ประสบกับปัญหาดุลย์การชำระเงินเป็นการชั่วคราวอาจขอใช้ทรัพยากรจากกองทุน ฯ ได้ ส่วนธนาคารโลกนั้นมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยอำนวยเงินทุนให้สมาชิกกู้ไปเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจ ตามโครงการที่ธนาคารโลกได้พิจารณาเห็นว่าจะช่วยเพิ่มพูนปริมาณผลิตผล ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ มีสินค้าแลกเปลี่ยนกันมากยิ่ง ๆ ขึ้นไป แต่สมาชิกจะต้องแสดงให้เป็นที่พอใจว่าจะสามารถชำระเงินกู้คืนพร้อมกับดอกเบี้ยได้ ประเทศที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์การทั้งสองนี้จะต้องชำระเงินจำนวนหนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการซื้อหุ้นในบริษัท แต่จำนวนที่จะต้องชำระของสมาชิกหนึ่ง ๆ มากน้อยตามฐานะเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ

เมื่อประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกแห่งองค์การทั้งสองนี้แล้ว รัฐบาลได้แต่งตั้งให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย เป็นผู้ว่าการแทนประเทศไทยในสภาผู้ว่าการขององค์การทั้งสอง และได้เสด็จไปประชุมเป็นครั้งแรกในเดือนกันยายนของปีนั้น นอกจากนี้รัฐบาลยังได้มอบให้พระองค์ท่านทาบทามธนาคารโลกขอกู้เงินเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศด้วย ซึ่งธนาคารโลกก็ได้ให้กู้ต่อมาในปี ๒๔๙๓ เป็นจำนวนทั้งสิ้น ๒๕.๔ ล้านดอลลาร์ เพื่อบูรณะการรถไฟ การชลประทาน และการท่าเรือ

นอกจากองค์การ "แม่" ทั้งสองนี้แล้ว ยังมีอีก ๒ องค์การที่อยู่ในเครือเดียวกัน คือ บรรษัทเงินทุนระหว่างประเทศ

(International Finance Corporation) ตั้งเมื่อปี ๒๔๙๙ และสมาคมพัฒนาการระหว่างประเทศ (International Development Association) ตั้งเมื่อปี ๒๕๐๓ ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งทั้งสององค์การ วัตถุประสงค์ก็มีอย่างเดียวกัน คือ ให้กู้เงินเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกที่ด้อยความเจริญ ต่างกันแต่เพียงว่า บรรษัท ฯ ให้กู้เงินเฉพาะแก่บริษัทเอกชนเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล ส่วนสมาคม ฯ นั้นให้รัฐบาลกู้ยืมเพื่อพัฒนาโครงการต่างๆ ในเงื่อนไขซึ่งเบาบางกว่าการให้กู้ยืมของธนาคารโลก

การเป็นสมาชิกขององค์การทั้งสองนี้ เปรียบได้กับซื้อหุ้นในบริษัทใดบริษัทหนึ่ง แต่ละปีก็ย่อมจะมีการประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น โดยที่พระองค์ท่านทรงเป็นผู้แทนของคนไทยทั้งปวงที่ถือหุ้นอยู่ในบริษัทนั้น จึงได้เสด็จไปในการประชุมประจำปีทุกปี ถึง๑๑ ครั้งติดๆ กัน นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มเข้าเป็นสมาชิกเมื่อปี ๒๔๙๒ จนกระทั่งปี ๒๕๐๒ ตลอดระยะเวลานั้นได้ทรงวางพระองค์ให้เป็นที่นับถือในนานาสันนิบาตด้วยพระอัธยาศัยอันสุภาพอย่างยิ่ง

ต่อไปนี้เป็นสุนทรพจน์ของนาย **Masamichi Yamagiwa** ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศญี่ปุ่น ตอนปิดสมัยประชุมประจำปี ๒๕๐๓ ที่กรุงวอชิงตัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระองค์ท่านทรงเป็นที่เคารพและรักใคร่ของชาวต่างประเทศที่รู้จักพระองค์เพียงใด

"I am very pleased indeed, as I am sure we all are, that the beautiful and world-renowned city of Vienna

will be the scene of our Sixteenth Annual Meeting. I am equally happy that, a leading nation of Asia and one of our closest friends, Thailand, has been elected to take the Chair of that Meeting. Thailand is an old associate of the Fund and Bank and has been actively participating in their activities, so that I believe it is most fitting that she should now be given the honour to be in the Chair.

My greatest regret, and I am sure those of us who knew him will share my sentiment, is the absence at this present Meeting of our gracious and distinguished friend and colleague, Prince Viwat, who passed away only a few weeks ago. We wish to extend to Thailand and the Thai Delegation our deepest sympathy and condolence for the loss of a great man for whom all of us have the highest affection and respect."

ดังได้กล่าวมาแล้วแต่ต้น สุนทรพจน์ของพระองค์ท่านนั้นมีรสชาติเป็นที่นิยมนัก เวลาเสด็จไปประชุมองค์การทั้งสองน ได้รับสั่งท่ามกลางที่ประชุมใหญ่ทุกคราว จนเป็นที่เลื่องลือกันทั่วไปว่าพระดำรัสของ "ปรีนซ์ วิวัฒน์ ออฟไทยแลนด์" ช่างจับใจจริง ๆ ทั้งนี้ก็เพราะสุนทรพจน์ของผู้แทนเกือบทั้งหมดนั้น นอกจากจะยืดยาวแล้ว ยังหนักไปในทางวิชาการ ไม่ผิดกับนั่งฟังคำบรรยายวิชาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัย ส่วนพระดำรัสซึ่งทรงร่างด้วยพระองค์เองล่วงหน้าเพียงไม่กี่ชั่วโมงนั้น นอกจากจะสั้นแล้ว ยังพร้อมไปด้วยอรรถรส แทรกด้วยคำคมและแง่ขัน แล้วก็ได้ผลตามที่ต้องพระประสงค์อีกด้วย ดังตัวอย่างพระดำรัสในการประชุมประจำปีครั้งที่ ๗ ที่นครเม็กซิโกซิตี้ เมื่อปี ๒๔๙๕ ดังต่อไปนี้

Statement by H.H. Prince Viwat, Governor of the Fund for Thailand, at the Discussion of the Fund's Report, Seventh Annual Meeting, Mexico City 1952 (2495)

Mr. Chairman,

With your kind permission, I should like to endorse the remarks of other Governors regarding the high quality of the Annual Report of the Fund.

I should also like to raise one question regarding the use of the Fund's resources.

Sir, in the Chairman's address yesterday, reference was made to the growing world population and the importance of the question of feeding that population.

My country, Sir, is a large exporter of rice, and normally she has little by way of a balance of payments problem. But as you are well aware, the successful production of rice depends upon the quantity of rainfall. To put it very briefly, our position can be expressed in only four words — no rain, no rice.

Sir, you are also well aware that the monsoon is a capricious lady and is liable suddenly to withhold her favours. If in any year she takes it into her mind to do so, Thailand will be faced with a balance of payments problem. But the difficulty will be temporary and can be said to be self-correcting because if the monsoon is capricious, she is also kind-hearted. If she fails in one year, she is usually plentiful in the next. A two-year failure is a rare phenomenon.

Now, Sir, this brings me to my question. Should a country which is credit worthy and has a good record as a debtor, if this country is faced with a temporary and self—correcting balance of payments difficulty, should she be barred from using the Fund's resources simply because she has not been able to declare par value?

There, Sir, is the question.

Thank you.

000

Address by H.H. Prince Viwat, Governor of the Fund for Thailand, to the Boards of Governors, at the Closing Joint Session of the Seventh Annual Meeting, Mexico City 1952 (2495)

Mr. Chairman,

I thank you for giving me an opportunity to join my fellow Governors in expressing sincere gratitude for the kindly hospitality offered by the Government and people of this country.

Before we depart on our separate ways, laden with our loot of Mexican silver and bits and pieces of pseudo-Aztec remains, I should like to say, Sir, how charmed my Delegation has been to find a country rich in ancient civilization and imbued with the spirit of modern progress.

As Mexico is a Latin American country, I am severely tempted, Sir, to misquote a famous Latin message which, translated into American, becomes : I came, I saw, I was conquered.

May I also express to the Managing-Director of the Fund, Mr. Rooth, my sincere appreciation of the kind co-operation afforded to my Government during the recent discussions relative to exchange restrictions. It was through the Fund's sympathy and understanding that those discussions were quickly brought to a satisfactory conclusion.

I am also grateful to Mr. Rooth for his encouraging reply to the question I raised last week. I assure him that I pray that any necessity for a search for his practical solutions will be washed away by plenty of rain.

I would also thank the President of the Bank, Mr. Black, for his kindly interest in Thailand that prompted him to pay his recent visit to Bangkok.

Sir, the Bank has already given my country three loans; and I can assure everyone present that I have satisfied myself, beyond any possible doubt, that my country particularly enjoys Mr. Black's special brand of interference. And I venture to express the hope that Thailand may again and again, be the happy victim of the Bank's pecuniary activities.

Thank you.

000

เมื่อองค์การสหประชาชาติได้ขอให้ท่านเป็นที่ปรึกษาการคลังและเศรษฐกิจของรัฐบาลเกาหลีใต้ เมื่อปี ๒๔๕๔ นั้น ท่านได้ทรงทำรายงานเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังประเทศเกาหลีเป็นการส่วนตัว ตามที่ได้คัดมาตอนหนึ่งดังต่อไปนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงนิยมในหลักอันเป็นธรรมดาสามัญสำหรับประเทศเล็ก ๆ ที่มีพื้นฐานเป็นกสิกรรมโดยทั่วไป มิได้ทรงเพ้อฝันสำคัญผิดจะเนรมิตรให้ประเทศล้าหลังเป็นประเทศอุตสาหกรรมในชั่วพริบตาเดียว

"Peoples of the East have often been given sermons about the glories and benefits of democracy; although to most of them democracy and free elections are meaningless and government is represented only by the tax collector. When a constitution was demanded for the first time by a small group of Persians, the majority of their own countrymen thought it meant bread. In the economic field, it would, I suppose, be most gratifying to certain minds if spectacular developmental projects—hydro-electric power stations and heavy industries—could be undertaken at once. But in a poor and under-developed country, where the larger part of the population is agricultural, the most necessary forerunner of development is domestic action which costs hardly any money at all. In Korea the system of national finance needs overhauling, the tax system needs reform so that all may bear their proper share of the burden and the monetary system needs control to provide a sound and stable currency."

000

นอกจากสหประชาชาติจะได้ขอให้ท่านเสด็จไปสำรวจภาวะเศรษฐกิจและการคลังของประเทศเกาหลีใต้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว เมื่อปี ๒๔๕๘ เลขาธิการสหประชาชาติยังได้ทูลเชิญพระองค์ให้ทรงเป็นกรรมการร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ อีก ๒ ท่าน สำหรับให้คำปรึกษาแก่เลขาธิการ ฯ ว่าด้วยเรื่องรายงานเศรษฐกิจของโลก ซึ่งเป็น

เอกสารอันสำคัญยิ่งอันหนึ่งของสหประชาชาติ การทูลเชิญทั้งสองครั้งนี้ ย่อมเป็นประจักษ์พยานอันหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าโลกได้ยกย่องความรู้ความสามารถของพระองค์ในด้านเศรษฐกิจและการคลังเพียงไร ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติแก่ประเทศไทยอย่างยิ่ง

ตำแหน่งหน้าที่การงานยิ่งสูงเด่นขึ้น ก็ยิ่งส่อบุคลิกลักษณะของผู้ครองตำแหน่งนั้นได้ดีว่าเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะของผู้ใหญ่แท้จริงเพียงใด พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ได้ทรงไต่บันไดงานของกระทรวงการคลังขึ้นมาจนกระทั่งได้ทรงดำรงตำแหน่งสูงสุดในอาชีพการเงินของพระองค์ท่าน คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และผู้ว่าการแทนประเทศไทยในสภาผู้ว่าการกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก แต่ในพระทัยแท้ก็ยังทรงเป็น "ลูกคลัง" อยู่นั่นเอง มิได้ทรงเห่อเหิมในตำแหน่งอันสูงเด่น ทรงวางพระองค์เป็นกันเองกับบุคคลทุกชั้นตลอดจนนักการไม่โปรดเล่นการเมือง และก็ไม่โปรดให้การเมืองมาเล่นกับท่าน โปรดแต่เพียงว่า ทำไฉนจึงจะให้เงินบาทของไทยเรานี้ได้มีค่าและเสถียรภาพอันมั่นคงเป็นที่นิยมนับถือทั่วไปเท่านั้น

เป็นที่ทราบกันดีว่า ในระหว่างสงครามมหาอาเซียบูรพา พระองค์ท่านทรงมีความรับผิดชอบในด้านการเงินของบ้านเมือง ซึ่งนับว่าหนักยิ่งในพระชนม์ชีพ แต่งานที่ทรงกระทำไปนั้นมิได้ทรงถือว่าเป็นงานพิเศษหรือเป็นผลสำเร็จอันสูงส่งของพระองค์ท่านแต่ประการใด คงถือว่าเป็นงานธรรมดาสามัญที่ข้าราชการประจำพึงทำไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ประหนึ่งว่าทั้งหมดเป็นเรื่องของกระทรวงการคลัง ซึ่งพระองค์เองเป็นแต่เพียงตัวจักรชิ้นหนึ่งเท่านั้น ดังตัวอย่างบันทึกส่วนพระองค์ที่ทรงไว้เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๗ ดังต่อไปนี้

"To put in a nut-shell, the problem before the Treasury was to prevent the use by the Japanese of their own military scrips and to maintain the Baht as the sole currency of the country. This object could only be achieved by providing the Japanese with Baht funds. As the Treasury was already unable to make both ends meet, it had no choice other than to issue new notes and face the danger of an inflation, which it hoped to minimize by endeavouring to restrict as much as possible the extent of Japanese expenditure. The Treasury further attempted to safeguard the future of the currency, in so far as lay in its power, by insisting upon gold in return for the notes."

000

ในระหว่างที่พระองค์ทรงรับราชการอยู่นั้น แม้ว่าจะมีงานเต็มพระหัตถ์อยู่แล้วก็ดี ก็ยังทรงหาเวลาเสด็จไปบรรยายวิชากฎหมายการคลังที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้ถึงสามปีติด ๆ กัน และได้ทรงนิพนธ์ตำราว่าด้วยกฎหมายการคลังขึ้นรวมสามเล่มในปี ๒๔๘๓, ๒๔๘๔ และ ๒๔๘๕ ซึ่งปรากฏว่าเป็นที่นิยมของนักศึกษาทั่วไปเป็นอันมาก ทั้งนี้ก็เพราะพระปัญญาสามารถของพระองค์ท่านในการทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายได้อย่างมหัศจรรย์ โดยเฉพาะด้วยวิธีชักตัวอย่างพื้น ๆ ให้คนที่ไม่รู้เรื่องการเงินให้เข้าใจได้ คุณลักษณะประการนี้ของพระองค์ท่านเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของพระองค์ยกย่องนับถือพระองค์ท่านว่านอกจากจะทรงเป็นเอตทัคคะในด้านวิชาชีพของพระองค์เองแล้ว ยังทรงเป็นอาจารย์ที่ดีอีกด้วย

เมื่อทรงพ้นจากหน้าที่ราชการโดยตรงไปแล้ว เรื่องการเงินของแผ่นดินก็หาได้พ้นจากอกของพระองค์ไปไม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้ทรงดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการร่วมมือการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการกับสหรัฐ ฯ *(ก.ศ.ว.)* เมื่อต้นปี ๒๔๙๙ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ขอให้พระองค์ท่านทรงยกร่างพระราชบัญญัติเงินตราขึ้นใหม่เพื่อใช้แทนฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๑ ซึ่งล้าสมัยแล้ว ผลก็คือพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๕๐๑ ที่ใช้เป็นแม่บทการเงินตราของประเทศไทยอยู่ในขณะนี้ ครั้นเมื่อธนาคารอุตสาหกรรมเกิดมีอันเป็นไปขึ้นในปี ๒๔๙๙ กระทรวงการคลังก็ได้ขอให้พระองค์ท่านดำเนินการเลิกกิจการแล้วจัดตั้งสถาบันขึ้นใหม่ ผลก็คือการจัดตั้งบรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ซึ่งพระองค์ท่านทรงเป็นประธานกรรมการอยู่จนสิ้นพระชนม์ ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ทรงเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการปรับปรุงและสังคายนาประมวลรัษฎากร นอกจากนี้ยังได้ทรงเป็นกรรมการและเหรัญญิกสภากาชาดติดต่อกันมาเป็นเวลาหลายปี

000

สรุปแล้ว พระกรณียกิจของพระองค์ท่านตลอดพระชนม์ชีพ ก็สมแล้วกับที่ท่านผู้ใหญ่หลายท่านได้กล่าวไว้ว่า *"อะไรที่เกี่ยวกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ แล้ว เอาท่านโพล้งไว้ใช้แหละเป็นดี"*

ในด้านราชการส่วนองค์พระมหากษัตริย์นั้น เล่า ในฐานะที่ทรงเป็นองคมนตรีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ ก็ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยจนถึงที่สุดแห่งพระชนม์ชีพเช่นเดียวกัน นอกจากงานในหน้าที่ขององคมนตรีโดยตรงแล้ว ยังได้สนองพระคุณในด้านภาษาอังกฤษโดยทั่วไปอีกด้วย เช่นการร่างพระราชประวัติ ร่างกระแสพระราชดำรัส และข้อความที่จะจารึกลงบนสิ่งของที่จะพระราชทานเนื่องในการเสด็จเยือนสหรัฐฯ และยุโรปเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ซึ่งทรงถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า ฯ เช่นเดียวกับที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย พระบิดา ได้เคยใกล้ชิดพระยุคลบาทในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแล้ว ดังปรากฏในหนังสือบันทึกความทรงจำบางเรื่องของหม่อมเจ้าหญิงประสงค์สม บริพัตร พระเชษฐ์ภคินี มีความตอนหนึ่งว่า *"นอกจากงานกระทรวงยังมีราชการพิเศษที่ต้องทรงปฏิบัติอยู่อย่างหนึ่งเสมอ คือทรงเป็นผู้กำกับพระโอสถถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเวลาทรงพระประชวร สมัยนั้นยังไม่ไว้ใจที่จะใช้พระโอสถแผนฝรั่งอย่างเดียว ต้องเสวยพระโอสถไทยกำกับไปด้วย หมอฝรั่งกับหมอไทยพูดกันเองไม่ค่อยเข้าใจกัน จึงต้องมีเสด็จพ่อเป็นคนกลางสำหรับอธิบายให้หมอเข้าใจกันทั้งสองฝ่าย เพราะฉะนั้น เวลาพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประเทศแห่งใด จึงต้องตามเสด็จด้วยทุกครั้ง"*

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จเยือนประเทศพม่าในปี ๒๕๐๓ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ตามเสด็จไปด้วยในฐานะที่ทรงเป็นองคมนตรี

พระเกียรติคุณเท่าที่ได้พรรณนามาแต่เพียงสังเขปนี้ จะจารึกอยู่ในประวัติศาสตร์การคลังและการเงินของประเทศไทยชั่วกัลปาวสาน สมกับที่ทรงเป็นกุลทายาทของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย พระบิดา ผู้ริเริ่มวางระเบียบแบบแผนสมัยใหม่ทางการคลังของประเทศไทย

ในอวสานแห่งบท "*สดุดีพระเกียรติ*" นี้ ขอนำสุนทรพจน์ตอนหนึ่งของ **Mr. Oliver P. Wheeler** ที่ปรึกษาของบรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งแสดงแก่สมาชิกสมาคมอเมริกันที่โรงแรมโอเรียนเตลเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๐๓ หลังจากที่พระองค์ท่านได้สิ้นพระชนม์แล้วสองเดือน มาลงไว้ดังต่อไปนี้ ซึ่งเป็นคำสดุดีอันควรกับพระกรณียกิจที่ได้ทรงบำเพ็ญไว้ทุกประการ

> "*It has somehow fallen my lot to present to this distinguished audience the story of the Industrial Finance Corporation of Thailand. How this comes about I hardly know, but I am positive that Prince Viwat, were he living to-day, could tell the story much more ably and more interestingly than I. He was the father of the Industrial Finance Corporation of Thailand, and we, the men and women of that organization, will never outlive our debt to him for the foresight, wisdom, and integrity with which he sought to endow our institution. We only hope that we can live up to the ideals and traditions to which he, as our first Chairman, gave the breath of life. I should like to pay tribute to a man who was known throughout the important financial centres of the world as a thoroughly capable financier and a wise counsellor and practitioner of economic statesmanship. His influence for monetary stability, economic diversification, and, shall I say, social justice in Thailand will long be a factor in the life and development of this country.*"

การตั้งธนาคาร แห่งประเทศไทย

การตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย

๑. บันทึกที่ ๓๖/๒๔๘๕ (๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕)
เรื่อง การตั้งธนาคารกลาง ... ... หน้า ๔

๒. ต้นร่างพระราชบัญญัติธนาคารชาติแห่งประเทศไทย ... ... หน้า ๒๑

๓. บันทึกคำอธิบายประกอบร่างพระราชบัญญัติ ... ... หน้า ๓๗

๔. บันทึกที่ ๑๑๓/๒๔๘๕ (๘ มีนาคม ๒๔๘๕)
เรื่อง การบังคับธนาคารต่าง ๆ ให้มีเงินฝากในธนาคารกลาง ... หน้า ๔๘

๕. The Bank of Thailand ... ... หน้า ๕๓

การตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย

/// การตั้งธนาคารกลางในประเทศต่าง ๆ นั้น มีวัตถุประสงค์ในอันจะให้มีเจ้าหน้าที่ผู้เดียวทำการควบคุมทั้งเงินตราและเครดิต เพื่อความมั่นคงแห่งค่าของเงินทั้งภายนอกและภายในประเทศธนาคารกลางต่างๆ เหล่านี้มีสัมปทานที่คล้ายคลึงกันในสาระสำคัญและต่างกันไปก็แต่ในรายละเอียด

***

/// *ธนาคารกลางในประเทศต่าง ๆ นั้น ล้วนดำเนินการตามแนวอันคล้ายคลึงกัน คือได้รับสิทธิให้ออกจำหน่ายธนบัตรได้แต่ผู้เดียว และมีความรับผิดในอันจะต้องรักษาค่าแห่งเงินตราไว้ให้มั่นคง กับทั้งเป็นผู้รักษาทุนสำรองเงินตราและทุนสำรองของธนาคารต่าง ๆ รวมตลอดถึงเงินคงคลังของรัฐบาล กิจธุระที่เป็นสำคัญของธนาคารกลางก็คือเป็นธนาคารของธนาคารต่าง ๆ และของรัฐบาล และทำการควบคุมเครดิตและปริมาณแห่งเงินตราของบ้านเมือง อนึ่ง ธนาคารกลางย่อมไม่ประกอบการค้าประเภทเดียวกันกับธนาคารอื่น ๆ ไม่เข้าทำการแข่งขันกับธนาคารนั้น ๆ แต่เมื่อถึงเวลาที่อัตคัดเงิน ธนาคารกลางย่อมเข้าช่วยเหลือการค้าของประเทศ โดยวิธีแผ่เผื่อเจือจานให้เครดิตหมุนเวียนไปโดยสะดวก*

***

/// เรื่องธนาคารกลางนั้นมีน้อยคนที่เข้าใจ ข้าพเจ้าวิตกอยู่ว่า ถ้าร่างพระราชบัญญัติที่มีข้อความโดยละเอียด ก็อาจผ่านสภา ฯ ได้โดยยาก เพราะอาจมีผู้ขอแก้ไขให้ผิดหลักการไปจริง ๆ ดูเหมือนมีหลายคนที่เห็นธนาคารกลางเป็นต้นกัลปพฤกษ์ที่จะ ๔ มุมเมือง เช่นเมื่อแรกเปิดสำนักงานธนาคารชาติไทย บุคคลคนแรกที่มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ได้มาติดต่อเพื่อขอกู้เงิน

บันทึกเรื่องการตั้งธนาคารกลาง

บันทึกที่ ๗๖/๒๔๘๕

ขอประทานเสนอ

๑. ตามที่ได้บัญชาให้พิจารณาเรื่องการจัดตั้งธนาคารกลาง (Central Bank) นั้น บัดนี้ข้าพเจ้าขอเสนอบันทึกแสดงเค้าโครงมาท้ายนี้ ๑ ฉบับ ถ้าชอบด้วยดำริ ก็จะร่างพระราชบัญญัติขึ้นตามแนวในบันทึกนั้นต่อไป

๒. แต่ในการร่างพระราชบัญญัตินั้นมีทางที่อาจเลือกปฏิบัติได้เป็น ๒ ประการ คือ

(ก) ร่างเป็นกฎหมายที่บัญญัติข้อความไว้โดยละเอียด ทำนองเดียวกันกับกฎหมายธนาคารกลางในเมืองต่างประเทศ ถ้าร่างโดยวิธีนี้จะเป็นพระราชบัญญัติที่ยืดยาวพิสดารไม่น้อย

หรือ (ข) ร่างเป็นกฎหมายให้อำนาจรัฐบาลออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งธนาคารกลาง แล้วบัญญัติข้อความละเอียดไว้ในพระราชกฤษฎีกา ถ้าร่างโดยวิธีนี้ตัวพระราชบัญญัติก็จะไม่ยืดยาวนัก

๓. เรื่องธนาคารกลางนั้นมีน้อยคนที่เข้าใจ ข้าพเจ้าวิตกอยู่ว่า ถ้าปฏิบัติตามวิธี (ก) คือร่างพระราชบัญญัติที่มีข้อความโดยละเอียดก็จะผ่านสภา ฯ ได้โดยยาก เพราะอาจมีผู้ขอแก้ไขให้ผิดหลักการไปจริง ๆ ดูเหมือนมีหลายคนที่เห็นธนาคารกลางเป็นต้นกัลปพฤกษ์ที่ขึ้น ๔ มุมเมือง เช่นเมื่อแรกเปิดสำนักงานธนาคารชาติไทย บุคคลคนแรกที่มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ได้มาติดต่อเพื่อขอกู้เงิน

ทั้งนี้จะปฏิบัติตามวิธีใด ขอประทานคำสั่ง

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(ลงพระนาม) วิวัฒน

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕

เรื่อง การตั้งธนาคารกลาง (CENTRAL BANK)

หน้าที่ของธนาคารกลาง

๑. การตั้งธนาคารกลาง (Central Bank) ในประเทศต่าง ๆ นั้น มีวัตถุประสงค์ในอันจะให้มีเจ้าหน้าที่ผู้เดียวทำการควบคุมทั้งเงินตราและเครดิต เพื่อความมั่นคงแห่งค่าของเงินทั้งภายนอกและภายในประเทศ ธนาคารกลางต่าง ๆ เหล่านี้มีสัมปทานที่คล้ายคลึงกันในสาระสำคัญ และต่างกันไปก็แต่ในรายละเอียด นาย Montagu Norman ผู้ดำรงตำแหน่ง Governor of the Bank of England มาแล้วช้านาน ได้เคยชี้แจงว่าธนาคารกลางมีหน้าที่ดังจะกล่าวโดยย่อต่อไปนี้ คือ

(๑) มีสิทธิจำหน่ายธนบัตรแต่ผู้เดียว

(๒) รับฝากยอดเงินของรัฐบาล

(๓) เป็นตัวแทนรัฐบาลในการเงิน (*เช่นการรับและจ่ายเงินในและนอกประเทศ การกู้เงิน*)

(๔) รับฝากเงินสำรองของธนาคารต่าง ๆ

(๕) ทำให้เครดิตขยายตัวออกหรือหดเข้าตามแต่จะสมควร

(๖) รักษาความมั่นคงแห่งเงินตราภายนอกและภายใน

(๗) เป็นย่อเกิดแห่งเครดิตในเวลาฉุกเฉิน

(สำเนาคำชี้แจงของนาย Montagu Norman แจ้งในใบแนบ ๑ ท้ายนี้)

กิจการที่สำนักงานธนาคารชาติไทยปฏิบัติอยู่ในขณะนี้

๒. การตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ก็เพื่อจะให้กระทำกิจธุระบางอย่างของธนาคารกลาง เป็นขั้นต้นแห่งการตั้ง "ธนาคารชาติไทย" เป็นธนาคารกลางขึ้นต่อไป กฎกระทรวงการคลังออกตามความในพระราชบัญญัติจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย พ.ศ. ๒๔๘๒ *(กฎลงวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒)* จึงได้กำหนดหน้าที่สำนักงานธนาคารชาติไทยไว้ดังต่อไปนี้

"ข้อ ๑. สำนักงานธนาคารชาติไทยมีอำนาจและหน้าที่ประกอบกิจการดังต่อไปนี้

(๑) การธนาคาร ในเรื่อง

(ก) รับฝากเงิน

(ข) ให้กู้ยืมเงิน

แทนรัฐและองค์การสาธารณะและเกี่ยวแก่องค์การสาธารณะ ธนาคารและเครดิตสถาน

(๒) การออกกู้เงินและจัดการเงินกู้ แทนรัฐและองค์การสาธารณะ"

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่างานที่ทำอยู่ยังเป็นส่วนน้อยของงานของธนาคารกลาง

อนึ่ง กระทรวงการคลังได้สั่งไว้ว่า ให้สำนักงานธนาคารชาติไทยเป็นเจ้าหน้าที่ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินด้วย *(คำสั่งที่ ๑๕๒/๒๔๘๕ ลงวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕)*

ลักษณะและปริมาณแห่งงานของธนาคารกลาง

๓. เมื่อพิจารณาดูหน้าที่อันเป็นธรรมดาแก่ธนาคารกลาง ดังกล่าวในข้อ ๑. นั้นแล้ว จะเห็นได้ว่าการงานของธนาคารกลางนั้นยุ่งยากและมีปริมาณมาก กล่าวคือ การปฏิบัติงานที่ระบุในข้อ ๑ (๑), (๒) และ (๓) นั้น จะต้องรับโอนงานส่วนใหญ่มาจากกรมคลังและกรมบัญชีกลาง งานในข้ออื่น ๆ เป็นงานใหม่ซึ่งยังคาดปริมาณไม่ได้ถนัด ส่วนการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินก็จะเป็นงานก้อนใหญ่อีกก้อนหนึ่ง ดั่งจะเห็นได้จากตัวเลขแสดงการแลกเปลี่ยนเงิน *(ใบแนบ ๒)* การควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินนี้ เมื่อการค้าเป็นปกติที่ปรึกษากระทรวงการคลังคนก่อน *(นายดอลล์)* ได้คาดไว้ว่า จะมีงานไม่น้อยกว่าของกรมศุลกากร

เมื่อมีงานหลายประเภทและมีปริมาณเท่า ๆ งานของกรมใหญ่ ๆ รวมกันหลายกรม การจัดตั้งธนาคารขึ้นให้ทำการงานทุกอย่าง

อันเป็นหน้าที่ของธนาคารกลางในทันทีนั้นข้าพเจ้าวิตกว่าจะไม่ได้ผลดี เพราะเริ่มต้นก็จะมีข้อติดขัดด้วยเรื่องคนที่จะใช้ เรายังไม่มีผู้ใดที่เคยงานของธนาคารกลาง พนักงานทุกคนจะต้องเรียนและทำงานไปด้วยพร้อมกัน

วิธีดำเนินการจัดตั้งธนาคารกลาง

๔. อาศัยเหตุที่กล่าวข้างบนนี้ข้าพเจ้าจึงขอเสนอว่า การจัดตั้งธนาคารกลางในขณะนี้ควรใช้วิธีออกพระราชบัญญัติกำหนดโครงการขึ้นไว้ให้บริบูรณ์ แต่ใช้เป็นส่วน ๆ ไปตามแต่จะพร้อมที่จะปฏิบัติได้

ถ้าจะดำเนินการตามวิธีนี้ การร่างพระราชบัญญัติก็ควรจะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ดังจะกล่าวในข้อต่อ ๆ ไป

ปัญหาต่างๆ ที่พึงพิจารณาในการตั้งธนาคารกลาง

[๑] ความสัมพันธ์กับรัฐบาล

๕. ปัญหาข้อแรกมีว่าจะให้ธนาคารกลางนี้มีฐานะอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับรัฐบาลอย่างไร เมื่อดูในต่างประเทศก็มีตัวอย่างต่าง ๆ กัน เช่นในอังกฤษ รัฐบาลไม่มีหุ้นในแบงก์ออฟอิงแลนด์เลย แบงก์เป็นอิสระต่างหากจากรัฐบาล กฎหมายตั้งไรชส์แบงก์มาตราแรกบัญญัติว่า "The Reichsbank is a Bank independent of Government control" แบงก์ออฟแคนาดาเป็นบริษัทจำกัด และรัฐบาลจะถือ

หุ้นได้ไม่เกินกึ่งหนึ่ง ในทางตรงข้าม สะเตตแบงก์ในโซเวียตรัสเซียได้ทุนทั้งสิ้นไปจากรัฐบาล และอยู่ในความควบคุมทั่วไปของกระทรวงการคลัง ("5. The general supervision of the Bank is vested in the People's commissary of Finances.") แต่บรรดาธนาคารกลางต่าง ๆ แม้แต่ที่เป็นอิสระเต็มที่ เช่น แบงก์ออฟอิงแลนด์หรือไรซส์แบงก์ก็ร่วมมือกับรัฐบาลในเชิงนโยบาย

๖. การที่จะตั้งธนาคารกลางในประเทศเรานั้น จะตั้งขึ้นเป็นรูปใดก็ตาม แต่รัฐบาลคงต้องออกทุนทั้งหมด เพราะวัตถุประสงค์อันใหญ่ยิ่งของธนาคารกลางมิใช่เป็นการหากำไร คงไม่มีบุคคลใดประสงค์จะถือหุ้นของธนาคาร เมื่อรัฐบาลจะต้องออกทุนทั้งหมดแล้ว จะตั้งขึ้นเป็นรูปบริษัทจำกัดหรือเป็นองค์การอันหนึ่งของรัฐบาลก็ดูไม่สำคัญ ปัญหาไปอยู่ที่ว่าจะควบคุมธนาคารนี้เพียงไร

[๒] *การควบคุม*

๗. ตามกฎหมายหรือสัมปทานตั้งธนาคารกลางใหม่ ๆ นั้นปรากฏว่ามีการควบคุมโดยมีบทบัญญัติว่าด้วยเงินทุน การตรวจบัญชีเงินสำรอง และลักษณะปกครอง และบทบัญญัติว่าด้วยกิจการที่ธนาคารกลางจะทำได้และไม่ได้ ส่วนการดำเนินงานของธนาคารนั้นปล่อยให้ธนาคารดำเนินไปเองภายในกรอบแห่งกฎหมาย แม้ในประเทศที่มีธนาคารกลางเป็นของรัฐ รัฐบาลก็ควบคุมโดยทั่ว ๆ ไปเท่านั้น

หลักการนี้ข้าพเจ้าเห็นควรนำมาใช้ได้

[๓] *ลักษณะปกครองธนาคาร*

๘. ในประเทศที่ธนาคารกลางเป็นของรัฐ เช่น โซเวียตรัสเซีย รัฐมนตรีคลังเป็นผู้ควบคุมทั่วไป และมีคณะกรรมการเป็นผู้ดำเนินงาน แต่มีเงื่อนไขว่าถ้านายกกรรมการไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นกรรมการส่วนมาก รัฐมนตรีคลังเป็นผู้วินิจฉัย ในบัลกาเรียมีกรรมการคณะหนึ่งมีหน้าที่ในการควบคุมนโยบาย ส่วนการดำเนินงานเป็นหน้าที่ของผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยกลาง และกิจการซึ่งอยู่ในหน้าที่คณะกรรมการควบคุมนั้น ผู้อำนวยการก็ปฏิบัติไปได้ หากแต่ต้องได้รับสัตยาบันจากคณะกรรมการควบคุม

สำหรับธนาคารกลางที่จะตั้งขึ้นใหม่ เห็นว่าถ้ากำหนดลักษณะปกครองตามแนวของธนาคารบัลกาเรีย แต่ให้รัฐมนตรีคลังเป็นผู้ควบคุมทั่วไปด้วยก็จะเป็นการสมควร กล่าวคืองานจะได้ดำเนินได้สะดวกรวดเร็วและมีการควบคุมแข็งแรงพอ

[๔] *เงินทุน*

๙. เงินทุนของธนาคารกลางมีไว้เพื่อประโยชน์สองประการ คือ (๑) เพื่อก่อให้เกิดความเชื่อถือ และถ้าธนาคารได้รับความเสียหาย ก็อาจจะต้องควักทุนมาจ่ายในการชำระหนี้ (๒) เพื่อเป็นทุนสำหรับกิจการที่ต้องปฏิบัติเกี่ยวกับตลาดเงิน *(ซึ่งจะกล่าวต่อไปในข้อ ๑๔)* แต่ในเรื่องเงินทุนนี้คณะกรรมาธิการเงินตราและการคลังที่องักฤษตั้งขึ้นพิจารณากิจการในอินเดีย (Royal Commission on Indian Currency and Finance, 1925-6) เคยเสนอไว้ว่า ธนาคารกลางไม่จำเป็นและไม่ควรมีทุนเป็นจำนวนมากมายนัก เพราะถ้ามี

ทุนมากมายเกินไป เงินอาจนอนอยู่เปล่า หรือมิฉะนั้นธนาคารอาจเอาไปใช้ในกิจการที่ไม่เหมาะสม แยงก์ออฟอิงแลนด์มีทุนเพียง ๑๔.๕ ล้านปอนด์ก็ถือกันว่าเป็นจำนวนมากมายแล้ว

เมื่อตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยได้ให้เงินทุนไป ๑๐ ล้านบาท จ่ายจากกำไรที่ได้รับเนื่องจากการซื้อทองคำเมื่อ ๒๔๘๒ แต่เวลานี้สำนักงานธนาคารชาติไทยมีเงินถูกกักในประเทศอังกฤษ ๑๐ ล้านบาทเศษ ซึ่งนับว่าทุนที่มีอยู่นั้นหมดสิ้นไปแล้ว ฉะนั้นเมื่อจะตั้งธนาคารกลางขึ้น รัฐบาลจะต้องหาทุนให้ใหม่

ในชั้นต้นนี้เห็นควรกำหนดเงินทุนไว้เพียง ๑๐ ล้านบาท แต่ให้มีบทบัญญัติว่าถ้าจำเป็นก็ให้เพิ่มได้อีกไม่เกิน ๑๐ ล้านบาท รวมเป็น ๒๐ ล้านบาท ซึ่งน่าจะเป็นจำนวนพอเพียงไปก่อน

[๕] *เงินสำรอง*

๑๐. การสะสมเงินสำรองเป็นการสำคัญยิ่งสำหรับธนาคารกลาง เพราะถ้าธนาคารกลางต้องล้มก็จะเกิดความเสียหายมาก อนึ่ง วัตถุประสงค์แห่งการตั้งธนาคารกลางมิได้อยู่ที่การหากำไร ในบางประเทศเช่นชิลีและอัฟริกาใต้ มีบทบัญญัติว่า ธนาคารกลางต้องสะสมเงินสำรองให้ได้เท่าเงินทุน ในโปแลนด์ ธนาคารกลางต้องมีเงินสำรองร้อยละ ๕๐ ของทุน กฎหมายตั้งธนาคารกลางในอินเดีย *(ซึ่งเป็นธนาคารกลางใหม่ที่สุด ตั้งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๔)* บัญญัติว่าตราบใดที่เงินสำรองยังต่ำกว่าทุน ก็ต้องนำกำไรจำนวนสุทธิส่งเข้าเป็นเงินสำรองเสียก่อน เว้นไว้แต่ปีใดกำไรสุทธิสูงกว่า ๕ ล้านรูปี *(คือ ๑ ใน ๑๐ ของทุน)* จึงจะนำจำนวนที่สูงกว่านั้นไปจ่ายได้เป็นเงินปันผล

หลักของอินเดียนั้นข้าพเจ้าเห็นเหมาะดีแล้ว

[๖] *การตรวจบัญชี*

๑๑. การตรวจบัญชีเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมธนาคาร จึงควรมีบทบัญญัติทำนองเดียวกันกับกฎหมายประเทศอื่น ๆ

[๗] *การจำหน่ายธนบัตรและทุนสำรอง*

๑๒. เพื่อให้ธนาคารกลางทำการได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งขึ้น ประเทศต่าง ๆ จึงให้ธนาคารกลางมีสิทธิจำหน่ายธนบัตรได้แต่ผู้เดียว และในการนี้ก็มีบทบัญญัติไว้โดยละเอียดว่าด้วยวิธีเงินตรา กำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดของธนาคารกลางไว้ชัดเจน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือรวมกฎหมายเงินตราเข้าไว้ในกฎหมายตั้งธนาคารกลาง

วิธีเงินตราไทยเวลานี้นับว่าเป็นวิธีชั่วคราว เมื่อก่อนสงครามทางตะวันออกเงินตราไทยโยงกับปอนด์สเตอร์ลิง เพราะการค้าส่วนมากทำกับประเทศในจักรวรรดิบริติช และลอนดอนเป็นแหล่งกลางแห่งการเงินทางตะวันออกแถบนี้ เมื่อเสร็จสงครามครั้งนี้แล้วการค้าของไทยจะมีลักษณะอย่างไรก็ต้องแล้วแต่ผลแห่งสงคราม และวิธีเงินตราจะกำหนดแน่นอนลงไปอย่างไรก็ต้องแล้วแต่การค้าเป็นใหญ่ ทั้งการกำหนดค่าแห่งเงินตราไทยก็จะต้องคำนึงถึงค่าแห่งเงินของประเทศที่เป็นคู่แข่งในการค้า

เพราะขณะนี้ยังกำหนดวิธีเงินตราลงไปแน่นอนมิได้ จึงเห็นควรบัญญัติให้นำกฎหมายเงินตราที่ใช้อยู่ในขณะนี้มาใช้ไปก่อนโดยอนุโลมตามควร

อนึ่ง เพื่อความมั่นคงแห่งเงินตรา การจำหน่ายธนบัตรจะต้องแยกออกต่างหากจากกิจธุระอื่น ๆ ของธนาคาร เช่นเดียวกับที่เป็นอยู่ในต่างประเทศ

[๘] *กิจธุระที่ต้องทำให้รัฐบาล*

๑๓. ในการปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่จัดตั้งขึ้น ธนาคารกลางย่อมต้องเป็นธนาคารของรัฐบาลด้วย เพราะเงินของรัฐบาลมีเป็นจำนวนมาก ถ้าไม่อยู่ในมือธนาคารกลางเสียแล้ว ธนาคารกลางจะไม่สามารถควบคุมเครดิตได้เลย กฎหมายในประเทศอื่น ๆ จึงบัญญัติให้ธนาคารกลางมีหน้าที่รับเงินและจ่ายเงินของรัฐบาล จัดการเงินของรัฐบาลในต่างประเทศ และจัดการเรื่องเงินกู้ของรัฐบาล หลักการอันนี้จะต้องนำมาใช้ด้วย

[๙] *กิจธุระที่จะทำกับธนาคารอื่น ๆ*

๑๔. หน้าที่สำคัญอันหนึ่งของธนาคารกลางก็คือช่วยเหลือส่งเสริมธนาคารอื่น ๆ ปฏิบัติเป็นธนาคารของธนาคารทั้งหลาย จึงมีหลักทั่วไปว่าธนาคารกลางต้องไม่ทำการแข่งหรือแย่งธนาคารอื่น ๆ เป็นอันขาด ในกฎหมายของเมืองต่างประเทศมีบทบัญญัติไว้ชัดเจนว่าให้ธนาคารกลางประกอบกิจการใดได้บ้าง และกิจการใดต้องห้ามมิให้ทำเลย

เมื่อคำนึงถึงหลักทั่วไปที่กล่าวนี้ ธนาคารกลางที่จะตั้งขึ้นจึงควรประกอบกิจธุระดังหัวข้อใหญ่ ๆ ต่อไปนี้

(ก) อำนวยความสะดวกแก่การค้าภายในประเทศ โดยให้ธนาคารอื่น ๆ กู้ยืมเงิน (*ไม่ให้บุคคลอื่น ๆ กู้ยืมได้โดยตรง*) ใช้วิธี rediscount หรือให้เบิกเงินเกินบัญชี

(ข) อำนวยความสะดวกแก่การค้ากับต่างประเทศ โดยการซื้อตั๋วเงินต่างประเทศที่ธนาคารอื่นสลักหลังแล้ว (*ไม่ซื้อจากบุคคลอื่น ๆ โดยตรง*)

ในที่นี้ข้าพเจ้าใคร่ขอเสนอด้วยว่า การยังคับมิให้ธนาคารกลางทำกิจธุระกับพ่อค้าประชาชนโดยตรงนั้น นอกจากเหตุที่ว่าจะมิให้แข่งแย่งกับธนาคารอื่น ๆ แล้ว ยังมีเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เงินที่ธนาคารกลางจะใช้ในการประกอบกิจธุระนั้น ส่วนมากจะเป็นเงินที่รัฐบาลฝาก เงินฝากนี้รัฐบาลอาจต้องถอนเป็นจำนวนมาก ๆ ในทันทีเมื่อไร ๆ ก็ได้สุดแล้วแต่ราชการ เมื่อธนาคารกลางจะนำไปใช้หาผลประโยชน์ก็ต้องทำแต่ในทางที่จะเรียกกลับได้แน่นอนและรวดเร็ว การที่จะให้บริษัทห้างร้านกู้ยืมได้นั้นโดยปกติจะเรียกเงินกลับคืนโดยเร็วมิได้

[๑๐] *การรับเงินฝาก*

๑๕. นอกจากรับฝากเงินของรัฐบาล ควรมีบทบัญญัติให้ธนาคารต่าง ๆ ต้องฝากเงินสำรองของตนที่ธนาคารกลางด้วย เพื่อธนาคารกลางมีทางควบคุมเครดิตและเงินตราที่จำหน่าย ส่วนการรับฝากเงินของบุคคลธรรมดานั้นโดยปกติธนาคารกลางไม่ควรทำ เพื่อมิให้เป็นการแข่งแย่งกับธนาคารอื่น ๆ อีกประการหนึ่งถ้าธนาคารกลางประกอบ

กิจธุระดังกล่าวในข้อ ๑๔ คือให้ธนาคารอื่น ๆ กู้ยืมเงินโดยเสียดอกเบี้ยอัตราต่ำ ธนาคารกลางจะแข่งแย่งกับธนาคารอื่น ๆ ในการรับฝากเงินไม่ได้อยู่เอง เพราะจะไม่สามารถจ่ายดอกเบี้ยได้ในอัตราสูง

[๑๑] *สาขาหรือตัวแทนในประเทศไทย*

๑๖. สำหรับกิจการบางอย่างในเวลานี้ สำนักงานธนาคารชาติไทยใช้คลังจังหวัดเป็นตัวแทนอยู่แล้ว ธนาคารกลางก็คงต้องปฏิบัติเช่นเดียวกันไปก่อน จนกว่าจะเห็นสมควรเปิดสาขาขึ้นที่ใด จึงเลิกใช้คลังจังหวัดในท้องที่นั้น

[๑๒] *สาขาหรือตัวแทนในต่างประเทศ*

๑๗. เมื่อจะให้ธนาคารกลางจัดการรับจ่ายเงินของรัฐบาลทางต่างประเทศ ธนาคารกลางก็จะต้องมีเงินต่างประเทศอยู่ด้วย และอีกประการหนึ่งถ้าธนาคารกลางประกอบกิจธุระดังกล่าวในข้อ ๑๔ (ข) คือซื้อตั๋วเงินต่างประเทศที่ธนาคารอื่นสลักหลังแล้ว ธนาคารกลางก็จะได้รับเงินตราต่างประเทศเข้ามา จึงจะต้องมีตัวแทนในเมืองต่างประเทศด้วย และเมื่อการเงินติดต่อกับประเทศใดมากก็อาจต้องเปิดสาขาขึ้นในประเทศนั้น จึงควรมีบทบัญญัติให้เปิดสาขาต่างประเทศได้ และกำหนดหน้าที่ของสาขานั้นไว้

[๑๓] *กิจการอื่น ๆ*

๑๘. นอกจากที่กล่าวแล้วในข้อ ๑๔ ควรมีบทบัญญัติให้ธนาคารกลางทำกิจธุระอื่น ๆ ซึ่งเป็นกิจธุระธรรมดาของธนาคารกลางทั่วไปด้วย

[๑๔] ชื่อธนาคาร

๑๔. เมื่อคราวตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย ได้ดำริไว้ว่าธนาคารกลางที่จะตั้งขึ้นนั้นจะให้ชื่อว่า "**ธนาคารชาติไทย**" แต่ชื่อนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวแก่ความพอใจ ถ้าดูตัวอย่างในเมืองต่างประเทศก็ปรากฏว่าเรียกต่าง ๆ กัน นอกจาก Bank of England, Bank of Japan ซึ่งเป็นที่รู้จักกันแล้ว ก็ยังมีชื่อต่าง ๆ อีก เช่น National Bank of Belgium, Central Bank of Chile, Central Reserve Bank of Peru, Reserve Bank of India, State Bank *(ของรัสเซีย)* เป็นต้น

๒๐. ข้อความที่ได้เสนอมาข้างบนนี้เป็นเพียงเค้าโครงแห่งธนาคารกลาง ซึ่งได้ร่างขึ้นโดยอาศัยตำราและกฎหมายธนาคารกลางในเมืองต่างประเทศเป็นหลัก ประกอบกับรายงานของเสอร์ เบอร์นาร์ด ชันเตอร์ ผู้เชี่ยวชาญการธนาคารซึ่งกระทรวงการคลังว่าจ้างมาชั่วคราว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

๒๑. ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขอถือโอกาสเสนอด้วยว่าการธนาคารกลางย่อมเป็นเทคนิคพิเศษโดยเฉพาะอย่างหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้ารู้ตัวอยู่ว่าไม่มีความรู้พอ ที่ปรึกษาการคลังคนเก่าผู้หนึ่ง *(นาย เจมส์ แบกสเตอร์)* ได้เคยชี้แจงเสนอว่า บรรดาประเทศในยุโรป อเมริกาใต้ และอัฟริกา ซึ่งได้ตั้งธนาคารกลางขึ้นใหม่ ๆ นั้น ทุกประเทศได้ว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญไปจัดตั้ง และได้รับคำปรึกษาจากแบงก์ออฟอิงแลนด์ด้วยโดยตลอด เพราะเป็นที่รับรองกันว่าแบงก์ออฟอิงแลนด์เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ความชำนาญในเรื่องธนาคารกลาง เมื่อเราจะจัดตั้งธนาคารกลางกันขึ้นเองก็คงต้องมีข้อยกพร่องเฉพาะอย่างยิ่งในตอนต้น ๆ จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถ เพื่อจะได้คิดอ่าน

แก้ไขได้เป็นลำดับ เสอร์ เยอร์นาร์ด ชันเตอร์ ได้เคยเสนอไว้ว่า บุคคลที่จะใช้นั้นควรมีคุณวุฒิที่จำเป็นมากและน้อย เรียงตามลำดับต่อไปนี้ คือความสุจริต ความรู้จักอุปนิสัยของคน ความรู้กว้าง ๆ ทั่ว ๆ ไปและ common sense และความรู้ทางทฤษฎีแห่งการชนาคาร.

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕.

ใบแนบ 1

The Governor of the Bank of England, in the course of his evidence before the Royal Commission on Indian Currency and Finance, gave the following reply to a question as to the duties of a Central Bank:

It should have the sole right of note issue; it should be the channel, and the sole channel, for the output and intake of legal tender currency. It should be the holder of all the Government balances; the holder of all the reserves of the other banks and branches of banks in the country. It should be the agent, so to speak, through which the financial operations at home and abroad of the Government would be performed. It would further be the duty of a central bank to effect, so far as it could, suitable contraction and suitable expansion, in addition to aiming generally at stability and to maintain that stability within as well as without. When necessary it would be the ultimate source from which emergency credit might be obtained in the form of rediscounting of approved bills, or advances on approved short securities, or Government paper.

ใบแนบ 2

SALES & PURCHASES OF FOREIGN CURRENCY

(Total for all Banks)

Year & Month	SALES *Baht*	PURCHASES *Baht*
2483 December	26,959,468.29	21,647,263.17
2484 January	23,485,259.72	24,338,624.78
,, February	28,346,833.55	28,475,752.77
,, March	35,952,023.34	39,024,504.80
,, April	25,092,462.90	28,017,985.89
,, May	29,661,777.67	27,035,000.33
,, June	34,084,799.45	22,083,225.95
,, July	40,442,576.50	42,443,836.40
,, August	21,906,437.41	38,322,778.32
,, September	25,586,800.70	23,385,102.66
,, October	25,516,937.18	34,428,499.15
,, November	27,523,770.30	34,599,182.53
TOTAL 12 MONTHS	344,559,147.01	363,801,756.75
AVERAGE P.M.	28,713,262.25	30,316,813.06

2484 December	4,891,102.00	11,659,605.89
2485 January	3,267,379.63	3,424,940.87

ร่างพระราชบัญญัติธนาคารชาติแห่งประเทศไทย

■■■ พุทธศักราช ๒๔๘๕

หลักการ

เพื่อจัดตั้งธนาคารชาติแห่งประเทศไทย

เหตุผล

สมควรจัดให้มีธนาคารประเภทที่เรียกกันว่า "*ธนาคารกลาง*" *(Central Bank)* มีหน้าที่จัดระเบียบการเงินตราและควบคุมเครดิต กับทั้งเป็นธนาคารของรัฐและธนาคารของธนาคารอื่นทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ในอันจะนำมาซึ่งความมั่นคงในการเงินของประเทศ

ร่าง

พระราชบัญญัติธนาคารชาติแห่งประเทศไทย

พุทธศักราช ๒๔๘๕

.....

.....

.....

.....

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรจัดตั้งธนาคารกลางขึ้นในราชอาณาจักรไทย

.....

.....

หมวด ๑

ความเบื้องต้น

มาตรา ๑. พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติธนาคารชาติแห่งประเทศไทย พุทธศักราช ๒๔๘๕"

มาตรา ๒. ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓. เมื่อได้จัดตั้งธนาคารชาติแห่งประเทศไทยขึ้นแล้วตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย พุทธศักราช ๒๔๘๒

มาตรา ๔. ในพระราชบัญญัตินี้

"*ธนาคารชาติ*" หมายความว่า ธนาคารชาติแห่งประเทศไทย

"*รัฐมนตรี*" หมายความว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

"*ผู้ประศาสน์การ*" และ "*รองผู้ประศาสน์การ*" หมายความว่า ผู้ประศาสน์การ และ รองผู้ประศาสน์การธนาคารชาติแห่งประเทศไทย

"*คณะกรรมการ*" หมายความว่า คณะกรรมการธนาคารชาติแห่งประเทศไทย

"*ธนาคาร*" หมายความว่า บุคคล หรือคณะบุคคลที่ใช้ชื่อ หรือคำแสดงชื่อ ว่า "ธนาคาร" หรือคำอื่นใดที่มีความ

หมายอย่างเดียวกัน และบริษัทจำกัดที่รับฝากเงินที่ถอนคืนได้โดยใช้เช็ค ดราฟท์ หรือคำสั่ง ในกรณีที่เกี่ยวกับคณะบุคคลซึ่งมิใช่เป็นนิติบุคคลนั้น หัวหน้าหรือผู้จัดการของคณะบุคคลนั้นต้องเป็นผู้รับผิดตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

หมวด ๒

การจัดตั้งธนาคารชาติ เงินทุน และเงินสำรอง

มาตรา ๕. ให้จัดตั้งธนาคารขึ้น เรียกว่า "*ธนาคารชาติแห่งประเทศไทย*" เพื่อประโยชน์ในอันจะรับมอบการจัดการออกธนบัตรไปจากกระทรวงการคลัง และประกอบธุรกิจอันเป็นหน้าที่ของธนาคารกลาง ตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ และตามพระราชกฤษฎีกาออกตามความในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๖. ให้ธนาคารชาติแห่งประเทศไทยเป็นนิติบุคคล และยื่นคำฟ้อง หรือ ถูกฟ้องต่อศาลได้ในชื่อนี้

ห้ามมิให้บุคคลอื่นใดใช้ชื่อ "*ธนาคารชาติ*" "ธนาคารแห่งประเทศไทย" หรือ "ธนาคารชาติแห่งประเทศไทย" หรือใช้ชื่อที่กล่าวนี้ โดยมีถ้อยคำอื่นเพิ่มเติมเข้าด้วย

มาตรา ๗. เงินทุนของธนาคารชาติในเบื้องต้นให้กำหนดเป็นจำนวน ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท (*ยี่สิบล้านบาท*) เงินจำนวนนี้ให้รัฐบาลจ่ายให้ธนาคารชาติจากเงินงบประมาณแผ่นดิน

มาตรา ๔. เงินทุนของธนาคารชาตินั้น รัฐมนตรีจะเพิ่มหรือลดก็ได้ โดยคำแนะนำของคณะกรรมการ แต่ยอดเงินทุนทั้งสิ้นไม่ว่าในขณะใดจะต้องไม่เกินจำนวน ๕๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท (*ห้าสิบล้านบาท*)

เงินที่ต้องจ่ายอีกในการเพิ่มทุนของธนาคารชาติ นั้นให้รัฐบาลจ่ายให้ธนาคารชาติจากเงินงบประมาณแผ่นดิน

มาตรา ๙. เงินสำรองของธนาคารชาตินั้นให้ประกอบด้วยเงินสำรองธรรมดาตั้งไว้เผื่อขาดทุน และนอกจากนี้ให้มีเงินสำรองเฉพาะเพื่อการอื่น ๆ ตามแต่คณะกรรมการจะจัดตั้งโดยอนุมัติของรัฐมนตรี และสะสมขึ้นโดยจ่ายจากเงินกำไรจำนวนสุทธิในปีหนึ่ง ๆ

มาตรา ๑๐. เงินสำรองธรรมดานั้นให้สะสมขึ้นโดยจ่ายจากเงินกำไรจำนวนสุทธิในปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนร้อยละ ๒๕ แห่งเงินกำไรจำนวนสุทธินั้น แต่ต้องกันเงินไว้เป็นค่าแห่งหนี้ที่เรียกไม่ได้และที่สงสัยเป็นค่าเสื่อมราคาแห่งสินทรัพย์ และเป็นรายจ่ายอย่างอื่น ๆ ซึ่งธนาคารพึงจ่ายเป็นปกติเสียก่อน ทั้งนี้จนกว่าเงินสำรองที่กล่าวจะมีจำนวนเสมอร้อยละ ๑๐๐ แห่งเงินทุนที่มีอยู่

เมื่อเงินสำรองธรรมดามีจำนวนเสมอร้อยละ ๑๐๐ แห่งเงินทุนที่มีอยู่หรือมากกว่านั้นแล้ว คณะกรรมการจะลดจำนวนที่ต้องจ่ายเพื่อสะสมก็ได้

มาตรา ๑๑. กำไรจำนวนสุทธิที่คงเหลืออยู่หลังจากที่ได้จ่ายส่งเป็นเงินสำรองธรรมดา และเป็นเงินสำรองอื่น ๆ ที่คณะกรรมการจัดตั้งตามมาตรา ๙ แล้วนั้น ให้นำส่งเป็นรายได้ของรัฐทุก ๆ ปี

มาตรา ๑๒. ให้โอนสินทรัพย์และหนี้สินของสำนักงานธนาคารชาติไทยให้แก่ธนาคารชาติ และสินทรัพย์ส่วนที่สูงกว่าหนี้สินที่โอนไปนั้นให้ส่งเข้าเป็นเงินสำรองธรรมดาของธนาคารชาติ

มาตรา ๑๓. ให้ธนาคารชาติตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ในกรุงเทพ ฯ และจะตั้งสาขาหรือตัวแทนในที่อื่นใดในประเทศไทยก็ได้ และถ้าได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีแล้วจะตั้งสาขาหรือตัวแทนในต่างประเทศก็ได้

หมวด ๓

การกำกับ ดูแล และจัดการ

มาตรา ๑๔. ให้รัฐมนตรีกำกับกิจการของธนาคารชาติโดยทั่ว ๆ ไป

มาตรา ๑๕. การควบคุมดูแลกิจการของธนาคารชาติโดยทั่ว ๆ ไปนั้น ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการอันประกอบด้วยผู้ประศาสน์การ รองผู้ประศาสน์การ และกรรมการอีก ๓ นาย

ให้ผู้ประศาสน์การและรองผู้ประศาสน์การเป็นประธานและรองประธานโดยตำแหน่ง

มาตรา ๑๖. ผู้ประศาสน์การเป็นผู้จัดกิจการของธนาคารชาติ และดูแลให้การเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับ

รองผู้ประศาสน์การปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ผู้ประศาสน์การมอบให้ไว้

มาตรา ๑๗. กิจการทั้งปวงที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการนั้น ผู้ประศาสน์การจะปฏิบัติไปก็ได้ แต่แล้วต้องเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อให้สัตยาบัน

ในกรณีที่ผู้ประศาสน์การไม่เห็นพ้องด้วยกับมติของกรรมการฝ่ายข้างมาก ให้เสนอประเด็นไปยังรัฐมนตรี เพื่อวินิจฉัย

มาตรา ๑๘. ผู้ประศาสน์การและรองผู้ประศาสน์การนั้น พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งโดยคำแนะนำของรัฐบาล และให้ดำรงตำแหน่งเพียงเท่าระยะเวลาที่กำหนดไว้เมื่อทรงแต่งตั้ง แต่ต้องไม่เกิน ๕ ปี เมื่อครบกำหนดนั้นแล้วจะทรงแต่งตั้งอีกก็ได้

มาตรา ๑๙. กรรมการอื่น ๆ นั้นให้รัฐมนตรีแต่งตั้งและให้ดำรงตำแหน่งเพียงเท่าระยะเวลาที่กำหนดไว้เมื่อแต่งตั้ง แต่ต้องไม่เกิน ๓ ปี เมื่อครบกำหนดนั้นแล้วจะแต่งตั้งอีกก็ได้

มาตรา ๒๐. ผู้ประศาสน์การ รองผู้ประศาสน์การและกรรมการอื่น ๆ นั้น จะถอนจากตำแหน่งไม่ได้ เว้นไว้แต่พระมหากษัตริย์จะทรงสั่งโดยคำแนะนำของรัฐบาล

มาตรา ๒๑. ให้คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งพนักงานตามแต่จะจำเป็นเพื่อจัดทำธุรกิจของธนาคารชาติ เรียกประกันจากพนักงานว่าจะปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต จ่ายเงินเดือน เงินโบนัส หรือเงินอื่น ๆ ให้ สั่งพักหรือถอดถอนจากตำแหน่ง และสั่งการอย่างอื่น ๆ ตามแต่จะสมควรเพื่อจัดธุรกิจให้เป็นไปด้วยดี

หมวด ๔

การออกธนบัตรและธนาคารบัตร

มาตรา ๒๒. ธนาคารชาติมีสิทธิออกธนาคารบัตรในประเทศไทยได้แต่ผู้เดียว

มาตรา ๒๓. การออกและจัดการธนาคารบัตรนั้น ให้ธนาคารชาติจัดทำ โดยมี "*ฝ่ายออกธนาคารบัตร*" เป็นเจ้าหน้าที่ "*ฝ่ายออกธนาคารบัตร*" นี้ให้แบ่งออกเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากฝ่ายที่ประกอบธุรกิจอื่น ๆ ของธนาคารชาติ ซึ่งให้เรียกว่า "*ฝ่ายการธนาคาร*"

มาตรา ๒๔. จนกว่าจะถึงเวลาที่การเงินระหว่างประเทศได้เข้าสู่ภาวะอันประจักษ์แจ้งแน่นอนพอสมควรแล้ว การออกและจัดการ

ธนาคารบัตรของธนาคารชาตินั้นให้อยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยเงินตรา และคำว่า "*ธนบัตร*" ที่ใช้ในกฎหมายที่กล่าวนั้นให้ถือว่ารวมตลอดถึง "*ธนาคารบัตร*" ที่ธนาคารชาติจำหน่ายด้วย

มาตรา ๒๕. นับตั้งแต่และจนถึงเวลาที่รัฐมนตรีกำหนด ธนาคารชาติจะออกธนบัตรของรัฐบาลก็ได้ ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยเงินตรา

มาตรา ๒๖. เพื่อประโยชน์แห่งมาตรา ๒๔ และ ๒๕ รัฐมนตรีจะสั่งให้โอนทุนสำรองที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติเงินตรา พุทธศักราช ๒๔๗๑ หนี้สินเหนือทุนสำรองนั้น และกองเงินตราในกรมคลัง พร้อมทั้งเงินที่อนุญาตในงบประมาณสำหรับกองนั้น ไปให้แก่ฝ่ายออกธนาคารบัตรแห่งธนาคารชาติก็ได้

มาตรา ๒๗. เพื่อประโยชน์แห่งมาตรา ๒๔ และ ๒๕ และเพียงเท่าที่เกี่ยวแก่การออกและจัดการธนบัตร ธนาคารบัตร และทุนสำรอง คำว่า "*กองเงินตรา กรมคลัง*" และ "*อธิบดีกรมคลัง*" ที่ใช้ในพระราชบัญญัติเงินตรา พุทธศักราช ๒๔๗๑ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมต่อ ๆ มา พระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พุทธศักราช ๒๔๘๔ และกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติเหล่านั้นทุกแห่ง ให้แก้เป็น "*ฝ่ายออกธนาคารบัตรแห่งธนาคารชาติแห่งประเทศไทย*" และ "*ผู้ประศาสน์การธนาคารชาติแห่งประเทศไทย*" ตามลำดับ และคำว่า "*รัฐมนตรี*" ที่ใช้ใน

มาตรา ๑๕ และมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติเงินตรา พุทธศักราช ๒๔๗๑ และ "*กระทรวงการคลัง*" ในข้อ ๒ แห่งกฎกระทรวงการคลังออกตามความในพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พุทธศักราช ๒๔๘๔ (*ฉบับที่ ๒*) นั้น ให้แก้เป็น "*ผู้ประศาสน์การธนาคารชาติแห่งประเทศไทย*"

มาตรา ๒๔. ธนาคารยังคงที่ธนาคารชาติออกนั้นให้ได้รับความคุ้มครองของบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะอาญา

หมวด ๕

กิจการธนาคาร

มาตรา ๒๙. ให้ธนาคารชาติประกอบธุรกิจประเภทที่เป็นหน้าที่ของธนาคารกลางตามแต่จะได้ระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้ธนาคารชาติประกอบธุรกิจอื่นใดนอกจากที่ได้ระบุไว้นั้น

มาตรา ๓๐. ให้ธนาคารชาติประกาศเป็นครั้งคราวแจ้งอัตราปกติที่จะซื้อหรือขายช่วงซึ่งตั๋วแลกเงิน หรือตราสารพาณิชย์ที่พึงซื้อได้ ตามความในพระราชกฤษฎีกาที่กล่าวข้างบนนี้

หมวด ๖

ความสัมพันธ์กับรัฐบาล

มาตรา ๓๑. ให้ธนาคารชาติรับเงินฝากเพื่อลงบัญชีของกระทรวงการคลัง และจ่ายเงินตามคำสั่งโดยไม่เกินจำนวนที่มีเครดิตในบัญชีนั้น กระทรวงการคลังไม่พึงต้องจ่ายเงินให้แก่ธนาคารชาติเป็นค่าถือบัญชีที่กล่าว และธนาคารชาติไม่พึงต้องจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากให้แก่กระทรวงการคลัง

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ รัฐมนตรีจะสั่งให้โอนกอง แผนก หรือเจ้าพนักงานในกรมบัญชีกลางหรือกรมคลังตามแต่จะจำเป็น รวมทั้งเงินอนุญาตในงบประมาณสำหรับกอง แผนก หรือเจ้าพนักงานที่กล่าวไปให้แก่ฝ่ายการธนาคารแห่งธนาคารชาติก็ได้

มาตรา ๓๒. ให้ธนาคารชาติมีหน้าที่ปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเงิน การส่งเงินไปต่างประเทศ และการธนาคารของรัฐบาล ออกกู้เงินและจัดการเงินกู้แทนรัฐบาลและองค์การสาธารณะ โดยมีข้อตกลง และเงื่อนไข ตามแต่จะได้ตกลงกัน

หมวด ๗

เงินสำรองที่ธนาคารอื่น ๆ ต้องฝากไว้

มาตรา ๓๓. นับแต่วันที่ได้รับคำสั่งจากธนาคารชาติ ธนาคารทุกธนาคารต้องมีเงินฝากไว้ที่ธนาคารชาติ ซึ่งในขณะที่เลิกทำงานในวันหนึ่ง ๆ ต้องมีจำนวนคงเหลือไม่ต่ำกว่าที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๓๔. ธนาคารทุกธนาคารต้องส่งรายงานลับต่อผู้ประศาสน์การ แสดงรายการต่อไปนี้

ก. หนี้สินในประเทศไทยที่ต้องจ่ายเมื่อเรียกร้อง และที่ต้องจ่ายโดยมีกำหนดเวลา

ข. ยอดรวมแห่งธนบัตรและธนาคารบัตรของธนาคารชาติที่มีอยู่ในประเทศไทย

ค. เหรียญกระษาปณ์ที่มีอยู่ในประเทศไทย

ง. จำนวนเงินที่ได้ให้กู้ยืม และตั๋วเงินที่ได้ซื้อในประเทศไทย

จ. เงินคงเหลือในธนาคารชาติ

ฉ. รายการอื่น ๆ อันควรแก่เรื่อง ตามแต่ผู้ประศาสน์การจะต้องการ

ทั้งนี้ เมื่อหมดเวลาทำงานทุก ๆ วันศุกร์ หรือถ้าวันศุกร์เป็นวันหยุดทำงานของธนาคาร ก็เมื่อหมดเวลาทำงานในวันทำงาน

วันก่อน รายงานลับที่กล่าวนี้ต้องส่งไม่ช้ากว่าวันทำงาน ๒ วัน หลังจากวันที่ต้องรายงาน

แต่ว่าเมื่อผู้ประศาสน์การเป็นที่พอใจว่า ธนาคารใดไม่สามารถส่งรายงานประจำสัปดาห์ได้ ก็อาจสั่งให้ธนาคารนั้นส่งรายงานประจำเดือนแทนรายงานประจำสัปดาห์ และให้ส่งภายในกำหนดวันที่ผู้ประศาสน์การกำหนด

เมื่อผู้ประศาสน์การสั่ง ธนาคารทุกธนาคารต้องชี้แจงข้อความหรืออธิบายหรือขยายความในรายงานที่ส่งนั้นโดยทันที

หมวด ๔
ผู้ตรวจบัญชี

มาตรา ๓๕. บัญชีแสดงกิจการทั้งหลายซึ่งเกี่ยวแก่ทุนสำรองนั้น ให้ประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินคงต้องตรวจต่อไปตามเดิม

มาตรา ๓๖. โดยไม่เป็นการเสื่อมเสียแก่บทบัญญัติในมาตรา ๓๕ ให้คณะกรรมการเลือกตั้งผู้ตรวจบัญชีคนหนึ่งหรือมากกว่า ให้ผู้ตรวจบัญชีมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา และให้ดำรงตำแหน่งเป็นเวลา ๓ ปี เมื่อครบกำหนดนั้นแล้วจะเลือกตั้งอีกก็ได้ อนึ่ง กรรมการหรือพนักงานของธนาคารชาติจะเป็นผู้ตรวจบัญชีตามมาตรานี้ไม่ได้

มาตรา ๓๗. รัฐมนตรีจะให้ประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือบุคคลอื่นตามแต่จะเห็นสมควร ตรวจบัญชีของธนาคารชาติเมื่อใดก็ได้ โดยไม่เป็นการเสื่อมเสียแก่บทบัญญัติในมาตรา ๓๖

หมวด ๙

บททั่วไป

มาตรา ๓๘. แม้ถึงว่าจะมีข้อความอย่างใด ๆ ในประมวลรัษฎากรและพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมต่อ ๆ มา ธนาคารชาติไม่ต้องเสียภาษีเงินได้ ภาษีเสริม หรือภาษีการธนาคาร และธนาคารยังคงที่ธนาคารชาติออกก็ไม่ต้องเสียอากรแสตมป์

มาตรา ๓๙. ห้ามมิให้ชำระบัญชีธนาคารชาติเว้นไว้แต่โดยคำสั่งของรัฐบาล

มาตรา ๔๐. ให้รัฐบาลมีอำนาจออกพระราชกฤษฎีกากำหนดกิจการทั้งปวงที่จำเป็นหรือสมควรต้องกำหนด เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งและโดยไม่เป็นการเสื่อมเสียแก่อำนาจทั่วไปที่กล่าวข้างบนนี้ พระราชกฤษฎีกานั้นจะกำหนดข้อความต่อไปนี้ก็ได้

ก. กิจการที่คณะกรรมการพึงปฏิบัติ

ข. หน้าที่และความรับผิดของคณะกรรมการ

ค. ธุรกิจประเภทต่าง ๆ ที่อนุญาตให้ธนาคารชาติประกอบได้ แต่ว่าธุรกิจที่กล่าวนั้นต้องอยู่ในหน้าที่ของธนาคารกลาง

ง. ธุรกิจประเภทต่าง ๆ ที่ห้ามมิให้ธนาคารชาติประกอบ

จ. จำนวนเงินคงเหลือที่ธนาคารทุกธนาคารต้องมีฝากไว้ในธนาคารชาติ

ฉ. อำนาจและหน้าที่ของผู้ตรวจบัญชีที่คณะกรรมการเลือกตั้ง

ช. บัญชี รายการ และรายงานที่ธนาคารชาติต้องทำเสนอต่อรัฐมนตรี หรือที่ต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๔๑. บุคคลใดใช้ชื่อ "*ธนาคารชาติ*" "*ธนาคารแห่งประเทศไทย*" หรือ "*ธนาคารชาติแห่งประเทศไทย*" หรือใช้ชื่อที่กล่าวนี้โดยมีถ้อยคำอื่นเพิ่มเติม โดยฝ่าฝืนมาตรา ๖ มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท

มาตรา ๔๒. ธนาคารใด

ก. ไม่มีเงินฝากคงเหลือในธนาคารชาติเป็นจำนวนอย่างน้อยเท่าที่ต้องฝากตามมาตรา ๓๓

ข. ไม่ส่งรายงาน หรือไม่ชี้แจง อธิบายหรือขยายข้อความที่ต้องการตามมาตรา ๓๔

มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท และปรับอีกไม่เกินวันละ ๑,๐๐๐ บาท เรียงตามรายวันตลอดเวลาที่ยังทำการขาดตกบกพร่องอยู่ และรัฐมนตรีอาจเรียกใบอนุญาตที่ออกให้ตามความในพระราชบัญญัติควบคุมกิจการธนาคาร พุทธศักราช ๒๔๘๐ นั้นคืนก็ได้ โดยคำแนะนำของคณะกรรมการ

มาตรา ๔๓. ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังรักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้.

บันทึกคำอธิบายร่างพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย

คำปรารภ

"**ธนาคารกลาง**" หมายถึง Central Bank ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าเป็นธนาคารประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ คำนี้เคยใช้มาแล้วในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย พุทธศักราช ๒๔๘๒ และที่เอามาใช้ในคำปรารภก็เพื่อให้เห็นถนัดว่าจะตั้ง Central Bank มิใช่ตั้งธนาคารขึ้นใหม่เพื่อแข่งแย่งกับธนาคารอื่น ๆ

มาตรา ๓.

"**ผู้ว่าการ**" ในประเทศอังกฤษเรียกว่า Governor และคำว่า Governor นี้ ธนาคารกลางแห่งประเทศอื่น ๆ ก็นำไปใช้ด้วย เช่น Bank of Japan เป็นต้น ข้าพเจ้าชอบคำว่า "**ผู้ประศาสน์การ**" มากกว่า คำว่า "**ผู้ประศาสน์การ**" นั้น กระทรวงการต่างประเทศเคยใช้มาแล้วเป็นคำแปลคำว่า Governor ข้อสำคัญคือไม่ควรใช้คำว่า "**ผู้จัดการ**" ซึ่งแปลว่า Manager เพราะไม่มีธนาคารกลางที่ไหนที่เขาเรียกว่า Manager ซึ่งเป็นตำแหน่งต่ำไม่สมฐานะธนาคารกลาง

"ธนาคาร" บทนิยามคำว่า "ธนาคาร" นี้เป็นบทนิยามของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญของอังกฤษคณะหนึ่ง (Indian Currency Commission) และเห็นว่าเหมาะสมแก่ความต้องการแล้ว ส่วนบทนิยามที่มีอยู่แล้วในพระราชบัญญัติควบคุมกิจการธนาคาร พุทธศักราช ๒๔๘๐ นั้นไม่พอแก่ความประสงค์ เพราะธนาคารตามพระราชบัญญัตินั้นจะต้องรับฝากเงิน และ ใช้เงินนั้นควบไปกับเงินทุนและเงินสำรองในทางให้กู้ยืม ฯลฯ ถ้าไม่ประกอบธุรกิจทั้งหมดที่กล่าวนั้นก็ยังไม่เป็นธนาคาร จึงเป็นบทนิยามที่แคบไป

มาตรา ๕. การออกบัตรธนาคารเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งอันหนึ่งอันเป็นสามัญแก่ธนาคารกลางทั่วไป และอาจกล่าวได้ว่าถ้าไม่มีอำนาจออกบัตรธนาคารได้แต่ผู้เดียวก็จะเป็นธนาคารกลางไม่ได้ เพราะจะรักษา Stability ไม่ได้

และที่เขียนว่า "**ประกอบธุรกิจอันเป็นงานธนาคารกลาง**" นั้น ก็เพื่อให้เห็นชัดว่าธนาคารนี้ไม่ทำการแข่งแย่งกับธนาคารอื่น ๆ หากจะให้เป็นธนาคารของธนาคาร

อนึ่ง ธุรกิจที่จะให้ธนาคารกลางประกอบนั้นจะต้องเขียนโดยละเอียดว่าให้ทำการอันใดได้โดยมีเงื่อนไขอย่างไร และการอันใดห้ามมิให้ทำ จึงจะเป็นทางป้องกันมิให้มีการแข่งแย่งกับธนาคารอื่น ๆ ได้ อีกประการหนึ่ง ในตอนต้น ๆ ธนาคารใหม่นี้อาจจะทำหน้าที่ของธนาคารกลางให้ครบบริบูรณ์ไม่ได้ทันที หากต้องทำเป็นขั้น ๆ ไปเป็นลำดับ จึงได้มีบทบัญญัติให้ออกพระราชกฤษฎีกาได้

มาตรา ๙. และ ๑๐.

จุดประสงค์อันใหญ่ยิ่งของธนาคารกลางก็คือจะรักษาความมั่นคงแห่งค่าของเงินตราทั้งภายในและนอกประเทศ ธนาคารกลางไม่มุ่งหมายจะค้ากำไร เพราะฉะนั้นการสะสมทุนสำรองให้มีเป็นจำนวนมากจึงเป็นการจำเป็นที่สุด การที่ให้มีเงินสำรอง *ธรรมดา* เท่าจำนวนทุนนั้นมีตัวอย่างในเมืองต่างประเทศหลายประเทศ

มาตรา ๑๔.

คำว่า "**กำกับ**" นั้นแสดงว่าเป็นอำนาจสูงกว่าการ "**ควบคุมดูแล**" ในมาตรา ๑๕ และเคยใช้ในราชการมาแล้ว เช่นเมื่อคราวตั้งสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา (*ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งรัชทายาท*) ให้ว่าการกระทรวงทหารเรือ ก็ได้เรียกตำแหน่งของพระองค์ท่านว่า "**ผู้กำกับราชการทหารเรือ**" ในร่างนี้รัฐมนตรีมีอำนาจเหนือคณะกรรมการในมาตรา ๑๕ จึงเห็นว่าคำว่า "**กำกับ**" เหมาะกว่าคำอื่น อนึ่ง ที่ไม่ได้เขียนว่าให้รัฐมนตรีเป็นผู้กำกับนั้นก็เพื่อมิให้เข้าใจผิดว่ากฎหมายนี้ตั้งตำแหน่ง "**ผู้กำกับ**" ขึ้น

มาตรา ๑๗.

ด้วยเหตุว่ากิจการของธนาคารนี้สำคัญมาก ทั้งเกี่ยวกับความรู้ทางเทคนิคด้วย กรรมการที่ตั้งขึ้นนั้นอาจไม่เป็นผู้เชี่ยวชาญในทางเทคนิคก็ได้ อีกประการหนึ่งนโยบายทั่วไปของธนาคารนี้ควรต้องเป็นไปในแนวเดียวกันกับนโยบายของรัฐบาล และกรรมการอาจไม่ทราบนโยบายของรัฐบาลก็ได้ จึงจำเป็นต้องมีมาตรา ๑๗ อันนี้ไว้

มาตรา ๑๘. กิจการบางอย่างของธนาคารกลางเป็นเรื่องที่จะต้องวินิจฉัยสั่งการโดยทันที เช่นการเปลี่ยนอัตรามาตรฐานตามมาตรา ๒๙ เป็นต้น จึงจำเป็นต้องให้อำนาจไว้แก่ผู้ว่าการดังมาตรานี้

มาตรา ๑๙. ในการดำเนินงานของธนาคารกลางตามปกตินั้น ธนาคารจะต้องมีอิสระ บทบัญญัติ ๒ มาตรานี้เป็นประกันว่าธนาคารจะดำเนินงานธรรมดาได้โดยเป็นอิสระ ในประเทศอื่น เช่นญี่ปุ่น ก็มีบทบัญญัติทำนองนี้เหมือนกัน

มาตรา ๒๐. บทบัญญัติมาตรานี้เป็นการให้ประกันแก่พนักงานของธนาคารว่าจะได้รับความมั่นคงในตำแหน่ง จึงได้มอบอำนาจการแต่งตั้ง ฯลฯ ให้ไว้แก่คณะกรรมการ แต่เพื่อมิให้เสื่อมเสียแก่สมรรถภาพของงาน การลงโทษเล็กน้อยเช่นตัดเงินเดือนก็ควรให้เป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาได้ ทั้งนี้เป็นการอนุโลมตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน

มาตรา ๒๑. และ ๒๒. บทบัญญัติ ๒ มาตรานี้เป็นไปตามทฤษฎีแห่งธนาคารกลาง ถ้าจะต้องอธิบายก็ควรอธิบายตามทฤษฎี

มาตรา ๒๓. ความในวรรคแรกเกี่ยวแก่นโยบาย จึงจำเป็นต้องมีไว้ จะตัดออกมิได้ เวลานี้ย่อมเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วโลกแล้วว่า การเงินของแต่ละประเทศอยู่ในภาวะชั่วคราวและจะขัดเข้าสู่ระบบถาวรมิได้จนกว่าจะเสร็จสงคราม ระบบการเงินของ

ไทยซึ่งกำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉินก็เป็นระบบชั่วคราว และมิได้อาศัยเงินตราของประเทศใดเป็นหลัก ที่แล้วมาเราเคยอาศัยปอนด์ก็ได้รับความเสียหายมาแล้ว ถ้าเราหันไปอาศัยเงินเย็นในขณะนี้ก็ไม่แน่ว่าจะไม่เกิดเสียหายซ้ำอีก กฎกระทรวง (*ฉบับที่ ๒*) ออกตามความในพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉินจึงได้จัดให้เงินตราไทยยืนเย็นอิสระอยู่คนเดียว บทบัญญัติในมาตรา ๒๓ นี้ จึงรวมความลงว่าให้เงินตราไทยยืนเย็นอิสระอยู่ก่อนตามที่เป็นอยู่ขณะนี้

มาตรา ๒๔. เวลานี้ธนบัตรของรัฐบาลยังมีที่กำลังพิมพ์อยู่เป็นจำนวนมาก จึงสมควรเอามาใช้ต่อไปก่อน เพื่อมิให้เปลืองเงินโดยใช่เหตุ

"กฎหมายว่าด้วยระบบเงินตรา" หมายความว่า พระราชบัญญัติเงินตรา ๒๔๗๑ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน และกฎกระทรวงออกตามพระราชบัญญัติเหล่านี้ ที่ไม่เรียกว่า "กฎหมายว่าด้วยเงินตรา" นั้นเพื่อมิให้กินความกว้างไป เช่น กฎหมายอาญาก็อาจนับได้ว่าเป็นกฎหมายว่าด้วยเงินตราเหมือนกัน

มาตรา ๒๕. เมื่อโอนการออกธนบัตรไปให้แก่ธนาคารนี้แล้ว ก็จำเป็นต้องโอนทุนสำรองไปด้วย ส่วนการโอนเงินอนุญาตในงบประมาณนั้นก็เฉพาะในปีที่เป็นปีแรกเท่านั้น ส่วนปีต่อไปธนาคารก็ต้องหาเงินจ่ายเอาเอง อนึ่ง ถ้าโอนงานแต่ไม่โอนเงินไป เงินในงบประมาณก็จะเหลืออยู่เปล่า ซึ่งเจ้าหน้าที่อาจนำไปใช้นอกเหนือความจำเป็นการตัดงบประมาณไปเสียจึงเป็นการดีกว่า

การแก้คำว่า “รัฐมนตรี” เป็น “ผู้ว่าการ” นั้น แก้เฉพาะเท่าที่จำเป็น คือ

ในมาตรา ๑๕ เป็นอำนาจการสั่งจ่ายทุนสำรอง ซึ่งเมื่อโอนทุนสำรองไปให้ธนาคารแล้วก็จำต้องให้ผู้ว่าการเป็นผู้สั่งจ่าย การสั่งจ่ายทุนสำรองนั้น กฎหมายก็กำหนดไว้แล้วว่าให้จ่ายได้เฉพาะในกรณีใด (*พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๑๖*) ฉะนั้นผู้ว่าการจะจ่ายตามชอบใจมิได้

ในมาตรา ๑๙ เป็นเรื่องการตีราคาทุนสำรอง ซึ่งเมื่อโอนทุนสำรองไปให้ธนาคารแล้ว ผู้ว่าการก็ต้องสั่งตีราคา อนึ่ง การตีราคานั้นพระราชบัญญัติเงินตราบัญญัติไว้แล้วว่าให้ตีโดยอาศัยหลักการอย่างไร ฉะนั้นผู้ว่าการจะตีราคาตามชอบใจก็ไม่ได้

การแก้รัฐมนตรีเป็นผู้ว่าการ จึงไม่มีทางเสียหาย หากจะทำให้ดำเนินงานไปได้สะดวก

ข้อ ๒ แห่งกฎกระทรวง ที่กล่าวมีว่า กระทรวงการคลังจะรับซื้อทองคำ โดยเหตุว่าการซื้อทองคำเป็นหน้าที่อันหนึ่งของธนาคารกลาง จึงต้องเปลี่ยนคำว่า “กระทรวงการคลัง” เป็น “ผู้ว่าการ” อนึ่ง เมื่อมอบการออกธนบัตรให้ธนาคารกลางแล้ว กระทรวงการคลังก็ไม่มีทางออกธนบัตรแลกกับทองคำ

มาตรา ๒๗. กฎหมายลักษณะอาญาคุ้มครองแต่เฉพาะธนบัตรของรัฐบาลหรือของธนาคารของรัฐบาลไทย คำว่า "**ธนาคารของรัฐบาลไทย**" นั้นไม่จำเป็นต้องหมายความถึงธนาคารกลาง และธนาคารแห่งประเทศไทยนี้จะเรียกว่าเป็นธนาคารของรัฐบาลไทยก็ไม่ได้ถนัด ฉะนั้น มาตรา ๒๗ นี้จึงต้องมีไว้เพื่อป้องกันการปลอมแปลงบัตรธนาคารของธนาคารนี้ เพราะการลงโทษบุคคลทางอาญาต้องมีบทกฎหมายไว้อย่างแน่นอน

มาตรา ๒๘. ไม่ได้ระบุ *มาตรา* ในกฎหมายอาญา เพราะมีหลายมาตราด้วยกัน (*ดูหมวด ๕ และมาตรา ๒๐๙ ฯลฯ*) ถ้าระบุจะยืดยาวนัก ดูคำอธิบายมาตรา ๕

มาตรา ๒๙. อัตราที่กล่าวนี้คือ bank rate ควรสังเกตว่าธนาคารนี้จะ *ซื้อ* (purchase) และ *รับช่วงซื้อลด* (re-discount) ตั๋วแลกเงิน และจะไม่ *ซื้อลด* (discount) ที่จริงการซื้อลดก็เป็นการซื้ออย่างหนึ่ง และเป็นกิจการที่ธนาคารพาณิชย์ทำอยู่ ในมาตรานี้ใช้คำว่า "**ซื้อ**" ไม่ใช่ "**ซื้อลด**" ก็เพื่อให้เห็นว่าธนาคารนี้จะไม่แข่งแย่งกับธนาคารพาณิชย์ และการซื้อในมาตรานี้มุ่งถึง open market policy เท่านั้น

คำว่า discount หรือ "**ซื้อลด**" นั้น มีบทนิยามดังนี้ To buy a bill for a price settled by the current market rate of discount.

การรับช่วงซื้อลด คือ re-discount ซึ่งหมายความว่าจะซื้อลดจากธนาคารพาณิชย์อีกชั้นหนึ่ง เป็นการช่วยเหลือธนาคารพาณิชย์ไม่ใช่เป็นการแข่งแย่ง

คำว่า "**ตั๋วแลกเงินหรือตราสารพาณิชย์อย่างอื่น**" นั้น อาจมีผู้ถามว่า ตั๋วแลกเงินก็เป็นตราสารพาณิชย์ เหตุไรการรับซื้อจึงต้องระบุไว้โดยเฉพาะ ข้อนี้ขออธิบายว่า สิ่งที่ธนาคารนี้จะรับซื้อหรือรับช่วงซื้อลดนั้น ส่วนมากก็คือตั๋วแลกเงินตราสารพาณิชย์ อย่างอื่นจะซื้อบ้างก็น้อย ในกฎหมายธนาคารกลางบางประเทศยอมให้ซื้อตั๋วแลกเงินได้โดยไม่มีข้อจำกัด แต่ตราสารพาณิชย์อย่างอื่นนั้นซื้อได้โดยมีข้อจำกัด เพราะฉะนั้นตั๋วแลกเงินจึงเป็นตราสารสำคัญกว่าตราสารพาณิชย์อย่างอื่น ๆ จึงต้องระบุไว้โดยเฉพาะ

ตราสารพาณิชย์อย่างอื่น มีตัวอย่างเช่น ตั๋วสัญญาใช้เงิน (promissory note) ประทวนสินค้า (warehouse warrant) เป็นต้น

ในพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา ๒๘ จะระบุเงื่อนไขว่าตั๋วแลกเงินหรือตราสารพาณิชย์อย่างอื่นที่อาจซื้อได้นั้นจะต้องมีลักษณะประการใดบ้าง

ที่ว่าธนาคารไม่ต้องเสียดอกเบี้ยให้คลังนั้นอาศัย

มาตรา ๓๐. เหตุ ๒ ประการ คือ

[๑] ตามหลักการของธนาคารกลางทั่วไป ธนาคารกลางย่อมไม่จ่ายดอกเบี้ยเงินฝาก เพราะเหตุว่าธนาคารกลางไม่ใช้เงินฝากเพื่อหากำไร หากใช้เพื่อการควบคุมเครดิตเพื่อประโยชน์แก่การค้า ฯลฯ ของประเทศ

[๒] หากธนาคารนี้มีกำไร ๆ นั้นก็ตกเป็นของรัฐอยู่แล้วตามมาตรา ๑๑

การโอนเงินในงบประมาณมีนัยเดียวกันกับที่ได้อธิบายไว้ในมาตรา ๒๕

มาตรา ๓๒. ดูคำอธิบายในบันทึกของข้าพเจ้าเสนอรัฐมนตรี คลังที่ ๑๑๓/๒๔๘๕ ลงวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๘๕

มาตรา ๓๓. เพราะธนาคารกลางต้องควบคุมธนาคารอื่นและช่วยเหลือธนาคารอื่น และเพื่อให้เป็นไปตามมาตรา ๓๒ จึงต้องให้ธนาคารต่าง ๆ ยื่นรายงานตามมาตรานี้

อนึ่งหมวด ๗ ที่เขียนว่า "**เงินสำรองที่ธนาคารต้องดำรงไว้**" ก็เพราะเหตุว่าการบังคับให้ธนาคารอื่น ๆ ดำรงเงินสำรองไว้ในธนาคารกลางนั้นเป็นเรื่องสำคัญที่สุดอันหนึ่ง จึงได้เขียนหัวหมวดเช่นนี้ *(ดูคำอธิบายของท่าน Otto Niemeyer ในใบแนบท้ายบันทึกที่ ๑๑๓/๒๔๘๕ นั้น)*

หมวด ๔ "**การสอบบัญชี**" หมายความว่า audit *(ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)* ส่วน "**การตรวจ**

บัญชี" นั้นหมายความว่าอาจเป็นการตรวจเฉพาะชั่วครั้งคราว หรือตรวจเฉพาะเรื่อง ซึ่งไม่จำต้องเป็นการ audit

มาตรา ๓๕. ในการสอบบัญชีทุนสำรองเป็นอำนาจและหน้าที่ของประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินอยู่แล้ว ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน พุทธศักราช ๒๔๗๖ มาตรา ๕ (๒) ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรานี้เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ว่าเมื่อโอนทุนสำรองไปให้ธนาคารซึ่งมิใช่ทบวงการเมืองแล้วประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินจะเป็นอันหลุดพ้นจากหน้าที่

อนึ่ง ที่ประสงค์ให้ประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินสอบบัญชีทุนสำรองนั้นก็เพื่อจะให้เป็นที่เชื่อถือของประชาชน

มาตรา ๓๖. ผู้สอบบัญชีที่คณะกรรมการเลือกตั้งนั้นมีหน้าที่ต้องสอบบัญชีต่าง ๆ ทั้งหมดของธนาคาร รวมตลอดถึงบัญชีทุนสำรองเงินตรานั้นด้วย เช่นเดียวกันกับบริษัทจำกัดตั้งผู้สอบบัญชีของบริษัทเอง

ข้อความที่ว่า **"โดยไม่เป็นการเสื่อมเสียแก่มาตรา ๓๕"** หมายความว่า แม้ผู้สอบบัญชีที่คณะกรรมการเลือกตั้งจะสอบบัญชีทุนสำรองแล้วก็ตาม ประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินก็ยังคงต้องสอบบัญชีทุนสำรองอยู่นั่นเอง ทั้งนี้ เพื่อความเชื่อถือดังกล่าวแล้วข้างต้น

อนึ่ง ที่ไม่ให้ประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเป็น auditor ตามมาตรานี้ก็เพราะจะเก็บไว้ใช้ตามมาตรา ๓๗

มาตรา ๓๗. รัฐมนตรีเป็นผู้กำกับธนาคาร จึงควรมีอำนาจที่จะตั้งบุคคลใดไปตรวจบัญชีของธนาคารได้ การตรวจนั้นจะตรวจเฉพาะชั่วระยะเวลาใดเวลาหนึ่งหรือตรวจเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ได้

ข้อความที่ว่า "**ไม่เป็นการเสื่อมเสียต่อมาตรา ๓๖**" นั้น หมายความว่า แม้รัฐมนตรีจะตั้งบุคคลใดมาตรวจบัญชีแล้วก็ตาม ผู้สอบบัญชีที่คณะกรรมการเลือกตั้งก็คงต้องปฏิบัติงานของตนไปตามหน้าที่

มาตรา ๓๙. ธนาคารกลางเป็นองค์การมีฐานะสำคัญมาก เพราะเป็นผู้รักษาทุนสำรองของประเทศ (*ทุนสำรองเงินตราและทุนสำรองของธนาคารต่าง ๆ*) จะให้ล้มเลิกได้ง่าย ๆ เหมือนอย่างบริษัทธรรมดามิได้ อนึ่ง โดยที่ธนาคารกลางนี้ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ การเลิกก็ควรให้เป็นไปโดยบทพระราชบัญญัติ.

เรื่อง การบังคับธนาคารต่างๆให้มีเงินฝากในธนาคารกลาง

บันทึกที่ ๑๑๓/๒๔๘๕

ขอประทานเสนอ

(๑) ร่างพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งอาจมีผู้ทักท้วงบทบัญญัติให้ธนาคารต่าง ๆ ต้องมีเงินฝากในธนาคารกลางนั้น ขอเสนอคำชี้แจงย่อ ๆ ตามทฤษฎี คือ

๑. จุดประสงค์ใหญ่ยิ่งอันหนึ่งแห่งธนาคารกลางก็คือ จะรักษาค่าภายในแห่งเงินให้ยืนที่มั่นคง

๒. ค่าภายในแห่งเงินจะยืนที่มั่นคงอยู่ก็ต่อเมื่อเงินที่หมุนเวียนมีจำนวนไม่มากหรือไม่น้อยกว่าที่ต้องการใช้

เพื่อการซื้อสิ่งของและจ้างแรงงาน จึงต้องควบคุมจำนวนเงินที่หมุนเวียนให้มีพอดีแก่ความต้องการอยู่เป็นนิตย์

๓. การที่ธนาคารต่าง ๆ ให้เครดิตแก่บุคคลย่อมมีผลเท่ากับการเพิ่มจำนวนเงินหมุนเวียน

๔. ธนาคารต่าง ๆ จะให้เครดิตแก่บุคคลได้มากหรือน้อย ก็อาศัยจำนวนเงินสดที่มีมากหรือน้อยเป็นมูลฐาน และธนาคารกลางจะให้เครดิตแก่ธนาคารอื่น ๆ ได้มากหรือน้อยก็อาศัยจำนวนเงินสดในธนาคารกลางเป็นมูลฐานเหมือนกัน

๕. ถ้าเงินสดที่เป็นมูลฐานแห่งเครดิตกระจัดกระจายอยู่ในมือธนาคารต่าง ๆ การให้เครดิตก็เป็นอันไม่มีใครจะควบคุมได้ และอาจมีผลเป็นการเพิ่มจำนวนเงินหมุนเวียนขึ้นเกินความต้องการ ค่าภายในแห่งเงินก็จะตกต่ำไป

๖. แต่ถ้ารวบรวมเงินสดที่เป็นมูลฐานแห่งเครดิตเข้ามาไว้ในมือธนาคารกลาง ธนาคารกลางก็สามารถควบคุมเครดิตได้ คือควบคุมจำนวนเงินหมุนเวียนไว้ให้พอดีแก่ความต้องการ

(๒) ในกฎหมายธนาคารกลางของประเทศต่าง ๆ จึ่งมีบทบัญญัติให้ธนาคารอื่น ๆ ต้องมีเงินฝากในธนาคารกลาง หรือถ้าไม่มีบทกฎหมายบัญญัติไว้ (*เช่นอังกฤษ*) ในทางปฏิบัติธนาคารอื่น ๆ ก็ฝากเงินในธนาคารกลาง

(๓) ในใบแนบท้ายบันทึกนี้ได้คัดสำเนาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ เสนอมาด้วย คือ

๑. รายงานของ **Royal Commission on Indian Currency and Finance.**

๒. รายงานของ **Sir Otto Niemeyer (Director of the Bank of England)** ว่าด้วยการปรับปรุงคลังแห่งประเทศบราซิล

๓. ความในหนังสือ **Central Banks** ของ **Sir Cecil Kisch & W.A. Elkin.**

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

วิวัฒน

๘ มีนาคม ๒๔๘๕.

1. Royal Commission on Indian Currency and Finance

"161. It seems highly desirable that the Bank Act should also include provisions compelling every bank or banker transacting business in India, from a date to be notified by the Governor-General, to establish and maintain minimum reserve balances with the Reserve Bank equal to 10 per cent. of its or his demand liabilities to the public in India, and 3 per cent. of its or his time liabilities to the public in india."

***

2. *Sir Otto Niemeyer,*

(Report on Re-organization of Brazilian National Finance)

"(c). The main function of the Reserve Bank will be to assist in the maintenance of the stability of the currency and it must therefore be in a position to control credit. It must hold not only the sole right of Note Issue but the main reserves of the Commercial Banks. Provision should be made therefore that all important Commercial Banks should maintain with the Reserve Bank a balance proportionate to their demand liabilities in Brazil."

"The whole conception of a Central Reserve Bank System implies the centralisation of all banking reserves and the maintenance of close contact between the Reserve Bank and the Commercial Banks with a view to cooperation in the general credit policy. Apart from such amounts as may be required for till money etc. it is natural that the Bank should hold the main cash resources of the Commercial Banks. Such deposits do not call for interest, for they only take the place of the cash formerly held in the vaults of the Banks."

3. CENTRAL BANKS. *(Sir Cecil Kisch & W.A. Elkin.)*

"If a Central Bank is to be in a position to control credit, it must have an unchallengeable voice in deciding the volume of credit to be available from time to time. If the banking reserves of the country are in the hands of a Central Bank, it is able to regulate the credit position on its appreciation of the situation as a whole and in the light of changing developments. If, on the other hand, reserve balances representing potential credit are held by the commercial banks themselves, it would be easy for them to pursue a credit policy independent of that of the Central Bank, and possible conflicting with it. The very idea of a Central Bank presupposes that the commercial banks will deposit their cash resources, other than till money, with it, and that a system will be established under which the commercial banks will not counter the credit policy of the Central Bank by any action on their part."

THE BANK OF THAILAND[1]

Chapter I.

Introduction

One of the resolutions passed by the International Financial Conference that met at Brussels in 1920 was that "*in countries where there is no Central Banks of Issue one should be established.*" In the several countries where this recommendation was adopted, the setting up of a Central Bank was part of a scheme for the stabilization of the currency and the prevention of inflation which, during and after the World War of 1914 – 18, had led to grave economic and social disorders. The establishment of the Bank of Thailand in 2485 (1942) was due on the other hand to political rather than economic factors. A latent feeling in political circles that the country should possess a Central Bank had indeed been in evidence since 2475 (1932); and open advocation of the establishment of such an institution had occasionally made an appearance. The aims of the enthusiasts were sufficiently divergent. The young looked forward to the forming of a Central Bank as a panacea for the agricultural depression, which, it was alleged, could be cured by granting loans right and left to peasant

1. The following memorandum was written by H.H. Prince Viwat in July 2487 but was left unfinished.

part in matters of banking. In drafting a Bank charter for Thailand, non-availability of such expert advice unfortunately was added to total lack of experience. I was determined however that if it so happened that the Bank could not serve the general interest of the community, — except negatively in that it may prevent foreign control of monetary affairs, — it should not be in a position to cause any harm. Herein lay another danger. In view of the extraordinary ideas prevailing in recent years, it appeared possible that the Charter might, during its legislative stage, meet with such modifications as would well-intended have resulted in the birth of a bastard Bank. Other difficulties

Conceived in war and politics,
the Bank of Thailand was born on
December 10th 2485 (1942); premature, no
doubt, but sufficiently lusty, to prevent
foreign usurpation of the monetary crown.

หมายเหตุ ข้อความภาษาอังกฤษที่จำลองมาตีพิมพ์ไว้ทั้งสองหน้านี้ ได้ถ่ายทอดออกมาจากต้นฉบับลายพระหัตถ์ เท่าที่ได้ทรงร่างไว้เกี่ยวกับการจัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย

cultivators. The old harked back to the past and suggested the adoption in toto of the British Bank Act of 1844 and a real live gold currency, with what object was not clearly stated. The Treasury was provided gratuitously with a translation of the Act. On another occasion the National Economic Council was faced with a proposal so palpably absurd that it did not fail to convince the lay mind of its absurdity. The proposal was in fact to create a Central Bank for the primary purpose of facilitating an inflation of the currency.

"*It is no exaggeration to say that to the vast majority even of enlightened people the principles of finance and the theory of money are a closed book*". If this observation of the Macmillan Committee were true of the British people in 1931, the extraordinary ideas that circulated in Thailand are not to be wondered at. With the circulation of such ideas it is also not surprising that the Treasury adopted an attitude of absolute opposition. It argued that a Central Bank in Thailand could in fact render no services whatever. The Bank could admittedly be made the Currency Authority with the object of removing the currency from the orbit of political interference. But if the Bank only had this function to perform, no Bank was really needed; for such result could be secured by the creation of a Currency Board, independent of Government and managing the currency under strictly defined statutory conditions. The great need for Thailand, it was contended, was an organized system of agricultural credit, a problem which a Central Bank must not touch. Furthermore, Thailand's banking business was for the most part in the hands of branches of foreign banks which would not use the Central Bank at all; and, without holding the cash reserve of the commercial banks, the Central Bank could not function. The pre-requisite for a central bank must be a national banking systen. Finally, it was pointed out that there was not a single Thai with banking experience; the only Thai bank being under foreign management.

The view of the Treasury was of course technically sound; but some doubts may be expressed as to the wisdom of the attitude which it took up. An absolute and unyielding opposition to current ideas, supported apparently in influential political circles, may successfully be maintained for a certain period of time; but danger lies in the fact that the Treasury's hands may be forced into a scheme devised in the blissful depth of uninstructed enthusiasm. A Finance Minister may resign upon the issue; another more favourable to the new ideas will be found. Experience proves that to the lay mind, names and labels count for a great deal and wisdom would seem to indicate some concession to prevailing political opinion. By adopting a sympathetic attitude and undertaking some harmless concessionary measure with a well-selected label, danger of political pressure is likely to be allayed or minimized.

It is of course impossible to say whether such pressure would have crystallized or not; for the Treasury itself took the initiative in October 2482 (1939) by the establishment of the "*Thai National Banking Bureau*", a description of which will be given in its proper place. Suffice it to say here that the Bureau, which was proclaimed to be a nucleus from which a Central Bank might subsequently develop, was in fact only an executive department of the Treasury charged with the business of the issue and management of Government loans and the accepting of monies deposited by Government departments. The banks, including the branches of the foreign banks, subsequently deposited part of their cash balance with the Bureau for the purpose of check clearing.

The Thai National Banking Bureau might have gone on with its grandiose name and its modest functions for a considerable number of years had not external political considerations intervened only two years after its establishment. One of the principal means employed by Japan for founding the "Greater East Asia Co-prosperity Sphere" appeared to be the establishment of Central Banks of Issue. The Central Bank of Manchou and the Central Reserve Bank

of China had already been set up prior to the outbreak of the war in Asia. Preparations for the establishment of a Central Bank in Burma and the Philippines were commenced soon after Japanese occupation of those territories and the Bank of Burma opened its doors in 1944 much to the joy, it was said, of the Burmese people. The Bank of Manchou, be it observed, is provided with a Japanese Governor whilst the Bank of Burma employs a Japanese adviser and deputy adviser. As for Thailand, not many weeks had gone by since the entry of the Japanese millitary forces when the Japanese Embassy presented the Government with a memorandum suggesting that a Central Bank be established at once. The Bank was to be furnished with a Japanese adviser and Japanese heads of departments. This memorandum, it may be added, was presented in the usual manner, that is to say, delivered by hand and unsigned.

It is often wise to grasp the bull by the horns. There can hardly be any doubt that hesitation on the part of the Government would, in view of what happened later in Burma and the Philippines, have been met with pressure; and an institution fully equipped with a Japanese staff might have been set up to control Thai currency. On the other hand, graceful acceptance of the suggestion and adoption of it as one's own would certainly prevent pressure and might consequently avoid foreign control of the national curreney. The Government took the latter course and, as sole Adviser to the Ministry of Finance,-my British colleague, from whom I had much to learn, having of course left the service – I was charged with the duty of drawing up a charter for a Central Bank to be ready for promulgation into law as soon as possible. Credit for choosing the right course must be given to the Finance Minister.

Central banking is complex enough even to the initiated. Central Banks established in Europe and America since the War of 1914 – 18 were formed with the advice of the Bank of England which is regarded as the main repository of the accumulated wisdom

and experience of the past in matters of banking. In drafting a Bank charter for Thailand, non-availability of such expert advice was unfortunately added to total lack of experience. I was determined however that if it so happened that the Bank could not serve the general interest of the community, – except negatively in that it may prevent foreign control of monetary affairs, – it should not be in a position to cause any harm. Herein lay another danger. In view of the extraordinary ideas prevailing in recent years, it appeared possible that the Charter might, during its legislative stage, meet with such well – intended modifications as would have resulted in the birth of a bastard Bank. Other difficulties were unavoidable. Because of the war, the international monetary position was in an unsettled condition; the Thai currency system was in a state of flux. As for commercial banking, outside Bangkok practically no facilities existed; Bangkok itself was provided with four Thai Banks, three of them established only within quite recent dates. A branch of the Yokohama Specie Bank confined itself to foreign exchange business and a branch of the Banque de l'Indo-Chine languished on apparently for the sake of prestige. There was nothing that could by any stretch of the imagination be called a money market.

The urgent political need to set up a Central Bank and the no less urgent desire to avoid dangerous modifications of the Bank charter during its legislative stage led to the embodiment of the Charter in two separate documents, the Bank Act and the Royal Decree. The Bank Act, which had to pass through the Assembly, was given the form of an "*enabling*" Act. It provided for the establishment of a Central Bank for the purposes of taking over the management of the note issue from the Treasury; and it empowered the executive to prescribe, by Royal Decree, the kinds of business which the Bank might transact. By early promulgation of the Act, made possible through such relegation to the Royal Decree to be subsequently issued, the Government was able quickly to give concrete evidence of the declared intention itself to set up a Central Bank. Equipped with this evidence, the Economic Mission

to Japan, of which I was a member, was able in April 2485 (1942) to persuade the Japanese Government of the inadvisability of having foreigners in a national institution of a sovereign State. Furthermore by the executive's power to issue the Royal Decree, any infusion of dangerous ideas into the Bank charter was successfully avoided.

Conceived in war and politics, the Bank of Thailand was born on December 10th 2485 (1942); premature, no doubt, but sufficiently lusty to prevent foreign usurpation of the monetary crown.

Chapter II

The Thai National Banking Bureau

The middle of the year 2481 (1938) found a new Finance Minister installed in the Treasury and, upon his initiative, the question of establishing a Central Bank was again taken up. All the previous arguments against such establishment, outlined in Chapter I, still held good; but it was finally decided that at least some gesture should be made for political reasons and opportunity taken to train young men in the routine business of deposit banking. The question was the form that the gesture should take.

Meanwhile the Government had decided to launch a programme of long-term internal loans for the purposes of financing the co-operative credit movement, developing local industries and assiting municipalities in the construction of water-works. The total amount to be borrowed within four years was Baht 60 millions repayable in 30 years. Machinery was required to manage the issue and service of these loans.

This marriage of a political reason and an administrative need gave birth in October 2482 (1939) to the Thai National Banking Bureau. The law for its establishment was a brief one, containing but four substantive sections. It provided that the "*Thai National Banking Bureau*" should be set up in the Ministry of Finance for the purposes, first, of transacting such kinds of business of a Central Bank as may be specified by Ministerial Regulations; and, secondly, of making preparations for the establishment of a Bank or regulate the issue of currency with a view to securing monetary stability. The Bureau was to be provided with a capital of Baht 10 millions payable from the profit and interest accrued to the currency reserve and from the Treasury reserve. Another section of the Act contained a pious hope; it provided that the "*Thai National Bank*" might subsequently be established by an Act.

As regards the capital of the Bureau, it may be mentioned that upon the eve of the European war the Treasury had, as a precautionary measure, converted the U.S. dollar proceeds of the sale of silver Baht coins held in the currency reserve and also part of the Sterling balance of that reserve into gold at about 148s. 6d. per fine ounce. After war broke out, this gold was re-valued at the new Bank of England valuation of 168s. per fine ounce and the re-valuation profit, which amounted to about Baht 10 millions, was available for use as the Bureau's capital. Baht 10 millions were consequently transferred from the currency reserve.

The kinds of business which the Bureau was to transact were prescribed by Ministerial Regulations issued in March 2482 (1940). These were, first, the accepting of money on deposit from and the making of loans to public bodies and banks; and, secondly, the issue and management of loans on behalf of the State and public bodies. A general clause also appeared in the Regulations to the effect that the Bureau might transact any other business approved by the Finance Minister.

So much for the law. On 24 June 2483 (1940) the Thai National Banking Bureau opened its doors.

The activities of the Bureau were modest. It began by taking charge of the issue, on tap, of one of the three internal loans already authorized, viz., the 4 ½% Co-operative Loan of 2483. For this business the Bureau received some remuneration from the Treasury. This particular activity was useful in that it provided an opportunity for the training of a small staff to transact the routine business of the issue and management of loans. It enabled the Bank of Thailand at a subsequent date to deal in an efficient manner with the issue and service of several loans.

The next step taken by the Bureau was the accepting of deposits, payable on demand. It had been the practice of Government departments to deposit with the Treasury certain sums under their care, such as money deposited with them by way of security and subscriptions to certain funds. These Departments were now made to deposit such sums with the Bureau and they were soon joined by some municipalities and a few of the semi-official commercial concerns which had recently begun to spring up like mushrooms overnight. A word here regarding the banks' check clearing business would not be out of place. The practice hitherto had been somewhat similar to that prevailing abroad in days before clearing houses were dreamt of. Each bank sent a clerk to all the other banks with cheques drawn on them; and every bank kept with other banks an account, called a clearing account, to which the sums due to it were credited. For the frequent liquidation of these clearing accounts a cheque had to be drawn and cash carried from one banks to another. But soon after the Bureau started its deposit business, the banks found it convenient to keep a balance with the Bureau and book transfers began to replace the carrying to and fro of cash. Thus the banks were added to the list of the Bureau's depositors.

Supplied with quite substantial funds by way of public, bankers' and other deposits, the Bureau invested in the new Government loans and allowed, with the Treasury's approval, overdrafts to a few semi-official commercial concerns. Being however under no obligation to pay any interest upon its deposits, the Bureau had no strong incentive to acquire large earning assets and was at all times in a very liquid position. Its cash assets formed part of the Treasury working balance.

The third principal business of the Bureau was the financing of the trade with Japan. Under the Sterling exchange standard, the banks were entitled at any time to acquire Baht from the Treasury against Sterling or to obtain Sterling from the Treasury against Baht. The trade with Japan had for some time been in Thailand's favour and substantial sales of Sterling to the Treasury had been made by the Yokohama Specie Bank. But with the entry of the Japanese forces into South Indo-China and the consequent freezing of Japanese assets by Great Britain and the U.S.A., the Yokohama Specie Bank had no more sterling to offer. The political relationship with Japan and existing circumstances required the continuation of exports to that country and the difficulty was solved by the sale of gold to the Currency Department of the Treasury by the Japanese bank. Pending the arrival and sale of the gold in Bangkok, the Bureau gave the Yokohama Specie Bank an advance in the form of an overdraft, which was liquidated with the proceeds of the sale of the gold. With the outbreak of the war in Asia, transportation of gold became impracticable and the further overdrafts allowed, both for trade and military purposes, were liquidated with gold earmaked to the Bureau with the Bank of Japan. The gold so acquired was sold by the Bureau to the Currency Department. These overdrafts, it may be observed, were of short duration and of not too large amounts. The Bureau was consequently at no time under any danger of being unable to meet its demand liabilities.

The last activity undertaken by the Bureau, only five months before its absorbtion into the Bank of Thailand, was

the initiation of a system of foreign exchange control, with the object of concentrating in the hands of the Treasury any specified foreign currency, supervising the requirements of such currency and limiting or denying its use if necessary in the general interest. The difficulties of initiation were substantial. There was no one with any experience whatever of any system of exchange control; indeed none was available who had practical experience of exchange banking. Furthermore there were some who were doubtful as to whether the Japanese bank, which was the only bank doing foreign exchange business, and the Japanese firms, who were the only importers and exporters, would toe the line. Credit is due to the heterogeneous band of officers who taught themselves the technicalities of the business and gave the control a good start. The Japanese bank and firms, be it also said, showed no signs of ignoring the law; the bank indeed co-operated to the best of its ability.

With the opening of the Bank of Thailand in December 2485 (1942) the Bureau was closed and its assets and liabilities were transferred to the Bank, provision to that effect having been inserted in the Bank Act.

Thai National Banking Bureau

Liabilities and Assets on date of transfer to Bank of Thailand

(8th December 2485)

Liabilities			Assets	
	Baht			*Baht*
Capital		10,000,000.00	Government Securities	7,533,250.00
Reserve		1,726,129.54		
			Advances	21,777,409.19
Deposits				
Government	42,099,936.35		Deposits with Treasury and Banks	82,220,565.40
Bankers	24,903,901.98			
Other	33,183,299.04		Cash in hand	2,143,767.31
		100,187,137.37		
Profit and loss account		1,761,724.99		
		113,674,991.90		113,674,991.90

In its short life of two and a half years the Bureau had certainly served a useful purpose. It made itself into a serviceable machine for the issue and management of public loans. It laid the foundation of a system of control of foreign exchange transactions. In carrying out its banking business it maintained a high degree of liquidity and scrupulously avoided all forms of competition with the banks, thereby earning their confidence and attracting to itself a part of their cash reserve. The way was consequently paved towards centralization of banking reserves, without which central banking would not be possible. Its cash assets, forming part of the Treasury balance, were useful to the latter at times when revenue lagged behind expenditure. Finally, it was an instrument whereby a small staff of young men were trained in the routine work of banking and other business. When it became necessary urgently to set up a Central Bank, a nucleus of the requisite machinery was already in existence. One of the difficulties in the establishment of a Central Bank had been solved.

Chapter III

The Bank Charter

Mention has been made in Chapter I that the charter of the Bank of Thailand is to be found in two documents, the Bank of Thailand Act, B.E. 2485 and the Royal Decree regulating the Affairs of the Bank of Thailand, B.E. 2485. The reasons that led to this division have also been given. It is proposed in this Chapter to explain and comment upon the principal provisions of that charter and, in particular, to mention the reasons underlying those provisions. In so doing, the two documents will for the sake of clarity be treated as one.

Relations between the State and the Bank

The International Financial Conference of Brussels (1920) recommended that "*Banks, and especially bank of issue, should be free from political pressure and should be conducted solely on lines of prudent finance*". It is generally recognized nevertheless that independence does not mean that the State has no concern with the Central Bank and many foreign charters provide that the Government should have some influence in respect of the governing body of the Bank. In drafting a charter for the Bank of Thailand, however, the problem was how to secure any degree of independence at all. First, it was quite certain that few Thai nationals if any would be likely to invest money in an institution which did not aim at the making of profits. On the other hand enquiry had been made privately whether the Bank of Japan would be allowed to hold shares in the Bank. The lack of Thai investors and the desire to make the Bank a purely national institution led inevitably to the decision that the Bank should be owned entirely by the State. Secondly, the Bank was being established at a time of war. In such a period the State must assume the right to acquire purchasing power for itself and the Bank of Issue cannot but comply. Such right had indeed been assumed by many if not all States at times of national emergency. Thirdly, with commercial banking still in its early age and the absence of a short-term money market, the Bank had no means of controlling credit, save through the use of the legislative power for which it must rely upon the Government. Finally it must be remembered that no institution of any importance had ever been conceived that was independent of Government. It is still no exaggeration to say that such independence is beyond the conception of most minds.

It was the last of the factors above-mentioned that made it appear imperative that, whatever the circumstances may be, as high a degree as possible of independence should be provided in the charter; for unless the ground were broken and independence attained

as from the beginning it appeared unlikely to be attained at all, at least not for some considerable time. The aim of the charter was therefore to secure for the Bank full independence in the administration of its own affairs and to allow it to come under Government control only as regards its general lines of policy. To this end the Bank Act provides that the Bank shall be a juristic person, whose affairs are to be managed by the Governor under the general control and superintendance of the Court of Directors with the Governor as ex officio chairman. The power of the Finance Minister, is so far as administration is concerned, was confined to that of general supervision of the affairs of the Bank. Taken together these provisions should mean, and have already been construed by the Court of Directors as meaning, that the Bank is not subservient to the Treasury or any other executive authority. General supervision means merely the duty and authority to survey or review the affairs of the Bank. In exercising this supervision, the Minister can issue no directions or orders; his only remedy lies in the taking of steps to remove the Directors from office. A certain safeguard against inclination towards subserviency in administration, if any should appear, lies in defining the personal liability of the Directors themselves. They are personally liable to the Bank for any expenses or loss happening to the Bank in the case where such expenses or loss are incurred through their own wilful act or default or gross negligence.

The Government's control of the general lines of policy is secured by the power of appointment of the Governor and other Directors. The Act provides that the Governor and Deputy Governor shall be appointed or removed from office by the Crown upon the recommendation of the Government and the other Directors by the Council of Ministers upon the recommendation of the Finance Minister.

There is finally one unusual provision which it is hoped may never be applied. The provision is to the effect that in the case where the Governor disagrees with a decision of the majority

of the Directors, the question shall be referred to the Finance Minister for decision. As it stands, this provision does give the Minister executive power, though qualified, over the administration of the Bank. As already mentioned, the idea of an important institution being independent of Government is an innovation. Certain minds are liable to fly to extremes; and it did not appear inconceivable that some Directors might put an undue emphasis upon independence at the expense of co-operation with the Government in an important question connected with policy. The provision was consequently intended as a safeguard against such danger if it should ever arise. The weight of responsibility is placed, as it should be, primarily upon the Governor who, by this provision, has a suspensory veto over his colleagues on the Court.

No written constitution has ever truly achieved all that it sets out to achieve, inspite of all the checks, balances and safeguards that it contains. Whether and how far the Bank of Thailand will remain free from politics depends primarily upon the Directors and ultimately upon the Government. If a tradition of an independent administration can be established and maintained, the Bank should be capable of carrying out a national policy.

The duties which the Bank carries out for the Government are defined in the charter. They include inter alia the management of Government accounts and the National Debt. The custody of Government money, free of interest, gives the Bank control of large sums which form the working assets of the Bank.

Capital, Profits and Reserve Funds

The Charter provides that the initial capital of the Bank of Thailand shall be Baht 20 millions, which sum shall be assigned to it by the State as a grant. It further provides that the capital

may be increased or reduced upon the approval of the Government, provided that the total capital shall not at any time exceed Baht 100 millions. In practice Baht 20 millions should be adequate for the purposes to be served, namely, to provide a fund which the Bank may utilize for carrying out its operations or draw upon to meet the claims of its creditors in the event of losses on those operations. The provision regarding the reduction or increase of capital is political and is not expected to be applied. It may be noted in passing that, as the Baht 20 millions is provided wholly by the State, the capital is not divided into shares.

The provisions of the charter relative to the distribution of profits and reserve funds are designed primarily to strengthen the position of the Bank, profits to the State being a secondary consideration. To this end the charter provides, first, that with the transfer to the Bank of the assets and liabilities of the *Thai National Banking Bureau*, the surplus of assets over liabilities so transferred shall be appropriated to the ordinary reserve fund of the Bank. By this provision the Bank opened its doors with an ordinary reserve fund of approximately Baht 13 millions or over 50% of its initial capital. Secondly, an annual sum equivalent to 25% of the net annual profits, after making provision for bad and doubtful debts, depreciation in assets and such expenses as are usually provided for by bankers, is to be appropriated to the ordinary reserve fund. Thirdly, when the ordinary reserve fund amounts to 100% of the capital, or more, it is within the discretion of the Court of Directors alone to reduce or not the amount of the annual appropriations. Fourthly, the Bank may, with the approval of the Minister, establish reserve funds, other than the ordinary reserve, for particular purposes. It is after deduction of the appropriations to all the reserve funds that the remaining net profit is to be paid to the general revenues of the State.

Audit and Supervision

The importance of the duties entrusted to a Central Bank makes it desirable rigorously to scrutinize its operations.

The Charter consequently decrees, not only that the Court of Directors shall appoint auditors whose powers and duties are carefully defined, but that the Minister, charged as already mentioned with the power of general supervision, may at any time appoint any person he thinks fit to examine the accounts of the Bank. Further, the accounts of transactions affecting the currency reserve, of which more hereafter, are to be audited by the President of the State Council.

In order to establish a tradition of sound management, the Bank is bound by the Charter to submit to the Finance Ministry, for publication in the Government Gazette, weekly returns of the Issue Department and of the Banking Department and an annual balance sheet and profit and loss account. The Directors are also to submit an annual report on the working of the Bank.

Note Issue

The theory that the Central Bank should be given the sole right of note issue is nowhere in dispute. Experience proves that if the Government itself has the right of note issue, political considerations and the pecuniary needs of the State rather than considerations of a sound monetary economy are likely to become the determining factor. In Europe and elsewhere a Central Bank with the sole right of note issue is an accepted feature of the banking system. In periods of national emergency however the doctrine has been violated even in England where, during the war of 1914-18, the Government took upon itself the issue of additional notes.

In framing the Charter of the Bank of Thailand, the abnormal conditions that prevailed could not be left out of account. It was apparent that the revenue deficit of B.E. 2485 would not be covered either by extra taxation or by loans. Legal provision had already been made to

enable the Government to issue notes for its own expenditure. Furthermore, large sums would be required by the Japanese military authorities for expenditure in Thailand. These sums the Government would have no means to provide, save by the issue of notes against such assets as could be obtained from the Japanese Government. Failure to provide the sums required would inevitably lead to a resumption of the use of military scrips which had already been put in circulation during the early days of the war. In view of these two factors, renunciation by the Government of the power to issue notes was impossible to secure. A compromise had to be made. The Charter consequently confers upon the Bank the sole right to issue notes; and renunciation of such right by the Government is implicit in the provisions which transfer the management of the note issue together with the currency reserve from the Finance Ministry to the Bank. On the other hand, the Charter provides that, until such time as the international monetary position has become sufficiently clear and stable, the issue and management of notes by the Bank shall be governed by the existing Currency laws. This latter provision enables the Government legally to obtain the notes required.

หน้าว่าง

การควบคุม การปริวรรตเงิน

การควบคุมการปริวรรตเงิน

๑. บันทึกที่ ๓๒๖/๒๔๘๔ (๒๔ ธันวาคม ๒๔๘๔)
เรื่อง การควบคุมการปริวรรตเงิน ... ... หน้า ๗๖

๒. บันทึกคำอธิบายร่าง พรบ. ควบคุมการปริวรรตเงิน
พ.ศ. ๒๔๘๔ (๓๐ ธันวาคม ๒๔๘๔) ... ... หน้า ๘๓

๓. บันทึกที่ ๑๔๔/๒๔๘๕ (๓ กันยายน ๒๔๘๕)
เรื่อง การควบคุมการปริวรรตเงิน ... ... หน้า ๘๖

การควบคุมการปริวรรตเงิน

/// *การควบคุมการปริวรรตเงินนั้น เมื่อประเทศอยู่ในภาวะแห่งสงครามก็เป็นประโยชน์ในทางที่จะได้ควบคุมการใช้ "อำนาจการซื้อ" ในเมืองต่างประเทศมิให้ใช้ในทางที่เสียหายหรือไม่เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง และเมื่อการค้าของประเทศมีสินค้าเข้ามากกว่าออก ก็เป็นประโยชน์ในทางที่จะได้รักษาค่าแห่งเงินตราในเมืองต่างประเทศให้พอยืนที่ได้และอยู่ในระดับอันควร โดยมิให้ทุนทองคำร่อยหรอหมดสิ้นไป*

***

/// ร่างพระราชบัญญัติควบคุมการปริวรรตเงินฉบับนี้ มีความมุ่งหมายที่เป็นสาระสำคัญก็คือ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังมีอำนาจควบคุมการจ่ายเงินในเมืองต่างประเทศ เพื่อให้จ่ายเฉพาะในกิจการที่จำเป็นหรือเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม และป้องกันมิให้จ่ายในทางที่จะเสียหายแก่ประเทศ ซึ่งรวมตลอดถึงการส่งเงินทุนหนีออกนอกประเทศด้วย อนึ่ง ในกรณีที่มีสินค้าออกน้อยกว่าเข้า การควบคุมก็ย่อมเป็นทางรักษาค่าแห่งเงินบาทภายนอกประเทศให้พอยืนที่อยู่ได้

บันทึกและโครงการควบคุมการปริวรรตเงิน

บันทึกที่ ๓๒๖/๒๔๘๔ สำนักงานที่ปรึกษาฝ่ายไทย กระทรวงการคลัง

๒๔ ธันวาคม ๒๔๘๔

เรื่อง ควบคุมการปริวรรตเงิน (EXCHANGE CONTROL)

ขอประทานเสนอ

๑. ตามที่ได้มีพระราชบัญญัติเมื่อ ๒๒ ธันวาคมว่าให้พิจารณาเรื่องควบคุมการปริวรรตเงินนั้น ข้าพเจ้าขอเสนอบันทึกโครงการ ๑ ฉบับ และร่างพระราชบัญญัติให้อำนาจควบคุมการปริวรรตเงิน ๑ ฉบับ มาเพื่อโปรดพิจารณา และขอเสนอคำชี้แจงประกอบ ดังต่อไปนี้

๒. การควบคุมการปริวรรตเงินนั้น เมื่อประเทศอยู่ในภาวะแห่งสงครามก็เป็นประโยชน์ในทางที่จะได้ควบคุมการใช้ "อำนาจการซื้อ" (purchasing power) ในเมืองต่างประเทศ มิให้ใช้ในทางที่เสียหาย

หรือไม่เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง และเมื่อการค้าของประเทศมีสินค้าเข้ามากกว่าออก ก็เป็นประโยชน์ในทางที่จะได้รักษาค่าแห่งเงินตราในเมืองต่างประเทศ (external value of the currency) ให้พอยืนที่ได้และอยู่ในระดับอันควร โดยมิให้ทุนทองคำร่อยหรอหมดสิ้นไป

๓. แต่การควบคุมการปริวรรตเงินนั้น เมื่อจะให้ดำเนินไปได้โดยมีสมรรถภาพพอสมควร ก็ควรต้องมีการควบคุมการส่งสินค้าเข้าออกด้วย เพราะการซื้อขายค่าปริวรรตเงินต่างประเทศ (foreign exchange) นั้น ย่อมเนื่องมาจากการค้าเป็นส่วนใหญ่

อนึ่ง การควบคุมการค้าและการควบคุมการปริวรรตเงินนั้น แม้เป็นงานเกี่ยวเนื่องกัน ก็มีลักษณะแตกต่างกัน เช่นผู้ควบคุมการค้าจะต้องพิจารณาว่าของสิ่งใดจะให้สั่งเข้ามาและสิ่งใดไม่ให้สั่ง โดยคำนึงถึงเหตุการณ์ที่เป็นอยู่และความจำเป็นที่จะต้องใช้ของสิ่งนั้น ฝ่ายผู้ควบคุมการปริวรรตเงินจะต้องพิจารณาว่า การซื้อค่าปริวรรตเงินต่างประเทศนั้น จะซื้อเพื่อการค้าหรือการอื่นใดก็ตาม จะสมควรอนุญาตได้หรือไม่เพียงไร โดยคำนึงถึงค่าปริวรรตเงินต่างประเทศที่รวบรวมมาไว้ได้เป็นทุน

๔. อนึ่ง การควบคุมการปริวรรตเงินนั้นย่อมเกี่ยวกับกิจการภายนอกประเทศเท่านั้น ส่วนค่าแห่งเงินตราภายในประเทศ (internal value of the currency) นั้น จะรักษาไว้ได้ก็ด้วยวิธีการอย่างอื่น

๕. การควบคุมการปริวรรตเงินนั้นแม้ในเมืองต่างประเทศก็นับว่าเป็นของใหม่ ในประเทศอังกฤษปรากฏว่าต้องแก้ไขเพิ่มเติม

กฎหมายและวิธีการอยู่เนือง ๆ เมื่อเราจะริเริ่มทำขึ้นบ้าง โดยยังไม่มีผู้มีความรู้ชำนาญในการนี้เลย ก็คงจะมีความยุ่งยากและยกพ่องไม่น้อยในชั้นต้น จึงเห็นควรเลือกสรรบุคคลที่สามารถให้เป็นหัวหน้างานสัก ๒—๓ คน เพื่อให้ศึกษาหาความรู้เอาเองจากการปฏิบัติงาน

๖. ร่างพระราชบัญญัติที่เสนอมาท้ายนี้ เป็นร่างพระราชบัญญัติให้อำนาจรัฐมนตรีไว้อย่างกว้าง ๆ เพราะวิธีดำเนินการนั้นคงจะต้องแก้ไขเพิ่มเติมกันอีกมาก ถ้าบัญญัติไว้เสียในกฎหมายก็จะแก้ไขได้ยาก ในประเทศญี่ปุ่นปรากฏว่ามีกฎหมายให้อำนาจไว้กว้าง ๆ เหมือนกัน และในประเทศอังกฤษมีกฎหมายให้อำนาจไว้กว้างไปยิ่งกว่าร่างนี้

๗. ถ้าชอบด้วยดำริที่จะออกพระราชบัญญัติตามร่างนี้แล้ว ข้าพเจ้าจะได้เตรียมร่างข้อบังคับที่จะต้องออกตามพระราชบัญญัติ รวมตลอดถึงระเบียบการและแบบฟอร์ม และเตรียมร่างกฎกระทรวงตามความในพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน ซึ่งจะต้องออกไปพร้อมกันด้วย

ในการตระเตรียมงานอันนี้ ใคร่ขอประทานคำสั่งให้ได้ยืม.....มาช่วยด้วย ๑ นาย เพราะเป็นผู้ที่ได้เคยศึกษาเรื่องเงินตรามาบ้างแล้ว คงจะสามารถศึกษาเรื่องควบคุมการปริวรรตเงินขึ้นได้.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

วิวัฒน

บันทึก โครงการควบคุมการปริวรรตเงิน

๑. วัตถุประสงค์

(ก) ควบคุมการจ่ายเงินในเมืองต่างประเทศ เพื่อให้จ่ายเฉพาะในกิจการที่จำเป็น

(ข) รักษาค่าแห่งเงินบาทภายนอกประเทศให้ยืนที่มั่นคง

(ค) ป้องกันการส่งเงินทุนหนีออกนอกประเทศ

๒. กฎหมาย

ควรมีกฎหมายให้อำนาจรัฐมนตรีคลังไว้อย่างกว้าง ๆ ตามหัวข้อต่อไปนี้

(ก) การกำหนดค่าแห่งเงินบาทเทียบกับทองคำและรักษาค่านั้นไว้ให้ยืนที่ *(อำนาจนี้มีอยู่แล้วในพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๔๘๔ ในชั้นนี้จะต้องออกแต่กฎกระทรวงเท่านั้น)*

(ข) การควบคุมและกำกัดกิจการที่เกี่ยวกับการปริวรรตเงิน *(ควรออกพระราชบัญญัติให้อำนาจตามร่างแนบท้ายบันทึกนี้)*

(ค) การจัดตั้งองค์การดำเนินงานดังกล่าวใน (ข) ซึ่งอาจจะต้องอาศัยธนาคารยางธนาคารเป็นเครื่องมือด้วย *(ได้กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติที่กล่าวใน (ข) นั้นแล้ว)*

๓. ข้อบังคับ

เมื่อมีกฎหมายให้อำนาจดังกล่าวในข้อ ๒ นั้นแล้ว คลังควรออกข้อบังคับควบคุมและกำกับการปริวรรตเงิน ข้อบังคับนั้นมีสาระสำคัญตามหัวข้อต่อไปนี้

(ก) การรวบรวมสินทรัพย์ยางอย่างเข้าไว้ในมือกระทรวงการคลัง สินทรัพย์เหล่านี้ได้แก่ทองคำ ค่าปริวรรตเงินต่างประเทศ หลักทรัพย์

(ข) การจำหน่ายสินทรัพย์ที่รวบรวมไว้นั้นเฉพาะในกิจการที่จำเป็น

๔. วิธีดำเนินงาน

(ก) อนุมัติให้ธนาคารยางธนาคารเป็นผู้ทำการซื้อขายค่าปริวรรตเงินต่างประเทศ

(ข) อนุญาตให้ธนาคารทุกธนาคารซื้อหรือขายค่าปริวรรตเงินต่างประเทศได้ แต่ต้องซื้อจากหรือขายให้บุคคลที่ได้รับอนุญาต

(ค) โดยเฉพาะธนาคารที่มิได้รับอนุมัติดังกล่าวใน (ก) นั้น เมื่อได้ซื้อขายค่าปริวรรตเงินต่างประเทศในสัปดาห์หนึ่ง ๆ เท่าไร ต้องนำจำนวนที่ซื้อหรือขายเกินตัวมาส่งต่อธนาคารที่ได้รับอนุมัติ

(ง) ธนาคารที่ได้รับอนุมัติต้องขายค่าปริวรรตเงินต่างประเทศที่ตนได้รับให้แก่เจ้าพนักงาน และจะซื้อค่าปริวรรตเงินต่างประเทศได้แต่จากเจ้าพนักงาน

(จ) เจ้าพนักงานเป็นผู้พิจารณาคำขอร้องของบุคคลที่ต้องการซื้อค่าปริวรรตเงินต่างประเทศ และสั่งอนุญาตตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนด โดยเฉพาะคำขอซื้อค่าปริวรรตเงินต่างประเทศเพื่อสั่งสินค้าเข้ามานั้นเจ้าพนักงานจะรับพิจารณาเฉพาะคำร้องของบุคคลที่มีใบอนุญาตให้สั่งสินค้าเข้ามาได้ *(ใบอนุญาตนี้ควรออกทางกระทรวงการเศรษฐกิจ)*

(ฉ) เจ้าพนักงานต้องซื้อค่าปริวรรตเงินต่างประเทศจากธนาคารที่ได้รับอนุมัติ และขายค่าปริวรรตเงินต่างประเทศให้แก่ธนาคารที่ได้รับอนุมัติ อีกทั้งต้องควบคุมธนาคารที่กล่าวนี้ให้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

๕. องค์การดำเนินงาน

(ก) ควรให้สำนักงานธนาคารชาติไทยเป็นผู้ปฏิบัติงาน ในการนี้คงต้องเพิ่มคนให้บ้าง จำนวนคนจะต้องเพิ่มมากน้อยเท่าใดก็สุดแล้วแต่การติดต่อกับเมืองต่างประเทศจะมีมากหรือน้อย ในชั้นต้นนี้คงไม่ต้องเพิ่มมากคน

(ข) ต้องมีสำนักงานกลางเป็นผู้ควบคุมและอำนวยการทั่วไป และวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ มีอำนาจสั่งสำนักงานธนาคารชาติไทยได้เฉพาะในเรื่องนี้ สำนักงานกลางนี้รับขึ้นตรงจากรัฐมนตรี

(ค) จำนวนคนที่จะต้องเพิ่มให้สำนักงานธนาคารชาติ และที่จะต้องใช้ในสำนักงานกลางนั้น ในชั้นต้นนี้น่าจะหยิบยืมจากกรมขึ้นบางกรมได้ เพราะในขณะนี้กรมเก็บรายได้ (*ศุลกากร สรรพากร สรรพสามิต*) ควรจะมีงานน้อยกว่าปกติ ผู้ที่จะยืมมาใช้นั้นควรเป็นบุคคลที่รู้ภาษาอังกฤษ และเฉพาะหัวหน้า ๆ ต้องเป็นคนสามารถที่จะค้นหาความรู้มาทำงานใหม่นี้ได้.

วิวัฒน

วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๔๘๔

บันทึกคำอธิบายร่าง พ.ร.บ. ควบคุมการปริวรรตเงิน

■■■ พ.ศ. ๒๔๘๔

(๑) ร่างพระราชบัญญัติควบคุมการปริวรรตเงิน ฉบับนี้มีความมุ่งหมายที่เป็นสาระสำคัญก็คือ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังมีอำนาจควบคุมการจ่ายเงินในเมืองต่างประเทศ เพื่อให้จ่ายเฉพาะในกิจการที่จำเป็นหรือเป็นประโยชน์ส่วนรวม และป้องกันมิให้จ่ายในทางที่จะเสียหายแก่ประเทศ ซึ่งรวมตลอดถึงการส่งเงินทุนหนีออกนอกประเทศด้วย อนึ่ง ในกรณีที่มีสินค้าออกน้อยกว่าเข้า การควบคุมก็ย่อมเป็นทางรักษาค่าแห่งเงินยาทภายนอกประเทศให้พอยืนที่อยู่ได้

(๒) การควบคุมการปริวรรตเงินมีหลักการซึ่งจัดเป็น ๓ ข้อต่อไปนี้

ก] สินทรัพย์ที่อาจจ่ายได้ในเมืองต่างประเทศเป็นค่าสิ่งของหรือแรงงานนั้น ต้องรวบรวมเข้าไว้ในมือกระ

ทรวงการคลังหรืออนาคารที่ได้รับอนุมัติโดยเฉพาะ เพื่อจะได้ควบคุมการจ่ายได้สะดวก สินทรัพย์เหล่านี้ได้แก่ทองคำ ค่าปริวรรตเงินต่างประเทศ และหลักทรัพย์ที่คืนต้นหรือมีดอกเบี้ยเป็นเงินตราต่างประเทศ

ข] เมื่อสินทรัพย์ประเภทที่ระบุข้างบนนี้ตกเข้ามาในมือบุคคลในประเทศไทยอีก เช่นเมื่อมีสินค้าออกไปต่างประเทศ ก็ต้องรวบรวมสินทรัพย์นั้นเข้ามาไว้เช่นเดียวกัน

ค] การจ่ายสินทรัพย์ประเภทที่ระบุข้างบนนี้ กำหนดให้จ่ายได้เฉพาะในกิจการที่จำเป็นหรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

(๓) ร่างพระราชบัญญัติควบคุมการปริวรรตเงินฉบับนี้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการ ๓ ข้อข้างบนนี้ได้ โดยวิธีออกข้อบังคับกำหนดกิจการต่าง ๆ ตามแต่จะจำเป็นโดยพฤติการณ์

การให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารอย่างกว้าง ๆ เช่นนี้เป็นวิธีที่ปฏิบัติในประเทศอื่น ๆ เช่นญี่ปุ่นและอังกฤษเป็นต้น และก็เป็นการจำเป็นที่ต้องให้อำนาจเช่นนั้น เพราะการควบคุมการปริวรรตเงินเป็นงานเทคนิคที่ยุ่งยากพิสดาร และต้องแก้ไขเพิ่มเติมวิธีการอยู่เนือง ๆ เช่นประเทศอังกฤษที่ได้ริเริ่มควบคุมการปริวรรตเงินเมื่อกันยายน ๒๔๘๒ ก็ได้แก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับมาแล้วมากมายหลายครั้ง ในประเทศญี่ปุ่นก็ได้ยินว่าเป็นเช่นเดียวกัน

อนึ่ง กิจการยางอย่างที่เกี่ยวกับการควบคุมก็เป็นสิ่งที่ต้องทำโดยฉับพลันทันด่วน เช่นการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินเป็นต้น ซึ่งฝ่ายบริหารต้องมีอำนาจสั่งการได้ทันที.

๓๐ ธันวาคม ๒๔๘๔

บันทึกว่าด้วยความจำเป็นที่ต้องควบคุมการปริวรรตเงิน

บันทึกที่ ๑๔๔/๒๔๙๘

เสนอท่านรัฐมนตรี

ท่านรัฐมนตรีได้เคยปรารภกับข้าพเจ้าว่า การควบคุมการปริวรรตเงินนั้นมีผู้ขัดข้องกันมาก ข้อนี้ย่อมเป็นความจริง แต่ในพฤติการณ์ปัจจุบันนี้ ถ้าจะรักษาค่าของยาทไว้ให้ยืนที่อยู่ก็จำเป็นจะต้องควบคุมการปริวรรตเงิน ทางปฏิบัติเป็นอย่างอื่นหามิได้ ข้าพเจ้าจึงขอเสนอบันทึกคำชี้แจงเหตุผลความจำเป็นมาเพื่อทราบ

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

วิวัฒน

๓ กันยายน ๒๔๙๘

(๑) การดำรงไว้ซึ่งค่าปริวรรตของบาท

๑. เมื่อได้กำหนดค่าปริวรรตของบาทไว้แล้วในระดับใดระดับหนึ่ง เช่น ๔๐ บาทต่อหนึ่งปอนด์ ก็จะต้องดำรงค่านั้นไว้ให้จงได้ เพราะถ้าดำรงไว้ไม่ได้ การกำหนดก็ไร้ประโยชน์ และช่วยการกำหนด

๒. การดำรงค่าของเงินไว้นั้นต้องอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะกล่าวต่อไป วิธีการเหล่านี้แบ่งได้เป็น (ก) ปรกติ และ (ข) มิใช่ปรกติ

จะเสนอเรื่องวิธีการปรกติเสียก่อน ว่าวิธีการนั้นเป็นอย่างไร และใช้ได้ในพฤติการณ์อย่างไร แล้วจึงจะอธิบายถึงเรื่องวิธีการที่มิใช่ปรกติ

(๒) วิธีการปรกติสำหรับดำรงไว้ซึ่งค่าปริวรรตของบาท

๓. เมื่อก่อนสงครามได้กำหนดค่าปริวรรตของบาทไว้ในระดับ ๑๑ บาทต่อหนึ่งปอนด์ และเพื่อดำรงค่าไว้ในระดับนั้นคลังได้ซื้อและขายปอนด์ในระดับนั้นเสมอ กล่าวคือ เมื่อมีผู้มาขอซื้อปอนด์ คลังก็ขายให้ทันที ในอัตราปอนด์ละ ๑๑ บาท และเมื่อมีผู้นำปอนด์มาเสนอขาย คลังก็รับซื้อทันทีในอัตราปอนด์ละ ๑๑ บาท ค่าของบาทซึ่งยืนที่อยู่ ๑๑ บาทต่อปอนด์นี้เป็นวิธีการปรกติซึ่งใช้ได้ในพฤติการณ์ดังจะกล่าวต่อไป

Evasions of the Exchange Control

(1) A. Evasions with respect to the Yen;
B. Evasions with respect to Other currencies.

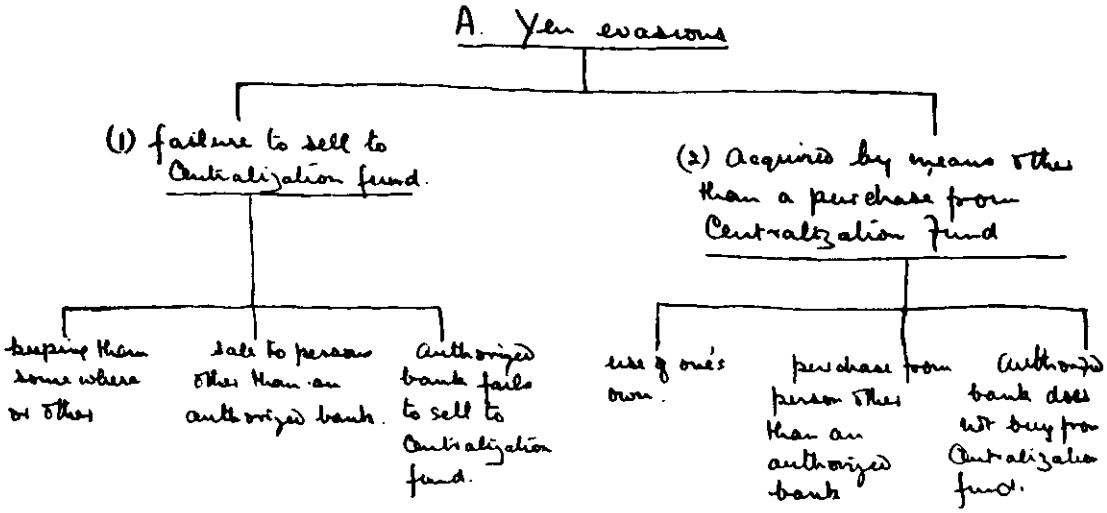

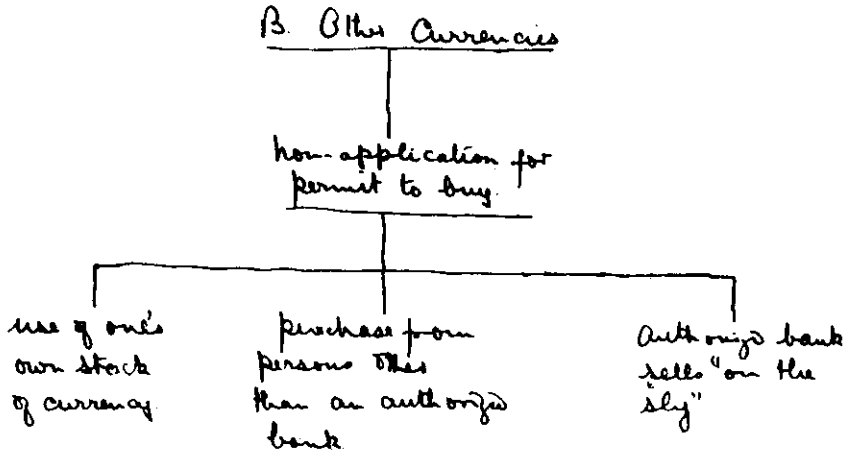

(2) Will you please see if the above two family-trees are exhaustive; or if I have left out some children, grand-children, mothers-in-law etc.? Please fill in any deficiency

(3) My object is to ascertain what kinds of evasion can be discovered (a) automatically and (b) after enquiry; and also whether there are any kinds which are undiscoverable.

By "automatically discoverable" I mean, for example, that the purchase of Yen, from persons other than an authorized bank, for the purposes of importation, should be discoverable when the goods are actually imported; i.e. the importation of goods from Japan will automatically cause the E.C. Bureau to see where the Yen came from.

(4) Will you please report upon each kind of evasion and point out whether it is:-

1. automatically discoverable, and how?

or 2. not automatically discoverable, and why? and also how can it be discovered?

or 3. undiscoverable and why?

Yours etc.

หมายเหตุ ลายพระหัตถ์ที่ถ่ายจำลองเอามาตีพิมพ์ไว้ทั้ง ๒ หน้านี้ แสดงให้เห็นความละเอียดและละเมียดละไมในการทรงสั่งงานของพระองค์ท่าน

(๓) พฤติการณ์ที่พึงใช้วิธีการปรกติได้

๔. บรรดารายจ่ายในเมืองต่างประเทศ จะเป็นรายจ่ายของรัฐบาลหรือบุคคลอื่นก็ตาม และจะเป็นค่าสินค้าที่สั่งเข้ามา หรือรายจ่ายในการอื่น ๆ ก็ตาม ย่อมต้องจ่ายเป็นเงินต่างประเทศ และเงินต่างประเทศนั้นมีทางได้มาก็แต่จากการส่งสินค้าไปขายต่างประเทศ (**เงินต่างประเทศนั้นเพื่อสะดวกต่อไปจะเรียกว่า** *ปอนด์*)

๕. เมื่อก่อนสงครามประเทศไทยส่งสินค้าออกมากกว่าซื้อสินค้าเข้า ปอนด์ที่ได้จากสินค้าขาออกจึงมีจำนวนสูงกว่าปอนด์ที่ต้องจ่ายเป็นค่าสินค้าขาเข้า และจำนวนที่สูงกว่ากันนั้นก็พอคุ้มรายจ่ายอย่างอื่น ๆ ด้วย แต่ข้อที่พึงสังเกตไว้มีอยู่ว่า ที่ได้ปอนด์คุ้มรายจ่ายทั้งสิ้นนั้นหมายถึงการได้และจ่ายในระยะเวลานานนับปี มิใช่ว่าได้คุ้มรายจ่ายอยู่ทุกวันหรือทุกเดือน ในระยะเวลาหนึ่งอาจได้ปอนด์น้อยกว่าที่ต้องจ่าย เพราะมิใช่เป็นฤดูที่มีสินค้าออกไปมาก แต่อีกระยะเวลาหนึ่งอาจได้ปอนด์มากกว่าที่ต้องจ่าย เพราะเป็นฤดูส่งข้าวออกเป็นต้น

๖. ในฤดูที่ได้ปอนด์น้อยกว่าที่ต้องจ่าย ธนาคารพาณิชย์ย่อมไม่มีปอนด์พอแก่ความต้องการของประเทศ ซึ่งต้องการจ่ายปอนด์เป็นค่าสินค้าเข้าและอื่น ๆ ธนาคารพาณิชย์จึงจำต้องนำยาทมาขอซื้อปอนด์จากเจ้าหน้าที่เงินตรา และเมื่อเจ้าหน้าที่มีทุนสำรองและขายปอนด์ให้ทันทีในอัตราที่กำหนดไว้ ยาทก็มีค่าเป็นที่อยู่ได้ในอัตรานั้น ครั้นเมื่อถึงฤดูที่ได้ปอนด์มากกว่าที่ต้องจ่าย ธนาคารพาณิชย์มีปอนด์เกินความต้องการแล้ว ก็นำปอนด์

มาขายให้แก่เจ้าหน้าที่เงินตรา เจ้าหน้าที่ก็รับซื้อปอนด์ไว้ทันทีในอัตราที่กำหนดไว้ ยาทจึงคงมีค่าเงินที่อยู่ตามเดิม และปอนด์ที่เจ้าหน้าที่ได้ขายไปก่อนนั้นก็กลับคืนเข้ามาใหม่ สำหรับไว้ใช้ใหม่ในฤดูที่ได้ปอนด์น้อยกว่าที่ต้องจ่าย

๗. ข้อความที่กล่าวมาแล้วจึงสรุปลงได้ว่า การที่จะดำรงค่าของยาทไว้ให้เงินที่อยู่นั้น ในประการแรกจะต้องมีสินค้าขาออกคุ้มค่าสินค้าขาเข้าและรายจ่ายอื่น ๆ ในต่างประเทศ *(ซึ่งเรียกว่าการชำระเงินระหว่างประเทศเป็นดุลภาพ)* และเมื่อพฤติการณ์เป็นเช่นนี้แล้ว เจ้าหน้าที่เงินตราจะต้องมีปอนด์เป็นทุนสำรองไว้พอเพียงด้วยเป็นประการที่สอง จึงจะใช้วิธีการปรกติดำรงค่าของยาทไว้ได้

(๔) ในพฤติการณ์ปัจจุบัน จะใช้วิธีการปรกติไม่ได้

๘. พฤติการณ์ปัจจุบันนี้ต่างไปจากในสมัยก่อนสงคราม กล่าวคือ ความต้องการสินค้าต่างประเทศมีอยู่มากมาย คาดได้ว่าปอนด์ที่จะได้จากสินค้าขาออกนั้นจะมีจำนวนต่ำกว่าที่ต้องการจ่ายเป็นค่าสินค้าขาเข้าและรายจ่ายอย่างอื่น ๆ นั้นมาก ฉะนั้น ธนาคารพาณิชย์จึงจะต้องขอซื้อปอนด์จากเจ้าหน้าที่เงินตราร่ำไป และหากจะมีปอนด์มาขายให้บ้าง ก็จะเป็นจำนวนต่ำกว่าที่ต้องการซื้อนั้นอยู่มาก ฉะนั้น ถ้าจะใช้วิธีการปรกติในการดำรงไว้ซึ่งค่าของยาท เจ้าหน้าที่จะต้องถอนปอนด์จากทุนสำรองเพื่อเอามาขายเรื่อยไป และเมื่อต้องปฏิบัติเช่นนี้แล้วปอนด์ในทุนสำรองจะหมดไปในวันหนึ่งไม่ช้าก็เร็ว

และเมื่อไม่มีปอนด์ที่จะขายได้อีกแล้ว ก็เป็นอันหมดทางที่จะดำรงค่าของยาทไว้ได้ ผลเสียจะมีอย่างไรบ้างจะไม่พรรณนาในที่นี้

(๕) ในพฤติการณ์ปัจจุบัน ต้องใช้วิธีการที่มิใช่ปรกติ

๙. ได้กล่าวแล้วในข้อ ๗ ว่า การดำรงไว้ซึ่งค่าของยาทนั้นจะต้องมีสินค้าขาออกคุ้มค่าสินค้าขาเข้าและรายจ่ายอื่น ๆ ในต่างประเทศเป็นประการที่หนึ่ง ฉะนั้น เมื่อปรากฏว่าจะมีสินค้าขาออกไม่คุ้ม การที่จะดำรงค่าของยาทไว้ก็ได้ แต่จะต้องจำกัดการจ่ายเงินในต่างประเทศ โดยวิธีตัดทอนรายจ่ายค่าสินค้าขาเข้าและอื่น ๆ ลงให้คงเหลือไม่เกินค่าสินค้าขาออก การตัดทอนเพื่อให้การชำระเงินระหว่างประเทศเป็นดุลภาพจึงเป็นกิจการขั้นแรกที่ต้องกระทำ

๑๐. อนึ่ง ได้กล่าวแล้วในข้อ ๕ ว่า การได้ปอนด์เข้ามาคุ้มรายจ่ายทั้งสิ้นนั้น หมายถึงการได้และจ่ายในระยะเวลานาน ไม่ใช่ได้คุ้มรายจ่ายทุกวันหรือทุกเดือน การจำกัดรายจ่ายเพื่อมิให้เกินกว่าปอนด์ที่ได้ก็หมายถึงระยะเวลานานเหมือนกัน ในบางขณะจึงจะต้องยอมให้จ่ายปอนด์ไปก่อนที่ได้ปอนด์เข้ามา โดยได้คำนวณไว้แล้วว่าในไม่ช้าก็จะได้ปอนด์เหล่านั้นกลับคืน อนึ่ง ปอนด์ที่จะยอมให้จ่ายไปก่อนได้นั้นต้องถอนเอามาจากทุนสำรอง ฉะนั้น จะให้จ่ายไปก่อนได้มากน้อยเพียงไรก็สุดแล้วแต่จำนวนปอนด์ในทุนสำรอง

(๖) การดำรงไว้ซึ่งค่าของบาท โดยวิธีการที่มิใช่ปรกติ

๑๑. การดำรงค่าของบาทไว้โดยวิธีการที่มิใช่ปรกตินี้จึงสรุปลงได้ว่า ในประการที่หนึ่งจะต้องตัดทอนรายจ่ายในต่างประเทศให้คงเหลือไม่เกินจำนวนปอนด์ที่ได้เป็นค่าสินค้าขาออก หรืออีกนัยหนึ่งคือกระทำให้การชำระเงินระหว่างประเทศเป็นดุลภาพ แต่การเป็นดุลภาพนั้นหมายถึงระยะเวลานาน ฉะนั้น การปฏิบัติเป็นประการที่สองจึงมีอยู่ว่า ในบางคราวที่จำเป็นก็ต้องเอาปอนด์ในทุนสำรองจ่ายไปก่อน แต่จะกระทำเช่นนี้ได้ก็ต่อเมื่อเป็นที่แน่นอนแล้วว่าปอนด์ที่จ่ายไปแล้วนั้นจะกลับเข้ามาใหม่ ทุนสำรองจึงจะคงเหลืออยู่สำหรับใช้ในคราวจำเป็นได้

การปฏิบัติสองประการที่กล่าวนี้คือการควบคุมการปริวรรตเงิน.

หน้าว่าง

การควบคุมเครดิต

การควบคุมเครดิต

๑. คำอธิบายมาตรา ๔ แห่งพระราชกำหนด
ควบคุมเครดิตในภาวะคับขัน พ.ศ. ๒๔๘๖ ... ... หน้า ๙๘

๒. คำอธิบายร่างกฎกระทรวงการคลัง ออกตาม
พระราชกำหนดควบคุมเครดิตในภาวะคับขัน
พ.ศ. ๒๔๘๖ (๒๙ พฤษภาคม ๒๔๘๖) ... ... หน้า ๑๐๔

๓. เรื่อง ควบคุมเครดิต (๒ สิงหาคม ๒๔๘๖) ... ... หน้า ๑๑๕

๔. บันทึกเรื่องสภาผู้แทนไม่อนุมัติพระราชกำหนด
ควบคุมเครดิต (๖ สิงหาคม ๒๔๘๖) ... ... หน้า ๑๒๖

การควบคุมเครดิต

/// ตามประวัติแห่งเศรษฐกิจของเมืองต่างประเทศที่มีการค้าขายมาก ปรากฏว่าวิธีการเงินที่จัดเป็นระเบียบอันดีนั้นย่อมต้องประสานการควบคุมเงินตราและเครดิตของประเทศให้สนิทสนม เงินตราของประเทศนั้น ๆ จึงมีค่าคงที่อยู่ได้แน่นอน การค้าขายได้อาศัยหลักที่มั่นคงยั่งยืนเป็นประโยชน์ยิ่งแก่พ่อค้าประชาชนทั่วไป อนึ่ง ในการที่จะส่งเสริมกิจการธนาคารให้เจริญดียิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์แก่การค้าขายก็จำต้องจัดวางระเบียบการเครดิตให้ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคง คือ เมื่อธนาคารต่าง ๆ ที่ประกอบการค้าต้องการเงินก็ให้มีทางที่จะเปลี่ยนสินทรัพย์ของตนเป็นเงินสดได้โดยพลัน การประสานการควบคุมเงินตราและเครดิตและการส่งเสริมกิจการธนาคารดังกล่าวนี้จะลุถึงซึ่งผลสำเร็จได้ก็โดยวิธีจัดตั้งธนาคารกลาง เมืองต่างประเทศหลายเมืองจึงมีองค์การอันนี้ไว้

***

/// จุดประสงค์ใหญ่ยิ่งอันหนึ่งแห่งธนาคารกลางก็คือจะรักษาค่าภายในแห่งเงินให้คงที่มั่นคง ค่าภายในแห่งเงินจะคงที่มั่นคงอยู่ก็ต่อเมื่อเงินที่หมุนเวียนมีจำนวนไม่มากหรือไม่น้อยกว่าที่ต้องการใช้เพื่อการซื้อสิ่งของและจ้างแรงงาน จึงต้องควบคุมจำนวนเงินที่หมุนเวียนให้มีพอดีแก่ความต้องการอยู่เป็นนิตย์

ร่าง พ.ร.ก. ควบคุมเครดิตในภาวะคับขัน พ.ศ. ๒๔๘๖

■■■ คำอธิบายมาตรา ๔

บทบัญญัติ	คำอธิบาย
มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงควบคุม..... เฉพาะอย่างยิ่งในข้อต่อไปนี้	
(ก) การดำรงไว้ซึ่งเงินสดสำรอง	(ก) ความมุ่งหมายแห่งการควบคุมเงินสดสำรอง คือ

บทบัญญัติ	คำอธิบาย
	๑. เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของธนาคารพาณิชย์ โดยบังคับให้มีเงินสดไว้พอสมควรแก่การชำระหนี้ที่ต้องใช้เมื่อเรียกร้อง ที่ต้องบังคับเช่นนี้ก็เพราะจะบังคับให้ธนาคารต้องซื้อพันธบัตรรัฐบาลเป็นเงินมาก ฉะนั้น เงินที่ธนาคารเหลืออยู่อีกนั้น ถ้าไม่มีบทบังคับเสียเลย ธนาคารอาจนำไปลงทุนหาผลประโยชน์อย่างอื่นเป็นจำนวนมากเกินไป ฐานะของธนาคารก็จะไม่ "*เหลว*" *(Liquid)* พอ หากว่าผู้ฝากเงินถอนเงินไม่ได้ จะเกิดความเสียหายไม่เฉพาะแก่ผู้ฝากและธนาคารนั้น แต่จะทำให้ประชาชนขาดความนิยมเชื่อถือในระบบการธนาคารทั่วไปด้วย อนึ่ง ขณะนี้มีธนาคารต่างประเทศน้อยธนาคาร และธนาคารไทย ๆ กำลังจะเจริญงอกเงย จึงต้องระวังมิให้เกิดเสื่อมเสียความเชื่อถือในธนาคารไทย ๆ ได้เป็นอันขาด ๒. เพื่อป้องกันการเฟ้อแห่งเครดิต *(ซึ่งมีผลร้ายเท่าเงินเฟ้อ)* กล่าวคือ เงินที่ธนาคารมีเหลือจากซื้อพันธบัตรดั่งกล่าวใน ๑. นั้น ถ้าไม่กำหนดไว้ว่าต้องรักษาไว้เป็นเงินสดร้อยละเท่านั้น ๆ ธนาคารก็อาจเอาไปให้กู้ยืมแทบทั้งหมด หรือเป็นส่วนมากดั่งกล่าวแล้ว ผู้ที่มีหลักทรัพย์จึงอาจกู้ยืมไปใช้ในการเก็งกำไร

บทบัญญัติ	คำอธิบาย
	เช่นกักสินค้าหรือซื้อที่ดินได้มาก อันจะทำให้ราคาของและที่ดินแพงขึ้นไปโดยใช่เหตุ จึงควรกำหนดวงเงินที่ธนาคาร ฯลฯ จะเอาไปให้กู้ยืมได้
	๓. เพื่อให้ธนาคารแห่งประเทศไทยควบคุมเครดิตได้ กล่าวคือ เวลานี้มีธนบัตรออกจำหน่ายมากขึ้นเป็นลำดับ เงินที่ธนาคารพาณิชย์รับฝากก็ย่อมเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ธนาคารก็อาจให้เครดิต (*เช่นให้กู้ยืม*) มากขึ้นเป็นลำดับจนถึงเพื่อ การบังคับให้มีเงินสดร้อยละเท่านั้น ๆ ของเงินฝากนั้น เมื่อให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้กำหนดได้ด้วยว่าในเวลาใดจะให้มีเงินสดร้อยละเท่าใด ธนาคารกลางก็ย่อมกำหนดจำนวนเงินที่ธนาคารพาณิชย์จะใช้ในการให้เครดิตได้ จึงจะเป็นอันควบคุมเครดิตได้ วิธีการอันนี้ประเทศซึ่งไม่มีตลาดเงินชายุสั้น (short term money market) ย่อมใช้อยู่
(ข) การนำเงินไปลงทุนหาผลประโยชน์	(ข) ความมุ่งหมายแห่งบทนี้คือจะระดมกำลังทางเครดิตมาช่วยเหลือรัฐบาลในยามคับขัน โดยจะบังคับธนาคารให้ต้องซื้อพันธบัตรรัฐบาลตามสมควร ซึ่งขณะนี้เห็นควรเป็นเงินร้อยละ ๔๐ ของเงินที่รับฝาก

บทบัญญัติ	คำอธิบาย
	ตัวเลขประจำวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ ปรากฏว่า ธนาคารที่จดทะเบียนในประเทศไทย มีเงินรับฝากทั้งสิ้น ๘๒ ล้านบาท ถือพันธบัตรอยู่แล้ว เป็นราคา ๒๘ ล้านบาท เท่ากับร้อยละ ๓๔ ของเงินรับฝาก ฉะนั้น ธนาคารเหล่านี้จะต้องซื้อพันธบัตรอีกเพียงร้อยละ ๖ เท่านั้น ส่วนธนาคารจดทะเบียนในต่างประเทศ มีเงินรับฝากทั้งสิ้น ๓๙ ล้านบาท แต่มีธนาคาร..... แห่งเดียวที่ถือพันธบัตรรัฐบาล และถืออยู่ร้อยละ ๗ ของเงินรับฝาก ฉะนั้น ภาระแห่งการยังคับให้ซื้อพันธบัตรจะตกแก่ธนาคารต่างประเทศมากกว่าธนาคารไทย และเมื่อหันไปดูตัวอย่างในต่างประเทศ ก็ปรากฏว่า ในประเทศญี่ปุ่นธนาคารพาณิชย์ทั้งปวงถือพันธบัตรรัฐบาลญี่ปุ่นอยู่ประมาณร้อยละ ๔๐ ของเงินรับฝาก อนึ่ง องค์การเครดิตอาจแข่งขันกับธนาคารได้ในทางให้เครดิต จึงจำต้องยังคับตามนัยเดียวกัน เพื่อให้เป็นธรรมแก่ธนาคารด้วย

บทบัญญัติ	คำอธิบาย
(ค) การให้กู้ยืมเงิน	(ค) ความมุ่งหมายมีอยู่ว่า ถ้าเห็นสมควรก็จะได้มีอำนาจควบคุมการที่ธนาคารและองค์การเครดิตให้กู้ยืมเงินเป็นราย ๆ ไป เพื่อป้องกันมิให้ใครกู้เงินเอาไปใช้ในทางเก็งกำไรหรือทางอื่นใดอันอาจทำให้เงินเฟ้อ ในชั้นต้นนี้คิดว่า เมื่อได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติข้อ (ก) และ (ข) แล้วก็จะยังไม่ใช้อำนาจในข้อ (ค) นี้ แต่ก็ควรมีสำรองไว้เผื่อความจำเป็น
(ง) การเรียกเงินค่าหุ้นที่ยังมิได้ใช้เงินเสร็จหรือการเพิ่มทุน จะเป็นโดยวิธีออกหุ้นหรือหุ้นกู้ก็ตาม	(ง) ความมุ่งหมายมีอยู่ คือ ๑. เมื่อจะควบคุมการให้เครดิต ก็จะต้องควบคุมเงินสด เพราะเงินสดย่อมเป็นมูลฐานแห่งเครดิต จึงจะต้องบังคับว่าเมื่อจะเพิ่มทุนจะต้องได้รับอนุญาตก่อน ๒. เวลานี้รัฐบาลต้องการกู้เงินเป็นจำนวนมาก ต้องการให้ผู้มีเงินนำเงินมาซื้อพันธบัตร จึงต้องควบคุมการเพิ่มทุนเพื่อมิให้ธนาคาร ฯลฯ แข่งแย่งกับรัฐบาล การควบคุมนั้นไม่หมายความว่าจะห้ามการ

บทบัญญัติ	คำอธิบาย
	เพิ่มทุนเสียเลยทีเดียว หากจะจัดการในเรื่องเวลาเป็นสำคัญ เช่นมิให้มีการขายหุ้นเป็นจำนวนมากในขณะเดียวกันกับที่รัฐบาลขายพันธบัตร
(จ) การตั้งดำรงไว้ และเพิ่มเงินสำรอง	(๑) ความมุ่งหมายอยู่ที่จะป้องกันการหลีกเลี่ยงบทบังคับข้ออื่น ๆ เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าการตั้งหรือเพิ่มเงินสำรองนั้นเป็นวิธีการซึ่งอาจใช้ได้เพื่อซ่อนผลกำไรแท้จริง จึงควรป้องกันมิให้องค์การเครดิตใดหาทางหลีกเลี่ยงบทบังคับอื่น ๆ โดยอ้างเหตุว่าต้องขาดทุน อนึ่ง ได้กล่าวแล้วว่าธนาคารไทย ๆ กำลังจะเจริญงอกเงย จึงจะต้องระมัดระวังให้มีความมั่นคงจริง ๆ มิให้ประชาชนเสื่อมความนิยมในธนาคารไทย การมีทุนสำรองเป็นจำนวนพอควรเป็นทางหนึ่งที่จะประกันความมั่นคง
(ฉ) การยื่นรายการแสดงกิจการเป็นครั้งคราว	(ฉ) เพื่อสะดวกแก่การควบคุมดูแลให้การเป็นไปตามบทบังคับอื่น ๆ.

คำอธิบายร่างกฎกระทรวงการคลัง
ออกตาม พ.ร.ก. ควบคุมเครดิตในภาวะคับขัน พ.ศ. ๒๔๘๖

ร่างข้อ ๒

๑. ความมุ่งหมายคือจะป้องกันการเฟ้อแห่งเครดิตโดยวิธียังคับธนาคารให้ซื้อพันธบัตรรัฐบาลให้มาก เงินที่จะมีเหลือสำหรับให้บุคคลอื่นกู้ยืมจะได้ลดลง แต่ถ้าจะยังคับไปเช่นนี้ตรง ๆ สำหรับบางธนาคารอาจมีข้อติดขัด ดั่งเหตุผลซึ่งจะได้กล่าวต่อไปภายหลัง เพื่อหลีกเลี่ยงข้อติดขัดที่อาจเกิดขึ้น จึงได้ร่างเป็นความว่า ห้ามมิให้ธนาคารให้กู้ยืมเงิน เว้นแต่จะได้รับอนุญาต (*วรรค ๑*) แต่ถ้าธนาคารใดถือพันธบัตรรัฐบาลเป็นราคามากเท่าที่กำหนด ก็ให้ธนาคารนั้นได้รับยกเว้นจากข้อห้าม (*วรรค ๒*)

ในกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามวรรค ๑ (*ถ้ามี*) การอนุญาตก็จะถือหลักว่าจะอนุญาตรายที่จะได้ *ประโยชน์เป็นส่วนรวม* ด้วย เช่น ให้กู้ยืมเงินเพื่อสั่งสินค้าเข้ามาหรือเพื่อผลิตสินค้าโดยตรง แต่รายใดที่จะเสีย

ประโยชน์ส่วนรวม เช่นให้กู้ยืมไปซื้อสินค้าที่มีอยู่แล้ว ก็จะไม่อนุญาต เมื่อมีการจำกัดเช่นนี้ธนาคารก็ควรจะมีเงินเหลืออยู่บ้าง ซึ่งถ้าไม่ซื้อพันธบัตรก็จะอยู่เปล่า และแม้จะอยู่เปล่า ก็ยังได้ผลในการกันเครดิตเฟ้อ

ต่อไปนี้ จะได้พิจารณาว่าธนาคารใดอาจมีข้อติดขัดในการปฏิบัติตามวรรค ๒

๒. เมื่อ ๓๑ มีนาคม ๒๔๘๖ ตัวเลขของธนาคารที่จดทะเบียนในประเทศไทยรวม ๖ ธนาคาร ปรากฏดังนี้

เงินฝาก	๘๙,๔๑๑,๐๐๐ บาท
พันธบัตรที่ถืออยู่แล้ว	๓๑,๘๔๒,๐๐๐ บาท
พันธบัตรเท่ากับ	๓๕ % ของเงินฝาก

ฉะนั้น กล่าวทั่วๆไป ธนาคารจำพวกนี้จะปฏิบัติตามวรรค ๒ ได้ไม่ติดขัด

๓. แต่ในจำพวกธนาคารที่จดทะเบียนในประเทศไทยนั้น ธนาคาร..... อยู่ในฐานะต่างจากธนาคารไทยอื่นๆ เพราะถือพันธบัตรอยู่น้อย ดังปรากฏต่อไปนี้

เงินฝาก	๑๑,๐๗๑,๐๐๐ บาท
พันธบัตรที่ถืออยู่แล้ว	๕๐,๐๐๐ บาท
พันธบัตรเท่ากับ	๐.๕ % ของเงินฝาก

จึงจะต้องซื้อพันธบัตรอีก	๔,๓๗๘,๐๐๐ บาท
แต่มีเงินสด	๓,๒๕๓,๐๐๐ บาท
และเงินให้กู้ยืม	๕,๗๒๙,๐๐๐ บาท

ตัวเลขข้างบนนี้ทำให้เห็นว่าธนาคารนี้จะปฏิบัติตามวรรค ๒ ได้โดยวิธีลดเงินสดและเงินให้กู้ยืมลง และโดยที่เป็นธนาคารไทยแท้ ๆ ก็ควรจะปฏิบัติเพื่อเป็นการช่วยเหลือรัฐบาลด้วย ดังที่ธนาคารไทยอื่น ๆ ทำอยู่แล้ว อนึ่ง การซื้อพันธบัตรแทนการให้บุคคลอื่นกู้ยืมเงินนั้น โดยเฉพาะธนาคารนี้อาจไม่เสียประโยชน์เลย หรือกลับได้ประโยชน์ดีขึ้น เพราะเงินที่ธนาคารนี้ให้กู้ไปนั้นบางรายมีดอกเบี้ยต่ำกว่าดอกเบี้ยพันธบัตร

๔. ธนาคารที่จดทะเบียนในต่างประเทศนั้น มีที่เป็นสำคัญก็เฉพาะธนาคารโยโกฮามา ซึ่งมีตัวเลขเมื่อ ๓๑ มีนาคม ๒๔๘๖ ดังต่อไปนี้

เงินฝาก	๓๐,๗๓๔,๐๐๐ บาท
พันธบัตร	— บาท
จึงจะต้องซื้อพันธบัตร	๑๒,๒๔๓,๐๐๐ บาท
มีเงินสด	๔,๘๓๑,๐๐๐ บาท
มีเงินให้กู้ยืม	๑๑,๑๖๙,๐๐๐ บาท
มีสินทรัพย์ในต่างประเทศ	๑๖,๗๗๗,๐๐๐ บาท

ฉะนั้น ธนาคารนี้จะต้องลดเงินให้กู้ยืมและสินทรัพย์ในต่างประเทศลงมาก จึงจะปฏิบัติตามวรรค ๒ ได้

๕. แต่ธนาคารโยโกฮามาอ้างว่าเป็นธนาคารแลกเปลี่ยน (exchange bank) มิใช่เป็นธนาคารรับฝาก (deposit bank) ฉะนั้นโดยปกติไม่ควรมีเงินฝากมากมาย จึงได้สอบสวนได้ความว่าเงินฝาก ๓๐ ล้านยาทเศษนั้นมีเงินของทหารญี่ปุ่นอยู่ด้วยประมาณ ๑๓ ล้านยาทเศษ เงินรายนี้ธนาคารเบิกไปก่อนที่ต้องจ่ายเพื่อทหาร และใช้ประโยชน์ในทางอื่นเสียก่อน ซึ่งเป็นการที่ไม่ควรปฏิบัติ

ฉะนั้น ถ้าธนาคารนี้ไม่ต้องการซื้อพันธบัตรมาก ก็อาจเลิกใช้วิธีเบิกเงินทหารไปก่อนความจำเป็น ส่วนเงินที่เบิกไปใช้ทำประโยชน์ก็ควรจัดการถอนคืนมา แล้วจะฝากธนาคารแห่งประเทศไทยไว้ก่อนก็ได้

เมื่อหักเงินของทหารญี่ปุ่นออกแล้ว ตัวเลขของธนาคารจะเป็นดังนี้

เงินฝาก	๑๗,๗๐๐,๐๐๐ ยาท
จะต้องซื้อพันธบัตร	๗,๐๘๐,๐๐๐ ยาท

๖. จึงสรุปลงได้ว่า ธนาคารโยโกฮามามีทางเลือกปฏิบัติได้ ๒ ทาง คือ

ก. ปฏิบัติตามวรรค ๒ โดยซื้อพันธบัตรประมาณ ๑๒ ล้านยาท

ข. คืนเงินทหารเสีย และปฏิบัติตามวรรค ๒ โดยซื้อพันธบัตรประมาณ ๗ ล้านบาท

ในที่นี้ขอควรสังเกตด้วยว่า ธนาคารต่างๆ ในประเทศญี่ปุ่นก็ถือพันธบัตรรัฐบาลญี่ปุ่นราว ๔๐% ของเงินฝาก และในประเทศนั้นก็มีกฎหมาย (Temporary Funds Adjustment Law) บัญญัติว่า ธนาคารฯลฯ ที่จะให้กู้ยืมเงินเพื่อการตั้ง หรือการขยาย หรือการทำให้ดีขึ้น ซึ่งการอุตสาหกรรม หรือที่จะลงเงินซื้อหลักทรัพย์ จะต้องได้รับอนุญาตจากรัฐบาล

ร่างข้อ ๓

๑. บริษัทประกันภัยเวลานี้มีทั้งไทยและต่างประเทศ ตัวเลขมีดังต่อไปนี้

	บริษัทไทย	*บริษัทต่างประเทศ*
	บาท	บาท
เบี้ยประกันภัย (๒๔๘๕)	๑,๓๒๔,๐๐๐	๘๖๖,๐๐๐
เงินสด	๒,๓๔๖,๐๐๐	—
เงินลงทุนหาผลประโยชน์ในประเทศไทย	๒,๒๔๕,๐๐๐	—

(*หมายเหตุ* บริษัทต่างประเทศส่งเบี้ยประกันภัยที่ได้รับออกไปต่างประเทศ)

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า บริษัทประกันภัยได้รับเบี้ยประกันภัยไม่น้อย และบริษัทไทยมีเงินสดไม่น้อยเหมือนกัน จึงควรกีดกันมิให้ออกให้กู้ยืมได้มากเกินไป การกีดกันเป็นส่วนหนึ่งแห่งการกันเครดิตเฟ้อ และให้ความเป็นธรรมแก่ธนาคาร ในร่างนี้จึงได้กำหนดให้บริษัทประกันภัยต้องซื้อพันธบัตร และอาศัยจำนวนเงินที่ลงทุนหาผลประโยชน์เป็นเกณฑ์กำหนดจำนวนพันธบัตรที่ให้ซื้อ ถ้าบริษัทยิ่งลงทุนให้กู้ยืมมากก็ยิ่งจะต้องซื้อพันธบัตรมาก วิธีการทำนองนี้ทราบว่าประเทศอิตาลีเคยใช้มาแล้ว คือมีกฎหมายบังคับว่า เมื่อผู้ใดจะซื้อแชร์บริษัท ไลฟ์ เท่าใด จะต้องซื้อพันธบัตรรัฐบาลด้วยเป็นจำนวนเท่านั้น

๒. แต่บริษัทต่างประเทศขณะนี้ส่งเบี้ยประกันภัยไปต่างประเทศ ไม่ได้ลงทุนหาผลประโยชน์ในประเทศไทย เรียกได้ว่าไม่มีส่วนในการที่อาจทำให้เครดิตเฟ้อ แต่ถ้าจะไม่บังคับให้ซื้อพันธบัตรเสียเลยก็น่าจะไม่เป็นธรรมแก่บริษัทไทย และอีกประการหนึ่ง บริษัทต่างประเทศเหล่านี้มาหากินในประเทศไทยก็ควรต้องมีส่วนช่วยเหลือรัฐบาลไทยในยามคับขันเช่นเวลานี้ ในร่างกฎข้อนี้จึงได้อาศัยเอาเบี้ยประกันภัยเป็นอีกเกณฑ์หนึ่งในการกำหนดจำนวนพันธบัตรที่บริษัทประกันภัยจะต้องซื้อ

๓. ในที่นี้ขอเสนอด้วยว่า ถ้าจะอาศัยเบี้ยประกันภัยเป็นเกณฑ์แต่อย่างเดียวก็อาจจะไม่ได้ผลดีพอในทางกันเครดิตเฟ้อ เพราะบริษัทอาจกู้ยืมเงินจากธนาคารหรือบุคคลอื่นมาลงทุนหาผลประโยชน์ได้ ถ้าไม่มีเกณฑ์ดังกล่าวใน ๒. ไว้ด้วย ก็ขาดเครื่องกีดกันการให้กู้ยืมเงินมากเกินไป

๔. เมื่อใช้ตัวเลขใน ๑. คำนวณตามอัตราในร่างกฎข้อนี้แล้ว จะได้ผลดังนี้

บริษัทไทย

ร้อยละ ๔๕ ของเงินลงทุนหาผลประโยชน์ ๑,๐๓๒,๐๐๐ บาท
ร้อยละ ๗๕ ของเบี้ยประกันภัยในปีหนึ่ง ๆ ๙๙๓,๐๐๐ บาท

บริษัทต่างประเทศ

ร้อยละ ๗๕ ของเบี้ยประกันภัยในปีหนึ่ง ๆ ๖๔๙,๐๐๐ บาท

ตามตัวเลขนี้ควรถือได้ว่าบริษัทไทยและต่างประเทศไม่ได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน คือบริษัทไทยจะต้องซื้อพันธบัตร ๑,๐๓๒,๐๐๐ บาท ซึ่งประมาณเท่า ๆ กับร้อยละ ๗๕ ของเบี้ยประกันภัย บริษัทต่างประเทศก็จะต้องซื้อร้อยละ ๗๕ ของเบี้ยประกันภัยเหมือนกัน

๕. อนึ่ง การบังคับให้ซื้อพันธบัตรนั้น ในร่างกฎมิได้บังคับว่าให้ซื้อทุกปี หากให้ถือพันธบัตรไว้ตามเกณฑ์ที่กำหนดเท่านั้น ฉะนั้น บริษัทไทยควรจะปฏิบัติตามกฎนี้ได้โดยสะดวก เพราะมีเงินสดอยู่แล้วถึง ๒ ล้านบาทเศษ บริษัทเหล่านี้กลับจะได้ประโยชน์ดีขึ้นเสียอีก เพราะดอกเบี้ยพันธบัตรสูงกว่าดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร อนึ่ง บริษัทประกันภัยอยู่ในฐานะต่างจากธนาคารในข้อที่ไม่จำต้องจ่ายเงินสดทันทีเมื่อถูกทวงถาม จึงอาจถือพันธบัตรไว้ได้มาก

ร่างข้อ ๔
และข้อ ๕

๑. บริษัทออมสินเวลานี้มีแต่บริษัทสากลออมสิน และทราบมาว่าเวลานี้คิดจะเลิกไปโดยวิธีรับแต่เงินของผู้ที่ซื้อยอนด์ไว้แล้ว ไม่ขายยอนด์ใหม่อีกต่อไป พรีเมียมที่จะได้รับจึงจะลดน้อยลงเป็นลำดับ ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ปรากฏดังนี้

ม.ค. — มี.ค.		๓๑,๘๒๔ บาท
เม.ย. — มิ.ย.		๓๔,๓๗๑ บาท
ก.ค. — ก.ย.		๓๑,๔๒๑ บาท
ต.ค. — ธ.ค.		๒๖,๙๒๕ บาท
	รวม	๑๒๔,๕๔๑ บาท

ในปีนี้ไม่มีเงินส่งออกไปเลย ทั้งยังต้องนำเงินเข้ามาจากต่างประเทศด้วยบ้าง การลงทุนหาผลประโยชน์ในประเทศไทยไม่มีเลย นอกจากที่ให้ผู้ถือยอนด์กู้ ฉะนั้น ถ้าจะยังไม่ยังคับบริษัทนี้อย่างไรก็คงไม่มีการเสียหาย แต่เห็นว่าบริษัทนี้ได้หากินในประเทศไทยมานานแล้ว จึงควรต้องช่วยเหลือรัฐบาลบ้างในยามนี้

๒. การยังคับให้บริษัทนี้ซื้อพันธบัตรรัฐบาล มีข้อวิตกอยู่ว่า ถ้ายังคับรุนแรงเกินไปบริษัทอาจเลิกกิจการไปเสีย คนไทยที่ถือยอนด์อยู่ก็จะต้องเสียหาย ในร่างนี้จึงยังคับให้ซื้อเพียงร้อยละ ๒๕ ของพรีเมียมในไตรมาสหนึ่ง ๆ และจะเป็นผลดังนี้

	พรีเมียม	*ต้องซื้อพันธบัตร*
	บาท	บาท
ในไตรมาสหนึ่งๆ *(ประมาณ)*	๓๑,๐๐๐	๗,๗๕๐
ในปีหนึ่งๆ *(ประมาณ)*	๑๒๔,๐๐๐	๓๑,๐๐๐

พันธบัตรที่บริษัทซื้อนั้น ในร่างได้เปิดทางให้บริษัทขายได้เมื่อเจ้าพนักงานเห็นจำเป็น เพื่อบริษัทจะได้ชำระเงินให้แก่ผู้ถือยอนด์ได้สะดวก

๓. ในร่างข้อ ๖ ได้เปิดทางให้บริษัทให้ผู้ถือยอนด์กู้เงินได้โดยปราศจากการกีดกัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ถือยอนด์มีทางได้เงินของตนคืนมาบ้าง แต่การที่บริษัทจะให้บุคคลอื่นกู้ยืมเงินนั้นสมควรมีการกีดกันเพื่อมิให้บริษัทได้เปรียบธนาคารหรือองค์การเครดิตอื่นๆ จึงได้กำหนดไว้ว่าเมื่อให้บุคคลอื่นกู้ยืมเงินเท่าไร จะต้องซื้อพันธบัตรรัฐบาลด้วยเป็นจำนวนเท่ากัน การยังคับเช่นนี้ปรากฏว่าเป็นวิธีที่ประเทศอิตาลีเคยใช้มา ดังกล่าวข้างบนแล้ว

ร่างข้อ ๖

กฎเกณฑ์ที่กำหนดในข้อนี้ตั้งใจจะให้คลุมถึงท่านที่มีทุนทรัพย์มาก ตลอดถึงหุ้นส่วนที่ไม่ได้จดทะเบียน แต่ไม่ถึงผู้ที่หากินอย่างสามัญธรรมดา เช่นรับจำนำจำนองอยู่กับบ้าน

ร่างข้อ ๗

การยังคับองค์การเครดิตที่ระบุในข้อนี้ (*คือนิติบุคคลที่ให้กู้ยืมเงินและบุคคลธรรมดาหรือคณะบุคคลที่ระบุในข้อ ๖*) รู้สึกว่าเป็นการยากลำบากที่จะตั้งกฎเกณฑ์ได้ เช่นบุคคลธรรมดาเมื่อมีรายได้มาแล้วย่อมต้องจ่ายเป็นค่าบำรุงรักษาทรัพย์สินเสียส่วนหนึ่ง เหลือจากนั้นอาจเอาไปใช้สอยส่วนตัว หรือลงทุนหาผลประโยชน์ต่อไปอีก หรือทั้งสองอย่าง บุคคลใดจะจ่ายเพื่อการใดเท่าใดส่วนก็ยากจะทราบได้ หรือถ้าจะมีบทยังคับกำหนดส่วนไว้ ก็จะเป็นการเข้าแทรกแซงในเรื่องส่วนตัวบุคคลมากเกินไป ในร่างนี้จึงได้ใช้วิธีให้ขึ้นอัตราส่วนพันธบัตรเท่าจำนวนเงินที่จะให้บุคคลอื่นกู้ยืม โดยถือว่าเมื่อมีรายได้พอให้ผู้อื่นกู้ยืมก็ควรแบ่งให้รัฐบาลได้กู้ยืมบ้าง ซึ่งน่าจะพอแก่ความประสงค์ในอันจะควบคุมเครดิต และให้ความเป็นธรรมแก่อนาคารแล้ว ส่วนข้อยกเว้นนั้นตั้งใจจะผ่อนผันมิให้บุคคลเหล่านี้ต้องรับความยุ่งยากที่จะต้องปฏิบัติตามข้อนี้ และจะสะดวกแก่เจ้าพนักงานด้วย อนึ่ง ถ้าบุคคลใดถือพันธบัตรไว้ถึงร้อยละ ๔๐ แห่งรายได้ในไตรมาสหนึ่งๆ ก่อนหักรายจ่ายก็น่าจะเป็นจำนวนสูงพอควรแล้ว และเงินที่จะเหลือให้บุคคลอื่นกู้ยืมได้ก็คงไม่มากนัก

หน่วยราชการ หมายความถึง *พระคลังข้างที่* และ *สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์* ซึ่งก็ควรถูกควบคุมด้วย แต่น่าจะให้เป็นการภายในจะดูเหมาะสมกว่า ในร่างนี้จึงควบคุมแต่เฉพาะทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งพระคลังข้างที่ครอบครองอยู่

ร่างข้อ ๔
ถึงข้อ ๑๐

เป็นเพียงบทที่จะให้ความสะดวกแก่เจ้าพนักงานในอันจะควบคุมองค์การเครดิตต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตามกฎนี้

ส่วนธนาคารต่างๆไม่ต้องมีบทยังคับเช่นนี้ เพราะต้องแสดงรายการต่อธนาคารแห่งประเทศไทยอยู่แล้ว

ร่างข้อ ๑๒

การปฏิบัติตามบทยังคับบางข้อที่ระบุไว้นั้น เพื่อความสะดวกเห็นควรผ่อนผันให้เวลาจนถึง ๑ กรกฎาคม ผู้ถูกยังคับจะได้มีโอกาสจัดเรื่องการเงินของเขา และฝ่ายเราจะได้มีพันธบัตรพอขายให้ *(พันธบัตรทองคำออกในวันที่ ๒๔ มิถุนายน)* อนึ่ง การผ่อนผันยังกำหนดให้มีระยะที่ ๒ อีก เผื่อจะมีกรณีจำเป็นจริง

การผ่อนผันเป็น ๒ ระยะเช่นนี้เหมาะกว่าระยะเดียว เพราะถ้าให้เวลาระยะเดียว ๓ — ๔ เดือน บางคนอาจนอนใจไม่ปฏิบัติจนกว่าจะจวนหมดเวลา แล้วก็จะมาร้องว่าปฏิบัติไม่ทัน.

๒๕ พฤษภาคม ๒๔๘๖

เรื่องควบคุมเครดิต (ส่วนที่เกี่ยวกับธนาคาร)

๑. กฎหมายว่าด้วยการควบคุมเครดิต ส่วนที่เกี่ยวกับธนาคาร มีบทบังคับ ๒ ประการ คือ

(ก) ธนาคารต้องมีเงินสดสำรองไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๒๕ ของเงินฝาก

(ข) ธนาคารต้องไม่ให้กู้ยืมเงินหรือลงทุนหาผลประโยชน์อย่างใด นอกจากซื้อพันธบัตร เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

แต่ว่าถ้าธนาคารใดถือพันธบัตรเป็นราคาไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๔๐ ของเงินฝาก ก็ได้รับยกเว้นจากข้อห้ามที่กล่าวนี้

.....และธนาคาร.....เท่านั้น ได้ปฏิบัติแล้วทุกธนาคาร

๒. ถึง ๓๑ กรกฎาคม ๒๔๘๖ มีแต่ธนาคารที่ยังมิได้ปฏิบัติตามกฎหมาย ส่วนธนาคารอื่น ๆ ท้ายยันทึกนี้มีใบแนบ ๑ แสดงการปฏิบัติของธนาคารต่าง ๆ

หมายที่กล่าวแล้วนั้นโดยย่อเสียผลอย่างไร

ต่อไปนี้จะได้อธิบายความประสงค์ของบทกฎหมายเพื่อให้เห็นว่าการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติจะได้หรือ

๓. บทบังคับให้ธนาคารต้องมีเงินสดสำรองไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๒๕ ของเงินฝากนั้น ก่อนอื่นควรสังเกตไว้ว่ามิใช่เป็นการริเริ่มขึ้นใหม่ ที่แล้ว ๆ มาธนาคารทั้งปวงก็เคยมีเงินสดสำรองประมาณร้อยละ ๒๕ หรือมากกว่าอยู่แล้วเป็นปกติ ดั่งแจ้งในใบแนบ ๒ ท้ายนี้ ฉะนั้น การบังคับให้ต้องมีเงินสดสำรองร้อยละ ๒๕ จึงเป็นการปฏิบัติดั่งที่เคยทำมาแล้วเท่านั้น เหตุไรจึงต้องบังคับจะอธิบายต่อไป

๔. เงินที่ธนาคารรับฝากส่วนมากเป็นเงินฝากกระแสรายวัน ซึ่งธนาคารต้องจ่ายทันทีเมื่อผู้ฝากสั่งจ่าย ธนาคารจึงต้องมีเงินสดสำรองไว้ให้พอที่จะจ่ายตามคำสั่งได้ทุกเมื่อ และก็ได้เคยมีไว้ประมาณร้อยละ ๒๕ หรือมากกว่าดั่งกล่าวแล้ว แต่ในระหว่างเวลานี้มีบุคคลบางคนหาผลประโยชน์โดยวิธีกักกันสินค้าหรือวิธีอื่นซึ่งทำให้ของแพง และเมื่อทำเป็นการใหญ่ก็ต้องกู้ยืมเงินมาเป็นทุน ฝ่ายธนาคารเมื่อให้กู้ยืมเงินไปก็ได้ดอกเบี้ย ธนาคารมีวัตถุประสงค์จะหากำไร ไม่มีหน้าที่ต้องคำนึงว่าจะเสื่อมเสียแก่

ประโยชน์ส่วนรวมหรือไม่ จึงมีบางธนาคารให้กู้ยืมเงินไปมากมาย เงินสดสำรองที่เคยมีอยู่ร้อยละ ๒๕ หรือมากกว่า ก็ได้ลดต่ำลงมาก

๕. ที่บางธนาคารให้กู้ยืมเงินไปมากมายนั้น ย่อมจะเกิดผลเสีย ๓ ประการ คือ

(ก) ผู้กู้อาจเอาเงินไปเป็นทุนกักกันสินค้า ซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไร หรือทำการอย่างอื่นอันเป็นเหตุทำให้ของแพง

(ข) ธนาคารใดยิ่งให้กู้ยืมเงินมากก็ยิ่งจะมีเงินสดสำรองน้อย ถ้าหากมีผู้ถอนเงินมาก ธนาคารก็จะไม่มีเงินสดพอจ่าย และเมื่อธนาคารไม่สามารถจ่ายเงินตามคำสั่งผู้ฝากคนใดคนหนึ่งแม้แต่คนเดียว คนอื่น ๆ ทุกคนต่างก็จะหมดความเชื่อถือ และจะเรียกร้องเงินของตนคืน ธนาคารนั้นจะต้องล้มไป ผู้ฝากจะต้องเสียหาย

(ค) เวลานี้ธนาคารต่างประเทศ ๓ ธนาคารถูกยึดแล้ว เป็นโอกาสดีของธนาคารไทยที่จะงอกเงยใหญ่โตขึ้นได้ ถ้าธนาคารไทยทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือเสียแล้ว ไหนเลยไทยจะเอางานธนาคารออกมาจากมือชาวต่างประเทศได้ เมื่อเสร็จสงครามแล้วธนาคารต่างประเทศก็คงจะเข้ามาทำการใหญ่โตได้อีก โอกาสดีเช่นเวลานี้เมื่อไรจะมีมาใหม่

การยังคับธนาคารให้มีเงินสดสำรองไว้เท่าที่เคยมีมาแล้วแต่ก่อน จึงเป็นการที่จำเป็นต้องทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๖. บทบังคับมิให้ธนาคารให้กู้ยืมเงินโดยมิได้รับอนุญาตนั้น มีจุดประสงค์ในอันจะป้องกันมิให้สินค้ามีราคาแพงยิ่ง ๆ ขึ้นไปไม่สิ้นสุด จึงจะห้ามการให้กู้ยืมเงินไปเป็นทุนกักกันสินค้า หรือซื้อที่ดินหรือวัตถุอย่างอื่น ๆ เพื่อเก็งกำไรเป็นต้น แต่การให้กู้ยืมเพื่อผลิตสินค้าหรือสั่งสินค้าเข้ามาซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนรวมในขณะนี้ ก็จะได้รับอนุญาตให้ทำได้

๗. อนึ่ง ในเวลานี้รัฐบาลจำต้องมีรายจ่ายมาก และประสงค์จะผ่อนเบาภาระให้แก่ราษฎร โดยวิธีกู้เงินมาจ่ายแทนที่จะเพิ่มภาษีอากร ธนาคารเป็นองค์การที่ให้กู้ยืมเงิน ก็ควรจะแบ่งเงินมาให้รัฐบาลกู้ยืมได้บ้าง แทนที่จะให้บุคคลอื่น ๆ กู้ยืมทั้งหมด เมื่อธนาคารได้ให้รัฐบาลกู้ยืมเงินถึงร้อยละ ๔๐ ของเงินฝากแล้ว เงินที่จะมีเหลือให้บุคคลอื่นกู้ยืมได้ก็ย่อมลดน้อยลง ในกฎหมายจึงได้มีบทไว้ว่า ธนาคารใดถือพันธบัตรราคาถึงร้อยละ ๔๐ ของเงินฝากแล้วก็จะให้บุคคลอื่นกู้ยืมเงินได้โดยไม่ต้องขออนุญาต

๘. ได้กล่าวแล้วว่าขณะนี้มีเพียง ๒ ธนาคารที่ยังมิได้ปฏิบัติตามกฎหมาย คือธนาคาร.....และ.....

ธนาคาร.....มีเงินสดสำรองยังไม่ถึงร้อยละ ๒๕ ตามกฎหมาย แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ได้ให้คำแนะนำและพร้อมที่จะช่วยในอันที่จะให้ปฏิบัติตามบทบังคับนั้นได้ คงจะไม่มีข้อยุ่งยากอย่างไรอีก อนึ่ง ธนาคาร.....ถือพันธบัตรอยู่เกือบร้อยละ ๔๐ ของเงินฝาก และก็มีทางที่จะช่วยเหลือรัฐบาลโดยซื้อเพิ่มเติมให้ครบร้อยละ ๔๐ นั้นได้

ธนาคาร.....มีเงินสดสำรองใกล้ร้อยละ ๒๕ ของเงินฝาก ฉะนั้นการที่จะปฏิบัติตามกฎหมายจึงไม่เป็นการยากลำบาก อนึ่ง ธนาคารนั้นถือพันธบัตรอยู่ไม่ถึงร้อยละ ๑ ของเงินฝาก ถ้าจะช่วยเหลือรัฐบาลโดยซื้อพันธบัตรจนครบร้อยละ ๔๐ ก็ย่อมจะทำได้ โดยวิธีค่อย ๆ ถอนเงินที่ให้บุคคลอื่นกู้ยืมกลับมาเสียบ้าง แล้วใช้เงินที่ถอนได้นั้นซื้อพันธบัตร ดังที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้แนะนำไปแล้ว ถ้าธนาคาร.....ปฏิบัติตามคำแนะนำนั้น นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือรัฐบาลแล้ว ฐานะของธนาคาร.....เองจะมั่นคงดีขึ้น เพราะรัฐบาลย่อมเป็นลูกหนี้ที่มีฐานะดีกว่าลูกหนี้อื่น ๆ ในการนี้ธนาคารจะขาดผลประโยชน์ไปบ้างปีหนึ่งประมาณ ๒๘,๐๐๐ บาท เพราะรัฐบาลให้ดอกเบี้ยต่ำกว่าลูกหนี้อื่น ๆ โดยมาก แต่เมื่อระลึกว่าธนาคารนี้ได้กำไรมาแล้วมากมาย ใน ๑๒ เดือนที่แล้วมานี้ได้จ่ายเงินปันผลถึงร้อยละ ๔๐ ของทุนที่เรียกแล้ว การเสียสละเพียงเท่านี้เพื่อช่วยรัฐบาลก็ไม่ควรรังเกียจ แม้แต่ธนาคารญี่ปุ่นก็ได้ยอมมาแล้วว่าจะช่วยเหลือ.

เรื่องควบคุมเครดิต (ส่วนที่เกี่ยวกับธนาคารพาณิชย์)

๑. ตามกฎหมายธนาคารพาณิชย์จะต้อง

ก. มีเงินสดสำรองไว้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๒๕ ของเงินฝาก — เงินร้อยละ ๒๕ นี้ต้องฝากไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่ง

และ ข. ไม่ให้บุคคลใดกู้ยืมเงิน เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

หรือ ค. ถือพันธบัตรไว้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๔๐ ของเงินฝาก

อนึ่ง โดยเฉพาะธนาคารไทยทั้ง ๔ กระทรวงการคลังได้ขอร้องให้เลือกปฏิบัติตามข้อ ค. และเมื่อได้ปฏิบัติแล้วก็ย่อมได้รับยกเว้นจากข้อ ข.

๒. ในการปฏิบัติตามกฎหมายและตามคำขอร้องของกระทรวงการคลัง ธนาคารจะต้องปฏิบัติตามตัวอย่างต่อไปนี้

	บาท		บาท
เงินฝาก	๑๐๐	เงินสดสำรอง (ไม่ต่ำกว่า)	๒๕
		พันธบัตร (ไม่ต่ำกว่า)	๔๐
		เงินสำหรับให้กู้ยืมและลงทุนหาผลประโยชน์ (ไม่เกิน)	๓๕
	๑๐๐		๑๐๐

๓. ในเวลาใดที่ธนาคารถูกถอนเงินมากกว่าที่ได้รับฝาก

ก. ถ้าธนาคารยังมิได้ให้กู้ยืมเงินและลงทุนหาผลประโยชน์ไปแล้วเต็มจำนวนร้อยละ ๓๕ ธนาคารอาจใช้เงินที่คงเหลืออยู่นั้นจ่ายให้ผู้ฝากได้

หรือ ข. ถ้าธนาคารใดให้กู้ยืมเงินและลงทุนหาผลประโยชน์ไปแล้วเต็มจำนวนร้อยละ ๓๕ ธนาคารก็ขอเบิกเงินเกินบัญชีได้จากธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำพันธบัตรมามอบไว้เป็นประกัน ดอกเบี้ยที่ธนาคารแห่งประเทศไทยจะคิดเอานั้นจะต่ำกว่าดอกเบี้ยพันธบัตรร้อยละ $\frac{๑}{๒}$

จะแสดงตัวเลขเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

ธนาคารในกรณี ก.

(๑)

	บาท		บาท
เงินฝาก	๑๐๐	เงินสดสำรอง	๔๐
		พันธบัตร	๔๐
		เงินให้กู้ยืม	๒๐
	๑๐๐		๑๐๐

ถ้าธนาคาร ก. ถูกถอนเงินมากกว่าที่ได้รับฝาก เป็นต้นว่าถอน ๕๐ บาท แต่ได้รับฝากในวันนั้นเพียง ๓๐ บาท และจำนวนสุทธิที่ถูกถอนเป็นเงิน ๒๐ บาท ผลจะเป็นดังต่อไปนี้

(๒)

	บาท		บาท
เงินฝาก	๘๐	เงินสดสำรอง	๒๐
		พันธบัตร	๔๐
		เงินให้กู้ยืม	๒๐
	๘๐		๘๐

จึงเป็นอันว่าธนาคาร ก. ยังมีเงินสดสำรองถูกต้องตามกฎหมาย ถือพันธบัตรไม่ต่ำกว่าที่กระทรวงการคลังขอร้อง เงินให้กู้ยืมคงเดิม

ธนาคารในกรณี ข.

(๑)

	บาท		*บาท*
เงินฝาก	๑๐๐	เงินสดสำรอง	๒๕
		พันธบัตร	๔๐
		เงินให้กู้ยืม	๓๕
	๑๐๐		๑๐๐

ถ้าธนาคาร ข. ถูกถอนเงินมากกว่าที่ได้รับฝาก เป็นต้นว่าถอน ๕๐ บาท แต่ได้รับฝากในวันนั้นเพียง ๓๐ บาท และจำนวนสุทธิที่ถูกถอนเป็นเงิน ๒๐ บาท ผลจะเป็นดังต่อไปนี้

(๒)

	บาท		บาท
เงินฝาก	๘๐	เงินสดสำรอง	๕
		พันธบัตร	๔๐
		เงินให้กู้ยืม	๓๕
	๘๐		๘๐

ซึ่งทำให้ธนาคารมีเงินสดสำรองน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด ถ้าธนาคารไม่มีพันธบัตรรัฐบาลก็จะไม่มีหนทางอื่นที่จะเพิ่มเงินสดสำรองให้ถูกกฎหมายได้ นอกจากจะเรียกเงินให้กู้ยืมคืนเสีย ๒๐ บาท ซึ่งจะทำให้ธนาคารขาดผลประโยชน์ไปบ้าง แต่โดยเหตุที่ธนาคารถือพันธบัตรอยู่ถึง ๔๐ บาท ธนาคารจึงมีหนทางเพิ่มเงินสดสำรองให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยกู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทย ๑๕ บาท มีพันธบัตรเป็นประกัน ฐานะของธนาคารจึงจะเป็นดังต่อไปนี้

(๓)

	บาท		บาท
เงินฝาก	๘๐	เงินสดสำรอง	๒๐

เป็นลูกหนี้ธนาคาร		พันธบัตร	๔๐
แห่งประเทศไทย	๑๕	เงินให้กู้ยืม	๓๕
	๔๕		๔๕

จึงเป็นอันว่าธนาคาร ข. ยังมีเงินสดสำรองถูกต้องตามกฎหมาย ถือพันธบัตรไม่ต่ำกว่าที่กระทรวงการคลังขอร้อง เงินให้กู้ยืมคงเดิม แต่เป็นลูกหนี้ธนาคารแห่งประเทศไทย ๑๕ บาท หนี้รายนี้ต้องเสียดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยพันธบัตรร้อยละ $\frac{1}{2}$ ธนาคาร ข. จึงยังคงมีรายได้จากพันธบัตรอีกร้อยละ $\frac{1}{2}$ ทั้งดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมนั้นธนาคาร ข. ก็จะคงได้รับอยู่ตามเดิม.

บันทึกเรื่องสภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติ พ.ร.ก. ควบคุมเครดิต

๑. ด้วยสภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติพระราชกำหนดควบคุมเครดิตในภาวะคับขัน พ.ศ. ๒๔๘๖ จึงควรต้องพิจารณาโดยด่วนว่าการไม่อนุมัตินั้นจะมีผลอย่างไรบ้าง ในการพิจารณาข้อนี้จะต้องระลึกถึงจุดประสงค์ของกฎหมาย เฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับธนาคารพาณิชย์ เพราะพระราชกำหนดฉบับนี้ตกไปก็ด้วยเรื่องธนาคารพาณิชย์ ในบันทึกฉบับนี้จึงจะอธิบายจุดประสงค์ของกฎหมาย นโยบายของคลังเกี่ยวกับกฎหมายนั้น และผลของการที่สภาไม่อนุมัติให้ออกเป็นพระราชบัญญัติ

(๑) จุดประสงค์ของพระราชกำหนด

๒. พระราชกำหนดฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งแห่งโครงการควบคุมเงินเฟ้อ (inflation) คือภาวะที่ราคาสินค้าทั่วไปสูงขึ้นรวดเร็ว

ไม่มีที่สิ้นสุด หรืออีกนัยหนึ่งเงินอันเป็นอำนาจที่จะให้ได้มาซึ่งเครื่องอุปโภคบริโภคนั้นมีค่าลดลงในการแลกเปลี่ยนกับสินค้า และยิ่งลดต่ำลงทุกทีโดยไม่มีที่สิ้นสุดเช่นเดียวกัน

๓. พระราชกำหนดนี้มุ่งหมายจะควบคุมเงินเฟ้อโดยป้องกันการกู้ยืมเงินไปเพื่อเป็นทุนกักกันสินค้า หรือซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไร หรือทำธุรกิจอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้ของแพง การป้องกันนี้ใช้วิธี (ก) บังคับให้ธนาคารมีเงินสดสำรองไว้เท่าที่เคยมีอยู่ก่อนแล้ว (*ร้อยละ ๒๕ ของเงินฝาก*) และ (ข) ห้ามมิให้ธนาคารให้กู้ยืมเงินโดยไม่ได้รับอนุญาต

๔. วิธีบังคับให้มีเงินสดสำรองนั้นย่อมจะเกิดผล ๒ ประการ คือ เมื่อธนาคารต้องมีเงินสดสำรองไว้มากพอควรแล้วเงินที่ธนาคารอาจเอาไปให้กู้ยืมได้ก็จะลดน้อยลง เช่นเมื่อต้องมีเงินสดสำรองร้อยละ ๒๕ ของเงินฝาก เงินที่จะเอาไปให้กู้ยืมได้ก็คงเหลือเพียงร้อยละ ๗๕ อีกประการหนึ่งเมื่อพิจารณาเหตุการณ์ทั่วไปก็เห็นว่าประเทศไทยอาจตกในที่คับขันยิ่งไปกว่าขณะนี้มากถ้าเกิดความปั่นป่วนในเรื่องเงิน เช่นประชาชนตกใจและพากันถอนเงินฝากที่ธนาคาร เมื่อธนาคารมีเงินสดสำรองไว้มากพอควร ธนาคารนั้นก็น่าจะทรงตัวอยู่ได้ และไม่ถึงต้องหยุดการจ่ายเงิน ซึ่งนอกจากจะเสียหายแก่ผู้ฝากเงินแล้วยังจะทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือในระบบธนาคารไทยด้วย ถ้าความเชื่อถืออันนี้เสื่อมเสีย การธนาคารในกาลต่อไปก็จะกลับไปตกอยู่ในมือชนต่างด้าวตามเดิม

ส่วนการจำกัดการให้กู้ยืมเงินนั้นเป็นการป้องกันเงินเฟ้อโดยตรง เพราะมีหลักว่าจะห้ามการกู้ยืมเงินเพื่อเป็นทุนกักสินค้าหรือ

ทำการอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้ของแพง แต่จะอนุญาตให้กู้ยืมกันได้เพื่อผลิตสินค้าและเพื่อการค้าขายโดยสุจริต

๕. อนึ่ง การป้องกันเงินเฟ้อนั้นมีข้อสำคัญอยู่ที่ว่า จะต้องเอาเงินจากมือราษฎรมาเข้าคลังโดยวิธีเพิ่มภาษีอากรหรือกู้เงิน เมื่อเงินมาสู่คลังโดยวิธีกู้ และรัฐบาลไม่ต้องเพิ่มภาษีอากรขึ้นอีกมาก ราษฎรก็จะไม่ลำเค็ญร้อน ฝ่ายคลังได้เงินเข้ามาแล้วก็ไม่จำต้องพิมพ์ธนบัตรออกจำหน่ายเพิ่มขึ้นอีกมาก และเมื่อธนบัตรออกจำหน่ายไม่เพิ่มขึ้นโดยเร็ว ระดับราคาสินค้าก็จะสูงขึ้นรวดเร็วมิได้ ในพระราชกำหนดจึงได้มีบทว่า ถ้าธนาคารให้รัฐบาลกู้เงินเสียร้อยละ ๔๐ ของเงินฝาก ธนาคารก็จะให้บุคคลอื่นกู้ยืมเงินได้โดยมิต้องรับอนุญาต เพราะเมื่อธนาคารจะต้องมีเงินสดสำรองร้อยละ ๒๕ และถ้าได้ถือพันธบัตรอีกร้อยละ ๔๐ แล้ว เงินที่จะเหลือให้บุคคลอื่นกู้ยืมได้ก็เพียงร้อยละ ๓๕ เท่านั้น

วิธีการป้องกันเงินเฟ้อโดยอุบายดูดเงินจากมือราษฎรเข้ามาสู่คลังโดยผ่านทางธนาคารเช่นว่านี้ แม้เป็นของใหม่ในประเทศไทย ก็เป็นวิธีที่ต่างประเทศปฏิบัติอยู่แล้วในขณะนี้

(๒) นโยบายของคลัง ที่เกี่ยวเนื่องกับพระราชกำหนด

๖. เพื่อส่งเสริมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น กระทรวงการคลังได้ดำเนินการไปแล้วบางอย่างดังต่อไปนี้

(ก) การจ่ายเงินแผ่นดินได้พยายามให้จ่ายเป็นเช็ค และให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้เช็คชำระภาษีอากร ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนฝากเงินกับธนาคาร เงินนั้นจะได้หมุนเข้ามาสู่คลังโดยธนาคารมีเงินซื้อพันธบัตรได้มาก

(ข) ได้ออกพันธบัตรทองคำกู้เงิน ๓๐ ล้านบาท และพันธบัตรเงินกู้อุตสาหกรรม ๑๘ ล้านบาท พันธบัตรเหล่านี้ได้คาดไว้ว่าจะจำหน่ายได้หมด เพราะนอกจากธนาคารต่าง ๆ แล้วก็ยังมีองค์การอื่น ๆ ที่มีเงินและจะต้องซื้อพันธบัตรตามพระราชกำหนด

(๓) ผลของการไม่อนุมัติพระราชกำหนด

๗. เมื่อพระราชกำหนดฉบับนี้ไม่ได้เป็นพระราชบัญญัติแล้ว ก็เห็นว่าจะมีผลเสียหายดังต่อไปนี้

(ก) ธนาคารและองค์การอื่น ๆ เช่นบริษัทประกันภัย ฯลฯ ย่อมจะให้กู้เงินได้โดยเสรี ก็อาจมีผู้กู้เงินไปกักกันสินค้าและทำการอื่น ๆ อันเป็นเหตุให้ของแพง

(ข) ถ้าธนาคารและองค์การอื่น ๆ ไม่ให้รัฐบาลกู้เงิน เงินที่จะมีเป็นทุนให้บุคคลอื่นกู้ยืมได้ก็ย่อมจะมีจำนวนมากขึ้น การกู้เงินเพื่อกักกันสินค้า ฯลฯ ที่กล่าวแล้วก็อาจจะมีได้มากขึ้น

(ค) ถ้ารัฐบาลกู้เงินได้น้อยและไม่อาจเพิ่มภาษีอากรขึ้นได้อีกมาก ก็จำเป็นจะต้องจำหน่ายธนบัตรเพิ่มขึ้นอีกจึงจะมีเงินพอจ่าย เมื่อมีธนบัตรจำหน่ายเพิ่มมากขึ้นโดยเร็วก็ย่อมจะเป็นเหตุให้เงินยิ่งเฟ้อขึ้นไป อีกประการหนึ่ง เวลานี้เราจำต้องจำหน่ายธนบัตรออกไปเพื่อการทหารญี่ปุ่นปีหนึ่งนับร้อยล้าน หากไม่สามารถดึงเอาธนบัตรเหล่านี้กลับเข้าคลังโดยวิธีกู้เงินหรือเก็บภาษีอากรก็เป็นข้อที่น่าวิตกอย่างยิ่งในเรื่องเงินเฟ้อ

(ง) การปล่อยให้กู้ยืมเงินกันได้โดยเสรีนั้นเปิดทางให้ชนต่างด้าวได้ประโยชน์ดียิ่ง เพราะธนาคารที่มีเงินจะให้กู้ยืมได้มากที่สุดก็เป็นธนาคารต่างด้าว พ่อค้าที่เป็นผู้สั่งของเข้ามาได้ก็เป็นชนต่างด้าว จึงมีโอกาสกักของได้ก่อนพ่อค้าไทย ถ้าเงินเฟ้อมีอาการรุนแรงประชาชนชาวไทยก็เป็นผู้เสียหาย ฝ่ายธนาคารไทยซึ่งทำการได้โดยเสรีแม้จะได้ประโยชน์บ้างก็จะน้อยกว่าธนาคารต่างด้าว เพราะมีกำลังเงินน้อยกว่าเขา

๙. อนึ่ง การไม่อนุมัติพระราชกำหนดย่อมเปิดโอกาสให้ยางธนาคารทำธุระโดยไม่ระมัดระวัง คือถ้ามุ่งแต่จะเอาดอกเบี้ยเงินกู้ให้ได้มาก ก็อาจจะให้กู้ยืมเงินไปมากมาย เงินสดสำรองจะเหลือน้อย ถ้าเหตุการณ์เข้าที่คับขันจริง ถึงแก่ผู้ฝากพากันถอนเงิน ธนาคารนั้นจะต้องปิดและจะเสียหายแก่ผู้ฝากเงิน ทั้งเสื่อมเสียแก่ระบบการธนาคารไทยด้วยดังกล่าว

แล้ว สำหรับบางธนาคารที่ไม่ระมัดระวังนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยอาจไม่มีทางช่วยเหลือได้เมื่อจำเป็น เพราะเมื่อควบคุมไว้แต่ต้นมือไม่ได้ เมื่ออาการหนักเสียแล้วก็อาจจะเยียวยาไม่ได้เหมือนกัน.

๖ สิงหาคม ๒๔๘๖

หน้าว่าง

การควบคุมธนาคารพาณิชย์

การควบคุมธนาคารพาณิชย์

๑. บันทึกที่ ๒๔๗/๒๔๘๗ เรื่อง แก้ไขเพิ่มเติม
พระราชบัญญัติควบคุมกิจการธนาคาร พ.ศ. ๒๔๘๐
(๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๗) ... ... หน้า ๑๓๗

๒. บันทึกที่ ๒๕๕/๒๔๘๗ เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติ
การธนาคาร พ.ศ. ๒๔๘๗ (๑๓ ธันวาคม ๒๔๘๗) ... หน้า ๑๕๒

๓. บันทึกประกอบร่าง พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์
(๒๓ มกราคม ๒๔๘๘) ... ... หน้า ๑๗๐

การควบคุมธนาคารพาณิชย์

ร่างพระราชบัญญัตินี้มุ่งหมายที่จะรักษาผลประโยชน์ของผู้ฝากเงินเป็นประการที่หนึ่ง และมุ่งหมายจะดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของระบบการธนาคารไทยเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นประการที่สอง ไม่มีความประสงค์ที่จะรักษาผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นในธนาคารแต่ประการใด เพราะผู้ถือหุ้นย่อมได้รับความคุ้มครองตามประมวลแพ่งและพาณิชย์อยู่แล้ว

***

ถ้าจะพูดกันตรง ๆ การธนาคารย่อมเป็นกิจการที่จะควบคุมจริง ๆ หาได้ไม่ เพราะการประกอบธุรกิจของธนาคารย่อมต้องอาศัยความวินิจฉัยและดุลพินิจเป็นที่ตั้ง เช่นในการที่จะให้กู้ยืมเงินแต่ละรายก็ย่อมมีพฤติการณ์ต่างกันบ้างไม่มากก็น้อย จะให้รายใดกู้หรือไม่ให้กู้ก็ต้องอาศัยความวินิจฉัย อนึ่ง ในการประกอบธุรกิจของธนาคารย่อมจะต้องมีการเสี่ยงบ้าง จะควรเสี่ยงมากน้อยเพียงไรก็ต้องอาศัยความวินิจฉัยและดุลพินิจเหมือนกัน จะออกกฎหมายวางกฎเกณฑ์ไว้ตายตัวหาได้ไม่

//* เพราะเหตุที่จะควบคุมจริง ๆ ไม่ได้ กฎหมายว่าด้วยการธนาคารจึ่งต้องมีลักษณะเป็นการกำหนดมาตรฐานบางอย่างไว้ แล้วให้รัฐบาลมีอำนาจกำกับดูแลให้ธนาคารดำรงไว้ซึ่งมาตรฐานที่กำหนดไว้นั้น

//* *ข้อที่ควรระลึกอีกข้อหนึ่งมีอยู่ว่า เมื่อมีกฎหมายว่าด้วยการธนาคาร รัฐก็ย่อมมีความรับผิดชอบ (ในทางศีลธรรม) ในความมั่นคงของธนาคารด้วย เพราะเมื่อรัฐใช้อำนาจแล้ว ความรับผิดชอบย่อมเป็นเงาตามตัวมา อนึ่ง ขณะนี้ก็เป็นที่เข้าใจกันอยู่มากว่าธนาคารมั่นคงเพราะมีกฎหมายให้กระทรวงการคลังควบคุม*

//* การออกกฎหมายว่าด้วยการธนาคารจึ่งมีความยากลำบากอยู่ที่ว่ารัฐบาลเข้าควบคุมธนาคารจริง ๆ ไม่ได้ แต่เมื่อออกกฎหมายว่าด้วยการธนาคารไปแล้ว รัฐบาลย่อมจะหนีไม่พ้นความรับผิดชอบในความมั่นคงของธนาคาร ฉะนั้น กฎหมายที่จะออกจึ่งจะต้องให้อำนาจรัฐบาลพอสมควร.

เรื่อง แก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. ควบคุมกิจการธนาคาร

■■■ พ.ศ. ๒๔๘๐

บันทึกที่ ๒๗๔/๒๔๘๗

เรียน ท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการ

๑. ตามที่ท่านรัฐมนตรีได้ปรารภว่าใคร่จะแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติควบคุมกิจการธนาคารนั้น ข้าพเจ้าได้พิจารณาโดยตลอดแล้ว เห็นว่า กฎหมายว่าด้วยการธนาคารย่อมเป็นกฎหมายที่สำคัญอย่างหนึ่ง ไหน ๆ จะแก้ไขเพิ่มเติมแล้วก็ควรทำให้ใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น และเพื่อความสะดวกแก่ธนาคารที่จะต้องปฏิบัติตาม ก็ควรยกเลิกพระราชบัญญัติที่ใช้อยู่ขณะนี้ และร่างเป็นพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ทั้งฉบับ

๒. ข้าพเจ้าจึงขอเสนอ

๑] บันทึกความเห็นที่ได้อาศัยเป็นแนวทางในการร่างพระราชบัญญัติใหม่

๒] ร่างพระราชบัญญัติการธนาคารพุทธศักราช ๒๔๘๗ ซึ่งได้ร่างขึ้นตามความเห็นที่ได้แสดงไว้ในบันทึกนั้น

๓] คำแปลร่างพระราชบัญญัติเป็นภาษาอังกฤษ *(เพื่อสะดวกแก่การพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา และสะดวกแก่ธนาคารต่างประเทศที่จะต้องปฏิบัติตาม)*

๓. ส่วนการปฏิบัติตามความในพระราชบัญญัติใหม่นั้น จะเป็นดังต่อไปนี้

ก. งานประจำ

๑] ธนาคารทั้งปวงจะไม่ต้องทำรายงานลับประจำเดือนยื่นต่อกระทรวงการคลังอีก *(คงต้องยื่นแต่เฉพาะต่อธนาคารกลางตามความในพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย ตามแบบของธนาคารแห่งประเทศไทยเท่านั้น)* การรวบรวมตัวเลขเพื่อประกาศเป็นรายเดือนซึ่งกระทรวงเคยทำอยู่จะเลิกได้ การประกาศก็ใช้ตัวเลขที่ธนาคารแห่งประเทศไทยรวบรวมอยู่แล้วในเวลานี้

๒] ธนาคารแต่ละธนาคารจะต้องประกาศรายการย่อ (summary statement of condition) ในหนังสือพิมพ์ทุกเดือน แล้วตัดรายการนั้นจากหนังสือพิมพ์เสนอมากระทรวงหนึ่งฉบับ กระทรวงเพียงแต่จะต้องคอยดูแลให้ธนาคารส่งกระดาษที่ตัดจากหนังสือพิมพ์เท่านั้น *(การตรวจสอบรายการนั้นธนาคารแห่งประเทศไทยจะต้องทำอยู่แล้ว)*

ข. งานจร

รัฐมนตรีมีอำนาจตามกฎหมายตั้งผู้ใดกระทำก็ได้เป็นเรื่องเป็นราวไป

ฉะนั้น จึงเป็นอันไม่ต้องมีเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะเรื่องการธนาคารเลยก็ได้ ซึ่งเข้าใจว่าตรงตามความประสงค์ของท่านรัฐมนตรี

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

วิวัฒน

๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๗

เรื่อง แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติควบคุมกิจการธนาคาร

ด้วยท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังได้ปรารภว่า สมควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติควบคุมกิจการธนาคารเสียใหม่ ข้าพเจ้าจึงขอเสนอความเห็นในหลักทั่ว ๆ ไปดังต่อไปนี้ และได้แนบพระราชบัญญัติใหม่ที่ได้ร่างขึ้นตามแนวความเห็นนั้นมาด้วยแล้ว

๑. ความเบื้องต้น

๑. ถ้าจะพูดกันตรง ๆ การธนาคารย่อมเป็นกิจการที่จะควบคุมจริง ๆ หาได้ไม่ เพราะการประกอบธุรกิจของธนาคารย่อมต้องอาศัยความวินิจฉัยและดุลยพินิจเป็นที่ตั้ง เช่นในการที่จะให้กู้ยืมเงินแต่ละรายก็ย่อมมีพฤติการณ์ต่างกันบ้างไม่มากก็น้อย จะให้รายใดกู้หรือไม่ให้กู้ก็ต้องอาศัยความวินิจฉัย อนึ่ง ในการประกอบธุรกิจของธนาคารย่อมจะต้องมีการเสี่ยงบ้าง จะควรเสี่ยงมากน้อยเพียงไรก็ต้องอาศัยความวินิจฉัยและดุลยพินิจเหมือนกัน จะออกกฎหมายวางกฎเกณฑ์ไว้ตายตัวหาได้ไม่

เพราะเหตุที่จะควบคุมจริง ๆ ไม่ได้ กฎหมายว่าด้วยการธนาคารจึงต้องมีลักษณะเป็นการกำหนดมาตรฐานบางอย่างไว้ แล้วให้รัฐบาลมีอำนาจกำกับดูแลให้ธนาคารดำรงไว้ซึ่งมาตรฐานที่กำหนดไว้นั้น

๒. ข้อที่ควรระลึกอีกข้อหนึ่งมีอยู่ว่า เมื่อมีกฎหมายว่าด้วยการธนาคาร รัฐก็ย่อมมีความรับผิดชอบ *(ในทางศีลธรรม)* ในความมั่นคงของธนาคารด้วย เพราะเมื่อรัฐใช้อำนาจแล้ว ความรับผิดชอบย่อมเป็นเงาตามตัวมา อนึ่ง ขณะนี้ก็เป็นที่เข้าใจกันอยู่มากว่าธนาคารมั่นคงเพราะมีกฎหมายให้กระทรวงการคลังควบคุม

การออกกฎหมายว่าด้วยการธนาคารจึงมีความยากลำบากอยู่ที่ว่ารัฐบาลเข้าควบคุมธนาคารจริง ๆ ไม่ได้ แต่เมื่อออกกฎหมายว่าด้วยการธนาคารไปแล้ว รัฐบาลย่อมจะหนีไม่พ้นความรับผิดชอบในความมั่นคงของธนาคาร ฉะนั้น กฎหมายที่จะออกจึงจะต้องให้อำนาจรัฐบาลพอสมควร

๓. กฎหมายว่าด้วยการธนาคารมีอยู่แล้วแทบทุกประเทศ และในประเทศไทยก็มีธนาคารต่างประเทศตั้งทำการอยู่ด้วย ต่อไปนี้จึงจะได้พิจารณาวิธีการในเมืองต่างประเทศเป็นข้อ ๆ ไป และจะได้เสนอความเห็นว่าจะควรนำวิธีเหล่านั้นมาใช้ได้เพียงไร

๒. การจัดตั้งธนาคาร

๔. กฎหมายต่างประเทศแทบทุกประเทศมีบทบัญญัติว่าการตั้งธนาคารจะต้องได้รับอนุญาต แต่การให้อนุญาตนั้นต่างกัน คือ

(ก) ในบางประเทศ (*เช่นเดนมาร์ก*) รัฐบาลไม่มีดุลยพินิจ เมื่อบุคคลใดจะตั้งธนาคารและปฏิบัติตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้แล้ว รัฐบาลก็ต้องอนุญาต

(ข) ในบางประเทศ (*เช่นนอร์เวย์*) รัฐบาลมีดุลยพินิจ เช่นอาจจะไม่อนุญาตก็ได้เมื่อเห็นว่าจะไม่เป็นประโยชน์ส่วนรวม (not in accordance with public interest)

ปัญหาข้อแรกที่ต้องพิจารณาจึงมีว่า จะให้รัฐบาลมีดุลยพินิจหรือไม่ ในประเทศที่รัฐบาลมีดุลยพินิจเคยมีตัวอย่างที่ใช้ดุลยพินิจในทางที่ผิด เช่นได้กีดกันการตั้งธนาคารอันหนึ่งเพราะเหตุทางการเมือง มิใช่ทางเศรษฐกิจ อนึ่ง อำนาจที่จะไม่อนุญาตให้ตั้งธนาคารได้นั้นย่อมไม่สำคัญเท่ากับอำนาจที่จะบังคับให้ธนาคารต้องเลิกทำการ เพราะในบางกรณีการสั่งให้เลิกเสียนั้นจะเป็นทางช่วยให้ผู้ฝากเงินต้องเสียหายน้อยกว่าที่จะปล่อยไว้จนกว่าธนาคารจะล้มไปเอง

๕. ในการร่างพระราชบัญญัติใหม่จึงเห็นว่ามีนโยบายที่จะเลือกได้ ดังนี้

(๑) เมื่อบุคคลใดปรารถนาจะตั้งธนาคารและได้ปฏิบัติถูกต้องตามเงื่อนไขแล้ว ก็ต้องอนุญาตให้ตั้งได้ แต่ถ้าธนาคารใดดำเนินการในทางไม่ชอบไม่ควร และเป็นการเสียประโยชน์ทั่วไป รัฐบาลก็มีอำนาจสั่งให้ธนาคารนั้นเลิกทำการได้

หรือ (๒) เมื่อบุคคลใดประสงค์จะตั้งธนาคาร แม้ได้ปฏิบัติถูกต้องตามเงื่อนไขแล้วก็ตาม แต่ถ้ารัฐบาลเห็นไม่สมควรอนุญาต จะไม่อนุญาตให้ตั้งก็ได้ แต่เมื่อได้อนุญาตให้ตั้งได้แล้วก็ไม่มีอำนาจจะสั่งให้เลิกทำการ

พระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้ดำเนินตามนโยบายที่ (๒) ซึ่งข้าพเจ้าเองเห็นว่าไม่เหมาะเพราะเหตุที่กล่าวแล้วในข้อ ๔ ข้างบนนี้ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เมื่อมีธนาคารต่างประเทศเข้ามาขออนุญาต รัฐบาลคงจะต้องอนุญาตทุกราย (*หรือแทบทุกราย*) อำนาจที่จะไม่อนุญาตนั้นเกรงว่าจะใช้ได้แต่เฉพาะแก่ธนาคารไทย ฉะนั้น ในร่างพระราชบัญญัตินี้จึงได้ดำเนินตามนโยบายที่ (๑)

๖. ปัญหาต่อไปมีว่า จะยอมให้เอกชนหรือห้างหุ้นส่วนทำการธนาคารได้หรือไม่ หรือว่าจะบังคับว่าธนาคารจะต้องเป็นบริษัทจำกัด พระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๔๘๐ ไม่มีข้อกำกัด ธนาคารจะเป็นเอกชนหรือห้างหุ้นส่วนก็ได้ แต่เมืองต่างประเทศสมัยนี้ส่วนมากเอียงไปในทางที่จะให้ธนาคารต้องเป็นบริษัทจำกัด ในประเทศไทยธนาคารที่มีอยู่ในขณะนี้ล้วนเป็นบริษัทจำกัดอยู่แล้ว และกฎหมายทั่วไป (*ประมวลแพ่ง*) ก็มีบทควบคุมบริษัทจำกัดมากกว่าอื่น ฉะนั้น จึงเห็นควรบัญญัติได้แล้วว่าธนาคารต้องเป็นบริษัทจำกัด

๗. ชื่อหรือคำแสดงชื่อธนาคารก็เป็นเรื่องที่ควรบัญญัติไว้เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดของประชาชน เพราะธนาคารตั้งอยู่ได้ด้วย

ความเชื่อถือ ความเข้าใจผิดว่าธนาคารหนึ่งเป็นอีกธนาคารหนึ่งนั้น อาจเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายได้มาก กฎหมายต่างประเทศบางฉบับจึงมีบทบัญญัติเรื่องชื่อไว้ด้วย ในร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้เขียนบทบัญญัติไว้ทำนองเดียวกัน

๓. ทุน

๘. ธนาคารทำธุรกิจด้วยเงินของบุคคลอื่น ๆ ทุนของธนาคารเองจึงมีลักษณะเป็นเงินสำรอง หรือเงินประกันความปลอดภัยของผู้ฝากเงิน กฎหมายการธนาคารของเมืองต่าง ๆ จึงมีบทบัญญัติกำหนดจำนวนทุนของธนาคาร พระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๔๘๐ บัญญัติว่าธนาคารจะต้องมีทุนซึ่งชำระแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐๐,๐๐๐ บาท เงินจำนวนนี้นับว่าอยู่ข้างน้อย เพราะในสมัยนี้ธนาคารไทยมีเงินฝากเป็นจำนวนมาก จึงควรจะกำหนดจำนวนทุนเพิ่มขึ้นอีกบ้าง

๙. ธนาคารจดทะเบียนในประเทศไทยที่มีทุนซึ่งชำระแล้วไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาทนั้น มีดังต่อไปนี้

	ทุนที่จดทะเบียน	ทุนที่ชำระแล้ว
เอเชีย	๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท	๕๐๐,๐๐๐ บาท
นครหลวง	๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท	๒๕๐,๐๐๐ บาท
ตันเปงชุน	๘๐๐,๐๐๐ บาท	๒๐๐,๐๐๐ บาท
หวั่งหลีจั่น	๒๕๐,๐๐๐ บาท	๒๕๐,๐๐๐ บาท

ถ้าจะบัญญัติเสียใหม่ว่า ธนาคารต้องมีทุนที่ชำระแล้วไม่น้อยกว่า ๒๕๐,๐๐๐ บาท ก็จะกระทบกระเทือนธนาคารเดียว แต่ถ้าจะกำหนดจำนวนสูงกว่านี้จะมีความกระทบกระเทือนมาก จึงเห็นควรกำหนดเพียง ๒๕๐,๐๐๐ บาท แต่จำนวนนี้ก็ยังนับว่าต่ำ ฉะนั้น จึงควรแก้ไขบทบัญญัติให้ต้องมีเงินสำรองมากขึ้น เพราะการแก้ไขเรื่องเงินสำรองน่าจะมีผลกระทบกระเทือนน้อยกว่าเรื่องทุน

๔. เงินสำรอง

๑๐. เงินสำรองของธนาคารย่อมเป็นเงินประกันแก่ผู้ฝากเงินว่าถ้าหากธนาคารจะต้องชำระบัญชี และถ้าในเวลาชำระบัญชีนั้นสินทรัพย์ของธนาคารเสื่อมค่าไปบ้าง ธนาคารก็ยังมีเงินสำรองก้อนหนึ่งสำหรับชดเชย ฉะนั้นกฎหมายต่างประเทศจึงมีบทบัญญัติว่าด้วยเงินสำรอง และตามปกติก็บัญญัติอัตราไว้เป็นหลักเกณฑ์ว่า กำไรสุทธิในปีหนึ่ง ๆ จะต้องกันไว้เป็นเงินสำรองร้อยละเท่านั้น ๆ จนกว่าเงินสำรองจะมีถึงจำนวนร้อยละเท่านั้น ๆ ของทุน

ในประเทศซึ่งเป็นประเพณีของธนาคารเองที่ซ่อนเงินสำรองไว้ (hidden reserves) มาก กฎหมายก็กำหนดอัตราข้างต่ำ เช่น ในสวิตเซอร์แลนด์กำหนดว่า จะต้องกันกำไรสุทธิไว้เป็นเงินสำรองร้อยละ ๕

จนกว่าเงินสำรองจะมีจำนวนถึงร้อยละ ๒๐ ของทุน แต่ในประเทศซึ่งไม่มีประเพณีดังกล่าว กฎหมายกำหนดอัตราข้างสูง เช่นในสวิเดนกำหนดว่าต้องกันกำไรสุทธิไว้ร้อยละ ๑๕ จนกว่าเงินสำรองจะมีจำนวนถึงร้อยละ ๕๐ ของทุน ในคานาดามีบทบัญญัติห้ามมิให้จ่ายเงินปันผลเกินกว่าร้อยละ ๘ ต่อปี จนกว่าเงินสำรองจะมีจำนวนถึงร้อยละ ๓๐ ของทุน

๑๑. พระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๔๘๐ บัญญัติว่าต้องกันกำไรสุทธิไว้เป็นเงินสำรองร้อยละ ๑๐ จนกว่าเงินสำรองจะมีจำนวนถึงร้อยละ ๕๐ ของทุนที่ชำระแล้ว อัตราที่กล่าวนี้จะเรียกว่าสูงไม่ได้ เมื่อจะไม่บัญญัติให้ต้องมีทุนเป็นจำนวนมาก *(ดูข้อ ๙)* ก็ควรเพิ่มอัตรานั้นขึ้น อนึ่ง ปรากฏว่ามีบางธนาคารจ่ายเงินปันผลสูงถึงร้อยละ ๔๐ และร้อยละ ๔๘ ต่อปี ซึ่งส่อให้เห็นว่าคงจะไม่ใช้วิธีซ่อนเงินสำรองไว้มาก การจ่ายเงินปันผลในอัตราสูงถึงเพียงนี้ไม่เป็นของดีแก่ความมั่นคงของธนาคาร ทั้งอาจเป็นตัวอย่างให้ธนาคารอื่นต้องเบ่งตัวตามกันขึ้นไป ฉะนั้น จึงเห็นควรบัญญัติให้กันเงินกำไรสุทธิไว้เป็นเงินสำรองมากกว่าเวลานี้ และจำกัดเงินปันผลไว้ด้วย ทั้งนี้เป็นการชั่วคราวจนกว่าเงินสำรองจะมีจำนวนมากพอสมควร

๕. เงินสดสำรอง และ *"ความเหลว"*

๑๒. กฎหมายต่างประเทศโดยมากบัญญัติให้ธนาคารต้องมีเงินสดสำรองเพื่อ *"ความเหลว"* คือความสามารถจ่ายเงินตาม

คำสั่งของผู้ฝากได้โดยมิชักช้า เงินสดสำรองย่อมเป็นแนวป้องกันแนวที่หนึ่ง จะบัญญัติให้มีเงินสดสำรองมากหรือน้อยก็ต้องแล้วแต่ว่าแนวป้องกันแนวที่สองจะเหลวมากหรือน้อย ในสวิเดนไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยแนวที่สอง จึงกำหนดอัตราเงินสดสำรองสูงถึงร้อยละ ๒๕ ของเงินฝาก ในอาเยนไตน์กำหนดร้อยละ ๒๔ ธนาคารในประเทศไทยไม่มีแนวที่สองที่เหลว (*เช่นเงิน at call หรือตั๋วเงินการค้า*) จึงควรกำหนดอัตราเงินสดสำรองไว้ข้างสูง[1] แต่เพื่อให้มีความยืดหยุ่นได้บ้าง จึงควรให้อำนาจธนาคารกลางที่จะสั่งให้ลดอัตรานั้นลงได้เมื่อเห็นสมควร เช่นเดียวกันกับในสหรัฐอเมริกาและอาเยนไตน์เป็นต้น

๖. การจำกัดประเภทแห่งสินทรัพย์หรือธุรกิจ

๑๓. วิธีที่สุดที่จะประกันความเหลวของธนาคารนั้น ได้แก่การบัญญัติไว้ว่าธนาคารจะมีสินทรัพย์ประเภทใดได้และไม่ได้ แต่การที่จะมีบทบัญญัติเช่นนี้ก็ไม่สมควร เพราะธนาคารจะต้องมีดุลยพินิจมากในการประกอบธุรกิจ กฎหมายต่างประเทศส่วนมากจึงบัญญัติไว้แต่ข้อห้าม คือห้ามหรือจำกัดการมีสินทรัพย์บางอย่างและการประกอบธุรกิจบางอย่าง เช่น ห้ามมิให้ลงทุนหาผลประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ และกำกัดจำนวนเงินที่จะให้

1. พระราชบัญญัติควบคุมเครดิตในภาวะฉุกเฉินมีบทบัญญัติเรื่องเงินสดสำรองอยู่แล้ว แม้วัตถุประสงค์อยู่ที่การควบคุมเครดิต และมิใช่เพื่อความเหลวของธนาคารก็ตาม แต่ในระหว่างที่ยังใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครดิตนั้นอยู่ บทบัญญัติที่เสนอนี้ก็ควรพักไว้ ยังไม่ใช้

ลูกค้าคนหนึ่ง ๆ กู้ยืมได้ การกำกัดเงินที่ให้คนเดียวกู้ยืมนี้รู้สึกว่าจำเป็นสำหรับประเทศไทย เพราะมีตัวอย่างธนาคารหนึ่งที่มีเงินให้กู้ยืมประมาณ ๑ ล้านบาท และในยอดนี้ปรากฏว่ามีคนเดียวกู้ยืมไปประมาณ ๙ แสนบาท

ในร่างพระราชบัญญัติท้ายนี้ได้กำหนดข้อห้ามข้อกำกัดไว้แล้วตามที่เห็นควร

๗. อัตราดอกเบี้ย

๑๔. กฎหมายต่างประเทศบางเมืองมีบทบัญญัติกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก เพื่อยั้งกันมิให้ธนาคารแข่งขันกันเองจนถึงขีดที่อาจเกิดความเสียหาย ในเรื่องนี้ถ้าธนาคารทำความตกลงกันเองได้ก็ดีกว่าที่จะมีกฎหมายบังคับ แต่ธนาคารในประเทศไทยมีหลายชาติหลายภาษา น่าจะทำความตกลงกันเองไม่สำเร็จ ในพระราชบัญญัติที่ร่างขึ้นจึงมีบทบัญญัติในเรื่องนี้ไว้ด้วย แต่ก็ได้ร่างไว้ให้มีความยืดหยุ่นพอควร

๘. การตรวจสอบ และการเผยแพร่ข้อความ

๑๕. นอกจากการสอบบัญชี (audit) ซึ่งธนาคารเองต้องจัดให้มีขึ้น ในเมืองต่างประเทศยังมีการตรวจสอบ (examination)

ซึ่งเจ้าหน้าที่เป็นผู้กระทำ การตรวจสอบนี้ต่างไปจากการสอบบัญชีอยู่บ้างเพราะมีวัตถุประสงค์สำคัญแต่ในอันจะตีราคาสินทรัพย์ที่ธนาคารถืออยู่ เพื่อพิจารณาว่าธนาคารอยู่ในฐานะที่สามารถชำระหนี้ได้ (solvent) หรือไม่ การตรวจสอบนี้กระทำเป็นครั้งคราว ไม่มีกำหนดเวลาแน่นอนเพื่อมิให้ธนาคารรู้ตัว วิธีการนี้เห็นควรนำมาใช้ด้วย

๑๖. อนึ่ง การที่ต้องเผยแพร่ตัวเลขบางอย่างย่อมเป็นวิธีการอันหนึ่งที่บังคับให้ธนาคารต้องดำเนินการในทางที่ชอบ ในประเทศอังกฤษธนาคารเองประกาศตัวเลขของตนทุกสัปดาห์ ในประเทศอื่น ๆ มีกฎหมายบังคับ เมื่อจะออกพระราชบัญญัติใหม่ก็ควรมีบทบัญญัติให้เผยแพร่ตัวเลขด้วยทำนองเดียวกัน *(ทั้งนี้นอกจากงบดุลย์และบัญชีกำไรขาดทุน ซึ่งต้องเผยแพร่อยู่แล้วตามกฎหมายทั่วไป)*

๙. การชำระบัญชี

๑๗. พระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๔๘๐ มีบทบัญญัติว่า เมื่อธนาคารใดต้องหยุดทำการจ่ายเงิน ก็ต้องรายงานรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังทันที และให้รัฐมนตรีทำการสอบสวน นอกจากนี้ไม่มีบทบัญญัติอย่างไรอีก จึงจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายทั่วไป คือต้องชำระบัญชี และในการชำระบัญชีนั้นถ้าปรากฏว่าจะไม่สามารถชำระหนี้สินได้ (insolvent) ก็จะต้องดำเนินการในทางล้มละลาย

๑๘. ประมวลแพ่งและกฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายทั่วไป ไม่มีบทบัญญัติพิเศษคุ้มครองผู้ฝากเงิน การที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่กล่าวอาจเป็นความเสียหายแก่ผู้ฝากเงินได้มาก เช่นจะต้องขายสินทรัพย์ของธนาคารให้เสร็จไปในเวลาจำกัด เพื่อป้องกันความเสียหายเช่นนี้ คณะกรรมการควบคุมทรัพย์สินชนต่างด้าว ฯลฯ จึงมิได้ชำระบัญชีธนาคารอังกฤษ ๓ ธนาคารที่ถูกควบคุม หากได้ดำเนินการสะสางกิจการโดยวิธีต่างไปจากธรรมดาบ้าง และก็ปรากฏแล้วว่าได้ผลดีกว่าการชำระบัญชี อนึ่ง ถ้าดูตัวอย่างในเมืองต่างประเทศ ก็ปรากฏว่ามีหลายเมืองที่มีวิธีการพิเศษสำหรับจัดแก่ธนาคารที่ต้องหยุดทำการจ่ายเงิน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งผู้มีเงินฝาก

๑๙. เพราะเหตุที่กล่าวแล้ว จึงควรมีบทบัญญัติกำหนดวิธีการพิเศษสำหรับใช้แก่ธนาคารที่ต้องหยุดทำการจ่ายเงิน และให้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งว่าจะให้ใช้วิธีการพิเศษนี้ หรือจะให้ชำระบัญชีตามกฎหมายทั่วไป สุดแล้วแต่จะเห็นสมควร

๑๐. อำนาจสั่งให้เลิกทำการ

๒๐. ในเมืองต่างประเทศหลายเมือง เมื่อเจ้าหน้าที่เห็นว่าธนาคารใดตั้งอยู่ในฐานะที่ขาดความมั่นคง ก็มีอำนาจที่จะสั่งให้ธนาคารเลิกทำการหรือให้เปลี่ยนตัวกรรมการอำนวยการ อำนาจอันนี้เป็นเครื่องมืออันมีค่าในอันจะรักษาผลประโยชน์ของผู้ฝากเงิน และดำรงไว้ซึ่งความ

เชื่อถือในความมั่นคงของระบบธนาคาร เพราะในบางกรณีการสั่งให้เลิกทำการเสียทันทีอาจมีการเสียหายน้อยกว่าปล่อยให้ทำการต่อไปดังได้กล่าวไว้แล้ว ร่างพระราชบัญญัตินี้จึงมีบททำนองเดียวกัน

๑๑. เจ้าหน้าที่กำกับดูแลธนาคาร

๒๑. เมื่อดูแบบอย่างในต่างประเทศ ก็ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่กำกับดูแลธนาคารมีอยู่ ๓ ประเภท คือ

๑] หน่วยราชการในกระทรวงการคลังหรือพาณิชย์

๒] คณะกรรมการอิสระหรือในกระทรวงการคลัง

๓] ธนาคารกลาง

สำหรับประเทศไทยในขณะนี้ เห็นว่าทางที่เหมาะที่สุดควรให้รัฐมนตรีคลังมีอำนาจกำกับดูแลไปตามเดิม.

วิวัฒน

เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร พ.ศ. ๒๔๘๗

บันทึกที่ ๒๘๘/๒๔๘๗

เรียน ท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการ

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคารนั้นข้าพเจ้าได้แจ้งให้ธนาคารพาณิชย์ของไทยทั้ง ๖ ธนาคารทราบบทบัญญัติที่เป็นของใหม่แล้ว เป็นการเปิดช่องให้ธนาคารเหล่านั้นได้เสนอความเห็นต่อกระทรวงการคลัง ไม่ได้มีการอภิปรายโต้เถียงกันอย่างไร

แต่โดยที่ข้าพเจ้าสังเกตว่ายังธนาคารยังไม่เข้าใจความมุ่งหมายของพระราชบัญญัตินี้เลย ข้าพเจ้าจึงได้ชี้แจงให้ทราบว่าร่างพระราชบัญญัตินี้มุ่งหมายที่จะรักษาผลประโยชน์ของผู้ฝากเงินเป็นประการที่หนึ่ง และมุ่งหมายจะดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของระบบการธนาคารไทยเพื่อ

ประโยชน์ส่วนรวมเป็นประการที่สอง ไม่มีความประสงค์ที่จะรักษาผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นในธนาคารแต่ประการใด เพราะผู้ถือหุ้นย่อมได้รับความคุ้มครองตามประมวลแพ่งและพาณิชย์อยู่แล้ว

ได้ทำบันทึกข้อเสนอของธนาคารต่าง ๆ แนบมาท้ายนี้แล้ว พร้อมทั้งข้อสังเกตของข้าพเจ้าในข้อเสนอเหล่านั้น.

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

วิวัฒน

๑๓ ธันวาคม ๒๔๘๗

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
๓๕	เมื่อรัฐมนตรีเห็นว่าในบรรดาธนาคารที่ประกอบธุรกิจอยู่ในวันใช้พระราชบัญญัตินี้ มีธนาคารที่มีชื่อหรือคำแสดงชื่อคล้ายกันสองธนาคารหรือมากกว่า ก็ให้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่ง ให้ธนาคารที่ตั้งขึ้นหลัง จัดการเปลี่ยนชื่อหรือคำแสดงชื่อนั้นเสีย	๑. ธนาคารที่จะต้องเปลี่ยนชื่อจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากในการพิมพ์เช็ค และกระดาษเขียนจดหมาย ฯลฯ ขึ้นใหม่	๑. *มาตรานี้จะตัดทิ้งเสีย คือปล่อยให้เลยตามเลยก็ได้ สุดแล้วแต่นโยบาย แต่ถ้าจะคงบัญญัติไว้ก็ยังอาจผ่อนเวลาการเปลี่ยนชื่อให้ได้ เพื่อให้มีโอกาสได้ใช้เช็ค ฯลฯ ที่พิมพ์ไว้แล้วนั้นให้หมดไปเสียก่อน หรือในที่สุดจะไม่ผ่อนเวลาให้ก็เห็นว่าทำได้โดยไม่เสียหาย เพราะมีตัวอย่างที่เคยทำมาแล้ว เช่นเมื่อธนาคาร*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
			สยามกัมมาจลเปลี่ยนชื่อเป็นธนาคารไทยพาณิชย์เป็นต้น
		๒. ธนาคารที่ได้ตั้งมานานจนเป็นที่รู้จักดีแล้ว ไม่ควรจะต้องเปลี่ยนชื่อใหม่ เพราะอาจเสียหายด้วยคนจะไม่รู้จัก	๒. *ธนาคารที่อาจต้องเปลี่ยนชื่อนับว่าเป็นธนาคารใหม่ แม้จะต้องเปลี่ยนชื่อก็ไม่น่าเสียหาย ธนาคารไทยพาณิชย์เป็นธนาคารเก่ากว่ามาก มีการติดต่อไปถึงเมืองต่างประเทศด้วย ก็ได้เคยเปลี่ยนชื่อมาแล้ว*
๕	**ธนาคารที่จดทะเบียนในราชอาณาจักรจะต้องกันเงินไม่ต่ำกว่าร้อยละสิบห้า**	๑. บทบัญญัตินี้ยังคัยได้แต่เฉพาะธนาคารไทย ส่วนธนาคารที่จดทะเบียน	๑. *มาตรานี้บังคับแต่เฉพาะธนาคารไทยจริง แต่ต้องระลึกว่าเมืองต่างประเทศโดย*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
	ต่อปีจากกำไรสุทธิเพื่อตั้งเป็นเงินสำรอง และจะต้องไม่แจกกำไรแก่ผู้ถือหุ้น ไม่ว่าจะเป็นเงินปันผล เงินรางวัล หรือเงินอื่นใด ปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนสูงกว่าร้อยละสิบห้าของทุนที่ชำระแล้ว ทั้งนี้เว้นไว้แต่และจนกว่าเงินสำรองที่กล่าวจะเป็นจำนวนไม่ต่ำกว่าร้อยละหกสิบของทุนที่ชำระแล้ว	ในต่างประเทศย่อมบังคับไม่ได้ ธนาคารไทยจึงจะเสียเปรียบธนาคารต่างประเทศ	*มากก็มีกฎหมายบังคับธนาคารของเขาเหมือนกัน ธนาคารต่างประเทศที่มาตั้งสาขาในเมืองไทย ก็อยู่ในบังคับแห่งกฎหมายประเทศของเขา ไม่ใช่ไม่มีอะไรบังคับเสียเลย* *อนึ่งที่ว่าธนาคารไทยจะเสียเปรียบธนาคารต่างประเทศนั้น ย่อมเป็นความเข้าใจผิดโดยแท้ บทบัญญัติมาตรานี้เพียงแต่จำกัดผลประโยชน์ที่ผู้ถือหุ้นในธนาคารจะได้รับ มิได้จำกัดการหากินของธนาคารไทยให้ต้องเสียเปรียบธนาคารต่างประ*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
			เทศ ประเด็นที่ต้องพิจารณาจึงมีเพียงว่าจะควรหรือไม่ที่จะจำกัดผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น (ซึ่งเป็นคนส่วนน้อย) ไว้ชั่วคราวเพื่อประโยชน์แก่ผู้ฝากเงินซึ่งเป็นคนส่วนมาก
		๒. การธนาคารเป็นธุรกิจอย่างหนึ่งเมื่อธุรกิจอย่างอื่นๆ มิได้ถูกควบคุม ก็ไม่ควรควบคุมการธนาคารอนึ่งขณะนี้มีพระราชบัญญัติควบคุมเครดิตบังคับอยู่	๒. ธุรกิจอย่างอื่นมิได้ถูกควบคุมเช่นเดียวกับการธนาคารนั้นถูกแล้ว ทั้งนี้เพราะธนาคารประกอบธุรกิจด้วยเงินของบุคคลอื่น แต่การประกอบธุรกิจอื่นๆ ใช้เงินของผู้ประกอบธุรกิจนั้นเอง
			พระราชบัญญัติ

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
			ควบคุมเครดิตนั้นมีความมุ่งหมายอีกอย่างหนึ่งต่างหากจากพระราชบัญญัตินั้น ทั้งเป็นกฎหมายซึ่งใช้เฉพาะในภาวะฉุกเฉินเท่านั้น
		๓. ธนาคารต่าง ๆ ย่อมมีทุนที่ชำระแล้วมากน้อยกว่ากัน ธนาคารใดมีทุนที่ชำระแล้วเป็นจำนวนน้อย ก็จะสะสมเงินสำรองได้ถึง ๖๐ % โดยเร็ว จึงจะได้เปรียบธนาคารที่มีทุนที่ชำระแล้วเป็นจำนวนมาก	*๓. ข้อเสนอข้อนี้ก็เป็นความจริง แต่การได้เปรียบเสียเปรียบซึ่งกันและกันเพราะเหตุที่มีทุนมากน้อยกว่ากันนั้นย่อมเป็นของธรรมดาและมีอยู่มากมายหลายทาง ไม่เห็นมีทางจะแก้ไขได้*
๑๐	ให้ทุกธนาคาร	ขอให้แก้ถ้อยคำ	*เป็นเพียงปัญหา*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
	ดำรงไว้ซึ่งเงินสดคงเหลือไม่ว่าในเวลาใด ๆ เป็นจำนวนอย่างน้อยเท่ากับร้อยละยี่สิบห้าของเงินฝาก เงินสดคงเหลือที่กล่าวนี้ต้องเป็นเงินฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่ง ที่เหลือจากนั้นต้องเป็นธนบัตรหรือบัตรธนาคารหรือเหรียญกษาปณ์	ให้ชัดขึ้นว่า เงินที่ต้องฝากธนาคารแห่งประเทศไทยกึ่งหนึ่งนั้นหมายความว่ากึ่งหนึ่งของอะไร	*ถ้อยคำ ควรพิจารณาเมื่อตรวจแก้ร่างในคณะกรรมการกฤษฎีกา*
๑๑	ห้ามมิให้ธนาคารใดกระทำการต่อไปนี้	ไม่ควรห้ามการรับหุ้นของธนาคารเป็นประกัน เพราะหุ้นของบริษัทต่าง ๆ ก็ย่อมรับ	*บทบัญญัติข้อนี้มีอยู่ในพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๔๘๐ มิใช่เป็นบทบัญญัติขึ้นใหม่*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
	(ช) รับหุ้นของธนาคารอื่นเป็นประกัน	เป็นประกันได้แล้วไฉนจึงจะรับหุ้นของธนาคารซึ่งอาจมีฐานะดีกว่านั้นไม่ได้	*การรับหุ้นของธนาคารใดเป็นประกันเงินให้กู้ยืมนั้นสมมติว่าหุ้นเหล่านั้นหลุดเป็นของธนาคารที่ให้กู้ยืมและหุ้นเหล่านั้นขายให้แก่บุคคลอื่นไม่ได้ ผลย่อมคล้ายกับการลดเงินทุนของธนาคารทั้งปวง คือลดเงินทุนของระบบการธนาคารทั้งอัน*
	(ซ) จ่ายเงินให้ลูกค้าคนใดคนหนึ่งกู้ยืมโดยทางตรงหรือทางอ้อม เป็นจำนวนสูงกว่าร้อยละสามสิบสามของทุนที่ชำระแล้วของธนา	บทบัญญัตินี้เป็นการจำกัดการหากินของธนาคารมากเกินไป ธนาคารซึ่งมีทุนที่ชำระแล้วเป็นจำนวนน้อยจะเสียเปรียบธนาคารซึ่งมีทุนที่ชำระ	*บทบัญญัตินี้เป็นการจำกัดการหากินของธนาคารจริง และอาจมีการได้เปรียบเสียเปรียบกันจริงดังที่อ้าง ประเด็นที่ต้องพิจารณาจึงมีว่า จะควรจำกัด*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
	คาร เว้นไว้แต่จะมีพันธบัตรรัฐบาลหรือตั๋วเงินคลังเป็นประกัน	แล้วเป็นจำนวนมาก และโดยที่ธนาคารต่างประเทศมักมีทุนเป็นจำนวนมาก ธนาคารไทยจึงจะเสียเปรียบธนาคารต่างประเทศในการทำมาหากิน ธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ จึงมีข้อเสนอดังต่อไปนี้ ๑. ขอให้ตัดบทบัญญัตินี้ออกเลย ๒. หรือถ้าจะคงมีบทบัญญัตินี้ไว้ก็ขอให้แก้ไขเพิ่มเติมดังต่อไปนี้	*การหากินของธนาคารเพื่อประโยชน์ของผู้ฝากเงินและเพื่อระบบการธนาคารทั่วไปหรือไม่* *ถ้าเห็นควรจำกัดประโยชน์ของคนส่วนน้อย (คือผู้ถือหุ้น) เพื่อประโยชน์ของคนส่วนมากแล้ว ก็ไม่ควรตัดบทบัญญัติข้อนี้ออก* *ถ้าจะคงมีบทบัญญัตินี้ไว้ แต่จะแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อเป็นทางหย่อนให้แก่ธนาคารบ้าง ก็เป็นทางที่อาจทำได้*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
		(ก) ขอเพิ่มเติมข้อยกเว้นขึ้นอีกประการหนึ่ง คือนอกจากพันธบัตรรัฐบาลหรือตั๋วเงินคลัง ขอให้เพิ่มเติมเงินกู้ที่รัฐบาลรับประกัน	
		(ข) ขอให้ขยายหลักเกณฑ์ คือ แทนที่จะเอาทุนที่ชำระแล้วเป็นเกณฑ์อย่างเดียว ขอให้เอาทุนที่ชำระแล้วบวกกับเงินสำรองเป็นเกณฑ์	
		(ค) ขอให้ถือเกณฑ์อย่างอื่น เช่น เอาเงินฝากเป็นเกณฑ์แทนเงินทุนที่ชำระแล้ว	

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
		(ง) ขอให้จำแนกประเภทบุคคลที่กู้ยืม คือถ้าเป็นบุคคลธรรมดาซึ่งให้อยู่ในบทบังคับข้อนี้ แต่ถ้าเป็นนิติบุคคลก็ขอให้ได้ยกเว้นจากบทบังคับนี้	
๑๒	ห้ามมิให้ธนาคารใดจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากสูงกว่าอัตราต่อไปนี้ (ก) เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม ต้องไม่สูงกว่าอัตราซึ่งเมื่อเทียบกับอัตรามาตรฐานที่ธนาคารแห่งประเทศ	๑. ขอให้เขียนให้ชัดว่า หมายความเฉพาะเงินฝากของผู้เคยค้า (customer) ไม่หมายความถึงเงินพิเศษอย่างอื่นเช่น provident fund หรือเงินที่พนักงานของธนาคารเองฝาก ๒. บางธนาคาร	๑. *ข้อนี้ถูกต้องแล้ว และเพราะเป็นเรื่องถ้อยคำ ควรพิจารณาในชั้นกรรมการกฤษฎีกา* ๒. *บทบัญญัติ*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
	ไทยรับช่วงซื้อลด ก็ต่ำกว่าอัตรามาตรฐานนั้นร้อยละสาม (ข) เงินฝากซึ่งต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาไม่เกินหกเดือน ต้องไม่สูงกว่าอัตราซึ่งเมื่อเทียบกับอัตรามาตรฐานที่ธนาคารแห่งประเทศไทยรับช่วงซื้อลด ก็ต่ำกว่าอัตรามาตรฐานนั้นร้อยละสองกึ่ง (ค) เงินฝากซึ่งต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาเกินกว่าหกเดือน ต้องไม่	เสนอว่าบทบัญญัตินี้มีความยืดหยุ่นน้อยไป ยกตัวอย่างเช่นอัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม (มาตรา ๑๒ [ก]) จะคำนวณได้ดังต่อไปนี้ คือ อัตรามาตรฐานที่ธนาคารแห่งประเทศไทยรับช่วงซื้อลดขณะนี้ร้อยละ ๔ ต่อปี ฉะนั้น ธนาคารพาณิชย์จะจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากประเภทนี้ได้ไม่สูงกว่าร้อยละ ๑ ต่อปีเท่านั้น และตราบใดที่อัตรามาตรฐานของธนาคารแห่งประเทศไทยไม่เปลี่ยนแปลง ธนาคารพาณิชย์ก็จะจ่ายดอกเบี้ยเงิน	*นี้ไม่มีข้อทักท้วงในหลักการ ประเด็นที่ต้องพิจารณาจึงมีเพียงว่า* *(ก) การจำกัดอัตราดอกเบี้ยนั้นจะจำกัดโดยวิธี (๑) จำกัดตามอัตรามาตรฐานของธนาคารแห่งประเทศไทย หรือ (๒) จำกัดโดยกฎกระทรวง* *ข้าพเจ้าเห็นว่าการจำกัดด้วยกฎกระทรวงนั้น ย่อมไม่ตรงตามหลักการ เพราะอัตราของธนาคารกลางเท่านั้นที่ควรเป็นอัตรา*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
	สูงกว่าอัตราซึ่งเมื่อเทียบกับอัตรามาตรฐานที่ธนาคารแห่งประเทศไทยรับช่วงซื้อลดก็ต่ำกว่าอัตรามาตรฐานนั้นร้อยละสอง	ฝากประเภทนี้เกินกว่าร้อยละ ๑ ต่อปีไม่ได้ ฉะนั้นบทบัญญัตินี้จึงขาดความยืดหยุ่นไป ควรให้ธนาคารพาณิชย์มีทางที่จะจ่ายดอกเบี้ยสูงกว่านี้ได้บ้าง ๓. เพื่อให้มีความยืดหยุ่นได้ดังกล่าวในข้อ ๒. ข้างบนนั้น บางธนาคารจึงเสนอว่าการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากนั้นให้กำหนดโดยกฎกระทรวง	*แม่บท* *แต่ส่วนที่ธนาคารต่างๆ ใคร่จะให้มีความยืดหยุ่นยิ่งขึ้นอีกนั้น ไม่น่าจะขัดข้อง ควรแก้ไขเพิ่มเติมร่างให้ได้*
๑๓	ให้ทุกธนาคารประกาศรายการตามแบบที่รัฐมนตรีกำ	ถ้าต้องประกาศหนังสือพิมพ์ก็จะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก	*ค่าใช้จ่ายในการลงหนังสือพิมพ์ขณะนี้อยู่ข้างจะแพงบ้าง แต่*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
	หนดในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอย่างน้อยหนึ่งฉบับ แสดงรายการย่อแห่งหนี้สินและสินทรัพย์ที่มีอยู่ในวันทำงานวันสุดท้ายของเดือนหนึ่งๆ หรือในวันอื่นใดในเดือนหนึ่งๆ ตามแต่รัฐมนตรีจะได้ให้ความยินยอม การประกาศนั้นให้กระทำในวันที่สิบเอ็ดของเดือนรุ่งขึ้น เมื่อได้ประกาศแล้วให้ทุกธนาคารเสนอประกาศที่ตัดจากหนังสือพิมพ์มายังรัฐมนตรีหนึ่งฉบับ	ขอให้แก้เป็นว่า ให้ปิดประกาศเปิดเผย ณ ที่ทำการของธนาคาร	*ก็คงเป็นการขัดคราวในระหว่างเวลาขาดแคลนกระดาษเท่านั้น การให้ประกาศในหนังสือพิมพ์ย่อมเป็นวิธีการอันหนึ่งซึ่งจะช่วยทำให้ธนาคารประกอบธุรกิจด้วยความระมัดระวังบ้าง จึงยังไม่น่าจะทิ้งหลักการที่ให้ประกาศในหนังสือพิมพ์นั้นเสีย เพราะการประกาศก็เพียงเดือนละครั้งเท่านั้น* *แต่ถ้าจะผ่อนผันให้ขัดคราวระหว่างของแพงก็อาจทำได้โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติให้รัฐมนตรีผ่อนผันขัด*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
			คราวได้
๑๖	ให้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้มีการตรวจสอบสมุดและบัญชีของธนาคารใดๆ ได้ไม่ว่าในวันใดเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อสำรวจการดำเนินงานของธนาคารโดยทั่วๆ ไป และเพื่อตีราคาสินทรัพย์ของธนาคาร เพื่อความประสงค์แห่งมาตรานี้ รัฐมนตรีจะตั้งให้บุคคลใดๆ เป็นผู้ทำการตรวจสอบก็ได้	๑. ขอให้เขียนให้ชัดว่าวันที่จะมีการตรวจสอบนั้นต้องเป็นวันทำการ ไม่ใช่วันหยุด ๒. ขอแก้ถ้อยคำในวรรคท้ายที่ว่า “รัฐมนตรีจะตั้งให้บุคคลใดๆ เป็นผู้ทำการตรวจสอบก็ได้” นั้น เป็นว่า “ให้รัฐมนตรีตั้งผู้ทำการตรวจสอบได้”	๑. *ถูกต้องแล้ว แก้ไขให้ได้* ๒. *เป็นการแก้ถ้อยคำเท่านั้น ไม่ขัดข้อง*

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
๑๗	เมื่อได้รับรายงานการตรวจสอบตามความในมาตรา ๑๖ แล้ว และรัฐมนตรีเห็นว่าฐานะหรือการดำเนินงานโดยทั่ว ๆ ไปของธนาคารอยู่ในลักษณะอันจะทำความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ประโยชน์ของประชาชน รัฐมนตรีจะสั่งให้มีการประชุมวิสามัญเพื่อตั้งกรรมการใหม่ก็ได้ หรือจะเพิกถอนการอนุญาตที่ได้ให้ตามความในพระราชบัญญัตินี้ก็ได้ ในกรณีที่มีการ	ยกบัญญัติที่ให้รัฐมนตรีสั่งให้มีการประชุมวิสามัญเพื่อตั้งกรรมการใหม่นั้นออก เพราะเห็นว่าเป็นการภายในของธนาคาร	ไม่ขัดข้อง

ร่างพระราชบัญญัติการธนาคาร		ข้อเสนอของธนาคารพาณิชย์	ข้อสังเกต
มาตรา	ข้อความ		
	เพิกถอนการอนุญาต รัฐมนตรีจะใช้วิธีการที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๑ ถึงมาตรา ๒๗ ก็ได้		
๒๖	ค่าใช้จ่ายโดยไม่เกินสมควรในการดำเนินการควบคุมและจัดการ ตลอดจนเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าบำเหน็จกรรมการ พนักงาน เจ้าหน้าที่ หรือคนงาน ให้คิดจากสินทรัพย์ของธนาคารที่ถูกควบคุมนั้น	ขอให้มีการจำกัดจำนวนเงินที่ธนาคารจะต้องเสีย	*จะจำกัดให้ตายตัวลงไปย่อมทำได้ยาก จึงได้จำกัดด้วยคำว่า "ไม่เกินสมควร" การตีความว่าอะไรสมควรนั้นก็จะต้องหาหลัก เช่นถ้าคิดค่าใช้จ่ายเพียงอัตราเท่าที่กองหมายกระทรวงยุติธรรมคิด ก็ควรถือว่าไม่เกินสมควร* *ปัญหาจึงอยู่ที่ถอยคำที่จะใช้ ซึ่งควรพิจารณาในคณะกรรมการกฤษฎีกา.*

บันทึกประกอบร่างพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์

วัตถุประสงค์

๑. คนชั้นผู้ใหญ่ในเวลานี้คงจะจำได้ว่า เมื่อต้นรัชกาลที่ ๖ ได้มีธนาคารไทยต้องเลิกทำการหลายธนาคาร เรื่อง "*แบงก์ล้ม*" ในสมัยนั้นเป็นเรื่องตื่นเต้นและต้องเสียหายกันมาก ความเชื่อถือในธนาคารไทยเสื่อมไป การธนาคารของไทยจึงได้หยุดชะงักไปช้านาน มาในสมัยนี้ธนาคารไทยได้เกิดขึ้นใหม่อีกหลายธนาคาร จึงสมควรป้องกันมิให้มีความเสียหายเกิดขึ้นเช่นเมื่อรัชกาลที่ ๖ นั้นอีก การธนาคารของไทยจะได้มีทางเจริญต่อไปไม่หยุดชะงักลง

๒. ร่างพระราชบัญญัตินี้จึงให้รัฐบาลมีหน้าที่กำกับกิจการของธนาคาร เพื่อให้มีทางช่วยคุ้มครองเงินของผู้ฝากให้ปลอดภัย เป็นทางรักษาไว้ซึ่งความเชื่อถือในความมั่นคงของธนาคาร (*ในข้อนี้ควรระลึกว่า ธนาคารประกอบธุรกิจด้วยเงินของบุคคลอื่น คือผู้ฝาก ไม่ได้ใช้แต่เงินของ*

ตนเองเหมือนอย่างผู้ทำการค้าประเภทอื่น ๆ ถ้าธนาคารไม่ได้รับความเชื่อถือของประชาชน ธนาคารจะตงอย่หาได ไม่)

การกำกับตามร่างพระราชบัญญัตินี้ใช้วิธีตั้งหลักไว้ว่า ในการประกอบธุรกิจนั้นธนาคารจะต้องดำเนินการให้มั่นคงถึงขีดที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐาน และให้รัฐบาลเป็นผู้ดูแลให้ธนาคารดำรงไว้ซึ่งมาตรฐานที่กำหนดนั้น

หลักการที่เป็นสำคัญ ในร่างพระราชบัญญัติ

๓. ในร่างพระราชบัญญัตินี้มีหลักการที่เป็นสำคัญในข้อต่อไปนี้

๑] การจัดตั้งธนาคาร
๒] ทุนของธนาคาร
๓] เงินสำรองของธนาคาร
๔] เงินสดสำรอง
๕] กำกัดประเภทแห่งธุรกิจ
๖] อัตราดอกเบี้ย
๗] การตรวจสอบ

๔] การชำระบัญชี

๕] การสั่งให้เลิกทำการ

จะอธิบายแต่ละหัวข้อโดยย่อต่อไปนี้

๔. *การจัดตั้งธนาคาร* ตามร่างพระราชบัญญัตินี้ธนาคารจะต้องเป็นบริษัทจำกัด เพราะประมวลแพ่งมิบทควบคุมบริษัทจำกัดอยู่แล้ว ในเมืองต่างประเทศสมัยนี้ก็เอียงไปในทางที่จะให้ธนาคารต้องเป็นบริษัทจำกัด ธนาคารที่มีอยู่แล้วในประเทศไทยเวลานี้ก็เป็นบริษัทจำกัดทั้งนั้น จึงไม่ควรให้มีธนาคารเอกชนเกิดขึ้น

๕. *ทุนของธนาคาร* ธนาคารทำธุรกิจด้วยเงินของผู้ฝาก ทุนของธนาคารเองมีลักษณะเป็นเงินประกันความปลอดภัยของผู้ฝากเงิน จึงต้องบัญญัติให้ธนาคารมีทุนพอสมควร

๖. *เงินสำรองของธนาคาร* เงินสำรองย่อมเป็นเงินประกันแก่ผู้ฝากเงิน ว่าถ้าหากธนาคารจะต้องชำระบัญชี และถ้าในเวลาชำระบัญชีนั้นสินทรัพย์ของธนาคารเสื่อมค่าไปบ้าง ธนาคารก็ยังมีเงินอีกก้อนหนึ่ง (*คือเงินสำรอง*) สำหรับชดเชยใช้ให้ผู้ฝาก จึงต้องมีบทบัญญัติให้ธนาคารกันกำไรสุทธิไว้พอสมควรเพื่อเป็นเงินสำรอง

๗. *เงินสดสำรอง* เงินที่ธนาคารรับฝากจากประชาชนนั้นส่วนมากเป็นเงินที่ธนาคารต้องใช้คืนทันทีที่ผู้ฝากสั่งจ่าย ธนาคาร

จึงต้องมีเงินสดสำรองไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อจ่ายตามคำสั่งของผู้ฝากได้โดยไม่ชักช้า ร่างพระราชบัญญัตินี้จึงบังคับให้ธนาคารต้องมีเงินสดสำรองไว้พอสมควร

๘. *กำกัดประเภทแห่งธุรกิจ* โดยเหตุที่ธนาคารจะต้องจ่ายเงินตามคำสั่งของผู้ฝากได้โดยไม่ชักช้า การนำเงินฝากไปหาผลประโยชน์จึงต้องระวังมิให้เงินไปจมอยู่ที่ใดที่หนึ่ง หากให้ธนาคารถอนกลับคืนเข้ามาได้เมื่อจำเป็น ร่างพระราชบัญญัตินี้จึงมีบทบัญญัติที่กำกัดหรือห้ามการประกอบธุรกิจบางอย่าง อันเป็นสิ่งที่จะทำให้ธนาคารหย่อนความสามารถที่จะใช้เงินคืนแก่ผู้ฝากได้ทันทีเสมอไป

๙. *อัตราดอกเบี้ย* สมัยนี้มีธนาคารอยู่แล้วหลายธนาคาร แต่ละธนาคารย่อมต้องการให้มีผู้ฝากเงินแก่ตน ก็อาจจะแข่งแย่งกันโดยให้ดอกเบี้ยเงินฝากมากกว่ากัน การแข่งแย่งกันนั้นถ้ากระทำภายในขอบเขตที่สมควรก็เป็นการดี แต่ถ้ากระทำโดยไม่มีขีดจำกัดก็อาจจะเกิดเสียหายได้ จึงมีบทบัญญัติจำกัดการแข่งแย่งในเรื่องอัตราดอกเบี้ยไว้บ้าง

๑๐. *การตรวจสอบ* ร่างพระราชบัญญัตินี้ให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะตรวจสอบกิจการของธนาคาร เพื่อพิเคราะห์ว่าธนาคารอยู่ในฐานะที่สามารถชำระหนี้ได้ (solvent) หรือไม่ ทั้งนี้เป็นการกระทำเพื่อรักษาประโยชน์ของผู้ฝากเงินและรักษาไว้ซึ่งความเชื่อถือของประชาชนในธนาคาร

๑๑. *การชำระบัญชี* ถ้าธนาคารใดต้องหยุดทำการเพราะไม่สามารถใช้เงินคืนให้แก่ผู้ฝากเมื่อทวงถาม รัฐบาลก็ควรต้องเข้าควบคุมและจัดการให้ผู้ฝากได้รับเงินคืนเป็นจำนวนมากที่สุดที่จะพึงได้และ

ภายในเวลาสมควร ทั้งนี้เพื่อช่วยเหลือผู้ฝากเงินธนาคารนั้น และเพื่อรักษาไว้ซึ่งความเชื่อถือในธนาคารอื่น ๆ มิให้พลอยเสื่อมลงไปด้วย

๑๒. *การสั่งให้เลิกทำการ* ธนาคารใดทำการโดยไม่ระมัดระวังจนตกอยู่ในฐานะที่ไม่มั่นคง และเห็นได้ว่าถ้าปล่อยให้คงทำการต่อไปจนถึงที่สุดผู้ฝากเงินก็จะต้องได้รับความเสียหายมากไซร้ ก็ควรสั่งให้ธนาคารนั้นเลิกทำการเสียทันที ความเสียหายแก่ผู้ฝากจึงจะไม่มีมากและความเชื่อถือในธนาคารอื่น ๆ จึงจะไม่เสื่อมลง.

๒๓ พฤษภาคม ๒๔๙๘

เสถียรภาพแห่งค่าของเงินบาท

เสถียรภาพแห่งค่าของเงินบาท

๑. บันทึกเรื่อง กันเงินเฟ้อ (๒๕ มกราคม ๒๔๘๖) ... ... หน้า ๑๗๔

๒. บันทึกที่ ๘๗/๒๔๘๗ เรื่อง ธนบัตรขาดแคลน ... ... หน้า ๑๘๓

๓. บันทึกที่ ๑๗๖/๒๔๘๘ เรื่อง สถานการณ์การคลัง
และการเงินปัจจุบัน (๖ กันยายน ๒๔๘๘) ... ... หน้า ๑๙๔

๔. บันทึกเรื่อง อัตราแลกเปลี่ยนเงิน
(๕ ธันวาคม ๒๔๘๘) ... ... หน้า ๒๑๑

๕. บันทึกเรื่อง นโยบายการเงิน
(๒๗ ธันวาคม ๒๔๙๑) ... ... หน้า ๒๑๕

๖. บันทึกเรื่อง การปริวรรตเงินต่างประเทศ
(๑๕ และ ๓๑ มกราคม - ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕) ... หน้า ๒๓๐

๗. Memorandum, 28 March 1952 (2495) ... ... หน้า ๒๖๖

เสถียรภาพแห่งค่าของเงินบาท

/// **เสถียรภาพแห่งค่าของเงินย่อมเป็นรากฐานแห่งการบูรณะบ้านเมือง การจัดให้เงินเป็นเสถียรภาพจึงเป็นกิจการสำคัญที่สุดอันหนึ่ง**

***

/// *การคลังในขณะนี้ตกอยู่ในภาวะคับขันยิ่งกว่าในสมัยใดๆ สถานการณ์ปัจจุบันสรุปลงได้ย่อๆ ว่า เงินรายได้ไม่พอจ่ายมาหลายปี งบประมาณปีปัจจุบันก็ไม่เป็นดุลยภาพ มีหนี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะถึงกำหนดต้องชำระในปีนี้ปีหน้า เงินมีค่าลดต่ำลงเป็นลำดับ และสมรรถภาพและศีลธรรมของข้าราชการเสื่อมลง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์กันทั้งสิ้น*

/// การบูรณะบ้านเมืองให้กลับคืนสู่ปกติภาพเพื่อเป็นทางนำมาซึ่งความมั่งคั่งสมบูรณ์ต่อไปนั้นจำต้องอาศัยเสถียรภาพแห่งค่าของเงินเป็นหลัก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เงินจะต้องมีค่าอันเรียกได้ว่ายืนที่มั่นคง การค้าขายและธุรกิจทั้งปวงจึงจะมีหลักดำเนินไปได้ด้วยดี ถ้าเงินมีค่าตกต่ำอยู่ไม่หยุดยั้ง แม้แต่การปกครองบ้านเมืองก็จะกระทำให้ดีไม่ได้

เรื่อง กันเงินเฟ้อ (ANTI-INFLATION)

๑. เมื่อมีสงคราม เครื่องอุปโภคบริโภคย่อมมีปริมาณลดลง ถ้าธนบัตรที่ออกใช้และการให้เครดิตไม่ลดตามลงไป เครื่องอุปโภคบริโภคย่อมมีราคาแพงขึ้น และถ้าธนบัตรออกใช้ยิ่งเพิ่มขึ้น หรือการให้เครดิตมีมากขึ้น ราคาสินค้าจะสูงยิ่งขึ้นไปอีก

๒. ในระยะเวลา ๒ ปีหลังนี้ (*ธันวาคม ๒๔๘๓ ถึง ธันวาคม ๒๔๘๕*) ธนบัตรออกใช้ได้มีราคาเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่ ๒๓๔,๗๗๕,๐๐๐ บาท ถึง ๓๙๒,๗๒๔,๐๐๐ บาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๖๗

กิจการของธนาคารพาณิชย์เมื่อธันวาคม ๒๔๘๓ และธันวาคม ๒๔๘๕ ปรากฏดังนี้

	ธันวาคม ๒๔๘๓	*ธันวาคม ๒๔๘๕*	+ เพิ่ม − ลด
	บาท	บาท	ร้อยละ
เงินสด	๒๔,๖๖๒,๐๐๐	๓๗,๒๙๙,๐๐๐	+ ๕๑

เงินให้กู้ยืม	๓๖,๒๓๗,๐๐๐	๒๗,๒๑๘,๐๐๐	- ๒๕
หลักทรัพย์	๘,๖๒๙,๐๐๐	๒๖,๖๖๓,๐๐๐	+ ๒๐๙

จะเห็นได้ว่าแม้เงินสดเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕๑ ก็ตาม แต่ยังเอิญธนาคารพาณิชย์ให้กู้ยืมเงินลดน้อยลง และซื้อหลักทรัพย์ (*ส่วนมากของรัฐบาล*) เพิ่มขึ้นมาก หาไม่ราคาสินค้าจะสูงยิ่งกว่าที่เป็นอยู่เวลานี้

๓. งบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๘๖ ปรากฏว่าจะมีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ ๑๒๙,๐๐๐,๐๐๐ บาท นอกจากนี้จะต้องจ่ายเงินให้แก่กองทัพญี่ปุ่น ซึ่งคาดว่าจะเป็นจำนวนประมาณ ๘๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท จึงเป็นที่แน่ใจว่าธนบัตรออกใช้จะต้องมีราคาเพิ่มขึ้นอีกมาก อนึ่ง เมื่อธนบัตรออกใช้เพิ่มขึ้น ธนาคารพาณิชย์คงจะมีเงินสดเพิ่มขึ้น จะมีกำลังให้เครดิตได้มากขึ้น

ในเวลานี้รัฐบาลกำลังส่งเสริมการผลิตภายในประเทศ แต่เพราะเป็นงานที่เริ่มต้นใหม่ ๆ คงจะยังไม่ได้รับผลมาก ส่วนสินค้าขาเข้าก็คาดว่าจะไม่มีมากกว่าใน พ.ศ. ๒๔๘๕

เพราะเหตุเหล่านี้ จึงต้องคาดว่า ระดับราคาสินค้าทั่วไปจะต้องเขยิบสูงขึ้นไปอีก พฤติการณ์เช่นที่กล่าวนี้ต้องด้วยลักษณะที่เรียกว่า "*เงินเฟ้อ*" (inflation) ซึ่งถ้าระงับไว้ไม่อยู่ ในที่สุดย่อมเกิดความเสียหายใหญ่หลวง

๔. อนึ่ง ปรากฏตามเหตุการณ์ในต่างประเทศบางเมืองหลังจากมหาสงครามครั้งก่อน ว่า อาการแห่งเงินเฟ้อมักมีเป็น ๒ ระยะ ในระยะที่ ๑ ประชาชนเก็บเงินเอาไว้มาก เพราะของเริ่มแพงขึ้นและเข้าใจกันว่าต่อไปจะกลับถูกลง ในระยะที่ ๒ เกิดความตกใจว่าของแพงขึ้นเรื่อย ๆ ไป ต่างคนจึงจ่ายเงินที่เก็บไว้นั้นซื้อของ ในชั้นต้นก็ซื้อของที่เป็นถาวรวัตถุ แล้วต่อไปก็ซื้อแทบไม่ว่าสิ่งใด สักแต่ว่าให้ได้จ่ายเงินแลกเปลี่ยนเป็นของเท่านั้น จึงทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้นรวดเร็ว ความตระหนกตกใจก็ยิ่งทวีขึ้น ความเสียหายใหญ่หลวงย่อมเกิดในตอนนี้

สถิติเท่าที่มีอยู่ชวนให้เห็นว่าขณะนี้ประเทศไทยมีอาการอยู่ในระยะที่ ๑ ประชาชนเก็บเงินเอาไว้เป็นจำนวนมาก ดังปรากฏต่อไปนี้

เดือนปี	ธนบัตรออกใช้	ธนบัตร			ประมาณธนบัตรในมือประชาชน	
		อยู่ในคลัง	อยู่ในธนาคาร	รวม	ราคา	คิดเป็นส่วนร้อยของธนบัตรออกใช้
	บาท	บาท	บาท	บาท	บาท	ร้อยละ
ธันวาคม 2483	234,775,000	20,186,000	12,905,000	33,091,000	201,684,000	85.9
ธันวาคม 2485	392,724,000	25,809,000	9,294,000	35,103,000	357,621,000	91.1

หมายเหตุ (๑) ธนบัตรในมือประชาชนประมาณโดยเอายอดรวมของธนบัตรในคลังและในธนาคารหักจากธนบัตรออกใช้

(๒) ธนบัตรในคลังในธันวาคม ๒๔๘๕ ยังไม่ได้รับรายงาน จึงใช้ตัวเลขกันยายน ๒๔๘๕

๕. ในขณะนี้ประเทศคู่สงครามต่างมีรายจ่ายสูงกว่าเงินที่เก็บได้ อันเป็นผลให้ต้องจำหน่ายธนบัตรเพิ่มขึ้นมากมายเหมือนกัน แต่ละประเทศจึงต้องดำเนินนโยบายกันเงินเฟ้อ (anti-inflation) อย่างแข็งแรง

หลักแห่งการกันเงินเฟ้อมีอยู่ว่า

(ก) ต้องดึงเอาเงินจากมือประชาชนมาเข้าคลัง โดยวิธีเก็บภาษีอากรและกู้เงิน

และ (ข) ควบคุมการให้เครดิต มิให้มีเกินกว่าที่จำเป็นจริงๆ

โดยปฏิบัติตามหลัก ๒ ประการที่กล่าวนี้ อำนาจการซื้อ (purchasing power) ที่อยู่ในมือประชาชนจะลดน้อยลง ระดับราคาสินค้าทั่วไปก็จะพุ่งขึ้นไปรวดเร็วมิได้ อนึ่ง เมื่อได้ดึงเอาเงินมาเข้าคลังเสียได้แล้ว ธนบัตรออกใช้จะไม่เพิ่มขึ้นมากและรวดเร็ว อาการแห่งโรคเงินเฟ้อก็จะไม่รุนแรง

๖. การปฏิบัติตามหลักประการที่ ๑ คือดึงเงินมาเข้าคลังนั้น เมื่อใช้วิธีกู้เงิน ก็จะต้องใช้อุบายยังคับให้ประชาชนให้กู้ มิฉะนั้นการกู้เงินจะไม่เป็นผลสำเร็จจริง อุบายที่อาจใช้ได้มีหลายประการ และมีลักษณะที่เป็น *"ทั้งอ่อทั้งชน"* จุดประสงค์อยู่ที่จะให้ประชาชนมีเงินเหลือจ่าย

แล้วให้นำเงินที่เหลือจ่ายนั้นมาให้รัฐบาลกู้ ทั้งที่เป็นทางตรง คือซื้อพันธบัตรเงินกู้ และทางอ้อม คือฝากคลังออมสิน

การใช้อุบายต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ เป็นการใหญ่ มีงานหลายแขนง จะทำได้ผลก็โดยความร่วมมือระหว่างหลายกระทรวง

๗. การปฏิบัติตามหลักประการที่ ๒ ที่เป็นการควบคุมเครดิตนั้นจะต้องควบคุมธนาคารพาณิชย์ในเรื่องให้กู้ยืมเงิน เพื่อให้เงินไหลไปเฉพาะในทางที่จะได้ประโยชน์ส่วนรวม เช่นการอุตสาหกรรมที่จำเป็นในขณะนี้ หรือการให้รัฐบาลกู้ จะต้องควบคุมบริษัทจำกัดในเรื่องการเรียกทุนเพิ่มทุน การกู้ยืมเงิน และการแบ่งเงินปันผล และควบคุมการใช้กำไรของบริษัท ทั้งนี้เพื่อมิให้บริษัทต่าง ๆ แข่งแย่งกับรัฐบาลที่จะทำการกู้เงิน และมิให้จ่ายเงินในทางที่จะเสียแก่ประโยชน์ส่วนรวม กิจการเหล่านี้กระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทยอาจร่วมมือกันทำได้

๘. สรุปความว่า พฤติการณ์ในขณะนี้แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยอยู่ในภาวะที่มีเงินเฟ้อ (inflationary condition) ซึ่งควรจัดการแก้ไขแต่ต้นมือเพื่อมิให้อาการรุนแรง การแก้ไขเป็นการใหญ่และทำได้ยาก ถ้าจะตั้งกรรมการคณะหนึ่ง สัก ๔–๕ นาย ให้พิจารณาวางแนวทางปฏิบัติในอันจะกันเงินเฟ้อ ก็น่าจะเป็นการสมควร แล้วจึงให้เจ้าหน้าที่ซึ่งจะต้องปฏิบัติการกำหนดวิธีการต่อไป.

เรื่อง ธนบัตรขาดแคลน

บันทึกที่ ๙๗/๒๔๘๗

ขอประทานเสนอ

๑. เรื่องที่ธนบัตรอาจจะขาดมือลงนั้น เป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าวิตกอยู่มาก ธนบัตรที่พิมพ์แล้วเสร็จในประเทศญี่ปุ่น (๕๗.๕ ล้านยาท) ครั้งสุดท้ายบอกว่าจะลงเรือในเดือนมีนาคมนี้บ้าง แต่ครั้นเมื่อวันพุธที่แล้วมานี้บอกว่าจะลงเรือในเดือนเมษายนและพฤษภาคม ส่วนที่พิมพ์ที่กรมแผนที่ขณะนี้ก็ได้น้อย

๒. ข้าพเจ้าได้คิดหาวิธีที่จะแก้ไขทบทวนมาหลายครั้งแล้ว แต่ก็ไม่เห็นมีวิธีใดที่จะไม่มีทางเสียหายเลย คงจะมีข้อทักท้วงได้ทุกวิธี แต่ถ้าถึงเวลาจำเป็นเข้าแล้ว จะไม่ทำอะไรเลยก็ไม่ได้

วิธีแก้ไขต่าง ๆ ซึ่งได้คิดมานั้น ข้าพเจ้าได้บันทึกไว้สำหรับคิดดูต่อไป และขอประทานเสนอมาด้วย ๑ ฉบับ สำหรับประกอบแนวทางคิดของท่านรัฐมนตรีต่อไปเท่านั้น.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

วิวัฒน

๒๕ มีนาคม ๒๔๘๗

■■■

เรื่อง

ธนบัตรอาจขาดมือ

๑. ธนบัตรในสต๊อกประมาณว่าจะพอจำหน่ายเพียงถึงกลางมิถุนายน ๒๔๘๗ แต่ถ้าได้ธนบัตรจากกรมแผนที่ตามจำนวนที่ประมาณไว้ และถ้าธนบัตรที่พิมพ์แล้วเสร็จในญี่ปุ่นเข้ามาทัน จะมีธนบัตรพอ

จำหน่ายถึงราวปลายสิงหาคม ต่อจากนั้นธนบัตรจะขาดมือ เพราะกรมแผนที่มีกำลังพิมพ์ไม่พอแก่การจำหน่าย ธนบัตรจะไม่ขาดมือก็ต่อเมื่อที่สั่งพิมพ์ใหม่ในญี่ปุ่นนั้นเข้ามาทัน

๒. กระทรวงการคลังดำริจะยังคับว่า การใช้เงินคราวหนึ่งเกินกว่าพันบาทในการชำระหนี้ให้ใช้ด้วยเช็ค การยังคับเช่นนี้ควรมีผลให้ใช้ธนบัตรกันน้อยลง และให้ธนบัตรกลับเข้าสู่ธนาคารต่าง ๆ บ้าง แต่เช็คย่อมใช้ได้เฉพาะในบางท้องที่ และคงจะมีการหลีกเลี่ยงบ้าง ฉะนั้นผลที่อาจจะได้เป็นอย่างดีก็คือเป็นการต่ออายุสต๊อกให้ยืดออกไปอีกบ้าง เพื่อธนบัตรที่สั่งพิมพ์ใหม่มีโอกาสเข้ามาทัน

๓. แต่เพราะยังไม่แน่ว่าจะต่ออายุสต๊อกออกไปได้อีกเท่าใด และธนบัตรที่สั่งพิมพ์ใหม่จะเข้ามาถึงเมื่อใด ปัญหาที่ว่าธนบัตรอาจขาดมือลงจึงยังไม่หมดไป

ถ้าธนบัตรขาดมือลง และไม่มีการแก้ไขอย่างไร ก็จะเกิดเสียหายร้ายแรงแก่ราชการ จึงจำต้องคิดหาวิธีแก้ไขไว้แต่บัดนี้

๔. สิ่งที่จะใช้ได้เป็นเงินมีเพียง ๒ ประเภท คือ

ก) เหรียญโลหะ

ข) กระดาษทำเป็นลักษณะต่าง ๆ เช่นเป็นธนบัตร เช็ค ฯลฯ

๕. โลหะที่มีมากและราคาไม่แพงคือดีบุก แต่เป็นโลหะที่ไม่เหมาะแก่การทำเหรียญกษาปณ์ เหรียญดีบุกชนิดราคาสิบบาทคงจะต้องมีขนาดใหญ่โต จนจะเอาติดตัวไปไม่ได้กี่เหรียญ หรือถ้าจะทำขนาดเล็กพอใช้ได้ *ค่าในตัว (intrinsic value)* ของเหรียญจะต่ำกว่า *ราคาที่ตราไว้ (face value)* มาก จะเกิดเหรียญปลอมขึ้นมากมายทันที ถ้าทำแต่เฉพาะชนิดราคาหนึ่งบาท ข้อขัดข้องในเรื่องขนาดจะลดน้อยไป แต่การที่จะทำให้ค่าในตัวสูงเท่า ๆ ราคาที่ตราไว้เพื่อป้องกันเหรียญปลอมจะเป็นเหตุให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายแพงมาก อนึ่ง ถ้าทำแต่เฉพาะชนิดราคาหนึ่งบาทก็เชื่อว่าคงจะทำไม่ทันการจำหน่าย จึงควรวินิจฉัยว่าจะทำเหรียญโลหะใช้แทนธนบัตรมิได้ และจะต้องพิจารณาในทางใช้กระดาษ

๖. การใช้กระดาษอาจพลิกแพลงได้หลายวิธี ตั้งแต่ง่ายถึงยุ่งยาก เช่น

ก] พิมพ์ธนบัตรชนิดราคาสูงขึ้น เป็นฉบับละห้าพันหรือหมื่นบาท เป็นต้น

ข] พิมพ์ธนบัตรชนิดราคาที่ใช้อยู่แล้ว แต่คุณภาพเลวลง โรงพิมพ์หลายโรงจึงอาจระดมกันพิมพ์ได้

ค] ให้ใช้ใบธนาณัติ สแตมป์ แทนธนบัตรได้

ง] รัฐบาลปฏิบัติอย่างบุคคลธรรมดาที่เป็นผู้ซึ่งคนอื่นเชื่อถือ คือชอบเชื่อไว้ก่อน

โดยวิธีออกบัตรใช้แทนเงิน (*ในที่นี้จะเรียกว่า "บัตรเงินสด"*)

๖] บังคับให้ตัดธนบัตรที่มีอยู่เป็นสองท่อน

๗. วิธี (*ก*) คือพิมพ์ธนบัตรชนิดราคาสูงขึ้นเป็นวิธีง่ายที่สุด แต่อาจมีผลเสียบางประการ คือความเชื่อถือในธนบัตรอาจเสื่อมไป เพราะดูเหมือนคนไทยยังจำ *ธนบัตรราคาล้านมาร์ค* ของเยอรมันได้อยู่ จึงวิตกว่าของจะแพงขึ้นอีก อนึ่ง ธนบัตรที่ใช้มากในเวลานี้คือชนิดราคา ๕๐ สตางค์ ๑ บาท ๑๐ บาท และ ๒๐ บาท ชนิดราคา ๑,๐๐๐ บาท ใช้อยู่ไม่ถึงร้อยละ ๑ ของธนบัตรออกใช้ทั้งสิ้น ฉะนั้นถ้าพิมพ์ชนิดราคาสูงถึง ๕,๐๐๐ หรือ ๑๐,๐๐๐ บาท ก็จะใช้ได้น้อย ธนบัตรย่อยจะยังไม่พอใช้อยู่นั่นเอง

๘. วิธี (*ข*) คือพิมพ์ธนบัตรคุณภาพเลวลง จึงอาจระดมกันพิมพ์ได้นั้น เชื่อว่าจะเกิดธนบัตรปลอมมาก ธนบัตรเป็นวัตถุมีค่าในตัวต่ำ มี *ราคาที่ตราไว้* สูงกว่ากันมาก แต่ต่อสู้การปลอมอยู่ได้ก็ด้วยคุณภาพของกระดาษและการพิมพ์ ถ้าพิมพ์ธนบัตรคุณภาพเลวออกใช้คงจะเกิดธนบัตรปลอมขึ้นมาก จะต้องรีบประกาศเลิกใช้ โดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ [*อาศัย พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๙ ทวิ ตามที่แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติเงินตรา (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๔๘๕*] การใช้วิธีนี้จะต้องทำใจไว้ว่าถึงอย่างไรประชาชนก็จะต้องเสียหายบ้าง

๙. วิธี (*ค*) คือใช้ใบธนาณัติ ประเทศอังกฤษเคยทำอยู่ชั่วคราว แต่เข้าใจว่าใบธนาณัติของเราคงไม่มีพอ ส่วนแสตมป์จะใช้ได้ก็แต่เฉพาะแทนเงินปลีก จึงไม่แก้ปัญหา

๑๐. วิธี (ง) คือออก "*บัตรเงินสด*" มีโครงการท้ายนี้ เป็นวิธียุ่งยากอยู่บ้าง และผู้ได้รับบัตรย่อมจะไม่พอใจ แต่จะไม่มีผลเสียทั่วไปเหมือนวิธี (ข) อนึ่ง จะมีผลเป็นการยังคับให้ออมทรัพย์ด้วย ซึ่งในขณะนี้ย่อมเป็นการดีมีประโยชน์ในทางอื่น

๑๑. วิธี (จ) คือให้ตัดธนบัตรเป็นสองท่อน มีโครงการท้ายนี้ เป็นวิธียุ่งยากที่สุด และกระทบกระเทือนคนทุกคน แต่ก็ดีกว่าที่จะปล่อยให้ธนบัตรขาดมือลงเฉย ๆ อนึ่ง ถ้านึกถึงผลในทางยังคับให้ออมทรัพย์ด้วยแล้วก็จะได้ผลศักดิ์สิทธิ์นัก

๑๒. วิธีพลิกแพลงการใช้กระดาษทั้ง ๕ วิธีนี้ ล้วนมีทางเสียด้วยกันและใช้ได้เฉพาะชั่วคราว เพราะความจริงย่อมมีอยู่ว่าไม่มีอะไรจะใช้เป็นเงินได้ดีเท่า (ก) *ธนบัตร (ที่มีคุณภาพสูงและชนิดราคาเหมาะสม)* และ (ข) *เช็ค* แต่ถ้าไม่มีธนบัตรพอและเช็คก็ใช้ไม่ได้ทั่วไป ก็จำต้องแก้ไขโดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธีประกอบกัน.

๒๕ มีนาคม ๒๔๘๗

■■■

โครงการ
บัตรเงินสด

บทกฎหมาย

๑. ให้รัฐบาลมีอำนาจออก "บัตรเงินสด" มีชนิดราคาตามแต่จะเห็นควร บัตรนี้มีลักษณะเป็นตั๋วสัญญาใช้เงินแก่ผู้ถือ

๒. บัตรเงินสดแต่ละฉบับถึงกำหนดใช้เงินในเวลา ๖ เดือนนับแต่วันออก และใช้เงินตามราคาที่ตราไว้ บวกด้วยพรีเมียมอีกร้อยละ ๑/๒

๓. บัตรเงินสดนี้ใช้ชำระหนี้ไม่ได้ตามกฎหมาย เว้นไว้แต่

(ก) รัฐบาลใช้ชำระหนี้ได้ไม่เกินร้อยละ ๕๐ แห่งเงินที่ใช้คราวหนึ่ง ๆ

(ข) การใช้ชำระหนี้อย่างอื่น ๆ ตามแต่จะระบุโดยพระราชกฤษฎีกา

๔. บัตรเงินสดแต่ละฉบับที่ยังไม่ถึงกำหนดใช้เงิน รัฐบาลยอมรับคืนเพื่อการต่อไปนี้

(ก) รับเป็นเงินฝากประจำที่คลังออมสิน ตามราคาที่ตราไว้บวกด้วยพรีเมียมอีกร้อยละ ๑

(ข) รับชำระหนี้ค่าซื้อตั๋วเงินคลัง ตามราคาที่ตราไว้

การใช้บัตรเงินสด

๕. รัฐบาลใช้บัตรเงินสดในการชำระหนี้ค่าซื้อสิ่งของ ค่าข้างเหมา ฯลฯ ตามจำนวนที่เห็นสมควร แต่ไม่เกินร้อยละ ๕๐ ของเงินที่จ่ายคราวหนึ่ง ๆ ส่วนเงินเดือนหากจะจ่ายด้วยบัตรเงินสดบ้าง ก็ควรจำกัดเฉพาะเงินเดือนชั้นสูง

๖. ผู้ได้รับบัตรเงินสด อาจปฏิบัติได้ ๓ ทาง

การปฏิบัติของผู้ได้รับบัตรเงินสด

(ก) เก็บไว้จนถึงกำหนดเวลาใช้เงิน

(ข) ฝากคลังออมสิน

(ค) ขายเอาเงินสด

๗. ถ้าผู้ได้รับบัตรเงินสดเก็บบัตรไว้จนถึงกำหนดเวลาใช้เงิน รัฐบาลก็ได้ผลในทางประหยัดการใช้ธนบัตร หรือถ้าผู้ได้รับบัตรนำไปฝากคลังออมสินจะเป็นประโยชน์ทั่วไปดียิ่งขึ้น เพราะนอกจากจะมีการประหยัดการใช้ธนบัตร ยังจะมีการออมทรัพย์ด้วย

แต่ถ้ามีการขายให้แก่ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเหล่านั้นจะต้องจ่ายธนบัตรก็อาจถอนเงินจากธนาคารแห่งประเทศไทย ธนบัตรก็จะออกไป รัฐบาลจะไม่ได้ผลในทางประหยัดการใช้ธนบัตร โครงการนี้จะเสียไป

การปฏิบัติแก่ธนาคาร

๔. เพื่อป้องกันมิให้เสียหายแก่โครงการ ควรขอร้องธนาคารพาณิชย์มิให้รับซื้อบัตรเงินสด เว้นไว้แต่จะได้รับความเห็นชอบของคลัง และเพื่อให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติตามด้วยเต็มใจ ควรออกตั๋วเงินคลัง และจัดให้ตั๋วเงินคลังเป็นหลักทรัพย์ดีกว่าบัตรเงินสด เช่นให้มีอายุสั้นกว่า และให้ธนาคารแห่งประเทศไทยรับซื้อลดด้วย.

■■■

โครงการตัดธนบัตรเป็นสองท่อน

๑. ตั้งแต่วันที่.....เป็นต้นไป

บทกฎหมาย ให้ธนบัตรทุกชนิดราคามีราคาแต่เพียงกึ่งหนึ่ง

ตัวอย่าง ธนบัตรชนิดราคาฉบับละ ๑๐ บาท ให้กลายเป็น ๕ บาท

๒. ธนบัตรทุกฉบับให้เจ้าของตัดเป็น ๒ ท่อน เมื่อได้ตัดแล้วให้มีผลดังต่อไปนี้

(ก) ท่อนซ้าย ให้มีราคาเท่ากับธนบัตรทั้งฉบับ

(ข) ท่อนขวา ให้มีราคาต่ำกว่าท่อนซ้าย แต่ว่าถ้านำมาฝากคลังออมสินเป็นเงินฝากประจำ ก็ให้คลังออมสินรับฝากในราคาเท่าท่อนซ้าย

ตัวอย่าง ธนบัตรฉบับละ ๑๐ บาท ซึ่งได้กลายเป็นฉบับละ ๕ บาทดังกล่าวในข้อ ๑ แล้วนั้น เมื่อได้ตัดออกเป็น ๒ ท่อนแล้ว ให้ท่อนซ้ายคงมีราคา ๕ บาท ส่วนท่อนขวาให้มีราคาเพียง ๑ บาท แต่ว่าถ้านำมาฝากคลังออมสินเป็นเงินฝากประจำ คลังออมสินจะรับฝากเป็นเงิน ๕ บาท

๓. ธนบัตรท่อนขวาที่คลังออมสินได้รับนั้น ให้นำมาซื้อพันธบัตรรัฐบาลในราคาที่คลังออมสินรับมา

๔. โดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์ ให้นำท่อนขวามาฝากธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งจะต้องรับฝากในราคาเดียวกันกับคลังออมสิน

๕. ธนบัตรท่อนขวาที่รัฐบาลจะได้รับจากคลังออมสิน และที่ธนาคารแห่งประเทศไทยจะได้รับจากธนาคารพาณิชย์นั้น ให้ติดราเปลี่ยนราคาเสียใหม่ให้ต่ำลงได้

ตัวอย่าง ธนบัตรท่อนขวาของฉบับละ ๑๐ บาท เดิมซึ่งได้กลายเป็นฉบับละ ๕ บาทดังกล่าวในข้อ ๑ นั้น จะตีตราเปลี่ยนราคาของท่อนขวานั้นเป็น ๑ บาท

ผลของกฎหมาย

๖. ผู้มีธนบัตรที่ปฏิบัติถูกถ้วนตามกฎหมาย คือ ตัดธนบัตรเป็น ๒ ท่อน แล้วนำท่อนขวาฝากคลังออมสิน จะไม่ได้รับความเสียหายอย่างไรเลย หากจะถูกบังคับให้ต้องฝากเงินคลังออมสินเสียกึ่งหนึ่งเท่านั้น

๗. ถ้าผู้มีธนบัตรไม่ตัดธนบัตรเป็น ๒ ท่อนตามกฎหมาย ธนบัตรทั้งฉบับจะเหลือราคาเพียงครึ่งเดียว เช่นใบละ ๑๐ บาทจะเหลือราคาเพียง ๕ บาท

๘. ถ้าผู้มีธนบัตรตัดธนบัตรเป็น ๒ ท่อนแล้ว แต่ไม่นำท่อนขวาฝากคลังออมสิน หากเก็บเอาไว้เอง ก็จะต้องขาดเงินไป เช่น ธนบัตรเดิมมีราคา ๑๐ บาท เปลี่ยนเป็นราคา ๕ บาท ท่อนซ้ายของธนบัตรนั้นจะมีราคา ๕ บาท แต่ท่อนขวาจะมีราคาเพียง ๑ บาท

๙. ผู้ไม่ตัดธนบัตร หรือตัดธนบัตรแล้วแต่ไม่นำท่อนขวามาฝากคลังออมสิน จะต้องเสียหายดังกล่าวแล้ว จึงคาดว่าท่อนขวาของธนบัตรคงจะกลับเข้ามามาก ก็จะมีธนบัตรสำหรับจำหน่ายได้มาก.

เรื่อง สถานการณ์การคลังและการเงินปัจจุบัน

บันทึกที่ ๑๗๖/๒๔๙๙

เสนอ ท่านรัฐมนตรี

๑. เพื่ออนุวรรตตามความประสงค์ของท่านรัฐมนตรี ที่ใคร่จะทราบสถานการณ์ปัจจุบันโดยเร็วนั้น ข้าพเจ้าขอเสนอบันทึกย่อว่าด้วย "*สถานการณ์คลังปัจจุบัน*" ฉบับหนึ่ง และว่าด้วย "*สถานการณ์เงินปัจจุบัน*" อีกฉบับหนึ่ง รวมเป็นสองฉบับ เพื่อแสดงให้เห็นภาพทั่วไปแห่งสถานการณ์ปัจจุบัน

๒. *การคลัง* (finance) และ*การเงิน* (monetary affairs) ย่อมเป็นเรื่องเกี่ยวพันกัน แต่ที่ได้แยกเสนอเป็นบันทึกสองฉบับนั้นก็เพื่อให้เห็นภาพได้สะดวกยิ่งขึ้น อนึ่ง เรื่องการเงินเป็นเรื่องเทคนิคอยู่บ้าง หากต้องการทราบความละเอียดออกไปอีก ขอได้โปรดดูรายงานธนาคารแห่งประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ซึ่งข้าพเจ้าได้ขอให้ธนาคารเสนอมาแล้ว ๑ เล่ม

๓. ข้าพเจ้าเสียใจว่าภาพที่เสนอในบันทึกสองฉบับนั้นไม่เป็นภาพที่งดงาม แต่ก็มั่นใจว่าเป็นภาพที่แสดงความจริง

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

วิวัฒน

๖ กันยายน ๒๔๘๘

สถานการณ์คลังปัจจุบัน

(๑) คำนำ

๑. การคลังในขณะนี้ตกอยู่ในภาวะคับขันมากยิ่งกว่าในสมัยใด ๆ สถานการณ์ปัจจุบันสรุปลงได้ย่อ ๆ ว่า เงินรายได้ไม่พอจ่ายมาหลายปี งบประมาณปีปัจจุบันก็ไม่เป็นดุลยภาพ มีหนี้เป็นจำนวนมากซึ่งจะถึงกำหนดต้องชำระในปีนี้หน้า เงินมีค่าลดต่ำลงเป็นลำดับ และสมรรถภาพและศีลธรรมของข้าราชการเสื่อมลง

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์กันทั้งสิ้น กล่าวคือ ตรายใดที่งบประมาณไม่เป็นดุลยภาพ และรัฐบาลจ่ายเงินเกินกว่ารายได้ ก็ต้องกู้เงินและพิมพ์อนุบัตรเพื่อใช้จ่ายเรื่อยไป การกระทำเช่นนี้เป็นเหตุอันหนึ่งที่บังคับให้ค่าของเงินตกต่ำไม่หยุด และหนี้ก็งอกขึ้นด้วย อนึ่ง ตรายใดที่ค่าของเงินยังตกไม่หยุดจะจัดงบประมาณให้เป็นดุลยภาพก็ไม่ได้ เพราะรายจ่ายย่อมพองขึ้นไม่หยุดเหมือนกัน

ต่อไปนี้จะได้เสนอข้อเท็จจริงและตัวเลขเพื่อแสดงให้เห็นสถานการณ์โดยชัดแจ้ง

(๒) รายได้รายจ่ายจริง

๒๔๘๐ — ๒๔๘๗

๒. รายได้รายจ่ายจริงตั้งแต่ ๒๔๘๐ ถึงสิ้น ๒๔๘๗ ปรากฏดังต่อไปนี้

ปีงบประมาณ	รายได้	รายจ่าย	รายได้ ต่ำกว่า – สูงกว่า + รายจ่าย
	บาท	บาท	บาท
2480	109,412,310	125,940,867	— 16,528,557
2481	118,351,337	132,913,013	— 14,561,676
เม.ย. — ก.ย. 2482	59,611,536	74,198,340	— 14,586,804
ต.ค. 82 — ก.ย. 83	146,478,068	161,480,147	— 15,002,079
ต.ค. 83 — ธ.ค. 83	37,180,468	28,419,181	+ 8,761,287
2484	161,064,608	198,411,870	— 37,347,262
2485	142,154,471	198,711,420	— 56,556,949
2486	176,733,761	249,055,953	— 72,322,192
2487	267,413,378	363,731,217	— 96,317,839

๓. รายจ่ายที่เกินกว่ารายได้นั้น ในปีต้น ๆ ได้จ่ายจาก (ก) เงินคงคลัง คือเงินเหลือจ่ายในปีก่อน ๆ สะสมไว้ในคลัง และ (ข) เงินสำรองใช้หนี้เงินกู้ คือรายได้ที่กันไว้ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๔ เพื่อชำระหนี้เงินกู้ต่างประเทศให้หมดสิ้นก่อนกำหนด ครั้นเมื่อเงินสองรายนี้หมดไปแล้ว รายจ่ายที่เกินกว่ารายได้นั้นก็ได้จ่ายจากเงินกู้สาธารณะ หรือจากเงินที่กู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย

๔. เงินกู้สาธารณะที่กู้เพื่อการใช้จ่ายที่กล่าวนั้นมีอยู่ด้วยกันสองรายคือ

(ก) เงินกู้ช่วยชาติ ๒๔๘๓
คอกเบี้ยร้อยละ ๒ ต้นเงิน ๓,๒๘๗,๘๖๐ บาท

(ข) เงินกู้เพื่อชาติ ๒๔๘๕ *(พันธบัตรทองคำ)*

ดอกเบี้ยร้อยละ ๓ ต้นเงิน ๓๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท

รวม ๓๓,๒๘๗,๘๖๐ บาท

๕. การกู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทยได้ใช้วิธีออก *พันธบัตรคลัง* ตามกฎหมายระบบเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พันธบัตรเหล่านี้เมื่อธนาคารได้รับไว้แล้วก็เครดิตบัญชีกระทรวงการคลังเท่าราคาพันธบัตร เมื่อคลังถอนเงินไปใช้จ่าย และเงินสดของธนาคารลดน้อยลง ธนาคารก็โอนพันธบัตรจากฝ่ายการธนาคารไปให้ฝ่ายออกบัตรธนาคาร แล้วจำหน่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับพันธบัตรเหล่านั้น การออกพันธบัตรคลังจึงเท่ากับพิมพ์ธนบัตรออกมาสำหรับรัฐบาลใช้จ่าย และเป็นผลให้ค่าของเงินตกต่ำ

เมื่อ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๗ มีพันธบัตรคลังที่ออกไปแล้ว ๑๖๗,๙๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งถึงกำหนดต้องใช้เงินคืนใน ๒๔๘๘ และ ๒๔๘๙

(๓) รายได้รายจ่าย

พ.ศ. ๒๔๘๘

๖. งบประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๘ แสดงว่าจะมีรายจ่ายเกินกว่ารายได้ถึง ๑๓๘,๓๗๐,๑๕๕ บาท ในหกเดือนแรกของปีนี้รายจ่ายจริงสูงกว่ารายได้จริงประมาณ ๒๖ ล้านบาทเท่านั้น แต่ก็คาดว่าถ้าไม่ตัด

รายจ่ายลงให้มากในขณะนี้ รายจ่ายจริงทั้งปีคงจะสูงกว่ารายได้จริงไม่น้อยเลย และอาจจะสูงกว่ากันเท่า ๆ ที่คำนวณไว้ในงบประมาณก็ได้ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าในงบประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๘ นั้น ได้ตั้งรายจ่ายโดยไม่ได้คำนึงว่าค่าของเงินตกไม่หยุด เงินที่ตั้งไว้สำหรับการใช้จ่ายทั้งปีบางกระทรวงจึงได้จ่ายไปหมดสิ้นภายในเวลาไม่กี่เดือน นอกจากนี้บางกระทรวงยังมีรายจ่ายนอกเหนืองบประมาณอยู่อีก

๗. รายจ่ายที่เกินกว่ารายได้ในปีนี้ ได้จ่ายจาก (ก) เงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งได้กู้โดยวิธีออกพันธบัตรคลังดังกล่าวแล้วในข้อ ๕ และ (ข) เงินกู้จากธนาคารต่าง ๆ ซึ่งกู้โดยวิธีออก*ตั๋วเงินคลัง* อนึ่ง กระทรวงการคลังกำลังดำริจะออกเงินกู้สาธารณะอีกครั้งหนึ่งก็พอดีที่สงครามหยุดลงและรัฐบาลลาออก เรื่องนี้จึงค้างพิจารณาอยู่

(๔) หนี้สาธารณะ

๘. หนี้สาธารณะมีอยู่ ๓ ลักษณะ คือ (ก) หนี้เงินกู้เย็นปอนด์สเตอร์ลิงก์ซึ่งเป็นหนี้เก่าค้างชำระอยู่ (ข) หนี้ที่เกิดขึ้นเพราะรายได้ไม่พอจ่าย ดังกล่าวแล้วข้างบนนี้ และ (ค) หนี้เงินกู้เพื่อกิจการบางอย่างโดยเฉพาะ เช่นเพื่อจัดการสหกรณ์เป็นต้น

๙. เงินกู้ต่างประเทศค้างชำระเมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๘ มีจำนวนต่อไปนี้

	เงินค้าง	
	ต้นเงิน	*ดอกเบี้ย*
	ปอนด์	ปอนด์
เงินกู้ ๓,๐๐๐,๐๐๐ ปอนด์		
ค.ศ. ๑๙๐๗	๘๘๖,๒๐๐—๐—๐	๑๔๔,๖๕๐—๖—๐
เงินกู้ ๔,๖๓๐,๐๐๐ ปอนด์		
ค.ศ. ๑๙๐๙	๑,๙๕๐,๓๘๘—๙—๒	๓๖๗,๑๐๗—๖—๒
เงินกู้ ๒,๓๔๐,๐๐๐ ปอนด์		
ค.ศ. ๑๙๓๖	๒,๐๘๖,๖๐๐—๐—๐	๑,๑๔๐,๖๗๑—๑—๐
	๔,๙๒๓,๑๘๘—๙—๒	๑,๖๕๒,๔๖๘—๑๓—๒

๑๐. หนี้ที่เกิดเพราะรายจ่ายเกินกว่ารายได้ ค้างชำระเมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๘ ตามจำนวนต่อไปนี้

เงินกู้สาธารณะ

		บาท
เงินกู้ช่วยชาติ ๒๔๘๓	ถึงกำหนดชำระใน ๒๔๙๓	๓,๑๑๙,๓๖๐
เงินกู้เพื่อชาติ ๒๔๘๕	ถึงกำหนดชำระใน ๒๔๙๔	๓๐,๐๐๐,๐๐๐

"หนี้ลอย"

พันธบัตรคลัง ถึงกำหนดชำระใน ๒๔๘๘—๘๙	๒๐๒,๕๐๐,๐๐๐
ตั๋วเงินคลัง *(อายุ ๔ เดือน)*	๑๐,๐๐๐,๐๐๐
	๒๔๕,๖๑๙,๐๐๐

๑๑. หนี้เงินกู้เพื่อกิจการบางอย่างโดยเฉพาะค้างชำระเมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๘ ตามจำนวนต่อไปนี้

เงินกู้เพื่อสหกรณ์	๒๔๘๓	๑๙,๑๙๙,๙๐๐ บาท
เงินกู้เพื่อเทศบาล	๒๔๘๓	๑๖,๙๕๔,๘๐๐ บาท
เงินกู้เพื่ออุตสาหกรรม	๒๔๘๓	๑๙,๒๓๖,๐๐๐ บาท
เงินกู้เพื่อสหกรณ์	๒๔๘๕	๕,๘๐๐,๐๐๐ บาท
เงินกู้เพื่ออุตสาหกรรม	๒๔๘๕	๑๘,๐๐๐,๐๐๐ บาท
		๗๙,๑๙๐,๗๐๐ บาท

ต้นเงินและดอกเบี้ยเงินกู้ประเภทนี้ คลังชำระด้วยเงินที่ได้จากสหกรณ์ เทศบาล และบริษัทหรือองค์การต่าง ๆ บรรดาที่ได้กู้เงินไปจากคลังอีกต่อหนึ่ง แต่ว่าถ้าสหกรณ์ ฯลฯ ไม่มีเงินชำระให้แก่คลัง คลังก็จะต้องหาเงินชำระให้แก่ผู้ถือพันธบัตร

(๕) ค่าของเงิน

๑๒. การตกต่ำแห่งค่าของเงินนั้น พอวัดได้ด้วยระดับราคาสินค้าและอัตราค่าครองชีพ สถิติมีอยู่เพียงธันวาคม ๒๔๘๗ และปรากฏดังต่อไปนี้

ธันวาคม ๒๔๘๔ = ๑๐๐

เดือนปี	ราคาขายส่ง	อัตราค่าครองชีพ (กระทรวงพาณิชย์)	อัตราค่าครองชีพ (หอการค้าญี่ปุ่น)
ธันวาคม ๒๔๘๕	๑๑๑	๑๓๓	๒๐๖
ธันวาคม ๒๔๘๖	๑๕๒	๒๑๙	๓๓๒
ธันวาคม ๒๔๘๗	๒๑๔	๓๖๒	๙๐๕

(๖) สรุปความ

๑๓. การบูรณะบ้านเมืองให้กลับคืนสู่ปกติภาพเพื่อเป็นทางนำมาซึ่งความมั่งคั่งสมบูรณ์ต่อไปนั้นจำต้องอาศัยเสถียรภาพแห่งค่าของเงินเป็นหลัก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เงินจะต้องมีค่าอันเรียกได้ว่ายืนที่มั่นคง การค้าขายและธุรกิจทั้งปวงจึงจะมีหลักดำเนินไปได้ด้วยดี ถ้าเงินมีค่าตกต่ำอยู่ไม่หยุดยั้ง แม้แต่การปกครองบ้านเมืองก็จะกระทำให้ดีไม่ได้

๑๔. เหตุที่กระทำให้ค่าของเงินไม่เป็นเสถียรภาพนั้นมีอยู่ ๓ ประการ เรียงตามลำดับแห่งความสำคัญได้ดังต่อไปนี้ คือ (๑) การใช้จ่ายของทหารญี่ปุ่น (๒) รัฐบาลจ่ายเงินเกินกว่ารายได้ และ (๓) อัตราแลกเปลี่ยนยากับเย็น

เหตุประการที่ (๑) และที่ (๓) นั้นเกี่ยวกับการเงิน จึงได้อธิบายไว้ในบันทึกว่าด้วยสถานการณ์เงินแล้ว และบัดนี้ก็มีแต่

จะหมดไป แต่เหตุประการที่ (๒) คือการจ่ายเงินเกินกว่ารายได้นั้นเป็นเรื่องที่รัฐบาลเองจะต้องแก้ไข.

สำนักงานที่ปรึกษา กระทรวงการคลัง
๕ กันยายน ๒๔๘๘

■■■

สถานการณ์เงินปัจจุบัน

(๑) คำนำ

๑. การเงินในขณะนี้ตกอยู่ในความยุ่งยากยิ่งกว่าในสมัยใด ๆ สถานการณ์ปัจจุบันสรุปลงได้ย่อ ๆ ว่า ค่าของเงินตกต่ำลงไม่หยุดยั้ง และที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเหตุ ๓ ประการ เรียงตามลำดับความสำคัญ คือ (ก) การใช้จ่ายของทหารญี่ปุ่น (ข) รัฐบาลจ่ายเงินเกินกว่ารายได้ และ (ค) อัตราแลกเปลี่ยนบาทกับเยน

เหตุข้อ (ข) คือรัฐบาลจ่ายเงินเกินกว่ารายได้นั้น ได้เสนอข้อความและตัวเลขไว้ในบันทึกว่าด้วย "*สถานการณ์คลังปัจจุบัน*"

ฉะนั้น ในบันทึกนี้จะได้เสนอข้อความและตัวเลขว่าด้วยการใช้จ่ายของทหารญี่ปุ่น และอัตราแลกเปลี่ยนบาทกับเยน แล้วจะได้เสนอให้เห็นสถานการณ์เงินตราปัจจุบัน

(๒) การใช้จ่าย ของทหารญี่ปุ่น

๒. เนื่องจากที่ได้มีกติกาพันธไมตรีกับญี่ปุ่น รัฐบาลได้ตกลงกับฝ่ายญี่ปุ่นในหลักการว่า จะจัดให้กองทัพญี่ปุ่นได้เงินเพื่อใช้จ่ายในการทหารในประเทศไทย จำนวนเงินที่จัดหาให้นั้นได้ตกลงกันเป็นคราว ๆ สำหรับการใช้จ่ายในระยะเวลาหกเดือนหนึ่ง ๆ การปฏิบัติตามข้อตกลงที่กระทำกันทุก ๆ ครั้งนี้นั้นได้ใช้วิธีต่อไปนี้ คือ รัฐบาลญี่ปุ่นเครดิตบัญชีธนาคารแห่งประเทศไทยที่ธนาคารแห่งประเทศญี่ปุ่น แล้วธนาคารแห่งประเทศไทยก็เครดิตบัญชีโยโกฮามาสปีชิแยงก์กรุงเทพฯ เป็นเงินเท่ากัน เมื่อโยโกฮามาสปีชิแยงก์ถอนเงินไปใช้จ่าย และเงินสดของธนาคารแห่งประเทศไทยลดน้อยลง ธนาคารแห่งประเทศไทย (*ฝ่ายการธนาคาร*) ก็โอนเยนให้แก่ฝ่ายออกบัตรธนาคาร แล้วจำหน่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับเยนเหล่านั้น

๓. เงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้เครดิตให้โยโกฮามาสปีชิแยงก์เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทหารญี่ปุ่น ตั้งแต่ธันวาคม ๒๔๘๔ ถึงมิถุนายน ๒๔๘๘ มีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๑,๒๓๐,๗๐๑,๐๘๓ บาท เยนเครดิตที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้รับเป็นการแลกเปลี่ยนกันนั้น รัฐบาลญี่ปุ่นได้

ยอมให้ใช้ซื้อทองคำได้บ้าง ตัวเลขเมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๘ จึงปรากฏดังต่อไปนี้

บาทที่ได้เครดิตให้เพื่อกองทัพญี่ปุ่น	เยนเครดิตที่ได้รับ (หักที่ได้จ่ายในการซื้อทองคำออกแล้ว)	ทองคำที่ได้ซื้อ	
		ปริมาณ	ราคา
บาท	เยน	กรัมบริสุทธิ์	เยน
1,230,701,083	1,106,699,988	25,838,433.8	124,001,095

๔. การจัดให้กองทัพญี่ปุ่นมีเงินใช้จ่ายดังกล่าวแล้วนั้นเป็นการบังคับให้เครดิตธนาคารต้องขยายตัว ธนบัตรที่ทำหน่ายจึงต้องเพิ่มขึ้นเป็นธรรมดา เมื่อเงิน (*คือเครดิตและธนบัตร*) เพิ่มขึ้น แต่ปริมาณสินค้าและบริการไม่ได้เพิ่มขึ้นด้วยตามส่วน ค่าของเงินย่อมตกต่ำลง หรืออีกนัยหนึ่งระดับราคาสินค้าต้องสูงขึ้น

(๓) *อัตราแลกเปลี่ยนบาทกับเยน*

๕. เมื่อเมษายน ๒๔๘๕ รัฐบาลจำต้องลดค่าของบาทลงราวร้อยละ ๓๖ และต้องดำรงค่านั้นไว้ให้ยืนที่อยู่เท่ากับเยน การดำรงค่าของบาทไว้เท่ากับเยนนั้นได้กระทำให้การชำระเงินระหว่างประเทศเป็นอสมดุลย์ (disequilibrium) ดังจะเห็นได้จากตัวเลขต่อไปนี้

ดุลย์แห่งการชำระเงิน พ.ศ. ๒๔๘๗

เงินเข้า หรือ เครดิต	บาท	เงินออก หรือ เดบิต	บาท
๑. สินค้าและเงินที่ส่งเข้ามาเพื่อรัฐบาลและบุคคลอื่น ๆ	๑๓๖,๔๙๗,๕๒๑	สินค้าและเงินที่ส่งออกไปเพื่อรัฐบาลและบุคคลอื่น ๆ	๖๓,๕๘๐,๑๐๖
๒. เงินส่งเข้ามาเพื่อการใช้จ่ายทหารญี่ปุ่น	๕๑๔,๐๐๐,๐๐๐		
	๖๕๐,๔๙๗,๕๒๑		๖๓,๕๘๐,๑๐๖

(*หมายเหตุ* รายการที่ ๒. คือเงินที่ส่งเข้ามาเพื่อการใช้จ่ายทหารญี่ปุ่นนั้น ได้รวมไว้ในข้อ ๓. ข้างบนนี้แล้ว ที่นำมาแสดงในตารางนี้ด้วยก็เพื่อให้ตัวเลขของดุลย์แห่งการชำระเงินนั้นเป็นตัวเลขบริบูรณ์)

๖. ตัวเลขในตารางข้างบนแสดงว่า เงินที่ประเทศญี่ปุ่นต้องชำระให้แก่ประเทศไทยมีจำนวนสูงกว่าที่ประเทศไทยต้องชำระให้แก่ประเทศญี่ปุ่น ฉะนั้นเงินบาทที่มีผู้ต้องการจากธนาคารจึงเป็นจำนวนมากกว่าเงินบาทที่ธนาคารได้มาจากผู้ต้องการเย็น เมื่อดุลย์แห่งการชำระเงินตกอยู่ในลักษณะเช่นนี้ โดยปกติก็ควรขึ้นอัตราแลกเปลี่ยนบาทกับเย็น เพื่อให้การชำระเงินกลับเป็นสมดุล (equilibrium) แต่เมื่อได้มีความตกลงไว้กับฝ่ายญี่ปุ่นว่าจะต้องคำรงอัตราแลกเปลี่ยนไว้ ๑ บาทต่อ ๑ เย็น จึงแก้ไขอัตราแลกเปลี่ยน

ไม่ได้ อนึ่ง แม้รัฐบาลญี่ปุ่นได้ยินยอมให้ไทยควบคุมการปริวรรตเงินได้ก็ตาม แต่ก็ใช้การควบคุมเป็นเครื่องมือแก้ไขอสมดุลย์ไม่ได้เต็มที่ เพราะมีสัญญาข้ออื่นเป็นเครื่องผูกพันอยู่ ฉะนั้น เมื่อมีผู้ต้องการเงินบาทเป็นจำนวนมากกว่าที่ธนาคารได้มา ธนาคารก็จำต้องจำหน่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับเงินอยู่เรื่อยไป นี่เป็นเหตุอีกอันหนึ่งที่กระทำให้ค่าของเงินตกต่ำลง

(๔) *สถานการณ์เงินตรา*

๗. เมื่อ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๔ สถานการณ์ธนบัตรปรากฏดังต่อไปนี้

	บาท		บาท
ธนบัตรที่จำหน่าย	๒๗๕,๓๓๑,๖๘๘	ทองคำ	๑๒๓,๑๑๐,๔๘๕
		หลักทรัพย์	
		สเตอร์ลิงก์	๔๑,๐๖๕,๒๒๕
		ปอนด์สเตอร์ลิงก์	๑๐๖,๔๒๒,๒๓๘
		เหรียญบาท	๑,๑๖๕,๘๒๕
	๒๗๕,๓๓๑,๖๘๘		๒๗๑,๗๖๗,๗๗๓

ตัวเลขข้างบนนี้แสดงให้เห็นว่า เงินตราตั้งอยู่ในฐานะมั่นคงดีเพราะมีสินทรัพย์เหลว (liquid assets) เป็นทองคำและปอนด์จำนวนประมาณร้อยละ ๘๔ ของธนบัตรที่จำหน่าย

๘. เมื่อ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘ สถานการณ์ธนบัตรปรากฏดังต่อไปนี้

	บาท		บาท
ธนบัตรที่จำหน่าย		ทองคำ	
ออกใช้	๑,๗๕๙,๑๑๔,๔๙๒	ในประเทศไทย	๑๔๔,๙๐๑,๕๑๖
ในฝ่ายการธนาคาร	๒๓๓,๕๓๕,๘๕๖	ในประเทศญี่ปุ่น	๑๙๔,๐๕๗,๕๗๗
		เยน	๑,๒๘๔,๔๒๙,๙๘๘
		พันธบัตรคลัง	๒๕๒,๕๐๐,๐๐๐
			๑,๘๗๕,๘๘๙,๐๘๑
		ทองคำถูกยึดในอเมริกา	๓๘,๓๙๐,๕๔๕
		หลักทรัพย์สเตอร์ลิงก์และปอนด์สเตอร์ลิงก์ถูกยึดในอังกฤษ	๒๖๕,๗๕๓,๘๙๖
	๑,๙๙๒,๖๕๐,๓๔๘		๒,๑๘๐,๐๓๓,๕๒๒

๙. ถ้าเทียบตัวเลขปัจจุบันกับตัวเลขเมื่อ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๔ จะเห็นได้ว่าธนบัตรที่จำหน่ายได้เพิ่มขึ้นกว่า ๑,๗๑๗ ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ ๖๒๓ ที่ค่าของเงินได้ตกต่ำไปมากถึงไม่น่าประหลาดใจ อนึ่ง ควรสังเกตด้วยว่าฐานะเงินตราได้เสื่อมโทรมลงมาก สินทรัพย์เหลวมีแต่ทองคำในประเทศไทยและญี่ปุ่นประมาณร้อยละ ๑๗ ของธนบัตรที่จำหน่ายเท่านั้น และถึงหากว่าอเมริกาและอังกฤษจะปล่อยสินทรัพย์ที่

ยึดไว้ สินทรัพย์เหลวรวมทั้งสิ้น (*ทองคำและปอนด์สเตอร์ลิงก์*) จะมีเพียงประมาณร้อยละ ๒๗ ของธนบัตรที่จำหน่าย

(๕) *ค่าของเงิน*

๑๐. ได้กล่าวแล้วว่า เมื่อปริมาณแห่งเงินเพิ่มขึ้น แต่ปริมาณสินค้าและบริการไม่เพิ่มขึ้นด้วยตามส่วน ค่าของเงินก็ย่อมจะเสื่อมลง ค่าของเงินมิทางพอวัดได้เป็นเลา ๆ โดยอาศัยเลขดัชนีราคาขายส่งและอัตราค่าครองชีพเท่าที่มีอยู่ ซึ่งปรากฏดังต่อไปนี้

ธันวาคม ๒๔๘๔ = ๑๐๐

เดือนปี	*ราคาขายส่ง*	*อัตราค่าครองชีพ* (กระทรวงพาณิชย์)	(หอการค้าญี่ปุ่น)
ธันวาคม ๒๔๘๕	๑๑๑	๑๓๓	๒๐๖
ธันวาคม ๒๔๘๖	๑๕๒	๒๑๙	๓๓๒
ธันวาคม ๒๔๘๗	๒๑๔	๓๖๒	๙๐๕

ถ้าจะว่าตามความสังเกตทั่วไป ตัวเลขค่าครองชีพซึ่งหอการค้าญี่ปุ่นเป็นผู้จัดทำนั้นน่าจะใกล้ความจริงอยู่มาก

(๖) สรุปความ

๑๑. เสถียรภาพแห่งค่าของเงินย่อมเป็นรากฐานแห่งการบูรณะบ้านเมือง การจัดให้เงินเป็นเสถียรภาพจึงเป็นกิจการสำคัญที่สุดอันหนึ่ง เหตุที่กระทำให้เสถียรภาพเสื่อมเสียไปมีอยู่สามประการดังกล่าวไว้ในข้อ ๑. บัดนี้ใกล้วันที่จะหมดไปแล้วสองประการ จะเหลืออยู่ก็แต่ประการเดียว คือการจ่ายเงินเกินกว่ารายได้ เหตุประการนี้อยู่ในอำนาจของรัฐบาลที่จะแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้ และเมื่อแก้ไขได้แล้วก็จะจัดให้เงินเป็นเสถียรภาพได้.

สำนักงานที่ปรึกษา กระทรวงการคลัง
๖ กันยายน ๒๔๘๘

เรื่อง อัตราแลกเปลี่ยนเงิน

ในไม่ช้านี้รัฐบาลจะต้องกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินเป็นทางการ ซึ่งจะมีปัญหาต้องวินิจฉัยหลายประการ ข้าพเจ้าจึงขอเสนอดังต่อไปนี้

หลักการทั่วไป

๑. การกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินย่อมหมายความรวมตลอดถึงการดำรงอัตรานั้นไว้ด้วย เพราะถ้าดำรงไว้ไม่ได้การกำหนดอัตราก็ไร้ประโยชน์ หรือถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือจะต้องจัดให้เงินมีค่าเป็นเสถียรภาพ คือให้มีค่าอันยืนที่ไม่ขึ้น ๆ ลง ๆ การกำหนดว่าจะให้ยืนที่อยู่ในอัตราเท่าใดย่อมเป็นส่วนหนึ่งแห่งการจัดให้มีเสถียรภาพ

๒. การจัดให้บาทมีค่าเป็นเสถียรภาพนั้น มีหลักทั่วไปเป็นสำคัญอยู่สองประการ คือ

(ก) อัตราแลกเปลี่ยนที่จะกำหนดขึ้นนั้นจะต้องเสมอกับอัตรา "*ธรรมชาติ*" คืออัตราที่เป็นไปตามกำลังซื้อ (purchasing power) ของเงินไทยและเงินต่างประเทศที่จะแลกเปลี่ยนกัน

(ข) กำลังซื้อของเงินจะสูงหรือต่ำย่อมแล้วแต่ปริมาณของเงินจะน้อยหรือมากเป็นเกณฑ์สำคัญ

หลักทั่วไปทั้งสองนี้มีคำอธิบายในบันทึกของธนาคารแห่งประเทศไทยเรื่องการบูรณะระบบเงินตรานั้นแล้ว

ปัญหานโยบาย

๓. หลักทั่วไป ๒ ประการนั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าจะกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินได้สูงหรือต่ำก็ต้องสุดแล้วแต่ปริมาณของเงินจะน้อยหรือมากเป็นสำคัญ กล่าวคือ

ก] ถ้าเพิ่มปริมาณของเงินขึ้นอีก (*โดยออกธนบัตรมาเพื่อการใช้จ่ายของรัฐบาล ดังที่ได้เคยปฏิบัติมาแล้ว*) กำลังซื้อของเงินจะตกต่ำลงอีก อัตราแลกเปลี่ยน "*ธรรมชาติ*" ก็จะตกต่ำลงด้วย

ข] ถ้าลดปริมาณของเงินลงเสียส่วนหนึ่ง กำลังซื้อของเงินจะสูงขึ้น อัตราแลกเปลี่ยน "*ธรรมชาติ*" ก็จะสูงขึ้นด้วย

ค] ถ้าไม่เพิ่มหรือลดปริมาณของเงินจากที่มีอยู่ในปีใดปีหนึ่ง กำลังซื้อของเงินจะอยู่ในระดับปีใดปีหนึ่ง อัตราแลกเปลี่ยน "*ธรรมชาติ*" ก็จะอยู่ในระดับปีใดปีหนึ่งด้วย

๔. โดยที่การกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนจะต้องกำหนดไว้ในระดับเดียวกันกับอัตรา "*ธรรมชาติ*" รัฐบาลจึงมีทางปฏิบัติได้ ๒ วิธี สุดแล้วแต่จะเลือกเอา คือ

(๑) ไม่เพิ่มหรือลดปริมาณของเงินที่มีอยู่ในปีใดปีหนึ่ง ซึ่งจะทำให้อัตรา "*ธรรมชาติ*" อยู่ในระดับปีใดปีหนึ่ง อัตราแลกเปลี่ยนที่จะกำหนดขึ้นได้ก็จะอยู่ในระดับต่ำกว่าเมื่อก่อนสงครามมาก

(๒) ลดปริมาณของเงินลงส่วนหนึ่ง ซึ่งจะทำให้อัตรา "*ธรรมชาติ*" เขยิบสูงขึ้นกว่าระดับปีใดปีหนึ่ง อัตราแลกเปลี่ยนที่จะกำหนดขึ้นได้ก็จะอยู่ในระดับสูงกว่าวิธีที่ (๑) ข้างบนนี้

ทางได้เสียมีดังจะกล่าวต่อไป

๕. ถ้าใช้วิธีที่ (๑) คือยัดให้ค่าของเงินยืนที่อยู่ในระดับปีใดปีหนึ่งซึ่งต่ำกว่าเมื่อก่อนสงครามมาก รายจ่ายของรัฐบาลจะต้องเพิ่มขึ้นมากเป็นแน่นอน เพราะค่าของเงินต่ำหมายความว่าของมีราคาแพง

รัฐบาลจะต้องขึ้นอัตราเงินเดือนข้าราชการและเพิ่มค่าใช้สอย ฯลฯ จึงจะต้องเพิ่มภาษีอากรขึ้นอีกไม่น้อยเลย

หรือถ้าใช้วิธีที่ (๒) คือจัดให้ค่าของเงินยืนที่อยู่ในระดับสูงกว่าปัจจุบัน หากรายจ่ายของรัฐบาลจะต้องเพิ่มขึ้นบ้าง ก็จะไม่เพิ่มมากเท่าวิธีที่ (๑) และจะไม่ต้องเพิ่มภาษีอากรขึ้นมากตามไปด้วย แต่การใช้วิธีที่ (๒) นี้ รัฐบาลจะต้องกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในอันจะลดปริมาณของเงิน (*การลดปริมาณของเงินมีหลายวิธี*)

๖. อาศัยเหตุที่กล่าวแล้ว ปัญหานโยบายจึงมีว่า จะควร (ก) เพิ่มภาษีอากรขึ้นอีกมาก และไม่ลดปริมาณของเงิน หรือ (ข) ลดปริมาณของเงินลงให้มาก และเพิ่มภาษีอากรขึ้นแต่น้อย หรือ (ค) ลดปริมาณของเงินลงบ้าง และเพิ่มภาษีอากรขึ้นบ้าง

๗. การปฏิบัติในเมืองต่างประเทศเท่าที่ทราบในขณะนี้ ปรากฏว่าใช้วิธีลดปริมาณแห่งเงินลง แต่ต่างกันในข้อที่ลดลงมากหรือน้อย และถ้าลดลงน้อย ก็เก็บภาษีอากรเพิ่มขึ้นมาก เช่น

(*ก*) พม่า และมลายู ลดปริมาณแห่งเงินลงมาก โดยอุบายยกเลิกธรรมเนียมบัตรที่ออกใช้ในระหว่างสงครามเสียสิ้น ไม่เพิ่มภาษีอากรขึ้น ค่าของเงินกลับขึ้นคืนสู่ระดับก่อนสงคราม

(*ข*) กรีส ลดปริมาณแห่งเงินลงไม่น้อย โดยอุบายออกเงินใหม่แทนเงินเก่า ค่าของเงินเขยิบเข้าใกล้ระดับก่อนสงคราม

(ค) ฝรั่งเศส ลดปริมาณแห่งเงินลงบ้าง โดยอุบายออกเงินใหม่แทนเงินเก่า และเก็บภาษีเงินทุน (capital levy) และภาษีทรัพย์ที่ได้เพราะสงคราม (war wealth levy) ค่าของเงินไม่ไกลมากจากระดับก่อนสงคราม

(ง) ฮอลันดา ได้ลดปริมาณของเงินลงอย่างมาก ค่าของเงินฮอลันดากลับคืนสู่ระดับก่อนสงคราม

ปัญหาเทคนิค

๘. การจัดให้ค่าของเงินเป็นเสถียรภาพนั้น นอกจากปัญหานโยบายที่กล่าวแล้ว ยังมีปัญหาเทคนิคด้วย มีที่สำคัญคือ

ก] จะใช้ทองคำหรือเงินตราประเทศใดเป็นมาตรากำหนดค่าของบาท

ข] จะประมาณกำลังซื้อของเงินไทยและเงินประเทศอื่นได้อย่างไร

ค] อัตราแลกเปลี่ยนที่ต้องกำหนดตามกำลังซื้อนั้น จะดำรงไว้ให้ยืนที่ไม่ขึ้น ๆ ลง ๆ ได้อย่างไร

๙. ในปัญหาข้อ [ก] ที่ว่าด้วยมาตรากำหนดค่าของบาทนั้น เห็นควรเลือกเอา *ทองคำ* เป็นมาตรา การใช้ทองคำจะเป็นประโยชน์ในทางที่ว่าจะไม่ต้องผูกบาทกับเงินของประเทศใด ๆ เสียแต่ในขณะนี้ซึ่งเป็นเวลาที่สถานการณ์เงินของโลกยังยุ่นย่วนอยู่ และหากจะมองจากแง่การเมืองต่างประเทศ การเอาทองคำเป็นมาตราก็เป็นการปฏิบัติอย่างกลาง ๆ ไม่เอียงไปทางฝ่ายใด อนึ่ง การใช้ทองคำเป็นมาตราก็จะอธิบายได้ว่าเป็นการปฏิบัติตามสัญญาเรื่อง International Monetary Fund ซึ่งได้กระทำที่ Bretton Woods

เมื่อรัฐบาลได้กำหนดค่าของบาทโดยเทียบกับทองคำแล้วก็ควรให้ธนาคารกลางซื้อขายดอลล่าร์อเมริกันหรือปอนด์สเตอร์ลิงก์ก็ได้ สุดแล้วแต่พฤติการณ์ ไม่มีการผูกมัดว่าจะต้องซื้อขายแต่เฉพาะทองคำหรือเงินตราใด

๑๐. ในปัญหาข้อ [ข] คือการคำนวณกำลังซื้อของเงินนั้น ย่อมเป็นที่รับรองกันทั่วไปว่าไม่มีทางจะคำนวณได้แน่นอนเลย จึงจะต้องใช้วิธีประมาณทดลองดูก่อนแล้วค่อยแก้ไขเอาภายหลัง (method of trial and error) ผลแห่งการทดลองนั้นจะถูกหรือผิดเพียงไรจะทราบได้จากดุลย์แห่งการชำระเงินระหว่างประเทศ (balance of payments) เมื่อจะมีการเจรจาปรึกษากับผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ การประมาณกำลังซื้อก็เป็นเรื่องสำคัญอันหนึ่งที่จะต้องปรึกษากัน

๑๑. ในปัญหาข้อ [ค] คือการดำรงไว้ซึ่งอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดขึ้นแล้วนั้น ในเบื้องต้นจะต้องใช้วิธีควบคุมการแลกเปลี่ยน

เงินไปก่อน วิธีนี้จะให้ผล ๒ ประการ คือจะกระทำให้ดำรงอัตราที่กำหนดขึ้นนั้นไว้ได้ และจะช่วยให้เห็นดุลย์แห่งการชำระเงินระหว่างประเทศได้โดยสะดวก ก็จะทราบได้ว่าอัตราที่กำหนดนั้นถูกหรือผิดเพี้ยงใด อนึ่ง การใช้วิธีควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินไปพลางก่อนนั้นนานาประเทศก็ได้รับรองแล้วในสัญญา Bretton Woods ว่าเป็นการชำเป็น

ข้อเสนอ

๑๒. อาศัยเหตุที่กล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอเสนอดังต่อไปนี้

[๑] ไม่ควรเพิ่มปริมาณของเงินขึ้นอีกโดยการออกธนบัตรเพื่อการใช้จ่ายของรัฐบาล

[๒] เพื่อให้การค้ากับต่างประเทศเริ่มดำเนินได้โดยเร็ว ควรกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินในระดับชั่วคราวไปพลางก่อน *(คือยังไม่ลดปริมาณแห่งเงินเพื่อกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนได้สูงขึ้น)*

[๓] การประมาณกำลังซื้อของเงินไทยและต่างประเทศในชั่วคราวนี้ เป็นข้อหนึ่งซึ่งจะต้องมีการปรึกษากับผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ

[๔] เพื่อไม่ต้องเก็บภาษีอากรเพิ่มขึ้นอีกมาก ควรลดปริมาณแห่งเงินลงเสียส่วนหนึ่งภายใน ๒๔๘๙ แล้วกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเสียใหม่ให้สูงขึ้น

[๕] ในการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนตามข้อ [๒] และ [๔] นั้น ควรอาศัยทองคำเป็นมาตรากำหนดค่าของบาท แล้วให้ธนาคารแห่งประเทศไทยซื้อขายดอลลาร์หรือปอนด์สุดแล้วแต่พฤติการณ์

[๖] ควรดำรงไว้ซึ่งการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินไปพลางก่อน เพื่อรักษาอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดไว้นั้นให้ยั่นที่ และเพื่อเป็นทางที่จะได้เห็นดุลย์แห่งการชำระเงินได้โดยสะดวก.

สำนักงานที่ปรึกษา กระทรวงการคลัง
๕ ธันวาคม ๒๔๘๘

น โ ย บ า ย ก า ร เ ง ิ น

คำนำ

๑. รัฐบาลได้แถลงนโยบายเมื่อ ๒๑ เมษายน ๒๔๙๑ ว่าจะสร้างเสถียรภาพของเงินตรา ในบันทึกฉบับนี้จึงจะกล่าวถึงการจัดให้ยาทเป็นเสถียรภาพ และจะแบ่งข้อความออกเป็น ๓ ภาค คือ ภาคที่ ๑ ว่าด้วยหลักการทั่วไป เป็นคำอธิบายว่าเสถียรภาพหมายความอย่างไร และการสร้างเสถียรภาพจะต้องกระทำการอย่างใดบ้าง ในภาค ๒ จะได้เสนอข้อเท็จจริงและประเด็นที่มีอยู่ เพราะการตรวจพิจารณาประเด็นจะกระทำให้วินิจฉัยปัญหาได้ถูกต้อง ในภาค ๓ จะได้แสดงว่าจุดหมายแห่งการสร้างเสถียรภาพนั้นอยู่ที่ใด แล้วจะได้กำหนดแผนการอันจะทำให้ลุถึงซึ่งจุดหมายนั้น

ข้อความทั้งนี้จะกล่าวแต่โดยย่อเพื่อมิให้บันทึกฉบับนี้ยืดยาวเกินไป

ภาค ๑

เสถียรภาพหมายความอย่างไร

๒. ในปัจจุบันนี้รัฐบาลกำหนดค่าของบาทไว้ ๔๐ บาทต่อปอนด์ แต่ก็ยังไม่สามารถจะตรึงเอาไว้ในระดับนี้ได้ ค่าของบาทในตลาดจึงต่างไปจากค่าที่เป็นทางการ ทั้งยังขึ้น ๆ ลง ๆ ไม่แน่นอน และขณะนี้อยู่ในระดับ ๖๐ บาทต่อปอนด์ แต่ถ้ารัฐบาลสามารถสร้างเสถียรภาพได้แล้วค่าของบาทในตลาดก็จะอยู่ในระดับเดียวกันกับค่าที่ทางการกำหนด และจะยืนที่อยู่ได้แน่นอนตลอดไป การสร้างเสถียรภาพของบาทจึงหมายความว่าการกำหนดค่าเป็นทองคำหรือเป็นเงินตราต่างประเทศแล้วตรึงเอาไว้ในระดับที่ได้กำหนดขึ้นนั้น อนึ่ง การสร้างเสถียรภาพยังมีความหมายโดยปริยายด้วยว่าค่าที่ได้กำหนดขึ้นนั้นเป็นอันแน่นอนเด็ดขาดแล้ว

การสร้างเสถียรภาพจะต้อง กระทำการอย่างใดบ้าง

๓. ราคาของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในขณะใดขณะหนึ่งจะสูงหรือต่ำย่อมแล้วแต่อุปทานและอุปสงค์แห่งของสิ่งนั้นในขณะนั้น ค่าของบาท (*หรือเงินตราอื่นใดก็ตาม*) ก็อยู่ในบังคับแห่งกฎข้อนี้เหมือนกัน กล่าวคือผู้ส่งของออกได้รับเงินต่างประเทศเป็นค่าของแล้วย่อมขายเงินต่างประเทศนั้นให้แก่ธนาคารพาณิชย์เพื่อรับบาทไปจ่ายให้แก่ผู้ผลิตในประเทศ ฝ่ายผู้นำของเข้าก็

ย่อมใช้บาทซื้อเงินต่างประเทศจากธนาคารพาณิชย์สำหรับจ่ายให้แก่ผู้ขายของในต่างประเทศ เพราะฉะนั้นเมื่อมีสินค้าออกมากกว่าสินค้าเข้า เงินต่างประเทศที่มีขายจึงมีจำนวนเกินกว่าที่มีผู้ต้องการซื้อ ในกรณีนี้ราคาเงินต่างประเทศจะลดลง หรืออีกนัยหนึ่งค่าของบาทจะสูงขึ้น แต่ถ้าสินค้าขาเข้าสูงกว่าขาออก เงินต่างประเทศที่มีผู้ต้องการซื้อก็จะมีจำนวนมากกว่าที่มีขาย ในกรณีหลังนี้ราคาเงินต่างประเทศจะสูงขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งค่าของบาทจะลดลง อนึ่ง เงินต่างประเทศที่มีขายและที่มีผู้ต้องการซื้อในขณะใดขณะหนึ่งนั้นจะเป็นจำนวนเท่ากันหาได้ไม่ เพราะฉะนั้นราคาเงินต่างประเทศ *(หรือค่าของบาท)* จึงขึ้น ๆ ลง ๆ เป็นการปกติ

๔. เมื่อการสร้างเสถียรภาพของบาทหมายความว่าจะต้องตรึงค่าของบาทไว้ให้คงที่ในอัตราที่กฎหมายกำหนด เจ้าหน้าที่เงินตราจึงจะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในอันจะป้องกันมิให้ค่าของบาทขึ้น ๆ ลง ๆ ดังกล่าวข้างบน วิธีการที่ใช้เป็นปกติทั่วไปนั้นประเทศไทยก็เคยใช้มาแล้วเมื่อสมัยก่อนสงคราม คือเมื่อได้กำหนดค่าของบาทเป็นสเตอร์ลิงก์แล้ว และจะตรึงค่านั้นไว้ในอัตราที่กำหนด เจ้าหน้าที่เงินตราจะต้องซื้อหรือขายสเตอร์ลิงก์ในอัตรานั้นโดยไม่จำกัดจำนวนและในทันทีที่มีผู้เสนอขายหรือซื้อ เช่นเมื่อใครนำสเตอร์ลิงก์มาเสนอขาย เจ้าหน้าที่ก็รับซื้อทั้งหมดทันทีในอัตรา ๑๑ บาทต่อปอนด์ และเมื่อใครมาขอซื้อสเตอร์ลิงก์ เจ้าหน้าที่ก็ขายให้ตามจำนวนที่ขอซื้อทันทีในอัตรา ๑๑ บาทต่อปอนด์ เมื่อเจ้าหน้าที่กระทำดังนี้ บาทก็จะมีค่าคงที่อยู่ ๑๑ บาทต่อปอนด์ อนึ่ง เจ้าหน้าที่จะกระทำเช่นนี้ได้ก็ต่อเมื่อมีทุนสำรองพอเพียงเป็นสเตอร์ลิงก์ *(หรือเป็นสินทรัพย์อย่างอื่นที่เปลี่ยนเป็นสเตอร์ลิงก์ได้ทันที)* ในสมัยก่อนสงครามรัฐบาลตรึงค่าของบาทไว้ได้ในอัตรา ๑๑ บาทต่อ

ปอนด์ ก็เพราะมีทุนสำรองไว้เป็นจำนวนพอเพียง แล้วซื้อและขายปอนด์ในอัตรานั้นเสมอไป

๕. ข้อที่พึงสังเกตอีกข้อหนึ่งมีอยู่ว่า ประเทศไทยจะตรึงค่าของบาทเป็นทองคำไม่ได้เพราะเหตุหลายประการ ประเทศอื่น ๆ แทบทุกประเทศก็กระทำไม่ได้ทุกกัน การสร้างเสถียรภาพจึงต้องกำหนดค่าของบาทเป็นเงินต่างประเทศดังที่เคยปฏิบัติอยู่ในสมัยก่อนสงคราม ปัญหาจึงมีต่อไปว่าจะใช้เงินของประเทศใดเป็นมาตรฐาน ในข้อนี้ต้องระลึกว่าการค้าของประเทศไทยส่วนใหญ่กระทำกับประเทศที่ใช้สเตอร์ลิงก์ ประเทศไทยจึงใช้สเตอร์ลิงก์มากกว่าเงินต่างประเทศอื่นใดทั้งสิ้น ฉะนั้น ถ้าบาทมีค่าผันที่อยู่แน่นอนเมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ ประเทศไทยจะได้ประโยชน์เป็นอย่างมากที่สุด การกำหนดค่าของบาทจึงต้องอาศัยสเตอร์ลิงก์เป็นมาตรฐานคือกำหนดว่าเท่านั้น ๆ บาทเท่ากับหนึ่งปอนด์ ประเทศไทยจะอาศัยเงินต่างประเทศอย่างอื่นเป็นมาตรฐานหาได้ไม่ เช่น ถ้าจะกำหนดว่าเท่านั้น ๆ บาทเท่ากับร้อยแฟรงค์สวิส ก็แทบจะไม่ได้ประโยชน์อย่างไรเลย เพราะการค้ากับประเทศสวิสมีน้อยที่สุด

๖. อนึ่ง ได้กล่าวไว้แล้วข้างบนนี้ว่า ถ้าจะตรึงค่าของบาทไว้เป็นปอนด์สเตอร์ลิงก์ในอัตราที่กำหนด ก็จะต้องมีทุนสำรองอันพอเพียงเป็นสเตอร์ลิงก์จึงจะสามารถตรึงไว้ได้ตามความประสงค์ เมื่อพิจารณาเหตุการณ์ที่เป็นมาแล้วใน ๓๐ ปีที่ล่วงมา ก็ปรากฏว่า ทุนสำรองนั้นต้องมีจำนวนไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ของราคาธนบัตรที่จำหน่ายจึงจะเป็นจำนวนอันอาจนับได้ว่าพอเพียง อีกประการหนึ่งเมื่อจะให้มีทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ เป็นประจำก็จะต้องไม่เพิ่มจำนวนธนบัตรขึ้นอีก เว้นไว้แต่ทุนสำรองจะได้เพิ่มขึ้น

ด้วยเป็นจำนวนเท่ากัน ข้อนี้หมายความว่าจะต้องไม่จำหน่ายธนบัตรออกมาเป็นค่าใช้จ่ายของรัฐบาล หรืออีกนัยหนึ่งจะต้องรักษางบประมาณไว้ให้เป็นดุลยภาพตลอดไป

ภาค ๒

การสร้างเสถียรภาพมีปัญหาอย่างไร

๗. ในปัจจุบันนี้บาทมีค่าที่เป็นทางการ ๔๐ บาทต่อปอนด์อย่างหนึ่งและค่าในตลาดประมาณ ๖๐ บาทต่อปอนด์อีกอย่างหนึ่ง ค่าที่เป็นทางการนั้นมิใช่เป็นค่าตามธรรมชาติ เพราะมีกำเนิดมาจากการควบคุม คือการบังคับซื้อปอนด์เอามาจากบุคคลบางคนในอัตรา ๔๐ บาท แต่ปอนด์ที่ปล่อยให้ซื้อขายกันโดยเสรีนั้นซื้อขายกันอยู่ราว ๖๐ บาทต่อปอนด์ ฉะนั้นค่าอันแท้จริงของบาทก็คือ ๖๐ บาทต่อปอนด์ การสร้างเสถียรภาพของบาทจึงมีปัญหาว่าจะกำหนดค่าไว้ในระดับใด เช่นจะควรกำหนดตามค่าแท้จริงในปัจจุบันปอนด์ละ ๖๐ บาท หรือจะควรพยายามกระทำให้สูงขึ้นถึงปอนด์ละ ๔๐ บาท

ไม่ควรสร้างเสถียรภาพ
ในอัตราต่ำกว่า ๔๐ บาท

๘. ถ้าจะสร้างเสถียรภาพในอัตราต่ำกว่า ๔๐ บาท เช่นในอัตรา ๖๐ บาทต่อปอนด์เป็นต้น ก็จะกระทำได้โดยไม่มีความ

ยากลำบาก เพราะขณะนี้บาทมีค่าตามธรรมชาติอยู่แล้ว ๖๐ บาทต่อปอนด์ แต่การสร้างเสถียรภาพในอัตรา ๖๐ บาทนั้นหาควรกระทำไม่ เหตุที่ไม่ควรกระทำมีดังต่อไปนี้ ทุกวันนี้รัฐบาลขายข้าวไปต่างประเทศเสียเอง โดยซื้อข้าวจากบุคคลในอัตรา ๔๐ บาทต่อปอนด์ ข้าวที่ซื้อขายในประเทศจึงมีราคาอันอาศัยอัตรา ๔๐ บาทเป็นเกณฑ์ ถ้ากำหนดค่าของบาทเป็น ๖๐ บาทต่อปอนด์ ราคาข้าวในประเทศก็จะแพงขึ้นอีกมาก อนึ่ง ในขณะนี้รัฐบาลอุดหนุนการนำน้ำมันเชื้อเพลิงเข้ามาโดยวิธีขายเงินต่างประเทศให้ผู้นำเข้าในอัตรา ๔๐ บาท ถ้าเปลี่ยนเป็น ๖๐ บาทเสียแล้วราคาน้ำมันจะแพงขึ้น ค่าขนส่งจะแพงตามกันขึ้นไป อีกประการหนึ่งการเก็บภาษีศุลกากรก็เก็บอยู่โดยใช้อัตรา ๔๐ บาท ถ้าเปลี่ยนเป็นใช้อัตรา ๖๐ บาท สินค้าขาเข้าก็จะมีราคาแพงขึ้น จึงสรุปลงได้ว่าถ้ากำหนดค่าของบาทต่ำกว่า ๔๐ บาทต่อปอนด์ค่าครองชีพจะสูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อนึ่ง รายจ่ายของรัฐบาลในเมืองต่างประเทศในขณะนี้เมื่อต้องจ่ายเงินหนึ่งปอนด์ รัฐบาลใช้เงินไทยเพียง ๔๐ บาท แต่ถ้ากำหนดค่าของบาทเป็น ๖๐ บาทต่อปอนด์ รัฐบาลก็จะต้องใช้เงินไทยถึง ๖๐ บาท และแม้ว่ารายได้บางประเภทจะเพิ่มขึ้นเองบ้าง เช่นเงินภาษีศุลกากรจะเพิ่มขึ้นเป็นต้น รายได้ที่จะได้เพิ่มขึ้นนั้นคาดว่าจะไม่คุ้มรายจ่ายที่จะต้องเพิ่ม จึงอาจจะต้องเก็บภาษีใหม่ขึ้นอีกด้วย

ในขณะนี้จะสร้างเสถียรภาพ
ในอัตรา ๔๐ บาทยังไม่ได้

๕. ฐานะเงินตราในปัจจุบัน (*กันยายน ๒๔๙๑*)

มีดังต่อไปนี้

ธนบัตรที่จำหน่าย	*ทุนสำรองเป็นปอนด์และอื่น ๆ ที่เปลี่ยนเป็นปอนด์ได้ (ปอนด์ละ ๔๐ บาท)*
บ า ท	บ า ท
๒,๓๒๓,๖๖๔,๘๒๙	๖๒๒,๑๘๔,๙๖๓

อัตราส่วน ๒๗ %

เมื่อมีทุนสำรองเพียงร้อยละ ๒๗ ของธนบัตรที่จำหน่าย (*คือประมาณครึ่งหนึ่งแห่งจำนวนที่ต้องมีเป็นอย่างน้อยที่สุด*) ก็เป็นที่แน่นอนว่าจะสร้างเสถียรภาพในอัตรา ๔๐ บาทต่อปอนด์หาได้ไม่ เพราะเจ้าหน้าที่เงินตราจะไม่สามารถตรึงค่าของบาทไว้ในระดับนี้ได้

การสร้างเสถียรภาพในอัตรา ๔๐ บาท คงจะกระทำได้ในข้างหน้า

๑๐. ฐานะเงินตราที่แสดงไว้ข้างบนนั้น เมื่อถึงกันยายน ๒๔๙๒ แล้ว ก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไปมากเพราะเหตุต่อไปนี้

(ก) ถ้าได้ทองคำในประเทศญี่ปุ่นกลับคืนมา ทุนสำรองจะเพิ่มขึ้นอีก ๔๓๐,๓๓๕,๕๗๖ บาท

(ข) ในปี ๒๔๙๑ นี้คาดว่าจะมีรายได้เหลือจ่าย ถ้ามีเหลือสัก ๑๑๗,๐๐๐,๐๐๐ บาท ก็จะได้ใช้ถอน

พันธบัตรคลังที่อยู่ในทุนสำรอง ซึ่งจะกระทำให้ทุนสำรองที่เป็นปอนด์เพิ่มขึ้นเท่าจำนวนนั้น

(ค) ข้าวที่จะส่งออกใน ๒๔๙๒ จะมีจำนวนมาก และจะทำให้ธนบัตรที่จำหน่ายเพิ่มขึ้นและทุนสำรองเพิ่มขึ้นด้วย ถ้าประมาณตามตัวเลขใน ๒๔๙๑ ก็คาดว่าธนบัตรจะเพิ่มขึ้นประมาณ ๒๓๙,๔๕๗,๐๐๐ บาท และทุนสำรองจะเพิ่มขึ้นด้วยเป็นจำนวนเท่ากัน

เพราะฉะนั้น ฐานะเงินตราในเดือนกันยายน ๒๔๙๒ จึงคาดว่าจะเป็นดังต่อไปนี้

ธนบัตรที่จำหน่าย	*ทุนสำรองเป็นปอนด์และอื่น ๆ ที่เปลี่ยนเป็นปอนด์ได้ (ปอนด์ละ ๔๐ บาท)*
บาท	บาท
๒,๕๖๓,๑๒๑,๘๒๙	๑,๔๐๘,๙๗๗,๕๓๕

อัตราส่วน ๕๕ %

ตัวเลขข้างบนนี้แสดงว่าอาจจะมีทุนสำรองถึงร้อยละ ๕๕ ของธนบัตรที่จำหน่าย จึงเป็นอันว่าในเวลาอีกประมาณ ๑ ปีข้างหน้าก็จะมีทางสร้างเสถียรภาพได้ในอัตรา ๔๐ บาทต่อปอนด์

กิจการที่ต้องกระทำเพื่อให้สร้าง เสถียรภาพได้ในอัตรา ๔๐ บาท

๑๑. แต่การสร้างเสถียรภาพในอัตรา ๔๐ บาทต่อปอนด์ยังมีข้อติดขัดประการหนึ่งที่เป็นสำคัญยิ่ง ในเวลานี้สินค้าทั้งปวง (*นอกจากข้าว*) ที่ส่งออกไปขายต่างประเทศนั้น ผู้ส่งออกได้รับเงินในอัตราปอนด์ละ ๖๐ บาท คือเมื่อขายของได้เงินหนึ่งปอนด์แล้วก็ขายปอนด์นั้นให้แก่ธนาคารพาณิชย์ได้เงิน ๖๐ บาท อันเป็นจำนวนพอชำระให้แก่ผู้ผลิตแล้วยังมีเหลือเป็นค่าใช้จ่ายและกำไรของตนด้วย แต่ถ้าผู้ส่งของออกขายปอนด์ที่ได้มาได้เงินเพียง ๔๐ บาท ก็จะไม่พอชำระให้แก่ผู้ผลิต หรือไม่เหลือพอเป็นค่าใช้จ่ายและกำไรของตน การส่งสินค้าออกจะหยุดชะงักลง เว้นไว้แต่ราคาผลิตผลในประเทศจะลดลงต่ำกว่าในปัจจุบันนี้มาก

๑๒. เพื่อให้ราคาผลิตผลในประเทศลดต่ำลง รัฐบาลจะต้องกระทำการหลายอย่าง และโดยเฉพาะในทางการเงินจะต้องลดปริมาณเงินลงให้จงได้ ปริมาณทั้งสิ้นของเงิน (*คือธนบัตรและเงินฝากธนาคารที่สั่งจ่ายได้ทันที*) ขณะนี้มีอยู่ราว ๓,๒๖๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท หรือมากกว่าเมื่อก่อนสงครามประมาณ ๑๐ เท่าตัว ธนบัตรที่จำหน่ายออกไปมีจำนวนมากมายประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งธนาคารพาณิชย์ก็ยังมีเงินสดสำรองอยู่อีกไม่น้อย จึงสามารถทำให้มีเงินฝากเพิ่มขึ้นอีกโดยวิธีให้กู้ยืมเงิน เมื่อปริมาณของเงินยังมีอยู่มากมายเช่นนี้ ราคาผลิตผลในประเทศจะลดต่ำลงมากก็หาได้ไม่ จึงจำต้องถอนธนบัตรกลับคืนเข้ามาเสียบ้าง และลดเงินฝากธนาคารลงด้วยอีกส่วนหนึ่ง

ภาค ๓

จุดหมาย

๑๓. เมื่อการสร้างเสถียรภาพในอัตรา ๖๐ ยาทจะกระทำให้ค่าครองชีพแพงขึ้น ทั้งอาจต้องเพิ่มภาษีด้วยดังกล่าวแล้ว และในทางตรงข้ามการสร้างเสถียรภาพในอัตรา ๔๐ ยาทจะกระทำให้ค่าครองชีพลดลง ก็จำต้องวินิจฉัยว่าการสร้างเสถียรภาพจะต้องใช้อัตรา ๔๐ ยาทต่อปอนด์ และเพื่อให้ลุถึงซึ่งจุดหมายนี้ก็จะต้องกระทำกิจการบางอย่างดังจะกล่าวในข้อต่อ ๆ ไป

กิจการที่ต้องกระทำ
เพื่อลุถึงซึ่งจุดหมาย

๑๔. กิจการที่ต้องกระทำในประการแรกได้แก่การสะสมทุนสำรองให้ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ของธนบัตรที่จำหน่าย การสะสมทุนสำรองที่กล่าวนี้จะต้องใช้รายได้เหลือจ่ายดังกล่าวแล้วในข้อ ๑๐ (ข) และจะต้องได้ทองคำคืนมาจากประเทศญี่ปุ่นด้วย จึงควรพยายามทุกทางที่จะให้ได้ทองคำนั้นคืนมาในปี ๒๔๙๒

๑๕. ในประการที่ ๒ เมื่อได้สะสมทุนสำรองขึ้นจนถึงร้อยละ ๕๐ เป็นอย่างน้อยแล้ว ก็ไม่แต่เพียงจะต้องรักษาไว้ให้ได้ร้อยละ

๕๐ เท่านั้น หากจะต้องค่อยเพิ่มขึ้นเป็นลำดับต่อไปด้วย ทั้งนี้เพื่อให้มีจำนวนเผื่อขาดไว้บ้างสำหรับความปลอดภัย ในการนี้จะต้องจัดให้งบประมาณปีต่อ ๆ ไปมีรายได้เหลือจ่ายบ้างอีกสัก ๒—๓ ปี

๑๖. ในประการที่ ๓ จะต้องกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในอันจะถอนธนบัตรกลับคืนเข้ามาบ้าง เครื่องมือที่จะใช้ได้โดยเร็วก็คือธนาคารออมสินและการออกสลากกินแบ่ง นอกจากนี้ควรคิดหาวิธีอื่นด้วย

๑๗. ในประการที่ ๔ จะต้องจัดการลดเครดิต *(คือเงินฝากธนาคารพาณิชย์ที่สั่งจ่ายได้ทันที)* ลงบ้าง ใน ๑๐ เดือนที่แล้วมานี้ธนาคารแห่งประเทศไทยได้กระทำให้ลดลงไปได้ประมาณ ๑๖๐,๐๐๐,๐๐๐ บาทแล้ว และจะได้ดำเนินการต่อไปอีกในปี ๒๔๙๒ อนึ่ง ธนาคารแห่งประเทศไทยยังมีอำนาจตามกฎหมายที่จะกีดกันมิให้เครดิตเพิ่มขึ้นเกินสมควร ธนาคารก็ควรใช้อำนาจอันนี้ในปี ๒๔๙๒

๑๘. และในที่สุดควรกล่าวไว้ด้วยว่า การสร้างเสถียรภาพในระดับ ๔๐ บาทและลดค่าครองชีพลงจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นจะต้องกระทำกิจการอื่น ๆ ที่มิใช่เป็นการเงินด้วย เช่นเพิ่มการผลิตและบูรณะการขนส่งเป็นต้น แต่เมื่อกิจการเหล่านี้มิใช่เป็นการเงิน จึงไม่นำมากล่าวในบันทึกฉบับนี้.

(ลงพระนาม) *วิวัฒน*

กระทรวงการคลัง
๒๗ ธันวาคม ๒๔๙๑

เรื่อง การปริวรรตเงินต่างประเทศ

๑๕ มกราคม ๒๔๙๕

เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

ด้วยตามที่คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณากำหนดค่าของเงินตราไทยเทียบกับสเตอร์ลิงก์ ซึ่งรัฐบาลประสงค์จะให้อยู่ในระดับสูงกว่าในปัจจุบัน นั้น

เรื่องค่าของเงินไทยเทียบกับเงินต่างประเทศ ย่อมเป็นส่วนหนึ่งแห่งวิธีการปริวรรตเงินต่างประเทศ เมื่อจะพิจารณาเรื่องค่าของเงินก็จะต้องพิจารณาวิธีการนั้นด้วย ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าในการพิจารณาเบื้องต้นควรจะสำรวจดูเสียก่อนว่านโยบายและวิธีการในปัจจุบันนี้มีอยู่ประการใด และการปฏิบัติตามวิธีการนั้นได้ผลมาแล้วประการใด

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้สำรวจดูตลอดแล้ว จึงขอเสนอผลและความเห็นมาเพื่อทราบเป็นบันทึก ๑ ฉบับ.

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

วิวัฒน

(พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย)

■■■

การปริวรรตเงินต่างประเทศ

คำนำ

๑. คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้ตั้งกรรมการคณะหนึ่ง ให้มีหน้าที่พิจารณากำหนดค่าของเงินตราไทย ซึ่งรัฐบาลมีความประสงค์ว่า เมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ ก็ให้อยู่ในระดับที่สูงกว่าในปัจจุบัน ทั้งนี้แจ้งในหนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรีลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๔๙๔

๒. ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องค่าของเงินไทยเทียบกับเงินต่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งแห่งวิธีการปริวรรตเงินต่างประเทศ เมื่อจะพิจารณาเรื่องค่าของเงินก็จะต้องพิจารณาวิธีการนั้น ยันทึกฉบับนี้จึงได้เรียบเรียงขึ้นตามวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) จะพิจารณาว่าในเรื่องการปริวรรตเงินต่างประเทศนั้น ได้มีนโยบายและได้กำหนดวิธีดำเนินการไว้ประการใด (๒) จะสำรวจว่าการดำเนินตามวิธีที่ได้กำหนดไว้นั้นถึงบัดนี้ได้มีผลประการใดบ้าง และ (๓) จะเสนอเป็นความเห็นว่าในสถานะการณ์ปัจจุบันนี้ถ้าจะดำเนินการตามวิธีนั้นต่อไปก็จะเป็นโทษมากกว่าเป็นคุณ

นโยบายและวิธีดำเนินการที่ได้กำหนดไว้

๓. ในเรื่องการปริวรรตเงินต่างประเทศนั้น เมื่อปลายปี ๒๔๙๐ ได้มีวัตถุประสงค์อยู่ ๒ ประการ คือ จะจัดให้บาทมีค่าเป็นเสถียรภาพเมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ประการหนึ่ง และจะเลิกควบคุมการปริวรรตเงินต่างประเทศอีกประการหนึ่ง เมื่อบาทมีค่าเป็นเสถียรภาพและเลิกการควบคุมแล้วการมีอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา (multiple rates of exchange) ก็จะหมดสิ้นไปเอง อนึ่ง ในเวลานั้นได้คาดไว้ว่าเมื่อเทียบกับเงินต่างประเทศค่าของบาทคงจะสูงขึ้น เพราะเงินต่างประเทศที่ประเทศไทยจะได้รับคงจะสูงกว่าจำนวนที่จะต้องจ่าย

๔. เมื่อวัตถุประสงค์มีอยู่ดังกล่าวข้างบน นโยบายจึงมีว่า จะต้องตระเตรียมการเพื่อจัดให้บาทเป็นเสถียรภาพได้ คือ (๑) จะค่อยสร้างทุนสำรองขึ้นเป็นลำดับจนเป็นจำนวนพอเพียงแก่การที่จะรักษาไว้ซึ่งเสถียรภาพ และ (๒) จะระงับความเฟ้อ (inflation) ของเงินที่มีอยู่ในขณะนั้นมิให้รุนแรงยิ่งขึ้นไปอีก เพราะถ้าค่าของเงินยังคงลดลงเรื่อยไปก็จะจัดให้อัตราแลกเปลี่ยนเป็นเสถียรภาพหาได้ไม่

๕. วิธีการที่ได้กำหนดขึ้นเมื่อต้นปี ๒๔๙๑ สำหรับใช้ดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายนั้น มีดังต่อไปนี้คือ

(๑) ให้คงใช้ระบบการควบคุมการปริวรรตต่อไปอีกพลางก่อน เพื่อที่จะดึงเอาเงินต่างประเทศซึ่งเป็นค่าสินค้าขาออกบางประเภทเข้ามาสู่ธนาคารแห่งประเทศไทย โดยธนาคารซื้อเอาในอัตราทางการ

(๒) ดอลลาร์และสเตอร์ลิงก์ที่ได้ดึงเข้ามาสู่ธนาคารแห่งประเทศไทยแล้วนั้น ให้ธนาคารโอนไปเข้าทุนสำรองเป็นครั้งคราวตามจำนวนเท่าที่จำเป็นเพื่อแลกเปลี่ยนเอาธนบัตรออกมาใช้ และจำนวนที่ยังคงเหลืออยู่นั้นเมื่อได้ขายให้รัฐบาลตามที่รัฐบาลต้องการไปใช้จ่ายแล้ว ยังคงเหลืออยู่อีกเท่าใดก็ให้ขายเข้าไปในตลาดได้ จะได้มีเงินต่างประเทศในตลาดเป็นจำนวนมากขึ้น การเพิ่มอุปทาน (supply) ขึ้นเช่นนี้ย่อมเป็นการช่วยดึงให้ค่าของเงินต่างประเทศลดลง

(๓) จัดให้มีเครื่องหน่วงเหนี่ยวมิให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมาก กล่าวคือการสร้างทุนสำรองโดยวิธีโอนเงินต่างประเทศไปสะสมไว้ตามวิธีการในข้อ (๒) ข้างบนนั้น จะเป็นผลให้ปริมาณของเงินบาทที่หมุนเวียนต้องเพิ่มขึ้น เพราะเงินต่างประเทศนั้นธนาคารได้จ่ายเงินบาทซื้อมา และเมื่อธนาคารเก็บเข้าทุนสำรองไว้ไม่ขาย เงินบาทที่ได้ใช้ซื้อมานั้นก็ไม่กลับเข้าสู่ธนาคาร ฉะนั้น เมื่อทุนสำรองเพิ่มขึ้นเท่าใด ปริมาณของเงินบาทที่หมุนเวียนก็ต้องเพิ่มขึ้นด้วยตามส่วน และถ้าปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมากก็จะดึงเอาค่าของเงินให้ลดลง เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องให้มีเครื่องหน่วงเหนี่ยวมิให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นได้มาก เครื่องหน่วงเหนี่ยวนั้นได้แก่การขายปอนด์เข้าไปในตลาดดังกล่าวในข้อ (๒) ซึ่งกำหนดว่า โดยปกติให้ขายในอัตราประมาณเท่ากับที่ขายกันในตลาด *(คืออัตราที่เรียกกันว่าอัตราตลาดเสรี)* และจำนวนที่ต่างกันระหว่างอัตราทางการกับอัตราตลาดเสรีนั้นให้ธนาคารเอาขึ้นบัญชีไว้ส่วนหนึ่งต่างหากจากเงินอื่น ๆ มิให้ถือเป็นรายได้ของธนาคาร บัญชีนั้นเรียกว่า *"บัญชีเสถียรภาพ"* และยรรดาเงินในบัญชีนั้นก็ให้กักไว้เสีย จะเอาไปจ่ายเพื่อการใด ๆ ไม่ได้ การกักเงินไว้เช่นนี้จะเป็นเครื่องหน่วงเหนี่ยวมิให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมาก

(๔) เหตุอีกอันหนึ่งซึ่งอาจทำให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมากได้แก่การที่รัฐบาลต้องจ่ายเงินเพื่อการลงทุนซึ่งได้คาดไว้ว่าคงจะต้องเพิ่มขึ้นไม่น้อย เงินรายได้ธรรมดาหลั่งจากได้จ่ายในกิจการต่าง ๆ อันมิใช่เป็นการลงทุนแล้วก็คาดว่าคงจะมีเหลือไม่

พอแก่การจ่ายลงทุน จึงจำเป็นต้องหาเงินอื่นมาเพิ่มเติมอีกเท่าที่ขาด เงินที่ต้องหามาเพิ่มเติมนั้นหากจะกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทยก็จะเป็นการกระทำให้ธนาคารต้องขยายเครดิต การขยายเครดิตของธนาคารจะมีผลให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้น ฉะนั้น เพื่อป้องกันทางเสียอันนี้ จึงได้กำหนดว่าให้ธนาคารออมสินขยายกิจการออกไปโดยเร็ว และส่งเสริมการออมเงินให้ได้มากที่สุด เมื่อรัฐบาลต้องการเงินเพิ่มเติมเพื่อจ่ายในการลงทุนจะได้กู้จากธนาคารออมสินได้ การปฏิบัติเช่นว่านี้ไม่เป็นการเพิ่มปริมาณแห่งเงิน เพราะเป็นการถอนเงินมาจากการหมุนเวียนเสียก่อน แล้วจึงจ่ายออกไปใหม่

๖. วิธีดำเนินการยรรดาที่กล่าวมาแล้วนี้ ได้ใช้มาเป็นเวลา ๔ ปีแล้ว ไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญ ยังนี้จึงควรสำรวจดูว่าได้ผลประการใดบ้าง จะได้เป็นทางพิจารณาว่าจะควรดำเนินการต่อไปประการใด

ผลแห่งการดำเนินการตามวิธีที่ได้กำหนดไว้

๗. นโยบายในข้อที่จะค่อยสร้างทุนสำรองขึ้นนั้น ยังนี้เป็นผลสำเร็จแล้ว ทุนสำรองที่ได้สะสมไว้ได้แล้วรวมกับทองคำที่ได้คืนมาจากญี่ปุ่น แม้ราคาแต่ตามอัตราทางการ ก็มีจำนวนถึงร้อยละ ๙๑.๔๗ ของธนบัตรที่จำหน่าย ดังรายการต่อไปนี้

ทุนสำรองเมื่อ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๔

ทองคำ	ร้อยละ	๓๕.๑๘	ของธนบัตรที่จำหน่าย
ดอลลาร์	ร้อยละ	๑๔.๓๙	ของธนบัตรที่จำหน่าย
สเตอร์ลิงก์	ร้อยละ	๔๑.๙๐	ของธนบัตรที่จำหน่าย
รวม	ร้อยละ	๙๑.๔๗	

การมีทุนสำรองส่วนที่เป็นทองคำและเงินต่างประเทศเป็นจำนวนถึงร้อยละ ๙๑.๔๗ ของธนบัตรที่จำหน่ายนั้น เรียกได้ว่ามากเกินกว่าความจำเป็นแล้ว

๘. ในระยะเวลา ๔ ปีที่แล้วมานี้ค่าของบาทสูงขึ้นเป็นลำดับเมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ แจ้งตามตัวเลขต่อไปนี้ เหตุที่กระทำให้สูงขึ้นนั้นอาจมีหลายประการ การขายสเตอร์ลิงก์เข้าไปในตลาดอันเป็นการเพิ่มอุปทาน (supply) ก็ต้องได้เป็นเหตุอันหนึ่งด้วย

เดือนปี		อัตราเสรี (เฉลี่ยทั้งเดือน) บาท ต่อหนึ่งปอนด์
ธันวาคม	๒๔๙๑	๖๐.๒๗
ธันวาคม	๒๔๙๒	๕๗.๑๕
ธันวาคม	๒๔๙๓	๕๕.๔๔
พฤศจิกายน	๒๔๙๔	๕๒.๗๕

อนึ่ง ค่าของบาทเทียบกับดอลลาร์หาได้ขึ้นไปเป็นลำดับเช่นเดียวกันไม่ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ขายดอลลาร์เข้าไปในตลาดเป็นจำนวนเพียงเล็กน้อย

๙. ได้กล่าวแล้วในข้อ ๕ (๓) ในการที่จะหน่วงเหนี่ยวมิให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมากนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยได้กักเงินไว้ในบัญชีเสถียรภาพเป็นจำนวนมาก ดังแจ้งต่อไปนี้

วันเดือนปี	*ยอดเงินในบัญชีเสถียรภาพ* จำนวน ล้านบาท
๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๑	๑๘๑
๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๒	๕๑๕
๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๓	๗๖๔
๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๔	๙๙๒

๑๐. แต่แม้จะได้กักเงินไว้มากดังแจ้งข้างบนนี้ ปริมาณของเงินก็ยังได้เพิ่มขึ้นมากมาย ความประสงค์ที่จะหน่วงเหนี่ยวไว้มิให้เพิ่มขึ้นมากนั้นไม่เป็นผลสำเร็จเพราะเหตุใดจะอธิบายต่อไปในข้อ ๑๒ ในที่นี้จะเสนอตัวเลขแสดงปริมาณแห่งเงินเสียก่อน

๑	๒		๓		๔	
วัน เดือน ปี	ธนบัตรออกใช้		เงินฝากทุกธนาคาร บรรดาที่ต้องจ่ายเมื่อเห็น และหักเงินสดสำรองของธนาคารพาณิชย์ ออกแล้ว		ปริมาณของเงิน (2 + 3)	
	จำนวน	เพิ่มจากปีก่อน	จำนวน	เพิ่มจากปีก่อน	จำนวน	เพิ่มจากปีก่อน
	พันล้านบาท	ร้อยละ	พันล้านบาท	ร้อยละ	พันล้านบาท	ร้อยละ
31 ธ.ค. 91	2.390	13	1.015	25	3.405	17
31 ธ.ค. 92	2.566	7	1.055	4	3.621	6
31 ธ.ค. 93	3.278	28	1.207	14	4.485	24
30 ก.ย. 94	3.884	18	1.515	26	5.399	20

๑๑. เพื่อได้เงินมาจ่ายในการลงทุน รัฐบาลได้กู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทยโดยวิธีออกตั๋วเงินคลังเป็นจำนวนไม่น้อย ในการซื้อตั๋วเงินคลังเหล่านั้นธนาคารจำต้องขยายเครดิต จำนวนตั๋วเงินคลังที่ธนาคารแห่งประเทศไทยถืออยู่แจ้งต่อไปนี้

วันเดือนปี	ตั๋วเงินคลังที่ธนาคารแห่งประเทศไทยถือ	จำนวนที่เพิ่ม
	ล้านบาท	ล้านบาท
๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๐	๓๕๘	

๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๑	๓๗๔	๑๖
๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๒	๖๔๔	๒๗๐
๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๓	๙๒๐	๒๗๖
๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๔	๑,๓๐๘	๓๘๘

๑๒. จะเห็นได้จากตัวเลขในข้อ ๙ ว่า ในระยะเวลา ๔ ปี นับแต่ ๒๔๙๑ ถึง ๒๔๙๔ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้กักเงินไว้ในบัญชีเสถียรภาพได้ ๙๙๒ ล้านบาท และจะเห็นได้จากตัวเลขในข้อ ๑๑ ว่าในระยะเวลา ๔ ปีเดียวกันนั้นธนาคารได้ขยายเครดิตออกไป ๑,๓๐๘ ล้านบาท หรือถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือธนาคารได้ลดปริมาณแห่งเงินลง ๙๙๒ ล้านบาท แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้เพิ่มปริมาณขึ้นด้วย และแม้จะนับแต่ที่เพิ่มเฉพาะเพื่อรายจ่ายของรัฐบาลในการลงทุน (*คือไม่รวมที่เพิ่มเพราะการสร้างทุนสำรอง*) ก็มีปริมาณที่เพิ่มถึง ๑,๓๐๘ ล้านบาท จึงเป็นอันว่าการกักเงินไว้ในบัญชีเสถียรภาพซึ่งมุ่งหมายจะให้เป็นเครื่องหน่วงเหนี่ยวมิให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมากนั้นหาได้เป็นผลสำเร็จสมความมุ่งหมายไม่

๑๓. แต่ข้อความที่กล่าวข้างบนนี้ จะหมายความว่าการกักเงินไว้ในบัญชีเสถียรภาพเป็นการไร้ประโยชน์ก็หามิได้ ถ้าไม่มีเงินกักไว้เลย ปริมาณแห่งเงินจะเพิ่มขึ้นมากกว่าที่ปรากฏตามตัวเลขในข้อ ๑๐ เสียอีก ข้อที่ควรสังเกตนั้นคือ การกักเงินไว้นั้นไม่ได้ผลตามความมุ่งหมาย แต่ก็ได้เป็นประโยชน์ไม่น้อย

๑๔. ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดเมื่อปี ๒๔๙๑ นั้น เป็นอันสรุปลงได้โดยย่อว่า ขณะนี้มีทุนสำรองเป็น

จำนวนมากและเกินความจำเป็นแล้ว ค่าของยาทก็สูงขึ้นเมื่อเทียบกับสเตอรลิงก์ และสูงขึ้นจนเห็นได้ถนัด แต่ปริมาณของเงินได้เพิ่มขึ้นมาก เพราะการหน่วงเหนี่ยวไว้ไม่ได้ผล อนึ่ง การเพิ่มปริมาณของเงินย่อมเป็นการดึงให้ค่าของเงินลดลง ไม่ว่าจะเทียบกับสินค้าหรือกับเงินต่างประเทศ ที่ค่าของยาทกลับสูงขึ้นเมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ควรสันนิษฐานได้ว่าเป็นเพราะเหตุต่าง ๆ หลายประการรวมตลอดถึงการขายสเตอร์ลิงก์เข้าไปในตลาดด้วย เหตุอื่น ๆ นอกจากการขายสเตอร์ลิงก์เข้าไปในตลาดนั้นจะคงมีอยู่ต่อไป หรือว่าจะเปลี่ยนแปลงไปประการใดเมื่อใดก็ยากที่จะคาดคะเนได้ถูกต้อง

ถ้าจะดำเนินการ ตามวิธีการนั้นต่อไป จะเป็นโทษมากกว่าเป็นคุณ

๑๕. เมื่อพิเคราะห์ดูผลของการปฏิบัติตามที่เสนอมาแล้วข้างบนนี้ ก็เห็นว่า ถ้าจะคงควบคุมการปริวรรตเงินต่างประเทศตามวิธีการที่ใช้อยู่ในขณะนี้ต่อไปอีก เงินต่างประเทศที่จะดึงเอาออกมาจากตลาดโดยธนาคารแห่งประเทศไทยจะต้องซื้อเอาไว้นั้นในปีหนึ่ง ๆ คงจะมีจำนวนไม่น้อย ธนาคารจึงจะต้องโอนเข้าทุนสำรองเพื่อแลกเปลี่ยนเอาธนบัตรออกมาใช้อยู่ร่ำไป แต่เพราะเหตุว่าในขณะนี้มีทุนสำรองอยู่พอแล้ว การเพิ่มทุนสำรองขึ้นอีกจึงจะเกิดโทษได้บางประการ ดังจะเสนอต่อไป

๑๖. ในขณะนี้ไม่มีความจำเป็นแล้วที่จะต้องเพิ่มทุนสำรองขึ้นอีก ถ้าจะให้เพิ่มขึ้น จำนวนที่เพิ่มก็นับว่าถูกกักไว้เฉย ๆ ไม่ได้ประโยชน์อันใดนอกจากดอกเบี้ยเล็กน้อย อนึ่ง การกักเอาเข้าไว้นั้นย่อมเป็นการลดอุปทาน (supply) เงินต่างประเทศในตลาด อันเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่ดึงค่าของเงินไทยลงเมื่อเทียบกับเงินต่างประเทศ อีกประการหนึ่ง เมื่อเพิ่มทุนสำรองขึ้นเรื่อย ๆ ปริมาณของเงินก็ต้องเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไปด้วย จะเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่ดึงค่าของเงินบาทลง ไม่ว่าจะเทียบกับสินค้าหรือกับเงินต่างประเทศ

๑๗. วิธีการที่ใช้อยู่ในขณะนี้จะเป็นคุณได้แต่ทางเดียว คือจะทำให้มีเงินในบัญชีเสถียรภาพเพิ่มขึ้น ผลเสียของการขยายเครดิตของธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อเป็นรายจ่ายของรัฐบาลในการลงทุนนั้น อาจลบล้างเสียได้ด้วยเงินในบัญชีเสถียรภาพดังกล่าวแล้วในข้อ ๑๓

๑๘. โดยเหตุว่าการขยายเครดิตของธนาคารเพื่อเป็นรายจ่ายของรัฐบาลในการลงทุนนั้นมีทางที่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ แต่ความเสียหายบางประการดังกล่าวในข้อ ๑๖ นั้น ตราบใดที่ยังคงปฏิบัติตามวิธีการในปัจจุบันนี้อยู่ความเสียหายก็จะยังคงมีอยู่ตราบนั้น ฉะนั้นจึงควรลงความเห็นว่าวิธีการที่กล่าวนี้สมควรแก้ไขเปลี่ยนแปลงโดยเร็ว และจะควรแก้ไขเป็นอย่างใดเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาเป็นขั้นที่สอง.

๓๑ มกราคม ๒๔๙๕

เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

อนุสนธิหนังสือข้าพเจ้าลงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๔๙๕ เสนอยันทึก (*ลงวันเดือนเดียวกัน*) ว่าด้วยนโยบายและวิธีการปริวรรตเงินต่างประเทศ มีความสรุปลงว่าควรแก้ไขเปลี่ยนแปลงนโยบายและวิธีการนั้นเสียใหม่ ความทราบแล้วนั้น

เมื่อได้พิเคราะห์ดูตลอดแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่าการแก้ไขเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องเล็กน้อย และจะมีผลกระทบกระเทือนไปได้หลายทาง ข้าพเจ้าจึงขอเสนอความเห็นเป็นยันทึกมีข้อความพิสดารมาอีก ๑ ฉบับ เพื่อเป็นทางพิจารณาต่อไป.

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงพระนาม) วิวัฒน

(พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย)

บันทึก (ฉบับที่ ๒)
เรื่อง การปริวรรตเงินต่างประเทศ

คำนำ

๑. ในบันทึกลงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๔๙๕ เรื่อง *การปริวรรตเงินต่างประเทศ* ข้าพเจ้าได้เสนอไว้ว่าการควบคุมการปริวรรตเงินประการหนึ่ง และการขายเครดิตธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อรายจ่ายลงทุนอีกประการหนึ่ง ได้เป็นเหตุที่เป็นสาระสำคัญกระทำให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมากอย่างรวดเร็วและเป็นเครื่องทำลายค่าของเงินให้ลดลง จึงสมควรแก้ไขเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ปฏิบัติอยู่ในขณะนี้เสียโดยเร็ว ฉะนั้น ในบันทึกฉบับนี้จึงจะเสนอความเห็นให้เป็นทางพิจารณาต่อไปว่าจะควรกำหนดนโยบายและวิธีการขึ้นใหม่ประการใด และถ้าจะปฏิบัติตามความเห็นที่เสนอก็จะเกิดผลประการใดบ้าง

แต่ก่อนที่จะเสนอความเห็นที่กล่าว ข้าพเจ้าใคร่จะคำนวณโดยวิธีง่าย ๆ พอให้เห็นได้ว่าเหตุสองประการอันได้กระทำให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมากรวดเร็วนั้นแต่ละเหตุมีน้ำหนักมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าเชื่อมั่นใจอยู่ว่า ถ้าไม่ระงับเหตุทั้งสองประการนั้นเสียแล้ว ค่าของเงินก็มีแต่จะต้องลดลง

ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นเพราะเหตุใดเท่าใด

๒. ในใบแนบท้ายบันทึกนี้มีคำชี้แจงและตัวเลขแสดงว่าปริมาณของเงินได้เพิ่มขึ้นเพราะควบคุมการปริวรรตเงินประมาณเท่าใด และเพราะขยายเครดิตธนาคารแห่งประเทศไทยประมาณเท่าใด ตัวเลขเหล่านั้นสรุปลงได้ดังต่อไปนี้

ระยะเวลา ๑ ม.ค. ๕๑ — ๓๐ พ.ย. ๕๔ (๓ ปี ๑๑ เดือน)

เหตุที่กระทำให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้น	*ปริมาณที่เพิ่ม ล้านบาท*	*คิดเป็นส่วนร้อยของปริมาณที่เพิ่มขึ้นทั้งสิ้นร้อยละ*
ก. การควบคุมการปริวรรต (*จำนวนสุทธิ*)	๘๗๔	๓๕
ข. การขยายเครดิตธนาคาร	๑,๑๒๕	๔๕
ค. เหตุอื่น ๆ	๔๘๔	๒๐
	๒,๔๘๓	๑๐๐

นโยบายใหม่

๓. ในบันทึกลงวันที่ ๑๕ มกราคม ที่กล่าวแล้ว ข้าพเจ้าได้แสดงไว้ว่าวัตถุประสงค์ในเรื่องการเงินได้แก่การจัดให้บาทมีค่าเป็น

เสถียรภาพ และเมื่อมีวัตถุประสงค์อยู่เช่นว่านี้จึงได้มีนโยบายข้อหนึ่งว่าจะค่อยสร้างทุนสำรองขึ้นเป็นลำดับ และเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายข้อนี้จึงได้กำหนดเป็นวิธีการว่าให้ควบคุมการปริวรรตเงินไม่พลางก่อนเพื่อดึงเอาเงินต่างประเทศจำนวนหนึ่งมาเข้าทุนสำรอง บัดนี้ปรากฏว่าการปฏิบัติตามวิธีการนั้นได้เป็นผลให้มีทุนสำรองมากพอตามนโยบายข้อนั้นแล้ว ถ้าจะปฏิบัติต่อไปอีกก็จะมีทางเสียมากกว่าได้ ทั้งนี้แจ้งในบันทึกฉบับที่กล่าวนั้นแล้ว ฉะนั้น ปัญหาในขณะนี้จึงมีว่าจะควรกำหนดนโยบายขึ้นใหม่ประการใด และเมื่อได้วินิจฉัยว่าจะกำหนดนโยบายใหม่นั้นประการใดแล้วก็จะต้องกำหนดต่อไปว่าจะใช้วิธีการใดการจึงจะเป็นไปตามนโยบายนั้น

๔. การกำหนดนโยบายขึ้นใหม่ควรพิจารณาตามพฤติการณ์ทั่วไป ซึ่งในปัจจุบันนี้มีอยู่ว่าประเทศไทยมี surplus balance of payments กล่าวคือในการชำระเงินกับเมืองต่างประเทศนั้นประเทศไทยได้รับเงินต่างประเทศมากกว่าที่จ่าย อนึ่ง การสร้างอาวุธยุทธภัณฑ์ในประเทศข้างตะวันตกก็ปรากฏว่าจะต้องกระทำเป็นการใหญ่ต่อไปจนถึงสิ้น ค.ศ. ๑๙๕๔ จึงควรคาดได้ว่าประเทศไทยจะยังคงมี surplus เป็นจำนวนมากต่อไปอีก ปัญหาจึงมีว่าจะใช้ surplus นั้นอย่างไรจึงจะดี ทางที่อาจจะใช้ได้มีอยู่หลายทาง จะเลือกเอาแต่ทางใดทางหนึ่งหรือหลายทางด้วยกันก็ได้ คือ (๑) กันเอาไว้เป็นทุนสำรอง (๒) ปล่อยเข้าไปในตลาด (๓) กันเอาไว้เพื่อรายจ่ายในการลงทุน (๔) ใช้เพื่อดำรงค่าของบาทไว้ในอัตราสูงเมื่อเทียบกับเงินต่างประเทศ

๕. ทางที่ (๑) คือ *กันเอาไว้เป็นทุนสำรอง* นั้น บัดนี้ไม่มีความจำเป็นประการใด ดังกล่าวแล้วข้างบนนี้

๖. ทางที่ (๒) คือ *ปล่อยเข้าไปในตลาด* จะเป็นการเพิ่มอุปทาน (supply) เงินต่างประเทศขึ้นไม่น้อย ผลที่จะเกิดจากการเพิ่มอุปทานควรจะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ อย่างต่อไปนี้ คือ บาทมีค่าสูงขึ้นเมื่อเทียบกับเงินต่างประเทศ หรือมีสินค้าต่างประเทศเข้ามามากขึ้น หรือทั้งสองอย่างนั้นประกอบกัน ถ้าจะลองคาดคะเนดูว่าจะเป็นอย่างใดก็มีทางที่อาจคาดได้ต่อไปนี้ คือ เพราะประเทศข้างตะวันตกเร่งรัดสร้างอาวุธเป็นการใหญ่ อันเป็นเหตุให้มี inflation ในประเทศเหล่านั้นไม่มากก็น้อย สินค้าที่ประเทศเหล่านี้ผลิตจึงจะมีราคาแพงขึ้นอีก และปริมาณที่จะส่งออกได้ก็จะลดลงด้วย เพราะฉะนั้นหากจะมีสินค้าเข้ามาประเทศไทยมากขึ้นก็คงไม่มากถึงแก่ท่วมอุปทานเงินต่างประเทศที่จะมีเพิ่มขึ้นในตลาด ค่าของบาทจึงคงจะขึ้นไปอีกเมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ แต่ถ้าจะเทียบกับดอลลาร์ ค่าของบาทจะขึ้นไปหรือไม่ก็ยากที่จะคาดได้ เพราะเป็นเรื่องที่ตลาดเงินในเมืองต่างประเทศเข้ามาพัวพันอยู่ด้วย

๗. ทางที่ (๓) คือ *กันเอาไว้จ่ายเพื่อการลงทุน* นั้น ข้าพเจ้าขอเสนอว่าเป็นความจำเป็นแท้ เพราะปัจจุบันนี้ต้องขยายเครดิตธนาคารเพื่อรายจ่ายลงทุนเป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมาก จึงควรเลิกการขยายเครดิตธนาคาร และใช้ surplus ที่กล่าวแล้วเพื่อรายจ่ายลงทุนแทนที่จะขยายเครดิตต่อไปอีก

๘. ทางที่ (๔) คือ *ใช้เพื่อดำรงค่าของบาทในอัตราสูง* นั้น ปรากฏว่าความประสงค์ของรัฐบาลก็ใคร่จะให้บาทมีค่าสูงขึ้นเมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ ฉะนั้น เมื่อจะกำหนดนโยบายและวิธีการใหม่อย่างใดก็จะต้องระลึกถึงความประสงค์นั้นด้วย

๙. เมื่อทางพิจารณาโดยทั่วไปมีอยู่ดังกล่าวแล้ว (*ข้อ ๔—๘*) จึงเห็นควรกำหนดนโยบายขึ้นใหม่ข้อหนึ่ง ว่าจะกัน surplus ที่เกิดจากการชำระหนี้กับเมืองต่างประเทศเอาไว้เพื่อใช้จ่ายในการลงทุนโดยวิธีที่จะมิให้ปริมาณของเงินต้องเพิ่มขึ้นเพราะการกันเอาไว้นั้น และจะให้บาทมีค่าสูงขึ้นเมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ตามความประสงค์ของรัฐบาล

วิธีการใหม่

๑๐. ถ้ารับรองนโยบายที่เสนอในข้อ ๙ วิธีการที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายนั้นควรกำหนดดังต่อไปนี้ก่อนเป็นขั้นต้น แล้วคอยดูว่าจะเป็นผลอย่างใด หากจะต้องแก้ไขประการใดจะได้ทำได้ทันท่วงที

เพื่อพิจารณาได้สะดวกจะเสนอเป็นรูปตารางแสดงวิธีการใหม่และผลที่จะเกิดขึ้น หรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในเบื้องต้นจากวิธีการนั้น ๆ

วิธีการใหม่	ผลที่จะเกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในเบื้องต้น
๑. เลิกควบคุมการปริวรรตเงินตามที่ปฏิบัติอยู่ คือ ยกเลิกกฎกระทรวง	*ธนาคารแห่งประเทศไทย* (๑) ธนาคารแห่งประเทศไทยจะไม่จำต้องรับซื้อเงินต่างประเทศอีก จึงจะไม่ต้องออกธนบัตร

วิธีการใหม่	ผลที่จะเกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในเบื้องต้น
ที่บังคับผู้ส่งออกซึ่งข้าว *(ไม่ว่ารัฐบาลหรือเอกชน)* ยาง และดีบุก ให้ต้องขายเงินต่างประเทศให้ ธนาคารแห่งประเทศไทย และยกเลิกอัตราแลกเปลี่ยนทางการ*(เงินต่างประเทศค่าข้าวของรัฐบาลก็ต้องให้เข้าไปในตลาดทันที)*	เพิ่มขึ้นเพื่อซื้อเงินต่างประเทศ *(ถ้าจะต้องซื้อเพื่อรัฐบาลก็เอาเงินของรัฐบาลซื้อในตลาด)* (๒) การซื้อขายเงินต่างประเทศในอัตราทางการจะเข้มงวดไม่มีอีก *ตลาดเงินต่างประเทศ* (๓) อุปทาน (supply) เงินต่างประเทศในตลาดจะเพิ่มขึ้น ค่าของเงินยาทจึงจะสูงขึ้นเมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ แต่เมื่อเทียบกับดอลลาร์จะสูงขึ้นหรือไม่ยังคาดไม่ได้ เพราะมีเหตุการณ์นอกอำนาจมาพันพัวอยู่ด้วย (๔) ถ้าค่าของเงินยาทไม่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับดอลลาร์ ค่าของสเตอร์ลิงก์เทียบกับดอลลาร์ (Sterling-Dollar cross rate) จะลดลง ฝ่ายอังกฤษอาจทักท้วง แต่เห็นว่าฝ่ายเรามีทางตอบได้เป็นอย่างดี เพราะการเลิกควบคุมการปริวรรตเป็นการที่ต้องปฏิบัติตามสัญญา IMF

วิธีการใหม่	ผลที่จะเกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในเบื้องต้น
	การคลังรัฐบาล
	(๕) รัฐบาลจะมีเงินรายได้เพิ่มขึ้น เพราะ (ก) ได้เงินบาทเพิ่มขึ้นเป็นค่าข้าวส่งออก (ข) ภาษีอากรยางประเภท เช่น อากรขาเข้าจะได้เงินเพิ่มขึ้นเพราะจะเก็บตามอัตราตลาด
	(๖) รายจ่ายที่เป็นเงินตราต่างประเทศจะเพิ่มขึ้น เพราะจะต้องซื้อเงินต่างประเทศในอัตราตลาด
	แต่รายได้ที่จะเพิ่มขึ้นนั้นจะสูงกว่ารายจ่ายที่จะต้องเพิ่ม และจะสูงกว่ากันมากมายด้วย
	การค้ากับต่างประเทศ
	(๗) ผู้ส่งออกซึ่งยางและดีบุกจะได้รับเงินบาทมากขึ้น *(จึงควรแก้ไขตามวิธีการที่จะกล่าวต่อไป เพราะไม่มีเหตุผลอย่างใดที่จะปล่อยให้บุคคลแต่สองจำพวกนี้ได้อภิเรกลาภ)*

วิธีการใหม่	ผลที่จะเกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในเบื้องต้น
	(๘) เพราะบาทคงจะมีค่าสูงขึ้นเมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ ผู้ส่งออกซึ่งสินค้าอื่น ๆ ไปเขตสเตอร์ลิงก์จะได้รับบาทน้อยลงบ้าง แต่จะไม่ถึงส่งของออกไม่ได้
	(๙) ผู้นำน้ำมันเชื้อเพลิงเข้าจะต้องซื้อเงินต่างประเทศในตลาดคงจะขายน้ำมันในราคาแพงขึ้น *(ปัญหาจึงมีว่ารัฐบาลจะควร subsidize ผู้ใช้น้ำมันต่อไปหรือไม่ เมื่อระลึกว่ารัฐบาลจะต้องจ่ายเงินลงทุนเป็นจำนวนมาก ก็ไม่น่าจะ subsidize ต่อไป)*
	(๑๐) ผู้นำสินค้าเข้าจากเขตสเตอร์ลิงก์คงจะต้องจ่ายบาทน้อยลง คือสินค้าขาเข้าจะถูกลงเมื่อคิดเป็นบาท *(แต่เพราะมี inflation ในเขตสเตอร์ลิงก์ ราคาสินค้าในเขตนั้นจะแพงขึ้น ฉะนั้น ในระยะเวลายาวสินค้าจากเขตสเตอร์ลิงก์อาจไม่ถูกลงก็ได้)*
๒. ให้เอาเงินบาทที่รัฐบาลจะ	(๑๑) เงินจำนวนที่รัฐบาลจะได้เพิ่มขึ้นนั้นควรจะเป็นจำนวนใกล้กันกับเงินที่ส่งเข้าบัญชี

วิธีการใหม่	ผลที่จะเกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในเบื้องต้น
ได้รับเพิ่มขึ้นจากการขายข้าวนั้นกันไว้ใช้เพื่อรายจ่ายลงทุน	เสถียรภาพตามวิธีการปัจจุบัน ซึ่งในระยะเวลา ๔ ปีที่แล้วมามีจำนวน ๕๔๘ ล้านบาท ในระยะเวลาเดียวกันนี้ได้ขยายเครดิตธนาคารเพื่อรายจ่ายลงทุน ๑,๑๒๕ ล้านบาท ฉะนั้น เงินที่รัฐบาลจะได้เพิ่มเฉพาะจากข้าว ก็นับว่าใกล้กับที่ได้จากการขยายเครดิตธนาคาร
๓. ขึ้นอัตราอากรยางขาออกและค่าภาคหลวงแร่ เพื่อให้รัฐบาลได้เงินเพิ่มขึ้นอีกจำนวนหนึ่งสำหรับรายจ่ายลงทุน (*อัตราใหม่ควรมีลักษณะเป็น sliding scale*)	(๑๒) อากรยางและค่าภาคหลวงแร่ควรขึ้นได้มาก และเงินที่จะได้รับเพิ่มขึ้นนั้นเมื่อบวกกับเงินที่จะได้รับเพิ่มขึ้นจากการขายข้าวและภาษีอากรยางประเภทแล้วก็ควรจะพอสำหรับการจ่ายลงทุน

๑๑. การปฏิบัติตามวิธีการ ๓ ข้อที่เสนอมานี้เป็นทางระงับเหตุอันเป็นสาระสำคัญที่กระทำให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมากรวดเร็วประการหนึ่ง และเป็นทางใช้ surplus อันเกิดจากการชำระเงินกับเมืองต่างประเทศให้ได้ประโยชน์เป็นอย่างดีอีกประการหนึ่ง คือใช้ทั้งเพื่อรายจ่ายลงทุน และเพื่อให้เงินบาทมีค่าสูงขึ้นเมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ตามความประสงค์ของ

รัฐบาล อนึ่ง ตามหนังสือสัญญา IMF ก็จะต้องยกเลิกการควบคุมการปริวรรตเงินในมินาคม ศกนี้ *(ถ้ามีเหตุจำเป็นที่จะยังยกเลิกไม่ได้ ก็จะต้องปรึกษากับ IMF)* ฉะนั้น การปฏิบัติตามวิธีการที่เสนอมานี้ก็เป็นทางที่ชอบด้วยหนังสือสัญญานั้นด้วย

๑๒. อนึ่ง การขยายการออมสินตามที่กำหนดไว้เดิมก็ยังเป็นความจำเป็นอยู่อีกมาก เพราะเป็นทางที่จะช่วยป้องกันมิให้ต้องขยายเครดิตธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อรายจ่าย ธนาคารออมสินจึงควรจะได้รับการส่งเสริมเป็นอย่างมากที่สุด อนึ่ง วิธีการของกระทรวงการคลังที่ห้ามมิให้ธนาคาร.....และธนาคารอื่นเปิดบัญชี Savings account นั้น สมควรจะได้รับการพิจารณาใหม่ และควรยอมให้ธนาคารเหล่านั้นทำการ Savings ได้ โดยมีเงื่อนไขว่าต้องนำเงินฝากจำนวนหนึ่งไปซื้อหลักทรัพย์รัฐบาล

๑๓. ในที่สุด ข้าพเจ้าใคร่เสนอว่าวิธีการใหม่ที่เสนอมานี้ เมื่อได้ใช้แล้วก็จะต้องคอยดูผลอย่างใกล้ชิด เพราะผลที่จะเกิดขึ้นนั้นมีหลายประการ และผลเหล่านั้นเองคงจะชี้ให้เห็นถนัดขึ้นว่าการจัดให้บาทมีค่าเป็นเสถียรภาพนั้นจะกระทำได้โดยวิธีใดเมื่อใด.

(ลงพระนาม) *วิวัฒน*

๓๑ มกราคม ๒๔๘๕

ใ บ แ น บ

๑. ความมุ่งหมายของใบแนบฉบับนี้ได้แก่การคำนวณโดยวิธีง่าย ๆ ว่าในเวลา ๔ ปีที่แล้วมานี้ปริมาณของเงินได้เพิ่มขึ้นเพราะการควบคุมการปริวรรตและเพราะการขยายเครดิตของธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อรายจ่ายรัฐบาล แต่ละรายการเป็นจำนวนเงินประมาณเท่าใด และเพื่อพิจารณาตัวเลขได้สะดวกจึงจะอธิบายเสียก่อนว่าการคำนวณนั้นใช้วิธีการอย่างใด

๒. การควบคุมการปริวรรตตามวิธีการที่ปฏิบัติอยู่ เป็นการดึงเอาเงินต่างประเทศจำนวนหนึ่ง (*คือเงินต่างประเทศที่ได้มาจากการขายข้าว ฯ ล ฯ ไปต่างประเทศ*) ออกจากตลาดมาให้ธนาคารแห่งประเทศไทยรับซื้อไว้ในอัตราทางการ ในการซื้อเงินต่างประเทศที่กล่าวนี้ธนาคารต้องจ่ายเงินบาท และเมื่อใดธนาคารไม่มีเงินบาทพอจ่าย ธนาคารก็เอาเงินต่างประเทศที่ซื้อไว้นั้นโอนเข้าทุนสำรองเสียจำนวนหนึ่งเพื่อแลกเปลี่ยนเอาธนบัตรมาจ่าย ปริมาณของเงินจึงเพิ่มขึ้นเท่ากับธนบัตรที่ธนาคารได้รับแลกเปลี่ยนมา

๓. อนึ่ง เงินต่างประเทศจำนวนที่ไม่จำต้องโอนเข้าทุนสำรองเพื่อแลกเป็นธนบัตรนั้นธนาคารขายให้แก่รัฐบาลเท่าที่รัฐบาลต้องการ และเมื่อมีเหลืออยู่อีกเท่าใดธนาคารก็ขายเข้าไปในตลาดในอัตราตลาดเสรี เงินจำนวนที่ต่างกันระหว่างอัตราที่ธนาคารซื้อและอัตราที่ธนาคารขายให้ตลาด

นั้นธนาคารเอากักเข้าไว้ในบัญชีที่เรียกว่า "*บัญชีเสถียรภาพ*" เพราะฉะนั้นปริมาณของเงินที่เพิ่มขึ้นเพราะการควบคุมการปริวรรตจึงมีจำนวนสุทธิเท่ากับธนบัตรที่ธนาคารได้รับแลกเปลี่ยนมาตามความในข้อ ๒ หักด้วยเงินที่กักไว้ในบัญชีเสถียรภาพ

๔. รายจ่ายจำนวนหนึ่งของรัฐบาลในการลงทุนนั้น รัฐบาลได้กู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทยมาจ่ายโดยวิธีมอบหลักทรัพย์ (*ตั๋วเงินคลังหรือพันธบัตร*) ให้แก่ธนาคาร แล้วธนาคารก็ให้เครดิตแก่รัฐบาลเท่าหลักทรัพย์ที่ธนาคารรับไว้ โดยวิธีเครดิตบัญชีเงินฝากของรัฐบาล และรัฐบาลก็สั่งจ่ายเงินได้เท่าที่มีเครดิตเพิ่มขึ้น ฉะนั้นปริมาณของเงินที่เพิ่มขึ้นเพราะขยายเครดิตธนาคารจึงพอถือได้ว่าเท่ากับหลักทรัพย์ที่ธนาคารรับไว้จากรัฐบาล

๕. การคำนวณต่อไปนี้เป็นการคำนวณสำหรับระยะเวลาตั้งแต่มกราคม ๒๔๙๑ ถึง พฤศจิกายน ๒๔๙๔ รวมเป็น ๓ ปี ๑๑ เดือน (*ไม่ครบ ๔ ปีเต็มเพราะตัวเลขประจำธันวาคม ๒๔๙๔ ยังไม่บริบูรณ์*)

ปริมาณของเงินที่เพิ่มขึ้นเพราะการควบคุมการปริวรรต	ล้านบาท
ก. ธนบัตรที่จำหน่าย ม.ค. ๙๑ - พ.ย. ๙๔	๑,๘๒๒
ข. เงินในบัญชีเสถียรภาพ พ.ย. ๙๔	๙๔๘
ค. ปริมาณของเงินที่เพิ่ม ม.ค. ๙๑ - พ.ย. ๙๔ (ก - ข)	๘๗๔

ปริมาณของเงินที่เพิ่มขึ้นเพราะขยายเครดิตธนาคาร

ง. หลักทรัพย์ที่ธนาคารถือเมื่อ ม.ค. ๙๑	๒๘๗
จ. หลักทรัพย์ที่ธนาคารถือเมื่อ พ.ย. ๙๔	๑,๔๑๒
ฉ. ปริมาณของเงินที่เพิ่ม ม.ค. ๙๑ - พ.ย. ๙๔ (จ - ง)	๑,๑๒๕
ฉะนั้นปริมาณของเงินที่เพิ่มเพราะเหตุสองประการที่กล่าวแล้ว (ค + ฉ) เท่ากับ	๑,๙๙๔

๖. เมื่อตรวจดูปริมาณของเงินทั้งสิ้นที่เพิ่มขึ้นในระยะเวลาที่กล่าวข้างบนก็ปรากฏต่อไปนี้

๑	๒	๓	๔	๕
เดือนปี	ธนบัตรออกใช้	เงินฝากทุกธนาคารบรรดาที่ต้องจ่ายเมื่อเห็น และหักเงินสดสำรองของธนาคารพาณิชย์ออกแล้ว	ปริมาณของเงินทั้งสิ้น (2+3)	ปริมาณที่เพิ่มขึ้น
	ล้านบาท	ล้านบาท	ล้านบาท	ล้านบาท
ม.ค. 91	2,106	810	2,916	
ก.ย. 94 *	3,884	1,515	5,399	+ 2,483

* ตัวเลขมีบริบูรณ์เพียง ก.ย. ๙๔

ในระยะเวลา ๓ ปี ๙ เดือน ปริมาณของเงินได้เพิ่มขึ้น ไม่ว่าเพราะเหตุใด ๆ รวมทั้งสิ้น ๒,๔๘๓ ล้านบาท

ธนาคารแห่งประเทศไทย

๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕

เรียน ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๑. ผมขอเสนอบันทึกมา ๒ ฉบับ คือ

(๑) เรื่องที่ได้ปรึกษาหารือกันกับท่านนายกรัฐมนตรี

(๒) ความเห็นของผมว่าในขณะนี้คลังมีทางดำเนินการอยู่ ๔ ทาง จะเลือกเอาทางใดก็แล้วแต่จะเห็นควร

๒. เรื่องการเลือกทาง (*บันทึก ๒*) นั้น ผมเห็นควรมีการปรึกษาหารือกันกับผู้ว่าการธนาคารชาติอีกครั้ง เมื่อตกลงเลือกเอาทางใดแน่แล้ว ธนาคารชาติจะได้ตั้งหน้าดำเนินการไปได้ ประเด็นที่ควรปรึกษาหารือกันนั้นมีว่า

(๑) จะมีทางอื่นใดอีกนอกจาก ๔ ทางที่เสนอมานั้นหรือไม่

(๒) จะควรเลือกเดินทางใด

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงพระนาม) วิวัฒน

(พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย)

■■■

บันทึก (ฉบับที่ ๓)
เรื่อง การปริวรรตเงินต่างประเทศ

คำนำ

๑. ในการปรึกษาหารือกันเรื่องการปริวรรตเงิน ปรากฏว่าท่านนายกรัฐมนตรีมีความประสงค์ที่เป็นข้อใหญ่ ๆ ๔ ประการ คือ

(ก) จะให้ค่าของเงินต่างประเทศลดลงเมื่อเทียบกับเงินไทย

(ข) จะให้ค่าครองชีพลดลง

(ค) จะไม่ให้มีการเอาเงินต่างประเทศซึ่งประเทศไทยได้รับมานั้นไปใช้เพื่อประโยชน์ของประเทศอื่น

และ (ง) ไม่จำเป็นต้องสะสมเงินต่างประเทศเป็นทุนสำรองเพิ่มขึ้นอีก

ในบันทึกฉบับนี้จึงจะพิจารณาความประสงค์ ๔ ข้อนั้น ว่า (๑) แต่ละข้อจะมีทางจัดให้ได้ผลตามที่ประสงค์เพียงใด และ (๒) เพื่อให้ได้ผลตามที่กล่าวนั้นก็จะควรดำเนินตามวิธีการใด

ความประสงค์ข้อ (ก) เรื่องค่าของเงินต่างประเทศ

๒. ในตลาดที่เป็นเสรี อัตราแลกเปลี่ยนเงินพื้นเมืองเป็นเงินต่างประเทศย่อมเป็นประดุจกลไกที่กระทำให้อุปทาน (supply) และอุปสงค์ (demand) ของเงินต่างประเทศต้องมีปริมาณเท่าเทียมกันอยู่เป็นนิตย์ เช่นในกรณีที่อุปทานเงินต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ค่าของเงินต่างประเทศก็จะลดลงจนกว่าอุปสงค์จะเพิ่มขึ้นเท่าทันอุปทานที่ได้เพิ่มขึ้นนั้น และในทางตรงข้าม ถ้าอุปทานเงินต่างประเทศลดลง ค่าของเงินต่างประเทศจะสูงขึ้นจนกว่าอุปสงค์จะลดลงเท่าทันอุปทานที่ได้ลดลงนั้น ฉะนั้น ในตลาดเงินอันเป็นเสรี อัตรา

แลกเปลี่ยนเงินขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่เป็นปกติ ความจริงอันนี้จะเห็นได้จากตัวเลขในข้อต่อ ๆ ไป

๓. ในระยะเวลา ๓ ปีที่แล้วมา (พ.ศ. ๒๔๙๒-๙๔) อุปทานเงินปอนด์ในตลาดเสรีได้เพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับ ค่าของปอนด์ขึ้งได้ลดลงเป็นลำดับ เพื่อให้อุปสงค์เพิ่มขึ้นเท่าเทียมกับอุปทาน ดังแจ้งต่อไปนี้

พ.ศ.	อุปทานในตลาดเสรี	อัตราแลกเปลี่ยนเฉลี่ยรายเดือน บาทต่อหนึ่งปอนด์		อุปสงค์ในตลาดเสรี
	ล้านปอนด์	ต่ำ	สูง	ล้านปอนด์
2492	39	62.31	57.15	37
2493	44	58.09	55.19	42
2494	56	56.96	52.28	57

ในระยะเวลา ๓ ปีที่กล่าวนั้น (๒๔๙๒ - ๙๔) ธนาคารแห่งประเทศไทยได้บังคับซื้อปอนด์ไว้มาก และแม้ได้ขายให้ตลาดไปไม่น้อยก็ยังมีคงเหลืออยู่อีกมาก ถ้าปล่อยปอนด์เข้าสู่ตลาดเพิ่มขึ้นอีก คือเพิ่มอุปทานในตลาดเสรีขึ้น ค่าของปอนด์ก็จะต้องลดต่ำลงไปอีก

๔. แต่ค่าของดอลลาร์ในระยะเวลา ๓ ปี นั้น (๒๔๙๒-๙๔) เรียกว่าขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่ หาได้ลดลงเป็นลำดับเหมือนปอนด์ไม่ และเมื่อตรวจดูตัวเลขแล้วก็ปรากฏว่าใน ๒๔๙๒ และ ๒๔๙๓ นั้นอุปทานในแต่ละปีมีปริมาณใกล้กัน และเพิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อ ๒๔๙๔ นี่เอง ดังตัวเลขต่อไปนี้

พ.ศ.	อุปทาน ในตลาดเสรี	อัตราแลกเปลี่ยนเฉลี่ยรายเดือน บาทต่อหนึ่งดอลลาร์		อุปสงค์ ในตลาดเสรี
	ล้านดอลลาร์	ต่ำ	สูง	ล้านดอลลาร์
2492	72	22.94	19.83	73
2493	70	23.71	21.49	69
2494	98	22.48	20.53	93

ในระยะเวลา ๓ ปีนั้นธนาคารแห่งประเทศไทยได้บังคับซื้อดอลลาร์ไว้มากเหมือนกัน แต่ได้ขายให้ตลาดเฉพาะเย็นค่าสินค้า ๒-๓ อย่าง *(เช่นน้ำมัน)* ดอลลาร์จึงคงเหลืออยู่มาก ถ้าเพิ่มอุปทานในตลาดเสรีค่าของดอลลาร์ก็จะลดลงเหมือนกัน

๕. ฉะนั้น ความประสงค์ในข้อที่จะให้ค่าของเงินตราต่างประเทศลดลงเมื่อเทียบกับเงินไทยย่อมมีทางสำเร็จได้ด้วยอุบายเพิ่มอุปทานเงินต่างประเทศในตลาด

ความประสงค์ข้อ ข.
เรื่องค่าครองชีพ

๖. เหตุที่กระทำให้ค่าครองชีพแพงขึ้นนั้นย่อมมีได้หลายประการ และปริมาณของเงิน *(คือธนบัตร และเครดิตธนาคาร)* ก็

เป็นเหตุที่สำคัญมากประการหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อปริมาณของเงินเพิ่มขึ้น ความต้องการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคก็เพิ่มขึ้นตามส่วน ราคาสินค้าจึงแพงขึ้น และค่าแรงงานก็สูงขึ้นตามไป ความจริงข้อนี้ย่อมเป็นที่ประจักษ์อยู่แล้ว เฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดยักษ์ใต้ในขณะนี้

๗. ข้าพเจ้าได้เสนอไว้แล้วในบันทึกเรื่องการปริวรรตเงินต่างประเทศ (*ฉบับที่ ๒*) ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๔๙๕ ว่าปริมาณของเงินได้เพิ่มขึ้นมากมายและรวดเร็วเพราะเหตุ ๒ ประการ คือ การบังคับซื้อเงินต่างประเทศประการหนึ่ง และการขยายเครดิตธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อรายจ่ายลงทุนของรัฐบาลอีกประการหนึ่ง ทั้งนี้มีความพิสดารในบันทึกฉบับนั้นแล้ว แต่เพื่อความสะดวกจึงจะนำตัวเลขที่สรุปลงแล้วมาเสนออีกครั้ง

๑ ม.ค. ๙๑ - ๓๐ พ.ย. ๙๔ (๓ ปี ๑๑ เดือน)

เหตุที่กระทำให้ปริมาณของเงินต้องเพิ่มขึ้น	*ปริมาณที่เพิ่ม* ล้านบาท	*คิดเป็นส่วนร้อยของปริมาณที่เพิ่ม* ร้อยละ
(ก) การบังคับซื้อเงินต่างประเทศ (*จำนวนสุทธิ*)	๘๗๔	๓๕
(ข) การขยายเครดิตธนาคารแห่งประเทศไทย	๑,๑๒๕	๔๕
(ค) เหตุอื่น ๆ	๔๘๔	๒๐
	๒,๔๘๓	๑๐๐

๘. เมื่อค่าครองชีพแพงขึ้นเพราะเหตุหลายประการ ความประสงค์ที่จะให้ค่าครองชีพลดลงจึงจะสำเร็จได้ยากที่สุด ข้าพเจ้าจึงใคร่เสนอว่าในชั้นนี้ถ้ายับยั้งไว้มิให้แพงขึ้นไปอีกได้ก็จะเป็นบุญคุณแก่ประชาชนเป็นหนักหนาอยู่แล้ว และโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการเงินนั้นการยับยั้งมิให้ปริมาณของเงินเพิ่มขึ้นมากรวดเร็วก็มีทางกระทำได้ ดังจะเสนอต่อไปในตอนปลายแห่งบันทึกนี้

ความประสงค์ข้อ ค.
เรื่องการใช้เงินต่างประเทศ

๙. ประเด็นที่พึงพิจารณาในข้อนี้คือ การที่จะเอาเงินต่างประเทศซึ่งประเทศไทยได้รับไปใช้เพื่อประโยชน์ในเมืองต่างประเทศนั้นจะกระทำได้ด้วยอุบายอย่างใดบ้าง เมื่อพิเคราะห์ดูแล้วก็เห็นว่าบุคคลในเมืองต่างประเทศจะเอาเงินต่างประเทศ (*เช่นดอลลาร์*) ที่เป็นของไทยไปใช้ได้ก็ด้วยการแลกเปลี่ยนกันไม่โดยตรงก็ทางอ้อม คือ (๑) แลกเปลี่ยนกับสินค้า (๒) แลกเปลี่ยนกับบริการ และ (๓) แลกเปลี่ยนกับเงินต่างประเทศอย่างอื่นที่ประเทศไทยใช้ได้ (*เช่นปอนด์*)

๑๐. การแลกเปลี่ยนกับสินค้าเป็นเรื่องธรรมดา และถ้ามีสินค้าชนิดใดที่รัฐบาลเห็นว่าเป็นของไม่พึงประสงค์ก็อาจจะห้ามหรือจำกัดการนำเข้ามาได้ การแลกเปลี่ยนกับบริการก็เป็นเรื่องธรรมดาเช่นกัน

ฉะนั้น จึงจะพิจารณาแต่เฉพาะเรื่องการแลกเปลี่ยนกับเงินต่างประเทศอย่างอื่น เช่นเอาปอนด์มาแลกเปลี่ยนเป็นดอลลาร์ไปเป็นต้น

๑๑. ในปัจจุบันนี้ดอลลาร์มีลักษณะเป็นเงินตราระหว่างประเทศ เพราะเรียกได้ว่าใช้ได้ทั่วโลก ปอนด์สเตอร์ลิงก์ก็มีลักษณะเป็นเงินตราระหว่างประเทศเหมือนกัน เพราะใช้ได้ในเขตสเตอร์ลิงก์อันเป็นเขตกว้างขวางใหญ่โต และในอีกบางประเทศนอกเขตนั้นด้วย ฉะนั้น ในบรรดาตลาดที่เป็นเสรีซึ่งรวมทั้งกรุงเทพ ฯ ด้วย จึงมีการแลกเปลี่ยนปอนด์เป็นดอลลาร์และดอลลาร์เป็นปอนด์ การแลกเปลี่ยนโดยเสรีย่อมเป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ประโยชน์การแลกเปลี่ยนจะเกิดขึ้นหาได้ไม่ เช่นถ้าสมมติว่าบุคคลในประเทศไทยไม่ต้องการปอนด์เลยก็จะไม่มีใครเอาปอนด์มาแลกเป็นดอลลาร์ไปได้

๑๒. อีกประการหนึ่งช่องกงเป็นตลาดที่ทำการติดต่อกับกรุงเทพ ฯ อย่างใกล้ชิด ค่าของดอลลาร์เมื่อเทียบกับปอนด์นั้นถ้าในกรุงเทพ ฯ ถูกกว่าที่ช่องกงในขณะใด ช่องกงก็ซื้อดอลลาร์ในกรุงเทพ ฯ แต่ถ้าในขณะใดดอลลาร์ในกรุงเทพ ฯ แพงกว่าที่ช่องกง กรุงเทพ ฯ ก็ซื้อดอลลาร์ที่ช่องกง และเพราะเหตุที่ซื้อขายกันได้ดังกล่าวนี้อัตราแลกเปลี่ยนปอนด์กับดอลลาร์ในกรุงเทพ ฯ โดยปกติจึงอยู่ในระดับเดียวกันกับที่ช่องกง ดังจะเห็นได้จากตัวเลขที่เสนอเป็นตัวอย่างในใบแนบท้ายนี้ อนึ่ง ตัวเลขที่แสดงว่าอัตราแลกเปลี่ยนอยู่ในระดับเดียวกันเช่นนี้ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าไม่มีการถ่ายเทเอาดอลลาร์ไปจากกรุงเทพ ฯ แต่ทางเดียว เพราะการถ่ายเทเช่นนี้จะมีได้ก็ต่อเมื่อดอลลาร์ในกรุงเทพ ฯ ถูกกว่าที่ช่องกงอยู่เป็นนิตย์ และต้องถูกกว่ากันจนคุ้มค่าใช้จ่ายในการถ่ายเทนั้นด้วย

๑๓. อนึ่ง ในเวลานี้ธนาคารแห่งประเทศไทยกำลังอาศัยอำนาจในกฎหมายฉบับหนึ่งทำการอันมีลักษณะเป็นการจดทะเบียนว่าประเทศไทยได้เงินต่างประเทศสกุลใดเท่าใด และเงินต่างประเทศที่ได้มานั้นจ่ายเป็นสินค้าหรือค่าบริการใดเท่าใด แต่นี้ไปก็จะได้ข้อเท็จจริงเรื่องการใช้เงินต่างประเทศดียิ่งขึ้นอีก

ความประสงค์ข้อ ง.
เรื่องทุนสำรอง

๑๔. การยังคับซื้อปอนด์และดอลลาร์ที่กระทำอยู่ในขณะนี้มีจุดประสงค์ที่จะสะสมเงินต่างประเทศไว้เป็นทุนสำรอง แต่ในบัดนี้ทุนสำรองส่วนที่เป็นเงินต่างประเทศก็มีจำนวนพอเพียงแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสะสมต่อไป และถ้าเลิกการยังคับซื้อแล้วก็จะได้ผลสมความประสงค์

วิธีปฏิบัติให้ได้ผล
ตามความประสงค์

๑๕. ข้อความที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ สรุปลงได้ว่า ความประสงค์ของท่านนายกรัฐมนตรีนั้นมีทางที่จะจัดให้เป็นผลได้ไม่

มากก็น้อย ตามวิธีการที่จะกล่าวต่อไป คือ ในประการแรกควรเลิกการบังคับซื้อเงินต่างประเทศ และเมื่อเลิกแล้วอุปทาน (supply) ของปอนด์และดอลลาร์ในตลาดจะมีเพิ่มขึ้น ค่าของบาทจึงจะสูงขึ้นเมื่อเทียบกับปอนด์และดอลลาร์ อนึ่ง เมื่อเลิกการบังคับซื้อแล้วธนาคารแห่งประเทศไทยจะไม่มีความจำเป็นต้องออกธนบัตรเป็นจำนวนมากเช่นในเวลานี้ และฝ่ายรัฐบาลจะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายข้าว เพราะจะได้รับเงินบาทในอัตราตลาด รายได้ที่จะเพิ่มขึ้นนี้เมื่อรวมกับที่จะได้เพิ่มจากภาษีบางประเภทก็น่าจะเป็นจำนวนใกล้เคียงกันกับรายจ่ายประเภทลงทุน ฉะนั้น การขยายเครดิตธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อการจ่ายลงทุนก็ควรจะเลิกได้ด้วย เมื่อธนาคารไม่ต้องออกธนบัตรจำนวนมากเป็นค่าซื้อปอนด์และดอลลาร์ และไม่มีการขยายเครดิตธนาคารเพื่อรายจ่ายแล้ว ปริมาณของเงินก็จะไม่เพิ่มขึ้นมากมายและรวดเร็วเช่นที่แล้วมา เหตุสำคัญอันหนึ่งที่ได้ช่วยกระทำให้ค่าครองชีพแพงขึ้นนั้นก็จะหมดไป ทั้งนี้ได้เสนอไว้โดยพิสดารในบันทึกลงวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๔๙๕ นั้นแล้ว

๑๖. อนึ่ง วิธีการที่กล่าวข้างบนนี้ย่อมเป็นงานขั้นสุดท้ายก่อนการจัดให้ค่าของบาทเป็นเสถียรภาพ คือเมื่อเลิกการกักเงินต่างประเทศจำนวนหนึ่งไว้ในธนาคารแห่งประเทศไทยแล้ว อัตราปริวรรตเงินในตลาดจะขึ้น ๆ ลง ๆ อย่างไรก็ตาม แต่ก็จะต้องเลื่อนเข้าสู่ระดับอันนับว่าเป็นธรรมชาติ และเมื่อถึงขั้นนี้แล้วก็จะตรึงค่าของบาทไว้ให้ยืนที่ได้ เพราะการตรึงค่าให้ยืนที่อยู่นั้นจะสำเร็จก็ต่อเมื่อตรึงไว้ในอัตราอันนับเป็นธรรมชาติ.

M E M O R A N D U M

1. On February 28th 1952 the Bank of Thailand dropped its "free" selling rate for sterling from baht 51 to baht 45. To describe the background and explain the reasons that led to this step is the purpose of this Memorandum.

2. Foreign trade in recent years was characterised by a consistent expansion of the volume of exports at high prices as against imports which increased at a somewhat slower rate, the balance of trade each year being substantially in Thailand's favour. The figures are given below.

FOREIGN TRADE

Year	Exports	Imports	Balance
	baht millions		
1949	2,981	2,296	685
1950	3,922	2,881	1,041
1951	4,678	3,713	965

3. Thailand also had, in 1949 and 1950, an appreciable surplus balance of payments, although the figures for 1951

are not yet available, there is no doubt that another substantial surplus was achieved; for there was again a considerable increase in the Bank of Thailand's holdings of foreign exchange.

Bank's holdings of gold & foreign exchange[1]

End of year	*Gold* @ $ 35 per oz.	*Sterling* (including	*U.S. dollars* securities)
	$	£	$
Issue Department			
1949	118,137,776	18,822,181	9,914,376
1950	118,137,776	33,965,915	23,854,193
1951	112,461,873	48,014,855	51,866,023
Banking Department			
1949	46,795	8,955,020	7,056,257
1950	164,091	12,991,755	12,992,816
1951	501,353	6,392,289	42,830,640
Total			
1949	118,184,571	27,777,201	16,970,633
1950	118,301,867	46,957,670	36,847,009
1951	112,963,226	54,407,144	94,696,663

4. The increase in the foreign exchange holdings of the Bank necessarily involved an increased money supply.

1. Other currencies, being of small amounts, are not included.

MONEY SUPPLY

End of year	*Currency in private hands*	*Deposit money (net)*	*Money Supply (net)*
	baht	millions	
1949	2,364	743	3,107
1950	3,043	924	3,967
1951	3,756	1,153	4,909

It will be observed that the expanded money supply was due mainly to the increase in the currency in circulation. As the Bank's practice, in order to put itself in funds, was to transfer sterling or dollars from the Banking to the Issue Department against notes, it is clear that the increased money supply was due principally to the surplus balance of payments.

5. Nevertheless prices did not, inspite of the considerable expansion of the money supply, rise to any comparable extent.

Prices

End of year	*Wholesale prices*	*Cost of living (BANGKOK)*
	April 1938 - March 1939 = 100	
1949	1,490	1,190
1950	1,680	1,250
1951	1,757	1,319

The above figures, inter alia, confirm the belief that a large volume of notes were simply hoarded, mainly by up-country producers. Inflationary pressure was latent and as yet inactive.

6. Under the Exchange Regulations, the foreign exchange proceeds of rice, rubber and tin exports were surrendered to the Bank in the following respective proportions, viz., 100%, 20% and 40%. The non-surrendered proportion of the proceeds of rubber and tin, as well as the total proceeds of all other exports, were freely disposed of in the market. This disposal gave rise to a free foreign exchange market, where the rates were governed by supply and demand. In the case of sterling, the expanded volume and value of exports, previously referred to, involved an increase in the supply; and sales of sterling by the Bank for authorised imports, at a rate slightly below the free market rate, helped to ease the pressure upon the market. Appreciation of the baht in terms of sterling resulted. The figures are given below.

Free Market Transactions

Year	*Transactions (Commercial banks)*		*Sales by Bank @ "free rate"*	*Free market rate average for December*
	PURCHASE	*SALES*		
	£	£	£	Baht per £ 1
1949	18,978,649	17,000,444	17,058,141	57.15
1950	31,096,510	29,096,471	10,336,770	55.44
1951	38,113,037	38,586,914	12,942,866	52.57

7. The above summary shows that, in each of these recent years, the monetary pattern was the same. By arbitrarily taking out of the market a considerable amount of the foreign exchange proceeds of exports, thereby artificially depreciating the exchange value of the baht in the free market, a substantial foreign exchange reserve was accumulated and a fillip given to exports. On the other hand, accumulation of that reserve necessarily involved a large expansion of

the money supply. The expansion was however accompanied by a considerable hoarding of notes; and, the factor of velocity having been thereby reduced, prices rose only to a small extent. It may be noted in this connection that the hoarding of notes by individuals represents a grave danger to the economy. It may well be that, for reasons entirely beyond Thai control, hoarders may decide to dishoard and so produce active inflation. Furthermore, while incomes are high, there is no assurance that hoarding will continue at the former rate. A further point to be observed is that, if accumulation of the reserve had been carried out at a slower rate, that is to say, if more foreign exchange had been allowed to enter the free market, the baht would have appreciated to a more marked extent. The rapid building up of the reserve, though essential, kept the baht at an artificially low level and maintained high import costs.

8. Turning to the current year, it may be said that the outlook for exports is again favourable. The exportable surplus of rice is likely to exceed even the post-war peak of 1,550,000 tons in 1951, trade estimates being as high as 1,700,000 tons. Sales on the Government to Government basis will produce on the average an additional £ 3 per ton; and commercial sales may produce as much as an additional £ 8 per ton. Rubber prices have receded from their early Korean War level; but indications are that the export volume will not be less than in the previous year. This remark applies equally to tin. The outlook for other exports appears favourable.

9. In view of the favourable trade prospects, it appears that the pattern of the preceeding three years will again be reproduced in 1952. The increase in the Bank's holdings of foreign exchange and the note circulation, as well as the free market sterling rates, indicate that this expectation is likely to be correct.

Bank's holdings of foreign exchange

Date	*Sterling (including* £	*U.S. dollars securities)* $
Issue Department		
1951 Dec. 31	48,014,855	51,866,023
1952 Jan. 31	48,021,719	65,883,994
Feb. 29	47,985,961	74,376,716
Banking Department		
1951 Dec. 31	6,392,289	42,830,640
1952 Jan. 31	5,508,923	40,447,121
Feb. 29	5,365,925	37,834,489
Total		
1951 Dec. 31	54,407,144	94,696,663
1952 Jan. 31	53,530,642	106,331,115
Feb. 29	53,351,886	112,211,205

Note circulation

Date	*Total Issue* baht	*In Banking Dept.* millions	*Circulation*
1951 Dec. 31	4,066	14	4,052
1952 Jan. 31	4,247	29	4,218
Feb. 29	4,352	60	4,292

Free market sterling rates

Date	*Rate* Baht per £ 1
1951 Dec.	52.57 (average)
1952 Jan.	52.43 (average)

Feb. 2	52.35
Feb. 9	52.24
Feb. 16	51.97
Feb. 23	51.44

10. It does not appear to be the part of wisdom to allow exact reproduction in 1952 of the pattern of the preceding years. Any substantial increase of foreign exchange in the Issue Department is no longer essential; since its gold and foreign exchange assets already amount to over 90% of the total note issue. Moreover, these assets are for the time being sterilised; for they will not be required, pending stabilisation of the baht, to perform their function of smoothing out temporary fluctuations in the exchange rate. Any addition to these assets means further sterilisation for no essential purpose. Again, another considerable expansion of the money supply will produce a further rise in prices, as well as aggravate the serious potential danger of an active inflation.

11. It should also be noted, in connection with prices, that certain factors, which hitherto exercise little influence, are likely to play a more conspicuous part in 1952. First, the implementation of development projects should gather speed and involve larger expenditure than in previous years. Secondly, in order to promote efficiency in the Government Service, decision has been taken to increase all Government salaries, wages and pensions. Although this extra expenditure, amounting to baht 300-400 millions per annum, is to be met from revenue, it cannot but result in additional pressure upon goods and services. Thirdly, a further rise in prices abroad, which appears to be generally expected, will increase the cost of imports and contribute to higher prices.

12. In view of the above considerations, counteraction of the growth of the money supply and the rise in prices

became an urgent problem early in the year. Of the possible counteracting measures, reduction of the Bank's "free" rate for the sale of sterling had much in its favour. If sales could be increased, the growth of the money supply and the consequent rise in prices would be retarded. Further, the measure would, by reducing the artificial depression of the exchange value of the baht, lower the cost of imports or counteract an increase in foreign prices. The measure would also be understood by the market and consequently less liable to cause any unsettlement. Finally, it had the great advantage of being a measure to which the Fund had given its approval.

13. As already stated in the Bank's letter (dated 28 February 1952) to the Fund, the earlier reductions of the "free" rate were kept strictly within the 2% margin. These reductions however proved ineffective; for, as will be seen from the figures in paragraph 9, the foreign exchange holdings of the Bank and the note circulation were still rising. A much more substantial reduction of the rate became necessary, if the growth of the money supply were to be effectively retarded. The circumstances, under which the reduction to baht 45 was made, were described in the Bank's letter above referred to. It need only be repeated here that the reduction, though in excess of the 2% margin and therefore not within the letter of the understanding with the Fund, did not appear to be contrary to the spirit of that understanding. As mentioned in the Bank's telegram No. 24 of 3rd April 1951, sterling sales were intended to prevent sterling accumulation and expansion of the note circulation.

14. A careful watch is being kept upon exports, although it is not expected that the measure will produce any appreciable effect upon the volume as a whole. Rice is not affected by the "free" rate. With high prices still prevailing, neither rubber nor tin exports should meet with real difficulty, particularly as the Government possesses the means (such as modification of the surrender provision,

the export duty or royalty) to overcome the difficulty, if the necessity should arise. Some of these means apply also to many of the other major exports.

15. Finally, it was not expected that the reduction of the "free" rate would, by itself, result in the further depreciation of sterling in terms of the dollar in the free market. The small Bangkok market has close relationship with the larger one of Hong Kong; and arbitrage operations should, as on the previous occasions when the "free" rate was reduced, maintain the dollar-sterling cross-rate in the two markets in close alignment, with Bangkok slightly higher than Hong Kong. The figures for 1st to 20th March are appended.

28 March 1952.

CROSS RATE

£ 1 : U.S. $ (Selling)

		Bangkok	*Hongkong*
1952 March	1	2.31	2.36
	3	2.33	2.36
	4	2.33	2.36
	5	2.33	2.36
	6	2.33	2.37
	7	2.33	2.37
	8	2.33	2.37
	10	2.32	2.36
	11	2.30	2.36
	12	2.33	2.36
	13	2.32	2.36
	14	2.31	2.36
	15	2.32	2.36
	17	2.31	2.36
	18	2.32	2.36
	19	2.33	2.36
	20	2.33	2.36

หน้าว่าง

ระบบเงินตรา

ร ะ บ บ เ ง ิ น ต ร า

๑. บันทึกเรื่อง วิธีเงินตราไทย (๒๘ ตุลาคม ๒๔๘๓) ... หน้า ๒๘๑

๒. บันทึกเรื่อง การค้าในระหว่างสงคราม
(๖ ธันวาคม ๒๔๘๓) ... ... หน้า ๒๙๒

๓. บันทึกที่ ๒๑๖/๒๔๘๗ (๑๕ สิงหาคม ๒๔๘๗)
เรื่อง การสถาปนาระบบเงินตราใหม่ภายหลังสงคราม ... ... หน้า ๓๑๗

๔. บันทึกเรื่อง การบูรณะเงินตราภายหลังสงคราม
(๒๖ ตุลาคม ๒๔๘๗) ... ... หน้า ๓๔๔

๕. ร่างพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๕๐๑
(๕ มีนาคม ๒๔๘๘) ... ... หน้า ๓๗๖

๖. The Currency Before & During the War
(21 July 1945) ... ... หน้า ๓๘๔

๗. Post-War Monetary Reconstruction
(15 August 1944) ... ... หน้า ๔๐๔

๘. Post-War Currency Reconstruction
(26 October 1944) ... ... หน้า ๔๒๕

ระบบเงินตรา

/// เมื่อพิจารณาจากแง่แห่งการภายในสังคม ระบบการเงินจะต้องทำหน้าที่ได้ถึงสามประการ คือ เงินนั้นจะต้องใช้เพื่อแสดงค่าแห่งของทั้งปวงได้ ประการที่สอง เงินจะต้องทำหน้าที่เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยน ซึ่งหมายความว่าจะต้องมีลักษณะอันทำให้บุคคลยอมรับแลกเปลี่ยนกับของและบริการในการประกอบธุรกิจ และประการสุดท้าย จะต้องใช้เป็นคลังแห่งค่าได้ด้วย

***

๗๗ ถ้าจะเพียงแต่ประกาศในราชกิจจา กำหนดว่าเท่านั้น ๆ บาทเท่ากับ ๑ ปอนด์ เสถียรภาพภายนอกจะเกิดขึ้นก็หาได้ไม่ การเสถียรกรณ์เงินตราหมายความว่า เจ้าหน้าที่เงินตราต้องพร้อมที่จะซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศที่เงินบาทผูกโยงอยู่ด้วย และต้องซื้อหรือขายทันทีเมื่อมีผู้เสนอขายหรือเสนอซื้อ สมมติว่าได้ตกลงจะดำรงค่าของเงินบาทให้อยู่ในอัตราเท่านั้น ๆ บาทต่อ ๑ ปอนด์ ธนาคารแห่งประเทศไทยก็จะต้องซื้อหรือขายปอนด์ในอัตราที่กล่าวนั้นทันทีเมื่อมีผู้เสนอขายหรือเสนอซื้อ การที่ต้องซื้อหรือขายทันทีเช่นนี้ก็นำไปสู่ปัญหาเรื่องทุนสำรอง เมื่อจะให้ธนาคารสามารถซื้อหรือขายสเตอร์ลิงก์ได้ทันทีในอัตราตายตัว ธนาคารก็จะต้องมีปัจจัยไว้สำหรับปฏิบัติการนั้น คือจะต้องมีทุนสำรองเป็นปอนด์สเตอร์ลิงก์ และ/หรือ ทองคำ และทุนสำรองนั้นจะต้องพอเพียงแก่อุปสงค์ในปอนด์สเตอร์ลิงก์ด้วย เมื่อสิ่งอื่น ๆ คงที่อยู่ไม่เปลี่ยนแปลง อุปสงค์ในปอนด์สเตอร์ลิงก์จะมีปริมาณมากหรือน้อยก็ย่อมจะแล้วแต่ปริมาณของเงิน (เงินตราและเครดิต) ที่ออกใช้หมุนเวียนอยู่ เงินยิ่งมีมาก ทุนสำรองก็ยิ่งจะต้องมีมากเช่นกัน

***

๗๗ ข้อแตกต่างในระหว่างระบบ พ.ศ. ๒๔๗๑ กับระบบชั่วคราวนั้นมีสาระสำคัญอยู่ที่การใช้ทุนสำรอง กล่าวคือ ระบบ พ.ศ. ๒๔๗๑ นั้นใช้ทุนสำรอง (ทองคำและเงินต่างประเทศ) เพื่อประโยชน์สองประการคือ [๑] เพื่อรักษาค่าของบาทให้ยืนที่เมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ และ [๒] เพื่อควบคุมการออกธนบัตรให้เป็นระเบียบ ดังนี้ แต่ระบบชั่วคราวนั้นใช้ทุนสำรองเพื่อประโยชน์แต่อย่างเดียว คือเพื่อควบคุมการออกธนบัตรให้เป็นระเบียบเท่านั้น

บันทึก เรื่อง วิธีเงินตราไทย

สำนักงานที่ปรึกษาฝ่ายไทย กระทรวงการคลัง

๒๘ ตุลาคม ๒๔๘๓

ขอประทานเสนอ

ตามที่ได้บัญชาให้ทำบันทึกเสนอเรื่องวิธีเงินตรา ว่า ถ้าเราตัดขาดจากสเตอร์ลิงก์และไม่โยงกับเงินตราประเทศอื่นใด จะมีผลอย่างไรนั้น ขอประทานเสนอบันทึกมา ๑ ฉบับ.

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

วิวัฒนไชย

■■■

บันทึกนี้มีความเป็นสองตอน คือ

(๑) วิธีเงินตราในเวลานี้

(๒) การเปลี่ยนแปลงวิธีเงินตราเป็นอย่างอื่น

วิธีเงินตราในเวลานี้

๑. การค้าระหว่างประเทศดำเนินด้วยอาศัย (๑) การกำหนดค่าแห่งเงินตราในประเทศเทียบกับเงินตราต่างประเทศ และ (๒) การชำระหนี้ที่มีอยู่ในประเทศหนึ่งโดยจ่ายเงินตราในอีกประเทศหนึ่ง

วิธีการที่กล่าวนี้เรียกว่าการปริวรรตเงินต่างประเทศ (foreign exchanges)

๒. การกำหนดค่าแห่งเงินตราในประเทศเทียบกับเงินตราต่างประเทศในสมัยที่ได้ระงับการใช้มาตราทองคำไว้ชั่วคราวแล้วนี้ ใช้วิธีกำหนดค่าแห่งเงินตราในประเทศเทียบโดยตรงกับเงินตราต่างประเทศ และมีทุนสำรองเป็นทองคำ และ/หรือ เงินตราต่างประเทศเพื่อรักษาค่าเงินตราในประเทศให้ยืนที่อยู่เท่าที่กำหนดไว้ เช่นประเทศอังกฤษกำหนดค่าแห่งปอนด์เท่ากับ ๔.๐๓ ดอลลาร์อเมริกัน และเท่ากับ ๑๗.๗๐ แฟรงค์สวิสส์ ฯลฯ ก็มี

ทุนสำรอง (exchange equalisation fund) เป็นทองคำและดอลลาร์และแฟรงค์ ฯลฯ และจ่ายทุนสำรองนั้นเพื่อซื้อหรือขายดอลลาร์และแฟรงค์สวิสส์ ฯลฯ ตามค่าที่กำหนดเทียบไว้กับปอนด์ ปอนด์จึงมีค่าเท่าที่กำหนดนั้นได้ สหรัฐอเมริกาก็ปฏิบัติตามวิธีการนี้

แต่ประเทศอื่น ๆ ที่มิได้เป็นแหล่งกลางแห่งการเงินของโลกไม่มีการซื้อขายเงินตราสกุลต่าง ๆ มากมาย ก็ใช้วิธีกำหนดค่าแห่งเงินตราในประเทศเทียบกับปอนด์ (*หรือดอลลาร์*) และมีทุนสำรองเป็นปอนด์ (*หรือดอลลาร์*) เพื่อซื้อขายตามค่าที่กำหนดเทียบไว้กับเงินตราในประเทศ ด้วยอุยายนี้เงินตราในประเทศก็มีค่าเท่าที่กำหนดเทียบไว้กับปอนด์ (*หรือดอลลาร์*) อนึ่ง เมื่อได้โยงเงินตราในประเทศไว้กับปอนด์ (*หรือดอลลาร์*) เช่นนี้แล้ว เงินตราในประเทศก็มีค่าเทียบได้กับเงินตราประเทศอื่น ๆ ด้วย เช่นญี่ปุ่นกำหนดค่าแห่งเย็นเทียบเท่ากับ ๐.๒๓ $\frac{๗}{๑๖}$ ดอลลาร์ และเพราะ ๔.๐๓ ดอลลาร์ มีค่าเท่ากับ ๑ ปอนด์ เงิน ๑ เย็นจึงมีค่าเท่ากับ ๐.๐๕๘๑๓๒ ปอนด์ (*๑ ชิลลิง ๒ เปนส์*)

๓. ส่วนการชำระหนี้สินระหว่างประเทศนั้น พ่อค้าที่ส่งของไปขายในต่างประเทศย่อมต้องการเงินตราที่ใช้ในประเทศ จึงต้องขายเงินตราต่างประเทศที่ตนได้เป็นค่าของเพื่อรับเอาเงินตราในประเทศ ส่วนพ่อค้าที่ซื้อของจากต่างประเทศย่อมต้องการเงินตราต่างประเทศ จึงต้องซื้อเงินตราต่างประเทศด้วยเงินตราในประเทศ

การขายและซื้อเงินตราต่างประเทศดังกล่าวนี้ย่อมอยู่ในบังคับแห่งกฎการประสงค์และการอำนวย (law of demand and supply)

ขณะใดมีผู้ขายเงินตราต่างประเทศมากกว่าซื้อ ค่าของเงินตราต่างประเทศก็จะตกต่ำลง และค่าของเงินตราในประเทศจะสูงขึ้น และขณะใดมีผู้ซื้อเงินตราต่างประเทศมากกว่าขาย ค่าของเงินตราต่างประเทศจะสูงขึ้น และค่าของเงินตราในประเทศจะลดลง

แต่ถ้าค่าของเงินตราในประเทศขึ้นๆ ลงๆ มากอยู่เป็นนิตย์ การค้ากับต่างประเทศจะดำเนินไปไม่ได้ เพราะพ่อค้าที่ส่งของออกจะทราบไม่ได้ว่าในการขายของนั้นตนจะได้รับเงินตราในประเทศเป็นจำนวนเท่าใด และพ่อค้าที่นำของเข้าจะทราบไม่ได้ว่าในการซื้อของนั้นตนจะต้องจ่ายเงินตราในประเทศเป็นจำนวนเท่าใด การค้าจะเป็นการเสี่ยงภัยในเรื่องค่าแห่งเงินตรา

๔. เพื่อป้องกันมิให้มีการเสียหายเช่นนี้ เจ้าหน้าที่เงินตราในประเทศ (*รัฐบาลหรือธนาคารกลาง*) จึงต้องป้องกันมิให้เงินตราในประเทศมีค่าขึ้นๆ ลงๆ มากอยู่เป็นนิตย์ การป้องกันก็ปฏิบัติตามกฎการประสงค์และการอำนวยเหมือนกัน เมื่อมีผู้ขายเงินตราต่างประเทศมากกว่าซื้อ อันจะเป็นเหตุให้ค่าของเงินตราในประเทศสูงขึ้น เจ้าหน้าที่เงินตราก็ใช้ทุนสำรองที่กล่าวในข้อ ๒ ข้างยนนี้ซื้อเงินตราต่างประเทศเข้าไว้ และในทางตรงข้ามเมื่อมีผู้ซื้อเงินตราต่างประเทศมากกว่าขาย อันจะเป็นเหตุให้ค่าแห่งเงินตราในประเทศลดลง เจ้าหน้าที่เงินตราก็ขายเงินตราต่างประเทศจากทุนสำรองนั้น

การที่เจ้าหน้าที่เงินตราซื้อขายเงินตราต่างประเทศเช่นนี้ ย่อมเป็นการทำให้การประสงค์ (demand) เสมอกันกับการอำนวย (supply) เงินตราในประเทศจึงมีค่าคงที่อยู่ได้ การค้าก็ดำเนินได้โดยไม่มีการเสี่ยงภัยในส่วนที่เกี่ยวกับค่าแห่งเงินตรา

๕. ในประเทศไทยพ่อค้าที่ส่งของออกและได้เงินตราต่างประเทศ ก็ขายเงินนั้นให้แก่ธนาคารเพื่อรับเงินบาท และพ่อค้าที่นำของเข้าต้องใช้เงินตราต่างประเทศ ก็ซื้อเงินนั้นจากธนาคารด้วยเงินบาท

การค้าของไทยกับต่างประเทศส่วนมากมีอยู่กับจักรภพอังกฤษ *(ดูบัญชีหมาย ๑ ท้ายนี้)* และอีกประการหนึ่ง ลอนดอนเป็นแหล่งกลางอันหนึ่งแห่งการเงินของโลก การค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ นอกจักรภพอังกฤษก็มักไปชำระหนี้สินกันในลอนดอน เช่นเมื่อก่อนเกิดสงครามครั้งนี้พ่อค้าในประเทศไทยขายข้าวไปเยอรมันนี ก็ชำระหนี้สินกันเป็นปอนด์ในลอนดอน

เมื่อการค้าและการชำระหนี้สินมีลักษณะเช่นนี้ การที่ธนาคารซื้อเงินตราต่างประเทศจากผู้ส่งของออกนั้น ธนาคารก็ได้รับปอนด์ไว้เป็นส่วนมาก และเมื่อธนาคารจะขายเงินตราต่างประเทศให้แก่ผู้นำของเข้า ธนาคารก็จ่ายปอนด์เป็นส่วนมากเหมือนกัน

๖. การปริวรรตเงินต่างประเทศจัดให้มีขึ้นก็เพื่อการค้าดำเนินได้สะดวก เมื่อการค้าของไทยกับต่างประเทศส่วนมากเป็นการค้ากับจักรภพอังกฤษ การค้านั้นก็เป็นเครื่องบังคับให้กำหนดค่าแห่งเงินบาทเทียบไว้กับปอนด์ *(ต่างไปจากญี่ปุ่นซึ่งมีการค้ากับจักรภพอังกฤษและสหรัฐอเมริกาพอไล่เลี่ยกัน จึงอาจกำหนดค่าแห่งเย็นเทียบกับปอนด์หรือดอลลาร์ก็ได้)*

เมื่อไทยได้กำหนดค่าแห่งเงินบาทเทียบไว้กับปอนด์แล้ว การปฏิบัติก็เป็นไปตามทฤษฎีที่กล่าวในข้อ ๓ และ ๔ กล่าวคือ

เมื่อเงินตราต่างประเทศที่ธนาคารซื้อจากผู้ส่งของออกมีจำนวนมากกว่าเงินตราต่างประเทศที่ธนาคารขายแก่ผู้นำของเข้า ธนาคารก็นำปอนด์ที่ซื้อไว้เกินตัวนั้นมาส่งคลังแล้วรับเอาเงินบาทไป และเมื่อเงินตราต่างประเทศที่ธนาคารซื้อจากผู้ส่งของออกมีจำนวนน้อยกว่าเงินตราต่างประเทศที่ธนาคารขายให้แก่ผู้นำของเข้า ธนาคารก็นำเงินบาทที่ได้จากผู้นำของเข้านั้นมาส่งคลังแล้วรับเอาปอนด์ไป

และโดยที่ธนาคารทราบแน่นอนว่าเมื่อจะขายปอนด์ให้แก่คลังหรือจะซื้อปอนด์จากคลัง คลังก็จะรับซื้อหรือขายให้ตามค่าที่กำหนดไว้นั้นเสมอไป ดังนี้ ธนาคารจึงสามารถซื้อเงินตราต่างประเทศจากผู้ส่งของออกและขายเงินตราต่างประเทศให้แก่ผู้นำของเข้าในอัตราอันยืนยงคงที่ การค้าของไทยก็ดำเนินไปได้โดยไม่ต้องมีการเสี่ยงในเรื่องค่าแห่งเงินบาท

ฝ่ายหน้าที่คลังที่รับซื้อหรือขายปอนด์ให้แก่ธนาคารอยู่เป็นนิตย์นั้นก็มีทุนสำรองไว้เป็นปอนด์ คือปอนด์ที่ซื้อไว้จากธนาคารและอาจต้องขายให้แก่ธนาคารเมื่อไร ๆ ก็ได้สุดแล้วแต่ธนาคารต้องการ

๗. อนึ่ง การค้าของประเทศไทยโดยปกติมีสินค้าขาออกมากกว่าขาเข้า *(ดูบัญชีหมาย ๑)* ปอนด์ที่คลังรับซื้อจากธนาคารจึงมีจำนวนมากกว่าที่ขายให้ธนาคาร *(ดูบัญชีหมาย ๒)* ปอนด์ที่ซื้อไว้เกินกว่าขายนี้คลังก็นำไปใช้จ่ายในราชการแผ่นดินได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งการอำนวยความสะดวกแก่การค้าโดยวิธีรักษาค่าแห่งเงินบาทให้ยืนอยู่เท่ากับที่กำหนดเทียบไว้กับปอนด์นั้น ย่อมเป็นทางให้รัฐบาลมีเงินจ่ายในราชการทางต่างประเทศด้วย

การเปลี่ยนแปลงวิธี เงินตราไทยเป็นอย่างอื่น

๘. ถ้าคลังจะไม่ใช้วิธีรับหรือจ่ายปอนด์ (*หรือเงินตราต่างประเทศอย่างอื่นใด*) แลกเปลี่ยนกับบาท ก็ได้ แต่จะต้อง (๑) ใช้วิธีรับและจ่ายทองคำแลกเปลี่ยนกับบาท หรือ (๒) ไม่รับหรือจ่ายสิ่งใดแลกเปลี่ยนกับบาทเสียเลย

๙. การเปลี่ยนเป็นใช้วิธีรับและจ่ายทองคำแลกเปลี่ยนกับบาท จะเกิดผลเสียได้ดังต่อไปนี้ คือ

ในเวลาที่มีสินค้าขาออกมากกว่าขาเข้า ซึ่งธนาคารต้องซื้อปอนด์จากพ่อค้าเป็นจำนวนมากกว่าขาย ธนาคารจึงจะไม่มีเงินบาทพอจ่ายนั้น ธนาคารไม่มีทองคำจะนำมาส่งคลังเพื่อรับเงินบาท ก็เป็นอันไม่มีทางได้รับเงินบาทตามที่ต้องการ เมื่อการประสงค์ (demand) เงินบาทมีมากกว่าการอำนวย (supply) เงินบาทก็ต้องมีค่าสูงขึ้นเป็นธรรมดา หรืออีกนัยหนึ่งเมื่อธนาคารมีเงินบาทไม่พอจ่ายในการซื้อปอนด์ในอัตราเดิม ธนาคารก็ต้องลดอัตรานั้นลงไป แทนที่จะจ่ายเงิน ๑๐.๘๗ บาทซื้อปอนด์ ๑ ปอนด์ ก็จะจ่ายเงินบาทน้อยกว่านั้น

เมื่อเงินบาทมีค่าสูงขึ้นเช่นนี้ ชาวนาและผู้ผลิตของอื่น ๆ ย่อมจะได้เงินค่าข้าวและค่าของอื่น ๆ นั้นเป็นจำนวนลดน้อยลง และ

ถ้าเงินบาทมีค่าสูงยิ่งขึ้นเท่าใด ราคาสินค้าไทยในต่างประเทศจะยิ่งแพงขึ้นเท่านั้น การส่งของออกนอกประเทศอาจชะงักลงได้บ้าง ทั้งนี้ล้วนจะมีผลกระทบกระเทือนเงินรายได้ของรัฐบาลด้วย

ส่วนในเวลาที่มีสินค้าขาเข้ามากกว่าขาออกและธนาคารต้องขายปอนด์แก่พ่อค้าเป็นจำนวนมากกว่าที่ซื้อ จึงจะไม่มีปอนด์พอจ่าย นั้น ธนาคารก็จะเอาเงินบาทที่ได้เป็นค่าขายปอนด์มาส่งคลังเพื่อรับทองคำแล้วส่งทองคำไปขายเอาปอนด์ที่ต้องการ ทองคำที่ธนาคารขายไปนั้นคงไม่มีทางที่ธนาคารจะได้คืน เพราะเวลานี้การซื้อทองคำในประเทศต่าง ๆ ต้องถูกจำกัด จึงเป็นอันว่าทองคำที่คลังจ่ายนี้คงจะไม่กลับมาอีก ทองคำที่มีอยู่จะลดน้อยลงเป็นลำดับ

๑๐. อนึ่ง ถ้าคลังเลิกรับปอนด์แลกเปลี่ยนกับบาทเสียแล้ว เมื่อถึงเวลาที่จะต้องจ่ายเงินในต่างประเทศ คลังก็จะต้องเอาทองคำไปซื้อเงินตราต่างประเทศตามที่ต้องการ ซึ่งจะเป็นทางให้ทองคำที่มีอยู่ลดลงเร็วขึ้นอีก หรือถ้าคลังจะเอาเงินบาทไปซื้อเงินต่างประเทศจากธนาคาร เงินบาทนั้นธนาคารก็จะนำมาส่งคลังเพื่อรับทองคำ แล้วนำทองคำไปขายเพื่อเอาเงินตราต่างประเทศ ผลจะเท่ากับคลังเอาทองคำซื้อเงินตราต่างประเทศนั่นเอง

๑๑. ส่วนการเปลี่ยนเป็นวิธีไม่รับจ่ายสิ่งใดแลกเปลี่ยนกับเงินบาทนั้นย่อมเป็นการปล่อยให้ค่าของเงินบาทเป็นไปตามกฎการประสงค์และการอำนวย เงินบาทจะมีค่าขึ้น ๆ ลง ๆ มากอยู่เป็นนิตย์ดังกล่าวในข้อ ๓ คือในเวลาที่มีสินค้าขาออกมากกว่าขาเข้า จึงมีผู้ต้องการเงินบาทจากธนาคารมากกว่าที่ขายให้แก่ธนาคาร เงินบาทก็จะมีค่าสูงขึ้น และในเวลาที่มี

สินค้าขาเข้ามากกว่าขาออก จึงมีผู้ต้องการปอนด์จากธนาคารมากกว่าที่ขายให้แก่ธนาคาร ปอนด์ก็จะมีค่าสูงขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งเงินบาทจะมีค่าลดต่ำลง เมื่อเงินบาทมีค่าขึ้น ๆ ลง ๆ มากเช่นนี้ การค้ากับต่างประเทศจะดำเนินไม่ได้สะดวก เพราะจะต้องเสี่ยงในเรื่องค่าแห่งเงินบาท การค้าทรุดโทรมลงก็ย่อมนำมาซึ่งผลเสียอีกหลายประการทั้งแก่ราษฎรและรัฐบาล

๑๒. เพราะเหตุที่กล่าวมาแล้ว จึงไม่มีประเทศใดที่ปล่อยให้ *ค่าแห่งเงินตราของตน* เป็นไปตามการประสงค์และการอำนวย หากต้องจัดหาเงินตราต่างประเทศไว้เป็นทุนสำรอง และรับหรือจ่ายเงินตราต่างประเทศนั้นแลกกับเงินตราในประเทศ เป็นการรักษาค่าแห่งเงินตราในประเทศให้คงที่อยู่ หรือถ้าไม่มีทุนสำรองพอแก่การรักษาค่าแห่งเงินตราไว้ได้ การค้ากับต่างประเทศก็ต้องเปลี่ยนวิถีทางไปเป็นอย่างอื่น คือจะต้องใช้วิธีแลกเปลี่ยนสินค้า (barter) แทนการซื้อขายกันอย่างธรรมดา และมีการอื่น ๆ เป็นเครื่องประกอบไปด้วย เช่นการจำกัดสินค้าขาเข้าและการควบคุมการปริวรรตเงิน ดังที่เยอรมันนีปฏิบัติอยู่เป็นต้น.

วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๔๘๓

บัญชีหมาย 1

ราคาสินค้าขาออก

พ.ศ.	ราคาสินค้าขาออกทั้งสิ้น	ราคาสินค้าส่งไปจักรภพอังกฤษ	ราคาสินค้าส่งไปประเทศอื่น ๆ นอกจากจักรภพอังกฤษ	ราคาสินค้าส่งไปจักรภพอังกฤษคิดเป็นส่วนร้อยของราคาสินค้าขาออกทั้งสิ้น
	บาท	บาท	บาท	ร้อยละ
2477	172,594,000	140,358,000	32,236,000	81.32
2478	158,218,000	130,397,000	27,821,000	82.42
2479	184,361,000	145,029,000	39,332,000	78.67
2480	169,492,000	144,463,000	25,029,000	85.23
2481	204,422,000	148,658,000	55,764,000	72.72
2482	208,267,000	170,403,000	37,864,000	81.82

ราคาสินค้าขาเข้า

พ.ศ.	ราคาสินค้าขาเข้าทั้งสิ้น	ราคาสินค้าส่งมาจากจักรภพอังกฤษ	ราคาสินค้าส่งมาจากประเทศอื่น ๆ นอกจากจักรภพอังกฤษ	ราคาสินค้าส่งมาจากจักรภพอังกฤษคิดเป็นส่วนร้อยของราคาสินค้าขาเข้าทั้งสิ้น
	บาท	บาท	บาท	ร้อยละ
2477	101,726,000	34,554,000	67,172,000	33.97
2478	108,754,000	34,058,000	74,696,000	31.32
2479	110,043,000	34,716,000	75,327,000	31.55
2480	111,824,000	39,705,000	72,119,000	35.51
2481	129,630,000	47,732,000	81,898,000	36.82
2482	194,685,000	130,910,000	63,775,000	67.24 *

* รวมทั้งทองคำแท่งที่สั่งจากอังกฤษ

บัญชีหมาย 2

บัญชีแสดงจำนวนปอนด์ (จำนวนสุทธิ) ที่คลังรับจากและจ่ายให้ธนาคาร

พ.ศ.	ปอนด์ ที่รับจากธนาคาร	ปอนด์ ที่จ่ายให้ธนาคาร
2477	4,193,000	—
2478	1,001,000	—
2479	3,051,000	—
2480	617,000	—
2481	230,000	—
2482	2,875,000	—

บันทึกเรื่อง การค้าในระหว่างสงคราม

สำนักงานที่ปรึกษาฝ่ายไทย กระทรวงการคลัง

๖ ธันวาคม ๒๔๘๓

ขอประทานเสนอ

(๑) ตามที่ได้มีประสงค์ให้รวบรวมสถิติขึ้นพิจารณาว่าการค้าได้รับความกระทบกระเทือนประการใดบ้างจากการมีสงครามนั้น บัดนี้ได้รวบรวมสถิติบางอย่างที่นับว่าเป็นสำคัญขึ้นแล้ว จึงขอประทานเสนอบัญชีสถิติต่าง ๆ รวม ๑๔ แผ่น กับบันทึกคำอธิบายสังเขป ๑ ฉบับ แนบมาท้ายนี้แล้ว

(๒) สถิติที่ได้เสนอมานี้แสดงให้เห็นถนัดว่าในระหว่างที่การอุตสาหกรรมเกี่ยวแก่การทำสงครามในเมืองต่างประเทศกำลังดำเนินไปเต็มกำลัง ประเทศไทยที่เป็นผู้ค้าวัตถุดิบก็ได้รับผลดีเป็นอันมาก.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(ลงพระนาม) วิวัฒน

■■■

(๑) การค้าของประเทศที่ผลิตวัตถุดิบโดยปกติมีความเป็นไปดังต่อไปนี้ คือ เมื่อการผลิตและการค้าในประเทศอุตสาหกรรมตกอับ สินค้าขาออกของประเทศผลิตวัตถุดิบจะมีราคาตกต่ำและปริมาณอาจลดลง แต่ส่วนราคาสิ่งหัตถกรรมที่นำเข้ามาจะลดต่ำลงไม่เท่าทันกัน และในทางตรงข้าม เมื่อการผลิตและการค้าในประเทศอุตสาหกรรมรุ่งเรือง ประเทศผลิตวัตถุดิบจะขายสินค้าได้ราคาดีขึ้น และแม้สิ่งหัตถกรรมที่นำเข้ามาจะมีราคาเพิ่มขึ้นก็จะเพิ่มขึ้นไม่เท่าทันราคาสินค้าขาออก

ในเวลานี้การอุตสาหกรรมเกี่ยวแก่การทำสงครามกำลังดำเนินไปเต็มกำลัง ประเทศผลิตวัตถุดิบก็น่าจะได้รับผลดีคล้ายกับเวลาที่การผลิตและการค้าของประเทศอุตสาหกรรมกำลังรุ่งเรือง ต่อไปนี้จึงจะพิเคราะห์สถิติการค้าของประเทศไทย ว่าได้เป็นไปตามทฤษฎีนี้เพียงไร

(๒) สินค้าขาออก

(ก) ข้าวมีราคาตกต่ำเป็นลำดับมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ จนถึงเวลาที่เกิดสงครามขึ้น ต่อจากนั้นมาราคากลับเพิ่มขึ้นรวดเร็ว

พ.ศ.	*ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ หาบ*
	บาท
๒๔๘๐	๔.๑๐
๒๔๘๑	๓.๗๖
๒๔๘๒ เมษายน — มิถุนายน	๓.๒๖
๒๔๘๒ กรกฎาคม — กันยายน	๓.๒๖
๒๔๘๒ ตุลาคม — ธันวาคม	๓.๕๕
๒๔๘๒ มกราคม — มีนาคม	๔.๑๓
๒๔๘๓ เมษายน — มิถุนายน	๔.๑๗

อนึ่ง เมื่อเทียบราคาในระวาง ๓ เดือนต้นของ พ.ศ. ๒๔๘๓ กับของ พ.ศ. ๒๔๘๒ ราคาได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๘ ส่วนปริ

มาณที่จำหน่ายใน พ.ศ. ๒๔๘๒ ก็สูงกว่าปีก่อน ๆ เว้นไว้แต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งเป็นปีสูงสุด รายละเอียดแจ้งใน *ใบแนบ ๑ และ ๒*

(ข) ยางราคาตกต่ำเป็นลำดับมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ แต่เมื่อใกล้จะเกิดสงครามได้กลับเพิ่มขึ้น และเมื่อเกิดสงครามแล้วได้เพิ่มสูงขึ้นมากเป็นลำดับ

พ.ศ.	*ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ กิโลกรัม*
	บาท
๒๔๗๙	๐.๖๑
๒๔๘๐	๐.๖๐
๒๔๘๑	๐.๕๓
๒๔๘๒ เมษายน – มิถุนายน	๐.๖๒
๒๔๘๒ กรกฎาคม – กันยายน	๐.๖๓
๒๔๘๒ ตุลาคม – ธันวาคม	๐.๗๖
๒๔๘๒ มกราคม – มีนาคม	๐.๘๖
๒๔๘๓ เมษายน – มิถุนายน	๐.๙๑

อนึ่ง ถ้าเทียบราคาใน ๓ เดือนต้นของ พ.ศ. ๒๔๘๓ กับของ พ.ศ. ๒๔๘๒ ราคาได้เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๔๗ ส่วนปริมาณที่จำหน่ายใน พ.ศ. ๒๔๘๒ ก็สูงกว่าปีก่อน ๆ เว้นไว้แต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ รายละเอียดแจ้งใน *ใบแนบ ๓ และ ๔*

(ค) ดีบุกราคาลดต่ำลงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ แต่กลับเพิ่มขึ้นเมื่อใกล้จะเกิดสงคราม เมื่อเกิดสงครามแล้วได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับมา

พ.ศ.			*ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ หาบ*
			บาท
๒๔๘๐			๑๐๑.๕๖
๒๔๘๑			๙๐.๘๐
๒๔๘๒	เมษายน	— มิถุนายน	๑๐๑.๗๓
๒๔๘๒	กรกฎาคม	— กันยายน	๑๐๔.๔๗
๒๔๘๒	ตุลาคม	— ธันวาคม	๑๐๙.๖๐
๒๔๘๒	มกราคม	— มีนาคม	๑๑๒.๖๙
๒๔๘๓	เมษายน	— มิถุนายน	๑๑๘.๕๖

อนึ่ง ถ้าเทียบราคาใน ๓ เดือนต้นของ พ.ศ. ๒๔๘๓ กับของ พ.ศ. ๒๔๘๒ ราคาได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๗ ปริมาณที่จำหน่ายใน พ.ศ. ๒๔๘๒ สูงกว่าในปีก่อน ๆ ถอยหลังไปหลายปี รายละเอียดแจ้งใน *ใบแนบ ๕ และ ๖*

(๓) ตลาดสินค้าขาออก

(ก) ข้าว ในรอบ ๑๒ เดือนแรกแห่งสงคราม (*กันยายน ๒๔๘๒—สิงหาคม ๒๔๘๓*) การซื้อข้าวไทยปรากฏดังนี้

๑. จักรภพอังกฤษซื้อเพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อนอีกไม่น้อย

๒. จีนและญี่ปุ่นซื้อเพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อน *(แต่สำหรับญี่ปุ่นน่าจะลดลงในไม่ช้า เพราะต่อไปคงซื้อข้าวอินโดจีนมาก)*

๓. เยอรมันนี้ไม่ได้ซื้อเลย และประเทศอื่น ๆ ในยุโรปที่ถูกเยอรมันยึดก็เลิกซื้อตั้งแต่เมื่อถูกยึดแล้ว

๔. ประเทศอื่น ๆ นับว่าไม่มีเปลี่ยนแปลง

รายละเอียดแจ้งใน *ใบแนบ ๗ และ ๘*

(ข) ยางและดีบุก ส่งไปจักรภพอังกฤษตามเดิม ไม่มีเปลี่ยนแปลง

จึงเป็นอันว่าจักรภพอังกฤษเป็นลูกค้าดีที่สุดของไทยอยู่ตามเดิม ทั้งข้าวที่เคยขายไปยุโรปและยังนี้ขายไปไม่ได้นั้นจักรภพอังกฤษก็ได้ซื้อไว้เป็นส่วนมาก

(๔) สินค้าขาเข้า

ราคาถัวเฉลี่ยแห่งของที่นำเข้า *(เฉพาะประเภทที่มีสถิติทั้งราคาและปริมาณ)* เพิ่มสูงขึ้นบ้างตั้งแต่เกิดสงครามแล้ว

ระยะเวลา			*ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ กิโลกรัม*
			บาท
๒๔๘๒	เมษายน	– มิถุนายน	๐.๒๔
๒๔๘๒	กรกฎาคม	– กันยายน	๐.๒๑
๒๔๘๒	ตุลาคม	– ธันวาคม	๐.๒๘
๒๔๘๒	มกราคม	– มีนาคม	๐.๓๓
๒๔๘๓	เมษายน	– มิถุนายน	๐.๓๗

แต่ปริมาณแห่งของที่นำเข้าได้ลดลง ราคาสินค้าขาเข้าทั้งสิ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๒ จึงไล่เลี่ยกันกับใน พ.ศ. ๒๔๘๑ หรืออีกนัยหนึ่งเหตุการณ์ได้เป็นไปตามทฤษฎี คือสินค้าขาเข้ามีราคาเพิ่มขึ้นไม่เท่าทันราคาสินค้าขาออก รายละเอียดแจ้งใน *ใบแนบ ๙ และ ๑๐*

(๕) ที่มาแห่งสินค้าขาเข้า

ในรอบ ๑๒ เดือนแรกแห่งสงคราม (*ตุลาคม ๒๔๘๒—กันยายน ๒๔๘๓*) มีสินค้าเข้ามาจากประเทศต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ราคาสินค้าเข้ามาจากจักรภพอังกฤษ นับว่าไม่มีเปลี่ยนแปลง

๒. ราคาสินค้าเข้ามาจากญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นบ้าง

๓. สินค้าเยอรมันหมดสิ้นไป

๔. ราคาสินค้าเข้ามาจากสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นมาก

เวลานี้กำลังภาพอังกฤษยังคงขายสินค้าให้ประเทศไทยมากที่สุดตามเดิม และสหรัฐอเมริกาเลื่อนขึ้นเป็นที่สองรองลงมา รายละเอียดแจ้งใน *ใบแนบ ๑๑ และ ๑๒*

(๖) เพราะสินค้าขาออกทั้งสิ้นมีราคาและปริมาณเพิ่มขึ้นมากอย่างรวดเร็ว และเพราะสินค้าขาเข้ามีราคารวมทั้งสิ้นเท่า ๆ เดิม ดุลย์แห่งการค้าใน พ.ศ. ๒๔๘๒ จึงเป็นจำนวนสูงกว่าในปีก่อน ๆ หลายจำนวนปี

พ.ศ.		*ดุลย์แห่งการค้า*
		บาท
๒๔๗๗		+ ๗๐,๘๖๘,๑๔๙
๒๔๗๘		+ ๔๕,๔๖๔,๒๗๖
๒๔๗๙		+ ๗๔,๓๑๗,๕๐๕
๒๔๘๐		+ ๕๗,๖๖๘,๓๒๓
๒๔๘๑		+ ๔๗,๑๒๕,๘๐๓
๒๔๘๒		+ ๘๕,๔๐๔,๓๖๓
๒๔๘๓	เมษายน–มิถุนายน	+ ๒๕,๒๒๑,๗๗๓

รายละเอียดแจ้งใน *ใบแนบ ๑๐*

อนึ่ง เมื่อสินค้าขาออกมีราคาสูงกว่าขาเข้ามากเช่นนี้ การรักษาค่าแห่งเงินยาทให้ยืนที่ก็ไม่มีความยากลำบาก คลังได้รับปอนด์ไว้เป็นจำนวนมากแลกเปลี่ยนกับธนบัตร (*ใบแนบ ๑๓*) ธนบัตรที่ออกจำหน่ายเวลานี้มีราคาสูงกว่าในเวลาใด ๆ ทั้งสิ้น (*ใบแนบ ๑๔*)

(๗) สรุปความ

สถิติในใบแนบต่าง ๆ ท้ายนี้ แสดงว่า

(*ก*) ตั้งแต่เกิดสงครามแล้วถึงบัดนี้ สินค้าขาออกขายได้ราคาดีขึ้นมาก ปริมาณที่ส่งออกก็สูง ราคาสินค้าขาเข้าเพิ่มสูงขึ้นไม่เท่าทันกัน ประเทศไทยได้รับผลดีเนื่องจากที่ได้เกิดสงครามขึ้น แต่เมื่อเหตุการณ์ได้เป็นไปแล้ว ตามทฤษฎีที่กล่าวในข้อ (๑) ซึ่งชวนให้เห็นว่าเมื่อเสร็จสงครามแล้ว และระหว่างเวลาที่การอุตสาหกรรมเกี่ยวแก่สงครามกำลังต้องแปลงรูป เหตุการณ์ก็คงเป็นไปตามทฤษฎีที่กล่าวเหมือนกัน คือ จะเกิดความยุ่งยากในทางเศรษฐกิจเนื่องจากราคาสินค้าจะตกต่ำ

(*ข*) ราคาสินค้าเข้าออกและราคาธนบัตรออกจำหน่ายเป็นปรอทอันหนึ่งสำหรับวัดความสมบูรณ์ของประชาชน สินค้าเข้าออกในเวลานี้มีราคาสูงกว่าในปีที่แล้ว ๆ มาหลายปี ธนบัตรออกจำหน่ายมีราคาสูงกว่าในปีใดทั้งสิ้น เชื่อได้ว่าเวลานี้เป็นเวลาที่ราษฎรมั่งคั่งสมบูรณ์มาก

(ค) จักรภพอังกฤษยังเป็นลูกค้าดีที่สุดของไทยตามเดิม ในระหว่างสงครามนี้ยังได้ซื้อข้าวเพิ่มมากขึ้นอีก จึงเป็นพยานว่าที่กระทรวงการคลังได้คงผูกโยงเงินบาทไว้กับสเตอร์ลิงก์ตามเดิมนั้น เป็นนโยบายที่ถูกต้องแล้ว เพราะเมื่อเงินบาทมีค่าดีเท่าที่เทียบกับสเตอร์ลิงก์ การส่งสินค้าออกไปจำหน่ายก็ย่อมได้อาศัยหลักที่มั่นคง จึงได้ดำเนินไปได้โดยสะดวกเป็นผลดี.

สำนักงานที่ปรึกษาฝ่ายไทย กระทรวงการคลัง
๖ ธันวาคม ๒๔๘๓

บัญชีสถิติ

ใบแนบ	รายการ
๑.	ปริมาณและราคาข้าวที่ส่งออก (รายปี พ.ศ. ๒๔๗๗—๒๔๘๒)
๒.	ปริมาณและราคาข้าวที่ส่งออก (ราย ๓ เดือน พ.ศ. ๒๔๘๒—๒๔๘๓)
๓.	ปริมาณและราคายางที่ส่งออก (รายปี พ.ศ. ๒๔๗๗—๒๔๘๒)
๔.	ปริมาณและราคายางที่ส่งออก (ราย ๓ เดือน พ.ศ. ๒๔๘๒—๒๔๘๓)
๕.	ปริมาณและราคาดีบุกที่ส่งออก (รายปี พ.ศ. ๒๔๗๗—๒๔๘๒)
๖.	ปริมาณและราคาดีบุกที่ส่งออก (ราย ๓ เดือน พ.ศ. ๒๔๘๒—๒๔๘๓)
๗.	ปริมาณข้าวส่งไปประเทศต่าง ๆ ยางประเทศ
๘.	เทียบปริมาณข้าวที่ส่งไปประเทศต่าง ๆ ยางประเทศ
๙.	ปริมาณราคาและราคาถัวเฉลี่ยแห่งสินค้าขาเข้ายางประเภท
๑๐.	ราคาสินค้าขาเข้า ขาออก และดุลย์แห่งการค้า
๑๑.	ราคาสินค้าขาเข้าจากประเทศต่าง ๆ
๑๒.	เทียบราคาสินค้าขาเข้าจากประเทศต่าง ๆ
๑๓.	การรับและจ่ายปอนด์สเตอร์ลิงก์
๑๔.	ราคาธนบัตรออกจำหน่าย

ใบแนบ 1

ปริมาณและราคาข้าวที่ส่งออก

พ.ศ.	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ย ต่อ • หาบ
	หาบ	บาท	บาท
2477	33,701,125	98,437,397	2.92
2478	25,029,766	90,835,622	3.63
2479	25,978,445	95,944,444	3.69
2480	18,370,251	75,342,512	4.10
2481	25,913,981	97,419,341	3.76
2482	31,499,125	111,572, 926	3.54

เทียบราคาข้าวถัวเฉลี่ยทุกปี พ.ศ. 2477 = 100

พ.ศ.	ราคาถัวเฉลี่ย ต่อ • หาบ	รายการเทียบ
	บาท	
2477	.92	100
2478	3.63	124
2479	3.69	126
2480	4.10	140
2481	3.76	129
2482	3.54	121
2483 เม.ย. - มิ.ย.	4.17	143

ใบแนบ 2

ปริมาณและราคาข้าวที่ส่งออก

เดือน	พ.ศ. 2482			พ.ศ. 2483		
	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ หาบ	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ หาบ
	หาบ	บาท	บาท	หาบ	บาท	บาท
เม.ย. - มิ.ย.	8,241,761	26,860,226	3.26	7,539,065	31,406,742	4.17
ก.ค. - ก.ย.	7,392,973	24,083,047	3.26	8,102,775	36,810,820	4.54
ต.ค. - ธ.ค.	8,382,021	29,763,292	3.55	5,030,689	30,306,210	6.02
ม.ค. - มี.ค.	7,482,370	30,866,361	4.13			
รวม	31,499,125	111,572,926	3.54			

เทียบราคาข้าวถัวเฉลี่ยทุกระยะ 3 เดือน

ระยะเวลา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ หาบ	รายการเทียบ
	บาท	
เม.ย. - มิ.ย. 2482	3.26	100
ก.ค. - ก.ย. 2482	3.26	100
ต.ค. - ธ.ค. 2482	3.55	109
ม.ค. - มี.ค. 2482	4.13	127
เม.ย. - มิ.ย. 2483	4.17	128
ก.ค. - ก.ย. 2483	4.54	139
ต.ค. - ธ.ค. 2483	6.02	185
ม.ค. - มี.ค. 2483		

ใบแนบ 3

ปริมาณและราคายางที่ส่งออก

พ.ศ.	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ย ต่อ ๑ กิโลกรัม
	กิโลกรัม	บาท	บาท
2477	23,203,416	9,305,834	0.40
2478	31,224,346	13,218,945	0.42
2479	38,307,952	23,512,844	0.61
2480	37,796,303	22,660,408	0.60
2481	47,394,658	25,123,109	0.53
2482	41,592,666	30,070,203	0.72

เทียบราคายางถัวเฉลี่ยทุกปี พ.ศ. 2477 = 100

พ.ศ.	ราคาถัวเฉลี่ย ต่อ ๑ กิโลกรัม	รายการเทียบ
	บาท	
2477	0.40	100
2478	0.42	105
2479	0.61	152
2480	0.60	150
2481	0.53	132
2482	0.72	180
2483 เม.ย. - มิ.ย.	0.91	227

ใบแนบ 4

ปริมาณและราคายางที่ส่งออก

เดือน	พ.ศ. 2482			พ.ศ. 2483		
	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ กิโลกรัม	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ กิโลกรัม
	กิโลกรัม	บาท	บาท	กิโลกรัม	บาท	บาท
เม.ย. - มิ.ย.	7,362,792	4,549,546	0.62	6,664,445	6,066,156	0.91
ก.ค. - ก.ย.	15,210,961	9,605,357	0.63	12,190,121	10,529,682	0.86
ต.ค. - ธ.ค.	5,233,054	3,989,243	0.76	10,981,911	9,760,362	0.89
ม.ค. - มี.ค.	13,785,859	11,926,057	0.86			
รวม	41,592,666	30,070,203	0.72			

เทียบราคายางถัวเฉลี่ยทุกระยะ 3 เดือน

ระยะเวลา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ กิโลกรัม	รายการเทียบ
	บาท	
เม.ย. - มิ.ย. 2482	0.62	100
ก.ค. - ก.ย. 2482	0.63	102
ต.ค. - ธ.ค. 2482	0.76	123
ม.ค. - มี.ค. 2482	0.86	139
เม.ย. - มิ.ย. 2483	0.91	147
ก.ค. - ก.ย. 2483	0.86	139
ต.ค. - ธ.ค. 2483	0.89	144
ม.ค. - มี.ค. 2483		

ใบแนบ 5

ปริมาณและราคาดีบุกที่ส่งออก

พ.ศ.	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ย ต่อ ๑ หาบ
	หาบ	บาท	บาท
2477	255,246	26,346,610	103.22
2478	237,578	23,375,205	98.39
2479	307,683	29,809,389	96.88
2480	368,083	37,528,223	101.96
2481	339,362	30,813,762	90.80
2482	383,433	41,331,321	107.79

เทียบราคาดีบุกถัวเฉลี่ยทุกปี พ.ศ. 2477 = 100

พ.ศ.	ราคาถัวเฉลี่ย ต่อ ๑ หาบ	รายการเทียบ
	บาท	
2477	103.22	100
2478	98.39	95
2479	96.88	94
2480	101.96	99
2481	90.80	88
2482	107.79	104
2483 เม.ย. - มิ.ย.	118.56	115

ใบแนบ 6

ปริมาณและราคาดีบุกที่ส่งออก

เดือน	พ.ศ. 2482			พ.ศ. 2483		
	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ หาบ	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ หาบ
	หาบ	บาท	บาท	หาบ	บาท	บาท
เม.ย. - มิ.ย.	55,547.53	5,650,883	101.73	100,313.08	11,893,183	118.56
ก.ค. - ก.ย.	108,828.03	11,369,676	104.47	89,930.83	10,837,271	120.51
ต.ค. - ธ.ค.	121,813.18	13,350,976	109.60	117,782.60	14,676,441	124.61
ม.ค. - มี.ค.	97,254.28	10,959,834	112.69			
รวม	383,443.02	41,331,369	107.79			

เทียบราคาดีบุกถัวเฉลี่ยทุกระยะ 3 เดือน

ระยะเวลา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ หาบ	รายการเทียบ
	บาท	
เม.ย. - มิ.ย. 2482	101.73	100
ก.ค. - ก.ย. 2482	104.47	103
ต.ค. - ธ.ค. 2482	109.60	108
ม.ค. - มี.ค. 2482	112.69	111
เม.ย. - มิ.ย. 2483	118.56	117
ก.ค. - ก.ย. 2483	120.51	118
ต.ค. - ธ.ค. 2483	124.61	122
ม.ค. - มี.ค. 2483		

ใบแนบ ๗

ปริมาณข้าวส่งไปประเทศต่าง ๆ บางประเทศ

ประเทศ	12 เดือนนับแต่กันยายน ถึง สิงหาคม			หมายเหตุ
	2480—81	2481—82	2482—83	
	หาบ	หาบ	หาบ	
อังกฤษ	316,176	508,460	1,376,015	
รัฐมลายูอังกฤษ	487,558	832,402	796,989	
ลังกา	885,840	1,399,581	1,139,322	
ฮ่องกง	5,739,710	4,331,290	5,537,070	
อินเดีย	48,100	353,906	816,320	
บีนัง	135,707	124,962	46,044	
สิงคโปร์	10,499,704	11,627,103	11,699,722	
อาฟริกาใต้	255,322	344,500	340,540	
ที่อื่น ๆ ในจักรภพ	101,371	158,198	145,318	
1. รวมจักรภพบริติช	18,469,488	19,680,402	21,897,370	
2. เบลเยี่ยม	506,705	749,432	432,420	ไม่มีข้าวส่งไปในเบลเยี่ยม
3. เยอรมันนี	322,120	1,752,467	—	และเนเธอร์แลนด์ส์อีก หลัง
4. เนเธอร์แลนด์ส์	795,404	1,257,239	742,638	จากที่เยอรมันนีเข้ายึดแล้ว
5. เนเธอร์แลนด์ส์อินดีส	200,252	349,103	265,583	
6. ญี่ปุ่น	496,267	391,335	4,304,031	
7. แมนจูเรีย	225,854	186,012	326,496	
8. จีน	65,272	183,680	1,546,706	
9 คิวบา	1,378,988	918,760	1,088,660	
10. เปรู	236,361	190,101	137,521	
11. เวเนซูเอลา	124,266	142,240	216,173	
12. โคลัมเบีย	—	—	49,629	
13. คอสตาริคา	8,467	—	8,467	
14. สหรัฐอเมริกา	3,558	11,751	18,270	
15. ฟิลิปปินส์	—	576,652	451,820	

ใบแนบ 8

เทียบปริมาณข้าวที่ส่งไปประเทศต่าง ๆ บางประเทศ
กันยายน 2480 — สิงหาคม 2481 = 100

ประเทศ	12 เดือนนับแต่กันยายน ถึง สิงหาคม			หมายเหตุ
	2480—81	2481—82	2482—83	
อังกฤษ	100	161	435	
รัฐมลายูอังกฤษ	100	171	163	
ลังกา	100	158	129	
ฮ่องกง	100	75	96	
อินเดีย	100	736	1,697	
ปีนัง	100	92	34	
สิงคโปร์	100	111	111	
อาฟริกาใต้	100	135	133	
ที่อื่น ๆ ในจักรภพ	100	156	143	
1. รวมจักรภพอังกฤษ	100	107	119	
2. เบลเยี่ยม	100	148	85	ไม่มีข้าวส่งไป เบลเยี่ยม หรือเนเธอร์แลนด์อีกหลังจากที่เยอรมันนีเข้ายึดแล้ว
3. เยอรมันนี	100	544	—	
4. เนเธอร์แลนด์	100	158	93	
5. เนเธอร์แลนด์อินดีส	100	174	133	
6. ญี่ปุ่น	100	79	867	
7. แมนจูเรีย	100	82	145	
8. จีน	100	281	2,370	
9. คิวบา	100	67	79	
10. เปรู	100	80	58	
11. เวเนซูเอลา	100	114	174	
12. โคลัมเบีย	—	—	—	
13. คอสตาริคา	100	—	100	
14. สหรัฐอเมริกา	100	330	513	
15. ฟิลิปปินส์	—	—	—	

ใบแนบ 9

ปริมาณ ราคา และราคาถัวเฉลี่ย แห่งสินค้าขาเข้าบางประเภท

เดือน	พ.ศ. 2482			พ.ศ. 2483		
	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ กิโลกรัม	ปริมาณ	ราคา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ กิโลกรัม
	กิโลกรัม	บาท	บาท	กิโลกรัม	บาท	บาท
เม.ย. - มิ.ย.	62,385,720	14,916,873	0.24	42,860,641	15,940,980	0.37
ก.ค. - ก.ย.	66,884,827	14,326,318	0.21	55,139,547	16,588,253	0.30
ต.ค. - ธ.ค.	63,337,633	17,761,235	0.28			
ม.ค. - มี.ค.	59,063,130	19,586,368	0.33			
รวม	251,671,310	66,590,794	0.26			

หมายเหตุ สถิติของศุลกากรสำหรับสินค้าขาเข้าบางประเภทเก็บเป็นน้ำหนักหรือจำนวนหรือปริมาตร ฯลฯ และราคา แต่บางประเภทเก็บเป็นราคาแต่อย่างเดียว จึงไม่มีทางทราบปริมาณทั้งสิ้นแห่งสินค้าขาเข้า ตัวเลขในตารางข้างบนนี้แสดงปริมาณแห่งสินค้าขาเข้าเฉพาะบางประเภทที่มีสถิติเป็นน้ำหนักหรือเป็นจำนวนซึ่งคำนวณขึ้นเป็นน้ำหนักได้.

เทียบราคาและปริมาณถัวเฉลี่ย เมษายน - มิถุนายน 2482 = 100

ระยะเวลา	ราคาถัวเฉลี่ยต่อ ๑ กิโลกรัม	รายการเทียบ	ปริมาณ	รายการเทียบ
	บาท		กิโลกรัม	
เม.ย. - มิ.ย. 2482	0.24	100	62,385,720	100
ก.ค. - ก.ย. 2482	0.21	87	66,884,827	107
ต.ค. - ธ.ค. 2482	0.28	117	63,337,633	102
ม.ค. - มี.ค. 2482	0.33	137	59,063,130	95
เม.ย. - มิ.ย. 2483	0.37	154	42,860,641	69
ก.ค. - ก.ย. 2483	0.30	125	55,139,547	88

ใบแนบ 10

ราคาสินค้าขาเข้าขาออกและดุลย์แห่งการค้า

หมายเหตุ ราคาสินค้าขาออกใน ๒๔๘๑ ไม่รวมราคาเหรียญบาทที่รัฐบาลส่งออกไป
ราคาสินค้าขาเข้าใน ๒๔๘๒ ไม่รวมราคาทองคำที่รัฐบาลนำเข้ามา

พ.ศ.	ราคาสินค้าขาเข้า	ราคาสินค้าขาออก	ดุลย์แห่งการค้า	หมายเหตุ
	บาท	บาท	บาท	
2477	101,726,721	172,594,870	+ 70,868,149	
2478	108,754,047	158,218,323	+ 49,464,276	
2479	110,043,648	184,361,153	+ 74,317,505	
2480	111,824,481	169,492,804	+ 57,668,323	
2481	129,630,731	176,760,534	+ 47,129,803	
2482	129,619,582	215,023,945	+ 85,404,363	

ราคาสินค้าขาเข้าขาออกและดุลย์แห่งการค้า

หมายเหตุ ไม่รวมทองคำที่นำเข้ามาจากอังกฤษ

เดือน	พ.ศ. 2482			พ.ศ. 2483		
	ราคาสินค้าขาเข้า	ราคาสินค้าขาออก	ดุลย์แห่งการค้า	ราคาสินค้าขาเข้า	ราคาสินค้าขาออก	ดุลย์แห่งการค้า
	บาท	บาท	บาท	บาท	บาท	บาท
เม.ย. - มิ.ย.	31,307,773	44,446,805	+ 13,139,032	34,656,116	59,877,889	+ 25,221,773
ก.ค. - ก.ย.	26,650,512	52,196,233	+ 25,545,721	40,877,979	66,519,181	+ 25,641,202
ต.ค. - ธ.ค.	30,474,432	56,205,453	+ 25,731,021	49,398,159	64,689,481	+ 15,291,322
ม.ค. - มี.ค.	41,186,865	62,175,454	+ 20,988,589			
รวม	129,619,582	215,023,945	+ 85,404,363			

หมายเหตุ พ.ศ. 2482 เป็นปีที่ดุลย์แห่งการค้าสูงกว่าในปีใด ๆ ทั้งสิ้น

ใบแนบ 11

ราคาสินค้าขาเข้าจากประเทศต่าง ๆ (เฉพาะท่ากรุงเทพฯ)

หมายเหตุ ไม่รวมทองคำที่นำเข้ามาจากอังกฤษ

ประเทศที่ส่งสินค้า	พ.ศ. 2482				พ.ศ. 2483			พ.ศ. 2484
	เมย.-มิย.	กค.-กย.	ตค.-ธค.	มค.-มีค.	เมย.-มิย.	กค.-กย.	ตค.-ธค.	มค.-มีค.
	บาท	บาท	บาท	บาท	บาท	บาท	บาท	บาท
เบลเยี่ยม	666,197	345,480	154,530	128,115	394,031	137,935	11,970	75,805
จีน	1,317,781	1,083,116	1,514,730	2,675,895	1,676,751	2,427,076	3,329,085	2,102,001
เยอรมันนี	2,456,766	2,902,927	753,370	29,590	18,958	9,419	6,216	14,388
ญี่ปุ่น และเกาหลี	3,778,484	3,823,568	4,344,714	6,356,686	6,675,589	6,274,393	7,800,133	10,399,564
เนเธอร์แลนด์ และจักรภพ	2,162,990	1,526,773	3,953,016	2,422,530	2,087,680	1,621,666	2,042,324	995,676
อังกฤษและ จักรภพบริติช	12,433,479	9,893,175	12,256,229	17,630,603	12,855,798	13,400,080	16,592,576	13,119,401
สหรัฐอเมริกา	1,608,230	1,341,273	2,078,294	5,323,929	3,922,344	10,609,662	13,709,642	7,725,271
ที่อื่น ๆ	2,915,424	2,619,790	2,300,438	2,925,546	2,520,927	1,552,182	1,483,107	1,053,789
รวมทั้งสิ้น	27,339,348	23,536,102	27,355,321	37,492,894	30,152,078	36,032,413	44,975,053	35,485,895

ใบแนบ 12

เทียบราคาสินค้าขาเข้าจากประเทศต่าง ๆ (เฉพาะท่ากรุงเทพ ฯ)

ประเทศที่มาของสินค้า	ราคาสินค้าขาเข้าเทียบเป็นส่วนร้อยของราคาสินค้าขาเข้าทั้งสิ้น					
	พ.ศ. 2482				พ.ศ. 2483	
	เมย. - มิย.	กค. - กย.	ตค. - ธค.	มค. - มีค.	เมย. - มิย.	กค. - กย.
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
อังกฤษ	45	42	45	47	43	37
เยอรมันนี	9	12	3	0.08	0.06	0.02
ญี่ปุ่นและเกาหลี	14	16	16	17	22	17
สหรัฐอเมริกา	6	6	8	14	13	29
รวม 4 ประเทศ	74	76	72	78	78	83

ใบแนบ 13

คลังรับและจ่ายปอนด์สเตอร์ลิงก์

ระยะเวลา	คลัง รับจากธนาคาร	คลัง จ่ายให้ธนาคาร	+ รับมากกว่าจ่าย –จ่ายมากกว่ารับ	หมายเหตุ
	ปอนด์	ปอนด์	ปอนด์	
เม.ย. - มิ.ย. 2482	328,000	—	+ 328,000	
ก.ค. - ก.ย. 2482	827,000	—	+ 827,000	
ต.ค. - ธ.ค. 2482	295,000	—	+ 295,000	
ม.ค. - มิ.ย. 2482	1,425,000	—	+ 1,425,000	
เม.ย. - มิ.ย. 2483	1,445,000	—	+ 1,445,000	
ก.ค. - ก.ย. 2483	1,151,000	—	+ 1,151,000	
ต.ค. - ธ.ค. 2483	170,000	—	+ 170,000	
ม.ค. - มี.ค. 2483	330,000	—	+ 330,000	
รวม	5,971,000		+5,971,000	

ใบแนบ 14

ราคาธนบัตรออกจำหน่าย

เดือน ปี	ราคา	รายการเทียบ
	บาท	
มีนาคม 2481	150,032,498	100
เมษายน 2482	151,132,498	101
มิถุนายน 2482	151,132,498	101
กันยายน 2482	163,232,498	109
ธันวาคม 2482	176,567,502	118
มีนาคม 2482	192,425,722	128
เมษายน 2483	192,425,722	128
มิถุนายน 2483	203,975,722	136
กันยายน 2483	223,775,722	149
ธันวาคม 2483	234,775,722	156
มีนาคม 2483	238,955,722	159

เรื่อง การสถาปนาระบบเงินตราใหม่ภายหลังสงคราม

บันทึกที่ ๒๑๖/๒๔๘๗

ขอประทานเสนอ

๑. เวลานี้เงินตราอยู่ในภาวะที่เรียกว่า inflation และ inflation นั้นยังไม่หยุดลง ค่าแห่งบาทภายในประเทศจึงตกต่ำลงเป็นลำดับโดยไม่หยุดยั้ง และระดับราคาสินค้าย่อมสูงขึ้นเรื่อยไปโดยไม่หยุดยั้งเหมือนกัน ผลอันเกิดจาก inflation มีอย่างไรก็เป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว อนึ่ง เมื่อสงครามเสร็จสิ้นลงแล้ว ถ้าค่าภายในประเทศยังคงตกต่ำโดยไม่หยุดยั้งเช่นนี้ ค่าภายนอกประเทศจะยืนที่อยู่ก็หาได้ไม่

๒. อนึ่ง ระบบเงินตราเวลานี้เป็นระบบชั่วคราว เมื่อสิ้นสุดภาวะสงครามแล้วจะเหลือแต่พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑

(*และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม*) ซึ่งมีบทบัญญัติผูกค่าของบาทกับปอนด์สเตอร์ลิงก์ในอัตรา ๑๑ บาทต่อปอนด์ แต่ในขณะนี้ก็เห็นได้แล้วว่าจะปฏิบัติให้เป็นไปตามบทบัญญัตินั้นไม่ได้

๓. เพื่อให้ค่าของเงินตราทั้งภายในและภายนอกประเทศมีความมั่นคง (stability) จำต้องระงับ inflation ในโอกาสแรกที่จะพึงทำได้ แล้วปรับปรุงระบบเงินตราเสียใหม่

๔. ในขณะนี้พึงคาดได้แล้วว่าสงครามคงจะสิ้นสุดลงในเวลาไม่ช้า การจัดระบบเงินตราก็เป็นเรื่องใหญ่มีกิจการแตกแยกไปหลายแขนง จึงถึงเวลาอันน่าจะเริ่มพิจารณาได้แล้ว ข้าพเจ้าจึงขอเสนอบันทึกความเห็นเรื่อง Post-war monetary reconstruction มา ๑ ฉบับ เพื่อเป็นเครื่องประกอบความคำริในอันที่จะกำหนดนโยบายต่อไป บันทึกนี้ได้เขียนเป็นภาษาอังกฤษก็เพื่อความสะดวก.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(ลงพระนาม) *วิวัฒน*

๑๕ สิงหาคม ๒๔๘๗

การสถาปนาระบบเงินตราใหม่ภายหลังสงคราม*

ข้อความทั่วไป

๑. เมื่อพิจารณาจากแง่แห่งการภายในสังคม ระบบการเงินจะต้องทำหน้าที่ได้ถึงสามประการ คือ เงินนั้นจะต้องใช้เพื่อแสดงค่าแห่งของทั้งปวงได้ ประการที่สอง เงินจะต้องทำหน้าที่เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยน ซึ่งหมายความว่าจะต้องมีลักษณะอันทำให้บุคคลยอมรับแลกเปลี่ยนกับของและบริการในการประกอบธุรกิจ และประการสุดท้าย จะต้องใช้เป็นคลังแห่งค่าได้ด้วย

๒. เงินย่อมปฏิบัติหน้าที่ในประการที่หนึ่ง คือ เป็นสิ่งที่แสดงค่าแห่งของได้ก็โดยจัดให้มีวิธีการเปรียบเทียบค่าแห่งของทั้งปวงเมื่อใดได้มีการตีราคาของและบริการต่าง ๆ *(ซึ่งหมายความว่าได้มีการเทียบค่าแห่งของและบริการเหล่านั้นด้วยวิธีคิดออกเป็นเงินเป็นหน่วย ๆ)* เมื่อนั้นการเปรียบเทียบอันจำเป็นในทางเศรษฐกิจ *(จะเป็นเพื่อการบริโภคหรือการผลิตก็ตาม)* ว่าสิ่งใดมีค่ามากน้อยกว่าสิ่งอื่นเท่าใดจึงจะเกิดขึ้นได้ สิ่งที่แสดงค่านั้นในประเทศไทยเรียกว่า *บาท* ในประเทศญี่ปุ่นเรียกว่า *เย็น* และในประเทศอังกฤษเรียกว่า *ปอนด์สเตอร์ลิงก์*

๓. อีกประการหนึ่ง ในชีวิตของมนุษย์ในทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องจัดให้มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งใช้เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยน สิ่งนั้นจะต้องมีตัวตนจับต้องได้จึงจะเป็นความสะดวกในอันที่จะส่งให้ซึ่งกันและกันเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งของหรือบริการ สิ่งแสดงค่าที่เกิดมีรูปกายขึ้นนั้นก็กลายเป็นเงิน

---

* ทรงแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ

ตราและมีค่าในขณะหนึ่ง ๆ มากหรือน้อยวัดได้ด้วยปริมาณแห่งของและบริการที่เงินตราหนึ่งหน่วยจะซื้อได้ ปัญหาการเงินที่ยุ่งยากที่สุดอันหนึ่งนั้นย่อมเกี่ยวกับกำลังซื้อแห่งเงินตรา ทั้งเกี่ยวกับระดับราคาสินค้าซึ่งเป็นของคู่เคียงกันกับกำลังซื้อ การผลิตทั้งปวงและการค้าส่วนมากย่อมต้องคำนึงถึงเวลา เช่น เงินเดือนและค่าจ้างก็มีกำหนดจ่ายเป็นระยะ ๆ สัญญาอื่น ๆ ก็มีอายุกำหนดไว้ ฉะนั้น เพื่อให้สมกับที่มีหน้าที่เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยน เงินจึงจะต้องมีกำลังซื้ออันเป็นเสถียรภาพด้วยอีกโสดหนึ่ง

๔. หน้าที่ของเงินในประการที่สาม คือการเป็นคลังแห่งค่านั้น ได้อธิบายไว้แล้วข้างบนนี้โดยปริยาย ตามปกติย่อมไม่มีผู้ใดสามารถกำหนดได้ว่า ในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งนั้นตนจะมีรายได้พอดีกับรายจ่าย และเพราะเหตุที่กำหนดเช่นนี้ไม่ได้ บุคคลจึงต้องเก็บทรัพย์ที่ตนออมได้นั้นไว้ส่วนหนึ่งในรูปสินทรัพย์เหลว คือสินทรัพย์ที่จะหยิบฉวยไปใช้ได้ทันที ความเหลวที่สูงสุดก็คือการมีเงินสด ถ้าหากไม่มีการคุ้มครองมิให้เงินตราเสื่อมค่า และการมีเงินสดต้องเป็นการเสี่ยงและอาจขาดทุนได้แล้วไซร้ ก็จะมีการหนีจากเงินตราไปสู่การเก็บทรัพย์ในรูปอื่น เช่นเป็นที่ดินหรือสิ่งของหรือเงินตราประเทศอื่น ๆ เป็นต้น การหนีเงินตรานั้นถ้ากระทำเป็นการใหญ่จะทำให้ค่าของเงินตราเสื่อมลงรวดเร็วยิ่งขึ้นอีก และประโยชน์ที่สังคมได้จากเงินตราก็ลดน้อยลง

๕. สิ่งที่เป็นสาระอันควรคำนึงต่อไปก็คือ เงินที่ได้เกิดมีรูปกายขึ้นเป็นเหรียญกษาปณ์และธนบัตร ซึ่งเรียกรวมกันว่า *เงินตรา* นั้นหาเป็นเครื่องใช้ที่พอเพียงแก่ความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบันนี้ไม่ จึงต้องอาศัยการใช้เช็คเข้าช่วยด้วย เพราะเครดิตธนาคารก็เป็นสิ่งที่ใช้ได้แทนเงินตรา บุคคลใดจะออกเช็คสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินได้หรือไม่ก็แล้วแต่ว่าบุคคลนั้น

มีสิทธิออกเช็คหรือไม่ การมีสิทธิออกเช็คได้แก่การมีเงินฝากในธนาคารซึ่งจะสั่งจ่ายได้ด้วยเช็ค เงินฝากนี้บุคคลอาจได้มาโดยวิธีเก็บหอมรอมริบขึ้นจากรายได้ หรือโดยวิธีกู้ยืมเงินจากธนาคารนั่นเอง อาศัยเหตุที่กล่าวนี้ ความสามารถของประชาชนที่จะซื้อของได้มากหรือน้อยในขณะใดขณะหนึ่งนั้น จะวัดด้วยยอดรวมแห่งจำนวนเงินตราที่อยู่ในมือประชาชนเท่านั้นหาได้ไม่ เพราะนอกจากเงินตรานั้นแล้ว ประชาชนยังมีกำลังซื้อที่เกิดจากสิทธิออกเช็คนั้นด้วย กำลังซื้อจำนวนหลังนี้จะมีมากน้อยเพียงใด มิได้อยู่ที่การเก็บหอมรอมริบของประชาชนแต่อย่างเดียว หากอยู่ที่ความเป็นไปแห่งระบบการเครดิตด้วย

๖. ในประการสุดท้าย ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่พึงต้องระลึกไว้ด้วย คือ ในชีวิตเศรษฐกิจของสังคมนั้น ระบบการเงินต้องทำหน้าที่สองตำแหน่งพร้อมกัน ระบบการเงินจะเป็นไปอย่างไรก็ตาม จะมีผลกระทบแต่ชีวิตภายในสังคมเท่านั้นก็หาไม่ หากยังมีผลกระทบความสัมพันธ์ระหว่างสังคมนั้นกับสังคมอื่น ๆ อีกด้วย การค้ากับต่างประเทศจะดำเนินไปได้สะดวกก็ต่อเมื่อค่าของเงินเป็นเสถียรภาพเมื่อเทียบกับทองคำหรือกับเงินตราประเทศอื่น สินค้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศนั้นย่อมซื้อมาด้วยเงินตราต่างประเทศ แต่ขายเป็นเงินตราพื้นเมือง ถ้าค่าของเงินตราพื้นเมืองขึ้นลงได้มากเมื่อเทียบกับเงินตราต่างประเทศ การนำสินค้าเข้าก็มีลักษณะเป็นการเสี่ยง เพราะผู้นำเข้าไม่สามารถทราบได้โดยแน่นอนว่าเงินตราพื้นเมืองที่จะได้รับจากการขายสินค้านั้นจะแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราต่างประเทศได้เท่าจำนวนที่ต้องใช้ชำระค่าสินค้านั้นหรือไม่ ความยากลำบากเช่นว่านี้มีอยู่ในการส่งสินค้าออกด้วย ผู้ส่งสินค้าออกย่อมซื้อสินค้าด้วยเงินตราพื้นเมือง และขายเป็นเงินตราต่างประเทศ ถ้าไม่มีความแน่นอนพอสมควรว่าเงินตราต่างประเทศที่จะได้รับนั้นจะแลกกลับเป็นเงิน

ตราพื้นเมืองได้มากน้อยเท่าไรแล้ว การซื้อสินค้าพื้นเมืองเพื่อส่งไปขายก็ไม่ต่างไปจากเล่นการพนัน ฉะนั้น ถ้าค่าของเงินตราไม่ตั้งอยู่ในเสถียรภาพ การค้าก็กลายเป็นการเสี่ยงกำไรขาดทุน และในที่สุดก็จะต้องซะงักลง

วัตถุประสงค์ แห่งนโยบายการเงิน

๗. ข้อความที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ย่อมชี้ให้เห็นว่าวัตถุประสงค์แห่งนโยบายการเงินนั้นมีอยู่ดังต่อไปนี้

ก) เสถียรภาพแห่งค่าของเงินตรานอกประเทศ หรือ เสถียรภาพแห่งการปริวรรตเงิน

ข) เสถียรภาพแห่งค่าของเงินตราภายในประเทศ

ค) ความมั่นคงแห่งสถานะเครดิต

การได้เสียของประเทศไทยผูกมัดอยู่กับการบรรลุถึงซึ่งวัตถุประสงค์เหล่านี้ ในการพิจารณาวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ประการ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวางนโยบายเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์นั้น จะต้องพิจารณาฐานะเงินตราและเครดิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้เสียก่อน

ฐานะเงินตรา

๘. พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ ยังคงบัญญัติให้บาทเป็นหน่วยเงินตราไทย บาทนั้นมีรูปกายเป็นธนบัตรที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย เมื่อก่อนที่สงครามเกิดขึ้นในเอเชีย กระทรวงการคลังเป็นผู้จำหน่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับปอนด์สเตอร์ลิงก์ ทองคำ หรือธนบัตรที่ได้จำหน่ายไปก่อนแล้ว อนึ่ง มีกฎหมายบังคับกระทรวงการคลังว่าต้องรับหรือจ่ายปอนด์สเตอร์ลิงก์แลกเปลี่ยนกับบาท ในอัตรา ๑๑ บาทต่อ ๑ ปอนด์ และเพราะมีบทกฎหมายอยู่เช่นนี้ ค่าของบาทจึงผูกติดอยู่กับค่าของปอนด์สเตอร์ลิงก์

๙. แม้ประเทศอังกฤษได้ออกจากมาตราทองคำแล้วตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๑ ก็ตาม ประเทศต่าง ๆ หลายประเทศก็ได้ค่อยมารวมกันเป็นกลุ่มหนึ่งซึ่งภายหลังเรียกกันว่า "*เขตสเตอร์ลิงก์*" ทั้งนี้เป็นเพราะประเทศต่าง ๆ เหล่านี้สำนึกว่าการได้เสียของตนอยู่ที่การดำรงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรากับปอนด์สเตอร์ลิงก์ไว้ให้เป็นเสถียรภาพ อนึ่ง การดำรงไว้ซึ่งอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างดอลลาร์อเมริกันกับปอนด์สเตอร์ลิงก์ให้อยู่ในภาวะที่นับได้ว่าเป็นเสถียรภาพนั้น ยิ่งทำให้เขตแห่งเสถียรภาพในการปริวรรตเงินกว้างออกไปอีก ฉะนั้น เมื่อได้ผูกค่าของบาทติดอยู่กับปอนด์สเตอร์ลิงก์แล้ว ค่าของบาทเมื่อเทียบกับเงินตราของประเทศใหญ่ ๆ ในโลกก็พลอยเป็นเสถียรภาพไปด้วย

๑๐. สงครามที่เกิดขึ้นในเอเชียเป็นผลให้ต้องตัดบาทขาดจากปอนด์สเตอร์ลิงก์ ประเทศไทยติดต่อกับประเทศพันธมิตรและประเทศที่เป็นกลางไม่ได้ ขณะนี้ค่าของบาทผูกติดอยู่กับ *เย็น* เป็นการชั่วคราว

เพราะเย็นเป็นเงินตราของประเทศซึ่งไทยยังคงทำการค้าขายด้วยได้ประเทศเดียว อนึ่ง การจำหน่ายธนบัตรในปัจจุบันนี้ก็จำหน่ายแลกเปลี่ยนกับเย็น แทนปอนด์สเตอร์ลิงก์ การปริวรรตเงินต่างประเทศต้องอยู่ภายใต้การควบคุม และธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่เงินตราที่ได้ตั้งขึ้นใหม่ก็ซื้อหรือขายเย็นในอัตรา ๑๐๐ บาทต่อ ๑๐๐ เย็น โดยคิดค่าธรรมเนียมร้อยละ ๑ ใน ๔ การแลกเปลี่ยนบาทกับเย็นหรือเงินตราประเทศอื่น ๆ อีกบางประเทศนั้น ตั้งอยู่ได้ในเสถียรภาพก็ด้วยอุบายซื้อขายเย็นที่กล่าวนี้ อีกประการหนึ่ง ความจำเป็นอันเกิดจากรายจ่ายยามสงครามได้บังคับให้ต้องมีกฎหมายใหม่อีกบทหนึ่ง เป็นบทบัญญัติให้เจ้าหน้าที่เงินตราจำหน่ายธนบัตรได้ โดยแลกเปลี่ยนกับพันธบัตรคลังซึ่งกระทรวงการคลังเป็นผู้ออก บทบัญญัตินี้ก็เป็นบทชั่วคราวและจะยกเลิกไปเองเมื่อสิ้นสุดภาวะสงคราม เช่นเดียวกันกับที่การผูกบาทติดอยู่กับเย็นจะเลิกไป

๑๑. เท่าที่ได้กล่าวมานี้เป็นเรื่องกฎหมาย และนับว่าพอแก่ความประสงค์ในที่นี้แล้ว ส่วนข้อเท็จจริงนั้นปรากฏว่า ตั้งแต่เกิดสงครามเป็นต้นมา เงินตราที่ออกใช้เพิ่มขึ้นเป็นอันมากเพราะเหตุต่อไปนี้ คือ (ก) ฝ่ายญี่ปุ่นต้องการเงินเพื่อใช้จ่ายในการทหารในประเทศไทย ซึ่งในที่สุดก็กระทำให้ต้องจำหน่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับเย็น (ข) รายได้ของรัฐบาลไม่พอกับรายจ่าย กระทำให้ต้องจำหน่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับพันธบัตรคลัง (ค) ดุลย์แห่งการชำระหนี้ระหว่างประเทศหนักอยู่ข้างฝ่ายไทย กระทำให้ต้องจำหน่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับเย็น

๑๒. เมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๗ ธนบัตรออกใช้มีราคา ๘๖๕,๑๒๐,๓๔๘ บาท เพิ่มขึ้นจากเมื่อ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๑ ถึง

ร้อยละ ๑๙๑ รายการจนบัตรออกใช้แจ้งในใบแนบ ๑ ทุนสำรองประจำวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๗ แจ้งในใบแนบ ๒ ท้ายบันทึกนี้

๑๓. ได้กล่าวมาแล้วในข้อ ๑๐ ข้างบนนี้ว่า การแลกเปลี่ยนยาทกับเย็นและเงินตราประเทศอื่นอีกบางประเทศนั้นตั้งอยู่ในเสถียรภาพ แต่เมื่อปริมาณแห่งเงินตราได้เพิ่มขึ้นมากและไม่มีที่สิ้นสุด และจำเพาะเย็นในเวลาที่สินค้าลดน้อยลงมากเรื่อย ๆ ไปดังนี้ ผลที่เกิดขึ้นก็เย็นอย่างอื่นมิได้นอกจากว่ากำลังซื้อภายในแห่งเงินตราเสื่อมลงไปมากเย็นลำดับ ประเทศไทยกำลังประสบกับภาวะเงินเฟ้อ กล่าวคือ อุปทานแห่งเงินเพื่อซื้อของและบริการนั้นได้เพิ่มขึ้นโดยไม่มีส่วนสัมพันธ์กับอุปทานแห่งของและบริการที่จะซื้อได้

ฐานะเครดิต

๑๔. เมื่อปริมาณแห่งเงินตราที่ออกใช้นั้นเพิ่มขึ้น เงินฝากธนาคารก็เพิ่มขึ้นด้วย และเงินสดสำรองของธนาคารก็เพิ่มขึ้นตามไป เมื่อธนาคารมีตัวเงินสดมากขึ้นดังนี้ ก็ย่อมอยู่ในฐานะที่จะให้กู้ยืมได้ง่ายกว่าแต่ก่อน เพราะตราบใดที่ประชาชนยังเชื่อถือในธนาคารอยู่ ตราบนั้นธนาคารก็จำเย็นต้องมีเงินสดไว้แต่เพียงส่วนหนึ่งของเงินที่รับฝาก การที่ธนาคารให้กู้ยืมนั้นเล่าก็ย่อมเย็นการเพิ่มกำลังซื้อของประชาชนขึ้นอีก จึงช่วยทำให้ค่าภายในของยาทยิ่งเสื่อมลงไปอีก

๑๕. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ รัฐบาลได้พยายามที่จะควบคุมปริมาณแห่งเครดิต โดยมีหลักการบังคับให้ธนาคารพาณิชย์ดำรงไว้ซึ่งเงินสดสำรองที่ธนาคารกลางเป็นจำนวนตามที่ธนาคารกลางจะกำหนดเป็นครั้งคราวไป บทบังคับที่กล่าวนี้อาศัยทฤษฎีที่ว่า ในประเทศที่ยังขาดตลาดเงินและระบบการธนาคารพาณิชย์ที่เจริญแล้ว การควบคุมปริมาณแห่งเครดิตนั้นมีวิธีกระทำได้แต่วิธีเดียว คือ ต้องมีอำนาจทางกฎหมายในอันจะกำหนดและเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนระหว่างเงินสดสำรองของธนาคารพาณิชย์กับหนี้สินของธนาคารเหล่านั้นในประเภทเงินฝาก เมื่อมีอำนาจดังกล่าวนี้แล้ว ธนาคารกลางก็สามารถตัดอุปทานแห่งเครดิตให้ขาดจากเงินสดสำรองของธนาคารพาณิชย์ได้ กล่าวคือ ในกรณีที่ธนาคารพาณิชย์มีเงินสดเพิ่มขึ้น ธนาคารกลางก็อาจจัดมิให้เครดิตพลอยเพิ่มตามขึ้นไปด้วย โดยวิธีขึ้นอัตราเงินสดสำรองที่ธนาคารพาณิชย์ต้องดำรงไว้ และในกรณีที่ธนาคารพาณิชย์มีเงินสดลดน้อยลง ธนาคารกลางก็อาจจัดมิให้เครดิตพลอยลดตามลงไปด้วย โดยวิธีลดอัตราเงินสดสำรองที่กล่าวแล้ว ผลจึงเป็นว่าธนาคารพาณิชย์มีเงินสดสำรองมากน้อยเท่าใดก็ตาม ธนาคารกลางจะสามารถบังคับให้มีเครดิตหมุนเวียนมากหรือน้อยได้ ตามแต่จะจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งสังคม

๑๖. แต่ทฤษฎีนี้หาได้นำมาใช้โดยบริบูรณ์ไม่ ในปัจจุบันนี้ธนาคารพาณิชย์จะต้องมีเงินสดสำรองเป็นอัตราตายตัว คือไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ของหนี้สินประเภทเงินฝาก และจะต้องถือหลักทรัพย์รัฐบาลไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๐ ของหนี้สินประเภทนั้น บทบังคับนี้ไม่ทำให้ปริมาณแห่งเครดิตยุบตัวลงในขณะที่ควรต้องยุบ แต่ก็ยังมีประโยชน์อยู่ข้างที่ทำให้ขยายตัวออกได้แต่โดยช้า ตัวเลขของธนาคารพาณิชย์ที่เกี่ยวกับเรื่องนี้แจ้งในใบแนบ ๓

สรุปฐานะ
การเงินปัจจุบัน

๑๗. เงินตราที่ออกใช้กำลังขยายตัวออกอย่างรวดเร็ว และเครดิตก็กำลังขยายตัวเหมือนกันแต่ช้ากว่า การที่เงินตราและเครดิตขยายตัวออกนั้นย่อมทำให้ประชาชนมีกรรมสิทธิ์ในกำลังซื้อเพิ่มขึ้น ค่าภายในของเงินเมื่อคิดออกเป็นหน่วยสินค้าก็ย่อมเสื่อมลง อนึ่ง เมื่อสินค้าขาเข้ามีปริมาณลดลง อาการที่เสื่อมอยู่แล้วก็ยิ่งทรุดลงอีก เลขดัชนีแสดงราคาขายส่งที่กระทรวงพาณิชย์ทำขึ้นแจ้งอยู่ในใบแนบที่ ๔ ท้ายนี้แล้ว เมื่อจะสรุปความลงโดยย่นย่อก็ต้องกล่าวว่าสถานการณ์ในปัจจุบันนี้ก็คือกำลังซื้อของเงินเสื่อมลงไปเป็นลำดับ และระดับราคาสินค้าก็สูงขึ้นไปเป็นลำดับ

ต่อไปนี้จะต้องพิจารณา *(เท่าที่จะพอพิจารณาได้ในชั้นนี้)* ว่าจะดำเนินนโยบายอย่างไรจึงจะลุถึงซึ่งวัตถุประสงค์ที่แจ้งในข้อ ๗ และจะกล่าวโดยย่อว่าจะต้องกระทำกิจการอย่างใดบ้างเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายนั้น

เสถียรภาพ
แห่งการปริวรรตเงิน

๑๘. เพื่อยังให้เกิดเสถียรภาพในการปริวรรตเงิน หรืออีกนัยหนึ่งเพื่อให้เงินตรามีค่าภายนอกประเทศเป็นเสถียรภาพนั้น จะปล่อยให้ค่าแห่งเงินตราเคลื่อนไหวได้โดยเสรี ไม่มีความสัมพันธ์กับเงินตราของบางประเทศหรือกับทองคำนั้นหาได้ไม่ เขตสเตอร์ลิงก์หรือกลุ่มเงินตราอื่น ๆ ได้เกิดขึ้นก็เพื่อป้องกันมิให้อัตราแลกเปลี่ยนเงินขึ้นลงมากมายเท่านั้น การผูกโยงเงินตรากับทองคำนั้นไม่จำเป็นต้องพิจารณา เพราะเป็นกิจที่ไม่เคยทำและไม่อาจทำได้ อนึ่ง ความเห็นในปัจจุบันก็ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดต้องการให้กลับไปสู่มาตราทองคำแบบเก่า ในขณะนี้มีการปรึกษาหารือเรื่องการจัดให้มีเงินตราระหว่างประเทศ แต่ข้อความที่ได้ทราบมาในเรื่องนี้ก็มีน้อย จึงยังไม่จำเป็นจะต้องคำนึงถึงในขณะนี้ เมื่อตัดเอาทองคำและเงินตราระหว่างประเทศออกไว้ก่อนแล้ว ก็ยังคงเหลือแต่การผูกโยงกับเงินตราต่างประเทศเท่านั้น และเงินตราต่างประเทศที่จะเลือกได้ก็มีปอนด์สเตอร์ลิงก์หรือเย็น อนึ่ง ในที่นี้กล่าวเพิ่มเติมได้ว่าถ้าหากในที่สุดจะเลือกเอาเงินตราอื่น เป็นต้นว่าเงินตราระหว่างประเทศ วิธีการที่จะต้องปฏิบัติก็คงไม่แตกต่างในหลักการจากที่จะกล่าวต่อไปนี้

๑๙. การค้าย่อมประกอบขึ้นด้วยการแลกเปลี่ยนของซึ่งกันและกัน เงินเป็นแต่เพียงปัจจัยที่ทำให้แลกเปลี่ยนได้สะดวก ฉะนั้น เมื่อประเทศไทยมีการค้าขายมากที่สุดกับประเทศใดก็ควรให้เงินบาทมีเสถียรภาพในการแลกเปลี่ยนกับเงินตราของประเทศนั้น อนึ่ง ถ้าเงินตราของประเทศนั้น

เองมีเสถียรภาพในการแลกเปลี่ยนกับเงินตราอื่น ๆ เงินตราไทยก็จะพลอยมีเสถียรภาพในการแลกเปลี่ยนกับเงินตรานั้น ๆ ด้วย เพื่อที่จะอธิบายต่อไปได้แน่นแจ้งก็จะสมมติว่าการค้าส่วนใหญ่ของประเทศไทยจะมีอยู่กับจักรภพบริติชอย่างแต่ก่อนอีก และจะสมมติว่าจะผูกโยงบาทเข้ากับสเตอร์ลิงก์ใหม่อีก

๒๐. ประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปก็คือ จะกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างบาทกับสเตอร์ลิงก์เท่าใด ปัญหามีอยู่ว่า จะกำหนดอัตราไว้ในระดับที่เป็นอยู่จริงในขณะที่จะยังเสถียรภาพให้เกิดขึ้นโดยไม่คำนึงว่าอัตรานั้นจะสูงต่ำอย่างไร หรือว่าจะมุ่งหมายกำหนดอัตราไว้ในระดับที่สูงกว่านั้น ในที่นี้ควรคำนึงว่า เมื่อค่าแลกเปลี่ยนของเงินตราขึ้นสูงก็ย่อมเป็นการส่งเสริมการนำสินค้าเข้ามา เป็นต้นว่าถ้าอัตราแลกเปลี่ยนเป็น ๑๑ บาทต่อ ๑ ปอนด์ การซื้อสินค้าราคา ๑ ปอนด์ก็จะซื้อได้ด้วยเงินเพียง ๑๑ บาท แต่สมมติว่าอัตราแลกเปลี่ยนกลายเป็น ๒๐ บาทต่อปอนด์ การซื้อสินค้าราคา ๑ ปอนด์นั้นก็จะต้องการเงินถึง ๒๐ บาท แต่การกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินสูงนั้นย่อมเป็นการเหนี่ยวรั้งการส่งสินค้าออกนอกประเทศ เพราะถ้าอัตราแลกเปลี่ยนเป็นเงินบาทได้เพียง ๑๑ บาทต่อปอนด์ ผู้ที่มีเงิน ๑ ปอนด์และต้องการซื้อสินค้าในประเทศไทย ก็จะหาเงินบาทได้เพียง ๑๑ บาท แต่ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนลดลงเป็น ๒๐ บาทต่อปอนด์ ผู้นั้นจะหาเงินบาทซื้อสินค้าได้ถึง ๒๐ บาท

ในทางตรงกันข้าม ถ้ากำหนดค่าแลกเปลี่ยนของเงินสกุลเมืองไว้ต่ำ ผลที่จะมีแก่การค้าก็จะกลับตรงข้ามกับที่กล่าวข้างบน กล่าวคือสินค้าขาออกจะได้รับการส่งเสริม และสินค้าขาเข้าจะถูกกีดกัน

อนึ่ง พึงสังเกตในที่นี้ว่า การส่งเสริมก็คือการเหนี่ยวรั้งก็คือ ย่อมจะมีผลเป็นการชั่วคราวเท่านั้น และผลนั้นจะหายไปในเมื่อสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ระดับราคาใหม่แล้ว

๒๑. ประเทศไทยผลิตข้าวที่มีคุณภาพดีที่สุด และควรเชื่อได้ว่าปีหนึ่ง ๆ จะมีข้าวเหลือพอส่งไปต่างประเทศได้ประมาณ ๑.๒ ล้านตันเป็นปกติ เพราะนาจะเสียมากมายก็นาน ๆ ครั้ง เมื่อสงครามเสร็จสิ้นลงแล้วก็ไม่น่าสงสัยว่าจะมีอุปสงค์ในข้าวเป็นอันมาก ดีบุก ยาง และไม้สักก็คงจะมีผู้ต้องการมากเหมือนกัน ฉะนั้น ถ้าหากค่าแลกเปลี่ยนของบาทไม่สูงจนเกินไป คือไม่สูงถึงขีดที่จะกีดกันการซื้อสินค้าเหล่านี้แล้ว ก็คงจะส่งสินค้าเหล่านี้ออกไปขายได้หมด ส่วนการนำสินค้าเข้ามานั้นเล่า ความต้องการสินค้าต่างประเทศเพื่อบริโภคและเพื่อสถาปนาบ้านเมืองก็มีอยู่มากหนักหนาและเป็นการด่วนด้วย เมื่อทางพิจารณามีอยู่เช่นว่านี้ ก็ส่อให้เห็นว่าในการขัดให้ค่าของเงินตราเป็นเสถียรภาพนั้นควรกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนไว้ในระดับที่สูง หรืออีกนัยหนึ่งควรส่งเสริมสินค้าขาเข้าให้มากที่สุดที่จะทำได้ โดยไม่ถึงแก่เหนี่ยวรั้งสินค้าขาออกไว้เกินควร อนึ่ง เมื่อพิจารณาจากด้านภายใน การขึ้นค่าแห่งบาทไม่น่าจะทำความยุ่งยากเกินไป อัตราค่าจ้างและค่าเช่ายังล้าหลังราคาสินค้าอยู่ไกล การปรับราคาสินค้าให้ลดลงมาหาค่าจ้างและค่าเช่าคงจะง่ายกว่าการปรับค่าจ้างและค่าเช่าให้สูงทันราคาสินค้า อีกประการหนึ่ง รัฐบาลมีหนี้สินต้องชำระในต่างประเทศมากอยู่ ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนเงินสูงก็จะชำระหนี้สินได้ด้วยเงินบาทจำนวนน้อยกว่า

แต่ควรเป็นที่เข้าใจด้วยว่า การขึ้นอัตราแลกเปลี่ยนเงินนั้น ไม่จำเป็นต้องหมายความว่าจะต้องขึ้นถึงอัตรา ๑๑ บาทต่อปอนด์

อัตรานั้นอาจเป็นอัตราที่ไม่พึงประสงค์ หรืออาจเป็นอัตราที่ไม่สามารถจะขึ้นไปถึงก็ได้ ความหมายในที่นี้มีแต่เพียงว่าควรจะมุ่งไปข้างสูง ไม่ใช่มุ่งข้างต่ำ การเสถียรกรณ์เงินตราจะกระทำจริงในอัตราเท่าใดจะต้องพิจารณาตามเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะที่จะยังให้เกิดเสถียรภาพ

๒๒. ถ้าจะเพียงแต่ประกาศในราชกิจจาว่ากำหนดว่าเท่านั้น ๆ บาทเท่ากับ ๑ ปอนด์ เสถียรภาพภายนอกจะเกิดขึ้นก็หาได้ไม่ การเสถียรกรณ์เงินตราหมายความว่า เจ้าหน้าที่เงินตราต้องพร้อมที่จะซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศที่เงินบาทผูกโยงอยู่ด้วยและต้องซื้อหรือขายทันทีเมื่อมีผู้เสนอขายหรือเสนอซื้อ สมมติว่าได้ตกลงจะคำรงค่าของเงินบาทให้อยู่ในอัตราเท่านั้น ๆ บาทต่อ ๑ ปอนด์ ธนาคารแห่งประเทศไทยก็จะต้องซื้อหรือขายปอนด์ในอัตราที่กล่าวนั้นทันทีเมื่อมีผู้เสนอขายหรือเสนอซื้อ การที่ต้องซื้อหรือขายทันทีเช่นนี้ก็นำไปสู่ปัญหาเรื่องทุนสำรอง เมื่อจะให้ธนาคารสามารถซื้อหรือขายสเตอร์ลิงก์ได้ทันทีในอัตราตายตัว ธนาคารก็จะต้องมีบัจจัยไว้สำหรับปฏิบัติการนั้น คือจะต้องมีทุนสำรองเป็นปอนด์สเตอร์ลิงก์และหรือทองคำ และทุนสำรองนั้นจะต้องพอเพียงแก่อุปสงค์ในปอนด์สเตอร์ลิงก์ด้วย เมื่อสิ่งอื่น ๆ คงที่อยู่ไม่เปลี่ยนแปลง อุปสงค์ในปอนด์สเตอร์ลิงก์จะมีปริมาณมากหรือน้อยก็ย่อมจะแล้วแต่ปริมาณของเงิน (*เงินตราและเครดิต*) ที่ออกใช้หมุนเวียนอยู่ เงินยิ่งมีมาก ทุนสำรองก็ยิ่งจะต้องมีมากเช่นกัน

๒๓. ทุนสำรองที่มีอยู่ในขณะนี้มีส่วนหนึ่งที่ถูกกักกันไว้ในต่างประเทศ และส่วนนี้ก็เป็นจำนวนมาก ทั้งจะเป็นอย่างไรต่อไปก็ยังทราบไม่ได้ ทุนสำรองอีกส่วนหนึ่งซึ่งมีจำนวนมากเหมือนกันนั้น ขณะนี้เป็น

เงินตราซึ่งเมื่อเสร็จสงครามแล้วก็อาจเสื่อมค่าได้ และคงจะแปลงเป็นทองคำหรือเป็นสเตอร์ลิงก์ไม่ได้ง่าย ๆ แต่ธนบัตรที่ออกใช้มีราคามากและยังเพิ่มอยู่เรื่อยไป ฉะนั้น เพื่อให้มีทุนสำรองที่ใช้ได้จริงเป็นจำนวนพอเพียงแก่ความต้องการก็จะต้องจัดการระงับการเฟ้อแห่งเงินตราเสียก่อนเป็นขั้นแรก การลดปริมาณแห่งเงินตราก็คงเป็นการจำเป็นต้องกระทำด้วย ในขั้นที่สองก็อาจจะจำเป็นต้องหาเครดิตเป็นสเตอร์ลิงก์ เพื่อใช้หนุนทุนสำรองเท่าที่มีอยู่นั้นเป็นเวลาชั่วคราว เมื่อสิ่งอื่น ๆ คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง ค่าภายนอกแห่งบาทนั้นจะดำรงไว้ได้หรือไม่ก็จะสุดแล้วแต่สิ่ง ๒ ประการต่อไปนี้เป็นปฐม คือ ปริมาณของเงินที่ออกใช้หมุนเวียน และจำนวนแห่งทุนสำรองที่ใช้ได้จริง

๒๔. เพื่อให้การเฟ้อแห่งเงินตราสิ้นสุดลง งบประมาณแผ่นดินจะต้องเป็นดุลยภาพโดยแท้จริง กล่าวคือ รายจ่ายทั้งหมดไม่ว่าจะเรียกว่ารายจ่ายประเภทใดหรือเกิดขึ้นเพราะเหตุใดจะต้องมีรายได้จากภาษีอากรมาให้คุ้ม ถ้าจำเป็นจริงจะกู้เงินมาจ่ายบ้างก็ได้ แต่ควรกระทำแต่ในขั้นแรกเท่านั้น อนึ่ง งบประมาณแผ่นดินนั้นยังจะต้องดำรงไว้ให้เป็นดุลยภาพตลอดไปด้วย การออกธนบัตรเพื่อใช้จ่ายในราชการซึ่งไม่เคยปรากฏในประวัติการเงินของไทยมาก่อนก็จะต้องเลิกทันที ธนบัตรควรจำหน่ายเฉพาะเพื่อความต้องการของธุรกิจและการค้าที่ชอบเท่านั้น

๒๕. การลดปริมาณเงินตราที่ออกใช้นั้นมีอยู่หลายวิธี ต่อไปนี้จะเสนอเพียงสองวิธี คือที่เห็นว่าจะไม่เป็นภาระหนักเกินควร ประการที่หนึ่ง พันธบัตรคลังที่ได้ออกแลกเปลี่ยนกับธนบัตรจะถึงกำหนดต้องไถ่ถอนคืนเป็นระยะ ๆ ไป เงินที่จะใช้ชำระนั้นควรตั้งงบประมาณไว้จ่าย หรืออีก

นัยหนึ่งก็คือเอาเงินรายได้มาใช้หนี้ และเมื่อสิ้นปีลงแล้วยังมีรายได้เหลือจ่ายเท่าไรก็ควรใช้เงินเหลือจ่ายนั้นชำระหนี้ลอยรายนี้เสียด้วย ประการที่สอง ถ้าหากวิธีนี้ยังได้ผลไม่พอเพียงก็ยังมีอีกวิธีหนึ่งซึ่งอาจใช้เพิ่มเติมได้ คือ ขณะนี้ธนาคารแห่งประเทศไทยยังออก *ธนบัตรรัฐบาล* อยู่ ยังหาได้ออก *บัตรของธนาคาร* เองไม่ การลดปริมาณแห่งเงินตราที่ออกใช้นั้น ถ้าใช้วิธีต่อไปนี้ก็คงได้ผลรวดเร็ว คือจัดการถอนธนบัตรรัฐบาลกลับคืน แล้วจ่ายบัตรธนาคารและใบสำคัญเงินฝากแลกเปลี่ยนกับธนบัตรเหล่านั้น ในการแลกเปลี่ยนที่กล่าวนี้จะจ่ายบัตรธนาคารร้อยละเท่าใดและจ่ายใบสำคัญร้อยละเท่าใดก็กำหนดขึ้นโดยอาศัยเกณฑ์ที่ว่าจะต้องการให้มีบัตรธนาคารหมุนเวียนเพียงเท่าใด อนึ่ง ใบสำคัญเงินฝากนั้นไม่จำต้องมีดอกเบี้ย *(หรือถ้าจะมีก็แต่พอเป็นธรรมเนียม)* ส่วนระยะเวลาและเงื่อนไขแห่งการไถ่ถอนคืนนั้นต้องรอไว้กำหนดขึ้นต่อเมื่อจะถึงเวลาออกใบสำคัญ และต้องอาศัยเหตุการณ์แวดล้อมที่เป็นอยู่ในขณะนั้นเป็นเกณฑ์ การจ่ายใบสำคัญเงินฝากแลกเปลี่ยนกับธนบัตรย่อมเป็นการกักกันเงินสดไว้ส่วนหนึ่ง และจะมีผลกระทบกระเทือนไปได้หลายทาง จึงเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาต่อไปอีก

๒๖. การหาเครดิตเป็นสเตอร์ลิงก์เพื่อหนุนทุนสำรองที่มีอยู่นั้นอาจจะเป็นความจำเป็นก็ได้ แต่ถ้าหากงบประมาณแผ่นดินเป็นดุลยภาพโดยแท้จริง และได้เลิกการพิมพ์ธนบัตรเพื่อการใช้จ่ายของรัฐบาลแล้ว เครดิตที่อาจต้องการนั้นก็คงจะพอหาได้

๒๗. เพื่อให้เป็นที่แน่นอนว่าการปริวรรตเงินจะตั้งอยู่ในเสถียรภาพ ก็ยังจะต้องมีการควบคุมการปริวรรตเงินไปพลางก่อน

ปอนด์สเตอร์ลิงก์และเงินตราต่างประเทศที่มั่นคงซึ่งจะได้มาเป็นค่าสินค้าขาออกของไทยนั้นจะต้องรวมเข้ามาไว้ในมือของธนาคารกลาง และจะต้องตรวจพิจารณาอุปสงค์ในเงินตราต่างประเทศด้วย ในการตรวจพิจารณาอุปสงค์ที่กล่าวนั้น ถ้าเห็นจำเป็นก็จะต้องตัดทอนลงไปเท่าที่เห็นว่าไม่สำคัญจริง ทั้งนี้เพื่อสะสมเงินตราต่างประเทศขึ้นไว้ก้อนหนึ่งสำหรับใช้หนี้เครดิตที่กล่าวแล้วข้างบน และสำหรับก่อให้เกิดทุนสำรองอันพอเพียงด้วย เมื่อได้สะสมเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนพอเพียงแก่ความประสงค์ที่กล่าวนี้แล้ว การควบคุมการปริวรรตเงินก็จะได้ปฏิบัติหน้าที่เสร็จสิ้นสมประสงค์ และจะยกเลิกเสียได้

เสถียรภาพภายใน

๒๘. การระงับการเฟ้อแห่งเงินตรา และการลดปริมาณแห่งเงินตราลงนั้น จะมีผลให้ค่าภายในของบาทสูงขึ้น ค่าที่สูงขึ้นแล้วนั้นจะต้องยังไว้ให้อยู่ในเสถียรภาพด้วย เสถียรภาพภายใน หรืออีกนัยหนึ่งเสถียรภาพแห่งค่าภายในของเงินตราเมื่อคิดออกเป็นหน่วยสินค้า จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อปริมาณแห่งเงิน (*เงินตราและเครดิต*) ที่หมุนเวียนอยู่นั้นเพิ่มขึ้นหรือลดลงตามความต้องการของการค้าและธุรกิจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง อุปทานแห่งเงินสำหรับใช้จ่ายจะต้องเปลี่ยนแปลงให้ได้ขนานกับอุปทานแห่งของและบริการที่จะซื้อได้ เมื่อใดอุปทานแห่งเงินเพิ่มขึ้นโดยที่อุปทานแห่งของและบริการมิได้เพิ่มขึ้นด้วย เมื่อนั้นภาวะเงินเฟ้อก็เกิดขึ้น และผลที่ตามหลังมาก็คือสินค้ามีราคาแพงขึ้น ในกรณีที่กลับกัน คือเมื่ออุปทานแห่งเงินลดลงโดยที่อุปทานแห่ง

ของและบริการมิได้ลดลงด้วย ภาวะเงินแฟบก็เกิดขึ้น และผลที่ตามมาก็คือราคาสินค้าลดลง เพราะฉะนั้น วัตถุประสงค์แห่งระบบเงินตราทุกระบบจึงอยู่ที่จะหาความยืดหยุ่น หรืออีกนัยหนึ่งจะทำให้ปริมาณแห่งเงินที่หมุนเวียนอยู่นั้นเพิ่มหรือลดได้ตามการเพิ่มหรือลดแห่งสินค้าและบริการบรรดาที่แลกเปลี่ยนกัน โดยอาศัยเงินตรานั้นเป็นปัจจัย

๒๙. เมื่อก่อนสงครามนี้เงินตรามีความยืดหยุ่นได้ก็โดยอาศัยมาตราปริวรรตเงิน ซึ่งเป็นเครื่องทำให้ปริมาณแห่งเงินตราเพิ่มหรือลดได้ คือเมื่อดุลย์แห่งการค้าเอียงมาข้างฝ่ายไทย ทุนสำรองก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น และปริมาณเงินตราก็ขยายตัวออกไปเอง และเมื่อดุลย์แห่งการค้าเอียงไปทางต่างประเทศ ทุนสำรองก็ลดลง และปริมาณเงินตราก็ลดลงไปเอง การใช้มาตราปริวรรตสเตอร์ลิงก์เพื่อให้ได้มาซึ่งเสถียรภาพภายนอกก็ได้เสนอไว้แล้วในข้อ ๑๙ การใช้มาตราปริวรรตอันนี้ประกอบกับวิธีการที่จะกล่าวต่อไปก็น่าจะพอทำให้เกิดเสถียรภาพภายในได้ตามสมควร

๓๐. ประการที่หนึ่ง พระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๔๘๔ ซึ่งบัญญัติให้จำหน่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับพันธบัตรคลังได้นั้น จะยกเลิกไปเองเมื่อสงครามสิ้นสุดลง พระราชบัญญัตินี้ควรปล่อยให้เลิกล้มไปได้ จะได้เป็นทางป้องกันมิให้เกิดเงินเฟ้อ และถ้าได้จัดให้งบประมาณแผ่นดินเป็นดุลยภาพแท้จริงดังที่เสนอไว้ในข้อ ๒๔ แล้ว ก็จะไม่มีความจำเป็นต้องต่ออายุพระราชบัญญัติที่กล่าว อนึ่ง ระบบเงินตราที่จะสถาปนาขึ้นใหม่นั้นจะต้องมีบทบัญญัติในทางที่จะป้องกันเงินเฟ้อไว้ด้วย เฉพาะอย่างยิ่งป้องกันมิให้จำหน่ายธนบัตรเพื่อการใช้จ่ายของรัฐบาล

๓๑. ประการที่สอง จะต้องยอมรับหลักการที่ถือกันอยู่ทั่วโลกแล้วว่าธนาคารกลางจะต้องเป็นอิสระไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง จะได้มีเสรีในอันจะดำเนินนโยบายทำให้ค่าแห่งยาทสถิตย์เสถียรอยู่ได้ เสรีภาพจากการเมืองนี้เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับการคุมครองเงินตรา เมื่อคำนึงถึงพฤติการณ์ที่เป็นอยู่ พระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทยก็ได้บัญญัติให้มีเสรีภาพเช่นนี้เป็นอย่างมากอยู่แล้ว เสรีภาพอันแท้จริงนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการปฏิบัติของรัฐบาล มากกว่าการแก้ไขเปลี่ยนแปลงตัวหนังสือ

๓๒. ประการที่สาม ได้อธิบายไว้แล้วในข้อ ๕ ว่า กรรมสิทธิ์ของประชาชนที่มีอยู่เหนือกำลังซื้อนั้นหาได้อยู่แต่ที่เงินตราที่มีอยู่ในมือเท่านั้นไม่ หากอยู่ที่สิทธิออกเช็คด้วยอีกโสดหนึ่ง และสิทธิอันนั้นจะมีเพียงใดก็แล้วแต่ระบบเครดิตจะเป็นไปอย่างไร การดำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพแห่งค่าภายในของเงินตราจึงไม่เพียงแต่จะต้องควบคุมเงินตราเท่านั้น หากจะต้องควบคุมเครดิตไปด้วยกัน เรื่องนี้จะกล่าวในข้อต่อไป

สถานะเครดิต ที่มั่นคง

๓๓. ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เครดิตหรือสิทธิออกเช็คนั้นเป็นเงินไม่น้อยไปกว่าที่เงินตราเป็นเงิน ข้อความที่ว่าเงินตราต้องมีความยืดหยุ่นจึงใช้ได้เหมือนกันสำหรับเครดิต เพื่อให้เป็นที่แน่นอนว่าจะมี

เสถียรภาพภายใน การควบคุมเครดิตก็จำเป็นเท่ากันกับการควบคุมเงินตรา เครื่องมือและวิธีการควบคุมเครดิตที่ใช้ในประเทศที่เจริญแล้ว เช่นตลาดเงินกู้ระยะเวลาสั้นและนโยบายช้อลดนั้นยังไม่มีจะใช้ในประเทศไทย ในประเทศทั้งปวงที่ยังไม่เจริญถึงขีดที่มีเครื่องมือเหล่านี้ใช้ การควบคุมเครดิตจะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจทางกฎหมาย ทฤษฎีนี้ได้อธิบายไว้แล้วในข้อ ๑๕

๓๔. พระราชบัญญัติควบคุมเครดิตซึ่งใช้อยู่ในบัจจุบันย่อมเป็นผลแห่งการอลุ่มอล่วยเท่านั้น จึงควรยกเลิกเสียได้ แล้วควรออกกฎหมายใหม่ให้ธนาคารกลางสามารถควบคุมปริมาณเครดิตได้อย่างจริงจัง อนึ่ง เมื่อสามารถควบคุมปริมาณแห่งเครดิตได้แล้ว ธนาคารอาจจะใช้กำลังทางอื่นที่มีอยู่แล้วประกอบเข้าด้วย อันจะเป็นผลให้ธนาคารสามารถควบคุมราคาแห่งเครดิตได้ด้วย การควบคุมเครดิตที่กระทำด้วยความสุขุมรอบคอบนั้นเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้ประเทศมีสถานะเครดิตมั่นคง กล่าวคือ มีระบบเครดิตที่จะสนับสนุนการผลิตและการค้าให้เจริญขึ้นด้วยดี และไม่สนับสนุนธุรกิจที่เป็นการเสี่ยง

สรุปความ

๓๕. วัตถุประสงค์แห่งนโยบายการเงินได้แก่ เสถียรภาพแห่งค่าของเงินตรา และสถานะเครดิตที่มั่นคง วิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงซึ่งวัตถุประสงค์นั้น ได้เสนอมาข้างต้นแล้ว และสรุปลงได้ดังต่อไปนี้ คือ

(๓) ระงับภาวะเงินเฟ้อเพื่อเสถียรกรณ์ค่าของบาท ซึ่งถ้ากำหนดให้อยู่ในระดับค่อนข้างสูงได้ก็ยิ่งดี การเสถียรกรณ์ค่าแห่งบาทนั้นจะต้องกระทำการต่อไปนี้ด้วย เพื่อสนับสนุนให้เป็นผลสำเร็จ คือ

(๒) ลดปริมาณแห่งเงินตราลงมาโดยการไถ่ถอนหนี้ลอย และถ้าจำเป็นก็โดยวิธีอื่น ๆ อีก

และ (๓) ทำให้งบประมาณแผ่นดินเป็นดุลยภาพโดยเร็วที่สุด จะได้มีรายได้ภาษีอากรพอแก่รายจ่ายประจำและรายจ่ายลงทุน โดยมิต้องอาศัยวิธีทำให้เงินเฟ้อหรือกู้เงิน

และ (๔) ให้มีธนาคารกลางที่เป็นอิสระสำหรับควบคุมเงินตราและเครดิตเพื่อประโยชน์ของสังคมเป็นส่วนรวม

และ (๕) ถ้าจำเป็น ก็กู้เงินจำนวนหนึ่ง [ก] เพื่อชดเชยรายได้ที่ไม่พอกับรายจ่าย (ถ้าหากยังไม่สามารถจัดให้งบประมาณเป็นดุลยภาพได้) เฉพาะในขั้นแรกแห่งการสถาปนาการเงินใหม่ และ [ข] เพื่อหนุนค่าภายนอกแห่งบาทไว้จนกว่าจะสะสมทุนสำรองได้พอเพียง การสะสมนั้นใช้วิธีควบคุมการปริวรรตและรวมแหล่งกลางปริวรรต

๓๖. เป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้วโดยทั่วไปว่า ยี่ปุ่นเป็นยี่ที่สงครามจะแตกหัก ปัญหามีอยู่แต่ในเรื่องเวลาเท่านั้น ถ้าจะให้บ้าน

เมื่องกลับคืนสู่ภาวะปกติก็จะต้องสถาปนาระบบเงินตราขึ้นใหม่ วัตถุประสงค์แห่งนโยบายการเงินที่ได้ระบุไว้ในข้อ ๗ นั้นย่อมเป็นวัตถุประสงค์ที่ไม่มีปัญหาจะโต้แย้ง สิ่งที่จะต้องพิจารณาก็คือนโยบายที่จะบรรลุถึงซึ่งวัตถุประสงค์นั้น ๆ รวมตลอดถึงวิธีปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบาย วิธีการที่เสนอในบันทึกนี้ถ้าจะว่าในหลักการก็ไม่ต่างไปจากที่ได้ใช้มาแล้วในการสถาปนาเงินตราประเทศยุโรป เช่นออสเตรียและฮังการีหลังจากสงครามโลกครั้งก่อน แต่ถึงอย่างไรก็ดี ความเห็นที่เสนอมานี้ถือว่ายังไม่เด็ดขาด เพราะเสนอมาด้วยเจตนาที่จะให้ใช้เป็นมูลฐานแห่งการปรึกษาหารือเท่านั้น ในขั้นนี้จะต้องวินิจฉัยนโยบายเสียก่อน การวินิจฉัยเด็ดขาดยังทำไม่ได้ในขณะนี้ แต่อย่างน้อยก็ควรจะเริ่มพิจารณากิจการบางอย่างที่จำเป็นจะต้องกระทำ เช่นการระงับภาวะเงินเฟ้อและการทำงบประมาณให้เป็นดุลยภาพเป็นต้น วัตถุประสงค์ที่กล่าวข้างต้นแล้วนั้นจำเป็นต้องบรรลุถึงให้ได้ในวันหนึ่ง และในการนี้ก็มีงานหลายอย่างซึ่งจะต้องคิดวางแผนและจัดทำขึ้น.

๑๕ สิงหาคม ๒๔๘๗

ตารางที่ 1

ธนบัตรหมุนเวียน

ปี	เดือน	บาท	ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔=๑๐๐
2482	กันยายน	163,232,498	55
2483	ธันวาคม	234,775,722	79
2484 (1941)	ธันวาคม	297,344,079	100
2485 (1942)	มิถุนายน	331,098,943	111
	ธันวาคม	392,724,060	132
2486 (1943)	มิถุนายน	454,620,348	153
	ธันวาคม	657,620,348	221
2487 (1944)	มกราคม	671,620,348	226
	กุมภาพันธ์	703,120,348	236
	มีนาคม	729,220,348	245
	เมษายน	770,120,348	239
	พฤษภาคม	809,620,348	272
	มิถุนายน	865,120,348	291

ตารางที่ 2

ธนบัตรหมุนเวียนและทุนสำรอง ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๗

ธนบัตรหมุนเวียน ๔๖๕,๑๒๐,๓๔๘ บาท

ทุนสำรอง

ชนิด	*ปริมาณหรือจำนวน*	*มูลค่าคิดเป็นบาท*	*ร้อยละของธนบัตรหมุนเวียน*	*หมายเหตุ*
ทองคำ	กรัมบริสุทธิ			
ในประเทศ	29,188,703,859	140,105,779	16.19	
ฝากไว้ในประเทศญี่ปุ่น	31,011,104,600	148,503,30	17.20	
เงินเยน	เยน			
	291,500,000	291,500,000	33.69	
พันธบัตรรัฐบาล	บาท			
	167,900,000	167,900,000	19.40	
		748,359,081	86.50	
ทองคำ	กรัมบริสุทธิ			
ฝากไว้ในสหรัฐอเมริกา	7.998.030.162	38.330.345	4.43	ถูกยึดไว้ในสรอ.
ปอนด์สเตอร์ลิงก์และหลักทรัพย์สเตอร์ลิงก์	ปอนด์สเตอร์ลิงก์			
	15,406,251—3—0	265,753,896	30.71	ถูกยึดไว้ในประเทศอังกฤษ
		1,052,503,322	121.61	

หมายเหตุ (๑) ทองคำกรัมบริสุทธิละ ๔.๘๐ บาท

(๒) ๑ เยน เท่ากับ ๑ บาท

(๓) ๑๓๙.๒๓๒๔ เพ็นนี เท่ากับ ๑ บาท หรือ ๑๗.๒๔ บาท เท่ากับ ๑ ปอนด์สเตอร์ลิงก์

ตารางที่ 3

ธนาคารพาณิชย์

เงินสดสำรอง

ปี	เดือน	เงินฝาก	จำนวน	ร้อยละของเงินฝาก	เงินให้กู้ยืม	พันธบัตรรัฐบาล (เงินกู้ภายในประเทศ)
พ.ศ.		บาท	บาท	%	บาท	บาท
2482	กันยายน	56,044,200	8,585,000	15.32	30,420,300	459,000
2483*	ธันวาคม	64,761,800	14,962,200	23.10	37,870,500	3,281,800
2484**	ธันวาคม	59,963,100	8,280,600	13.80	40,946,200	4,332,400
2485	มิถุนายน	82,876,300	18,585,500	22.44	34,567,200	12,105,600
+	ธันวาคม	100,763,000	33,957,500	33.70	27,522,900	23,363,700
2486	มิถุนายน	127,483,800	41,316,700	32.40	47,131,500	32,531,400
	ธันวาคม	129,085,700	51,531,400	39.92	50,133,200	42,422,000
2487	มกราคม	127,040,100	49,211,400	38.73	50,021,300	42,402,000
	กุมภาพันธ์	134,822,900	55,008,800	40.80	45,659,500	42,231,000
	มีนาคม	133,779,400	53,928,100	40.31	46,804,100	43,604,900
	เมษายน	137,440,800	49,123,100	35.74	49,398,100	47,548,900
	พฤษภาคม	146,558,800	54,362,800	37.09	54,285,700	47,547,100
	มิถุนายน	153,485,400	67,446,500	43.37	59,964,700	48,234,100

หมายเหตุ ๑. ไม่รวมตัวเลขของธนาคารชาเตอร์ ฯ สาขาภูเก็ต

๒. เงินฝาก เป็นยอดก่อนหักบัญชีระหว่างธนาคาร

* ธนาคารแห่งเอเชียเพื่อการอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมเริ่มกิจการในระหว่างปีนี้

** ธนาคารนครหลวงจำกัดเริ่มกิจการในระหว่างปีนี้ ส่วนธนาคารฮ่องกง ฯ ธนาคารชาเตอร์ ฯ ธนาคารเมอร์แคนไทล์ ธนาคารกวางตุ้ง และธนาคารซีไฮทง หยุดดำเนินการเนื่องจากสงครามเอเชียบูรพาอุบัติขึ้น

\+ ธนาคารไทยจำกัด เริ่มกิจการในปลายปีนี้ มีธนาคารพาณิชย์ดำเนินกิจการรวม ๑๐ ธนาคาร ในระหว่าง ๖ เดือนหลังของปีนี้ รวมทั้งธนาคารกวางตุ้งและธนาคารซีไฮทง จึงได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจการได้ใหม่

ตารางที่ 4

ร า ค า ข า ย ส่ ง

(๒๔๘๑ = ๑๐๐)

ปี และ เดือน		เลขดัชนี
2481		100.
2482		115.8
2483		170.0
2484		224.7
2485		249.2
2486	มกราคม–มิถุนายน	308.8
	กรกฎาคม	297.7
	สิงหาคม	303.7
	กันยายน	307.0
	ตุลาคม	321.4
	พฤศจิกายน	320.1
	ธันวาคม	341.3
2487	มกราคม	329.5
	กุมภาพันธ์	331.0
	มีนาคม	369.2
	เมษายน	385.9
	พฤษภาคม	378.6

(ตัวเลขข้างต้นได้รับความอนุเคราะห์จากกระทรวงพาณิชย์)

การบุรณะเงินตราภายหลังสงคราม*

๑. ความจำเป็นที่ต้องมีการบุรณะ

๑. ระบบเงินตราในปัจจุบันนี้อาศัยกฎกระทรวงการคลังที่ออกตามพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นหลัก พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ *(รวมทั้งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม)* ยังคงใช้อยู่แต่เฉพาะบทที่นับเป็นข้อปลีกย่อย แต่เมื่อสงครามที่ประเทศไทยกระทำอยู่นี้สิ้นสุดลง กฎหมายในภาวะฉุกเฉินจะเลิกล้มไป และพระราชบัญญัติเงินตราจะกลับใช้ใหม่ทุกบท

ระบบเงินตราที่บรรจุไว้ในพระราชบัญญัติเงินตรานั้นมีหลักการว่าให้ใช้สเตอร์ลิงก์เป็นมาตรากำหนดค่าของบาท และเทียบค่าไว้ ๑๑ บาทต่อปอนด์ อนึ่ง เพื่อดำรงไว้ซึ่งอัตราที่กล่าวนี้ จึงมีบทบัญญัติให้

---

*บันทึกนี้ทรงทำขึ้นเพื่อการพิจารณาของคณะกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อ ๒๖ ตุลาคม ๒๔๘๗

เจ้าหน้าที่เงินตราต้องซื้อหรือขายสเตอร์ลิงก์เมื่อมีผู้เรียกร้อง อัตราซื้อกำหนด ๑๐.๘๐ บาทต่อปอนด์ และอัตราขายกำหนด ๑๑.๒๐ บาทต่อปอนด์

เมื่อพิจารณาฐานะเงินตราในปัจจุบัน ก็เห็นได้ถนัดว่าเมื่อสงครามสิ้นสุดลงแล้วจะปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติเงินตราหาได้ไม่ และถ้าปล่อยปละละเลยไว้ไม่ปฏิบัติการบางอย่างก็จะไม่สามารถดำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพแห่งค่า *(หรือกำลังซื้อ)* ของบาทไม่ว่าในอัตราใด ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุใดจะอธิบายต่อไปนี้

๒. ความจำเป็นที่ต้องหาเงินให้ฝ่ายญี่ปุ่นใช้ในการทหาร และรายจ่ายของรัฐบาลเองในยามสงคราม ได้กระทำให้ภาวะเงินเฟ้อเกิดขึ้นแล้ว ธนบัตรออกใช้ในธันวาคม ๒๔๘๔ มีราคา ๒๙๗,๓๔๔,๐๗๕ บาท และในกันยายน ๒๔๘๗ มีราคาถึง ๑,๐๐๙,๑๒๐,๓๔๘ บาท เป็นการเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ ๒๓๙ อนึ่ง ถ้าแม้มิได้ใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครดิตเงินที่ธนาคารต่าง ๆ ให้กู้ยืมก็คงจะสูงกว่าที่เป็นจริงอีกมาก เมื่อเงินสำหรับใช้จ่าย *(คือเงินตราและเครดิตธนาคาร)* เพิ่มขึ้นเรื่อยไป แต่ของและบริการที่จะซื้อได้นั้นมิได้เพิ่มขึ้นด้วยตามส่วน ระดับราคาสินค้าในประเทศย่อมเป็นอย่างอื่นไม่ได้นอกจากสูงขึ้นเรื่อยไป หรือถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง กำลังซื้อแห่งบาทในประเทศตกต่ำลงโดยไม่หยุดยั้ง[1]

๓. อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราสกุลหนึ่งเป็นเงินตราอีกสกุลหนึ่งอันเป็นอัตราตามธรรมชาตินั้น ย่อมจะน้อมไปสู่ระดับเดียวกันกับ

---

1. โปรดดูทฤษฎีที่เรียกว่า Quantity Theory of Money ซึ่งมีคำอธิบายโดยสังเขปในใบแนบท้ายนี้

อัตราส่วนของกำลังซื้อแห่งเงินตราทั้งสอง กล่าวคือ กำลังซื้อแห่งเงินตราสกุลหนึ่งในประเทศของตนและกำลังซื้อแห่งเงินตราอีกสกุลหนึ่งในประเทศของตนนั้น เมื่อเทียบกันแล้วได้อัตราส่วนเท่าใดอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราทั้งสองย่อมเคลื่อนเข้าหาระดับแห่งอัตราส่วนนั้นเสมอไป เลขดัชนีราคาขายส่งเท่าที่มีในขณะนี้แสดงว่ากำลังซื้อแห่งบาทในประเทศไทยและกำลังซื้อแห่งสเตอร์ลิงก์ในประเทศอังกฤษนั้น เมื่อเทียบกันเข้าแล้วก็ได้อัตราส่วนที่ต่างไปจากเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ทั้งนี้เพราะกำลังซื้อแห่งบาทได้ตกต่ำลงมาก แต่กำลังซื้อแห่งปอนด์ได้ตกต่ำน้อยกว่า ฉะนั้น อัตราแลกเปลี่ยนอันเป็นธรรมชาติระหว่างบาทกับปอนด์จึงไม่อยู่ใกล้กับระดับ ๑๑ บาทต่อปอนด์ การที่จะดำรงไว้ซึ่งค่าของบาทในระดับ ๑๑ บาทต่อปอนด์ตามเดิมจึงเป็นกิจที่จะกระทำไปไม่สำเร็จ เพราะฝืนธรรมชาติ

อนึ่ง แม้การแลกเปลี่ยนเงินจะน้อมไปสู่อัตราอันเป็นธรรมชาติเสมอไปก็ตาม แต่อัตราแลกเปลี่ยนจริงย่อมขึ้นๆ ลงๆ สูงหรือต่ำกว่าอัตราธรรมชาตินั้นบ้างไม่ว่าในขณะใด วัตถุประสงค์อันหนึ่งแห่งการมีทุนสำรองเงินตราจึงอยู่ที่จะบังคับมิให้อัตราแลกเปลี่ยนขึ้นๆ ลงๆ หากให้ยืนที่อยู่ในระดับอันนับเป็นอัตราธรรมชาติ เมื่อพิจารณาทุนสำรองเงินตราที่มีอยู่ขณะนี้ก็จะเห็นว่า แม้จะสมมติว่าอัตราธรรมชาตินั้นใกล้เคียงกับ ๑๑ บาทต่อปอนด์ ทุนสำรองที่มีอยู่ก็คงไม่พอเพียงแก่การจัดให้อัตราแลกเปลี่ยนเป็นเสถียรภาพไม่ขึ้นๆ ลงๆ[2]

๔. เหตุสำคัญอันกระทำให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติเงินตราไม่ได้ ก็คือ ไม่สามารถที่จะดำรงไว้ซึ่งค่าของบาทในอัตราที่

2. โปรดดูทฤษฎีที่เรียกว่า Purchasing Power Parity Theory ซึ่งมีคำอธิบายโดยสังเขปในใบแนบ ๒ ท้ายนี้

กำหนดในพระราชบัญญัติ (*คืออัตรา ๑๑ บาทต่อปอนด์*) แต่การบูรณะเงินตรายังมีเหตุจำเป็นยิ่งไปกว่านั้นอีก กำลังซื้อแห่งบาทในประเทศมีแต่เสื่อมลงเป็นลำดับ ถ้าไม่จัดให้การเสื่อมค่านี้หยุดลง ก็จะดำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพแห่งกำลังซื้อนอกประเทศไม่ได้เลย ได้กล่าวมาแล้วข้างบนนี้ว่าอัตราแลกเปลี่ยนเงินสกุลหนึ่งเป็นอีกสกุลหนึ่งนั้นย่อมน้อมไปสู่ระดับเดียวกันกับอัตราส่วนของกำลังซื้อแห่งเงินนั้น ๆ ในประเทศของตน ฉะนั้น เมื่อกำลังซื้อแห่งบาทในประเทศไทยเสื่อมลงโดยไม่หยุดยั้ง แต่กำลังซื้อแห่งสเตอร์ลิงก์ในประเทศอังกฤษไม่เสื่อมลงเท่า ๆ กัน อัตราส่วนของกำลังซื้อก็ย่อมลดลงโดยไม่หยุดยั้ง อัตราแลกเปลี่ยนเงินจึงจะตกต่ำลงเรื่อยไป จะยืนที่มั่นคงอยู่ในระดับใด ๆ หาได้ไม่ ฉะนั้น เมื่อจะให้บาทมีค่าอันเป็นเสถียรภาพทั้งในและนอกประเทศ การบูรณะก็เป็นความจำเป็นแท้จริง

๒. จุดประสงค์แห่งการบูรณะ

๕. กำลังซื้อ (หรือ *ค่า*) แห่งหน่วยเงิน (*คือบาท*) ทั้งในและนอกประเทศนั้นจำเป็นจะต้องจัดให้ตั้งอยู่ในเสถียรภาพ เพราะถ้าไม่มีเสถียรภาพแล้ว การค้าและธุรกิจจะดำเนินไปได้ก็ด้วยความยากลำบาก และใช่แต่เท่านั้น แม้การปกครองแผ่นดินก็จะกระทำได้ด้วยความยากลำบากยิ่งเหมือนกัน ฉะนั้น จุดประสงค์แห่งบรรดาระบบการเงิน (*คือเงินตราและเครดิต*) จึงได้แก่เสถียรภาพแห่งหน่วยของเงิน

๖. บันทึกฉบับนี้จะว่าด้วยการบุรณะระบบเงินตราเท่าที่มีทางพิจารณาได้ในขั้นนี้ ความประสงค์ก็คือจะเสนอว่าจะควรกระทำกิจการที่เป็นสำคัญอย่างไรบ้างจึงจะเป็นทางให้ได้มาซึ่งระบบเงินตราอันมั่นคง กล่าวคือ ระบบที่จะกระทำให้กำลังซื้อแห่งบาททั้งในและนอกประเทศตั้งอยู่ในเสถียรภาพ

๓. มูลฐาน แห่งการบุรณะ

๗. การบุรณะต้องอาศัยหลักสองประการต่อไปนี้เป็นมูลฐาน คือ

(๑) การดำรงไว้ซึ่งดุลยภาพแห่งงบประมาณแผ่นดิน

และ (๒) การจัดตั้งหลักการเงินตราขึ้นให้ถูกต้อง เพื่อยังเสถียรภาพแห่งเงิน

๘. หลักสองประการข้างบนนี้พึ่งพิงกันอยู่ จะแยกออกจากกันหาได้ไม่ ดังจะเห็นได้ต่อไปนี้ เมื่อรัฐบาลมีรายจ่ายสูงกว่ารายได้และต้องจำหน่ายธนบัตรเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของรัฐบาลอยู่ตราบใด ตราบนั้นกำลังซื้อของบาทในประเทศก็จะเสื่อมลงเป็นลำดับโดยไม่มีทางแก้ไข และเมื่อ

กำลังซื้อในประเทศตกต่ำลงเช่นนั้น นอกจากมีผลกระทบกระเทือนในทางเศรษฐกิจหลายทาง ก็ยังกระทำให้กำลังซื้อนอกประเทศ *(ซึ่งวัดด้วยอัตราแลกเปลี่ยนเป็นเงินต่างประเทศ)* ต้องเสื่อมลงไปด้วยเป็นลำดับ อนึ่ง เมื่อรายจ่ายยังสูงกว่ารายได้อยู่ตราบใด ตราบนั้นภาวะแห่งเงินเฟ้อจะต้องมีอยู่เพราะรายจ่ายของรัฐบาล และเมื่อยังมีการทำให้เงินเฟ้ออยู่ตราบใด ตราบนั้นก็จะจัดให้มีเงินตราที่เป็นเสถียรภาพหาได้ไม่ เพราะเมื่อปริมาณแห่งของ *(รวมทั้งบริการ)* ไม่เพิ่มขึ้นตามส่วนที่ปริมาณแห่งเงินเพิ่มขึ้นแล้วไซร้ ของเหล่านั้นจะซื้อได้ก็แต่โดยต้องจ่ายเงินเพิ่มขึ้น เมื่อเงินตราไม่เป็นเสถียรภาพ งบประมาณก็จะเสียดุลยภาพอยู่ร่ำไป เพราะรายจ่าย *(และเฉพาะอย่างยิ่งรายจ่ายในเมืองต่างประเทศ)* จะเพิ่มขึ้นเรื่อยไป

อาศัยเหตุที่กล่าวมาแล้วนี้ ดุลยภาพแห่งงบประมาณและเสถียรภาพแห่งเงินจึงเป็นของคู่กัน จะมีอย่างหนึ่งแต่ไม่มีอีกอย่างหนึ่งหาได้ไม่

๔. หลักอันเป็นมูลฐานแห่งการบูรณะมีอยู่สองประการดังได้กล่าวมาแล้ว ต่อไปนี้จะเสนอว่ามีกิจการอันใดบ้างที่ควรได้รับการพิจารณา อนึ่ง กิจการที่จะกล่าวต่อไปนี้ย่อมเกี่ยวพันกับการเมือง แต่ในบันทึกฉบับนี้จะไม่คำนึงถึงการเมืองเลย หากจะเสนอความเห็นแต่เฉพาะจากแง่ที่นับเป็นเทคนิคเท่านั้น

๔. กิจการที่ต้องพิจารณาเพื่อการบูรณะ

(ก) ดุลยภาพแห่งงบประมาณ

๑๐. กิจที่พึงปฏิบัติเพื่อให้งบประมาณเป็นดุลยภาพนั้น อาจจัดไว้ได้ภายใต้หัวข้อ ๓ ข้อ คือ

ก] รายจ่าย

ข] รายได้

และ ค] ลักษณะปกครองการคลัง

๑๑. **รายจ่าย** ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ มาแล้วรายจ่ายสูงกว่ารายได้ทุกปี จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องลดรายจ่ายลงจากระดับปัจจุบันนี้โดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ อนึ่ง เมื่อคำนึงว่ารัฐบาลยังจะต้องมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นอีกมากในเวลาข้างหน้า การลดรายจ่ายปัจจุบันก็ยิ่งเป็นการจำเป็นมากขึ้น รายจ่ายที่จะเกิดขึ้นในเวลาข้างหน้านั้น มีตัวอย่างเช่น *(ก)* การชำระหนี้เงินกู้ที่เพิ่งได้กู้มาเมื่อเร็ว ๆ นี้ *(ข)* การบูรณะสินทรัพย์ที่มีอยู่ เช่น รถไฟเป็นต้น และ *(ค)* รายจ่ายตามข้อผูกพันที่อาจจะเกิดขึ้นใหม่

๑๒. เมื่อยังไม่มีการสอบสวนโดยละเอียดก็ยังเสนอไม่ได้ว่าการลดรายจ่ายจะควรจัดประการใดบ้าง ฉะนั้น จึงควรเริ่มต้น

สอยสวนเสียโดยเร็วที่สุด และแม้แต่ในระหว่างเวลาสงครามนี้ก็น่าจะยังมีทางที่จะตัดทอนรายจ่ายลงได้บ้างเหมือนกัน

๑๓. รายได้ ระบบภาษีอากรในปัจจุบันนี้อาศัยภาษีทางอ้อมเป็นส่วนใหญ่ จึงน่าจะมีพลเมืองเป็นจำนวนมากที่เสียภาษีน้อยอยู่หรือไม่เสียเลย อีกประการหนึ่ง การพึ่งภาษีทางอ้อมนี้ย่อมทำให้ระบบภาษีขาดความยืดหยุ่น คือ เมื่อถึงเวลาต้องการรายได้เพิ่มขึ้นก็จะเก็บเงินเพิ่มขึ้นไม่ได้โดยเร็ว และเมื่อถึงเวลาที่อาจลดภาระแห่งภาษีลงได้ การลดภาษีลงโดยให้เป็นธรรมนั้นก็ทำไม่ได้ง่าย

ส่วนภาษีทางตรงก็ตกหนักอยู่แก่บุคคลบางจำพวกซึ่งมีทางหนีได้น้อย คือจำพวกที่ได้รับเงินเดือนหรือค่าเช่า ฝ่ายบุคคลอีกจำพวกหนึ่งคือที่ประกอบการค้าหรือธุรกิจนั้นยังเสียภาษีน้อยกว่า ทั้งมีทางที่จะหนีภาษีได้ง่ายกว่ากันด้วย ความหนักอันตกอยู่ที่บุคคลที่มีรายได้ตายตัวนั้นก็ยิ่งจะหนักขึ้นไปอีกในขณะที่เงินเฟ้อ

๑๔. ข้อความที่กล่าวมาแล้วชวนให้เห็นว่า ควรบูรณะระบบภาษีโดยมีจุดประสงค์ต่อไปนี้ คือ

(ก) *เฉลี่ยภาระภาษีให้เป็นธรรมดียิ่งขึ้น*

(ข) *จัดให้ระบบภาษีมีความยืดหยุ่นยิ่งขึ้น เพื่อให้มีทางได้เงินรายได้เพิ่มขึ้นโดยเร็วเมื่อจำเป็น*

(ค) *ป้องกันการหลีกเลี่ยงภาษี*

การศึกษาในเรื่องนี้จะเริ่มต้นเสียก่อนที่สงครามสิ้นสุดลงก็เป็นการสมควร

๑๕. ลักษณะปกครองการคลัง สิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่งในเรื่องนี้ก็คือ ควรฟื้นฟูหลักการที่เรียกว่า Unity แห่งงบประมาณนั้นขึ้นใหม่ อีกประการหนึ่ง การควบคุมรายจ่ายต้องอาศัยการเผยแพร่ความรู้ด้วย การเผยแพร่นี้ควรขยายขึ้นโดยเร็วที่สุดเมื่อสงครามเสร็จสิ้นแล้ว

เพื่อประโยชน์สองประการที่กล่าวนี้จึงขอเสนอว่า

(ก) บรรดารายจ่ายทั้งปวงที่จะต้องจ่ายในปีหนึ่งๆ นั้นควรตั้งไว้ในงบประมาณประจำปีเดียว รายจ่ายใดๆ เมื่อมิได้ตั้งไว้ในงบประมาณก็ไม่ควรยอมให้จ่าย เว้นไว้แต่จะมีเหตุจำเป็นแท้จริงเกิดขึ้นกลางปี และถ้าในปีใดจำเป็นต้องจ่ายเงินนอกเหนืองบประมาณก็ควรเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติมโดยเร็วที่สุด และขณะที่เสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติมก็ต้องเสนอด้วยว่าจะมีรายได้ใหม่อย่างไรคุ้มรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น หรือว่าจะมีเงินเหลือจ่ายที่จะนำมาจ่ายได้

(ข) ในปีงบประมาณปีหนึ่งๆ ควรออกประกาศเป็นครั้งคราวโดยมีกำหนดไม่น้อยกว่าเดือนละครั้ง ว่าการเก็บเงินรายได้และการจ่ายเงินตามงบประมาณปีนั้นได้ดำเนินไปอย่างไร ทั้งนี้ควรแสดงตัวเลขรายได้รายจ่ายจริงตามประเภทในงบประมาณ เทียบกับตัวเลขสำหรับระยะเวลาเดียวกันในปีก่อน และตัวเลขในงบประมาณ

ประจำปีนั้นด้วย (อนึ่งงบประมาณรายได้ควรแสดงรายได้ตามประเภทที่ได้มา ไม่ใช่แสดงตัวเลขตามรายชื่อกรมที่บังเอิญเป็นผู้เก็บเงินนั้น ๆ)

(ข) เสถียรภาพแห่งเงิน

๑๖. การประชุมนานาชาติที่เบร็ตตอนวู้ดส์ได้ผลอย่างไรบ้าง ขณะนี้ยังไม่มีทางจะทราบได้ แต่การบูรณะเงินตราให้มีระบบมั่นคงนั้นเท่ากับเป็นการจัดบ้านของเราเอง แม้จะมีข้อตกลงระหว่างนานาชาติหรือมีสัญญากับชาติใดอย่างไรก็ย่อมมีกิจการบางอย่างอันนับเป็นมูลฐานซึ่งจะต้องจัดการเอง

๑๗. กิจที่พึงปฏิบัติเพื่อให้กำลังซื้อแห่งเงินเป็นเสถียรภาพนั้น ได้แก่

(ก) การกำหนดว่าจะเอาสิ่งใดเป็นมาตรฐานแห่งค่าของบาท

(ข) การกำหนดค่าของบาทเทียบกับสิ่งที่เป็นมาตรฐาน

(ค) การจัดระบบการควบคุมการจำหน่ายธนบัตร

(ง) การจัดให้มีทุนสำรองเพื่อดำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพแห่งค่าของบาท

(จ) การควบคุมการปริวรรตเงินไว้ชั่วคราว

(ฉ) การจัดระบบการควบคุมเครดิต

๑๘. **มาตรฐานแห่งค่า** เมื่อจะให้กำลังซื้อแห่งบาทนอกประเทศเป็นเสถียรภาพก็จะต้องผูกค่าของบาทเข้าไว้กับเงินตราของประเทศที่ไทยทำการค้าขายด้วยมากกว่าที่อื่น และเงินตรานั้นอยู่ในเสถียรภาพ เมื่อถึงเวลาแล้วก็คงจะบอกได้ว่าสิ่งที่จะเลือกเอาเป็นมาตรฐานนั้นจะควรเป็นสเตอร์ลิงก์หรือเป็นเงินตราต่างประเทศอื่นใด หรือเป็นเงินตราระหว่างประเทศ (ถ้ามี) เพื่อที่จะอธิบายได้สะดวก ต่อไปนี้จะสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจะใช้สเตอร์ลิงก์เป็นมาตรฐาน

๑๙. **การเทียบบาทกับสเตอร์ลิงก์** เมื่อถือไว้ก่อนแล้วว่าจะผูกบาทกับสเตอร์ลิงก์ ปัญหาต่อไปก็มีดังนี้ คือ

(ก) จะควรกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนบาทเป็นปอนด์ไว้เท่าใด อัตราที่จะกำหนดได้นั้นต้องพอเสมอกับอัตราแลกเปลี่ยนอันเป็นธรรมชาติระหว่างเงินตราทั้งสอง และอัตราแลกเปลี่ยนอันเป็นธรรมชาตินั้นย่อมเสมอกับอัตราส่วนของกำลังซื้อแห่งเงินตราทั้งสองในประเทศของตน[3] *ฉะนั้น ปัญหาจึงมีว่าจะหาอัตราส่วนนั้นได้อย่างไร ในการนี้จะต้องคำนึงไว้ว่าเลขดัชนีราคาสินค้านั้นจะใช้ได้เพียงเป็นเครื่องหมายที่ชี้ทางเท่านั้น*

(ข) จะควรจัดให้เงินแฟบ (deflation) ลงบ้างหรือไม่ ในระหว่างเวลาที่เงินเฟ้อ (inflation) นั้น ค่าจ้างค่าเช่าและดอกเบี้ยย่อมเพิ่มขึ้นช้ากว่าราคาสินค้า ภาวะอันนี้จะเห็นได้จากพฤติการณ์ปัจจุบัน ในระยะเวลาที่เงินแฟบ ค่าจ้าง ฯลฯ ก็จะยังคง

3. โปรดดูความในข้อ ๓ และใบแนบ ๒

ล้าหลังอยู่เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ราคาสินค้าจะลดลงมารวดเร็วยิ่งกว่าที่ค่าจ้าง ฯลฯ จะลดลง การที่จะจัดให้ราคาสินค้าได้ส่วนสัดกับค่าจ้าง ฯลฯ โดยเร็วนั้นจึงกระทำได้โดยวิธีทำให้เงินแฟบ คือลดจำนวนเงินที่หมุนเวียนอยู่นั้นให้น้อยลง ปัญหาจึงมีว่าจะควรกระทำให้เงินแฟบหรือไม่ ถ้ากระทำให้เงินแฟบลงได้ กำลังซื้อแห่งบาทในประเทศก็จะสูงขึ้น อัตราแลกเปลี่ยนอันเป็นธรรมชาติระหว่างบาทกับสเตอร์ลิงก์ก็จะสูงขึ้นด้วย จึงจะกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างบาทกับสเตอร์ลิงก์ให้สูงขึ้นได้ด้วย

(ค) ถ้าตกลงจะจัดให้เงินแฟบ จะลดปริมาณเงินที่หมุนเวียนอยู่นั้นด้วยวิธีใด วิธีที่อาจใช้ได้มีอยู่หลายวิธี ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณา

๒๐. ระบบการควบคุมการจำหน่ายธนบัตร

การจำหน่ายธนบัตรต้องมีการควบคุมเพื่อป้องกันมิให้มีทางเกิดเงินเฟ้อได้ประการหนึ่ง เพื่อให้แลกเปลี่ยนบาทเป็นสเตอร์ลิงก์หรือสเตอร์ลิงก์เป็นบาทได้เสมอไปในอัตราที่กำหนดไว้ประการหนึ่ง และเพื่อให้ปริมาณธนบัตรที่จำหน่ายยืดออกหรือหดเข้าได้อีกประการหนึ่ง กำลังซื้อของเงินทั้งนอกและในประเทศจะตั้งอยู่ในเสถียรภาพได้ก็ต่อเมื่อบาทและสเตอร์ลิงก์แลกเปลี่ยนกันได้ในอัตราที่กำหนดไว้ และปริมาณธนบัตรที่ออกใช้นั้นยืดหรือหดตัวเข้าขังหวะกันกับการเพิ่มลดแห่งปริมาณของและบริการ

ระบบการควบคุมการจำหน่ายธนบัตรมีอยู่สองประเภท คือ

(ก) ระบบที่เรียกว่า *fixed fiduciary system* ตามระบบนี้ธนาคารกลางมีอำนาจจำหน่ายธนบัตรได้ไม่เกินจำนวนหนึ่งซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมาย โดยมีหลักทรัพย์เป็นทุนสำรองมีราคาเท่ากับธนบัตรที่จำหน่าย และเมื่อจะจำหน่ายธนบัตรเกินจำนวนที่กำหนดในกฎหมายนั้นแล้ว ธนบัตรส่วนที่เกินนั้นต้องมีทองคำสำรองให้คุ้ม (สำหรับประเทศที่ไม่ใช้มาตราทองคำ ก็ต้องมีเงินตราต่างประเทศที่เงินตราพื้นเมืองผูกอยู่ด้วยนั้นแทนทองคำ) ระบบที่กล่าวนี้เป็นระบบของอังกฤษ

(ข) ระบบที่เรียกว่า *proportional reserve system* ธนบัตรที่จำหน่ายตามระบบนี้จะต้องมีทองคำสำรองไม่ต่ำกว่าร้อยละเท่านั้น ๆ ของธนบัตรที่จำหน่าย และจะต้องมีหลักทรัพย์เป็นทุนสำรองจนคุ้มราคาธนบัตรส่วนที่ไม่มีทองคำเป็นสำรอง (สำหรับประเทศที่ไม่ใช้มาตราทองคำ ก็ต้องมีเงินตราต่างประเทศที่เงินตราพื้นเมืองผูกอยู่ด้วยนั้นแทนทองคำ) ระบบนี้มีตัวอย่างที่ใช้อยู่ในสหรัฐอเมริกา

การบุรณะเงินตราควรเลือกใช้ระบบใดระบบหนึ่งดังกล่าวแล้ว

๒๑. **การจัดเงินสำรอง** เมื่อจะให้บาทและสเตอร์ลิงก์แลกเปลี่ยนกันได้ ทุนสำรองส่วนหนึ่งจะต้องเป็นสเตอร์ลิงก์ และเพื่อการนี้ก็อาจจะต้องขอเครดิตเป็นสเตอร์ลิงก์จากต่างประเทศเป็นการชั่วคราวก็ได้ อนึ่ง ทุนสำรองนี้ยังจะต้องกำหนดด้วยว่าจะประกอบขึ้นได้ด้วยสิน

ทรัพย์ประเภทใดบ้าง และสินทรัพย์แต่ละประเภทนั้นจะควรมีได้ร้อยละเท่าใด ของธนบัตรที่จำหน่าย[4]

๒๒. **ควบคุมการปริวรรตเงิน** การควบคุมการปริวรรตเงินซึ่งมีอยู่แล้วในขณะนี้คงจะต้องมีอยู่ต่อไปเป็นการชั่วคราว เพื่อประโยชน์ที่จะ (ก) จัดให้ได้มาซึ่งเงินปริวรรตต่างประเทศบางสกุล และ (ข) จัดระเบียบการใช้และการขั้นส่วนเงินปริวรรตต่างประเทศเพื่อให้เป็นที่แน่นอนว่าจะรักษาเสถียรภาพแห่งอัตราแลกเปลี่ยนเงินไว้ได้ นอกจากนี้การควบคุมย่อมจะเป็นเครื่องมือที่ดีอันหนึ่งซึ่งจะต้องอาศัยในการที่จะต้องเทียบค่าของยาทกับสเตอร์ลิงก์ การควบคุมนี้ก็จะยกเลิกได้เมื่อพฤติการณ์กลับคืนสู่ปกติภาพแล้ว

๒๓. **ระบบการควบคุมเครดิต** เครดิตย่อมเป็นเงินไม่น้อยกว่าที่เงินตราเป็นเงิน การควบคุมการจำหน่ายธนบัตรจะได้ผลเต็มที่ก็ต่อเมื่อมีการควบคุมเครดิตด้วย วิธีควบคุมเครดิตที่ใช้ในต่างประเทศบางเมืองนั้นจะนำมาใช้ในประเทศไทยหาได้ไม่ เรื่องจึงอยู่ที่จะต้องหาวิธีควบคุมเครดิตซึ่งจะใช้ได้และให้ผลจริง อนึ่ง การควบคุมเครดิตต้องประสานกันไปกับการควบคุมเงินตรา จึงต้องมอบให้ธนาคารกลางซึ่งเป็นผู้ควบคุมเงินตราเป็นผู้กระทำ

---

4. เรื่องทุนสำรอง โปรดดูใบแนบ ๓

๕. สรุปความ

๒๔. กิจที่จำเป็นแก่การบูรณะเงินตรานั้นได้กล่าวมาแล้วโดยย่อ และอาจสรุปลงได้ดังต่อไปนี้ คือ

๑) จัดให้งบประมาณเป็นดุลยภาพ และดำรงไว้ซึ่งดุลยภาพนั้น โดยวิธี

(ก) ลดรายจ่าย

(ข) บูรณะระบบภาษี โดยมีจุดประสงค์สำคัญเป็นสามประการ

(ค) ปฏิบัติเคร่งครัดตามหลักการงบประมาณ และมีการเผยแพร่ตัวเลข

๒) จัดตั้งหลักการเงินตราขึ้นให้ถูกต้อง ซึ่งมีกิจที่จะต้องกระทำดังต่อไปนี้ คือ

(ก) เลือกสิ่งที่จะใช้เป็นมาตรฐานแห่งค่าของบาท

(ข) กำหนดค่าของบาทเทียบกับสิ่งที่เป็นมาตรฐานนั้น ในการนี้จะต้องพิจารณาด้วยว่าจะควรจัดให้เงินแฟบหรือไม่ และถ้าควรจะควรใช้วิธีใดบ้าง

(ค) กำหนดว่าจะใช้ระบบใดในการควบคุมการจำหน่ายธนบัตร

(ง) จัดให้มีทุนสำรองเพื่อดำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพแห่งกำลังซื้อของบาท รวมตลอดถึงการกำหนดว่าทุนสำรองจะต้องประกอบขึ้นด้วยสิ่งใดบ้าง และสิ่งประกอบนั้นสิ่งใดจะควรมีเท่าใดส่วน

(จ) ควบคุมการปริวรรตเงินไว้ชั่วคราว เพื่อให้เป็นที่แน่นอนว่าจะมีเสถียรภาพนอกประเทศ

(ฉ) กำหนดวิธีการที่ควรใช้ในการควบคุมเครดิต

(เป็นข้อความที่คณะกรรมการธนาคารได้เพิ่มเติมเมื่อ ๒๖ ก.ค. ๔๗)

๒๕. ความในบันทึกนี้ซึ่งได้สรุปไว้แล้วในข้อ ๒๔ นั้น จะเห็นได้ว่ามีกิจการที่ควรจะปฏิบัติแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้สองประเภท คือ ประเภทหนึ่งเป็นกิจการที่พึงพิจารณาจัดทำต่อไปด้วยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่รัฐบาล อีกประเภทหนึ่งเป็นหลักการปฏิบัติของรัฐบาลเอง ซึ่งรัฐบาลควรจะพิจารณาว่าจะรับไว้เป็นหลักการปฏิบัติต่อไปหรือไม่

สำหรับกิจการในประเภทแรกนั้น เพื่อให้บรรลุผลไปได้ด้วยดี เห็นว่าควรจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นรวม ๓ คณะ ให้มีหน้าที่พิจารณาในหัวข้อต่อไปนี้

คณะที่ ๑ พิจารณาในเรื่องการลดรายจ่าย

คณะที่ ๒ พิจารณาระบบภาษี

คณะที่ ๓ พิจารณาหลักการเงินตรา

สำหรับในประเภทที่สองซึ่งเป็นหลักการปฏิบัติของรัฐบาลเองนั้นก็มีตามที่ได้กล่าวไว้ในข้อ ๒๔ ๑) (ค) คือเคร่งครัดตามหลักการงบประมาณ และมีการเผยแพร่ตัวเลข หลักการในข้อนี้เห็นว่าเป็นหลักการซึ่งถ้ารัฐบาลได้ยอมรับปฏิบัติเช่นประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยปฏิบัติอยู่แล้ว ก็จะเป็นผลช่วยให้การใช้จ่ายเงินแผ่นดินได้เป็นไปโดยชอบโดยควร ไม่มีทางที่จะรั่วไหลไปได้เพราะการใช้จ่ายโดยพละการ หรือโดยไม่ประหยัด ด้วยเหตุว่าตัวเลขที่จะต้องเผยแพร่นั้นยังคับมิให้เกิดการกระทำเช่นนั้นไปในตัว และยังเห็นต่อไปว่าหลักการเช่นที่ว่านี้ไม่ควรจะให้มีการเปลี่ยนแปลงเพราะเหตุแห่งการเปลี่ยนคณะรัฐบาล วิธีที่จะพึงทำเพื่อให้ได้ผลที่ว่านี้อย่างดีที่สุดก็คือนำหลักการนั้นตราขึ้นไว้เป็นกฎหมายใช้บังคับเสียทีเดียว.

ธนาคารแห่งประเทศไทย

๒๖ ตุลาคม ๒๔๘๗

ใบเนบที่ ๑

ทฤษฎีปริมาณแห่งเงิน

(The Quantity Theory of Money)

๑. ทฤษฎีปริมาณแห่งเงินหรือที่เรียกกันโดยย่อว่าทฤษฎีปริมาณนั้น เป็นทฤษฎีหนึ่งในเศรษฐศาสตร์ที่ใช้อธิบายถึงเหตุและการเปลี่ยนแปลงในกำลังซื้อหรือค่าภายในของเงิน ให้เห็นได้อย่างง่าย ๆ ชัดเจน ทฤษฎีนี้มีเนื้อความสำคัญอยู่ว่า ระดับราคาสินค้าทั่วไปในขณะใดขณะหนึ่งจะสูงหรือต่ำย่อมสุดแล้วแต่ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณสิ่งของและบริการต่าง ๆ ซึ่งซื้อขายกันอยู่ในขณะนั้นกับปริมาณของเงินที่ใช้ซื้อสิ่งของและบริการต่าง ๆ นั้นในขณะเดียวกัน สมมติว่ามีสินค้า ๑๐ สิ่งมีค่าเท่ากันวางไว้ขาย และเงินสำหรับที่จะซื้อสินค้าเหล่านั้นได้มีอยู่ ๑๐ หน่วย อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างหน่วยสินค้ากับหน่วยเงินในกรณีนี้ ก็คือ ๑ ต่อ ๑ หรืออีกนัยหนึ่งระดับราคาสินค้า ๑ สิ่งเท่ากับ ๑ หน่วยเงิน ถ้าหากปริมาณของเงินนั้นเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวเป็น ๒๐ หน่วย โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงในปริมาณแห่งสินค้ายังคงมี ๑๐ หน่วยเท่าเดิม ระดับราคาสินค้าก็จะเปลี่ยนไปเท่ากับ ๒ หน่วยเงิน และถ้าจะสมมติกลับเสียอีกทางหนึ่งว่าปริมาณสินค้าเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวโดยไม่มีการเปลี่ยน

แปลงในปริมาณของเงิน คือมีสินค้า ๒๐ หน่วย เงิน ๑๐ หน่วย ดังนี้ระดับราคาสินค้าก็จะลดลงไปเท่ากับ $\frac{1}{2}$ หน่วยเงิน ถ้าจะตั้งทฤษฎีปริมาณไว้แต่เพียงเท่านี้ และถ้าเหตุการณ์ตามที่เป็นจริงเหมือนดังที่ได้สมมติขึ้น ก็ไม่น่าจะมีผู้ใดแย้งทฤษฎีนี้ได้

๒. อุปสรรคสำคัญของทฤษฎีปริมาณรูปตรงไปตรงมาเท่าที่ได้กล่าวถึงในข้อ ๑ ก็คือปัญหาเรื่อง เวลา ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่าเงิน ๑ หน่วยนั้นใช้ซื้อสินค้าได้หลายครั้งหลายหน มิใช่ว่าใช้ซื้อสินค้าได้หนเดียวแล้วก็เป็นอันหมดหน้าที่ใช้ซื้อสินค้าต่อไปไม่ได้อีก ฉะนั้น ในทฤษฎีปริมาณของเงินในรูปต่อมาจึงต้องคำนึงถึงความเร็วแห่งการหมุนเวียนของเงิน (Velocity of Circulation) ประกอบเข้าไปอีกอย่างหนึ่งด้วย เมื่อพูดถึงปริมาณของเงินว่ามีมากน้อยเท่าใด ก็จะต้องคำนึงด้วยทุกครั้งว่าเงินอันมีปริมาณเท่านั้นหมุนเวียนไปกี่หน ทั้งนี้เพราะว่าถ้าเงิน ๑ บาทหมุนเวียนไป ๕ หน เงิน ๑ บาทนั้นก็ทำหน้าที่ซื้อสินค้าได้เท่ากับเงิน ๕ บาท ถ้าจะถือปริมาณของเงินว่าเท่ากับ ๑ บาทในกรณีนี้ก็จะไม่ตรงกับความจริง เมื่อได้คำนึงถึงความเร็วแห่งการหมุนเวียนด้วยแล้วก็พอจะกล่าวตามทฤษฎีปริมาณนี้ได้ว่าระดับราคาสินค้าในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งนั้นมีส่วนสัมพันธ์อยู่กับปริมาณของเงินประกอบด้วยความเร็วแห่งการหมุนเวียนของเงินปริมาณนั้น และปริมาณทั้งหมดของการซื้อขายวัดได้ด้วยหน่วยสินค้าที่ซื้อขายกันอยู่ในขณะเดียวกัน ส่วนสัมพันธ์นี้มีอยู่อย่างไรแสดงได้ด้วยสมการต่อไปนี้

$$\text{ฉะนั้น} \quad P = \frac{M \times V}{T}$$

ในสมการนี้

M คือ ปริมาณของเงินที่มีอยู่ทั้งสิ้น (Quantity of Money)

V คือ ความเร็วแห่งการหมุนเวียน (Velocity of Circulation)

P คือ ระดับราคาเฉลี่ยแห่งสินค้า (Average Price Level)

T คือ ปริมาณการซื้อขายทั้งสิ้น
(Total Volume of Transactions)

เมื่อระดับราคาเฉลี่ยแห่งสินค้าเท่ากับปริมาณของเงินคูณด้วยความเร็วแห่งการหมุนเวียนและหารด้วยปริมาณการซื้อขายทั้งสิ้นตามสมการข้างต้น การเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมมีผลทำให้ระดับราคาสินค้าขึ้นสูงหรือลงต่ำได้ทุกครั้งไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าปริมาณการซื้อขาย (T) ไม่เปลี่ยนแปลงหรือมีแต่จะน้อยลงไปโดยเหตุที่สินค้าต่าง ๆ มีจำนวนจำกัดแล้ว ถ้าปริมาณของเงิน (M) เพิ่มขึ้นก็ดี หรือความเร็วแห่งการหมุนเวียน (V) เพิ่มขึ้นก็ดี หรือเพิ่มขึ้นพร้อมกันทั้งสองอย่างก็ดี ระดับราคาสินค้า (P) จะอยู่คงที่หาได้ไม่ จำเป็นต้องขึ้นสูงตาม หรืออีกนัยหนึ่งค่าของเงินจะต้องตกต่ำ ถ้าจะลองสมมติสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นตัวเลขจะเห็นได้ชัดดังต่อไปนี้

สมมติว่า

M = 1000 บาท;

V = 4 ครั้ง;

T = 2000 หน่วยสินค้า

$$P = \frac{M \times V}{T}$$

$$= \frac{1000 \times 4}{2000}$$

$$P = 2$$

ถ้าหาก T และ V คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ M เพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวเป็น 2000

$$P = \frac{2000 \times 4}{2000}$$

$$P = 4$$

▶▶ ระดับราคาสินค้าเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว

แต่ถ้า T เพิ่มขึ้นตาม M

คือ T = 4000;

M = 2000

$$P = \frac{2000 \times 4}{4000}$$

$$P = 2$$

▶▶ ระดับราคาสินค้าคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลงอย่างใด

๓. ในที่นี้อาจมีผู้แย้งได้ว่าปริมาณของเงินก็ดี ความเร็วแห่งการหมุนเวียนก็ดี ตลอดจนปริมาณการซื้อขายเป็นสิ่งที่ไม่มีผู้ใดทราบได้แน่นอน ต่อไปจึงควรพิจารณาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แต่ทีละอย่าง

ปริมาณของเงิน ปริมาณของเงินทั้งสิ้นในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งประกอบขึ้นด้วยเงินตราส่วนหนึ่ง และเงินธนาคารอีกส่วนหนึ่ง เงินตรานั้นได้แก่ธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ซึ่งออกใช้ทั้งสิ้นในระยะเวลานั้น ปริมาณแห่งเงินตราจึงเป็นสิ่งที่ทราบได้แน่นอนโดยมิยากนัก ส่วนเงินธนาคารได้แก่เงินฝากที่ปรากฏอยู่ในหน้าบัญชีของธนาคารต่าง ๆ ซึ่งผู้เป็นเจ้าของเงินฝากนั้นอาจนำมาซื้อสินค้าได้โดยวิธีเขียนเช็ค โดยเหตุที่เงินฝากธนาคารเป็นสิ่งที่ธนาคารสร้างขึ้นได้เองเพื่อแลกเปลี่ยนกับเงินสด หรือสินทรัพย์อื่น ๆ หรือมิฉะนั้นก็โดยวิธีให้กู้ยืม เงินฝากธนาคารจึงเป็นสิ่งที่มีปริมาณเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ จะมีมากหรือน้อยก็สุดแล้วแต่การตัดสินใจของธนาคารต่าง ๆ ในระบบการธนาคาร ธนาคารจำต้องมีเงินสดไว้จำนวนหนึ่งเพื่อสำรองเงินฝากที่ตนได้สร้างขึ้น แต่อัตราส่วนเทียบระหว่างเงินสดสำรองของธนาคารกับเงินฝากที่ธนาคารได้สร้างขึ้นนั้นก็มิใช่อัตราที่แน่นอนอยู่ตลอดไป แต่ก็ยังถือได้ว่า ถ้าหากธนาคารมีเงินสดสำรองมากขึ้นก็จะสร้างเงินฝากให้มากขึ้นได้ ฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถทราบปริมาณของเงินทั้งสิ้นได้แน่นอนนักก็ดี แต่ถ้าจะพิจารณาตามหลักทั่ว ๆ ไป ก็จะพอสรุปความได้ว่าเมื่อใดที่ปริมาณแห่งเงินตราออกใช้นั้นมากขึ้น เงินสดสำรองของธนาคารทั้งปวงจะเพิ่มขึ้น และธนาคารก็จะสร้างเงินฝากให้มากขึ้น ปริมาณแห่งเงินนั้นย่อมจะเพิ่มขึ้นเป็นส่วนรวม

ความเร็วแห่งการหมุนเวียน ความเร็วแห่งการหมุนเวียนของเงินตรา คือธนบัตรและเหรียญกษาปณ์นั้น เป็นสิ่งที่สุดจะทราบได้แน่นอน เพราะธนบัตรที่ออกใช้ฉบับหนึ่ง ๆ นั้นสุดที่จะนับได้แน่ว่าหมุนเวียนเปลี่ยนมือจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่งกี่ครั้งกี่หน ส่วนการหมุนเวียนแห่งเงินธนาคารนั้นถึงหากจะไม่แน่ก็ยังพอทราบได้บ้างว่ามากขึ้นหรือน้อยลงประการใด โดยอาศัยวิธีสังเกตจากสถิติการโอนเงินจากบัญชีหนึ่งไปยังอีกบัญชีหนึ่งและสถิติการหักบัญชีระหว่างธนาคาร แต่อย่างไรก็ตาม พอที่จะตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความเร็วแห่งการหมุนเวียนของเงินนี้ไว้ได้ว่า ในยามที่การค้าเจริญรุ่งเรืองการหมุนเวียนของเงินจะมีความเร็วมากกว่าในยามที่การค้าตกต่ำเมื่อปริมาณการซื้อขายมีมาก การใช้เงินก็ย่อมมีมากขึ้นตาม และเงินนั้นก็ย่อมหมุนเวียนเปลี่ยนมือกันเร็วยิ่งขึ้นไป นอกจากนั้น ในระยะเวลาใดที่ปรากฏว่าประชาชนมีเงินใช้มากกว่าปกติ โดยเหตุที่ปริมาณของเงินนั้นเพิ่มขึ้นทั่วไป ก็มักจะปรากฏว่ามีการใช้เงินมากกว่าปกติ เงินก็จะหมุนเวียนเร็วขึ้นกว่าเดิม เพราะตามวิสัยของคนทั่วไปนั้น เมื่อมีเงินมากก็ย่อมใช้มาก ถ้าหากมีน้อยก็ย่อมใช้แต่น้อย ทั้งนี้เป็นเหตุทางจิตใจ อนึ่ง เงินมีความหมุนเวียนเร็วที่สุดในภาวะที่เรียกกันว่าเงินเฟ้อ ในเวลาเช่นนี้คนทั่วไปจะมีความคิดว่ากำลังซื้อของเงินนั้นลด หรือกำลังจะลดลง การที่ตนจะเก็บเงินไว้ในรูปเงินตราก็ดี หรือจะเป็นในรูปเงินฝากธนาคารก็ดี ก็จะหาประโยชน์อันใดแก่ตนมิได้ มีแต่จะเสียประโยชน์ เพราะเงินจะมีกำลังซื้อสินค้าได้เป็นจำนวนน้อยลงไปทุกวัน เมื่อมีความคิดดังนั้นเกิดขึ้น ผู้ใดมีเงินก็จะพยายามนำเงินนั้นแลกกับสินค้าต่าง ๆ หรืออีกนัยหนึ่งหาวิธีที่จะให้เงินนั้นผ่านจากตนไปยังคนอื่นโดยเร็วที่สุด เพื่อถือไว้ซึ่งทรัพย์สินใด ๆ ที่มีค่าไม่เสื่อมในขณะที่ค่าของเงินนั้นกำลังเสื่อมลง ความเร็ว

แห่งการหมุนเวียนของเงินนี้มีส่วนสำคัญที่สุดในการกำหนดระดับราคาสินค้า อันเป็นผลแห่งความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณแห่งเงินและปริมาณการซื้อขายทั้งสิ้น

ปริมาณการซื้อขายทั้งสิ้น ปริมาณการซื้อขายทั้งสิ้นหมายถึงปริมาณแห่งสิ่งของและบริการทั้งปวงที่ซื้อขายกันอยู่ ส่วนหนึ่งของปริมาณการซื้อขายนี้ได้แก่สิ่งของและบริการซึ่งกำลังผลิตออกมาเพื่อซื้อขายกันอยู่เรื่อย ๆ ถ้าหากจะหาปริมาณแห่งการผลิตแต่เพียงเท่านี้ก็อาจพอทราบได้แน่นอนบ้าง แต่นอกจากสินค้าและบริการที่ออกสู่ตลาดอยู่เรื่อย ๆ นี้ยังมีสินค้าอันเป็นทุนที่มีอยู่แล้วและสินค้าใช้แล้วชนิดต่าง ๆ ซึ่งสินค้าเหล่านี้ก็มีผู้ซื้อขายกันอยู่ควบกันไปกับสินค้าผลิตออกใหม่ทุกขณะ เป็นต้นว่าที่ดิน โรงเรือน ใบหุ้น ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ซึ่งใช้แล้ว แต่ยังนำกลับมาขายใหม่อีกได้ การที่จะหาตัวเลขเพื่อแสดงว่าในระยะเวลาใดมีสินค้าผลิตออกใหม่เท่าใดนั้นทำได้ไม่ยาก แต่การหาตัวเลขเพื่อแสดงว่าในระยะเวลาเดียวกันนั้นมีผู้ขายสินค้าที่มีอยู่แล้วต่อ ๆ กันไปเป็นปริมาณสักเท่าใดเกือบจะเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ การซื้อขายสินค้าทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นสินค้าผลิตออกใหม่หรือสินค้าที่มีอยู่แล้วก็ตาม ย่อมต้องใช้ปริมาณของเงินที่มีอยู่นั้นเอง ฉะนั้นขณะใดที่ปรากฏว่ามีการซื้อขายสินค้าผลิตออกใหม่มากกว่าสินค้าที่มีอยู่แล้ว ก็หมายความว่าอีกส่วนหนึ่งของปริมาณของเงินที่มีเหลือเพื่อซื้อสินค้าที่มีอยู่แล้วนั้นเป็นปริมาณส่วนน้อย ระดับราคาสินค้าชนิดนี้ก็จะตกต่ำ แต่ถ้าหากมีผู้ใช้ปริมาณของเงินเป็นส่วนมากไปในการซื้อขายสินค้าที่มีอยู่แล้ว ผลก็จะกลับกัน คือ ระดับราคาสินค้าที่มีอยู่แล้วนี้จะสูงขึ้น ในยามที่สินค้าทั่วไปขาดแคลน สินค้าผลิตออกใหม่ได้เป็นจำนวนน้อย และสินค้าที่มีอยู่แล้วก็มีปริมาณจำกัดและนับวันจะถูกบริโภคให้หมดเปลืองไป ถ้าหากในยามนี้ปริมาณของเงินกลับเพิ่มขึ้น ผลที่จะยังเกิดก็คือระดับราคาสินค้าทั่วไปจะต้องขึ้นสูงโดยมิต้องสงสัย

๔. เท่าที่ได้กล่าวมาในข้อ ๓ จะเห็นได้ว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีส่วนสัมพันธ์กันนั้นเป็นสิ่งที่จะทรายปริมาณให้เป็นตัวเลขแน่นอนได้ยาก แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าทฤษฎีปริมาณนั้นใช้ไม่ได้เสียเลย จริงอยู่ ถ้าหากจะนำสมการในทฤษฎีปริมาณมาใช้เพื่อให้รู้ว่าในขณะใดระดับราคาสินค้าสูงต่ำเพียงใดหรืออีกนัยหนึ่งค่าของเงินมีอยู่เท่าใดแล้วก็อาจไม่ได้เลย เพราะไม่มีผู้ใดหาตัวเลขที่ถูกต้องแท้จริงมาประกอบขึ้นเป็นสมการนั้นได้ แต่ทฤษฎีนี้ยังคงมีประโยชน์ คือมีหลักการทั่วไปซึ่งอาจยึดถือได้ในการปฏิบัติเกี่ยวกับเงิน หลักการนั้นมีอยู่ดังต่อไปนี้ คือ เมื่อปริมาณแห่งเงินเพิ่มขึ้น แต่ปริมาณการซื้อขายคือจำนวนของที่จะหาซื้อได้นั้นหาได้เพิ่มขึ้นตามส่วนด้วยไม่ ระดับราคาสินค้าย่อมกระเถิบสูงขึ้นไป หรืออีกนัยหนึ่งกำลังซื้อแห่งเงินย่อมจะลดต่ำลง

อนึ่ง พึงสังเกตไว้ ณ ที่นี้ว่า เงินสกุลหนึ่งย่อมใช้ซื้อสินค้าได้ภายในประเทศหนึ่ง ๆ เท่านั้น เป็นต้นว่าเงินบาทก็ใช้ซื้อของได้ภายในประเทศไทย และเงินเย็นก็ใช้ซื้อของได้ภายในประเทศญี่ปุ่น นอกจากนั้น ประเทศต่าง ๆ ย่อมมีปริมาณแห่งเงินและปริมาณการซื้อขายแตกต่างกัน และความเร็วแห่งการหมุนเวียนของเงินก็ย่อมแตกต่างกันอยู่ในทุกประเทศ ฉะนั้นทฤษฎีปริมาณจึงใช้ได้เฉพาะในกรณีที่เกี่ยวกับค่าภายในหรือกำลังซื้อภายในของเงินสกุลหนึ่ง ๆ เท่านั้น.

ใบแนบที่ ๒

ทฤษฎีเทียบกำลังซื้อแห่งเงิน
(Purchasing Power Parity Theory of Money)

๑. ทฤษฎีเทียบกำลังซื้อแห่งเงินเป็นทฤษฎีหนึ่งในเศรษฐศาสตร์ที่ใช้อธิบายอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินสกุลหนึ่งกับเงินอีกสกุลหนึ่ง ทฤษฎีนี้อธิบายว่า อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินสองสกุลนั้นมีอยู่อัตราหนึ่งซึ่งเป็นอัตราแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อัตราแลกเปลี่ยนจริง ๆ ที่ใช้กันอยู่ประจำวันนั้นอาจขึ้นลงแตกต่างกับอัตราธรรมชาตินี้ก็ได้ แต่อัตราแลกเปลี่ยนจะคงอยู่ในระดับที่แตกต่างกับอัตราธรรมชาตินี้ไม่ได้ตลอดไป ย่อมน้อมกลับเข้าหาอัตราธรรมชาติหรือกลับเข้าสู่ระดับอัตราธรรมชาติในที่สุด ฉะนั้นตามทฤษฎีนี้อัตราแลกเปลี่ยนอันใดก็ดีที่กำหนดขึ้นโดยเจตนา และถ้าหากอัตรานั้นไม่ตรงต่ออัตราธรรมชาติก็จะคงอยู่นานไม่ได้ ในที่สุดจะปรากฏว่ามีอิทธิพลต่าง ๆ เข้ามาบันดาลให้อัตราแลกเปลี่ยนนั้นน้อมกลับเข้าสู่อัตราธรรมชาติเสมอไป จะช้าหรือเร็วสุดแล้วแต่เหตุการณ์

๒. อัตราแลกเปลี่ยนที่เรียกว่าอัตราธรรมชาตินี้เกิดขึ้นจากการเทียบกำลังซื้อภายในของเงินสองสกุลหรือมากกว่านั้น กล่าวคือนำกำลังซื้อภายในของเงินสกุลหนึ่งมาเทียบกับกำลังซื้อภายในของเงินอีกสกุลหนึ่ง

เมื่อเทียบกันแล้วได้อัตราส่วนเท่าใด อัตราส่วนนั้นคืออัตราแลกเปลี่ยนธรรมชาติ สมมุติว่าสิ่งของและบริการซึ่งมีราคาหนึ่งปอนด์ในประเทศอังกฤษ เมื่อนำออกขายในประเทศไทยมีราคาคิดเฉลี่ยเป็นเงิน ๑๑ บาท ทั้งนี้หมายความว่าเงินหนึ่งปอนด์ในประเทศอังกฤษซื้อของชนิดเดียวกันได้เป็นจำนวนเท่ากับเงินบาท ๑๑ บาทจะซื้อได้ในประเทศไทย ฉะนั้น เงินหนึ่งปอนด์ในประเทศอังกฤษจึงมีกำลังซื้อเท่ากับเงิน ๑๑ บาทในประเทศไทย หรืออีกนัยหนึ่งกำลังซื้อของเงินหนึ่งบาทนั้นเท่ากับ $\frac{๑}{๑๑}$ ของกำลังซื้อของเงินหนึ่งปอนด์ อัตราส่วนเทียบกำลังซื้อของเงินปอนด์กับเงินบาทจึงเป็น ๑ ต่อ ๑๑ อัตราแลกเปลี่ยนธรรมชาติระหว่างปอนด์กับบาทก็คือเงินหนึ่งปอนด์แลกเงินบาทได้ ๑๑ บาท ตราบใดที่อัตราแลกเปลี่ยนนี้ยังคงอยู่ ก็หมายความว่าถ้าจะเอาเงินปอนด์มาแลกออกเป็นเงินบาท เงินหนึ่งปอนด์จะแลกได้เงินบาทจำนวนหนึ่งซึ่งจะซื้อสินค้าได้ตามกำลังซื้อหรือไล่เลี่ยกับกำลังซื้อของเงินหนึ่งปอนด์พอดี

๓. ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าถ้าหากตั้งอัตราแลกเปลี่ยนขึ้นให้ผิดธรรมชาติ อัตราแลกเปลี่ยนนั้นจะคงอยู่ตลอดไปหาได้ไม่ ย่อมมีอิทธิพลต่าง ๆ เข้ามาบันดาลให้อัตราแลกเปลี่ยนนั้นน้อมกลับเข้าสู่ระดับอัตราธรรมชาติในที่สุด อิทธิพลต่าง ๆ ที่กล่าวถึงนี้เกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลในการค้าระหว่างประเทศ และจะเห็นได้ชัดโดยวิธียกตัวอย่างดังต่อไปนี้ สมมุติว่าอัตราแลกเปลี่ยนธรรมชาติระหว่างเงินปอนด์กับเงินบาทควรจะเป็นหนึ่งปอนด์แลกได้ ๒๐ บาท เนื่องด้วยกำลังซื้อของเงินทั้งสองสกุลเมื่อเทียบกันแล้วได้อัตราส่วนเท่านั้น เมื่ออัตราแลกเปลี่ยนตามที่เป็นจริงอยู่ในระดับนี้ การค้าระหว่างประเทศก็ควรจะอยู่ในระดับปกติ กล่าวคือจะมีผู้สั่งสินค้าเข้ามาจากประเทศอังกฤษคิดเป็นราคาเท่ากับราคาสินค้าซึ่งส่งออกจากประเทศไทยไปยัง

ประเทศอังกฤษพอดี ดุลย์การค้าระหว่างประเทศก็จะเกิดขึ้น ซึ่งหมายความว่าหนี้สินระหว่างประเทศไทยกับประเทศอังกฤษหักกลบลบกันไปด้วยการแลกเปลี่ยนสินค้า สมมุติว่ามีการตั้งอัตราแลกเปลี่ยนให้ผิดจากอัตราธรรมชาติ คือกำหนดให้เงินหนึ่งปอนด์แลกได้แต่เพียง ๑๒ บาท ซึ่งเป็นอัตราที่สูงเกินไป ผลที่จะบังเกิดก็คือจะมีการสั่งสินค้าเข้ามาจากประเทศอังกฤษมากกว่าปกติ และมากกว่าราคาสินค้าซึ่งส่งออกจากประเทศไทยไปยังประเทศอังกฤษ เพราะว่าในอัตราแลกเปลี่ยนเดิม (*หนึ่งปอนด์ต่อ ๒๐ บาท*) นั้น บุคคลที่มีเงินบาท ๒๐ บาทสามารถที่จะซื้อสินค้าจากประเทศอังกฤษได้เป็นราคาหนึ่งปอนด์ แต่เมื่อตั้งอัตราแลกเปลี่ยนขึ้นใหม่ในระดับสูงเช่นนี้ ผู้ที่มีความประสงค์จะซื้อสินค้าเป็นราคาหนึ่งปอนด์จากประเทศอังกฤษก็จะเสียเงินไทยแต่เพียง ๑๒ บาทเท่านั้น ผลที่เกิดจะเป็นอย่างอื่นมิได้นอกจากจะมีการสั่งสินค้าจากประเทศอังกฤษมากขึ้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดุลย์การค้าระหว่างประเทศที่จะเกิดขึ้นต่อไปนั้นก็จะปรากฏว่าประเทศไทยส่งสินค้าไปขายยังประเทศอังกฤษคิดเป็นราคาน้อยกว่าราคาสินค้าที่ได้สั่งเข้ามาจากประเทศอังกฤษ สมมุติว่าผลที่ยังเกิดนั้นคิดเป็นตัวเลขได้ดังต่อไปนี้ ราคาสินค้าขาออกในเวลาหนึ่งปีเป็นจำนวนเงิน ๕๐ ล้านบาท ราคาสินค้าขาเข้าในปีเดียวกันเป็นจำนวน ๗๐ ล้านบาท เมื่อหักกลบลบกันแล้วก็จะปรากฏว่าประเทศไทยยังคงเป็นหนี้ประเทศอังกฤษอยู่อีก ๒๐ ล้านบาท เงินจำนวนนี้เมื่อหมดหนทางที่จะใช้ได้โดยวิธีส่งสินค้าไปยังประเทศอังกฤษ เพราะคนในประเทศอังกฤษไม่ยอมซื้อเนื่องด้วยอัตราแลกเปลี่ยนสูงเกินไป ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้สั่งสินค้าเข้ามาจากประเทศอังกฤษจะต้องส่งไปใช้ด้วยวิธีอื่น คือหาเงินปอนด์ให้ได้มาจากที่ใดที่หนึ่ง หรือส่งทองคำไปใช้หนี้ สมมุติว่าธนาคารกลางมีทุนสำรองเงินตราเป็นทองคำและเงินปอนด์ และเพื่อรักษาอัตราแลกเปลี่ยนใหม่นี้ไว้ ธนาคารกลางยอมรับแลกเงินบาทกับเงินปอนด์ใน

อัตราหนึ่งปอนด์ต่อ ๑๒ บาท และยอมรับแลกทองคำกับเงินบาทในอัตราซึ่งเมื่อคิดเทียบกับค่าของเงินปอนด์และทองคำแล้วก็จะเป็นอัตราหนึ่งปอนด์ต่อ ๑๒ บาทเช่นเดียวกัน เมื่อเหตุการณ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเกิดขึ้นก็จะปรากฏว่ามีผู้นำเงินบาทมาแลกกับเงินปอนด์และทองคำจากธนาคารกลางเพื่อส่งไปใช้หนี้ยังประเทศอังกฤษมากขึ้นทุกวัน ถ้าหากธนาคารกลางมีทุนสำรองมาก ก็จะเก็บอัตราแลกเปลี่ยนที่ผันธรรมชาตินี้ไว้ได้นาน แต่ก็จะมีสักวันหนึ่งซึ่งทุนสำรองนั้นร่อยหรอลงไปจนธนาคารกลางไม่สามารถที่จะรักษาอัตราแลกเปลี่ยนนั้นไว้ได้อีกต่อไป อัตราแลกเปลี่ยนก็จะกลับเข้าสู่ระดับอัตราธรรมชาติในที่สุด

ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นตัวอย่างสมมุติ แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศอื่นดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ก็เคยมีอยู่ ประเทศอังกฤษได้กลับเข้าสู่มาตราทองคำเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๒๕ และได้กำหนดให้อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินปอนด์กับเงินดอลลาร์อเมริกันนั้นอยู่ในอัตราหนึ่งปอนด์ต่อ ๔.๘๖ ดอลลาร์ ซึ่งเป็นอัตราที่ผันธรรมชาติ เพราะสูงเกินไป ในขณะนั้นต้นทุนในการผลิตสินค้าต่าง ๆ และราคาสินค้าผู้บริโภคต่าง ๆ ในประเทศอังกฤษอยู่ในระดับที่สูงกว่าราคาต้นทุนในการผลิตและราคาสินค้าชนิดเดียวกันในประเทศอเมริกา กำลังซื้อของเงินปอนด์ในขณะนั้นจึงอ่อนกว่ากำลังซื้อของเงินดอลลาร์ และอัตราส่วนเทียบระหว่างเงินทั้งสองสกุลก็หย่อนกว่าอัตราแลกเปลี่ยนที่ได้กำหนดขึ้น ด้วยเหตุที่ได้กล่าวมานี้ประกอบกับเหตุอื่น ๆ ทางการเงินอีกบางประการ จึงได้มีการถ่ายทุนสำรองจากธนาคารแห่งประเทศอังกฤษแลกเปลี่ยนกับเงินตราเรื่อยไป จนปรากฏว่าทุนสำรองนั้นร่อยหรอ ธนาคารกลางไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งมาตราทองคำได้ต่อไปอีก ประเทศอังกฤษจึงต้องออกจากมาตราทองคำเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๓๑ และอัตราแลกเปลี่ยนระหว่าง

เงินปอนด์และเงินดอลลาร์ก็เริ่มน้อมกลับเข้าสู่ระดับอัตราธรรมชาติ คืออัตราแลกเปลี่ยนที่ต่ำกว่าหนึ่งปอนด์ต่อ ๔.๘๖ ดอลลาร์ จะเห็นได้จากข้อเท็จจริงนี้ว่าประเทศอังกฤษสามารถที่จะรักษาอัตราแลกเปลี่ยนผันธรรมชาติอยู่ได้ถึง ๖ ปี ที่ทำได้เช่นนี้ก็เพราะมีทุนสำรองเงินตราเป็นจำนวนมาก ถ้าประเทศอังกฤษมีทุนสำรองเงินตราน้อยกว่านั้นก็ไม่น่าสามารถที่จะรักษาอัตราแลกเปลี่ยนไว้ได้นานถึงเพียงนั้น

๔. เท่าที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ ๓ เกี่ยวกับการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนให้สูงกว่าอัตราธรรมชาติ แต่อัตราแลกเปลี่ยนนั้นถ้ากำหนดให้ต่ำเกินไป ผลที่จะบังเกิดก็จะเป็นไปในทางตรงข้าม กล่าวคือจะมีผู้นำเงินอีกสกุลหนึ่งมาแลกกับเงินภายในประเทศเป็นจำนวนมากกว่าปกติ และถ้าหากทุนสำรองเงินตราเป็นทองคำก็จะมีผู้ส่งทองคำมาจากต่างประเทศเพื่อใช้หนี้ ทองคำนั้นก็จะไปเพิ่มทุนสำรอง เป็นเหตุให้เงินตราไหลออกสู่ตลาดมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อในประเทศ กำลังซื้อของเงินจะเสื่อมลง และระดับราคาสินค้าจะขึ้นสูงโดยทั่วไป ซึ่งในที่สุดก็จะเป็นเหตุทำให้ต้องมีการแก้ไขปรับระดับอัตราแลกเปลี่ยนนั้นให้เข้าสู่อัตราธรรมชาติ อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงินเย็นเมื่อก่อนสงครามนั้นอยู่ในระดับ๑๐๐บาท ต่อ๑๕๐เย็น เมื่อเกิดสงครามขึ้นแล้วก็ได้กำหนดให้อัตราแลกเปลี่ยนนั้นเป็นอัตรา ๑๐๐ บาท ต่อ ๑๐๐ เย็น ซึ่งเป็นอัตราที่ผิดธรรมชาติ และโดยเหตุที่มีกฎหมายบัญญัติให้ถือเงินเย็นเป็นทุนสำรองเงินตราได้ จึงมีการแลกเปลี่ยนเงินเย็นกับเงินบาทมากกว่าในยามปกติ ทุนสำรองเงินตราส่วนที่เป็นเงินเย็นนั้นก็เพิ่มขึ้นเรื่อยไป จำนวนธนบัตรออกใช้ก็เพิ่มมากขึ้นตาม ผลที่บังเกิดก็คือภาวะที่เห็นประจักษ์อยู่แก่ตาทุกวันนี้

๕. จากข้อความที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า เมื่ออัตราแลกเปลี่ยนผิดจากอัตราธรรมชาติ ไม่ว่าจะสูงหรือต่ำไปก็ตาม ย่อมทำให้การค้าระหว่างประเทศเสียดุลยภาพทั้งสองสถาน และผลที่จะบังเกิดแก่ค่าภายในของเงินก็มิใช่ผลดีนัก ถ้าหากอัตราแลกเปลี่ยนสูงกว่าธรรมชาติก็อาจจะทำให้ปริมาณแห่งเงินภายในประเทศนั้นน้อยลงไปจนไม่พอแก่อุปสงค์แห่งการค้า ซึ่งอาจเป็นเหตุให้เงินนั้นมีค่าสูง ระดับราคาสินค้าตกต่ำ ผิดปกติจนถึงกับการผลิตและการค้าภายในประเทศต้องชะงักลงไปบ้างก็ได้ แต่ถ้าหากอัตราแลกเปลี่ยนนั้นต่ำกว่าอัตราธรรมชาติก็อาจเกิดภาวะเงินเฟ้อดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ฉะนั้น สรุปได้ว่าอัตราแลกเปลี่ยนที่เป็นจริงนั้นจึงควรจะอยู่ในระดับอัตราแลกเปลี่ยนธรรมชาติเสมอไป ในภาวะปกติและในเมื่อไม่มีเหตุจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องดำเนินนโยบายเงินเฟ้อหรือเงินแฟบทั้งสองวิธี อัตราแลกเปลี่ยนธรรมชาตินี้จึงเป็นสิ่งที่ควรดำรงไว้ เครื่องมือในการรักษาทุนสำรองเงินตรา ถึงแม้ว่าจะได้ปล่อยให้อัตราแลกเปลี่ยนเป็นไปตามอัตราธรรมชาติโดยไม่มีการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่แน่นอนไว้อย่างใดก็ตาม อัตราแลกเปลี่ยนที่เป็นจริงนั้นก็ยังอาจจะแตกต่างกับอัตราธรรมชาตินี้อยู่ได้ เนื่องจากเหตุสองประการ คือ การส่งเงินทุนออกนอกประเทศเพื่อหาผลประโยชน์ในต่างประเทศประการหนึ่ง หรือการซื้อเงินต่างประเทศเพื่อเสี่ยงกำไรอีกประการหนึ่ง ถ้าหากไม่มีการควบคุมดูแลรักษาอัตราแลกเปลี่ยนนี้แล้ว อัตราแลกเปลี่ยนที่เป็นจริงก็อาจจะขึ้นลงสูงต่ำกว่าอัตราธรรมชาติได้เป็นอันมาก และผลเสียหายต่าง ๆ ก็จะตามมา ถ้าธนาคารกลางมีทุนสำรองเงินตราเป็นจำนวนพอเพียงก็สามารถที่จะใช้ทุนสำรองนั้นเป็นเครื่องมือในการรักษาอัตราแลกเปลี่ยนที่เป็นจริงนั้นมิให้ขึ้นสูงหรือลงต่ำกว่าอัตราธรรมชาติได้มากมายนัก อัตราแลกเปลี่ยนที่เป็นจริงอาจจะเปลี่ยนแปลงขึ้นสูงหรือลงต่ำได้ไม่ว่าในขณะใดเนื่องจากอุปสงค์ในเงินต่างประเทศและอุปทานของเงินต่างประเทศ สมมุติว่าอัตราแลกเปลี่ยนธรรมชาติ

ระหว่างเงินปอนด์กับเงินบาทอยู่ในอัตราหนึ่งปอนด์ต่อ ๒๐ บาท ถ้าหากมีความเข้าใจเกิดขึ้นว่าเงินปอนด์จะมีค่าสูงยิ่งขึ้นไปกว่านั้นก็ดี หรือถ้าหากอัตราผลประโยชน์ที่จะได้รับเนื่องจากการส่งเงินทุนไปหาผลประโยชน์ในประเทศอังกฤษมากขึ้นกว่าปกติก็ดี อุปสงค์ในเงินปอนด์ก็ย่อมจะมากขึ้นตาม ซึ่งหมายความว่าจะมีผู้นำเงินบาทไปแลกกับเงินปอนด์มากกว่าในยามปกติ ในขณะนี้ถ้าหากอุปทานของเงินปอนด์ไม่พอแก่อุปสงค์ที่เพิ่มขึ้นนั้น ค่าแห่งเงินปอนด์เมื่อเทียบกับเงินบาทก็จะยิ่งขึ้นสูงไปทุกวัน เปลี่ยนแปลงจากหนึ่งปอนด์ต่อ ๒๐ บาทไปเป็นหนึ่งปอนด์ต่อ ๒๕ บาท หรือ ๓๐ บาท ถ้าอุปสงค์ในเงินปอนด์ยังเพิ่มอยู่เรื่อยๆ แต่ถ้าอนาคารกลางมีทุนสำรองเป็นเงินปอนด์มีจำนวนมากพอ ก็สามารถที่จะแลกเงินปอนด์นั้นกับเงินบาทได้ในอัตราปกติ เท่ากับว่าเพิ่มอุปทานแห่งเงินปอนด์ให้พอกับอุปสงค์อยู่เสมอ ดังนี้อัตราแลกเปลี่ยนก็จะขึ้นสูงลงต่ำไปได้ไม่นานนัก ทั้งนี้เป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของทุนสำรองเงินตรา

๖. นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ค่าภายในแห่งเงินนั้นเองยังมีผลกระทบกระเทือนถึงอัตราแลกเปลี่ยนอยู่เสมอ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าตามทฤษฎีเทียบกำลังซื้อแห่งเงินนี้ อัตราแลกเปลี่ยนธรรมชาติเกิดขึ้นจากการเทียบกำลังซื้อภายในของเงินสกุลหนึ่งกับกำลังซื้อภายในของเงินอีกสกุลหนึ่ง ถ้าหากค่าภายในของเงินสกุลหนึ่งลดต่ำลงเนื่องด้วยมีภาวะเงินเฟ้อ อันเกิดจากการเพิ่มปริมาณแห่งเงินให้มากขึ้นโดยไม่มีที่สิ้นสุดแล้ว อัตราแลกเปลี่ยนธรรมชาติก็ย่อมต้องเปลี่ยนแปลงตาม จะอยู่คงที่หาได้ไม่ เมื่อเกิดภาวะเงินเฟ้อในประเทศเยอรมันหลังสงครามคราวก่อน อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินมาร์คกับเงินของประเทศอื่น ๆ ได้เป็นไปอย่างไรนั้นย่อมทราบกันอยู่ดีแล้วทั่วไป ฉะนั้น จึงสรุปความได้ว่า ถ้าหากไม่มีการรักษาระดับค่าภายในให้เป็นเสถียรภาพ จะรักษาค่าภายนอกแห่งเงินนั้นให้เป็นเสถียรภาพหาได้ไม่.

บันทึกคำชี้แจงทั่วไปเกี่ยวกับร่าง พ.ร.บ. เงินตรา พ.ศ....

๑. วัตถุประสงค์ของบันทึกฉบับนี้ได้แก่การชี้แจงโดยทั่วไปว่าการร่างพระราชบัญญัติเงินตราฉบับนี้ได้อาศัยความคิดเห็นประการใดบ้าง การชี้แจงจะต้องกล่าวโดยย่อถึงระบบเงินตราที่ใช้อยู่ในปัจจุบันด้วย จึงจะสะดวกแก่การพิจารณา

---

* เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๔๘๘ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้ขอให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ทรงช่วยยกร่างพระราชบัญญัติเงินตราฉบับถาวรขึ้นใหม่ ทั้งนี้ "เพราะพระราชบัญญัติระบบเงินตราชั่วคราวกับพระราชบัญญัติระบบเงินตราในภาวะฉุกเฉิน ได้ต่ออายุมาครั้งละ ๒ ปี หลายต่อหลายครั้งแล้ว ทุกครั้งที่ขอต่ออายุก็ถูกสภาคัดค้าน ด่าสาดเสียเทเสีย เพราะสมาชิกไม่เข้าใจว่าเรายังทำ par value ไม่ได้ โดยไม่ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน"

พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ทรงยกร่างพระราชบัญญัตินี้เสร็จเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๔๘๘ และได้ทรงมีลายพระหัตถ์ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังว่า "ร่างพระราชบัญญัติที่เสนอนี้ มีปัญหาในเชิงหลักการบางอย่างแจ้งในบันทึกคำชี้แจง ๒ ฉบับนั้นแล้ว นอกจากนี้กฎหมายเงินตราในปัจจุบันก็ยุ่งยากซับซ้อนมาก ในการร่างพระราชบัญญัติใหม่นี้ได้ตั้งใจจะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายปัจจุบันแล้วรวบรวมไว้ในฉบับเดียว และจะให้ใช้ได้ทั้งในเวลาปัจจุบันและในเวลาที่ประกาศ par value แล้วด้วย ฉะนั้น ร่างนี้ควรจะได้รับการตรวจพิจารณาอย่างถี่ถ้วน"

พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๕๐๑ ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๑ ได้ถือหลักการตามร่างของพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยนี้เกือบทั้งสิ้น

ระบบใน พ.ร.บ. ๒๔๗๑

๒. ระบบเงินตราที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ และในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมต่อ ๆ มา *(ซึ่งต่อไปนี้จะรวมเรียกโดยย่อว่า พ.ร.บ. ๒๔๗๑)* เป็นระบบที่ต้องด้วยแบบที่เรียกว่า Sterling Exchange Standard คือได้กำหนดค่าของเงินบาทเทียบกับสเตอร์ลิงก์ และเพื่อรักษาค่าของเงินบาทไว้ให้ยืนที่เท่าที่กำหนด *(๑๑ บาทต่อปอนด์)* กฎหมายจึงบังคับรัฐมนตรีคลัง ให้ต้องซื้อหรือขายปอนด์โดยไม่จำกัดจำนวนในอัตรา ๑๑ บาทต่อหนึ่งปอนด์ และในทันทีที่มีผู้เสนอขายหรือซื้อ อนึ่ง เพื่อให้รัฐมนตรีปฏิบัติการเช่นว่านี้ได้ จึงมีบทบัญญัติให้มีทุนสำรองเงินตราขึ้นไว้กองหนึ่ง ทุนสำรองนี้ให้ประกอบด้วยทองคำหรือปอนด์ อนึ่ง เจ้าหน้าที่จะออกธนบัตรไม่ได้เว้นไว้แต่จะแลกเปลี่ยนกับทองคำหรือปอนด์มีราคาเท่ากัน ทองคำหรือปอนด์นั้นต้องส่งเข้าทุนสำรอง และเจ้าหน้าที่จะจ่ายทุนสำรองไม่ได้เว้นไว้แต่จะแลกเปลี่ยนกับธนบัตรจำนวนเท่ากัน และธนบัตรนั้นต้องถอนกลับคืนเข้ามาจากธนบัตรออกใช้ สาระสำคัญของระบบที่บัญญัติไว้ใน พ.ร.บ. ๒๔๗๑ มีเช่นว่ามานี้

ระบบชั่วคราว

๓. ระบบใน พ.ร.บ. ๒๔๗๑ นั้น เมื่อเกิดสงครามแล้วก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งได้กระทำโดยออกกฎกระทรวง ตาม

อำนาจในพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๔๘๔ และพระราชบัญญัติระบบเงินตราชั่วคราว ๒๔๘๙ แต่เป็นการแก้ไขชั่วคราว และเมื่อหมดอายุแล้วจะต้องกลับใช้ระบบใน พ.ร.บ. ๒๔๗๑ อีก *(ระบบที่แก้ไขเพิ่มเติมนี้ต่อไปนี้จะเรียกโดยย่อว่าระบบชั่วคราว)*

๔. ระบบชั่วคราวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ได้ยกเลิกการเทียบค่าของบาทกับสเตอร์ลิงก์ แต่ยังไม่ได้เทียบกับทองคำตามข้อผูกพันกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ *(ที่เทียบไว้แล้วก็เฉพาะเพื่อการตีราคาสินทรัพย์ในทุนสำรองเท่านั้น)* จึงไม่มีบทบัญญัติให้เจ้าหน้าที่เงินตราต้องรักษาค่าแลกเปลี่ยนของเงินบาท ไม่มีการบังคับให้ต้องซื้อหรือขายทองคำหรือเงินต่างประเทศใด ๆ แต่บทบัญญัติในระบบ พ.ร.บ. ๒๔๗๑ ซึ่งมีว่าจะออกธนบัตรไม่ได้เว้นไว้แต่จะแลกเปลี่ยนกับทองคำหรือปอนด์ ซึ่งต้องส่งเข้าทุนสำรอง และจะจ่ายทุนสำรองไม่ได้เว้นไว้แต่จะแลกเปลี่ยนกับธนบัตรซึ่งต้องถอนคืนจากธนบัตรออกใช้นั้น ทั้งสองบทนี้ยังคงใช้อยู่ตามเดิม

ข้อแตกต่าง ระหว่างสองระบบ

๕. เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้จึงจะเห็นได้ว่า ข้อแตกต่างในระหว่างระบบ พ.ศ. ๒๔๗๑ กับระบบชั่วคราวนั้นมีสาระสำคัญอยู่ที่ *การใช้ทุนสำรอง* กล่าวคือ ระบบ พ.ศ. ๒๔๗๑ นั้นใช้ทุนสำรอง *(ทองคำและเงิน*

ต่างประเทศ) เพื่อประโยชน์สองประการ คือ (๑) เพื่อรักษาค่าของยาทให้ยั่นที่เมื่อเทียบกับสเตอร์ลิงก์ และ (๒) เพื่อควบคุมการออกธนบัตรให้เป็นระเบียบ ดั่งนี้ แต่ระบบชั่วคราวนั้นใช้ทุนสำรองเพื่อประโยชน์แต่อย่างเดียว คือเพื่อควบคุมการออกธนบัตรให้เป็นระเบียบเท่านั้น

การร่างพระราชบัญญัติใหม่

๖. ในการร่างพระราชบัญญัติใหม่นี้มีข้อควรคำนึงว่าในวันใดวันหนึ่งไม่ช้าก็เร็วรัฐบาลจะต้องตกลงกับกองทุน ฯ กำหนดค่าของยาทเทียบกับทองคำและจะต้องรักษาค่าของยาทให้ยั่นที่เมื่อเทียบกับเงินต่างประเทศที่มีค่าเทียบกับทองคำแล้ว ฉะนั้น จึงจำต้องมีทุนสำรองเพื่อใช้ในการรักษาค่าของยาท แต่ปัญหามีอยู่ว่าจะควรใช้ทุนสำรองเพื่อควบคุมการออกธนบัตรด้วยตามเดิมหรือไม่ หรือว่าจะควบคุมด้วยวิธีอื่นใด

๗. การควบคุมการออกธนบัตรให้เป็นระเบียบด้วยอุบายใช้ทุนสำรองเป็นเครื่องมือนั้นเป็นวิธีควบคุมที่ปฏิบัติได้ง่ายดาย เพราะเป็นวิธี automatic กล่าวคือ เมื่อการชำระเงินกับต่างประเทศมี surplus ก็มีผู้นำเงินต่างประเทศมาเสนอขาย จึงต้องออกธนบัตรเพิ่มขึ้น และเมื่อการชำระเงินกับต่างประเทศมี deficit ก็มีผู้ขอซื้อเงินต่างประเทศ จึงต้องถอนธนบัตรกลับคืนเข้ามา ฉะนั้นธนบัตรที่ออกใช้จะเพิ่มหรือลดก็สุดแล้วแต่ความจำเป็นของการค้า

๘. แต่ความคิดเห็นทั่ว ๆ ไปในปัจจุบันนี้มีว่า วิธีควบคุมการออกธนบัตรที่กล่าวข้างบนนี้เป็นวิธีที่รัดตรึงแน่นเกินไป เช่นในเวลาที่การชำระเงินกับต่างประเทศมี surplus นั้น อาจมีเหตุสมควรที่จะต้องยืดหยุ่นกันมิให้มีธนบัตรออกใช้เพิ่มขึ้น แต่ก็จะไม่มีทางยืดหยุ่นกันได้ เป็นต้น กฎหมายของเมืองต่างประเทศที่ออกใหม่ ๆ จึงได้ผ่อนคลายการใช้วิธีควบคุมอย่างนี้ไปมาก และเปลี่ยนเป็นใช้วิธีอื่นแทน

๙. แต่ในการร่างพระราชบัญญัตินี้ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าท่านรัฐมนตรีคลังไม่มีความประสงค์จะให้มีการเปลี่ยนแปลงมาก หากมุ่งหมายที่จะเลิกระบบชั่วคราวและจัดให้มีกฎหมายเป็นรูปถาวรเสียทีที อีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าเห็นว่าการแก้ไขเปลี่ยนแปลงวิธีควบคุมการออกธนบัตรนั้นเป็นการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่ ซึ่งจะต้องพิจารณาโดยละเอียดก่อนว่าจะควรหรือไม่และจะปฏิบัติได้หรือไม่เพียงใด ฉะนั้นในร่างพระราชบัญญัตินี้จึงไม่ได้บัญญัติให้เปลี่ยนแปลง หากแต่ให้มีการผ่อนคลายลงบ้าง ดังจะเห็นได้ในร่างและคำชี้แจงรายมาตรา

๑๐. อนึ่ง ด้วยเหตุว่ารัฐบาลจะต้องตกลงกับกองทุน ฯ กำหนดค่าของบาทเทียบกับทองคำ และเมื่อได้กำหนดแล้วก็จะต้องปฏิบัติการยางอย่างเพื่อให้เป็นไปตามข้อผูกพันกับกองทุน ฯ ในร่างพระราชบัญญัตินี้จึงได้เขียนบทบัญญัติเผื่อไว้ด้วย และหวังว่าเมื่อถึงเวลาจะต้องปฏิบัติตามข้อผูกพันเหล่านั้นก็จะไม่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัตินี้

๑๑. ใน พ.ร.บ. ๒๔๗๑ และในระบบชั่วคราวมีบทบัญญัติบางประการที่ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่มีความจำเป็นหรือเหตุผลที่จะควรคงมีไว้ต่อไป ในร่างพระราชบัญญัตินี้จึงไม่มีบทบัญญัติต่อไปนี้ คือ

(ก) เรื่องเหรียญกษาปณ์ ไม่มีบทว่าด้วยการทำเหรียญบาทเงินซึ่งได้เลิกทำมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๑ ไม่มีบทว่าด้วยการทำเหรียญทองคำ ซึ่งได้บัญญัติให้ทำก็เพราะความจำเป็นชั่วขณะเท่านั้น และไม่มีบทห้ามการค้าเหรียญกษาปณ์ เพราะไม่เห็นมีความจำเป็นแล้ว

(ข) เรื่องทุนสำรอง ไม่มีบทว่าด้วยการจำหน่ายบัญชีซึ่งสินทรัพย์ในทุนสำรอง เพราะมีบทบัญญัติอย่างอื่นแทน ไม่มีบทบัญญัติโดยเฉพาะว่าด้วยการตีราคาหลักทรัพย์ประจำปี เพราะในร่างพระราชบัญญัตินี้มีการบังคับให้ต้องทำอยู่ในตัวแล้ว ไม่มีบทให้จ่ายเงินแผ่นดินชดใช้ทุนสำรองในเมื่อหลักทรัพย์เสื่อมราคา เพราะได้ร่างวิธีการอย่างอื่นไว้แทนแล้ว ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการสอบบัญชีประจำปี เพราะเป็นเรื่องของธนาคารแห่งประเทศไทย จึงควรเป็นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย อนึ่ง การประกาศรายการทุนสำรอง ก็ควรเป็นเรื่องของพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทยเหมือนกัน

(ค) เรื่องธนบัตร ไม่มีบทบัญญัติเรื่องเอารายได้ของรัฐบาลเป็นประกัน (พ.ร.บ. ๒๔๗๑ มาตรา ๒๒) เพราะตามร่างพระราชบัญญัตินี้ไม่มีความจำเป็นแล้ว และไม่มีบทว่าด้วยความรับผิดของรัฐบาลในการชำระเงินอันเป็นค่าแห่งธนบัตร (พ.ร.บ. ๒๔๗๑ มาตรา ๒๔) เพราะบทบัญญัตินี้หมดความจำเป็นที่ต้องมีไว้ นับตั้งแต่เมื่อออกพระราชบัญญัติเงินตราแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว

๑๒. ถ้าจะใช้ร่างพระราชบัญญัตินี้ก็จะต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทยบางมาตรา เพราะพระราชบัญญัตินั้นมีบทท้าวถึง พ.ร.บ. ๒๔๗๑ อยู่ และจะต้องออกกฎกระทรวงกำหนดลักษณะของเหรียญกษาปณ์และธนบัตร และกำหนดเรื่องธนบัตรชำรุดเป็นต้น กฎใหม่ก็คงเหมือนกฎที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนั่นเอง แต่ร่างพระราชบัญญัตินี้ไม่มีสิ่งใดที่กระทบกระเทือนพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน หรือพระราชกำหนดขัดสรรทุนสำรองเงินตราเกินจำนวนธนบัตรออกใช้ จึงไม่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดนั้น

๑๓. การใช้ถ้อยคำในพระราชบัญญัตินี้ได้ถือหลักว่าจะเอาถ้อยคำใน พ.ร.บ. ๒๔๗๑ มาใช้เท่าที่จะทำได้ ไม่คำนึงว่ามาในสมัยนี้จะเหมาะสมหรือไม่ ทั้งนี้เพราะเห็นว่าได้เคยใช้กันมานานจนเป็นที่เข้าใจกันดีแล้ว จึงไม่น่าจะเปลี่ยนแปลง.

๕ มีนาคม ๒๔๘๘

ร่าง "พระราชบัญญัติเงินตรา พุทธศักราช...." บันทึกคำชี้แจงบางมาตราในร่างลงวันที่ ๕ มีนาคม ๒๔๙๙

มาตรา ๓ การยกเลิกกฎหมายที่ว่าด้วยเงินตรานั้น จะยกเลิกแต่ (๑) พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ และ (๒) พระราชบัญญัติระบบเงินตราชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๘๔ ก็จะพอแล้ว แต่ด้วยเหตุว่าพระราชบัญญัติทั้งสองนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมและต่ออายุหลายครั้ง ทั้งยังมีพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๔๘๔ ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้งด้วย จึงเห็นว่าถ้าระบุชื่อพระราชบัญญัติเหล่านี้ลงไว้เสียให้หมดก็จะเป็นที่เข้าใจกันแจ่มแจ้งดี

มาตรา ๕ มาตรานี้ตรงกับมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ แต่การใช้เครื่องหมายย่อแทนยาทเป็นของใหม่

มาตรา ๖ ประเทศไทยเป็นสมาชิกของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ จึงจำต้องกำหนดค่าแห่งเงินตราไทยเทียบ

กับทองคำ และจะกำหนดเท่าใดก็ตามจะต้องได้รับความตกลงของกองทุน ฯ ก่อนแล้วจึงจะประกาศได้

มาตรา ๗ (๑) ฉะนั้นเมื่อถึงเวลาที่รัฐบาลและกองทุน ฯ เห็นสมควรก็จะต้องปรึกษาหารือเพื่อทำความตกลงกัน เมื่อได้ตกลงกันแล้วก็จะต้องประกาศค่านั้นโดยเร็ว จึงควรต้องใช้วิธีออกพระราชกฤษฎีกา

มุ่งหมายที่จะช่วยให้เกิดความเชื่อถือในความมั่นคงแห่งค่าของเงินบาท และจะให้เป็นที่พอใจสภาผู้แทนด้วย

มาตรา ๗ (๒) เกี่ยวกับบทบัญญัติในหนังสือสัญญากองทุน ฯ กล่าวคือหนังสือสัญญามาตรา ๔ ข้อ ๗ มีความว่าค่าของเงินตราของทุกประเทศที่เป็นสมาชิกนั้น กองทุน ฯ อาจเปลี่ยนแปลงได้โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงตามส่วนอันเดียวกันหมด *(ถ้าประเทศใดไม่ประสงค์จะเปลี่ยนแปลงค่าของเงินตราของตนก็ต้องแจ้งให้กองทุน ฯ ทราบภายใน ๗๒ ชั่วโมง)* ฉะนั้นในกรณีที่กองทุน ฯ เปลี่ยนแปลงค่าของบาทตามสัญญาข้อนี้ ถ้าประเทศไทยไม่ขัดข้องก็จะต้องประกาศการเปลี่ยนแปลงนั้นทันที จึงจำต้องมีพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๙ อำนาจตามมาตรานี้รัฐมนตรีว่าการคลังมีอยู่แล้วตามพระราชบัญญัติระบบเงินตราชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๘๙ อนึ่ง ด้วยเหตุว่าร่างพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้เหรียญกษาปณ์เป็นเงินชำระหนี้ได้ตามกฎหมายเพียงไม่เกิน ๑๐ บาทเท่านั้น *(ดูมาตรา*

๑๐) จึงเห็นควรให้รัฐมนตรีคงมีอำนาจอันนี้ต่อไปได้ อนึ่ง ธนบัตรมีค่ามากกว่าเหรียญกษาปณ์ รัฐมนตรีก็มีอำนาจกำหนดชนิดราคา ฯลฯ อยู่แล้วตามพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๘

มาตรา ๑๐ (๑) ในการร่างพระราชบัญญัตินี้ได้ถือว่าจะไม่ทำเหรียญบาทเงินอีก และเหรียญทองคำก็จะไม่ทำ อนึ่ง เหรียญบาทเงินที่เคยทำก็ไม่มีใช้กันแล้ว จึงได้กำหนดว่ายรรดาเหรียญกษาปณ์ให้ใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมายเพียงไม่เกิน ๑๐ บาท

มาตรา ๑๐ (๒) ที่ว่าเหรียญบุบสลายจะใช้ชำระหนี้ไม่ได้ตามกฎหมายนั้นตรงกับพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๒๗ แต่ยกบัญญัตินี้มีกฎกระทรวงออกตามพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๔๘๔ แก้ไขว่าให้ใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย กฎกระทรวงฉบับนั้นได้ออกมาก็ด้วยเหตุพิเศษเกี่ยวกับเหตุการณ์เมื่อสงครามเกิดขึ้นใหม่ ๆ บัดนี้จึงเห็นควรกลับให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๔๗๑ อนึ่ง เหรียญต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่เวลานี้ล้วนเป็นเหรียญปลีก ยกบัญญัตินี้คงไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน

มาตรา ๑๑ มาตรานี้ตรงกับพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๒๘ แก้ไขเพิ่มเติมตามมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติเงินตรา *(ฉบับที่ ๗)* พ.ศ. ๒๔๘๔

มาตรา ๑๒ (๒)	การกำหนด ชนิดราคา ไลา ของธนบัตรโดยกฎกระทรวงนั้นเป็นอำนาจของรัฐมนตรีอยู่แล้ว ตามพระราชบัญญัติเงินตรา ๒๔๗๑ มาตรา ๘
มาตรา ๑๒ (๓)	ตรงกับพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๘ วรรค ๒
มาตรา ๑๔	มาตรานี้คือพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๒๓ แต่แก้ไขเพิ่มเติมบ้าง *(ดูคำชี้แจงมาตรา ๒๕ ด้วย)*
มาตรา ๑๕	ตรงกับพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๒๕
มาตรา ๑๖	ตรงกับพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๒๖
มาตรา ๑๗	มาตรานี้คือพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๙ ทวิ. แต่แก้ไขเพิ่มเติมวิธีการ เพราะอำนาจที่ให้แก่รัฐมนตรีตามมาตรา ๙ ทวิ. นั้น เขียนไว้อย่างรุนแรงน่าตกใจ จึงได้เขียนเสียใหม่ให้นุ่มนวลขึ้นประการหนึ่ง และกำหนดเวลาให้นานพอควรสำหรับนำธนบัตรที่ยกเลิกมาเปลี่ยนใหม่อีกประการหนึ่ง นอกจากนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสาระสำคัญ

มาตรา ๑๘ มาตรานี้ตรงกับพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๑๑ แต่มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาก และใช้บังคับต่อเมื่อได้ประกาศ par value แล้ว

มาตรา ๑๘ (๓) บังคับให้ธนาคารต้องซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศบางชนิดเพื่อรักษาค่าของบาทให้ยืนที่ การซื้อขายให้ทำกับธนาคารพาณิชย์เพื่อให้เป็นไปตามหลักการที่ว่าธนาคารกลางต้องไม่แข่งขันกับธนาคารพาณิชย์ หลักการนี้มีอยู่แล้วในพระราชกฤษฎีกาธนาคารแห่งประเทศไทย

อนึ่ง ในร่างนี้ไม่ได้คำนึงถึงทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา เพราะเหตุว่าเมื่อได้ประกาศ par value แล้วรัฐบาลก็มีข้อผูกพันตามสัญญากองทุน ฯ มาตรา ๔ ข้อ ๓ ว่าด้วยการซื้อขายเงินต่างประเทศในเมืองไทย ถ้าเป็นการซื้อขายทันที (spot) จะต้องซื้อขายในอัตราไม่ต่างจาก par value เป็นจำนวนเกินร้อยละ ๑ เพื่อให้การเป็นไปตามนี้จึงได้เขียนมาตรา ๑๘, ๑๙ และ ๒๐ ขึ้นไว้ ฝ่ายทุนรักษาระดับ ฯ นั้นไม่ได้มีความมุ่งหมายจะรักษาค่าของบาทไว้ในระดับใด หากมุ่งหมายจะจัดไม่ให้เงินบาทมีค่าขึ้น ๆ ลง ๆ มากในระยะเวลานั้นเท่านั้น ข้อที่จะต้องพิจารณาจึงมีว่าเมื่อประกาศ par value แล้วทุนรักษาระดับ ฯ นั้นจะยังคงต้องมีไว้หรือไม่เพื่ออะไร

อนึ่ง สำหรับรายจ่ายรัฐบาลในต่างประเทศนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ยังคงทำธุระให้ได้ตามเดิม เพราะมาตรา ๑๘ น ไม่ได้ห้าม แต่ธนาคารก็ต้องปฏิบัติตามข้อผูกพันในสัญญากองทุน ฯ มาตรา ๔ ข้อ ๓ ที่กล่าวข้างบน

เป็นการผ่อนผันจาก (๑) เช่นสมมติว่าเรา
มาตรา ๑๔ ประกาศ par value แล้ว แต่สเตอร์ลิงก์ยังไม่เป็นเงิน
(๒) ตราที่พึงเปลี่ยนได้ (convertible) ก็ไม่มีการบังคับให้
ต้องซื้อหรือขายสเตอร์ลิงก์ อนึ่ง ในระหว่างที่มีการ
ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินก็ต้องผ่อนผันไม่บังคับ เพราะอาจขัดกับการควบคุม
แต่ในทางปฏิบัตินั้นธนาคารคงจะต้องใช้ดุลยพินิจว่าจะซื้อขายหรือไม่เมื่อใด โดย
ถือหลักว่าจะต้องปฏิบัติตามสัญญากองทุน ฯ มาตรา ๔ ข้อ ๓ นั้น

มาตรา ๑๔ (๓) คำวินิจฉัยนี้ เป็นไปตามสัญญากองทุน ฯ

มาตรานี้ใช้ต่อเมื่อได้ประกาศ par value แล้ว
มาตรา ๑๕ อนึ่ง ได้กล่าวแล้วข้างบนว่าตามสัญญากองทุน ฯ มาตรา
๔ ข้อ ๓ การซื้อขายเงินต่างประเทศในเมืองไทยถ้าเป็น
การซื้อขายทันทีต้องซื้อขายในอัตราไม่ต่างไปจาก par value เกินกว่าร้อยละ ๑
ในร่างนี้กำหนดให้ธนาคารแห่งประเทศไทยต้องซื้อขายในอัตราไม่ต่างจาก par
value เกิน $\frac{1}{4}$ ของร้อยละ ๑ เพราะธนาคารจะต้องซื้อขายกับธนาคาร
พาณิชย์ และให้ธนาคารพาณิชย์ซื้อขายกับพ่อค้าประชาชนอีกต่อหนึ่ง ธนา
คารพาณิชย์จึงมีขอบเขตอยู่ $\frac{3}{4}$ ของร้อยละ ๑ *(ดูมาตรา ๒๐)* สำหรับขึ้น
หรือลดอัตราซื้อขายได้ สุดแล้วแต่อุปสงค์และอุปทานในตลาด

ข้อห้ามมิให้รับเงินส่วนลด ฯลฯ นั้น เป็นการป้อง
กันการหลีกเลี่ยงข้อห้ามที่มิให้ซื้อขายในอัตราเกินกว่าที่กำหนด

ข้อห้ามข้อนี้ สำหรับธนาคารแห่งประเทศไทย ไม่มีบทลงโทษ เพราะธนาคารเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามสัญญากองทุนฯ อยู่แล้ว แต่สำหรับธนาคารพาณิชย์มีบทลงโทษไว้ด้วย (*ดูมาตรา ๓๐*)

มาตรา ๒๐ (๑) โปรดดูคำชี้แจงมาตรา ๑๙ ข้างบนนี้

มาตรา ๒๐ (๑) ก. ข้อยกเว้นมีไว้ เพราะถ้าการซื้อขายเงินตราต่างประเทศใดในตลาดต่างประเทศ ซื้อขายกันจริงในอัตราต่างจาก par value ของเงินนั้นกว่าร้อยละ ๑ ก็อาจจะมี arbitrage กับตลาดกรุงเทพฯ และทำให้ฝ่ายเราเสียประโยชน์

มาตรา ๒๐ (๑) ข. อนุโลมตามสัญญากองทุนฯ มาตรา ๔ ข้อ ๓ (๒)

มาตรา ๒๐ (๒) โปรดดูคำชี้แจงมาตรา ๑๙ ข้างบนนี้

มาตรา ๒๑ คือมาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ แก้ไขถ้อยคำเล็กน้อย

มาตรา ๒๓ คือมาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ แต่แก้ไขเรื่องผู้มีอำนาจสั่งจ่ายเงินเพื่อให้สะดวกขึ้น

มาตรา ๒๔ คือมาตรา ๑๖ ของพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ แก้ไขถ้อยคำเล็กน้อย ส่วนข้อยกเว้นนั้นจะเห็นได้ถนัดเมื่อดูมาตรา ๑๗ และมาตรา ๒๗

มาตรา ๒๕ คือมาตรา ๑๗ ของพระราชบัญญัติเงินตรา ๒๔๗๑ แต่แก้ไขในสาระสำคัญสองประการ คือ (๑) ให้รัฐมนตรีกำหนดได้ด้วยว่านอกจากปอนด์และดอลลาร์แล้วจะให้ถือเงินตราต่างประเทศอื่นใดเป็นทุนสำรองได้อีก ข้อนี้เขียนเผื่อไว้เท่านั้น แต่ถ้าสมควรจะต้องใช้อำนาจนี้จริง ๆ ก็ควรกำหนดให้ถือแต่เฉพาะเงินตราที่พึงเปลี่ยนได้ตามนัยแห่งมาตรา ๑๘ และ (๒) ยอมให้ถือหลักทรัพย์ของรัฐบาลไทยที่จ่ายเงินเป็นบาทได้ด้วย

ในบันทึกคำชี้แจงทั่วไปได้กล่าวแล้วว่าวิธีการควบคุมการออกธนบัตรในปัจจุบันนี้เป็นวิธีรัดตรึงมาก ถ้าจะผ่อนคลายลงบ้างก็ต้องให้ถือหลักทรัพย์ของรัฐบาลที่จ่ายเงินเป็นบาทได้ด้วย แต่เพื่อให้ทุนสำรองมี liquidity พอ จึงมีข้อจำกัดดังแจ้งในข้อ (๒) ของมาตรานี้

การถือหลักทรัพย์รัฐบาลไทยที่จ่ายเงินเป็นบาทเป็นทุนสำรองได้นั้นจะเป็นประโยชน์ดีในบางกรณี เช่นในเวลาที่การชำระเงินกับต่างประเทศมี deficit และธนาคารพาณิชย์เอาบาทมาขอซื้อปอนด์ แต่มีเหตุผลที่ไม่ควรให้ธนบัตรออกใช้ต้องลดน้อยลง ฝ่ายการธนาคารก็อาจรับบาทนั้นไว้แล้วเอาหลักทรัพย์รัฐบาลของฝ่ายการธนาคารส่งให้ฝ่ายออกบัตรธนาคารแลกเปลี่ยนเอาปอนด์ออกมาขายได้

แต่การเปลี่ยนแปลงเท่านี้ก็นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงไม่น้อย จะถึงเวลาสมควรหรือไม่เป็นเรื่องของกระทรวงการคลัง ถ้ายังไม่เห็นควรเปลี่ยนแปลงก็ต้องแก้ไขร่างนี้

ถ้าหากมีผู้ทักอีกทางหนึ่ง คือว่าอัตราร้อยละ ๖๐ ของยอดธนบัตรออกใช้ในข้อ (๒) สูงไป และควรลดต่ำลงกว่านี้ได้ ก็ต้องขอให้คำนึงว่าธนบัตรและเงินฝากธนาคารแห่งประเทศไทยนั้นย่อมมีลักษณะเหมือนกันแท้ ๆ เพราะผู้มีเงินฝากย่อมจะถอนเอาธนบัตรไปได้เสมอ แต่กฎหมายธนาคารแห่งประเทศไทยต่างจากกฎหมายธนาคารกลางของหลายประเทศ เพราะไม่มีบทบังคับให้ต้องมีเงินต่างประเทศเป็นเงินสำรองสำหรับเงินฝาก ฉะนั้นทุนสำรองอัตราร้อยละ ๖๐ ของยอดธนบัตรออกใช้นั้นเมื่อนับเงินฝากเข้าด้วยแล้วย่อมไม่ถึงร้อยละ ๖๐

มาตรา ๒๖ (๑) เป็นบทบัญญัติที่จะให้ปฏิบัติได้ตามมาตรา ๒๕ (๒) คือให้คิดอัตราร้อยละ ๖๐ ของยอดธนบัตรออกใช้นั้นได้

มาตรา ๒๖ ข้อ ค. เป็นบทบังคับอยู่ในตัวให้ต้องตีราคาหลักทรัพย์ทุกปี เหมือนอย่างการใช้พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๑๙

มาตรา ๒๖ (๒) บัญญัติไว้สำหรับระยะเวลาที่ยังไม่ได้ประกาศ par value ราคาทองคำที่กำหนดไว้นั้นคือราคาที่ถืออยู่ในเวลานี้ อนึ่ง เมื่อกำหนดราคาทองคำไว้เช่นนี้แล้วการ

ตีราคาปอนด์หรือดอลลาร์ก็ปฏิบัติได้ตามข้อ (๑) ก. และ ข. จึงไม่จำต้องกำหนดราคาปอนด์หรือดอลลาร์ไว้ด้วย

มาตรา ๒๗ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๘๕ ออกตามพระราชบัญญัติระบบเงินตราชั่วคราว ๒๔๘๕ นั้น ดอกผลอันเกิดจากทุนสำรองเมื่อได้หักรายจ่ายแล้วเหลือเท่าใดให้สมทบเข้าทุนสำรอง แต่ในร่างใหม่นี้ได้กำหนดว่านอกจากให้หักรายจ่ายแล้วให้หักใช้ค่าเสื่อมของราคาหลักทรัพย์ในทุนสำรองด้วย ถ้ายังมีเงินเหลืออีกก็ให้ขึ้นบัญชีพิเศษไว้ และถ้าในปีใดดอกผลไม่พอจ่ายก็ให้เอาเงินในบัญชีพิเศษนั้นมาจ่ายชดเชย การแก้ไขใหม่เช่นนี้ก็เพราะเห็นว่าบทบัญญัติที่ให้เอาเงินเหลือจ่ายสมทบทุนสำรองนั้นบัดนี้หมดความจำเป็นแล้ว

อนึ่ง พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๑๙ บัญญัติว่า ถ้าหลักทรัพย์เสื่อมราคาก็ให้เอาเงินรายได้แผ่นดินชดใช้ทุนสำรอง บทบัญญัตินี้ได้แก้ไขเพราะเห็นว่าเมื่อได้ตัดทุนสำรองขาดไปจากคลังแล้วก็ไม่ควรต้องไปเอาเงินจากคลังมาชดใช้ต่อไปอีก

มาตรา ๒๘ บทบัญญัตินี้เขียนเผื่อไว้สำหรับยางกรณี เช่น ถ้ามีการเปลี่ยนแปลง par value ของปอนด์ แต่ par value ของบาทไม่ได้เปลี่ยนไปด้วยตามส่วนเดียวกันแล้ว ทุนสำรองอาจมีกำไรหรือขาดทุน จึงควรเตรียมรับเหตุการณ์ไว้

ส่วนการเปลี่ยนแปลง par value ของบาทนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องออกพระราชบัญญัติ จะจัดการอย่างไรกับทุนสำรองก็ควรกำหนดในพระราชบัญญัตินั้น

ได้แก่มาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติเงินตรา

มาตรา ๒๙ ๒๔๗๑ แต่ได้แก้ไขบ้าง เพราะมาตรา ๑๐ ที่เขียนว่า ย่ารัยไม่เกินสามเท่าหรือไม่เกินพันยาทแล้วแต่จำนวนใดจะมากกว่ากันนั้น ยากที่จะเข้าใจได้

มาตรา ๓๐ โปรดดูคำชี้แจงมาตรา ๒๐ (๒)

มาตรา ๓๑ ได้แก่มาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติเงินตรา ๒๔๗๑.

วันที่ ๕ มีนาคม ๒๔๘๘

THE CURRENCY BEFORE AND DURING THE WAR

Introduction

1. The war that broke out in Asia in December 2484 (1941) isolated Thailand from all countries other than Japan and the territories she occupied. The traditional baht-sterling link was cut automatically and the only international monetary transactions possible were those in yen. The force of circumstances, no less than the Japanese Government, compelled Thailand to link her currency to the yen. This is a fundamental, even if temporary, change in the currency system; and it is of this change and its aftermath that a description will be given in the simplest terms. This Memorandum will therefore commence with a summary of the essential features of the currency system obtaining prior to the outbreak of war. It will thereafter enumerate the major changes made necessary by the war. Finally, a summary will be given of the use of bank credit and currency issues to finance the Government and the Japanese Military Authorities during the war and the effect of certain agreements made with Japan, particularly as affecting the currency position. Figures will be given up to June 2488 (1945). The sole aim of the Memorandum is the presentation of facts; no comments will be made.

The pre-war system

2. The Currency Act of 2471 (1928) provides that the unit of the currency is the baht, which is to find its physical embodiment in a silver coin or paper notes, both being legal tender without limit as to amount. In practice however no new baht coins had been issued for some years prior to the Act and practically all those already in circulation have now been withdrawn or melted down. No further notice of these coins need therefore be taken. The Currency Act Amendment Act of 2475 (1932) links the baht to sterling at the ratio of baht 11 to the pound. For the maintenance of this par value, the Act places the Treasury under the obligation to buy or sell sterling on demand; and, in practice, the Treasury freely purchased and sold sterling at the rates of baht 10.80 and baht 11.20 respectively.

3. In order to enable the Treasury to discharge its obligation, the law provides that there shall be a Currency Reserve to be held entirely apart from all other resources of the state. The legal components of this reserve are gold, sterling and U.S. dollars, including sterling and dollar securities. The proportion of each of these components is not provided by law; except that long-term securities are not to exceed baht 14 millions. The Reserve is secured by the provision that no payment shall be made from it, save against notes of an equivalent amount, the notes being simultaneously withdrawn from circulation.

4. For the security of the currency, the law provides that no notes shall be issued except against (1) notes previously issued, which shall thereupon be withdrawn from circulation; (2) pound sterling; or (3) gold or gold exchange.

5. The system outlined above worked smoothly. At no time was there any difficulty in the maintenance of exchange stability. The baht was indeed one of the few free and stable currencies of the world. The currency position for the last month prior to the outbreak of war was of considerable strength.

CURRENCY POSITION

30th NOVEMBER 2484 (1941)

	Baht		*Baht*
Note issue	275,331,688	Gold	123,110,485
		Sterling securities	41,065,225
		Sterling at call or 7 days' notice	106,422,238
		Silver coins	1,169,825
	275,331,688		271,767,773

The gold was valued as follows :—

	AMOUNT *in oz. fine*	VALUE PER OZ. FINE *Shilling*	TOTAL VALUE AT BAHT 11 PER £ *Baht*
1.	795,660.585	173.697	73,519,038
2.	257,142.449	168	23,759,962
3.	839.03	160.45	75,966
4.	266,533.9607328	173.697	25,462,970
5.	3,237.280	160.338	292,549
	1,323,413.3047728		123,110,485

Sterling was booked at £ 1 = Baht 11

The system in force during the war

6. Four days after the commencement of the war, viz., on 12th December 2484 (1941), the Currency Emergency Act, B.E. 2484 was promulgated enabling the Finance Minister to issue Regulations modifying the Currency Acts with respect, inter alia, to the value of the baht in terms of foreign currencies, the legal components of the Currency Reserve and the issue of notes. This Emergency Act expires automatically upon the termination of the war. It may be observed, in this connection, that the legal position during the war is that the Currency Acts, outlined in paragraphs 2-4, remain in force, save where specifically modified by Regulations issued under the Emergency Act; and that these modifications cease to have any further effect upon the termination of the war, when the Currency Acts again come into full force.

7. The Emergency Regulations, issued from time to time, modify the Currency Acts in the following important respects, viz : —

(a) The provision whereby the Finance Minister is obliged to buy or sell sterling on demand is suspended.

(b) In April 2485 (1942) the baht was devalued by about 36% and its par value made equivalent to the yen.

(c) The yen and yen securities become another legal component of the Reserve and notes may be issued thereagainst.

(d) Notes may be issued against "Treasury Bonds" which are also made legal component of the Reserve. These Bonds are non-interest bearing bonds issued by the Finance Minister to the Currency Department.

8. About the end of 2485 (1942) the Bank of Thailand was established and the management of the note issue was entrusted to that institution. The principal provisions of the Bank Act relating to the note issue are as follows : —

(a) The Bank has the sole right to issue notes.

(b) Until such time as the international monetary system has become sufficiently clear and stable, the issue and management of notes by the Bank is to be governed by the existing currency laws.

(c) The Bank may, within the period fixed by the Minister, issue notes of the Government.

Consequently, the present position is that the Bank has replaced the Treasury as the Currency Authority. This is a permanent change in the currency system. The Bank issues and manages Government notes (no bank-notes have as yet been issued) subject to such provisions of the Currency Acts as have not been modified and the Currency Emergency Regulations.

9. Foreign exchange control was imposed early in the war. Yen proceeds of Thai exports including yen remitted from abroad are to be offered for sale to the Control ; and yen required for any purpose must be purchased from the Control. The Control's buying and selling rates from and to authorized exchange banks are yen 100 = baht 99.25 and yen 100 = baht 100.75 respectively. The authorized banks' rates via-a-vis their customers are baht 99 and baht

101 per yen 100. Control of exchange transactions was first exercised by a Bureau of the Treasury. Upon its establishment, the Bank of Thailand took over the task.

Use of bank credit and currency issues during the war

10. For the sake of clarity, description of the use of bank credit and currency issues will be given in two parts, viz., their use for (a) purposes of Government and (b) financing Japanese military expenditure in Thailand.

11. Government finance has since 2480 (1937) been characterized by substantial and increasing revenue deficits: —

Total deficit for pre-war period,		
2480-2484 (1937-41)	baht	89,265,091
Total deficit for war period,		
(a) 2485-2487 (1942-44)	baht	225,196,980
(b) 2488 (1945)		
Jan.-June (approx.)	baht	26,162,420
	baht	340,624,491

12. After the two funds held by the Treasury, viz., the Treasury reserve and the Debt Redemption Fund, had been exhausted, the deficits were met by the issue to the Currency

Authority of Treasury Bonds (See paragraph 7). These bonds were issued whenever the Treasury's balance with the Bank of Thailand was inadequate to meet the needs of Government; and the Treasury account with the Bank was thereupon credited with the amount of the bonds. The Bank in its turn replenished its own cash balance by the transfer of the bonds from the Banking to the Issue Department against notes. In 2488 (1945) four-month Treasury Bills were also issued. These bills were taken up both by the Bank of Thailand and the commercial banks. The floating debt on June 30th 2488 (1945) was as follows :—

Treasury Bonds	baht	202,500,000
Treasury Bills	baht	10,000,000
	baht	212,500,000

13. In consequence of the Pact of Alliance, the Government agreed in principle to supply the Japanese Military Authorities with such amount of money as they might require for military expenditure in Thailand. The actual sum to be supplied was determined for each half-yearly period by agreement between the two Governments; the Bank was credited from time to time with yen at the Bank of Japan, and the equivalent amount in baht was thereupon credited to the Yokohama Specie Bank's account with the Bank. As the yen was a legal component of the Currency Reserve, the Bank, in order to replenish its cash balance, transferred yen from time to time from the Banking to the Issue Department against notes.

14. The total amount of credit given to the Japanese military authorities from December 2484 (1941) to June 2488 (1945) was baht 1,230,701,083. A percentage of the yen credit received was allowed by the Japanese Government to be used in the purchase of gold bars from the Bank of Japan. The position up to June 2488 (1945) was consequently as follows :—

December 2484 (1941) – June 2488 (1945)

Baht credits given to the Japanese Military Authorities	Yen credit received (less amount spent on purchase of gold)	Gold purchased	
		Quantity	Value
Baht 1,230,701,083	Yen 1,106,699,988	Gr. fine 25,838,433.8	Yen 124,001,095

15. Forced expansion of bank credit for Government and Japanese military purposes involved, as already mentioned, expansion of the note issue. Before examining the note position, however, it must be observed that the rate of exchange between the baht and the yen was another factor that contributed towards currency expansion. As already stated, the Government was obliged by agreement with Japan early in 2485 to devalue the baht by about 36% and to maintain its value on a par with the yen. Maintenance of this par value resulted in a disequilibrium in the balance of payments, the demand for baht substantially exceeding the supply. The agreement prevented elimination of this disequilibrium by the normal method of raising the par value of the baht; and because of another agreement, exchange control met with only a small degree of success in its attempt to correct the disequilibrium. The excess demand for baht had to be met by the issue of notes.

Balance of Payments
2487 (1944)

Inward or credit movement		Outward or debit movement	
	baht		baht
1. Merchandize, government and business remittances, etc.	136,497,521	Merchandize, government and business remittances, etc.	63,580,106
2. Remittances for Japanese Military Expenditure	514,000,000		
	650,497,521		63,580,106

Balance of Payments (approx.)
Jan. – June 2488 (1945)

Inward or credit movement		Outward or debit movement	
	baht		baht
1. Merchandize, government and business remittances, etc.	46,580,767	Merchandize, goverment and business remittances, etc.	12,373,037
2. Remittances for Japanese Military Expenditure	470,000,000		
	516,580,767		12,373,037

16. It will now be cleared that expansion of the currency issue was due to three factors; (1) the excess of Government expenditure over revenue; (2) Japanese military expenditure; and (3) the agreements with Japan which prevented equilibrium of the balance of payments. The extent of this expansion is illustrated by the following Table which should be compared with that in paragraph 5.

Currency Position
30th June 2488 (1945)

baht		baht	Percentage of issue
Note issue 1,451,960,348	Gold,		
	in Thailand	144,901,516	9.98
	in Japan	194,057,577	13.37
	Yen exchange	793,739,988	54.67
	Treasury Bonds	202,500,000	13.95
		1,335,199,081	91.97
	Gold in U.S.A.	38,390,545	2.64
	Sterling & Sterling securities	265,753,896	18.30
1,451,960,348		1,639,343,522	112.91

17. The gold holding of the Bank of Thailand (Issue Department), shown above, comprised :—

(a) Held in Thailand and Japan

60,199,808.459 gr. fine @ baht 4.80
8,650,521.000 gr. fine @ baht 5.78
68,850,329.459 gr. fine

(b) Held in U.S.A.

7,998,030.162 gr. fine @ baht 4.80
76,848,359.621 gr. fine

Sterling was valued at 13.923 d. per baht, or baht 17.24 = £ 1.

Bank of Thailand,
21st July 2488.

POST-WAR MONETARY RECONSTRUCTION

GENERAL CONSIDERATIONS

1. From the internal standpoint of the community, the monetary system must fulfil three functions. Money must serve as a common denominator of value. It must act as a medium of exchange, which means that it must possess the attribute of acceptability in current transactions. Finally, it must serve as a store of value.

2. To perform its first function, that of a common denominator of value, money must provide a method of comparison. It is only when different commodities and services are priced, i.e. have their relative worth expressed in terms of a common denominator, that it is possible to make comparisons necessary for economic action, be it consumption or production. In Thailand the common denominator is the baht; in Japan it is the yen; in Britain it is the pound sterling.

3. The necessities of economic life require moreover the provision of a medium of exchange, i.e. of something which has a physical embodiment, so that it can be passed on from person to person in exchange for goods and services. The common denominator thus physically embodied becomes currency, and, as such, possesses a value at any moment of time which is measured by its command over goods and services. Some of the most difficult monetary problems are concerned with the purchasing power of the currency and the correlative of that purchasing power, i.e. the level of prices. In all production and in the majority of transactions there is an element of time. Salaries and wages are fixed and other contracts are concluded for certain specified periods; and, as a suitable medium of exchange, money should possess some stability in its purchasing power through time.

4. The third function of money, that of a store of value, is implicitly in the above explanation. Income and expenditure cannot, as a rule, be exactly synchronized over time and reserves have to be kept against emergencies. People require to keep part of their savings in a liquid form and the maximum degree of liquidity is represented by a holding of cash. If the currency is not safeguarded against depreciation in value and the holding of cash involves risk of capital loss, there will be a flight from the currency into holdings of land, commodities or other currencies. This procedure, if carried on a mass scale, accelerates the deterioration in the value of the currency and reduces its serviceability to the community.

5. The next point to bear in mind is that the physical embodiment of money in the shape of coins and notes, called currency, no longer adequately meets the needs of modern communities. The use of coins and notes have been supplemented by the employment of cheques. Bank credit is a substitute for currency. The

possibility of drawing cheques upon bankers is however conditioned by the possession by the drawer of a right to draw and this is equivalent to the possession of a bank balance subject to cheque. Such a balance can be obtained either by accumulation out of income or by a loan from the bank itself. Consequently the public's ability to purchase cannot be measured, at any moment of time, merely by the absolute volume of currency in the hands of the public. Over and above this volume is the public's command of purchasing power in the form of the right to draw cheques. The magnitude of the amount here involved is dependent, not merely on accumulation on the part of the public itself, but on the working of the credit system.

6. Finally, as part of these general considerations, it must be remembered that the monetary system of a country has a dual role to play in the economic life of the community. Its working affects not only the internal life of the community but the relations of that community with other communities as well. To enable foreign trade to flow smoothly, there must be stability, in terms of gold or other currency, in the value of the local currency. Goods imported from foreign territory are paid for in foreign currency but are sold in local currency. Where the value of the local currency fluctuates in terms of the foreign currency, the business of the importer at once assumes a speculative character; for the importer cannot know with any reasonable certainty whether the local currency acquired from the sale of any imported commodity will cover the amount required by him for the purchase of that commodity. Similar difficulty exists in the case of the export trade. The exporter buys in local currency and sells in foreign currency. Where there is no reasonable certainty as to how much local currency he will acquire for the foreign currency received as proceeds of his exports, local buying for exportation becomes a gamble. Without external stability, trade becomes mere speculation and will eventually be paralysed.

THE OBJECTIVES OF MONETARY POLICY

7. The general considerations mentioned above lead inevitably to the conclusion that the objectives of monetary policy are :—

a. external or exchange stability of the currency ;

b. internal stability of the currency ;

c. sound credit conditions.

The interests of Thailand are bound up with the realization of these objectives. In considering them and, particularly, the policy by which they may be attained, regard must first be had to the existing currency and credit position.

THE CURRENCY POSITION

8. The Currency Act, B.E. 2471, continues to provide that the baht shall be the unit of Thai currency. The physical embodiment of the baht takes the form of legal tender notes. Previous to the outbreak of the war in Asia, these notes were issued by the Treasury only against sterling, gold or other notes. It was furthermore mandatory upon the Treasury to receive or deliver sterling against legal tender money at the rate of baht 11 to £1 sterling. By this statutory provision the value of the baht was tied to that of sterling.

9. Although Britain abandoned the gold standard in 1931, there gradually emerged what has since become generally known as the sterling area, which came into existence as a result of the gradual realization by many countries of their interest in maintaining a fixed rate of exchange in relation to sterling. The maintenance of a relatively stable U.S. dollar-sterling rate of exchange further widened the area of exchange stability. Linked to sterling, the value of the baht was stable in terms of all the principal currencies of the world.

10. The outbreak of the war in Asia resulted in the cutting of the baht-sterling link and the closing of the doors of all the allied and most of the neutral countries to Thailand. The baht is now tied temporarily to the yen, the currency of practically the only country with which Thailand can trade. Notes may now be issued against yen in place of sterling. Foreign exchange transactions are subject to control and the Bank of Thailand, the newly established Currency Authority, buys or sells yen at baht 100 per yen 100, charging a ¼% commission thereon. By these means exchange stability, in terms of the yen and a few other currencies, is maintained. A further legal innovation necessitated by war expenditure is to the effect that the Currency Authority may issue notes against bonds issued to it by the Treasury. This provision is also temporary, and, like the yen link, lapses automatically on the expiration of the state of war.

11. So much for the law. The facts are that since the war there has been an enormous expansion of the currency circulation due to the following factors, viz., (a) Japanese requirement of funds for military expenditure in Thailand, which are met finally by the issue of baht notes against yen; (b) Government's revenue deficits, met by the issue of notes against Treasury bonds; (c) international balance of payments in favour of Thailand, necessitating the issue of notes against yen.

12. On 30th June 2487 (1944) the note circulation amounted to Baht 865,120,348, an increase of 191% over the circulation on 31st December 2484 (1941). The circulation will be found in Annex I and the cover on 30th June 2487 in Annex II.

13. It has already been stated (paragraph 10) that exchange stability with the yen and a few other currencies is being maintained. But the large and unceasing expansion of the currency, particularly at a time when the supply of commodities is substantially and continuously shrinking, cannot but result in a severe and progressive depreciation in the internal purchasing power of the currency. Thailand is experiencing an inflation, that is to say an expansion in the supply of money to spend relatively to the supply of commodities and services to purchase.

THE CREDIT POSITION

14. An expansion in the currency circulation or, in other words, an increase in the physical means of payment, adds to the volume of bank deposits and to the cash reserves of the banks. When cash resources expand, banks are in a position to lend more freely; for, so long as confidence is maintained, they need keep only a proportion of cash against the sums deposited with them. Lending by the Banks increases, as explained in paragraph 5, the public's command of purchasing power and thereby contributes towards further depreciation of the internal value of the Baht.

15. An attempt at control of the volume of credit was made in 2485 (1943), its basis being the compulsory

maintenance by the commercial banks with the Central Bank of a cash reserve of such amount as may be fixed from time to time by the latter. The underlying theory is that, in a country not possessed of a developed money market and commercial banking system, control of the volume of credit is possible only through statutory power to vary the ratio of the commercial banks' cash reserve to their deposit liability. Equipped with this power, the Central Bank can insulate the aggregate supply of credit from a rise in the cash basis by an appropriate rise in the legal ratio and from a fall in the cash basis by an appropriate reduction of the ratio.

16. The theory has not however been put fully into practice. The present position is that the commercial banks are only required to maintain a fixed amount, i.e. not less than 20% of their deposit liabilities, with the Central Bank, and to hold not less than 30% of such liabilities in Government securities. The measure does not contract the volume of credit at a time when it should be contracted ; but remains of some use in that it slows down the progress of credit expansion. The relative commercial banking figures are to be found in Annex III.

SUMMARY OF MONETARY POSITION

17. Currency circulation is quickly expanding ; and credit also expands though at a slower rate. Expansion of the currency and credit means an increase in the public's command of purchasing power and involve a depreciation in the internal value of the currency in terms of commodities. This condition is further accentuated

by the decreasing volume of imports. The available index of wholesale prices made up by the Ministry of Commerce will be found in Annex IV. Progressive deterioration in the purchasing power of money and progressive rise in the price level; such in brief is the present position.

It now remains to deal, in so far as is possible at the present stage, with the policy whereby the objectives set out in paragraph 7 may be attained and, briefly, with the measures for the execution of that policy.

EXCHANGE STABILITY

18. To achieve exchange or external stability, it is obvious that the currency cannot be allowed to move freely without any association either with some foreign currency or gold. It was to avoid widely fluctuating exchange rates that the Sterling area and other currency blocs came into existence. Linking directly to gold need not be considered. It has never been and is not practicable; nor does modern opinion appear to desire to return to the former gold standard. An international currency is being discussed; but of this little is now known and should, for the present purposes, be left out of consideration. The choice of a foreign currency consequently remains a choice between sterling and yen. It may be added that, should the final choice be any other currency, e.g. the proposed international currency, the steps to be taken are not likely to differ in principle from those proposed hereafter.

19. Trade consists of an exchange of commodities, money being only the medium facilitating such exchange. It follows that stability is desirable in terms of the currency of that country

with which Thailand has the largest trade. If such foreign currency is itself stable in terms of other currencies, stability of the national currency in terms of other foreign currencies will be automatically achieved. For the sake of clarity, it will be assumed that the greater part of foreign trade will again be with the British Empire and that decision will consequently be taken to return to the sterling link.

20. The next point is the rate of exchange between the baht and sterling. The problem is whether to stabilise the baht merely at the level at which it finds itself at the time of stabilisation, whatever that level may be; or to aim also at an appreciation of the baht. In this connection it should be borne in mind that where the exchange value of the currency appreciates, importation of goods will be stimulated. For if the exchange rate were, say, baht 11 to the pound, only baht 11 would be required to purchase £1 worth of goods. But if the rate were, say, baht 20 to the pound, then it would require baht 20 to purchase the same quantity of goods. A high rate of exchange however penalizes exportation; for the possessor of £1 would, at the rate of baht 11 to the pound, be able to acquire baht 11 with which to purchase goods in Thailand; whereas if the rate were baht 20 to the pound, he would be able to acquire baht 20.

Where, on the other hand, the exchange value of the local currency is fixed at a low level, its effect on trade will be the reverse. Exports will be stimulated and imports penalized.

It must of course be observed that stimulation or penalisation are but temporary effects, ceasing with the adjustment of conditions to the new level.

21. Thailand produces rice of the best quality. An exportable annual surplus of about 1.2 million tons can usually be relied upon, for crop catastrophes are few and far between.

There is little doubt but that the end of the war will see a large demand for rice. Tin, rubber and teak are also likely to be required abroad. Provided that the exchange value of the baht is not so high as to make the price prohibitive, all surplus production of these commodities will probably be exported. On the other hand, the general need for foreign goods for consumption and reconstruction purposes is urgent and substantial. These considerations indicate that stabilisation should be made at an appreciated level; or, in other words, imports should be assisted as far as possible without unduly penalising exports. From the internal points of view, appreciation of the baht should not cause too much dislocation. Wages and rents lag some distance behind commodity prices. Adjustment of prices downwards would appear to be an easier process than the upward adjustment of wages and rents. Furthermore, the Government have substantial obligations abroad. A high rate of exchange will enable those obligations to be met with a smaller amount in baht.

It should however be understood that an appreciated rate does not necessarily mean the former rate of baht 11 to the pound. It may be that rate is undesirable or impossible of attainment. All that is intended here is that the aim should be high rather than low. The actual rate at which stabilisation is to be effected can only be considered in view of the factors prevailling at the time of stabilisation.

22. External stability cannot be attained by a mere Gazette notification that so many bahts shall be worth £1. Stabilisation involves that the Currency Authority must be prepared to buy or sell on demand the foreign currency to which the baht is linked. To maintain the value of the baht at, say, baht x to the pound, the Bank of Thailand must buy or sell sterling at that rate on demand. This leads to the question of the currency reserve. To be able to buy or sell sterling on demand at a fixed rate, the Bank must be provided

with the means therefor; that is to say, it must have a reserve in sterling and/or gold. Such reserve must furthermore be large enough to meet any possible demand for sterling. The volume of the demand for sterling obviously depends, ceteris paribus, on the volume of money (currency and credit) in circulation. The larger the circulation, the more substantial will be the reserve required.

23. Of the existing reserve, a substantial part is frozen abroad and its fate unknown; another substantial part is in the form of a currency the post-war value of which may well depreciate, nor is it likely to be easily convertible into gold or sterling. Monetary circulation on the other hand is enormous and still increasing. Consequently, to acquire an adequate and effective reserve, steps must first be taken to stop further currency inflation. Contraction of the volume of currency circulation may also be found necessary. Secondly, a sterling credit may have to be obtained for temporary use in support of the available reserve. Other things being equal, the level at which the external value of the baht can successfuly be maintained will depend primarily on two factors, i.e. the volume of monetary circulation and the amount of effective reserve.

24. To stop further currency inflation, the budget must be genuinely balanced; that is to say, all expenditure however classified or incurred must be met from tax revenue. Loans may, if necessary, be resorted to, but only during the first stage. The budget must further be maintained in equilibrium. The practice of issuing notes for governmental purposes, hitherto unknown in Thai currency history, will have to cease at once. Notes should be issued only for the requirements of legitimate business and trade.

25. For the contraction of the currency circulation there are several methods. The two following are suggested as being probably the least draconian. First, Treasury bonds issued in

exchange for notes will mature at short intervals. These should be met as far as possible from revenue, budgetary allowance being made for the purpose. Any revenue surplus should also be utilized for the further reduction of this floating debt. Should this method be found inadequate, additional measure may take the following form. The Bank of Thailand is issuing only the notes of the Government; bank notes have not yet been issued. Contraction of the existing currency circulation could speedily be effected by the withdrawal of Government notes and the issue in exchange therefor of bank notes and deposit certificates. The value of the bank notes and certificates to be delivered in exchange for Government notes are to be fixed at such ratio as will result in a minimum bank note circulation necessary. The deposit certificates need bear no interest (or only a nominal interest); and the period and conditions of redemption must be determined with reference to the circumstances obtaining at the time of issue. This partial freezing of cash assets will have many repercussions and require further study.

26. It may be that a sterling credit will be required for the support of the available currency reserve. With a genuinely balanced budget and stoppage of the use of the printing press for Government purposes, such credit is likely to be obtainable.

27. To ensure exchange stability, exchange control will have to be maintained. Sterling and other sound foreign currency proceeds of Thai exports must be concentrated in the hands of the Central Bank and the demands thereupon scrutinized. Scrutiny and, if necessary, denial of demands for non-essential purposes will be required, in order that a foreign exchange balance may be built up for the purposes of re-paying the credit above-mentioned and constituting an adequate reserve. When this building up has been effected, exchange control will have served its purpose and may be dispensed with.

INTERNAL STABILITY

28. The stopping of further currency inflation and the contraction of the volume of currency will result in an appreciation of the internal value of the baht. That value must be made stable. Internal stability, i.e. stability in the internal value of the currency in terms of Commodities, is attainable only under the condition where the volume of monetary (currency and credit) circulation expands or contracts in response to the requirements of trade and business. In other words, the supply of money to spend must vary in step with the supply of commodities and services to purchase. Where there is an expansion of the monetary supply without an expansion in the volume of commodities and services offered for it, inflation takes place and a rise in prices ensues. In the reverse case, i.e. a contraction of the monetary supply without a contraction in the volume of commodities and services, deflation takes place and a fall in prices follows. Consequently the aim of every currency system is to provide elasticity, or responsiveness of the volume of currency circulation to the increase or decrease in goods and services which are exchanged through the medium of currency.

29. Prior to the war, currency elasticity was achieved through the exchange standard, the fundamental basis of which is provision for the expansion or contraction of the volume of currency. With a favourable balance of trade, the reserve rose and the currency was automatically expanded; whilst with an adverse balance, the reserve fell and the currency was automatically contracted. The adoption of a sterling exchange standard has been suggested for the purpose of achieving external stability (paragraph 19). This exchange standard will, together with the following measure, probably be adequate for the attainment of a reasonable degree of internal stability.

30. First, the Currency Emergency Act, B.E. 2484, under which notes can be and are issued against Treasury bonds,

will automatically expire upon termination of the war. To guard against inflation, the Act must be allowed to expire; indeed there will be no need for it if, as recommended in paragraph 24, the budget is genuinely balanced. The currency system to be established must contain safeguard against inflation, particularly through the issue of notes for Government purposes.

31. Next, recognition must be given to the world-wide principle that the Central Bank must be independent of politics, in order that it may be free to carry out a policy tending to keep the value of the baht stable. Freedom from politics is essential for the safeguarding of the currency. The Bank of Thailand Act has probably gone as far as possible under the circumstances in decreasing such freedom. It is likely to be attained by the practice of non-interference on the part of the Government rather than by any further modification of the written charter.

32. Thirdly, it has already been explained in paragraph 5 that the public's command of purchasing power lies not only in the possession of currency but also in the right to draw cheques; and that such right depends partly on the working of the credit system. Maintenance of stability in the internal value of the currency consequently requires not only control of the currency but also the control of credit. This forms the subject of the next section.

SOUND CREDIT CONDITIONS

33. As already explained, credit or the right to draw a cheque is money no less than currency is money. The

discussion concerning the elasticity of the currency applies equally to credit. To ensure stability, control of the one is as necessary as control of the other. The machinery and technique used in the developed countries, such as a short-term money market and a discount policy, are not available. In the less developed countries, the control of the volume of credit can only be effected through statutory power. Its theory has been explained in paragraph 15.

34. The existing Act for the control of credit, which is only a compromise, should be repealed and a new law enabling the Central Bank effectively to control the volume of credit should be promulgated. The ability to control the volume, together with its other powers, will probably enable the Bank also to control the price of credit. It is only with such control, exercised with wisdom, that the country will be possessed of sound credit conditions; that is to say, conditions under which the credit system will meet the needs of healthy growth and development without encouraging speculative abuses.

CONCLUSION

35. The objectives of monetary policy are stability of the currency and sound credit conditions. The measures through which those objectives may be attained have been suggested. They may be summarised as follows:—

(1) The stoppage of inflation with a view to the stabilisation of the baht, preferably at an appreciated level. This is to be assisted by:—

(2) contraction of the volume of currency by redemption of the floating debt and, if necessary, other means,

and (3) balancing of the budget as soon as possible, so that thereafter current or non-developmental expenses will be met by taxation, without recourse either to inflation or loans,

and (4) an independent Central Bank to control currency and credit in the interest of the community as a whole,

and (5) if necessary, a loan (*a*) to cover budgetary deficit, if any, during the first stage of reconstruction and (*b*) to support the external value of the baht, pending acquisition of an adequate reserve to be accumulated through exchange control and centralisation.

36. That this is the decisive year of the war is generally recognized. The only question is merely one of time. The currency system has to be re-constructed, if there is to be a return to conditions of normalcy. The objectives of monetary policy specified in paragraph 7 are beyond argument. It is the policy by which those objectives may be attained and the method of execution of that policy which require consideration. In essence the measures suggested in this Memorandum do not much differ from those taken in the re-construction of European currencies, e.g. Austria, Hungary, after the last World War. The suggestions are nevertheless tentative and are intended to serve as a basis of discussion. The policy remains to be decided. Final decision cannot be given now; but it should not be too early at least to study some of the measures which must inevitably be taken, such as the stoppage of inflation and the balancing of the budget. Many measures require to be worked out and enforced if the objectives above referred to are to be attained, as attained they will have to be sooner or later.

ANNEX I

Note Circulation

Year	Month	Circulation in Baht	December 2484 = 100
2482	September	163,232,498	55
2483	December	234,775,722	79
2484 (1941)	December	297,344,079	100
2485 (1942)	June	331,098,943	111
	December	392,724,060	132
2486 (1943)	June	454,620,348	153
	December	657,620,348	221
2487 (1944)	January	671,620,348	226
	February	703,120,348	236
	March	729,220,348	245
	April	770,120,348	259
	May	809,620,348	272
	June	865,120,348	291

ANNEX II

Note Circulation and Cover 30 June 2487

Note circulation, Baht 865,120,348.

Cover

Nature	Quantity or Amount	Value in baht	Percentage of note Circulation	Note
		Baht	%	
Gold bars	fine grammes			
in Thailand	29,188,703.859	140,105,779	16.19	
in Japan	31,011,104.600	148,853,302	17.20	
Yen	Yen			
	291,500,000	291,500,000	33.69	
Treasury Bonds	Baht			
	167,900,000	167,900,000	19.40	
		748,359,081	86.50	
Gold bars	fine grammes			
	7,998,030.162	38,390,545	4.43	Under custody in U.S.A.
Sterling and Sterling securities	£			
	15,406,251-3-0	265,753,896	30.71	Under custody in England
		1,052,503,522	121.64	

Note. (1) Gold valued at baht 4.80 per fine gramme
(2) Yen valued at Yen 1 to Baht 1
(3) Sterling valued at 13.92324d. per Baht or Baht 17.24 = £1

ANNEX III

Commercial Banks

Year	Month	Deposits	Cash Reserve		Loans and Advances	Government bonds (Internal Loan only)
			Amount	% of deposits		
B.E.		*Baht*	*Baht*	%	*Baht*	*Baht*
2482	Sept.	56,044,200	8,585,000	15.32	30,420,300	459,000
2483*	Dec.	64,671,800	14,962,200	23.10	37,870,500	3,281,800
2484**	Dec.	59,963,100	8,280,600	13.80	40,946,200	4,332,400
2485	June	82,876,300	18,585,500	22.44	34,567,200	12,105,600
+	Dec.	100,763,000	33,957,500	33.70	27,522,900	23,363,700
2486	June	127,483,800	41,316,700	32.40	47,131,500	32,531,400
	Dec.	129,085,700	51,531,400	39.92	50,133,200	42,422,000
2487	Jan.	127,040,100	49,211,400	38.73	50,024,300	42,402,000
	Feb.	134,822,900	55,008,800	40.80	45,659,500	42,231,000
	March	133,779,400	53,928,100	40.31	46,804,100	43,604,900
	April	137,440,800	49,123,100	35.74	49,398,100	47,548,900
	May	146,558,800	54,362,800	37.09	54,285,700	47,547,100
	June	155,485,400	67,446,500	43.37	59,964,700	48,234,100

NOTE

1. The figures of the Chartered Bank of India, Australia and China, Bhuket branch, are not included in the total.

2. *Deposits* include money due to other banks in the Clearing Account.

* The Bank of Asia for Industry and Commerce opened during the year.

** The National and City Bank opened during the year, while the Hongkong & Shanghai Bank, the Chartered Bank of India, Australia and China and the Mercantile Bank of India, the Bank of Canton and the Sze Hai Tong Bank were closed on account of the war in the Far East.

\+ The Thai Bank Ltd. opened at the close of this year. There are altogether 10 commercial banks operating during the latter half of this year, including the Bank of Canton and the Sze Hai Tong Bank which were permitted to reopen their business.

ANNEX IV

WHOLESALE PRICES

(2481 = 100)

Year and Month		*Index Number*
2481		100.
2482		115.8
2483		171.0
2484		224.7
2485		249.2
2486	January - June	306.8
	July	297.7
	August	303.7
	September	307.0
	October	321.4
	November	320.4
	December	341.3
2487	January	329.5
	February	331.0
	March	369.2
	April	385.9
	May	378.6

(The above figures were supplied by the courtesy of the Ministry of Commerce.)

MEMORANDUM ON POST-WAR CURRENCY RECONSTRUCTION

I. THE NEED FOR RECONSTRUCTION

1. The existing currency system is based primarily upon the Regulations issued under the Currency Emergency Act, B.E. 2484. Of the Currency Act, B.E. 2471 (and subsequent Amendment Acts) only the subsidiary provisions remain in force. The Emergency Act is however due to expire upon termination of the war in which Thailand is engaged; and, upon its expiry, all the provisions of the Currency Act will again come into force.

The currency system embodies in the Currency Act incorporates the principle of basing the value of the baht upon sterling at the rate of baht 11 per pound. For the maintenance of this rate, the Currency Authority is placed under the legal obligation to buy and sell sterling on demand; the rates being baht 10.80 and baht 11.20 respectively.

The present currency position makes it apparent that operation of the Currency Act will not be possible after the war; and the stability in the value (or purchasing power) of the baht cannot be secured, unless certain measures were undertaken. The next three paragraphs will supply the reasons in brief.

2. The need to finance Japanese military expenses and Government's war-time expenditure have already produced an inflated monetary position. The note circulation has jumped from baht 297,344,079 in December 2484 to baht 1,009,120,348 in September 2487, an increase of 239%. But for the operation of the Credit Control Act, the rise in banks' loans and advances might also have been much more substantial. A continuous increase in the circulating media (i.e. currency and bank credit), without a corresponding increase in goods and services to purchase, can only result in a continuous increase in the internal price level; or, in other words, a non-stop fall in the internal purchasing power of the baht.

3. The natural rate of exchange between two currencies always tends to be equivalent to the ratio between their respective purchasing power in their home country. Available price indices show that the ratio of the purchasing power of the baht in Thailand and the purchasing power of sterling in England to-day differs substantially from that obtaining in 2484, the baht having depreciated to a far greater degree than the pound. Consequently the natural rate of exchange between the baht and the pound does not approximate to baht 11 to the pound. Maintenance of the value of the baht at the former level of baht 11 to the pound will not, therefore, be feasible.

Furthermore, although exchange will always move towards the natural rate, there will at all times be fluctuations above or below that rate. It is to smooth out these fluctuations that a reserve is maintained. Even upon the supposition that the natural rate

were to approximate to baht 11 to the pound, reference to the existing currency reserve will show that it is not likely to be adequate for the purpose of smoothing out fluctuations and maintaining the baht always at that rate.

4. Inability to maintain the external value of the baht at the level fixed by the the Currency Act, i.e. baht 11—£1, provides the chief reason whereby the Act cannot be operated after the war. But this is not all. The internal purchasing power of the baht is continuously depreciating. Unless such depreciation can be halted, stability in its external purchasing power cannot be maintained; for, as already stated, the rate of exchange between two currencies approximates to the ratio between their respective internal purchasing power. To secure currency stability, both internal and external, reconstruction is an absolute necessity.

II. THE OBJECTIVE OF RECONSTRUCTION

5. It goes without saying that what is required of the monetary unit (i.e. the baht) is stability in its purchasing power both internal and external. Without such stability, not only trade and business but government of the country itself will meet with difficulties. Hence the objective of all monetary (i.e. currency and credit) systems is stability of the monetary unit.

6. This Memorandum will deal with reconstruction of the currency system, in so far as it is possible to do so at the present stage. Its purpose will be to suggest the principal

measures that should be considered in order to secure a sound currency system; that is to say, a system which ensures stability in the external and internal purchasing power of the baht.

III. THE FUNDAMENTAL BASES OF RECONSTRUCTION

7. It cannot be too emphatically stated that the fundamental bases of reconstruction are :—

(1) the maintenance of budgetary equilibrium ; and

(2) the establishment of sound currency principles in order to achieve monetary stability

8. The above two bases are interdependent and inseparable. So long as Government expenditure is met by an increase in the means of payment, e.g. by the issue of notes, it will be impossible to prevent continuous depreciation in the internal purchasing power of the baht and its resultant economic disturbances, including continuous depreciation in its external purchasing power as expressed by the rate of exchange. So long as the budget is not balanced, Government will be forced into inflationary measures. So long as inflation is practised, a stable currency is impossible; for, where the quantity of goods and services does not increase in proportion to the increase in the volume of money, goods and services can only be acquired for an increasing amount of money. On the other hand, if the currency is not stabilised, budgetary equilibrium will be constantly upset by rises in the level of expenditure and, particularly, in expenditure abroad. Thus the two factors, i.e. budgetary equilibrium and stable money must march together; and neither one can be maintained without the other.

9. The two factors which form the fundamental bases of reconstruction have been stated. Measures which might be considered under each head will now be dealt with. These measures necessarily concern politics. Nevertheless politics will not be taken into account in this Memorandum, which deals purely with the technical aspect of the question.

IV. MEASURES FOR RECONSTRUCTION

(*A*) Budgetary Equilibrium

10. The measures to secure budgetary equilibrium may conveniently be divided under three heads, viz.,

(*a*) Expenditure,

(*b*) Revenue,

(*c*) Financial Administration.

11. *Expenditure.* Since 2480 deficits have followed one another in dismal succession. It is therefore necessary to reduce the present scale of expenditure as soon as possible. This reduction is the more necessary in view of prospective extra expenditure upon (*a*) service of medium-term debt recently incurred, (*b*) renovation of existing assets, e.g. the railways and (*c*) other new obligations.

12. It is not possible, without detail enquiry, to recommend the steps that might be taken to reduce expenditure. It

is therefore suggested that enquiry be commenced as soon as possible, since there appears to be scope for some reduction even before the termination of the war.

13. *Revenue.* The existing fiscal system relies to a very large extent upon indirect taxation, with the probable result that a large part of the population pay little or no tax. Furthermore, this reliance makes the system inelastic; extra revenue not being easily procurable in time of need, nor can equitable remission of texation be easily effected in time of plenty.

The existing direct taxes fall heavily and with a sure hand upon people with fixed incomes, i.e. the earning and investing classes. On the other hand, the business class not only escapes more lightly but has more scope for evasion. This is all the more regrettable in an inflationary condition when the person with a fixed income is the sufferer.

14. The foregoing observations make it appear desireable to reconstruct the fiscal system with the following objectives: —

(*a*) to secure a more equitable distribution of the tax burden;

(*b*) to secure a more elastic system, whereby extra revenue will be more easily procurable, if needed;

(*c*) to prevent evasion of tax.

It will not be out of place to commence study of the subject before the end of the war.

15. *Financial Administration.* There can be no doubt that the principle of the the "unity of the budget" should at once be restored. Another safeguard is publicity, which should be

introduced as soon as possible after the war. To these ends the following suggestions are offered :

(*a*) All expenditure for the year should be included in the original Estimates ; and additional expenditure not so included should not be permitted save in very special circumstances. If during the year further expenditure becomes necessary, suitable steps should be taken at once to obtain a Suplementary Estimate, on which occasion either fresh revenue should be simultaneously provided or savings indicated from which the new expenditure is to be met.

(*b*) A statement should be published at intervals of not more than a month during the financial year, showing under the same heads as the budget the progress of current revenue and expenditure, as compared with corresponding figures for the previous year and with the estimate for the current year. (Incidentally, the revenue budget should show the nature of the revenue and not the name of the Departments that happen to collect revenue).

(*B*) Currency Stability

16. Little information is available with respect to the Monetary Conference at Brettonwoods. But construction of a sound currency system is simply putting one's house in order. Whatever international Conventions or Agreements there may be, certain fundamental steps will have to be taken by ourselves.

17. The measures to secure stability in the purchasing power of the currency consist of : —

(*a*) Determination of the standard of value ;

(*b*) Determination of the ratio of the baht to the standard of value ;

(*c*) Determination of the system for controlling the note issue ;

(*d*) Provision of a reserve for stabilization purposes ;

(*e*) Temporary control of exchange transactions ;

(*f*) Determination of the system for controlling credit.

18. *The Standard of Value.* To secure stability in the external purchasing power of the baht, it is obvious that the value of the baht must be linked to the currency of that country with which Thailand has the largest trade; provided of course that such foreign currency is itself stable. Time will tell whether the standard should be Sterling or some other foreign currency or an international currency, if any. (For the sake of clarity, it will be assumed henceforward that sterling will be adopted).

19. *Ratio of the Baht to Sterling.* On the assumption that the baht is to be linked to sterling, the next problems are as follows;

a) At what level should the rate of exchange be fixed? This rate must approximate to the "natural" rate of exchange between the two currencies. As already stated, the natural rate is the ratio between their respective purchasing power in their home country. Consequently, the problem is how to discover this ratio, it being remembered that price indices can only form a rough guide.

b) Should some degree of deflation be effected? In a period of inflation, wages, rents and interest always lag behind prices. This is illustrated by present day conditions. With deflation, there will be similar time-lag; that is to say, prices will fall more quickly than wages, etc. It may be desirable to effect speedy adjustment of prices to wages, etc. by means of a deflation, i.e. contraction of the monetary circulation. If contraction were enforced, the internal purchasing power of the baht will rise. The natural rate of exchange

between the baht and sterling will also appreciate. The level at which the rate of exchange can be fixed will be higher than if there had been no deflation.

c) If deflation is to be effected, how is the monetary contraction to be effected? There appear to be several methods which will need consideration.

20. *Controlling the Note Issue.* The issue of notes must be controlled, the object being to prevent possibility of inflation and to secure convertibility and elasticity. The currency must be convertible into sterling; and the volume of circulation must expand or contract in step with the supply of goods and services, if stability is to be secured. There are two systems of control, viz:

(*a*) The "fixed fiduciary" system, under which the Central Bank is authorized to issue notes against securities to an amount fixed by law. Any additional notes over and above this limit must be covered by gold (or the foreign currency to which the local currency is linked). This is the British system.

(*b*) The "proportional reserve" system, under which the notes in circulation are secured by a minimum percentage of gold (or the foreign currency to which the local currency is linked) and the remainder by securities. This system is exemplified by the U.S.A.

A choice will have to be made between the two systems.

21. *Provision of a Reserve.* As the baht is to be convertible into sterling, one part of the reserve must be in sterling. It may well be that a temporary sterling credit will be needed. The problem will be to determine the composition of the reserve and the proportion of each of the different components.

22. *Exchange Control.* Exchange control already in force will have to be continued for a certain period for the purpose of (*a*) acquiring certain foreign currencies, and (*b*) regulating and, if necessary, rationing the use of certain foreign currencies in order to ensure exchange stability. Control will moreover be a useful instrument for determining the ratio of the baht to sterling. It may be dispensed with when normal conditions will have been restored.

23. *Controlling Credit.* Credit is money no less than currency is money; and control of the one cannot be fully effective without control of the other. The technique for the control of credit in use in certain countries cannot be applied here. The problem will be to find a method which is both effective and feasible The control must naturally be exercised by the Currency Authority, i.e. the Central Bank, in order to secure co-ordination.

V. SUMMARY OF SUGGESTIONS

24. The measures necessary for currency reconstruction have been briefly discussed. They may now be summarized as follows:—

(1) Budgetary equilibrium must be secured and maintained by:—

a. reduction of expenditure;

b. reconstruction of the fiscal system with three principal objectives in view;

c. strict adherence to sound budgetary principles and publicity.

(2) **Sound currency principles must be established. This involves:—**

a. the choice of a standard of value;

b. determination of the ratio of the baht to the standard of value; this leads to the questions as to whether some deflation is to be effected and, if so, how;

c. the choice of a system for controlling the note issue;

d. the provision of a reserve for stabilization purposes, including determination of its composition and the proportion of the different components;

e. temporary control of exchange transactions to ensure external stability;

f. adoption of a technique to be used for the control of credit.

25. The substance of this Memorandum, summarized in paragraph 24, indicates the desireability of action upon two distinct sets of measures. The first set requires co-operation from the competent authorities of the Government; and the second is for the Government itself first to decide whether it should accept the principle of the recommendation.

It is suggested that effective action upon the first set of measures should be sought by the appointment of three separate Committees to consider and report upon the following questions respectively:—

No. 1 Committee; for reduction of expenditure;

No. 2 Committee; for re-construction of the fiscal system;

No. 3 Committee; for consideration of the principles which are to form a basis of the currency.

The second set of measures, decision upon which must first come from the Government itself, is summarized in paragraph 24 (*1*) *c.*, that is to say, strict adherence to sound budgetary rules and publicity. Acceptance of these principles, which are already in force in democratic countries, will contribute towards regularity in public expenditure and prevention of waste through unauthorized or uneconomical spending, since publicity is in itself a safeguard against irregularities and waste. Furthermore it is suggested that, once these principles have been accepted, there should be no change through a change of Government. The best means of safeguarding against such a change is to embody those principles in statutory form.

Bank of Thailand,
26th October 2487 (1944)

ธนาคาร เพื่อ
ชนบทและ